

Modern İran ve Afgan Öyküleri Antolojisi

Genişletilmiş
2. baskı

YKY

Yapı Kredi Yayınları

MODERN İRAN VE AFGAN
ÖYKÜLERİ ANTOLOJİSİ

Modern İnan ve Afgan Öyküleri Antolojisi

Farsça ve Deri Farsçası Asıllarından Çeviren:
Mehmet Kanar

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 455
Edebiyat - 92

Modern İnan ve Afgan Öyküleri Antolojisi
Çeviren: Mehmet Kanar

Kitap editörü: Selahattin Özpallabıyıklar
Düzeltili: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Altan Basım Ltd.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sit. 222/A Bağcılar / İstanbul
Tel: (0 212) 629 03 74 Faks: (0 212) 629 03 76
info@altanbasim.com
Sertifika No: 11968

1. baskı: İstanbul, Nisan 1995
Genişletilmiş 2. baskı: İstanbul, Mart 2013
ISBN 978-975-363-366-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ • 11

İRAN ÖYKÜLERİ

SAİD-İ NEFİSÎ

Baba Evi • 27

MUHAMMED ALİ CEMALZADE

İkiz • 30

MUHAMMED-İ HİCÂZÎ

Sorumluluk • 42

İntihar • 45

Yeni Ayakkabı • 50

Şeref • 52

Genç Doktor • 54

Kıskançlık • 57

Nasihât • 60

Tartışma • 62

Adalet • 65

Çaba • 66

Dostluk • 68

Sevgi Yuvası • 70

Uysallık • 74

Pehlivanlık • 78

Göz Doktoru • 80

İyilik • 84
Uzun Yol • 87
Korku • 90
Köylünün Öğüdü • 92

SÂDIK HİDÂYET

Girdap • 94
Üç Damla Kan • 105

SÂDIK-I ÇÛBEK

Yahya • 114
Adalet • 116
Kafes • 119
Yoldaş • 122

CELÂL ÂL-İ AHMED

Porselen Vazo • 125
Şerefeler • 129

BOZORG-İ ALEVÎ

Kurşun Asker • 140

ALİ DEŞTÎ

Annenin Ölümü • 153

BABA MUKADDEM

Yolcu • 159
Sekizinci Kabir • 164
Berehut • 178
Kar Geliyor • 189
Yabancılar • 198
At • 200

EBU'L-KÂSİM HÂLET

Kek Tarifi • 209

FERİDÛN-İ TUNKÂBUNÎ

Caillikle Mücadele Makinesi • 211

FERİDUN TEVELLÛLÎ

Levhi Mahfuz • 215

CEMÂL MÎR SÂDİKÎ

- Rüzgârın Uğultusu* • 218
Behiştirûyân Sokağı • 221
Irmak • 233
Korku • 242

EMÎN FAKÎRÎ

- Avcılar* • 245

EBU'L-KÂSİM-I FAKÎRÎ

- Kış Gelince* • 251

ABBAS HEKİM

- Peri Devden Korkuyor!* • 253
Sonsuzluk Uyuyor • 260
Yazabilseydim • 264
Bana Yabancı Gelmiyorsunuz! • 267
Cevizler • 274
Porselen Çerçeve • 280
Amcam Derdi ki... • 283
Oduncular • 286

BEHÇET MELİK KEYÂNÎ

- Beyaz Kuş* • 293
Beyaz Nokta • 296
Taftan • 301
Tengel • 304
Çivit Küpü • 307
Dün ve Bugün • 311

MES'ÛD-İ KİMYÂGER

- Ali Muhammed Han Kimle Dans Ediyordu?* • 316

FERİDE RÂZÎ

- Yaralı Kaz* • 319
Kedimi Öldürdüm • 322

MAHMÛD-İ KEYÂNÛŞ

- Gül* • 325

MUHAMMED RIZÂ MEDÎHÎ

Bekleyiş • 329

GOLÂHÜSEYN NAZARÎ

Kalıp • 331

CİHANGİR HİDÂYET

İki Cebin Öyküsü • 333

İTİMADZADE (BİHÂZİN)

Nazar Boncuğu • 337

MENSÛRE ŞERİFZÂDE

Karyola • 345

➤HUŞENG MURÂDÎ-İ KİRMÂNÎ

Şebder Reçeli • 348

ŞÂHRÛH KIVÂMUDDÎNÎ

Musibet • 390

İREC PİZİŞKZÂD

Şuşu Can • 395

BALRAC MANRA

Kibrit Kutusu • 402

ALİ EŞREF DERVİŞİYAN

Jeneratör • 407

ALİ AGA GAFFAR

Birinci • 411

HÜŞENG-İ PİRNAZAR

Bir Gerçek Öykü • 444

RESÛL-İ PERVÎZÎ

Gözlüğüm • 450

HASEN-İ ASGARÎ

Yıldız • 457

NÂSİR-I TAKVÂYÎ

İki Raund Arasında • 463

NÂSİR-I MUEZZİN

Babacan • 470

AFGAN ÖYKÜLERİ

ALİ AHMED NAİMÎ

Ebe • 475

MUHAMMED OSMAN SIDKÎ

Dûrâ • 481

MÎR MUHAMMED SADÎK-İ FERHENG

Kurban Bayramı • 486

REHGOZER

Ferhat • 491

HABÎB

Büyük Keşif • 496

SADÎKÎ

Kibirli Dilenci • 503

NÛRÂNÎ

Bir Bakış Anı • 507

ÂZAM REHNEVERD ZERYÂB

Bozdoğan ile Ağaç • 512

Akşam • 516

Ölen Tavuk • 520

Yıldızların Göz Sürmesi • 526

MERYEM HABÎB

Duvar • 531

Sunuş

Bir ülkeyi tanıma yollarından biri de, o ülkede yazılan edebî eserlerin, özellikle öykülerin, romanların, oyunların, denemelerin ve şiirlerin çevrilmesidir. Bir roman ya da öykü, günlük yaşantıyı çeşitli yönleriyle aksettirir. Gelenekler, görenekler, kültür mirası ve tarih hakkında hemen hemen en doğru bilgileri verir. Türkiye ile İran ve Afganistan arasındaki ilişkiler, gerek ortak İslâm kültürü coğrafyasında bulunmaları, gerekse tarihî ilişkilerinin oldukça uzun bir geçmişe dayanması bakımından ayrı bir önem taşır.

Öteden beri İranlı ve Afganistanlı şairlerin, filozofların, edebiyatçıların eserleri Türkler tarafından ilgi görmüş, Mevlana, Sadî, Hafız gibi şair ve ediplerin eserleri hemen her dönemin eğitim kurumlarında ders kitabı olarak okutulmuş, bu eserlere şerhler yazılmış, hatta aynı eserler örnek alınarak benzerleri kaleme alınmıştır.

XIX. yüzyılda Batı'ya açılma çalışmalarını başlatan İranlılar, Batı ile aralarında köprü oluşturan İstanbul'da bulunmuşlar, dönemin edebî çalışmalarını yakından izlemişler, yenilik hareketleri ve reform çalışmalarında Türklerden faydalanmışlardır.

XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, üniversitenin açılışı, matbaanın getirilişi, sivil ve askerî alanlarda modernizasyon çalışmaları, başta Fransız edebiyatı olmak üzere Batı ülkelerinin edebiyatlarından çeviriler yapılması, resmî ve özel gazetelerin, dergilerin yayımlanmaya başlaması, bunun sonucunda dilde sadeleşmeye gidilmesi

edebî eser türlerinde çeşitliliği de yanında getirmiş, zamanla çeşitli alanlarda kaleme alınan telif eserler ağırlık kazanmıştır.

Batı'dan gelen edebî türler arasında, Avrupaî anlamda öykü Seyyid Muhammed Ali Cemalzade'nin (1891-1997) *Yekî bûd yekî nebûd* (Bir Varmış Bir Yokmuş) adlı altı hikâyeden oluşan öykü kitabıyla başlamış, Sâdık Hidâyet (1901-1951), Bozorg-i Alevî (1904-1997) ve Sâdık-ı Çûbek (d.1916) ile sağlam temeller üzerine oturtulmuş, bunları diğer öykücüler izlemiştir.

Abbas Hekim: 1930'da Meşhed'de doğdu. Orta öğreniminden sonra Tahran'a geldi. Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Şiir dışında resimle uğraşmakta, öyküler yazmaktadır.

Ali Aga Gaffar: 1958 yılında Tahran'da doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini Tahran'da tamamladı. Hindistan Pencap Üniversitesi'nde siyasal bilimler dalında master yaptı. 1362/1984 yılından itibaren Radyo İran'da *Râh-i şeb* (Gecenin Yolu) adlı programda kısa mizahi konuları işledi. Aynı yıl çocuk ve ilk gençlik edebiyatına yöneldi. *Nihal* dergisinde yazıları yayımlandı. Yapıtlarından bazıları: *Eslîhe-i Zehrâ* (Zehra'nın Silahları), *Do lebhend* (İki Gülümseme), *Yek katre ez deryâ* (Denizden Bir Damla), *Gonçehâ teşne'end* (Goncalar Susamış), *Yek subh-i gaşeng* (Güzel Bir Sabah), *Hemsefer-i hûb-i mâ* (Güzel Yol Arkadaşımız), *Der âgûş-i emvâc* (Dalgaların Kucağında).

Ali Deştî (d.1894-1981) Kerbela'da doğdu. İran'da Şiraz, Isfahan ve Tahran şehirlerinde yaşadı. Tahran'da gazeteciliğe atıldıktan sonra muhalif yazar olarak ün yaptı. Gerek şahlık rejimi döneminde gerek İslam Devrimi'nden sonra hayatı hapse girip çıkmakla geçti, sonunda Tahran'da vefat etti. Araştırma, inceleme, öykü, deneme türlerinde eser veren Deştî, Fransızca'dan ve İngilizceden çeviriler de yaptı. *Fitne*, *Der kalemrov-i Sa'dî* (Sadî'nin Topraklarında), *Nakşî ez Hâfiz* (Hafız'dan Bir Nakış), *Şâiri dirâşina* (Geç Tanınmış Bir Şair), *İ'timâd be nefis* (Kendine Güven) gibi kitapları vardır.

Baba Mukaddem (1913-1987) Hukuk öğrenimi gördü; İran ordusunda subaylık yaptı. Öykülerini *Sohen* dergisinde yayımladı. Öyküde Sâdık Hidâyet'in yolunu izledi. Hikâyelerindeki olaylar acı verici, umutsuz bir ortamda geçer. *Ukâb-i tenhâ'nın* (Yalnız Kartal, 1958) ortamı Fransa iken, *Beççehâ-yi Hodâ* (Tan-

rı'nın Çocukları, 1966) ile *Esb'*de (At, 1969) eski Tahran'dır. Yoksul insanlarla hayvanların duygularını dile getirdi. Son dönemde yazdığı öykülerinde Kafka'nın (1883-1924) sürrealizmini denedi. Fransız oyun yazarı, romancı Françoise Sagan (1935-2004), Kafka ve Jean Rousselot'dan (1913-2004) çeviriler yaptı.

Bozorg-i Alevî: İran edebiyatında hikâyeciliğin kurucularından biri ve hapis edebiyatının öncüsü olan Bozorg-i Alevî (d. 1904), Hidâyet'ten başka Freud'un öğretilerinden de etkilendi. Edebî çalışmalarına altı hikâyeden oluşan *Çemedân* (Valiz, 1934) ile başladı. Bu hikâyelerde ilginç şahsiyetli ve dikkat çekici eğilimleri olan sıra dışı kimseleri kullanarak romantik duygu ve hayalleri yeni bir anlatım kalıbında sergiledi. Ömrünün bir kısmı siyasî düşünce ve faaliyetleri yüzünden hapiste geçti ve tutukluluk yıllarında, biri topluluk üyesi 53 mahkûm arkadaşının yakalanışlarından serbest bırakıldıkları zamana kadar geçen olayları sosyalist ideoloji çerçevesi içinde anlattığı *Pencâh u se nefer* (1951) diğeri, yine bazı mahkûmların otobiyografileri niteliğindeki *Varakpârehâ-yi zindân* (1941) [*Zindan Notları*, çev. Prof. Dr. A. Naci Tokmak. Ağaç Yayınları, İstanbul, Ağustos 2008, 128 sayfa] adlı hikâyeleriyle modern İran edebiyatında "hapis edebiyatı"nın temelini attı. *Nâmehâ ve dâstân-hâ-yi diğeri* adlı hikâyeler mecmuasıyla Uluslararası Barış Ödülü'nü kazandı. Bu ödülü almasında, otuzlu yıllardan sonraki İran'ın günlük yaşantısını çeşitli yönlerden yansıtmaya, rüşvet ve sosyal adaletsizliğe karşı şiddetli tenkitte bulunması etkili olmuştu. 1957 yılında tedavi amacıyla Avrupa'ya giden, orada evlenen ve 1958'de Humboldt Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başlayan Alevî 16 Şubat 1997 tarihinde vefat etti.

Celâl Âl-i Ahmed: Hikâyecilikle makale ve deneme türü arasında bir çizgide kalan Celâl Âl-i Ahmed (1923-1969) *Ez rencî ki mîberîm* (Çektiğim Sıkıntılar, 1947) adlı hikâyeler mecmuasında siyasî tutukluların yaşamlarını inceleyerek Bozorg-i Alevî'nin başlattığı hapis edebiyatına katkıda bulundu. *Dîd u bâzdîd* (Ziyaret-İade-i Ziyaret, 1955), *Setar, Zen-i ziyâdî* (Lüzumsuz Kadın, 1952), *Serguzeit-i kendûhâ* (Kovanların Serüveni, 1954), *Mudîr-i medrese* (Okul Müdürü, 1958) ve *Nun ve'l-kalem* (1961) gibi hikâye ve romanlarında taassubu alaya alırken gelenek ve göreneklere bağlı kaldı.

Cemâl Mîr Sâdıkî (d. 1932) kısa öykülerinde İran toplumundaki genç neslin sıkıntılarını, iki nesil arasındaki sürtüşmeleri dile getirirken olgun ve akıcı bir üslup kullandı. Yazdığı romanlar, hikâyeler birçok dile çevrildi. Bunlardan birkaçı *Derâznâ-yi şeb* (Gecenin Uzunluğu, 1349/1970), *Iztrâb-i İbrâhîm* (İbrahim'in İstirabı, 1380/2001), *Dendân-i gorg* (Kurt Dişi, 1388/), *Musâfirhâ-yi şeb* (Gece Yolcuları, 1341/1962) *Çeşmhâ-yi men haste* (Gözlerim Yorgun, 1345/1966)

Cihangîr Hidâyet: Sâdık Hidâyet'in yeğeni. Öykü kitapları, eleştirel, mizahî makaleleri, İngilizceden çevirileri vardır. Amcasının kitapları ile ilgilenmekte, onun için konferanslar düzenlemektedir.

Ebu'l-Kâsım-ı Fakîrî: Emîn Fakîrî'nin kardeşidir. Güney İran'ın köy hayatı ve folklorü ve antropolojisi üzerine çalışmalar yapmakta, makaleler yayımlamaktadır. *Ocâk-i kûr* (Kısır), *Bâ hodem der râh* (Yolda Kendimle Baş Başa), *Bârûnî* onun hikâyelerinin önemlilerindedir.

Ebu'l-Kâsım Hâlet: 1914'te Tahran'da doğdu. Öğrenim yıllarından sonra bazı mizah yayınlarında bulundu. Manzum ve mensur mizahî eserleri yayımlandı. Arapça, Fransızca ve İngilizce yazılmış bazı eserleri Farsçaya çevirdi. Daha çok klasik tarzda şiir söyleyen Hâlet, 1992 yılında öldü. Bellibaşlı eserleri: *Fikâhiyât-i Hâlet* (Hâlet'in Mizahî Eserleri), *Dîvân-i eş'âr* (Şiir Divanı), *Pervâz-i şebnem* (Şebnem'in Uçuşu), *Dîvân-i Horûs-i Lârî*, *Dîvân-i Ebu'l-aynek*, *Dîvân-i Şûh*, *Makâlât-i tenzâmîz* (Mizahî Makaleler).

Emîn Fakîrî (d. 30 Azer 1322/22 Aralık 1943) Şiraz'da kültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Şah döneminde Sipâh-i Dâniş (Bilgi Ordusu) görevlisi olarak gittiği köylerde köy hayatını tanıdı. Köylülerin zor hayatlarını öykülerine taşıdı. *"Dihkede-i pormelâl"* (Dertli Köy) adlı hikâye kitabını 23 yaşında yayımladı. Öykülerinde yoksulluğu, hurafeleri, sağlık sorunlarını ele aldı. Mahmud Dovletâbâdî (d. 1940) ile birlikte İran edebiyatına köy hayatını yansıtan yazar olarak damgasını vurdu. Bu kitap birçok dünya diline çevrildi. Çocuklar, gençler için yazdığı öykü kitapları dışında romanları, piyesleri de vardır. *Gamhâ-yi kûçek* (Küçük Gamlar, 1352/1973), *Engâr hîç vakt nebûde* (Sanki Hiç Yoktu, 1382/2003).

Feridun Tevellulî (d. 1919) Şiraz'da doğdu. Tahran'da arkeoloji eğitimi gördü. 1953 yılına kadar Fars bölgesi arkeoloji müdürlüğünde bulundu. 1941 olaylarından sonra siyasete atıldı ve *et-Tefâsil* başlığı altında mizahî-siyasî yazılar yazdı. Modern İran şiirinin kurucusu Nîmâ ile tanıştıktan sonra bir süre onun çizgisinde kaldı. Daha sonra eski ile yeni arasında bir yol izledi. Tevellulî 1985 yılında vefat etti. En önemli şiir kitapları: *Rehâ* (1950), *Nâfe* (1960), *Pûye* (1966), *Bâzgeşt* (1990), *Şigerf* (1991).

Feridûn-i Tunkâbuni: (d. 1937) Edebiyat öğrenimi gördü. Çeşitli kültürel faaliyetlerde bulunurken öykülerini de yazdı. Toplumda gördüğü çaplıklıkları alaycı, mizahî bir dille ele aldı. Realist öykülerinde herkesi anlayabileceği bir dile, akıcı üsluba yer verdi. Kitapları: *Merdî der kafes* (Kafesteki Adam, 1961), *Esîr-i Hâk* (Toprağın Esiri, 1962), *Piyâde-yi şatranc* (Satranç Piyonu, 1965), *Sitârehâ-yi şeb-i tîre* (1968) [*Karanlık Gecenin Yıldızları*, çev. Prof. Dr. A. Naci Tokmak, Ağaç Yayınları, İstanbul, Ağustos 2008, 84 sayfa], *Yâddâsthâ-yi şeh-r-i şulûg* (Kalabalık Şehirden Notlar, 1968), *Pûl, Tenhâ Erziş ve mi'yâr-i erzişhâ* (Para, Tek değer, Değerlerin Ölçütü, 1971).

Hûseng-i Gulşîrî (1938-5 Haziran 2000) İsfahan'da doğdu. İsfahan Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Folklor arazi çalışmaları yaptı. Bir süre şiir yazdıysa da hikâyeye yöneldi. Cong-i İsfehân adlı edebî topluluğu kurdu. Yaptığı en önemli çalışmalardan biri öykü atölyesi oluşturarak genç yazarları beslemesidir. Avrupa'nın birçok ülkesinde, Amerika'da hikâye üzerine konferanslar verdi. Bir taraftan da gazetecilik faaliyetlerinde bulundu. Mîsa-uzun öykü, roman, senaryo çalışmaları arasında bellibaşlıları *Misl-i hemîşe* (Her Zamanki Gibi, 1347/1968), *Nemâzhâne-i kûçek-i men* (Benim Küçük İbadethanem, 1354/1975), *Penc genc* (Beş Hazine, 1348/1969), *Hadîs-i mâhîgîr u dîv* (Balıkçı ile Devin Hikâyesi, 1362/1983), *Şâzde-i İhticâb* (Roman, 1348/1969), *Âyînehâ-yi durdâr* (İncili Aynalar, roman, 1370/1991)

İtimadzade (Bihâzîn): Sosyal realizm taraftarı Mahmûd-i İ'timâdzâde (d. 1914) 1932'de Fransa'ya öğrenime giderek gemi mühendisi oldu. Deniz Kuvvetlerinde ve Kültür Bakanlığı'nda çalıştı. 1941'de ağır yaralanarak sol kolunu kaybetti. 1944 yılında *Perâkende* adlı ilk hikâye mecmuası yayımlandı. Daha çok Rus

edebiyatından etkilenererek kaleme aldığı, toplumun çeşitli katmanlarındaki insanların hayat analizini yaptığı *Be sûy-i merdum* (Halka Doğru, 1948), *Duhter-i raiyyet* (Tebanın Kızı, 1963), *Nakş-i perend* (İpek Deseni, 1955), *Mohre-i mâr* (Yılan Omuru, 1965) ve *Şehr-i Hodâ* (Tanrı'nın Şehri, 1962) gibi hikâyelerinde çapraşık insanî duyguları ön planda tuttu ve eleştiriye yöneldi.

Mahmûd-i Keyânûş: 1934'te Meşhed'de doğdu. Tahran Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Manzum ve mensur birçok kitabı basıldı. Bu arada İngilizceden çeviriler yaptı. Şiir ve öykü kitaplarından bazıları: *Sade vu gamnâk* (Sade ve Gamlı), *Merd-i giriftâr* (Meşgul Adam), *Gosseî yu gisseî* (Bir Keder, Bir Öykü).

Mensûre Şerifzâde (d. 6 Ocak 1954) İranlı hikâye, roman yazarı ve çevirmen. İlk romanı *Çenâr-i Dalbeti* 2002'de yayımlandı. Diğer öyküleri *Mevlûd-i şeşom* (Altıncı Doğan, öykü mecmuası, 1984), *Sormedân-i mînâkârî* (Mineli Sürmelik, öykü mecmuası, 1995), *Bîst dâstân ez bîst nevîsende-i zen* (Yirmi Kadın Yazardan Yirmi Öykü, öykü derlemesi, 1999), *İtr-i neskafe* (Neskafe kokusu, öykü mecmuası, 2001).

Muhammed-i Hicazî: 1 Nisan 1901 tarihinde Tahran'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Tahran'daki Saint Louis okulunda tamamladı. 1921 yılında Büyük Rıza Şah'ın emri ile Posta ve Telgraf Bakanlığı tarafından yüksek tahsil için Avrupa'ya gönderildi. Başta Paris olmak üzere Avrupa'da sekiz yıl kaldıktan sonra iletişim cihazları mühendisi olarak ülkesine döndü. Uzun süre bu bakanlıkta çalışarak müdürlük ve genel müdürlük seviyesine kadar yükseldi. Hicâzî bu teşkilatta çalışırken, 1932 yılında *Post u telgraf u telefon* adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Birçok Avrupa seyahatinin yanı sıra Hindistan ve Amerika'ya da gitti. Hayatı boyunca rejime sadık bir insan olarak yaşayan ve bu yüzden zaman zaman yönetim tarafından ödüllendirilen (1957) Muhammed-i Hicâzî uzun süren bir bitkisel hayattan sonra 20 Ocak 1974 tarihinde, 72 yaşında öldü. Hicâzî, roman, uzun hikâye (novella), kısa hikâye, deneme, araştırma ve piyes türlerinde birçok eser verdi. 1921 yılında Paris'te bulunduğu sırada yazarlığa başladı ve 1925'te ilk romanı *Homâ'yı* tamamladı. 1928'de Tahran'da ilk baskısı yapılan bu eserin öyküsü Büyük

Ekim İhtilali'nden biraz önce İran'ın kuzey bölgelerinin Ruslar tarafından işgal edildiği zamanda geçer. Romandan çok hikâye denilmesi gereken *Perîçîhr* (Tahran, 1308/1929) ile *Zîbâ* (Tahran, 1311/1932) adlı romanlarında canlandırdığı kız tipleri, Homâ'nın aksine ahlaksal yönden zayıf karakterli ve şehvet düşkündür. *Perîçîhr*, heveslerinin esiri olmuş, oynak, kocasını aldatan bir kadındır. *Hicâzî*'nin en güzel romanı olan ve iki ciltten oluşan *Zîbâ*'da Kaçar rejiminin çöküşünden önceki yıllarda devlet kuruluşları ile şehir hayatındaki toplumsal yozlaşma işlenir. Roman, tutukevindeki bir suçlunun avukatına yazdığı ve başından geçenleri uzun uzadıya anlattığı bir mektup havasındadır. *Hicâzî* bu üç romanda, ailelere, çocuklarına avrupaî bir öğrenim sağlamaları, onlara aile değerlerini öğretmeleri, mutluluğu nasıl bulacakları ve onu nasıl koruyacaklarını anlatmaları mesajını verir. Son romanı *Pervâne* (1953), natüralist Fransız romancı Emile Zola'nın (1840-1902) *Thérèse Raquin* (1867) romanına benzer. Romanlardan sonra *Hicâzî*'nin en çok yöneldiği edebî tür, klasik İran edebiyatında yaygın olan makame tarzına uygun kısa hikâyeler ve denemelerdir. 95 hikâyeden oluşan *Âyîne* (Ayna) [1933] ve 60 hikâyeyi içeren *Endîşe*'nin (Düşünce) [1940] konularını ahlak, din, iyilik, mutluluk oluşturur. Genellikle bir öğüt ile sona eren bu yazılarda *Hicâzî* toplumdaki huzursuzlukların, bozuklukların kökenine inmez. Çirkinliği, kötülüğü insanın yazgısında arar. Ahlakbilim ve sosyoloji konularına giren bu denemeler ilmî görüş ve tahlilden uzaktır. Denilebilir ki onun bu tarzda kalem oynattığı parçalarının hemen hemen tümü Sa'dî'nin *Gulistân* ve *Bûstân*'ının modernize edilmiş bir şeklinden ibarettir. Daha çok romantik 32 parçadan oluşan *Sâgar* (Kadeh) [1952] ve ahlakî ağırlıklı 27 parçadan meydana gelen *Âheng* [1952] de *Âyîne* ve *Endîşe* ile aynı değerdedir. 1320 Şehrîver/1941 olaylarının ardından İran'ın siyasal ve sosyal durumunda da değişiklik olmuştu. Aynı değişiklik ilginç bir şekilde *Hicâzî*'nin *Mahmûd Aga râ vekîl konîd* [Mahmud Ağa'yı Vekil Yapın] adlı tiyatro eserinde de göze çarpar. Eşraf tabakasına mensup insanların türlü ahlak dışı yollarla nasıl meclise girdiklerinin ve meclisi nasıl kendi siyasal çıkarları uğrunda kullandıklarının tenkit edildiği bu eser konu bakımından Sâdık Hidâyet'in [1902-

1951] *Hacı Aga'sını* hatıra getirir. *Hidâyet*, *Hacı Aga'da*, İran'daki siyasal sistemi mahkûm edip, iktidarda bulunan ve yok olmaya mahkûm gerici bir zümreyi bu ülkedeki demokratik hareketi yok etmeye kalkışmakla suçlarken, *Hicâzî'nin* *Hacı Aga'sı* siyasetle, sosyal hayatla ilgilenmez ve milletin kaderiyle oynayan kişileri tanımaz. Tek hedefi, servetine servet katabilmek için, her türlü melaneti üstünde toplayan işsiz kardeşini parlamentoya sokmaktır. Muhammed-i *Hicâzî* toplumun türlü tabakalarından kesitler verirken soğuk bir gözlemci olarak kaldı; ne psikolojik tahlillere yöneldi ne de çözüm yolları aradı. Genel olarak "edebî" denilebilecek, abartılı mecaz ve istiârelerle dolu bir üsluba bağlı kaldı.

Nâsır-ı Muezzin: İlk öykülerini 1968 yılında *Hûşe* (Başak) dergisinde yayımladı. *Şebhâ-yi Dubeçi* (Dubeçi Geceleri) öyküsünde İran'ın güneyinde çalışan petrol işçilerinin, memurların, yabancıların hayatlarını konu edindi. *Raks der enbâr* (Depoda Dans, 1973), *Âfitâbgerdân* (Ayçiçeği, 1976) diğer eserlerindedir.

Nâsır-ı Takvâyî (d.1940) Tahran Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Ünlü sinema yönetmeni, hikâyeci, çevirmen İbrahim Gülistan'ın (d. 19 Ekim 1922) yanında yetişti. Öykülerinin yanı sıra senaryo yazarlığı, fotoğrafçılık, kısa-uzun metrajlı film, belgesel film ve televizyon dizileri yapmaktadır. İrec Pizişkzâd'ın Türkçeye çevrilen *Dayıcan Napolyon* (Ayrıntı, 2012) romanının tv dizisini çekti. Yedi kısa öyküsünü *Tâbistân-i hemansâl* (O Yılın Yazı) adlı kitabında topladı.

Resûl-i Pervîzî (1919-1977) 1957 yılında *Şelvâr-hâ-yi vasledâr* (Yamalı Pantolonlar) adlı kısa öykü kitabı yayımlandı. Hikâyelerinde Cemalzade'nin izinden gitti. Sâdık Hidâyet, Sâdık-ı Çûbek ve Bozorg-i Alevî gibi usta yazarların seviyesine gelemedi.

Sâdık-ı Çûbek: Aynı kuşağa mensup olan Sâdık-ı Çûbek (1916-1998) *Hidâyet* tarzındaki hikâyelerinde toplumun itilen kesimindeki insanları, olaylara natüralist bir gözle bakarak tasvir etti. *Heymeşebbâzî* (Kukla Oyunu, 1945), *Enterî ki lûtiyeş morde bûd* (Bakıcısı Ölen Maymun, 1949), *Seng-i sabûr* (Sabır Taşı, 1965) ve *Tengsîr* (1963) [çev. Dr. A. Naci Tokmak, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979; İkinci baskı: Bulut Yayınları, İstanbul 2002,

192 sayfa] gibi kısa hikâye ve novellalarında halk dilinden de yararlanarak fesada ve çirkinliğe karşı çıktı.

Sâdık Hidâyet: İran edebiyatında avrupâi anlamda hikâyeciliğin kurucusu olarak kabul edilen Sâdık Hidâyet 17 Şubat 1903 tarihinde Tahran'da doğdu. Orta öğrenimini Darülfünun medresesinde tamamladı. Sen Lui Lisesi'nde Fransızca'yı öğrendi. 1921'de Tahsil için devlet tarafından Fransa'ya gönderildi. 1924'te *İnsân u heyvân* [İnsan ve hayvan] adlı kitabını bastırdı. 1927 yılında *Fevâ'id-i Giyâhhârî* [Vejetaryenliğin Yararları, YKY, 1997] Berlin'de, *Zinde begûr* [Diri Gömülen, YKY, 1995] Tahran'da basıldı. Hidâyet 1928'de ilk başarısız intihar girişiminde bulundu. 1930'da öğrenimini tamamlamadan İran'a döndü ve Bank-i Millî-yi İran'da [İran Ulusal Bankası] çalışmaya başladı. Bu arada İran'ın Araplar tarafından fethedilişini ve İranlıların gösterdikleri kahramanlıkları işleyen *Pervîn Duhter-i Sâsân* ["Sâsân'ın Kızı Pervin", YKY] ve *Efsânehâ-yi Âferîniş* [Yaratılış Destanı] yayımlandı. Bunu ertesi yıl tarihî romanı *Sâye-yi Mogûl* [Moğol Gölgesi] ve *İsfahan nisf-i cihan* ["Dünyanın Yarısı İsfahan", YKY] adlı eserleri izledi. 1932'de *Se katre hûn* [Üç Damla Kan, YKY, 1999] adlı hikâyeler mecmuası basıldı. Hidâyet 1933'te *Sâyêrûşen* [Alacakaranlık, YKY, 2001], *Nîrengistan*, bâtil inançları alaya aldığı *Aleviye Hanum* ve *Mâzyâr* adlı eserlerini yayımladı. 1934 yılında Muctebâ Minovî, Bozorg-i Alevî ve Mes'ûd-i Ferzâd ile dördü edebiyat topluluğunu kurdu. Hayyam hakkında şimdiye kadar yapılan en ciddî araştırmalardan biri olan ve Hayyam'a ait rubaileri tasnifte en doğru ayıklamayı yaptığı *Terânehâ-yi Heyyâm* [Hayyam'ın Teraneleri, YKY, 1999] yayımlandı. Bunu Mes'ûd-i Ferzâd ile beraber yazdığı *Vag Vag-i Sâhâb*'ın Tahran'da yayımı izledi. 1936'da Hindistan'a giden Hidâyet Pehlevî dilini öğrenmeye başladı. *Bûf-i Kûr'u* [Kör Baykuş, çev. Behçet Necatigil, Varlık, 1977; YKY, 2001] kendi el yazısından çoğaltarak yayımladı. 1938'de Pehlevîce aslından çevirdiği *Guceste ez bâliş*, Tahran'da basıldı. Sâdık Hidâyet 1941 yılında Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde çevirmenliğe başladı. Ertesi yıl *Seg-i vilgerd* [Aylak Köpek, YKY, 2000] adlı öyküsü Tahran'da basıldı. 1943 yılında çocuklar için kaleme aldığı *Âb-ı zindegî* ["Hayat Suyu", YKY] yayımlandı. Daha sonra Pehlevî dilinden çevirdiği *Gozârîş-i gomanşiken* [Kuşkuları Kaldıran Rapor] ve *Kârname-yi*

Erdeşîr-i Bâbekân [Erdeşîr Bâbekân'ın İcraatı] 1944'te Pehlevî dilinden çevirdiği *Zand u Hûmen Yeşn* ve *Velîngârî* [Aylaklık] yayımlandı. 1945 yılında İran-Sovyetler Birliği Kültürel İlişkiler Komisyonu üyesi oldu. Özbekistan Orta Asya Devlet Üniversitesi'nin 25. kuruluş yıldönümü kutlamalarına katılmak üzere Özbekistan'a gitti. 1948 Hasen-i Kâimiyan ile birlikte *Gurûh-i mahkûmîn*'i [Mahkûmlar Topluluğu] yayımlayan Hidâyet 1950'de aynı yazarla *Mesh* adlı kitabını yayımladı. Daha sonra Fransa'ya gitti. Ertesi yıl Paris'te intihar eden Sâdık Hidâyet (9 Nisan 1951) burada top-rağa verildi. *Bûf-i kûr* (*Kör Baykuş*) Hidâyet'in trilojisini oluşturan şaheserlerinden biridir. Bu roman yazarın kendi ruhsal hayatının uzun bir öyküsüdür. *Hacı Aga* (YKY, 1998) adlı novellası bu üretken ve çok yönlü yazarın, yazı hayatının ikinci döneminde ortaya çıkardığı yapıtlarından biridir. Rıza Şah (Rıza Han veya Büyük Rıza Şah)'ın saltanatının son yılları ile Muhammed Rıza Şah (Pehlevî)'in saltanatının ilk yıllarındaki dönemde, çıkarıcı ve sermayedar tüccar kesimi ile ülke menfaatlerini ayaklar altına almaktan çekinmeyen kimi yüzsüz politikacıların halkı ezmek için ne gibi yollara başvurdukları, kitabın hareket noktalarını oluşturur. *Kör Baykuş* ve *Diri Gömülen* adlı hikâyelerinde sürrealist bir yazar olarak karşımıza çıkan Hidâyet, aslında bir hicivnâme olan bu yapıtında gerçekçi yazar kimliğini de kanıtlar. Farsçaya derin vukûfu yanı sıra çok iyi bir gözlemci de olan Hidâyet, tarih, sosyoloji, antropoloji, folklor, ekonomi ve politikanın ışığı altında âdetâ 1940'lı yıllar İran'ının bir panoramasını verir. Kısa ama verimli yaşamında uzun öykü, kısa öykü, piyes, seyahatnâme, inceleme, deneme gibi birçok alanda eser veren, bilimsel çeviriler yapan Sâdık Hidâyet, Türkiye'de *Kör Baykuş* adlı eseriyle tanınmaya başlamış, bunu Yapı Kredi Yayınları arasında çıkan birçok eserinin çevirisi izlemiştir.

Said-i Nefîsî: İranlı edebiyatçı, tarihçi, romancı ve mütercim Nefîsî 1895 yılında doğdu. Yüksek öğrenimini Fransa'da tamamladı. Tahran Üniversitesi ile Avrupa üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptı. 1966 yılında Tahran'da öldü. Araştırma ve tenkidli basımlarının bellibaşlıları: *Târîh-i nazm u nesr der İran u der zebân-i fârsî* (Nazım ve Nesirde İran ve İran dili Tarihi) [I-II, Tahran, 1965], *Ferheng-i feranse be fârsî* (Fransızca-Farsça Sözlük) [I-

II, 1925-1930]; *Dîvân-i Hâcây-i Kirmânî* [Tahran, 1928], *Kâbüsnâme* [Tahran, 1933], *Seyru'l-ibâd* [Tahran, 1937], *Dîvân-i Şeyh Attâr-i Nîşâbüri* [Tahran, 1940].

Seyyid Muhammed Ali Cemalzade: (1891-6 Kasım 1997) İsfahan'da doğdu. İlk tahsilini Tahran'da yaptı ve 1908 yılında Beyrut'taki laik bir okula kaydoldu. Orta öğrenimini Lübnan'daki Antora okulunda tamamlayarak 1910 yılında Paris'e gitti. 1915'te Paris'te Dijon Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Aynı yıl İsviçre'de evlendi. Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Berlin'e giderek İran milliyetçilerinin burada kurdukları ve Seyyid Hasan-ı Takîzade'nin başkanlığını yaptığı komiteye katıldı. Cemalzade aynı yıl bu komitenin görevlisi olarak Bağdat'a gitti. 1916 yılında tekrar Berlin'e döndü ve İranlı hürriyetçi göçmenlerle çalışmaya başladı. Birleşmiş Milletler teşkilatında da görev almış olan Cemalzade ömrünün geri kalan kısmını İsviçre'de geçirdi. Mezdek, İran ve Rus Münasebetleri (*Revâbit-i Rus u İran*, Tahran 1338 ş.) hakkında araştırma yazıları yazarak bunları Takizade'nin kurduğu *Kâve* gazetesinde yayımladı. İran'da ele alınıp işlenmemiş pek çok konu bulunduğunu, bunların roman ve hikâye şeklinde kaleme alınması ve günlük konuşma diliyle yazılması inancında olan Cemalzade ilk hikâyesi olan *Fârsî şeker est'i* (Farsça Şekerdir) *Kâve* gazetesinde neşretti ve hikâyelerinin tümünü –ki altı hikâyeden ibarettir– 1922 yılında *Yekî bûd yekî nebûd* (Bir Varmış Bir Yokmuş) adı altında Berlin'de yayımladı. Bazı Avrupa dillerine tercüme edilen bu kitap 1936 yılında B. N. Zakhoder'in açıklamaları ve A. Bolotnikov'un mukaddimesiyle birlikte Rusya'da yayımlandı. Altı hikâyeden oluşan bu kitap konularını çağdaş İran'dan alır. Kitapta yazarın hayatında karşılaştığı Tahranlı dar görüşlü kimseler, esnaf, tüccar, işçi ve halkın diğer kesimleri zayıf tarafları, ihtirasları, yaşantıları gibi hemen hemen bütün özellikleriyle aksettirilir. Cemalzade yalnız konularda yenilik getirmemiştir. Hikâyelerin dili konuşma dilidir. Kahramanlar yaşadıkları çevreye göre konuşurlar. Bu konuşmalarda halk deyimleri, atasözleri ve argo tabirler de yer alır. Anlaşılması güç gelen bu halk deyimleri ve tabirleri kitabın sonunda lügatçe halinde verilmiştir. Onun hikâyecilikte çığır açan bu eseri

kendisinden sonra gelen hikâye yazarı nesil için örnek olmuştur. Cemalzade'nin bu hikâye kitabından başka, şiî inancına mizahî bir bakış yapan *Sahra-i mahşer* (Mahşer Meydanı, Tahran 1323/1944, 1337/1958), yirminci yüzyılın ilk on yıllık devresinde İran'ın satirik ve mizahî bir tablosunu çizdiği *Kulteşen-i dîvân* (Tahran 1325 ş./1946), yeni yapılacak bir kanal hakkında sokak sakinlerinin münakaşalarını ihtiva eden *Râh-ı âbnâme* (Tahran 1326 ş./1947), *Dârül-mecânin* veya *Tîmaristan* (Timarhane, Tahran 1320 ş./1941), *Emû Huseynali yâ heft kıssa* (Hüseyin Ali Amca, yedi öykü, Tahran 1337 ş./1958), *Ser u teh-i yek kirbas* (Altı Üstü Bir Bez, 2 cilt, Tahran 1335 ş./1956), *Telh u şirin* (Acı ile Tatlı, Tahran 1334 ş./1955), *Gayr ez Hoda hiçkes nebûd* (Allah'tan Başka Kimse Yoktu, Tahran 1330 ş./1951), dokuz hikâyeden oluşan *Kohne vu nov* (Eski ile Yeni, Tahran 1338 ş./1959) gibi hikâye kitapları vardır. Cemalzâde tercümeler de yapmıştır. Bunların arasında Schiller'den *Wilhelm Tell* (Tahran 1335 ş./1956) ve Don Carlos, İbsen'den *Doşmen-i millet* (Milletin Düşmanı), Moliere'den *Hassis* (Cimri, Tahran 1336 ş./1957) ve Fenelon'dan *Serguzeşt-i beşer* (İnsanın Macerası, Tahran 1334 ş./1955) adlı eserleri sayılabilir.

Afganistan'da öykücülük aynı yollardan geçmesine ve İran'a nispetle biraz daha geç başlamasına rağmen başarılı temsilciler verdi. Bunda çeşitli alanlardaki Türk-Afgan ilişkilerinin payı oldukça büyüktür.

Afganistanlı öykücülerden **Ali Ahmed Naîmî** (1914-1970) tarih ve edebiyat alanındaki çalışmalarıyla dikkat çekti. *Sûretgerân u hoşnevîsân-i Herat* (Herat Ressamları ve Hattatları) ile *Târîh-i Edebiyyât-i Derî ez Mogol tâ Tîmûriyân* (Moğollardan Timurlulara kadar Derî Edebiyatı Tarihi) bilimsel çalışmalarının en önemlileri arasındadır.

Âzam Rehneverd Zeryâb (d. 1944) Kâbil Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi, İngiltere'de yüksek lisans yaptı. Yaklaşık seksen öyküsü basıldı.

Habîb, Dr. Esedullah (d. 1941) Kâbil Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden olup basılmış öyküleri vardır.

Mîr Muhammed Sadîk-i Ferheng (d. 1914) gazetecilik ve milletvekilliği yaptı. Öykülerinden başka Afganistan tarihine ilişkin eserleri ve çevirileri vardır.

Muhammed Osman Sıdkî (d. 1914) "Encumen-i edebî" adlı edebiyat topluluğunda çalıştı ve *Enîs* gazetesinin müdürlüğünü yaptı. Kültür Bakanlığı görevinden başka Birleşmiş Milletler teşkilatında da çalıştı. Öyküleri dışında Afganistan tarihi ve edebiyatı hakkında çalışmalar yaptı.

Nûrânî, Celal (d. 1948) Kâbil Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi. Öykü, mizah, oyun ve fıkra yazarlığı yapmaktadır.

Rehgozer, Muhammed Şefî' (d. 1921) çeşitli dergi ve gazetelerde çalıştı. Afganistan Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yaptı. "Hâkim" adlı öyküsüyle üne kavuştu. Türkçeden çevirdiği *Şerh-i Ahvâl-i Mevlânâ Celâleddîn-i Belhî* (Belhli Mevlana Celaleddin'in Hayatı) adlı çalışması kayda değer.

Sadîkî, Şemseddin Zarif (d. 1942) Kâbil Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe atıldı. Öyküleri mecmualar halinde basıldı.

Prof. Dr. Mehmet KANAR
mehmet.kanar@veditepe.edu.tr
profkanar@yahoo.com

İRAN ÖYKÜLERİ

Baba Evi

Bundan seksen yıl önce Herat şehrinde eski İran soyundan gelen ihtiyar bir adam yaşardı. Nasrullah yetmiş dört yaşındaydı. Aslen Dihharekanlı'ydı, ama dünya olayları onu Herat'a götürmüştü ve o kentte hamallık yapıyordu.

Nasrullah, hiçbir şeye bağlı olmayan kimselerdendi. Küçük yaşta yetim kaldığı ve hiç evlenmediğinden aile duygularını saçma bilirdi. Sokakta bebeğini sımsıkı kucağına almış, onu öpen bir anne göreceksin olsa şaşırır, onun karşısında nefret duymaktan kendini alamazdı. Belirli bir evi olmadığı, her geceyi başka bir yerde geçirdiği için hiçbir yere ilgi duymamış ya da bir yeri ötekine tercih etmemişti. Kısacası, bu ihtiyar hiçbir şeyi sevmeyen, ömrü boyunca kimseden şefkat görmemiş kayıtsız filozoflardandı. Bu nedenle, onu bu dünyada hiçbir şeyin bağlamayacağını, günün birinde bu âleme veda edecek olursa olunca soğukkanlılığıyla ve üzüntüye mahal vermeden öleceğini söyler dururdu. İşte Nasrullah'ın bu düşünceleri, kimseye gidip gelmesine, kimseyle dostluk kurmamasına neden olmuştu.

Horasan'da savaş çıktı. İranlılar bir süre muzaffer diler; ne var ki sonunda düşman askerlerinin el çabukluğuyla Herat'ı ve civardaki pek çok toprağı İngiltere'ye bırakmak zorunda kaldılar. Bu haber bütün Herat halkını üzüntüye boğdu. Ancak bunu duyunca üzülmeyen tek kişi Nasrullah'tı. Tüm şehir zenginleri, kendi vatanseverlikleriyle Herat'ı terk edip Horasan yolunu tuttular. Herkes cüzi malvarlığını yok pahasına satıp, Meşhed'e ya da İran'ın diğer şehirlerinde yurt edinmeye gidiyordu.

Böyle bir zamanda yolcuların yüklerini taşıyan Nasrullah'ın işinin öncekinden ne denli çok olduğu, günlük kazancının ne kadar yükseldiği açıktır.

Nasrullah geceleri boş kalınca Herat kahvelerinde hemşeh-rilerinin bu tutumunu kınıyor, sefihlikle niteliyordu. Ona göre, varlıklarını bir hiç uğruna elden çıkarıp ömürlerinin sonunda sefer zahmetine katlananlar gerçekten deli olmalıydı. Her taraf yer değil mi? Herat'ın Meşhed'den ne farkı varmış?! Nasrullah daha çok, bu deliler kendiliklerinden gidiyorlarsa neden üzgün-ler ve gitmekten pişmanlık duyuyorlar, diye hayret ediyordu.

Kimse onları mecbur etmedi ki! Bu evleri seviyorlarsa, peki ne-nden terk ettiler onları?!

Herat yaşlıları ve Nasrullah'm eşi dostu ona ne kadar "İnsan daima vatanına yurduna ilgi duyar, ondan kolay kolay ayrılma-ması gerekir" diye anlatmaya çalışsa da kulak vermiyordu. Yani hiç anlamıyordu; kendi düşüncesine saplanmış kalmıştı.

Bir gün Herat hanlarından biri onu çağırıp "Nasrullah, sen yaşlandın artık, çalışacak gücün yok. Ben de Herat'tan ayrılmak istiyorum. Şehir dışındaki bağım sahipsiz kalacak. Millet o kadar ev sattı ki müşteri kalmadı. Onu sana emanet ediyorum, sonra-sı Allah kerim. Hemen oranın bekçisi ol. Civardaki mülkümden sana da bir lokma ekmek çıkarmalarını tembihledim. Sen de ora-da dur, ömrünün sonunda koşuşturmak zorunda kalma" dedi.

Nasrullah kendisinde yavaş yavaş yaşlılığı hissediyordu. Hakkında böyle bir lütufta bulunulmasını Allah'tan diledi. Der-hal neyi var neyi yok alıp şehir dışındaki o bağa gitti.

Eski alışkanlığından dolayı günlerce uykudan erken kalkı-yor, bütün vaktini bahçedeki ağaç ve çiçeklere bakmakla geçiri-yordu. Yorulunca bağın ortasındaki su kenarına oturup düşü-nüyordu. Bu süre içinde yeni yeni şeyler görüyordu. Bir gün, an-sızın çay dibindeki çakılların sanki kendilerine ev yaptıklarını fark etti. Suyun itişine karşı daima direniyorlar. Su onları evden çıkarmak istiyormuş da onlar razı olmuyorlarmış gibi! Sonun-da suyun itmesi onları yerlerinden söküp, aşağıya çekiyor, ama yine de gasp edici düşmanın pençesinde çırpınıyor, kıskanarak evlerine bakıyorlar.

Nihayet bir gün İngilizler Herat'ı aldı. Göç edenlerin mülklerine el koydular. Han'ın bağı da bunların arasındaydı. Nasrullah da ister istemez bağı terk etmeye mecbur oldu. Çünkü o bağ Dihharekanlı yaşlı bir bekçiyi istemiyordu artık.

Nasrullah, Han'ın bahçesinden ayrıldı ama elinde olmadan her gün bahçe kapısına geliyor, kapı aralığından özlemle içeri bakıyordu. Gerçekten de o kayıtsız, yersiz yurtsuz Nasrullah o bölgeden kopamıyordu. Ne zaman bağdaki ağaçlar, çiçekler aklına gelecek olsa, gayri ihtiyari bağın yeni sahiplerine beddua ediyor, bazen de ağlıyordu.

Artık masraflarını karşılayacak biri olmadığından tekrar hamallık yolunu tutmak zorunda kalmıştı. Ne var ki bugünkü hamal, o iki ay önceki hamal değildi. Hiç kimsenin ne dostluğunu ne de düşmanlığını isteyen o Nasrullah şimdi yeni gelenlerden birinin yükünü omuzlamak zorunda olsa, onu öfke ve kinle kaldırıyordu. Yolda, bir şeyin o yükü yere bırakmak için onu tahrik ettiği çok oluyordu. Nasrullah'ın yük sahiplerine olan bütün düşmanlığı onu sevgili bahçesinden uzaklaştırmalarındandı.

Bir gün yolda giderken, ansızın bağın ortasından geçen arkın pençesine düşen o çakıl taşları aklından geçti. O derbeder taşların suyun itişi karşısında nasıl da direnip yerlerinden ayrılmak istemediklerini hatırladı.

Ertesi gün kimse Nasrullah'ı Herat'ta görmedi. Onun gençliğini görmüş Dihharekanlılar, iki ay sonra, اساسına yere vuran, toz toprak içinde, sopasının ucuna çıkın bağlamış, Recebali'nin evini arayan, yıkılmış, yabancı bir ihtiyar gördüler.

İkiz

Mirza Hâdi Han'ın Niyâveran yakınlarındaki dutu meşhur bağında konuştuk. Dut da dut değil, şekerdi hani. Saldırdık tatlı ve sulu dutlara; doya doya yedik. Sonra şişkin midelerimizle karaağaçların gölgesinde serin yaygılara oturduk; midelerimiz gibi kabarık yastıklara sırtımızı verdik; üstümüzdekileri atıp, altımızda beyaz pantolon pijamalarla cübbelerimize sarındık; semaverin kulağa hoş gelen cızırtısını dinleye dinleye uzandık. Şehre inmek üzere sığağın çekilmesini bekledik.

Birden yandaki odadan telefon sesi geldi. Yanımızdaki arkadaşlardan birinin eşi sancılanmış, ebe çağırmışlar. Doğum zamanı gelip çatmış ve arkadaşın en kısa zamanda şehre inmesi gerekiyormuş.

Bir çırpıda giyininip gitti. Biz yalnız kalınca, doğumdan, evlilikten, çocuk sahibi olmaktan söz açıldı. Aramızda evlenmemiş olan tek kişi Cihangir'di. Antikacılıkla geçinir, bazen kendisi de antik eşya yapardı. Hoşsohbet, cana yakın, sessiz sedasız bir adamdı. "Aramızda bir sen kaldın evlilik denen hoş hatayı yapmayan, çoluk çocuğun esiri olmayan. Bu dostluk, birlik beraberlik dünyasında senin yaptığın hiç de hoş değil; ordubozanlık yapıyorsun. Sen de kendine uygun birini bulup dostlarla denk olsan hani, iyi olmaz mı? Belki senin de yardımınla Yaradan feriyadımızı duyar da dualarımız kabul olur, felaha çıkarız" diye yüklendik.

Cihangir bilgili, akli başında bir insandı. Tek tek baktı yüzümüze:

“Duyduğuma göre Halep’te büyük bir Arap şairinin mezar taşında Arapça bir yazı varmış. Tercümesi de şöyle: ‘Benim varlığım babamın günahıydı. Ben girmedim böyle bir günaha.’ Madem benim iyiliğimi istiyorsunuz, neden beni böylesi günaha zorluyorsunuz?”

Bir vaveyladır koptu:

“Yahu bunlar ne biçim laf? Biz çoluk çocuğa karışmak için yaratıldık. Neslini sürdürmek her insanın vazifesi.”

Eline iki mangır sadaka verilmiş biri gibi bozuldu:

“Allah aşkına şu nefis bahçeyi, şu güzel meclisi konferansa, vaaza dönüştürmeyin. Bu nasihatlerin hiçbir kıymet-i harbiyesi de yok. Kör müyüm, her gün evliliklerin neticesini görmüyor muyum sanıyorsunuz? Artık sevgi görüntüsü ardındaki bu düşmanlıklara kanmam! Hazırlandım böyle tuzaklara düşmemek için. Git, bu tuzağı başka bir çaylağa...”

Arkadaşlardan biri sözünü kesti:

“Madem bolşevik oldun ve helal çoluk çocuğa karşısın, bari bir iki tane veledizzina peydahla da vücudun âtil kalmasın!”

“Sizin varlığınız âtil kalmamış ya; bu bütün kâinata yeter de artar bile. Hiç de böyle bir iddiam yok. Cüneyd’in sözü hep aklımdadır: ‘Çocuk derdi helal şehvetin karşılığı olursa, vay haram şehvetin haline!’”

Her ağızdan bir ses yükseldi:

“Sen dini bozuk, bereketsiz birisin, hiçbir şeye itikadın yok.”

“Evet”, dedi, “inancım zayıftır. Ama sadece inanmaya değer olan şeye inanmak isterim. Doğrusunu isterseniz, bu insanları gözüm tutmuyor. Elimden gelse Nizâmî-yi Gencevî’nin şu sözünde olduğu gibi davranırdım:

Tükrüğünü edeple topla ağzında.

Şu kükürt pınarına tükür.

Haykır ciğer yakan zamaneye.

Taş at içi kan dolu şişeye.

Bu zincifre gök kubbeyi yarala.

Hükümsüz kıl şu lafları.”

Öteki arkadaş:

“Tüh sana! Anlayışsız! ‘Mal ile evlat dünya süsüdür’ de-

mişler. Elimden gelse, altı yedi hanım alır, Fethali Şah'ınki* gibi bir harem kurardım kendime. Bu dünyayı bütün güzellikleri ve çirkinlikleriyle birlikte isterim. Keşke bunun gibi içi bağ, bahçe dolu yüz dünya daha olsa da, her gün güzel sesli kuşların nağmeleri eşliğinde biraz lavaş ekmeği, kebab, cacık yedikten sonra bir gölgede sırtımı dayayıp gert gert geçirsem; ahmaklara nispet, sazlı sözlü meclislerde felekten gün çalsam!"

* * *

Bu denli şeyler konuşurken yine telefon çaldı. Telefondaki bizim arkadaştı. Şehirden telefon ediyor ve "Allah'a şükürler olsun, hanım kurtuldu. Hepinizin gözü aydın; ikiz çocuğumuz oldu. Biri altın gibi sarı kâküllü bir oğlan, öteki beyaz tenli bıcırık bir kız" diye müjde veriyordu.

Bu sevinçli haber sohbetin akışını değiştirdi. İkiz, üçüz ve daha fazlaları tartışma konusu oldu.

Güya Almanya'da okumuş olan arkadaşlardan biri:

"Almanya'da büyük bir ilmî kuruluş vardır. Sadece ikizler hakkında araştırma, inceleme yapar. Bu konuda ilginç buluşları vardır."

Her zaman her şeyi herkesten iyi bilen diğer arkadaş lafı ağzından kapıp yutkundu:

"Evet, ikiz meselesi yaratılışın çok karmaşık problemlerinden biri. Daha bin yıl bu problemi çözen çıkmayacak, sırlarını çözemeyecek ve..."

Arkadaşlardan ötekisi derhal onun lafına girdi:

"Yine gazetede ipe sapa gelmez bir makale okumuş, bilgiçlik taşıyorsun. Bugün her ilkokul çocuğu bile ikizlerin ana babanın dahi ayıramayacağı kadar birbirlerine benzediğini bilir. Bu tür çocukların huyları o kadar birbirine benzer ki insan hayretler içinde kalır. Hatta duyduğuma göre bu benzerlik o kadar ileri gider ki, bu çocuklardan biri hastalanacak olursa, diğeri de aynı zamanda hastalanır. Bir kitapta okumuştum. İkiz olan

* 1797-1834 yıllarında padişahlık yaptı. Şiirlerinde Hakan mahlasını kullanan bu hükümdar öldüğünde geriye 57 oğul, 47 kız çocuğu bırakmıştı. bkz. Mehmet Kanar, *Çağdaş İran Edebiyatının Doğuşu ve Gelişmesi*, İletişim, İstanbul 1999, s. 13-16.

adamlardan biri yaşlılığında dünyanın bir tarafında hastalanıp vefat etmiş; öbür kardeşi de aynı anda dünyanın bir başka köşesinde aynı hastalıktan vefat etmiş.”

Bu sırada fazla konuşkan olmayan terbiyeli ve genç ev sahibimiz söze girdi:

“Tesadüfen ben de okudum bu kitabı. Okuduklarım o kadar günceldi ki bir kısmı hâlâ hatırımda. Orada yazılanlara göre dünyaya gelen her kırk çocuktan ikisi ikiz. Üç dört ikizden bir çifti birbirlerine tam benziyor. Sebebine gelince, birbirine benzemeyen ikizlerden her biri ayrı ayrı yumurtalardan. Oysa birbirine benzeyenler aynı yumurtalardan. Nasıl oluyor da tam ortadan ikiye bölünüp iki eşit yumurta oluyor, belli değil. Hem yarım yumurtadan bir çocuk dünyaya geliyor. Bugün bir insan, bir hayvan yumurtasını mesela deniz kestanesini çok keskin ve ince bir jiletle veya ince bir tel ile ortadan ikiye bölebilir. Böylece her yarım yumurtadan bir hayvan var olur. Bilimadamları tek yumurta ikizleri hakkında yaptıkları araştırmalarla çok önemli bir muammanın üzerindeki sır perdesini kaldırmayı umuyorlar. Hangi ahlakî hasletlerimizi veraset yoluyla çocuklarımıza aktarmanın, hangisinin kişisel, hangisinin kalıtım yoluyla geçtiğinin anlaşılmasını sağlamaya çalışıyorlar.”

Aramızda en yaşlısı olan Hacı Han:

“Ben bilim ve tecrübeye karşı değilim. Ama her kaide ve kanunun istisnaları olduğuna inanıyorum. Mesela ben erkek ikiz kardeşler tanırdım. Aynı ailede, aynı okulda, aynı muhitte büyümüşlerdi ve yüzleri birbirine son derecede benzerdi. Bir gün bunlardan birine borç verir, ama diğerinin yakasına yapışıp alacağımı isterdim. Bununla birlikte ahlak bakımından hiç benzemezlerdi birbirlerine. Hatta gece ile gündüz, siyah ile beyaz kadar birbirlerine zıttılar.

* * *

Hacı Han'ın sözü buraya geldiğinde kızıl sakallı bahçıvan bir tepsi marul, sikencebin*, sirke ve mercanköşkü getirdi. Laf lafı açtı, bilimsel araştırmalar söz konusu edildi. Ama inanılmaya-

* Ballı sirke şerbeti.

cak kadar kısa zamanda marulların dibine darı ekildi. Bir ağızdan Hacı Han'dan hikâyenin kalanını anlatmasını istedik. Naza çekmedi. Çay bardağını ağzına dikip hüpürdettikten sonra:

Evet; tam birbirlerine zıttılar. İsimlerini söylemesem iyi olur. Ama kolaylık olsun diye birine Mirza Bâkır, ötekine Mirza Tahir diyelim. Tahranlı'ydılar. İkisi de birkaç yıl önce rahmetli oldu. Hikâyeleri kısaca şöyle: İkisi de aynı okula gidiyordu. Ben de onlarla aynı sınıfta okuyordum. Aralarında bir fark vardı. Mirza Bâkır iki yaşındayken düşmüş, başını çamaşır leğeninin kenarına vurunca sol yanağının altı yaralanmıştı. O da zaten yakından bakılırsa fark edilirdi. Bu iki kardeşi birbirinden ayırmak imkânsız olmasa bile, çok çok zordu.

Bâkır ağzının tadını bilen, umursamaz, gamsız biriydi. Herkesi sever, samimi bulurdu. Herkes de onu içten bulup severdi. İstemediğin kadar eli açık biriydi. Onun tabiriyle, eline para geçmeyegörsün, paralar kanatlanıp uçardı. Babası varlıklı olduğu ve çocuklarını çok sevdiği için iki kardeşin cepleri hiçbir zaman boş kalmazdı. Tesadüfen Mirza Bâkır parasız kalacak olsa, çekinmeden elini açar, borç para isterdi. Dostlarından, arkadaşlarından o kadar borç almış ve "Ver, sonra veririm sana" demişti ki arkadaşları ona "Ver, sonra veririm sana" adını takmışlardı. Bu sözü duyduğu zaman bozulmaz, bizden aldığını bizim boğazımıza harcardı. Eline para geçti mi önce borçlarını temizler, kalanı ona buna harcanırdı. Paralar dostların midesine kuruyemiş, dondurma, pelûze ve çolovkebab* halinde inerdi.

Bazen ben de ona "Bâkır, adak mı adadın yoksa? Eline avucuna geçeni güneş batmadan çarçur ediyorsun. Yarın da Allah'ın günü" diyordum. "Eveet, yarın da Allah'ın da günü. Dünü, bugün getiren Allah yarını getirir. Dünya fani. Peşini al, veresiyeyi öbür dünyaya bırak" derdi.

Mirza Tahir hakkında da iki kelime edeyim. Düzenli, teripli, çalışkan, ciddi, para biriktirip harcamayan muhsıçtı biriydi. Gümüş paraları banknota dönüştürüyor, gıcır gıcır banknotları deste deste renkli zarflara koyup cüzdanına yerleştiriyordu. Her zarfın üstüne içindekilere ait özel işaretler koyuyordu. Kardeşi "Yalnız kaldığı zamanlar saatlerce paraları sayar, açar, katlar,

* Üstüne Adana kebab koyulmuş pirinç pilavı.

düzenler, bunlardan zevk alır” derdi. Bazen okulda teneffüse çıktığımızda başına toplanır “Tahir, artık bize de bugün şu paraların hatırına bir ziyafet çek” derdik. O da “Bâkır size ziyafet çektii ya. Yedikleriniz içtikleriniz yeter size. Bırakın beni kendi halime. Ben yokum bu işlerde” derdi. Doğru diyordu. Bu işlerde yoktu o. Şaşılacak derecede çalışkandı. Şart koşmuştu Allah’a, Peygamber’e sanki sınıf birincisi hep ben olacağım diye. Gerçekten de hemen hemen her zaman sınıf birincisiydi. Öğretmenlerimizin çoğu kardeşi Mirza Bâkır’ı karşilarına alıp “Bak, kardeşin nasıl çalışkan, nasıl ödev yapıyor. Sen neden sınıf birincisi olmuyorsun hiç? Anandan babandan utanmıyor musun? Gayretin nerede kaldı?” diyorlardı.

Mirza Bâkır başını öne eğiyor ve hiç cevap vermiyordu. Şu kadar var ki sınıfın en tembel öğrencisi değildi ve yılsonu sınavlarında başarılı oluyor, bütünlemeye kalmadığına şükreliyordu. Kitap okumayı çok severdi. Zamanla bir kütüphane sahibi de olmuştu. Yeni bir kitap çıktığını duydu mu, soluğu kitapçıda alıyor, kitabı aldıktan sonra okuyup bitirmeden gün yüzüne çıkmıyordu.

Kardeşi Mirza Tahir bu işlerin adamı değildi. Birkaç defa davet ettik onu şiir meclisimize; gelsin de bazılarımız gibi, kardeşi gibi şiir söylesin ya da yazdığı öyküyü okusun bize diye. Bazen bize “Derslerden fırsat bulamıyorum. Aslında şiirle, öyküyle pek aram yok” diye nazikçe cevap veriyordu. Arada bir gelse bile bir köşeye oturuyor, âdeti olduğu üzere kendi işlerine dalıp gidiyor, cımbızla yüzündeki kılları tek tek çekiyordu.

Cuma ile tatil günleri Bâkır ve diğer arkadaşlarla birlikte do-laşmaya çıkar, dağa tırmanmaktan zevk alırdık. Yaz sıcakları bastırdı mı saatlerce Câcrûd çayı ile diğer çaylarda yüzerdik. Mirza Bâkır çoğu zaman bu işlerde başı çekerti. Oysa kardeşi sanki hiç genç değilmiş, bunlardan zevk almazmış gibi tüm vaktini ders çalışmakla, para işlemleriyle geçirirdi. Bize, yaptıklarımıza aldırmaz, birinci olma düşüncesinden başka gamı tasası olmazdı.

Hatırımdadır; Tahranlı genç ressamilar bir sergi açmışlardı. Mirza Bâkır büyük bir coşkuyla, sanki kendi resimleri sergileniyormuş gibi kendi parasıyla davetiyeler gönderiyordu. Gazetecileri çağırıyor, yemek veriyordu. Sergi başarı ile sona ersin diye

geceleri geç yatıp, sabahları erkenden kalkıyordu. Oysa kardeşi Mirza Tahir'e "Neden resim sergisine gitmiyorsun?" diye soracak olmuştuk. "İnsanlar ve eserler ortada dururken neden gidip resimlerini seyredecek mişim?" demişti. Tahir yine sınıf birincisi oldu, bitirme sınavlarında en iyi ödülü aldı ve küçümseyerek baktı bize.

Bir keresinde de, başınızı ağrıtmayım, bu iki kardeş okulu bitireli iki yıl olmuştu olmamıştı ki babaları Mekke-i Muazzama'ya giderken Hakk'ın rahmetine kavuştu; tüm varı yoğu bu iki oğluna kaldı. Mirza Bâkır'ın hayatında herhangi bir değişiklik olmadı. Ama kardeşi "Mirası bölmek lazım. Herkes nesi var, nesi yok, bilsin" diye ısrar ediyordu. Mirza Bâkır ister istemez kabul etti. Herkesin payı belirlendi; senet sepet bölüşüldü, iki kardeş birbirlerinden ayrıldı böylece...

Aradan yıllar geçti, bir daha onlardan haber alamadım. Ben dahil arkadaşların çoğu evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı. Hayat meşgalesi içinde boğuşurken hatta aşkı bile unutmuştuk. Arada bir gençliğimizdeki o güzel günleri, okulu, unutulmaz âlemleri hatırlıyorduk. Bir akşam büyük bir resmî davette gözüm ilişti Mirza Bâkır'a. Yirmi yıldır onu görmediğim halde bakışlarında aynı neşe ve şevk ışıltısını görünce şaşırdım. "Nerdesin, n'apıyorsun?" dedim. "Yaşıyorum, yuvarlanıp gidiyorum. Üstelik hiçbir şikâyetim de yok. Üç yıl boyunca dünyada gezmediğim görmediğim yer kalmadı. Artık demir attım. Hâlâ babamdan kalan bir şeyler var. Elimde kaldıkça yiyeceğim, yedireceğim. Yaşlılığı, ölümü kendime dert ettiğim de yok. Şiirle, müzikle, boş oturarak, dostluğun şartı olan bazı kafa dengi, akli başında arkadaşlarla günümü gün ediyor, nerde akşam orda sabah yaşıyorum.

"Peki, kardeşin nerede? Ne yapıyor?" dedim.

"Nasıl haberin olmaz? O, bu şehrin en nüfuzlu tanınmış kişilerinden biri. Her yerde sözü geçer. Ülkenin muhtelif yerlerinde birkaç büyük fabrikası var. Bu şehirdeki en büyük arazi sahibi olmasa bile, şüphesiz ön sıralarda yer alır."

Sonra yanımdaki bir grupla sohbet eden birini gösterdi parmağıyla: "İşte, kendisi..."

Şişman, yapılı birini gördüm. Servet, kibir alameti sayılan ve birçok düşünce, hesap kitap ve sorunun neticesi olan bir es-

merlik çökmüştü yüzüne tıpkı hüznü bir maske gibi. Etrafını saran kişiler, yağcılara mahsus gülücüklerle sözlerini dinliyorlardı. Ama o kendisini, mübarek gölgesinde insanları, gözleri aç, karınları aç bırakan bir sofraya gibi gören büyük bir ağaca benzererek böylesi gülüşlere iltifat etmiyordu. Belli ki böyle tilkiliklere karnı toktu ve hiçbir yağcılık onun cebine, kesesine zarar veremezdi.

Elimde olmadan ona doğru yürüdüm kendimi tanıtmak ve yanağını öpmek için. Kardeşiyle hasbıhal ettiğim gibi onunla da eski anıları tazelemek istedim. Birkaç adım daha yaklaşıp da daha yakından görünce çok şaşırdım. Eski dostuma, sınıf arkadaşşıma hiç mi hiç benzemeyen biriydi gördüğüm. Çok yaşlanmış, saçları dökülmüştü. Dazlak kafası, kırış kırış, esrarkeş rengini almış etli yüzü, kalm gözlüğü, yeleşin altından iki parmak sarkan göbeği ve kalın ensesi görende biriktirip hep almayı kendine hayat düsturu etmiş ve dünyada olup biten diğer şeyleri yok sayan bir insan izlenimi bırakıyordu. Kendimi tanıtısam mı yoksa oracıktan dönüp gitsem mi diye ikircikleniyordum. Ama tereddütü üstümden atıp yanma gittim, bir ahbabı gibi selam verdim. Tanımadı beni. Umursamaz bakışlarla tepeden tırnağa süzdü. Adımı söyledim, maziden, arkadaşlığıımızdan, gençlik ve okul dönemlerimizden bahsettim. Başını salladı, "Hııı, hatırladım. Nasılsınız? İşiniz ne, ne yapıyorsunuz?" dedi.

Vakar, kibir, umursamazlık, ilgisizlik toplanmıştı ifadelerinde. O anda pes etmemeye, onca şişinme ve poz karşısında alta kalmamaya karar verdim. O taş, kaya ise, ben de ayakkabısına giren taş olacak, o Nemrutça cevaplara yiğitlerin tek silahı olan suçlama ve alayla karışık yapmacık bir şişinmeyle yanıt verecektim.

Dedim ki: Arkadaş, amma da göbek bağlamışsın! Uzaktan görünce, yeleşinin altına darbuka sakladın sandım. Nereye gitti saçların? Neden döküldü dişlerin böyle ki yerini altın dişler almış? Kuyumcu dükkânı gibi bir dizi altın var ağzında. Bu da bir sermaye. Yerinde olsam, nakite çevirip faize koyar, parasını cebe indirirdim...

Bozuntuya vermedi: Ne olursa olsun, sahip olmak, olmaktan iyidir. Dilen de halka muhtaç olma demişler. Ben dilenmediğim gibi, halka muhtaç da değilim; halk bana muhtaç.

“Söyle bakayım,” dedim, “neden yaşlandın böyle? Görüşmediğimiz yıllarda neler yaptın? Nerelere gittin? Neler gördün? Zamanı ne ibret dersleri aldın?”

“İşler gece gündüz rahat mı bırakıyor ki rahat bir nefes alayım be kardeşim” dedi. “İki buçuk yıldır fitik, ülser, sinir zafiyeti canıma okudu. Tedavi olacak fırsat bulamıyorum.”

“Okuldayken, sınıf birincisi olmak için gece demez, gündüz demez öyle çalışırdın ki, oyunla, sanatla, gezip tozmayla, kitap okumayla, arkadaş sohbetleriyle ilgilenmezdin bir türlü. Umarım tahsilden sonra bunları telafi etmişsindir” dedim.

“Allah iyiliğini versin. İş güç bırakıyor mu ki rahat nefes alayım? Üstelik bunlar hiçbir derde deva da olmaz. Ekmek parası kazanmak lazım. Çünkü ekmek arslanın ağzında. Bu memleketin çalışan insana, sermayeye, işe ihtiyacı var. Şiir, roman, irfan karın doyurmuyor. İnsanı lâhutî âleme götürüp işten güçten, zenginlikten, millete hizmetten alıkoyuyor. O kadar Hafız okuduk, Mesnevî okuduk, Yâhû, Yâhak çektik, kapıya, duvara minyatür çizdik. Nereye vardık peki? Bu memleket geri kalmış kervandan. Bir şeyler yapıp kervana yetişmek lazım” dedi.

Baktım, yirmi küsur sene önceki adam. Gençliğinde birinci öğrenci olmak isterdi; oldu. Şimdi de şehrin en zengini olmak istemiş ve amacına ulaşmış. Onunla konuşmak da yararsız; boş yere kürek çekmek gibi bir şey. Kendi haline bıraktım onu, tekrar Mirza Bâkır’ı bulup dertleşmeye koyulduk. Yirmi küsur sene evvelki Bâkır’dı, hatta daha iyi olmuştu. “Kardeşini gördüm” dedim, “nasıl da yaşlanmış öyle! Çirkinleşmiş. Hele sen de bakalım, nasıl böyle genç kalabildin?”

“Herkes kendi yolunda gider” dedi. “Dünyanın Güneş etrafında dönmesi ihtiyarlatmaz insanı. Yeryüzü güneşin etrafında dönmekten nefes nefese kalır. Bana ne? Ben çok şeyi düşündüm, tarttım. Rızık veren Tanrı’nın verdiğine vermediğine razı oldum. Vara üzülop yoka perişan olmayı uzak tuttum kendimden. Dostlarımla dost, Tanrı kullarıyla arkadaşım. Birisi düşmanlık gütse, iyi geçinme silahıyla giderim onunla savaşa. Sanırım genç kalmamın tek sırrı burada.”

Bâkır’ı gençlik yıllarımdan beri severdim. Şimdi daha da sevdim. Çünkü benimle konuşmaktan kaçmadığını anladım.

Ondan sonra daha bir içli dışlı olduk. Ne hoş saatler geçirdik! Ne mutluyduk! İki kişinin birbiriyle bu kadar anlaşabilmesi ne güzeldir! Gerçekten de hayattan nasibimizi alıyorduk ve değerini de biliyorduk. Allah her kuluna nasip etsin. Dünyanın en iyi nimeti.

Mirza Bâkır'ın geçimini sağlayacak kadar parası, malı mülkü, akarı kokarı vardı. Allah da onun gönlüne göre geçimli, iyi huylu bir hanım vermişti. Tek istediği kocasının iyiliği idi. Gelip geçici problemlerle eşinin kalbini kırmak istemezdi. Mirza Bâkır "Karım doğal sadeliği ve iyiliği sayesinde hayatımı düzene soktu. Onun varlığı sayesinde iyi yaşıyorum, yaşadığımı anlayıp, hayatın tadını çıkarıyorum" derdi.

Yirmi bir yaşındaki tek çocuklarını orta öğrenimden sonra Avrupa'ya göndermişlerdi ve onun yüksek öğrenimde gösterdiği ilerlemeden dolayı yürekleri ferah ve umut doluydu.

Bir gün ona "Arkadaş," dedim, "baba mirasından başka bir şeyin yok. Onu da parça parça satıp harcıyorsun. Yarınları düşünmüyor gibisin" dedim. "Günün birinde yoksullukla tanışmandan ve hazırlıksız yakalanmandan korkarım" dedim.

"Korkma," dedi. "O kadar da düşüncesiz değilim. Oğlum okudu; aklı başında biri oldu, ekmeğini taştan çıkarır nasıl olsa. Karımın da benden sonra aç kalmayacak kadar malı mülkü var. Dünyanın zevki biriktirmekte değil, harcamakta. Gerçek zengin harcar, biriktirmez. Kardeşim, şimdi benim yüz mislim kadar mal mülk sahibi oldu; ülkenin birinci sınıf kalantörleri arasına girdi. Ama ben de bilirim, herkes de bilir; dünyada yaşamayı sevenlerin lezzet, keyif, mutluluk dediği şeylerin çoğundan mahrum; alamamış nasibini. Yılda bir kez açmaz Hafız'ı; Mevlana'dan 'Bişnov ez ney çon hikâyet mîkoned'den* başkasını duymamıştır. Hatta beytin ikinci mısraını bile bilmez. Evine, bahçesine birçok gül ekmişler. Ama sırf hava olsun diye. Yoksa ayda bir kere bile bakmaz onlara. Altı çocuk sahibi; Nevruz bayramında başlarını okşamak dışında, yıl boyunca isimlerini bile almaz ağzına; sanki hiç yaşamıyorlar o evde! Bir gün Emcediye'de at yarışı vardı. Tesadüfen sokakta rastladım ona. 'Güzel, serin bir hava. Gel, biraz gezip temiz hava alalım.' de-

* Dinle neyi, nasıl anlatıyor.

dim. Beni baştan aşağı süzüp 'Bu yaştan sonra deliliği, aptallığı bir yana bırakmıştır diyordum. Sahi neden yürüyorsun ki? Senin kardeşin değil miyim ben? Altımda iki kadillak var. Bütün ömrün şiirle, müzikle, resimle, arkadaşlıkla, gezip tozlamakla, bu tür saçmalıklarla boşa geçmiş. Peki ne zaman kendine bir çekidüzen verip doğru dürüst adam olacaksın?..' dedi. Baktım, ben nerdeyim, o nerde; onu kendi haline bıraktım. 'Git haydi, git; çok zavallısın sen' dedim içimden."

Bâkır'la dostluğum gün geçtikçe pekişiyordu. Neden sonra öğrendim ki malını mülkünü parça parça kardeşine rehin bırakıyor, tapuyu, senedi sepeti ona veriyor, kardeşi de bunların karşılığında faizsiz borç veriyormuş. "Arkadaş," dedim, "dik-katli ol, faka basma!" "Korkma," dedi, "hesabımı iyi yapıyorum. Açık kapı bırakır mıyım hiç? O kadar da salak değilim. Öyle bir hesapladım ki seksen yaşına kadar -diyelim ki o yaşa geleceğim- aç kalmam."

Yıllar geçmişti. Bir gün haber geldi; Bâkır kalp krizi geçirmiş, zekâret halindeymiş. Koşa koşa gittim evine. Dostları, akrabaları başında toplanmış, ağlaşıyorlardı. Ben de tutamadım gözyaşlarımı. Hatta hizmetçisi, uşağı, bahçıvanı da sanki en yakınları ölecekmiş gibi ağlıyorlardı. Gözünü açıp etrafına bakındı. Hoşnutluk, teslimiyet ve gönül huzurunu gösteren bir tebessüm belirdi dudaklarında. Başucunda oturan karısının elini tuttu; bana aşına gözlerle baktı ve zor işitilen bir sesle şu beyti mırıldandı:

Dostun Hâfız'a teslim ettiği şu eğreti canı

Görürsem bir gün, teslim ederim ona.

ve son nefesini verdi.

O sırada bir haber daha geldi. Kardeşi Mirza Tahir de kalp krizi geçirmiş, belki şimdi ölmüştü bile. Bâkır'ı eşi, dostları ve yakınlarıyla baş başa bırakıp koşa koşa kardeşinin evine gittim. Henüz ölmemişti. İki ünlü doktor, başbakan, birkaç bakan ve milletvekili odada çepeçevre oturuyorlardı. Yüzlerinden okudum; "Ölecekse bir an önce ölsün de işimize gücümüze bakalım" der gibiydiler. Sıkılmış bir hali vardı. Bir kısmı kardeşine

ait olan tapu, hisse senedi, senet sepet ne varsa hepsini getirtmiş, yatağının yanı başındaki komodine koydurtmuştu. Sağ eli bunların üstündeydi ve "Bunlar benim" dediği besbelliydi. Derken ansızın şiddetli bir titreme geldi. Parmakları belgeleri öylesine sıkıyordu ki sanki çivi olmuş delip geçiyordu. Bir hırıltı çıkardı ve orada bulunanların "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn"* sesleriyle karıştı. Son nefesini verip o da bu işi bitirdi.

* * *

Hacı Han buraya gelince bir ara sustu; mendiliyle alnında biriken terleri sildi ve "İşte böyle bitti görünüşte birbirine çok benzeyen ama huyca yerden göğe kadar birbirlerinden farklı olan ikiz kardeşlerin hikâyesi. Allah ikisine de rahmet eylesin!" dedi.

* Biz Allah'a aitiz ve sonunda Ona döneceğiz. *Kur'ân*, II/156.

Sorumluluk

Hiç unutmam. Çocuktum. Çocukluğumdan utanırdım. Beni sohbetlerine almazlar, hep dışarı çıkarırlardı.

Neden böyle olduğunu anlamazdım. Ama bana karşı olan davranışlarının kendilerinininkinden farklı olduğunu, benimle başka bir şekilde konuştuklarını, özel bir mantık kullandıklarını gördüm.

Kendimi seviyesiz ve değersiz bir varlık olarak bilirdim. Çocukluktan bezgindim. Büyümeyi o kadar uzakta düşünüyordum ki, asla gelmeyeceğini sanıyordum. Gözümün önünde sırlarla dolu görkemli ve büyük bir dünya vardı. Benim bu dünyaya gidecek yolum yoktu. Büyüklerin iri başlarında, kendisinden mahrum bulunduğum bilinmeye, söylenmeye ve işitmeye layık bir dünya tasavvur ediyordum. Bu tenasübe göre yemekte, içmekte ve oynamakta benden daha çok zevk aldıklarından emindim. "Mademki serbestler, yaptıkları her şey oyun ve mutluluktur" diyordum.

İster istemez küçüklüğüme razı olarak gizli derdimle uzlaşıyordum. Belki büyükler bir gün insafa gelirler de beni küçük olarak görmezler diye umut ve bekleyiş içindeydim. Tesadüfen o gün geldi çattı. Yani bir sabah babam giderken para cüzdanını bana vererek "Ben dönene kadar sakla. Ama kimseye söyleme, gösterme ve açma" dedi. Sanki bir anda boy saldım da adam oldum. Gerçi içim emaneti saklama korkusuyla karmakarışıktı ama hareketlerim ağır ve ölçülü olmuştu. O korku ve karışıklığı gizlemekten haz duyuyordum. Cüz-

danı göğsümde durmadan sıkıyordum. Kaçmasın diye canımı sıkıyordum sanki.

Yüce başlı ve cesaretli olmuşum. Ev halkıyla büyük adam gibi konuşuyor, büyük laflar söylüyordum. Birden yerimden fırlayıp boş bir yere gittim. Titreyen elimle cüzdanı açmak istedim. Kalbim çarptı. Maksudımın verdiği dehşetle koşup iki büklüm oldum. Söylenmemesi gereken şey dilimin ucuna geliyordu. İki üç kez bu azimle şununla bununla yalnız kaldım. Ama tam söyleyeceğim sırada kendime geldim. Gözlerim yaşla doldu ve kaçtım.

Canım o söylenmeyecek sırrın işkencesiyle azaptaydı. Fakat adını, iyiliğini bilmediğim bir şeyin hatırı için o azaba tahammül ediyor, acı bir zevk duyuyordum. Vakit geçtikçe, sakınma ıstırabını çekmekte kendimi daha sebatlı buluyordum. Daha mutlu olurken, düşüncelerim daha yüksek, hayat gözümde daha aydınlık oluyordu. Sanki büyüklüğün ve herkesle eşit olmanın sırrını anlayabiliyordum.

Cüzdanı el sürmeden babama verdiğim zaman onun gözünde büyüdüğümü bakışlarından okudum. O gün çocukluktan çıktım. Ayakta durduğumu, diğerleri gibi kendine hâkim ve güvenilir biri olduğumu anladım. Küçüklük ıstırabı ve çocukluk üzüntüsünü attım. Delikanlı oldum.

Üzüntülü iseniz ve hayattan kaçırıyorsanız, bunun sebebi kendinizi diğerlerinden daha aşağı görmeniz, onlarda hüner bulunduğunu, sizde kişilik bulunmadığını zannetmenizdir. Başkalarını yaptıkları işlerde ne kadar cesaretli görürseniz, o kadar mutsuz olursunuz. Düşüncenizdeki ümit zinciri o kadar gevşer.

Bu, gücünüzü denemek için sorumluluk üstlenmemenizdendir. Doğrudan doğruya bir işi üzerinize alıp da kendinizi hayatın mücadele meydanında yalnız bulduğunuz gün, uyuyan kuvvetiniz uyanacaktır. Pek çok kimseyle eşit, belki de onlardan üstün olmayacağınızı kim söyleyebilir?

Çocukluk korkusu, âcizlik ve güçsüzlük üzüntüsünden kurtulmak istiyorsanız cesaretle bir işin sorumluluğunu üzerinize alın ve kendi şerefınızı o işin layık olduğu şekilde uygulamasında bilin. Sorumluluk yükü genci olgunlaştırır, şeref hissi, cesaret ve mertlik getirir.

Başkalarına dayanmaktan vazgeçip ayakta durun.

Başkalarının desteğiyle yapılan iş kişiliğimize gölge düşürür. Kendiniz için elinize iş alın, bu işte mertçe çalışın ki her gün daha büyük ve kendinizden daha memnun olun.

Kendi gayretinize inandığınız zaman, hayat korkusu ve düşkünlük gamından kurtulur, özgür ve yüce başlı olursunuz.

İntihar

Dostlardan biri birkaç gün önce yanıma geldi. Görünüşünden içindeki ıstırap ve gönül perişanlığı belli oluyordu. Bakışı belirsiz bir noktanın ardına gidiyordu. Kaşları çatılmış, burnu uzamış, yanakları çukurlaşmıştı. Altdudağın iki tarafı da biteviye aşağı sarkıyordu. Sandalyeye oturdu. Rahat değildi. Sanki elleri ayakları fazla geliyormuş da doğru olması için onları hangi durumda bırakacağını bilmiyor gibiydi. Sürekli kıpırdama ve hareket halindeydi.

Daha fazla kuşkulanmadım ve “Çabuk söyle, mesele nedir? Feleğin köhne tavanındaki şahin ne yaptı da başına taş yağdırdın?” dedim.

Kısa bir süre sessizlikten sonra dikkatle bana bakıp “İntihar etmek için en iyi şeyin ne olduğunu sormaya geldim” dedi.

Biraz düşünüp “Önce söyle bakalım. Bu düşünce nereden çıktı? Çünkü beni uzman saydığın intihar ilmine göre intihar aracının hayattan bezme sebebiyle uygun olması gerekir” dedim.

Bir an dudaklarını toplayıp burnuna doğru kaldırdı. Aldırmasızca hakaretle:

“Böyle bir durumu şakaya layık göreceğini tasavvur etmiyordum. Senin yanında bir ağırlığım olduğunu zannediyordum. Bana bir ilkokul çocuğuymuş gözüyle baktığın anlaşılıyor. Yazıklar olsun! İnsan derdini kime açar? Dostunun varlığına kendi varlığı kadar değer veren, onun düşüncelerini kendi düşünceleri gibi önemseyen dost nerede?” dedi.

Gözleri yaşardı, sesi kısıldı. Birden gönlümün her köşesinden bir miktar hüznün ve keder toplayıp, üzgün havasına girdim. Dedim ki:

“Bir dostun varsa, o da benim. Senin aklına, metanetine, hüküm vermene herkesten çok inanan biri varsa, o yine benim. Ama sorduğun sorunun cevabı o kadar kolay değil. Çünkü hiçbir zaman intiharı denemedim. Neyin en kolay şekilde canımızı alacağını bilmiyorum. İntihar eden kimseler de bize duygularını açıklamaya gelmedi. Kuşkusuz ölüm ne kadar çabuk olursa o kadar iyidir. Belki hepsinden kolay olanı mermidir; ama beyin ya da kalbe isabet etmesi şartıyla. Birini tanırım. Tabancayı kulağına ateşledi. Sonunda iki kulağı arasında bir delik açıldı ve ömür boyu sağır kaldı. Doğrusu ondan sonra saçmalıkları duymaktan kurtuldu; ancak her halükârda bir daha bu işe kalkışmadı. Denemesinden iyi bir sonuç almamıştı. Genellikle tetiği çekecek el titrer ve mermi, beyin ya da kalpteki hedefine isabet etmez. Eğer kişi bu ihtimalden uzak olursa, gerisi güç değildir.”

Daha sonra “Benim tabancam var. İstersen sana veririm” dedim. “Memnun olurum” dedi. Kalkıp yatak odasından tabancayı getirdim. Önüne bırakıp, kullanılış şeklini gösterdim. (Ama doğrusu elim titriyordu.) “İşte bu sorunun cevabı. Dostluğuma güvenin varsa, bana güvenmen ve bu kararı vermene sebep olan büyük belayı bana anlatman gerekir” dedim.

“Yeni bir şey olmadı. Dünyadan bıktım, usandım. Tekrarlanan şeyler beni yorgun düşürdü. Gördüğüm kadarıyla, bu şekilde yaşamak için bir neden görmüyorum. En çabuk ve rahat şekilde bu kapıdan çıkmalıyım artık. Gidip bakayım, belki orada hayat daha zahmetsiz bir şekilde kurulmuştur” dedi. Susup düşünceye daldı.

“Bu dünyada yaşamanın şartı rahatsız etmek ve zahmet mi? Yanılıyorsun, söylediğin gibi değil. Bu düşünce ve inanışın gelip geçici. Sen bu haldeyken anormalsin, gerçekleri doğru görmüyorsun” dedim.

Hiddetlendi ve sandalye üzerinde yerini birkaç kez değiştirdi, sözümü kesti. Kısık bir sesle ve ıstırapla “Rahatsız etmek, birtakım kimselerin nedensiz olarak bana düşmanca davranmalarından, ilerlememe engel olmalarından başka bir şey mi?

Onlardan hiçbirine kötülük etmedim. Niçin bana düşmanlık ediyorlar? Kuşkusuz ben de yüreğimde kin ve intikam duygusu taşıyorum. Bu içimi kemiriyor ve canıma yetiyor. Acaba rahatsız etmek bundan başka bir şey mi? Gelgelelim dostlar ve arkadaşlar, bir temenna edecek olursan ya da bir adım birlikte yürürsen gülümsemeyi kesip, yüz çeviriyorlar. İnsan dünyada yalnız ve gariptir. Bazıları da dökülen bala üşüşen eşekarıları gibi insanın üstüne çullanıyolar. Balını alıp, iğneleriyle sokuyorlar. Rahatsız etmek bundan başka bir şey mi? Bu dünyanın tadı nerede, bilmiyorum. Neyle mutlu olunabilir, neden yararlanılabilir? Dolap beygiri gibi sabahtan akşama kadar dönüyoruz. Sonunda yine başladığımız noktadayız. Elde maddi olanaklar olsaydı, nasıl zevk almak gerektiğini bilirdim. Ne yazık ki bu dünyanın neşesini parayla almak lazım. Elim boş olduğuna göre ne yapabilirim? Dünyadaki kısmetimiz buymuş” dedi.

Kalktım, sarılıp öpüştük. Gözyaşlarımız karıştı. Gitmek üzereydi. Dedim ki:

“Ben senin kararına karışmak istemiyorum, karışamam da. Ancak ölme fırsatı hiçbir zaman kaçmayacağından ve uzun zamanlar ölüneceğinden, bana kalırsa iki gün bu düşüncemi geciktir. Bu dünyadan ve insanlardan intikam al. Buna razı olmazsan, benim hatırım için yaşa.”

Biraz düşündükten sonra alçak sesle “Senin hatırın için sızıntımı biraz daha artırmaya hazırım” dedi.

“Mademki hayatından iki günü bana ayırdın, bu süre içinde sana vereceğim her zahmeti kabullenmelisin” dedim.

“Sözüm yok. Çünkü en azından kimin için ve ne amaçla zahmete katlanacağımı biliyorum” dedi.

“Yazık! Sen yaşamayacaksın ve düşmanların senin ölümünden haz duyacaklar. Bir an onları üzmemek için bile olsa, hepsiyle görüşmeli, küstükten sonra dostuyla barışan kimse gibi görünüşte şefkatli ve neşeli olmalı, herkesle dostça konuşmalı, yüreğine oturan her söze rağmen suratını asmamalı. Yaşama ve baki kalma düşüncesi olmayınca, sonuç ummamak gerekir. Tesadüfen biri bunlardan birisini söylerse, teşekkür ederse, lütfunu kabul etmekten çekin ve kalk. Çünkü sen artık başkasının yardımına muhtaç değilsin. Bu tevazu ve iyi huylu

olmaktan maksat, senin ölümüne üzülmeleridir. Sonra dostlarını, arkadaşlarını ara, yüzlerini öp. Güler yüzlü ol. Konuş, gül. Bütün beraberlik ve eşitliğe rağmen, sen artık başkasına muhtaç değilsin. Sor, bir hizmetleri varsa, kabul et. Bütün bu zahmetlerin üstüne o iş zor gelmeyecektir. Buna mukabil, öldüğünde sana çok üzüleceklerdir. Maksat budur. Başka bir görevin daha var. Biraz güçtür, ama yapmalısın. Çünkü hayatının sayılı saatleri benim elimdedir. Yarın sabah, güneş doğmadan önce kalk, dama çık. Bahar havası var dışarıda. Üşümeyeceksin. Güneş doğmadan bir saat önce damda olmalısın. Ne kadar düşüncen varsa, göğsünde hapset ve beni unutma. Tan yerinin ağarmasını seyret. Bak, hava kaç renk oluyor? Çeşitli dağ ve doğa manzaralarını müşahede et; kuş seslerine kulak ver. Bana göre tan ağartısı öyle bir renktir ki, gönülde sevginin doğmasıyla parlayan dostluk sefası, sevgi ve vefa bahçesinin havasıdır. Başkalarının bedbahtlığına döktüğümüz saf gözyaşındır. Yoksulların çaresizliğine çektiğimiz bir ahtır. Yapılmayan iyiliklerin pişmanlığından kaynaklanan feryatlarımızın letafetidir. Kendi ikbalimizle fakirlerin kara günlerini karşılaştırmaktan ileri gelen utanç güzelliğidir. Kendimizi unuttuğumuz ince nüktelerin serbestliğidir... Sen de bu manalara dikkat et; bak bakalım, benim gibi hissediyor musun? Güneşin doğduğunu gördüğün vakit, işinin başına git ve günlük görevinle meşgul ol. Ama her günkü gibi değil. Görevini öyle yap ki, senin ölümünden sonra özlem ve üzülmeye sebebi olsun. Bırak sana içten üzülsünler. Sabahleyin bir şey yememişsen, öğle yemeğinde ekmek, peynir, yoğurt, ceviz ve canının çektiği her şeyi ye. Ama kıymetli iki riyali geçmesin. Ev halkıyla gülüş, konuş, çok sevgi göster ve hiçbir şeyi tenkit etme. İki günlük ömür tenkit edilemez. Senin ölümüne üzülmelerinin haddi hesabı olmasın. Boş zamanlarında vakit geçirmek için Mesnevi'den, Hâfız'dan birkaç sayfa oku. Ertesi gün bu zahmetli ve geçici hayatı benim için sürdür. Üçüncü gün ne istersen yap."

Dostum gülümsedi ve "Neyle aldatıyorsun?" dedi. Yüzümü buruşturup "Neyle aldatayım? Bana söz verdin. Yarın sabahtan itibaren kırk sekiz saat müddetle benim dediklerime uyacaksın. Ne dediysem yapman gerek. Başka çare yok" dedim.

Tartışmanın lüzumsuz olduğunu anladı. Tabancayı alıp, veda ederek gitti.

Üçüncü gün siyah bir elbise giydim ve onun evine gittim. Beni karşıladı. Güler yüzlü ve sevinçliydi. "Hatim ve matem töreni için geldim" dedim. Gülerek "Ölmek için çok fırsat var; ama bir süre senin salık verdiği şekilde yaşamak istiyorum" dedi.

Kucaklaştık ve gözlerimizden sevinç gözyaşları döküldü.

Yeni Ayakkabı

Hasan yeni ayakkabının sevinciyle erkenden uyandı. Kendisini her günkünden daha çok süsleyip liseye doğru yola koyuldu. Salınarak gidiyor, sık sık ayaklarına bakıyor, gösteriş yaparak yoldan geçenlerin dikkatini kendi ayakkabılarına çekiyordu.

Bir süre yürüdüktan sonra hali değişti. Sevinç kanatları aşağı düştü, gönül kuşu solup suskunlaştı. Sanki cadde daracıktı. Yanından gelip geçenlerin canını yakmalarından korkuyordu. Öğrencilerin izdihamından kaçmıyor, onların el şakalarından, sert hareketlerinden nefret ediyor, münakaşalarından öfkelenip sert sert cevaplar veriyordu.

“Öğretmen gelmese de eve gitsem” diye içinden dua ediyordu. Gelince, ümidi kayboldu. Üzülerek sınıfa gitti. Bir süredir, rahat etmek için hangisinin yanına oturacağını düşünüyordu. Devamlı kıpırdayan haşarı çocuklardan bizardı. Öğretmenin dersi gözünde uzuyordu. Sanki öğretmen kelimeleri sürdürüyor, konuyu boş yere uzatıyordu.

Öğrencilerin nasıl sabırla kulak verdiklerine şaşıyordu. Öğretmenin ona bir soru sorup, onun da cevap vermek için ayağa kalkmak zorunda olması düşüncesi onu perişan ediyordu. Sanki bu düşüncesi öğretmeni sormaya teşvik etti. Zorla kalkıp, mırıldanarak yarım yamalak cevap verip oturdu. İyi bildiği şeyi söylemeyip, kendisini bilgisiz gösterdiğine üzüldüğü için gözleri yağla doldu.

Eve dönüşte yoldan geçen birinden öyle bir omuz yiyip kaydı ki, az daha düşeyazdı. Ona asılmak istediye de gitmişti. Ye-

tişme gücünün olmadığını görünce, güçsüzlüğü canına tak etti. Yaratılıştaki güçlü olma arzusuyla kendini kandırma mecalini buldu. "O terbiyesiz adamı dövebilseydin, başkalarına omuz vuranları şiddetle cezalandırıydın, birkaç gün önce sana haşın davranan komşunun oğlunu bu yıl sınavı vermekten alıkoyabilseydin, ders programlarını kendi isteğince yapabileseydin ne iyi olurdu!" diyordu.

Bu hayal kavgasında eve geldi. Elbisesini, ayakkabısını değiştirdi. Kanepeye uzandı. Birkaç dakika sonra yüreğini sıkan o sert bağı gevşetti ve içindeki kargaşa yatıştı. Dünya aydınlandı, düşüncesinin yolu açılıp kolaylaşır. Düşünce ve hareketlerini bir bir gözünün önünden geçirdi. Bütün o yersiz acele ve üzüntüye şaşıyordu. Kendini denemek için kalkıp, ev halkıyla konuşmaya başladı. Gönlündeki gökyüzünde o koyu bulutlardan bir leke bile kalmadığını gördü! Babasına, niçin kimi zaman insanın yok yere huysuzlanıp canının sıkıldığını sordu.

Babası "Baba olmayıp, bin türlü sorunun olmadıkça, huysuzluğunu genellikle mizacının bozuk oluşundan bil" dedi.

Küçük bir erkek kardeşi vardı. "Ne zaman anneciğim elbisesi giydirse asabım bozuluyor, ağlıyorum" dedi. "Neden?" diye sordu. "O ayakkabılar ayağımı vuruyor!" dedi.

Hasan'ın aklında bir kıvılcım parladı. Kalkıp odasına gitti, düşünceye daldı. Bir süre düşünceden, iç mücadelesinden sonra, zorunlu olarak, bütün o yersiz sıkıntının, üzüntünün ayakkabı vurmasından ileri geldiğini kabul etti. Parmağındaki yara bu gerçeğe tanık oldu ve anladı ki toplumdaki kaçmak, yara ve sıkıntıdan uzak durmak ve her şey, ayakkabı vurmasından kaynaklanmış. Bozuk yolda uygunsuz ayakkabı giymekle huysuzluk, kin ve zulüm yoluna gitmiş. Önce iğneyi kendine, sonra çuvaldızı başkasına batırmayı idrak etti. Sevinç olsun, rahatlık olsun, bizdeki hiçbir halin sebepsiz olmadığını, sürekli kendimize dikkat etmemiz gerektiğini, huysuzluğumuzun nedenini bulur bulmaz onu ortadan kaldırmamız lazım geldiğini anladı.

Şeref

Komşu evden bir ağıttır koptu. Yaşlı annenin bir süredir hasta ve gidici olduğunu söylediler. Çok geçmeden evimizin kapısı şiddetli şiddetli çalındı. Bir kız şaşkınlık içinde kendini içeri atıp “Koşun, kardeşim öldü!” diye bağırdı.

Ansızın nezaketsizliğinin farkına vararak utanç ve korkudan ağzı açık kalakaldı. Bir an dikkatle bize bakıp kaçtı.

Peşinden koştuğumuzda, o sevimli delikanlının, odanın bir köşesinde, bir kilim parçası üstüne yığılmış olduğunu gördük. Sık sık gördüğüm, uzun yüzü, uçuk rengi, düşünceli ve asil gözleriyle başını öne eğip selam veren delikanlıydı bu.

Yaşlı anne yanı başında can vermiş, eli oğluna doğru uzanmıştı.

Ağlayıp inleyen üç kız, paçavralara sarılmış sarı kemikler gibi yerde yatanların başında durmuşlardı. Yüreklerinden gelen son damla gözlerinden dökülüyordu.

Doktor getirip tedaviye başladık. İhtiyar gitmişti. Ama delikanlı kendine geldi. Henüz bunlarla işimiz bitmeden kızlardan biri bayıldı. Doktorumuz görmüş geçirmiş biriydi. “Ölüm canavarı gizlenmeden, dosdoğru bu viraneye gelmiş. Can almak için hastalık kılığına girecek yerde, hepsini götürmek için açlığın korkunçluğuna bürünmüş. Bunların hepsi, hepsi aç” dedi.

Derhal yiyecek temin edip zavallı kızcağızı kendine getirdik. Ancak kız kardeşleri henüz baygındı.

Yemekten çekindiler. Gözleri erkek kardeşlerinin ağzındaydı. Delikanlı gözlerinden yaş akarken “Yiyin. İşimiz bitti” dedi.

İki yıl önce aile reisinin ölüp bu delikanlıyı annesi ve üç kız kardeşi ile birlikte dımdızlak ortada bıraktığı, çocuğun mecburen liseyi bırakıp bir iş bulduğu, fakat cüzi el emeğinin birkaç kişiyi geçindirmeye yetmediği, pek çok geceler hatta gündüzleri aç kaldıkları anlaşıldı. Annesinin ilaçsızlıktan can verdiğini, kendisinin de kuvvetsizlik ve zayıflıktan bayıldığını öğrendik.

“Ekmek paralarını çıkarmak için neden bu genç kızları bir işe sokmuyorsun?” diyecek oldum. Yüzüme hayretle bakıp “Bizim şerefimiz var. Bizim için ölmek, kadınların çalışmasından daha kolaydır” dedi. Şeref ve haysiyetin de can korumak için var olan keskin kılıç gibi kendi göğsümüze sokulabileceğini üzümlere gördüm.

“Yanıyorsun” dedim. “Şerefsizlik çalışmamaktır. Kimin şerefsiz olmasını istiyorsan, işten çıkar ve ona bedava ekmek ver. İşte o zaman şeref ve gayreti yitirecek, alçak ve haysiyetsiz olacaktır. Kulluk ve zavallılıktan başka hiçbir hale layık olmayacaktır.”

“Bu sözleri kabul etmiyorum” dedi. “Ama sizin hatırınız için ne dersiniz yaparım.”

Kızların her biri bir işe başladı. Birkaç ay geçmeden gam ve ölüm canavarı, ümitsizlik içinde o viraneyi terk etti. Orası, güzel, ıslıl ıslıl, gülüş ve sevinç sıcaklığıyla dolu bir ev oldu.

Genç Doktor

Gece yarısını geçmiş olmasına rağmen ölümün siyah devi ne zaman karanlıktan sıçrayıp evin en güzel gülünü solduracak diye bütün gözler uyanık ve endişeli, bütün yürekler heyecanlı, bütün ağızlar suskundu.

Hasta kızcağız ansızın gözlerini açıp "Anneciğim, korkuyorum! Kucakla beni. Ölmeme izin verme!" dedi. Rengi kireç gibi olmuş, ter damlaları yüzünden akıyordu. Kendinden geçti. Zavallı annenin göğsü feryatla dolmuş, yüreği ağzına gelmişti, ama bağırarak cesareti yoktu. Yaşlı gözleriyle ciğerköşesine bakıp, için için ağlayarak merhamet ve şefkat diliyordu. Kocasını sessizce odaya girdi, karısının bakışlarından durumu anladı. Birbirlerine sarıldılar. Yürekleri yan yana konulan iki mum gibi daha çok yanıyor, daha hızlı eriyordu.

Başka bir evde, bir genç, yatak odasında hızlı hızlı yürüyordu. Arada bir durup uzun bir süre gözlerini yerdeki bir noktaya dikeyiyor, bazen sırtüstü yatağa yatıp yüzünü ellerinin arasında gizliyordu. Gece yarısını geçmişti. Küçük bir masaya oturdu. Bazen dalgın ve hareketsiz duruyor, bazen yazı yazıyordu. Yazmaktan pişman olmuş da gözyaşı seli mektubunu yıkıyor gibiydi.

Öylesine dalgındı ki başucunda duran babasının hızlı soluklarını bile işitmiyordu. Yaşlı adam, odasında oğlunun ayak sesine uyanmış, onun bir derdi olduğunu anlayarak yardıma gelmiş ve sessizce başında dikilmişti. Oğlunun derdini mektuptan okuyor ve titriyordu. Mektupta şunlar yazılıydı:

“Aziz babacığım, bugün ikinci kez beni hastanın yanına götürdüler. Sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun birkaç gündür sürekli ateşi olduğunu söylediler. Yolda giderken, profesörden dinlediklerimi, ondan gördüklerimi gözden geçirip her derde bir deva düşünüyordum. Kalbim sevinçten çarpıyordu. Ama annenin o yakarış dolu gözlerini görür görmez, teşhiste hata yapmamak için korku ve endişeden perişan oldum. Sanki okuduğum, öğrendiğim her şeyi unutmuştum. İçimden hocalarımaya sığınyor, onlardan yardım diliyordum. Dilimin ucunda hep ‘Gidin, filan doktru getirin’ cümlesi vardı, ama niçin söyleyemedim?

“Hastayı muayene ettim, durumunu sordum. Sıtma nöbeti geçirdiğini düşündüm. Sıtma reçetesi yazdım; yazmasına yazdım ama ürkeklik ve kuşkudan elim titriyordu.

“Bu sırada hastanın halası geldi, yanında da eski mezunlardan yaşlı bir doktor vardı. Düşüncelerim ve halim değişiverdi. Acımasız ve duygusuz biri oldum. Sanki bir düşmanla yüz yüze gelmiştim. Rakibin yaşlılık ve tevazuunu, galibiyet ve kuvvetimin delili saydım. Gülümseyerek onun hareketlerine bakıyordum. Doktor biraz dikkat ettikten sonra ‘Küçük hanım tifoya yakalanmış’ dedi.

“Hakikat iğne gibi beynimi deldi geçti. Baktım, doğru söylüyor. Ama yazıklar olsun bana ki alaylı ve hakaret dolu bakışlarla gülüp, orada bulunanların huzurunda belleğimde ne varsa bir sayfa bilimsel terimden bahsedip hastaya sıtma teşhisi koydum.

“Ana babanın gözlerinden, benim gösteriş ve saçmalıklarımaya kandıklarım, ihtiyarın eski bilgilerinin benimkilerinin yanında hiç olduğuna kanaat getirdiklerini anladım. Onların gözünde yenik düştüğünü anlayan yaşlı doktor bana öyle bir baktı ki, sanki bakmadı da kalbime hançer soktu. O bakışıyla ‘Behey zavallı, cahillikten ne yaptığını bilmiyorsun!’ der gibiydi.

“Bile bile bir insanı öldüreceğimi, inat ve gösteriş yüzünden bir evi mateme boğacağımı bilseydi, o zaman bana nasıl bakardı acaba?!

“Bu gece şimdiye kadar üç kez o eve çağırıldım. Kızcağızın ölmek üzere olduğunu söylüyorlar! Her haber gelişinde ayağımın altında korkunç bir uçurum beliriyor, daha da aşağılara düşüyorum ve hayat gözümde gittikçe kararıyor.

“Evet, ben katilim! Tedavi edecek yerde ölüm reçetesi verdim. Narin bir vücudu bilerek öldürüp, bir aileyi ağlattım. İş iş-ten geçtiğini biliyorum. Ne yüzle ve ne sebeple gideyim o eve? Ne söyleyeyim?

“Ben katilim! Beni öldürmek lazım! Bu mektubu yazdıktan sonra canımı varlığımın utancından kurtaracağım. Evet babacığım, sizin bütün eziyet, şefkat ve umutlarınızı berbat ediyorum. Benim gibi insan katili bir oğlunuz olması sizin hesabınıza ne kadar acı! Taş yürekli doktor gönül yaralarına merhem olmaz. Onu öldürüp gömmek gerekir. Kendinizi bir yana bırakın ve bu günahnameyi sınıf arkadaşlarıma verin de okusunlar. Doktor olan herkes okusun bunu...”

* * *

Baba titrek sesiyle “Oğlum, ölmeden önce bir görevin var. Kalk, gidelim, o yaşlı doktorun eline sarılalım. Özür dileyelim ve hastanı ona bırakalım. Henüz ümit kapısı açıktır” dedi.

Delikanlı şöyle bir gülümseyip “Doğru, ölmek benim için kâfi değil. Bu görev ölmekten daha güç ve bana layıktır, gidelim” dedi.

Yaşlı doktor, olan biteni sakince dinledi. Tecrübe ve yaşlılık hoşgörüsünü ifade eden gözleriyle genç doktora bakarak, büyüklüğe yaraşır şefkat ve yumuşaklıkla “Ben hastanın başına gitmem. Sizin iyi şöhretinize halel gelmesinden korkarım. Tarif edeceğim şekilde yapın. Ben de dua eder, Allah’tan şifa dilerim” dedi.

Hasta iyileşti ve genç doktor iman yolunu tuttu.

Kıskançlık

Gerçi Ali ders çalışmaktan âcizdi, ama kusur bulmada kılı kırk yarar. Sürekli arkadaşlarını tenkit eder, olanı biteni gizlice bana anlatırdı. Kim birazcık kendini gösterecek olsa, binlerce suçlama ve tenkit oku yağdırmaya başlar, ders ve çalışmanın saçmalığı hakkında açık deliller getirir, demagoji yaparak arkadaşların sade gönüllerine kuşku ve tembellik tohumu ekerdi. Her gün yeni bir fıkra ve şaka bulup, bu hile ile herkesi işinden gücünden ederdi.

Ali'nin adamı olmuştum. Ders çalışacak olsam, korku ve utancımın dolayısı ondan saklardım. Buna karşın herkesin arasında beni dost ve sırdaşı olarak gördüğünü, diğerleriyle içli dışlı olmadığını düşünüyordum. Bu nedenle başkalarının kulağına eğilip bir şeyler fısıldadığını ya da işaret ettiğini görünce canım sıkılıyor, nefret ediyordum. "Bazen seni bırakıp başka biriyle ilgilendiğimi görürsen bozulma. Onların hepsiyle gırgır geçiyorum. Tek arkadaşım sensin" diyordu. Ama yine de içim rahatlamıyordu.

Bizim sınıfta Ali'nin felsefesinde olanlara göre tembellik akıllıca, çalışmak ise aptalca bir işti. Ders dinlemiyor, öğretmenlerin öğütlerine gülüyor, gürültü patırtı çıkarıyorduk. Ali, yalnız dersin değil, her türlü çalışma ve ümidin de sonuçsuz olduğuna inanıyordu. Karamsarlıkla gönüllerimizi öyle bir soğutuyordu ki, onun yüzünden hiçbirimizde yeni elbise giyecek cesaret kalmıyordu. Ama onsuz da grubumuzun tadı neşesi yoktu.

Öğretmenimiz görmüş geçirmiş, halden anlayan bir insandı. Bir gün bir çare aradı ve hepimizi pikniğe götürdü. Bizimle oyun arkadaşı oldu. Birlikte sofraya oturduk. Sohbet ediyor, açık ve temiz havanın verdiği iştah ve sevinçle yemek yiyor, Ali'nin maskaralıklarına gülüyorduk. Öğretmenimiz "Benim de anlatacak güzel bir hikâyem var. Sofra kalktıktan sonra size söyleyeceğim" dedi. Hikâyeyi dinleme arzusuyla eller, ağızlar hızlandı. Ne varsa yedik bitirdik ve hikâyeyi dinlemeye hazırlandık. Dedi ki:

"Yemek yerken Ali'yi gözlüyordum. Yanındakine 'Şunlara bak, amma da çok yiyorlar!' dercesine göz kırptıyordu. O zavallı da kendi aklınca Ali'nin sırdaşı oluyor, için için gülüp ona göz kırptıyordu. Ama başını yere eğer eğmez, Ali başka birine 'Şuna bak, nasıl da çok yiyor!' diye kaş göz işareti yapıyordu. Bir iki defa aynı şeyi bana yapmaya kalktı. Ama ona kanmadım. Evet, her biriniz Ali'yi tek arkadaşınız ve sırdaşınız biliyorsunuz ve hepimize gülüp geçtiği halde onun sözlerine kanıveriyorsunuz."

Hepimiz şaşkın şaşkın Ali'nin yüzüne bakıyor, onun bir şeyler söylemesini bekliyorduk. Ali'nin rengi uçmuş, olduğu yerde donup kalmıştı.

Öğretmen "Bu şaka elbette çok zevklidir. Ama Ali'nin aklına nereden geldi biliyor musunuz? Çünkü Ali sizlerden daha zayıf ve iştahsız. Sizin yemek yiyişinizi kıskanıyor. Acaba neden güçsüz ve iştahsız olduğunu biliyor musunuz? Çünkü kıskançlıkla yüreği yaralanmış. Başkalarını saadet yolunda göremiyor. Size ders çalıştırmıyor, sizin mutlu olmanızı istemiyor. Hepinizi dostlukla aldatıp yokluğa sürüklüyor. Herkes Ali'nin gönlündeki sevgi bahçesinin kıskançlık ateşiyle kurduğunu ve ondan mahrum kaldığını bilmediği için onu müşfik dostu olarak görüyor. Biliyor musunuz niçin kıskançtır? Çünkü kendisinde çalışma gayreti görmüyor. Ders çalışmaya ilgi duymuyor. Henüz istidadını keşfedememiş!" dedi.

Ali bir yandan ağlıyor, bir yandan da bir kömür parçasıyla yere resim çiziyordu. Öğretmenimiz bir süre onun yüzüne baktıktan sonra ansızın "Ali, sende resim istidadı var. Gel resim yap. Çünkü büyük bir sanatkâr olacağından eminim" diye bir sevinç çığlığı attı.

Ertesi günden itibaren Ali resim yapmaya başladı. Her gün daha da ilerliyor, kıskançlık ateşinden kurtuluyordu. Bir süre sonra sanat aşkıyla öylesine doldu, kaydettiği ilerlemeden öylesine memnun oldu ki, artık dünyada güzellik ve iyilikten başka bir şey görmemeye başladı. "Çalışın. Çünkü rahatlık ve mutluluk çalışmadadır" diyordu.

Evet, kıskançlık, âcizlik ve düşkünlükten ileri gelir. Zavallı, henüz kendi aşk ve istidadını keşfetmemiş, saadet yoluna girmemiş kimsedir.

Nasihah

Arkadaşım dedi ki:

Talihi

“Filanı gördüm. Bitkin ve solgundu. Tarih ve zamandan hayli dert yanıyordu. Elimde olmadan hayat ilminin ustalarının, filozoflarının sözlerinden aklımda ne kalmışsa ona naklettim. Yaşantımda edindiğim tecrübeleri esirgemedim ona aktardım. İsrarla, direnerek filozofça öğütlerimi reddediyordu. Dünyadan bezmiş usanmış olduğu besbelliydi. Elbette bu konularda öğüt verenin oldukça sabırlı olması gerekir. Önemli bir işim vardı ve gitmediğim takdirde zarar göreceğimi bile bile muradına erememiş arkadaşımın sohbeti tercih ettim. Yaralı ruha merhem olmanın ince ve güç bir iş olduğunu bilirsiniz. Aksi takdirde ıstırap artar. Sonunda ifade kuvveti ve mantık sağlamlığı ile, uzun süren konuşmadan sonra üstün gelen ben oldum ve solgunluk, bezginlik, ümitsizlik ve dünyadan soyutlanma yerine çalışmayı, sevinci onun gönlüne yerleştirdim. Ölü bir ruha can verdim. Mutluluktan heyecanlanmışım. Coşkudan göğsüm kabarmıştı. Büyüklerin dünya kurulalı beri verdiği nasihatleri içinde bulunduran bir cümle bulmak istiyordum. Yarına kadar benden açıklama bekliyordu. Fakat keyfimden boğazım tıkanı, sustum kaldım. Öğüt dinleyen arkadaş oyuncuğı kendisine geri verilmiş bir çocuk gibi zevkle kalktı ve ‘Gidiyorum. Talihi saklandığı yerden bulup getireceğim. Talihle sarmaş dolaş olmam lazım. Talih benim kaçak hizmetçimdir. Bu andan itibaren çok mutluyum’ dedi.

Uykudaymışım da bütün o konuşmalar rüyamda geçmiş gibi birden uyandım. Arkadaşımın sözlerini hatırladıktan sonra

içim bir tuhaf oldu, yüreğim çarpmaya başladı. 'Niçin yüreğin çarpıyor? Neden korktun öyle? Ayağının dibinde kuyu mu var, yoksa karşında kurt mu gördün?' diye kendi kendime sordum. Bu halde ne kadar kaldım bilmiyorum. Kendime geldiğimde alnımdan ter damlıyor, vücudum titremekten sarsılıyordu. O zavallının mutluluk tasavvuru karşısında dehşete kapıldığını anladım. Dosdoğru gidip, talihi bulmasından korkuyordum.

Kendi bilinç ve üstünlüğümü kanıtlamak için onca öğüt verdim. Ondan daha bilgili, metin ve dayanıklı olduğumu kanıtlamak için dil döküp kendimi ispata çalıştım. Onu bu kadar etkileyeceğimi hiç mi hiç sanmıyordum doğrusu. Saadet hazinesinin anahtarını başka birinin eline verecek kadar deli değildim."

Nerede bir arkadaşın ısrarla öğüt verdiğini görsem, bu hikâye aklıma gelir.

Tartışma

Cuma gecesi, yarının vereceği zevkle iki üç defa uyandım. Son kez uyandığımda hâlâ birkaç yıldız parlıyordu. Bahçedeki ağaçlar, siyah devler gibi çevremde durmuşlar, titremekteydiler. Ama her gecenin aksine bu devlerden hoşlanıyor, arkalarında bir hıyanet harbese gizlemiş olabileceklerini hiç düşünmüyordum.

Ertesi gün cuma olduğu için her şeyi seviyordum. Sabah rüzgârı dost dili gibi yumuşak, sevecen bir şekilde dünyanın güzelliklerini kulağıma fısıldıyordu. Dünya o karanlıkta ne kadar güzeldi! Kendimi unutmuş, hiçbir şey düşünmüyordum. Anılar külü, arzular dumanıyla o sefayı bozduğuma üzülüyordum. Birdenbire gökyüzü, dağ, ağaç ve gönlümün aydınlandığını gördüm. Güneş dağın zirvesinden yükseldi. Temiz beyaz yatak parlıyordu. Bunun, karın son lekesi olduğunu biliyordum, ama o beyaz yatağın sıcaklığı ve hoşluğu düşüncesi aklımdan çıkmıyordu. Soğukluk ve sertliği letafet ve yumuşaklık olarak görüyordum. Yani mutlu gönlümün aksini dünyanın yüzünde temaşa ediyordum... İçim coşku ve heyecanla doluydu. Arkadaşları hayalimde öpüyor, bugün yapacağım şaka ve sohbet keyfiyle gülümsüyor, zevk duyuyordum.

Hiçbir şey tahmin edilemez. Özellikle kendi huy ve halimiz. Birkaç saat sonra dostlar geldiğinde tüm çabam, içimde kedere yol vermemek ve bunun gözlerimden, dilimden dökülmesine müsaade etmemektir.

Elbette böyle hal değişimleri sizin başınıza da gelir. Ama hayalinizin inişli çıkışlı taşlık yolunu tekrar katedecek ve mut-

lu gönlünüzün nerede uçuruma yuvarlanacağını belirleyinceye kadar gidecek sabır ve değersiz vaktinizin olduğunu bilmiyorum.

Misafirler gideli yarım saat oluyor. Hayalin güç yolunu tırmanmak, o sabahki neşenin neden üzüntüye dönüştüğünü görmek istiyorum. Her ne kadar kendimi, düşünce, iş ve çalışma zahmetinden kurtarmak için, gönlüm, tüm tembeller gibi hiçbir şeyin yine hiçbir şeyin şartı olduğuna inanmak istiyorsa da, bilimin izinden gidenlerden olmak istediğim için bilginlerin dediklerini kabullenmek, her şeyin başka bir şeyin şartı olduğuna ve hiçbir halin nedensiz olmadığına inanmak istiyorum. Bununla birlikte, sabah hatırımdan geçip aklıma gelen her şeyi kısaca yazmalıyım ki nedene ulaşayım.

Henüz yataktaydım. Güvercinlere atılan danelerin sesini işittim, göğüs ve boyunlarındaki gönül alıcı hareketlerle kanatlarında beliren parlak ve tok renkleri seyretmek için başımı kaldırdım. Üç dört güvercin birbirlerine girmiş, dövüyorlar, birbirlerine uygunsuz şeyler söylüyorlardı. Her biri, çevrelerinde beş altı adımlık mesafede yem dökülü olmasına rağmen yalnız o noktada kalmak istiyordu.

Dilsiz kuşa nasihat verilemeyeceği için, kendi sevgimi el hareketleriyle korkutarak onlara saçtım. Hepsi birden kanat çırpıtı ve bir süre sonra başka bir yerde didişmeye başladılar.

Düşünce beni o güzel bahçeden alıp, soğuk ve rahatsız yerlere götürdü. Ancak, komşu kadınların küfür ve bağrıışmaları beni kısa zamanda kendime getirdi. Bu iki kadın her zaman uyanıktır. Gizli ya da açıkça birbirleriyle davalıdırlar. Dertlerinin ne olduğunu ve birbirlerinden ne istediklerini bilmiyorum. Gönüllerindeki ateş üzerinde uzaktan bir elim var sanki ve kendim dedikodunun, anlaşmazlığın içinde değilim. Onlar hakkında akıllıca düşünüp, neden bu zavallıların böylesine aydınlık günlerini kararttıklarına, neden böyle temiz havayı dertle zehre buladıklarına şaşırabiliyorum. Acaba bunlar da güvercinler gibi o denli kör ve bilinçsiz mi ki, her biri için yem ve yiyecek olduğunu bilmiyorlar? Bilmiyorlar mı ki her ikisi için de su, hava, yer ve elbise var? Bilmiyorlar mı ki sevgi ve hoşgörü ile, dünya saltanatı için olsa bile her savaş barışa dönüşebilir ve daha çok sevgi besleyen daha mutlu olur?

Bu kez, düşünce kanatlarımla uçtum ve o yükseklikten habeler, keder ve bedbahtlık evleri gördüm. Uzaktan, yakından, gülünç ve hüznün verici anılar getirdim. Çocukken, daha bir şey anlamazken, toprak bir evin damında amcamın oğluyla birlikte benimdi senindi kavgası ettiğimi, birbirimizi yaraladığımızı hatırladım... Aklıma geldi... Ama aramızda kalsın... Evet hatırladım, iki gün önce bilgili dostlardan oluşan bir mecliste iki kişi bir kelime için birbirleriyle ağız kavgasına girdiler. İkisi de titriyordu. Renkleri uçmuştu. Belki de içlerinden birbirlerine bin türlü bela okuyorlardı...

Acaba gerçekten bir kelime için hakikat ve kadirşinaslığı tasavvur edebiliyorlarsa da dostluk yoluyla, kendi nimetlerini zorla başkasının düşünce cebine mi koyuyorlardı, ya da ben anlarım sen anlamazsın, benim var senin yok mu demek istiyorlardı?

Peki, çocukla büyüğün arasındaki fark nedir? Acaba bütün filozofların, bilgili kimselerin kuralı okumak, beğenmek, övmek, kendine bağlamak, başkalarına arz etmek, yalnız kendini göstermek için mi?

Acaba toprak evin damında kana bulanıncaya kadar dövüştüğüm gibi mi olacağım? Hiç akıllı, özgür ve büyük olmayacak mıyım?

Bu üzüntü sebebiyle günlerce üzgün olunabilir.

Adalet

Çocuklar kavgayı seyretmekteydi. İriyarı bir köpek, kendisinden küçük birini paralıyordu. Ona ne kadar sopa vurup taş attılar, korkuttularsa da, yararı olmadı. Bir delikanlı zalim köpeğin üstüne çullanıp, mazlumu kurtardı. Ama kendisi incinip yaralandı. Onu aralarına alıp methettiler, şefkat gösterdiler.

Onların yanından geçtiğimiz vakit, arkadaşımıza: “Çekilen bu bir dikenden dolayı yaşamın dikenli sahrası gül bahçesi olacaktır” dedim.

Yerde, gökte, dikkatli bakış ile adil gencin eli uzanmadıkça, zorba, güçsüzü parçalamaya devam edecek, felek değirmeni sürekli varlıkların tepesinde dönecektir. Hepimizin birbirimizin ayı olduğumuz bir dünyada neden iyilik ve insaf arzusunda olmalı ve neden adil olma ile mazlumdan yana olmanın ham sevdasını taşımalı?

Dedi ki: “Evet, bu dünyada gül ve diken, karanlık ve aydınlık birbiriyle iç içe dokunmuş. Ama karanlık gece baştanbaşa aydınlatılmıyorsa, evin lambasını yakmalı. Eğer dünya baştanbaşa cennet değilse, insan kendi konutunu gül bahçesine çevirebilir. Feleğin yüzü düğüm düğümse de kendi yüzümüzü gülümseme ile açabiliriz.

Her iyilik, gönlümüzün küçük sarayında yaktığımız bir mumdur. Başkasının ayağından çektiğimiz her dikenle yüreğimizde bir gül açar. Nerede elimiz adaletten ve iyilikten uzak kalırsa, gönül bahçesini dert ortaklığı gözyaşıyla taze ve verimli yapabiliriz. Dünya gönül çıramızla parlamaz, bizim gülümüzle gül bahçesine dönmez ve gözyaşımızla arınmazsa bile, gönül dünyamız mesut ve aydınlık olacaktır.”

Çaba

Hasan su bardağına bakıyor ve gülümsüyordu.

“Bu iki küçük karıncadan biri çirpındı ve akıllıca ölüme teslim oldu. Diğeri araştırmaktan geri durmadı. Zavallı her girdaptan çıkılamayacağını bilmiyor. Biz bildiğimiz halde, neden kimi zaman boşuna uğraşırız?” dedi.

Akıllı biri bizimle oturmuştu. Gencin yanılığında kalmasına üzüldü. Dedi ki: “Bu karıncanın sizin su bardağınızın girdabından kurtuluş yolu, zaman denilen yolda çizilmiş olabilir. Cahil olan, geleceğin karanlığında yazgısını çağıran ve araştırmayan kimsedir. Zavallı ise, umut kapısını ümit aydınlığına kapayan kimsedir.”

Ansızın bir kedi sofraya atıldı, suyu devirdi. Akıllı kimse dedi ki: “Bu güzel rastlantıyı sözümün şahidi yapmayın. Çünkü aç kedi her yerde mahpus karıncayı kurtaramaz. Hedefe ulaştırmayan pek çok uzun yol ve mutsuzluk getiren pek çok çalışma vardır. Ama mutlu olan kişi, hayat savaşında yenik düşmeyen ve sürekli gayretini deneyen kimsedir. Muradına ermeyince ümitsizliğe kapılıp, çabalamaktan elini çeken kimse değildir.

Çalışma, çabalama yüreğe kuvvet, ruha huzur verir, cesurluk ve korkusuzluk zevki getirir. Daima çalışmaya ve mücadeleye hazır olan kimse, isteğine ulaşmamaktan korkmaz, çaresizlik ve zavallılık korkusu tanımaz.

Özgür olan, mutluluk rumuzunu bilge yürekte ve güçlü bilekte bilen kimsedir; iyi talihin yüzünde bilen kimse değildir.

Talihi yüz çevirecek olursa, kendi yolunda sonuna değin koşmayı, canla başla çalışmayı yeğ tutar.

Eğer şu karınca öteki gibi umutsuzluğa kapılıp ölüme razı olsaydı, bu güzel tesadüften nasibini alamaz, özgürlüğüne kavuşmazdı."

Dostluk

Nefsin çocukça isteklerinden olan gıybet, hepsinden daha pahalıya mal olur. Öyle ki kimi zaman onu hayat pahasına satın alırız.

Ama bir gece eğlence erbabının gıybeti öylesine güzel hale getirdiklerini gördüm ki, hiç de öyle kötü görünmüyordu. Sohbet arkadaşlarımdan biri:

“Zararsız bir oyun biliyorum. Rahatlıkla yıllarca tecrübe ve geçim zahmetine katlanmaksızın insanları size tanıtıyor” dedi.

“Hemen söyleyin” dedim.

“Dostlardan birini ele alalım ve onu on sıfatla tartalım. Kötüden iyiye doğru her sıfat için on derece verelim. Altımızdan her biri, kendi görüşüne göre o on sıfattan her biri için o dosta bir numara versin. Daha sonra göz önünde tuttuğumuz dostun şahsiyet numarasının elde edilmesi için o numaraların toplamını altıya bölelim” dedi.

O on sıfatın tayini orada bulunanların görüşlerine bağlıdır. Biz o gece şu sıfatları göz önüne aldık: Edep, emanet, iyi ahlak, bilgi, hayâ, dostluk vb.

Orada bulunmayan dostlardan birini zevk terazisine koyduk. Hevesimize göre doğru olmayan taşlarla tarttık. Orada bulunanlardan biri edep sıfatı için ona on numara verdi. Başka biri, sıfırı fazla buluyordu. Kısacası, biz altı arkadaştan ikisi, aramızda bulunmayan o dostu edep elbisesinde aynı şekilde görmüyorduk.

O bulunmayan dostun toplam edep numarası yirmi dördtü. Altıya bölününce dört oldu.

Hayâ için üç numara aldı. Doğruluk ve emanet sıfatında bir ya da iki; bilgisinin numarası boş çıktı.

Ama sıra dostluk ve dost edinmeye gelince, herkes kuşkuya kapılmadan ona on numara verdi. Hiç kimsenin ondan daha fazla dost ve tanıdığı olmadığını, onun bir şehirle, bir memleketle işi gücü olduğunu söylüyorlardı.

Sözün kısası, bu on numara o arkadaşı kurtardı. Yoksa diğer sıfatlarının numaralar toplamı oldukça düşüktü.

O geceyi dostları bilgece tanımakla geçirdik. Böylelikle nefis isteğinin en güç olanını, yani korku ve vicdan utancı olmaksızın gıybet etme ihtiyacımızı giderdik. Eğlendik. Ancak içimde bir sorun vardı ve beni rahatsız ediyordu. O sorun şuydu: Niçin hayâ, doğruluk ve edepte böylesine değersiz olan biri, dostlukta böylesine mükemmeldir?

Bir süre düşündükten sonra, arkadaşların, dostlarının oldukça fazla olması dolayısıyla ona on numara verdiklerini, dostluk için vermediklerini fark ettim. Çünkü hepsi de onun gönlünün sevgi, his ve dostluktan yoksun olduğunu, bin türlü yapmacık nedenle dost ve tanıdık edindiğini, bir gün işe yarar diye aklına koyduğunu, lazım olunca da onu kullandığını biliyor.

Her toplantı ve mecliste hazırır. Herkesle konuşur, güler. Herkesle alışverişi vardır. Herkesten bir sır rehin alır. Sabahtan akşama kadar onun bunun peşinde koşar, herkese yalancılıktan dert ortaklığı yapar. Ama bütün bunlar hesaplı, ölçülüdür.

Ama yalancı dostluktan maksadı hasıl olmayınca edepsizlik ve hayâsızlığa, tehdit ve küfre başlar. Kim böyle bir adamla dost olmamaya cesaret edebilir?

Sonunda, fazla dost ve tanıdık edinmenin her zaman sevmek ve dost olmanın delili olmadığı sonucuna vardım.

Sevgi Yuvası

Bir yaz sabahı Şemiran'dan şehre gelmiştim. Kıvamüssaltana kavşağında birini arkadan gördüm. Hatırımda hayaller seli akmaya başladı.

Otomobilin sahibi olan arkadaşşıma "Dur, burada ineceğim" dedim. "Erkenden falan işin peşine gideceğini söyleyen, geç kalmayayım diye telaşlanan sen değil miydin? Peki beni niye bu vakitte şehre getirdin?" dedi.

"Sen dur. Daha önemli bir işim çıktı. Sen de boş kalmamak için benim yerime işimi hallediver" dedim.

İndim ve o kimseye yetişmek için aceleyle yürüdüm. O kadar ağır yürüyordu ki zorlanmadan ona yetiştim. Bir süre "Acaba tanıdığım kişi mi, yoksa yanılıyor muyum?" diye arkasında kaldım.

Yirmi yıl önce her hafta pazartesi günü bana İngilizce ders veren Amerikalı bir hanımın evine giderdim. Hanım o gece dostlarını ağırlıyordu. Konuşma dili İngilizce olduğundan o meclisleri kaçırmıyordum. Bu toplantılara genellikle herkesin ilgi ve saygı duyduğu yaşlı bir hanım gelirdi. Çok akıcı ve tatlı konuşurdu. Her konuda yeterli bilgiye sahipti. Her mevzuyu çekici bir hikâye ile karıştırır, öylesine sıcak ve güzel sohbet ederdi ki herkesi kendisine hayran bırakırdı.

Bir keresinde Amerikalı hanıma derse gittiğimde "Sakıncası yoksa bugün şu güzel konuşan hanımın yaşam öyküsünü anlatın ve derse sayın" dedim.

Şöyle anlattı:

“Bu hanımın yüksek tahsili vardır. Ama onun konuşkanlık ve bilgisinden daha önemli ve enteresan olan yanı ruhi kuvvedir. Her zaman aynı sükûnet ve vakar içindedir. Hangi halde olursa olsun güler, güler yüzlü davranır. Bu kadının başına gelen sayısız talihsizliklerden biri benim başıma gelseydi, çoktan intihar etmiş olurdum. Zavallı, malı mülkü, kocası, ailesi, nesi varsa kaybetti. Şimdi bir süredir kaderin sapanıyla bu şehre düşmüş, yarı döşeli bir odada yaşıyor. Bazen yiyecek yemeği bulunmaz. Ama bu kadının talihsizliğinden habersiz olan biri, onun güleryüzlülüğü, dik duruşu ve gururlu başına bakarak, dünyanın gamsız ve mutlu insanlarından biriyle karşı karşıya olduğu kanısına kapılabilir.”

Yirmi yıl önce o kadın bir çift bej rengi tozluk takar, başına büyükçe bir hasır şapka giyerdi. Kıvamüssaltana kavşağında görünür, peşinden gittiğim kimse, işte o kadındı. Bir bakışta onu yürüyüş tarzı, bej rengi tozlukları ve hasır şapkasından tanıdım. Ancak kendi kendime “Yanıyorsun, bej rengi tozlukla hasır şapkanın yirmi yıl dayanması mümkün değildi. O yaştaki bir kadının o talihsizliğiyle yirmi yıl daha devran ile mücadele edip böylesine muzafferce yürümesi ve kasılması imkânsızdır” dedim.

Bir müddet arkasından gittim. Baktım, tozluklar o kadar epriyip parçalanmış ki yirmi yıllık ömrü hikâye ediyor; hasır şapkadan geriye bir avuç çürümüş hasırdan başka bir şey kalmamış. Ancak yine de o olduğundan emin olamadım.

Yaklaştım, göz ucuyla inceledim. Aynı hanımdı. Selam verdim. Anlamlı ve soğuk bir cevap aldım. “Ben yirmi yıl önce Doktor Klak’ın evinde sizinle tanışmıştım” dedim.

Geçen zamanın izlerini taşıyan gözlerle bana bakarak “Hatırladım, sizi tanıyorum. Nasılsınız?” dedi.

“Doğru söyleyeyim. Şimdiye kadar kendimi çok dertli biliyordum. Üzülmem, sıkıntıya katlanmam gerektiğini ve başka çarem olmadığını düşünüyordum. Ama şimdi sizi zamanla mücadele karşısında böylesine muzaffer olmuş ve ok gibi gider görünce bütün sorunlarım kolaylaştı. Sizi görmekle düşünce yolum değişti. Dünyayı başka bir şekil ve renkte görüyorum artık. Sanki bu taşlar, tuğlalar, âlemde sert olan her şey yumuşaklık ve şefkatle dolmuş gibi...” dedim.

Yaşlı başını, boynunu zahmet çekerek biraz kaldırdı ve ihtiyarca gülüşüyle "Doktor Klak rahmetli olduğundan beri kim-
senin evine gitmiyorum. Beni görmek isterseniz, evime gelin"
dedi.

Ev adresini aldıktan sonra vedalaştım. Sanırım bir ay geçti.
Bir gün tesadüfen o sokaktan geçiyordum. Gidip o evin kapısını
çaldım. Hanımı sordum. O güçlü ihtiyar kadının nelerle yaşadığını
görmek istiyordum.

Ermeni bir kadın olan ev sahibi kapıyı açtı, benim doktor ol-
duğumu zannederek "Hoş geldiniz doktor bey, sizi çağırmiştık,
ama paranızı kiracıdan alın" dedi.

Dar ve gösterişsiz bir odaya girdim. Ortada paramparça kü-
çük bir kilim serili, kalan yerler topraktı. Yırtık pırtık, delik de-
şik bir battaniyenin altında kırık karyolaya yatmış olan hanımı
gördüm. "Gelin, yanıma oturun" dedi.

Yatağın yanında küçük bir tabureye oturdum. Elini elime
koyup bir süre yüzüme baktı. "Nasılsınız?" diye sordum. "Şim-
diye kadar hayatla mücadele ediyordum. Aklımda ölüm düşün-
cesi yoktu. Ama şimdi siz geldikten sonra, savaşı bırakıp rahat-
ladım. Artık ölmeye hazırım. Çünkü bu koca dünyada varlığım-
dan haberi olan, benimle ilgilenen biri var. Sizin aileniz, dost-
larınız var. Kimsesizliğin nasıl bir dert olduğunu bilmezsiniz.
Yirmi beş yıldır tek başına zamanla mücadele ettim. Asla sız-
lanıp, gözyaşı dökmedim. Çünkü iniltimi dinleyecek bir kulak,
gözyaşı silecek bir el olmadığını görüyordum. Gözyaşı dök-
memenin, inlememenin ne büyük azap olduğunu bilir misiniz?
Ölmekten bin beter. Dik başımı, gülen yüzümü gören insanlar
mutlu olduğumu düşünürlerdi. Fakat gösteriş yapıyor ve ıstırap
duyuyordum. Dert ortağım olmadığı için kimsenin bana haka-
ret gözüyle bakmasını istemiyordum. Yirmi beş yıllık yalnızlık
ve gariplik azabından sonra, elimi elinizde tuttuğunuz şu anda
yaşıyorum işte. Bunca süreden sonra ilk kez gözümünden yaş akı-
yor. Zira şimdiye kadar sizden başka kimse asıl halimden habere-
dar değildi. İzin verin, ölmeden önce bir kez dostumun yanında
ağlamış olayım da huzur içinde öleyim. Çünkü benim halime
üzüleceğinizi biliyorum" dedi.

O evden çıktım. Gam yükü altında kamburlaşmışım. Bir

tanıdığa gözüm ilişti. Aceleyle yanına gidip, dostça konuştum, ilgi gösterdim, sıcak davrandım. Gözlerinden, önceden karşılaşmadığı bu sıcaklığın şaşkınlığını okuyordum. Elini tutup "Beni tanımıyor musun? Başıma bir felaket gelirse üzölür müsün? Bu tanışlığın benim için ne denli kıymetli olduğunu biliyor musun acaba? Neden şimdiye kadar bu dostluğun kadrini bilmedim, niçin seninle dostluk etmedim? Bugünden itibaren seninle dostum..." demek geliyordu içimden.

Eve varır varmaz herkesi etrafıma toplayıp, o talihsiz kadının başından geçenleri anlatarak hepsinin gönlünü dertle doldurdum. "Gelin. Bizim ailemiz, dostumuz, dert ortaklarımız var. Bu cennet nimetlerinin kıymetini bilelim. Bundan böyle herkese sevgi ve şefkatle davranalım. Dostluk yolunda, kibir, naz ve bencillikten vazgeçelim. Kendimizi ağıra satmayalım. Dostlar için çocukça hevesleri terk edelim. Çünkü dünyada dostu ve dert ortağı olmamaktan daha şiddetli bir azap yoktur. Allah için sevgi ve dostluk yuvası vatanımızı sevelim. Zira parayla pulla kendi diyarımızdaki dost ve dert ortaklarını dünyanın hiçbir yerinde bulamayız" dedim.

O günden beri evimizdeki hayat yaşanılmaya değer olmuştur.

Uysallık

Devlet hizmetine yeni girmiştim. İlk defa bir fabrikaya ayak basan kimse gibi tüm idari çarklar benim için yepyenydi. Bu çarkı çeviren, yöneten başkan, bana elektrik ve buharın gizemli kuvveti denli tuhaf geliyordu.

Yaşıtım olan arkadaşımınla konuşuyor, başkanın ahlakından, özelliklerinden söz ediyorduk. O, benden birkaç ay önce istihdam edilmişti. Beni başkanlığın sırları hakkında aydınlatıyor, kendi bilgilerini bana aktarıyordu.

“Evvelki başkan çok sert ve haşın bir adamdı. Hiç kimse odasında beş dakikadan fazla kalamazdı. Herkes rencide edilmiş olarak dışarı çıkardı. Onun beş para etmez biri olduğunu anladıklarından, etrafında dolanan bir kişi bile olmazdı. Çoğunlukla yapayalnızdı. Bu yeni başkan da aksine ne kadar iyi ve nazik adam, ne kadar güler yüzlü, tatlı dilli ve uysaldı! Herkesle, hatta astlarıyla konuşur, gülüp şakalaşır. Canu gönülden severler onu. Odası daima kalabalıktır. Bu adamın yanından üzgün çıkan bir kimse yoktur” diyordu.

Muavin makamında bulunan memur bizden yaklaşık yirmi yaş büyüktü. Sohbetimize kulak verir, hiçbir şey söylemezdi. Ama bazen söyleyecek çok sözü olduğunu gösterircesine başını sallardı.

Arkadaşım muavin beyin bu baş hareketlerinin bende kuşku uyandırabileceğini düşünerek “Beyefendi benden daha iyi bilirler, kendilerine sor” dedi.

Zavallı muavin bey, söyleyeceği sözü toparlamak ya da

düşünecek kadar vakit kazanıp ne söylemesi gerektiğini tespit etmek için bir sigara yaktı. İki üç nefes çekti. Dumanı bir süre ciğerlerinde tuttu ve ağzından çıkan dumanlı nefesle birlikte:

“Hayır beyim, dediğiniz gibi değil. Baba ekmeği yiyip, bir güleryüz ya da iki üç sevecenlik dolu kelimeyle mutlu olan siz gençler hayattan bihabersiniz. Böyle güleryüzlülüklerin kimseye ekmek su vermediğini bilmiyorsunuz” dedi.

Muavinle başkanın arası iyi değil, anlamında birbirimize göz kırptık.

Biz bunları konuşurken, bitişiğimizdeki başkanın odasında bir yaygaradır koptu. Muavin ne olduğunu görmek için kalkıp gitti. O kadar ıstırap duyuyordu ki kapıyı arkadan kapamayı unuttu. Birinin “Beyler! Şerefınızı, yüz suyunuzu seviyorsanız buradan gidin. Çoluğuma çocuğuma acıyın. Burada zaman tüketmeyin. Burası sonu gelmez masraf çukurudur. Birisi düşmeyegörsün, onu gittiden say...” diye feryat ettiğini duyduk.

Sesler birbirine karıştı. Nihayet muavin bey bir adamı koldundan tutup başkanın odasından çıkardı, yanımıza getirdi. Adamcağız zangır zangır titriyordu, yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. “Bırak beyim, gidip öleyim. Artık benimle ne işiniz var? Allah da derdime çare bulamaz” diye bağırıyordu.

O felekzedenin başından geçenleri duymak istediğimizden ısrar edip oturttuk onu. Eline bir sigara tutuşturup çay söyledik.

Muavin bey “Gördünüz mü? Ben haklıydım!” dercesine bize başını salladıktan sonra adama “Sizin iş durumunuzu biliyorum. Önemi yok, biraz daha sabredin” dedi.

Biçarenin dertli yüreği boşalıp feryat etti:

“Siz nasıl bileceksiniz benim halimi? Şu insafsız başkanınızın başıma neler getirdiğini nereden bileceksiniz? Peki size anlatayım da halime acıyın:

O feleksiz herifin başımıza ördüğü çorabı tekrar etmeyeceğim. Çünkü kalbinizin kırılıp, ağlamanızı istemiyorum. Kısacası şu: Yedi ay önce dostlardan birinin tavsiyesiyle iş bulmak için bu bakanlığa geldim. Sizin bu vicdansız başkanınızdan önceki eski iş ve işçi bulma başkanıyla görüşüm. Daha oturmama izin vermeden, geçmişim hakkında sorular sormaya başladı ve ‘Yüz elli tümen aylıkla sizi kabul edebilirim’ dedi. Ben de ‘Bu maaş

masraflarıma yetmez' dedim. Yazmakla meşgul oldu. Donuk ve kırıcı bir ifadeyle 'Bundan daha iyi işim yok. İstiyorsanız yarına kadar bana haber verin' dedi. Yüzüne baktım. Gördüm ki sanki taştan yontulmuştu. Yüreğinin de taş gibi katı olduğu, ısrar ve yalvarmanın fayda sağlamayacağı kanısına vardım. Allahaismarladık deyip çıktım. Ama içimden gelen küfür isteğini o son bakışa sığdırdım.

Meseleyi karıma söyledim. 'Neden kabul etmedin. Delirdin mi? Elimizde avcumuzda zırnık olmadığını biliyorsun, bu çocukların karnını neyle doyurayım?' diye feryat figan etti.

İster istemez ertesi gün, pazar günü okula giden tembel çocuk gibi, utanarak başım eğik bir halde iş ve işçi bulma başkanına karşı edepsizce bakışından dolayı özür dileyerek işi kabul etmek üzere yola düştüm. Tesadüfen yolda, siyasete atılıp kargaşadan başı ağrıyan eski bir arkadaşıma rastladım. Halimi sordu, hikâyeyi dinledi. 'Sakin bu az maaşa razı olup da kendini küçültmeyesin! Kendini küçük düşürdün mü artık insanlar sana o gözle bakar ve işinin yoluna girmesi güçleşir' dedi.

'Peki ne yapayım? Şimdi darlık içindeyim' dedim. 'Borçlan. Borçlanmak ayıp değil ya. Birkaç gün daha dişini sık da Allah'ın izniyle şu iş ve işçi bulma başkanını senin için değiştireyim. Yani hepimiz bu adamdan bıktık. Aklının alabildiği kadar yüz-süz biri. Şimdiye kadar hiçbir isteğimizi yapmadı. İnsanlık ve uysallıktan nasibini almamış olan bu utanmaz katı adamın yerine şeker gibi bir adam getirmek istiyoruz. Ne kadar uysal bir adam olduğunu bir bilsen! Ağzından hayır cevabı çıkmaz. Üstelik benim iş başına getirdiğim biri nasıl benim isteğim dışında hareket edebilir? Emin ol, bu dediğim adam bakanlığın iş ve işçi bulma başkanlığına atandığı gün, seni dört yüz tümen maaşla işe sokacağım. Ancak on, on beş gün sabretmen lazım' dedi.

Siyasi arkadaşımın önceden verdiği haber doğruduydu. Nitekim on gün sonra bu iş ve işçi bulma başkanının -Allah cezasını versin- yerine o şerefli adam iş başına geldi. Arkadaşımın dediği gibi bu adam uysal, güleryüzlü ve tatlı dilli. Kimseye hayır cevabı vermiyor. Yani yalancı, hokkabaz, vicdansız bir adam! Beni bu kara günlere getirdi. Biliyor musunuz ben talihsiz ne-ler etti? O koltuğa oturduğu ilk günden bu güne kadar her gün

bana 'Yarın teŖrif edip, belgenizi alın' dedi. Her gün bir bahane bulup, bir bardak çay, bir sigara ve biraz da Ŗakayla avutup beni eve gönderdi. Ama ne evi! Matem evi!

Evet, benim evim bu kt, uysal herifin yalan vaatleri sonucunda matem evine döndü. Gidip baŖka bir kapıyı almaya fırsat vermedi. Varımızı yoğumuzu satıp yedik. Çocuğum dün gece ilasızlık ve beslenememe yüzünden öldü, karım çıldırdı!.."

*** * ***

Muavin bey baŖını bize doğru salladı. "Acaba bu iki baŖkan arasında ne fark olduğunu anladınız mı? Uysallık, dalkavukluk ve yalancılığın ne felaketler getirdiğini anladınız mı?" demek istiyordu.

Pehlivanlık

Dairede sıska, uzun ve biraz eğik boylu, ağır ağır ve çok az konuşan, ihtiyatlı çalışan bir meslektaşım vardı. Gözü daima masanın üzerine dikilmiş olurdu. Henüz başkasının ağzı açılmadan rengi kızarır, sararırdı. “Çocuk cadıdan bile korkmaz, ama ‘niçin’ sorusundan ben çok korkarım” derdi.

Görevi ne ise gecikmeden ve düzenli olarak yapar, ama başına buyrukluk yapmamış olmak için fazladan bir nokta bile koymazdı. Daima sözü iyi dinler, başkaları gülmedikçe gülmezdi.

İnsanların ruhunu baştanbaşa yaralı ve hassas bir vücut olarak farz ederdi. Bir dil sürçmesi ya da bakışıyla birinin canını sıkmaktan daima korkardı. Aşırı derecede utangaç ve terbiyeli olduğundan kusurları görmezlikten gelmek isterdi. Arkadaşları, bu isteği karşısında onu hafife alırlardı. Çünkü ödlele arkadaş işe yaramazdı.

Yalnız ben, bencilliğimden dolayı katlanmasını bilen arkadaş istediğimden onunla içli dışlı oluyordum. Dostluk yanında ona saygı da duyuyordum. Belki de o hayâ perdesinin arkasında, bir gün yüzüme açılacak sefalı bir bahçe olacağını düşünüyordum.

O zamanlar adı Duşantepe olan Jale Caddesi’nde onunla birlikte gezine gezine bizim eve gidiyorduk. Selamet içinde olmak ve kenarda kalmaktan söz ediyorduk. “Kendi iyi ahlak ve yaratılışından emin olan kimsenin diğerleri arasına karışmaya hakkı vardır. Gönüllerden yükü kaldıran kimse kendi huzurunu başkalarına verebilir. Toplumun hak hukukunu yerine getir-

mek yürek ve cesaret ister. Ben bu cesareti kendimde bulmuyorum” diyordu.

Ansızın bir ığlıktır ko-ptu ve konuşmamızı kesti. Geniş gğsl bir pehlivanın yumruklarını sıkıp, titreyen bir kadının üzerine uzun boyuyla ullandığını, bağıra çağıra kfrettiğini, kadının çığlık çığlığa bağırdığını gördük.

O manzaraya şaşkın şaşkın bakarken birinin o iki kişinin yanına vardığını gördüm. Bir vuruş sesi duyuldu: Evet, o güçsüz arkadaşım pehlivanın yanına gelerek kulağına oyle bir tokat attı ki pehlivanın gözlerinde şimşek aktı. Ben ve başkaları olduğumuz yerde donduk kaldık. Birazdan güçsüz adamın zayıf bedeninin pehlivanın yumruk ve tekmesi altında ezileceğini zannettik.

Pehlivan başını kaldırdı ve:

“Pehlivanlığı sen bana oğrettin. G senin yüreğinde, bir kadınla uğraşan benim kolumda değil!” dedi.

Göz Doktoru

Gözümdeki zayıflığı ölçtürmek ve numaralı gözlük almak için göz doktoruna gitmişim. Oradan gözlükçüye giderken bir arkadaşına rastladım. Nereye gittiğimi sordu. Laf salatası yapıp, sözü başka bir yere getirdim. Elbette sorusu makuldü. Ama niçin gerçeği gizledim diye kendime kızdım.

Kendi kendime konuşmaya, çekişmeye başladım. Anladım ki hiç kimsenin gözlüğe muhtaç olduğumu bilmesini istemiyordum. Gönlümün kusursuz olduğunu iyice vurgulamak için, pek çok bilgin ve filozof geçinen insanın başkalarının yanında yazıyı uzak tuttıklarını, gözlük takmadan geçip giden yılları hikâyeye eden göz zayıflığını gizlemek istediklerini her gün gördüğümü düşündüm. Bu düşünceler zinciri uzadıkça uzadı. İşlerimizin çoğunun gösteriş yapmaktan ibaret olduğunu, sıkıntımızın da bundan kaynaklandığını gördüm. Kendimizi zorla, layık olmadığımız şeyi haksız yere elde etmek pahasına da olsa, olduğumuzdan farklı göstermek istiyoruz. Olandan daha işe yarar, bilgili, dürüst ve güzel görünmek istiyoruz. Daima bu geçitte sıkıntıya düşüyoruz. Acaba "Ben dostluk için yaratılmamışım. Bütün bu dostluk iddiasına rağmen benim fedakârlığım ve özverim yoktur. Biraz da kışkancım. Dostların mutluluğundan fazla hoşlanmam. Bir dostu pohpohlamalarından bir şey anlamıyorum" diyecek bir centilmen var mıdır? Acaba açık ya da örtülü olarak kendi iyi yanlarından ve başkalarının kötülüklerinden söz açmayan biriyle yarım saat olsun sohbet ettiniz mi?

Dikkat edip sözlerimize, davranışlarımıza bakacak olursak **utanırız**. Gösteriş için katlandığımız bunca çocuksu ıstıraptan **sonra bezginlik duyar**, ya da kendimizi bir oyun salonunda **gö-rür**, halimize güler dururuz.

İnsan gösteriş ve çalım satmanın mahkûmu olmasaydı, **yaşamı** nasıl bir biçime bürünürdü? Daha mı iyi olurdu, yoksa **daha** mı kötü? Ama maksadım bunlar değil. Göz doktorunun **bekleme odasında vakit geçiriyordum**. İhtiyar bir adam **karşında** oturmuştu. Siyah bir gözlüğü vardı ve başı sürekli **şağı-daydı**. Zaman zaman ellerini, ayaklarını oynatarak hayallerinin **iniş çıkışlarına** yardım ediyordu. Ben de kendi düşüncelerimin **peşinde**, işlerimin düğümlerini çözeceğim ya da sorunlara yeni **bir düğüm** atacağım yerde ona dikkat ediyordum. Ne düşündü-**ğünü** bilmek istiyordum. Elini yukarı kaldırdığı zaman kiminle **kavga ettiğini**, başından nasıl bir zararı uzaklaştırdığını, par-maklarını elinde elma yuvarlar gibi hareket ettirdiğinde dün-yanın sonsuz mutluluklarını çalmak için ne planlar kurduğunu **bilmek** istiyordum. Tesadüfen yedi sekiz yaşında bir çocuk diğer **bir kanepede annesinin yanına** oturmuş, gözlerini bana dikmiş-ti. Gördüm ki biz birbirimizi cezbediyoruz. İnsanları görmek **bizim büyük ihtiyaç** ve eğlencelerimizden biri. Daracık sokak-lardan insanların birbirlerini ite kaka geçtiklerini fark etmiş-sinizdir. Bu zahmeti, geniş ve tenha yerlerde dolaşmaya tercih ederler. Bunun sebebi, birbirlerini yakından seyretmek, vücut ve düşüncelerini birbirlerine karıştırmak için.

Bu arada başka bir ihtiyar geldi ve düşünceler zincirimi kesti attı. Gözünün iyi görmediği anlaşılıyordu. Kapıya, duvara elini sürtüyordu. Birinci ihtiyar, zavallılarda bulunan şefkat ve dert ortaklığı ile onun elini tutup yanına oturttu. Sohbeta başla-dılar. İlk cümleyi duymadım. Ama birden bağırtiları yükseldi? "Beyim doğru diyorsunuz! Siz benim o eski can dostum, mes-lektaşım mısınız?" Diğeri bağırdı: "Ne acayip dünya! Ben sizi ne güzel hallerde, nerelerde tasavvur ediyordum!"

Şaşkınlık hallerinde mimikle ifade edilebilecek şeyleri, sağ-lam gözleri olmadığı için bağırış çağırışla telafi ettiler. Ama soh-betlerinin ardını bırakmadım. Birincisi dedi ki: "Peki birader, sen niye bizden ilgini kesiverdin? Onca kahır, naz, küfür, kötü-

leme ne içindi? Bırak doğrusunu söyleyeyim. Otuz beş yıl geçti. Olan olmuş bir kere, boynuna suç yıkmak istemiyorum. Hiç aklımdan çıkmaz. Otuz beş yıl önce bir sabah hoşbeş ediyorduk, bize mesai vermeyenlerden yakmıyorduk. Bakanın müstahdemi geldi, beni çağırdı. Döndüğümde Horasan'a tayin edildiğimi söyledim. Rengin değişti, o saat anlamadım, ama sonra şöyle bir düşününce kızarıp sararmış yüzünü düşündüm. Ben de günahsız değildim. Dostluğa güvenerek haberi sana sevinç ve şevkle ilettim. Kısacası o günden beri bana düşman oldun. Ne kadar mektup yazdımsa da cevap vermedin. Hakkımda arkamdan kötü kötü konuştuğunu duydum. Gece gündüz düşündüm, taşındım. Düşmanlığının sebebini anlamak isterken senin yaratılış ve tabiatını ortaya çıkardım. Ne denli kıskanç olduğunu, ne kadar ıstırap çektiğini anladım. Sana acıyorduk. Ne yazık ki yardımına koşacak durumda değildim. Ama keşke o göreve gitmeseydim. Başıma gelmedik bela kalmadı. Bittim, tükendim."

Ötekisi elinde olmadan ve içinde gizli bir gülüş bulunan şaşkınlığıyla dedi ki: "Garip bir şey var. Duyduğuma göre sen o seyahatten çok faydalandın ve yükünü tuttun. O zaman 'Nasıl, niçin?' diye sormamaları için tüccar olup her gün sermayeni artırdın. Tabii sermaye olunca her iş olur. Ben zavallı ise hâlâ yerimde sayıyorum. Allah şansını artırsın! Bütün bunlar laf. Liyakat ve uyanıklığın manası yok. O gün bakan senin yerine beni çağırıp o göreve göndermiş olsaydı... Ne diyeyim, bütün sözler bir adım öne gitmenin başında."

İlk ihtiyar uzun uzun güldükten sonra "Vallahi otuz beş yıl sonra sen yine eski sensin. Bir parça olsun değişmemişsin. Bunca süredir benim ikbalimi düşünmekle ne kadar acı duyduğuna üzülüyorum. Dinle şimdi. O görevden benim kazancım ne oldu? Sevgili karım öldü. Oğlum çiçeğe yakalandı, o da öldü. Delireyazdım ve istifa ettim. İki yıl sonra Tahran'daki evimi satıp parasını yedim. Kalanıyla da ticaret yaptım. Yokluktan ne çektiğimi bir Allah bilir, bir de ben. Üç defa uçurumun kenarına gelip gelip döndüm. Şimdi senin yanında oturuyorum ve halim çok kötü" dedi.

İkincisi "Doğru mu diyorsun? Şimdi sen hiçbir şeye sahip değil misin?" diye bağırdı.

Birincisi gülümsedi "Hasancığım, emin ol, için rahat olsun. Ben senden daha zavallıyım. Seni ne kadar sevdiğimi biliyor musun? Hâlâ da severim. Dostluk, geçip giden ömür gibi unutulmaz. Gel de, zamanenin ikimizin gönlünde bıraktığı sevgisizlik ve ayrılık mayasına rağmen, son günlerimizde iyi geçinelim. Gözlerimiz görmüyor, bari birbirimizin sesiyle mutlu olalım. Ama senin de dostluktan zevk duyman için beni kıskanmaman şart" dedi.

İkincisi utanarak başını yere eğdi. "Benim hakkımda yanlışmıştın. Ama her halükârda bugünden tezi yok senin dostun olmaya hazırım. Makamın, vazifenin kolay olduğunu göreceksin. İkimizden birini cennete çağırırsalar, zorla seni göndereceğim" dedi.

Bu yakınmaların, ah çekmelerin üzüntüsünden, bu pişmanlık ve bozulan ahdin yeniden düzelmesinin verdiği sevinçten gözlerim doldu, boğazım düğümlendi. Kendi kendime "Baş gözünü aydınlatmaya gelmişim, gönül gözüm aydınlandı. Nasıl da filozofça öğüt ve ibret verici ders aldım! Keşke bu konuşmayı herkes dinlemiş olaydı da dünya güllük gülistanlık olaydı!" dedim. Kalkıp gitmeye, kopan dostluk bağlarım yeniden bağlamaya, gevşek olanları sağlamlaştırmaya karar verdim.

Bu sırada doktorun hizmetçisi gelip, buyrun dedi. Birinci ihtiyar kalkıp yürüdü. Can dostu olan Hasan, hizmetçiye "Önce benim girmem lazım! Gözüm kör olmak üzere. Önce gelmek, içeri girmek demek değildir. Bu ne adaletsiz mahkeme!" diye bağırdı.

Birinci ihtiyar geri döndü. Hüzünlü ve ümitsiz bir tavırla "Gördün mü Hasan? Yine geçinemedin, yine yapamadın!" dedi.

Gördüm ki maalesef söz vermek, anlamak kötü kalpliliğe çare değildir.

İyilik

Mutlu olan, doğru yolda giden kimsedir. Daha mutlu olan ise, çocukluğundan beri bu yolda giden, büyüdüğü vakit üzüntü ve ümitsizlik sıkıntısından uzak olan kimsedir.

Ahmet ile Ali bu nimetten nasiplenmişler, sınıfta diğerlerinden mümtaz olmuşlardı. Öğretmenin dersine canla başla kulak veriyor, daha kolay anlayıp daha çabuk öğreniyorlardı. Başarının basit ve kolay rumuzunu anlamışlardı. İşte başarılı olmanın tek şartının ilgi duymak ve kendini vermek olduğunu biliyorlardı. Oyun sırasında başka bir şey düşünmezler, ders zamanı da oyun fikrini unuturlardı. Akılları dağınık düşüncelerin hücumundan rahat, bellekleri daima kendi emirlerindeydi. Şüphe ve ikirciklilik azabından, kendisinden razı olmamanın verdiği tüketici üzüntüden kurtulmuş olarak yaşıyorlardı. Öğretmenleri tarafından sevilip sayılıyor, babalarını memnun bırakıyorlardı.

Gerçi dikkat, çalışma, itaat ve terbiye yönünden bir yolda gidiyorlardı, ama insanlarla uyum sağlamakta birbirlerinden ayrıldılar. Her biri bir yol tuttu. Ahmet, sürekli tasavvur aynasında kendisini diğerlerinden daha üstün görüyor, kimseyle yan yana gelmiyor, hatır hazinesini isteklilere açmıyordu. Öğrendiği bilgiyi, altın bulmuş müflis gibi içinde saklıyor, bilgi servetinin bağışlamakla artacağını bilmiyordu.

Ali, onun hilafına, ileride olmaktan utanmış gibi ısrarla geride kalanların elini tutuyor, onları iteliyordu. Dersini anlayamayanlar, Ali'nin yardımıyla öğreneceklerinden emindiler. Sabahları vaktinden önce geliyor, sınıf arkadaşları etrafını sa-

rıyordu. Başı her an ya bir arkadaşıyla birlikte bir kitaptaydı, ya da birinin sorusunu cevaplandırıyor. Anlaşılmayana iyice izah etmedikçe işini bırakmıyordu. Hatta sınıfa gideceği son ana kadar ihtiyacı olanların sorunlarına koşuyordu.

Bir gün Ahmet Ali'yi yalnız buldu ve ona:

“İkimizin diğerlerinden farkı, onlardan daha çok zahmet çekmemiz ve daha iyi öğrenmemiz. Niçin bunca zahmetin ürününe bedava dağıtıyorsun? Bunca zaman harcayıp çalışmak, arkadaşlarımız arasından seçkin olmamız için. Yoksa neden tahsil sıkıntısına katlanalım? Eğer herkes seninle benim gibi olsaydı, biz şimdiki durumumuzda olmazdık. Bizim imtiyazımız, öncü olmamız. Tembelleri omuzlayıp, hedefe götürürsek, hep birlikte hedefe varmış oluruz, ancak bizim yükümüz daha ağır olur” dedi.

Ali'nin ruhu dıştan aldatici görünen bu öğütle işkenceye düştü. Akli ile yüreği mücadeleye başladı. Aklın daima yüreğe galip geleceğini zannettiğinden Ahmet'in tecrübesiz aklına teslim oldu ve:

“Bundan böyle ben de senin gibi yapacağım” dedi.

Ertesi sabah daha erken kalktı. Her günkü gibi arkadaşlarına yardıma koşmama üzüntüsünden, onların perişan ve yalvaran bakışlarını görmekten bitaptı. Ama o gün herkesten önce okula gitti. Daha çok şefkat gösterdi ve yardım etti.

Ahmet'in kınayıcı bakışlarından incinmemek için onu görmekten kaçınıyordu. İster istemez birlikte oldukları vakit:

“Beni bağışla ve nasihat etme. Akıl dışı davrandığımı biliyorum. Ama ne yapayım ki, beraberlik zevkini ve dostlara şefkati, onlara üstün gelmekten daha çok istiyorum. Senin akla yatkın delilin karşısında verecek cevabım yok” dedi.

Öğrencilik yılları sona erdi. Sınıf arkadaşlarının her biri bir tarafa dağıldı. Yıllar geçti. Günün birinde Ahmet bir iş için Ali'yi görmeye gelmişti. Sohbet sırasında ansızın dertli yüreği coştı ve şöyle dedi:

“O güzelim günlerde sen talihin yardımı ve temiz yaratılışınla davranır, benim aptalca öğüdümü kabul etmezdin. Ama hatırıdaysa ‘Senin akla yatkın delilin karşısında verecek cevabım yok’ demiştin. Senin vermediğin o cevabı yıllar sonra ha-

yattan aldım. Keşke esirgemeseydin de bir ömrü dert ve hasretle geçirmeseydim. Belki bugün bile neden iyi olduğunu bilmiyorsun. Sen gönlünün isteği ve fermanıyla çalışıyorsun. Cömert gönül asla kıt görüşlülerin akıl deliline uymamış, cevap vermemiştir. Bırak, ben sana söyleyeyim: Arkadaşlara şefkat gösterip yardım ettiğin günler, etrafına çiçekler saçan bir ağaçtın. Ben de senin gibi büyük bir ağaçtım, ama çiçek vermiyordum. Senin çiçeklerinden taneler çıkıyordu. Çocukların gönlü sana olan sevgiyle doluydu. O taneler etrafa tohumlar saçıyor, mutluluk eteğin daima yayılıyordu. Sana minnettar olanlar iyiliğini dost ve akrabalarına anlatıyor, iyilik şarkın can kulaklarında çalıyor, seni özleyenler her gün fazlalaşıyordu. Ben ise yalnızlık çölünde meyvesiz ağaca döndüm. Senin çevrende çiçek, meyve dolu bir bağ yetişti, seni ortasına aldı. Yaptığın ve yapacağın iyilikler bahçesinde sürekli dolaşmakta, seyretmekte ve eğlenmekte-sin. Yüzüne her kapı açılıyor. Her çehre seni görmekle gülüyor. Hangi çiçeğe elini uzatsan, bedava eline geliyor. Dostlar senin yardımından zevk alıyor. Yazıklar olsun bana ki, gönül kapıları yüzüme kapanmış durumda! Çalışıp çabalamamı yarı fiyatına bile almıyorlar!..”

Ali hassaslaştı.

“Ama benim kalbimde senin yerin ayrı. Gel otur, ne diler-sen emret” dedi.

Uzun Yol

Çocuktum; yazın yaylaya gitmiştik. Her gün ikindi üzeri çocuklar koyunların ardı sıra dağdan gelir, o yüksekliklere çıkmayı arzu ettiğimden dolayı aklımı vehim ve kuruntularla doldururlardı. "Zirvenin yakınında yemyeşil bir düzlük var. Kayaların aralarındaki çatlaklardan damla damla buz gibi sular akar. Kuşlar dallarda bizim seslerimize arkadaş olur. O yükseklerden şehir ve bütün dünya görülebilir" derlerdi.

Bütün bu görülmeye değer şeyler beni özendiriyordu. Ancak, daha çok bu denli uzun ve güç yolu katetmeleri ve bir sürünün sorumluluğunu üstlenmelerinden dolayı onların cesaretlerine şaşıyor, kıskançlık duyuyordum. Ben de onlar gibi korkusuz ve güçlü olmak istiyordum. Belki onlar da, bende görülen tembellik ve ürkekliğe sahip olmak istiyorlardı.

Bir gün kendime hâkim olamayıp, kethüdaya "Ben yarın çocuklarla birlikte Vezvâ'ya gidiyorum. Oraya kadar yol ne kadar çeker?" dedim.

Kethüda güldükten sonra "Korkarım gidemezsin. Şehirlililer iki üç sokak gittiler mi çok yürüdüklerini zanneder. Artık onların yorgun argın olmaları gerekir" dedi.

"Vezvâ yaylası bu dağın arkasındaysa benim için uzak sayılmaz. Oraya kadar yol ne kadar çeker?" dedim.

"Tam beş saat yokuş yukarı çıkmak lazım" deyince korkudan yüreğim eridi. Ama iş işten geçmişti bir kere. Ertesi gün iç kırıklığı ve pişmanlıkla, fakat sağlam adım ve güleryüzle kethüda ve çocuklarla birlikte gideceğimiz yere doğru yola çıktık.

Kendi kendime. “Yaşadığım sürece âcizlik ve bitkinlik göstermeyeceğim. Bayıldığım ya da öldüğüm zaman da utanacağım birinin yüzünü görmeyeceğim” dedim.

Henüz kararın verdiği hiddet ve cesaretin heyecanı içindeydim ki, kethüda “Vardık işte; Vezvâ yaylası burası” dedi.

Heyecan ve şaşkınlıkla birkaç adım koşup “Ben zirveye kadar çıkmaya niyetliydim, ama yol beş saat sürer demenize rağmen, biz yola çıkalı iki saat bile olmadı!” dedim.

Kethüda “İki saatlik yol var deseydim, buraya yorgun ve bitkin olarak gelirdin. İki saati rahat yürüyebilmen için beş saat dedim” dedi.

Bu hikâye hiç hatırımdan çıkmaz. Bu gerçeğe her gün başka bir şekilde karşılaşıyorum. Bilim yolunda bir mevkiye gelenlerin, o mertebeye ulaşmak için daha uzun bir yolu göze aldıklarını görüyorum. İlim ve sanat tahtına oturup, ilmi makamlarıyla hayretten gözümüzü faltaşı gibi açtıranların da, gözlerini belirsiz bir noktaya dikip, o yüce konağa ulaşma özlemiyle üzüntü içinde olduklarını gözlemliyorum.

Bilim yolunda arzu atından inip, maksada ulaştığımızı kabul ettiğimiz an, yalnız o merhalede gecikmekle kalmaz, aynı zamanda gerisingeriye gitmiş oluruz.

İki saat yürümenin kolay gelmesi için beş saatlik yolu göze almak gerekiyor. Hüner öğrenmede, gücümüzün üstünde ve daha yüce bir hedefi göz önünde tutmalıyız. O amaç, mükemmelliğin sınırında olmalı, yani hayal gökyüzünde nakşedilmiş olmalıdır.

Bilinen noktadan geçmekten ve yürünmemiş yolda yürümekten korkmayalım. Başkalarının gittiği yerdeki güller koparılmış olsa da, cesurca başkalarının sınırını geçelim ve görülmeyen amaca doğru koşalım. Varmazsak bile, belki olur da yeni bir çiçek ve bitki bularak adımızı ebedileştirebiliriz.

İlim sahibi olmakta gözlerinin önüne bir örnek asanlar, hatta kendi ideallerine daha az kavuşanlar, ilimde kanaat etmekle küçük bir lezzet alırlarsa, mükemmelliğin görünmeyen yolunda araştırma yapanların sevinç ve coşkusu içinde habersiz ve mahrum kalıverirler.

Bu uçsuz bucaksız vadide pek çok korku ve tehlike vardır.

Gayretsiz dostlar, sonuçsuz bir nasihatten sonra sizden el çeker. Yeni bir şeyden korkan insanlar, sizden kaçar. Canı tatlı kıskançlar; suçlama ve tenkide kalkışır; sürçmeleri ve başarısızlıkları size, hata kanıtı ve düşme alameti olarak gösterirler. Ama siz mükemmelliğin güç yolunda gözünüzü kendi yüreğinizin parlak yıldızına çevirin. Böyle yaparsanız öyle bir yere ulaşırsınız ki, orada suçlama ve kıskançlık okları yere düşer; eşiğinize beğeni ve övgü dolu bakıştan başka bir şey gelmez.

Korku

Vahşet devî gönlümüzün evinde sürekli kuş uykusundadır. En küçük bir düşünce ile uyanarak evi altüst eder. Bu fazla korkunun sebebi bizim içimizden kaynaklanır; yoksa dünyada dehşet verecek şey çoktur.

Çocukluğumda geceleri tüyler ürperten sesler gelirdi. Dadım beni kucağına alır, kuvvetle sıkar, benimle birlikte tir tir titrerdi. Kimi zaman gizli gizli yüzüne bakar, renginin uçtuğunu, gözünde yaşların parıldadığını görürdüm. Korku heyulası içimde yüz kez büyür, büyür, daha da çirkinleşirdi. Can kuşum uçar, göz pınarım kururdu ve ruhsuz bir cisim gibi kendimden geçerdim. Tüm şehir halkı bu belaya uğramıştı. Geceleri sohbet konuları, o iç tırmalayan feryat ile cin, ölüm ve beladan ibaretti. Herkes kuruntuya kapılmıştı, o sesi daha acayip, daha korkunç bir şekle bürüyordu. Biri "Her gece bir günahkârı avlayıp mezarlığa götüren bir hayvanın kükremesi" diyordu. Başka biri ise "Azap çeken kötü amelli ölülerin feryat figanı" olduğundan emindi. Bazıları da, "Geldiğini haber veren şeytanın neşesidir" diyorlardı.

Herkes duyduğu hikâyelerden daha acayip bir hikâyeye anlatıyordu. Ne var ki hiç kimse olayı gözüyle görmemişti, başka birinden naklediyordu. Korkanların durumlarına göre, korku konusuna o kadar dikkat edilmemesine rağmen, haberli olanlardan bilgi edinip daha da korkan ve perişan olanların hikâyesi birden kabul ediliyordu.

Bir gün babam beni kardeşinin evine götürdü; gece geç vakte kadar orada kaldık. Dönüşte çarşıdan geçtik. Ansızın o can

eriten gürültü yükseldi. Çarşının karanlık ve korkunç tavanları altında, yırtıcı hayvanların mağarada yankılanan sesleri gibi kaba ve dehşet vericiydi. Ödüm koptu, çığlık çığlığa babama sarıldım. Bizimle birlikte olan iki görevli babamla beni aralarına aldı. O korkunç sesi daha az duyabilmem için yüksek sesle konuşuyorlardı. Ne kadar ilerlesek, o ses de o denli yaklaşıyordu. Emir Sarayı denilen yere kadar gittik. Babam han kapıcısına para verip bir şeyler söyledi ve adamı gönderdi. Bir dakika sonra han kapıcısı, üzerinde hamal giysisi olan biriyle geri döndü. Babam bana dönerek "Geceleri bağırın o dev ve gulyabani işte bu adam. Senin, benim gibi bir başı, iki kulağı var. Bak bakalım ondan korkuyor musun?" dedi.

"Amcacığım, neden geceleri bağırıyorsunuz? Yoksa cinler sana eziyet mi ediyor?" dedim.

"Yokluk derdinden feryat ediyorum. Ben hamalım; ama ne var ki çok yük taşıyacak mecalim yok. Kazancım yetmiyor. Dört tane çocuğum var. Çaresizlikten geceleri sabaha kadar bu damlara çıkıyor ve hırsızlar bizim uyanık olduğumuzu bilsinler diye bağırıyorum. Şu dükkânların sahipleri de bana günde dört kıran* veriyor; Allah hepsine insaf versin."

Sanki beyaz bir canavarı öldürmüş gibi gurur ve sevinçle eve geldim. Herkesi etrafıma toplayıp, olayı bir bir anlattım. Arasında dadımın da bulunduğu birkaç sağduyulu kimse "Sen ne diyorsun? O devin sesi hamal narasıyla karıştırılamaz. O ses, bu bağrıştan başkadır" dedi.

Babamdan yardım istedim. "İsrar etme. Çünkü insanların çoğu korkmayı ve korkutmayı sever. Aksi takdirde dünyada korkulacak hiçbir şey yoktur" dedi.

* İran'da küçük bir para birimi (ç.n.).

Köylünün Öğüdü

Birkaç arkadaş bahar bahanesiyle, mutluluk içinde kıra çıktık. Dağlar, gökyüzü ve güneş, neşemizle yeşil, parlak ve güleçti. Ne görüp konuşsak coşup sevinmemize neden oluyor, güzel doğa çevremizde alımlı perdesini uzaktan tutan güzel bir çerçeve gibi görünüyordu.

Çimenlere soframızı kurduk. En leziz yiyecekleri onda görüyor, iştahlı gözlerimizle seyredip, ellerimizle yiyorduk. Derken yaşlı bir köylü geldi; şaka için kendimize yeni konular ararken içimizi ümitle doldurdu. Biri "İhtiyar, Allah kabul etsin. Bu ay Ramazan'ı karşıladığından haberim var" dedi. Bir başkası "Oruçlu olmasan da, bizimle yerde yemek yemezdin. Pantolonunun ütüsü bozulurdu çünkü" dedi.

Gençlerin temiz yüreklerinden çıkan bu iğneli şakalarla elimizden geldiği kadar yüklendik ona. Okluğumuz boşalmca ihtiyar gülererek "Ama siz benim köyüme gelmiş olsaydınız, bundan daha iyi ağırlardım sizi" dedi.

"Sizin köyünüz nerede?" diye sorduk.

"Ben Ganîâbâd'ın sahibiyim. Ne kadar güzel bir yer olduğunu bir bilerseniz... Buraya beş fersah uzaklıkta. Neden oraya gitmediniz? Gelin de yeşillik, güzellik neymiş, görün. Bin koyunum var benim. Benim öküzlerim buradaki köylerden hiçbirinde yok. Gelin o sütlü ekmekleri, cennet yoğurtlarını yiyin. Gelin, konuğum olun.."

Bir iki yarım yamalak şaka arkadaşların ağzında kaldı. Seslerin tonu, bakışların anlamı değişti. Hemen "Peki... Oturun... buyrun. Bizimle yemek yiyin" dedik.

İhtiyar doyuncaya kadar yedikten sonra “Nankör değilim ben. İyiliğinizin karşılığını vermek isterim. Sizinle birlikte yediğim şu leziz yemeğe karşılık, ihtiyarca bir nasihatım var. Lütfen kabul edin. Çünkü dünya ve ahirette ecrini göreceksiniz. Herkesi Ganîâbâd sahibi gibi tasavvur edin. Herkese karşı terbiyeli, nazik ve şefkatli olun. Ama yemin ederim ki, dünyada şu eski elbiseden başka hiçbir şeyim yok...”

Girdap

Humâyûn kendi kendine mırıldanıyordu:

“Doğru mu acaba?.. Mümkün mü acaba?.. O kadar genç yaşta, orada Şah Abdülazim* mezarlığında, binlerce ölünün arasında, nemli ve soğuk toprağın altında yatmış!.. Kefeni tenine yapışmış!.. Artık ne baharın gelişini görür, ne güzün sonunu, ne de bugünkü gibi boğucu ve gam dolu günleri!.. Acaba gözünün parlaklığı ve sesinin ahengi tamamen kaybolmuş mudur? Halbuki o ne kadar güleçti! Ne esprili sözler ediyordu!..”

Hava kapalıydı. Camlar hafifçe buharlanmıştı. Çatıdan, üstü kar tutmuş komşu evi görülüyordu. Kar tanecikleri ağır ağır ve düzenli olarak havada dönüyor, saçaklara konuyordu. Bacadan, gri gökyüzünde döne döne yükselip yavaş yavaş kaybolan koyu bir duman çıkıyordu.

Humâyûn, genç karısı ve küçük kızı Homâ sade döşenmiş odalarında sobanın karşısına oturmuşlardı. Fakat her cuma günü bu odada gülüş ve sevinç hâkim olduğu halde, bugün hepsi üzgün ve suskundu. Hatta meclisi şenlendiren küçük kızları bugün taşbebeğini surati asık bir halde yanına koymuş, şaşkın şaşkın dışarıya bakıyordu. Sanki o da ortada bir eksiklik olduğunu anlamıştı. O eksiklik, her zamankinin tersine eve gelmeyen amcası Behram'dı. Bu yüzden annesiyle babasının üzgün olduklarını hissediyordu. Siyah giysi, uykusuzluktan alçanak kan oturmuş gözler ve havada dalgalanan sigara dumanı. Bütün bunlar da onun düşüncesini teyit ediyordu.

* Tahran'da eski Rey şehrinin bulunduğu yerdeki tarihi mezarlık.

Humâyûn dalgın dalgın sobadaki ateşe bakıyordu ama akli başka yerdeydi. Elinde olmadan okuldaki kış günlerini anımsamıştı. Bugünkü gibi yer bir karış kar tuttuğu zaman, teneffüs zili çalınca o ve Behram önce davranırdı. Böyle zamanlarda hep aynı oyunu oynarlardı. Büyük bir yığın haline gelene kadar bir kartopunu yuvarlarlardı. Sonra çocuklar iki bölük olur, kar yığınınu siper alarak kartopu oynamaya başlarlardı. Soğuğu hissetmeden, soğuktan acıyıp kızarmış ellerle birbirlerine kartopu atarlardı. Yine bir gün oyun oynarlarken bir avuç sulu karı avcunda sıkıştırarak Behram'a atmış, alınını yarmıştı. Müdür muavini gelip avcuna birkaç defa sertçe sopa vurmıştı. Belki de Behram'la dostluğu oracıkta başlamıştı ve son zamanlara kadar alındaki yara izini gördükçe avuçlarını hatırlıyordu. Geçen on sekiz yıl zarfında ruh ve düşünceleri birbirine yaklaşmıştı. Öyle ki çok gizli düşüncelerini dahi birbirlerine açmadan edemiyorlardı. İkisi de hemen hemen aynı düşünce ve ahlaka sahipti. Şimdiye kadar aralarında en küçük bir görüş ayrılığı ya da dalgınlık olmamıştı. Ancak evvelki gün sabahleyin Humâyûn dairede iken "Behram Mirza intihar etmiş!" diye telefon ettiler. Humâyûn hemen bir arabaya atlayıp Behram'ın yanına gitti. Üstüne çekilmiş ve bir tarafı kan lekesi olmuş beyaz örtüyü yavaşça kaldırdı. Kanlı kirpikleri, yastığa akmış beyni, halıdaki kan lekeleri, yakınlarının feryat figanı onu şoka soktu. Behram'ın toprağa verildiği gurup vaktine kadar tabutunun başından ayrılmadı. Bir demet çiçek ısmarladı. Getirdiler. Çiçeği kabrinin üstüne koydu. Son defa vedalaştıktan sonra yüreği kalkmış bir halde eve döndü. Fakat o günden sonra bir dakika olsun huzuru kalmamıştı. Gözüne uyku girmemiş, şakakları ağarmaya başlamıştı. Önünde bir paket sigara duruyordu. Sigaranın birini yakıp birini söndürüyordu.

Humâyûn ilk kez ölüm ve mezar meselesi hakkında derin derin düşünüyordu. Fakat bir türlü akli almıyordu. Hiçbir inanç ve varsayım onu ikna edemiyordu. Şaşırıp kalmıştı. Ne yapacağını bilmiyordu. Bazen kendisinde delilik halleri gözleniyordu. Ne kadar unutmaya çalışsa da bir türlü unutamıyordu. Dostlukları okulda başlamış, senli benli olmuşlardı. Birbirlerinin üzüntü ve sevincine ortaklıklar. Ne zaman dönüp de Behram'ın

resmine bakacak olsa bütün eski anılar gözünde canlanıyor, onu görüyordu. Sarı bıyığı, aralıklı gözleri, küçük ağzı, ince çenesi, yüksek sesle gülüşü ve boğazını temizlemesi, hepsi gözünün önündeydi. Onun ölümüne, hem de bu kadar ani ölümüne bir türlü inanamıyordu. Behram onun için ne fedakârlıklarda bulunmamıştı ki... Göreve gittiği üç yıl boyunca evinin bakımını Behram üstlenmişti. Karısı Bedrî'ye göre evden kuş sütünü bile eksik etmemişti.

Şimdi Humâyûn hayatın yükünü omuzlarında hissediyor ve geçip giden günlere üzülüyordu. Çünkü büyük bir içtenlikle odada bir araya gelip tavra oynuyor, saatlerin nasıl geçtiğini anlamıyorlardı. Fakat her şeyden çok ona azap veren şey şu düşünceydi: Onunla yürekleri bir, inançları bir olduğu halde ve hiçbir şeyi birbirlerinden gizlemedikleri halde, nasıl oldu da Behram intihar kararını ona açmadı? Sebep neydi? Delirmiş miydi ya da bir aile sırrı mı söz konusuydu? İşte bunu kendine sorup duruyordu. Sonunda aklına bir şey gelmiş gibi karısı Bedrî'ye dönerek:

"Sen ne dersin? Behram'ın bu işi niçin yaptığını biliyor musun?" diye sordu.

Dikiş dikmekle meşgul olan Bedrî başını kaldırıp, bu soruyu beklemiyormuşçasma, isteksizlikle:

"Ben nerden bileyim? Sana söylememiş miydi?" dedi.

"Hayır... Öyle sordum işte... Ben de buna şaşıyorum. Seyahatten döndüğümde değiştiğini hissettim. Fakat bana hiçbir şey demedi. Bu tutukluğunun idarî işlerden dolayı olduğunu sandım... Çünkü idari işler onu bezdiriyordu.. Defalarca söylemişti bana... Ama hiçbir konuyu benden saklamazdı..."

"Allah rahmet eylesin. Ne kadar zinde ve neşeliydi! Ondan böyle bir şey beklenmezdi!"

"Hayır, öyle görünüyordu. Kimi zaman çok değişiyordu... Çooook.. Yalnız kaldığı zaman... Bir gün odasına girdiğimde onu tanıyamadım. Başını elleri arasına almış düşünüyordu. Beni görür görmez afalladı. Beni yanıltmak için güldü ve her zaman ki şakalarını yaptı. İyi bir oyuncuydu."

"Belki de sana söylerse, üzüleceğinden korktuğu bir şey vardı? Seni düşünmüştür. Ama ne olursa olsun, sen kadınsın ve çocuğun var. Yaşamak zorundasın. Ama o..."

İntiharının önemi yokmuş gibi başını anlamlı anlamlı salladı. Sessizlik yeniden onları düşünceye itti. Fakat Humâyûn karısının sözlerinin yapmacık ve geçiştirmek için olduğunu hissetti. Sekiz yıl önce kocasına tapan ve aşk hakkında güzel düşünceleri olan bu kadının şimdi gözünün önünden perde kalkmışçasına Behram'ın anıları karşısında teselli verişi Humâyûn'un ondan nefret etmesine sebep oldu. Karısından bezdi. Şimdi maddeci, akılcı, dünya malı ve düşüncesinde olan, üzülmek istemeyen bir kadındı. İleri sürdüğü delil, Behram'ın karısı ve çocuğunun olmamasıydı. Ne tuhaf düşünce! Kendisini bu ortak zevkten mahrum ettiği için, onun ölümüne üzülmüyor. Acaba çocuğunun dünyadaki değeri, arkadaşından daha mı fazla? Asla! Acaba Behram üzülmeye değmez miydi? Dünyada onun gibi birini bulacak mıydı acaba?

O ölsün de şu doksan yaşındaki moruk Seyyid Hanım yaşasın! Bugün karda tipide çınar dibinden bastonunu vura vura gelmişti ve ölü helvası yemek için Behram'ın evini arıyordu. Bu Allah'ın işidir. Karısına kalırsa, normal. Günün birinde karısı Bedrî de şu Seyyid Hanım gibi olacak. Daha şimdiden huyu, gözlerinin hali, sesi değişti. Sabah erkenden daireye giderken o hâlâ uyuyor. Gözlerinin altı kırışmış, tazeliğini yitirmiş. Mutlaka Bedrî de ona karşı aynı duyguyu hissediyor olmalı. Kim bilir? Acaba kendisi de değişmedi mi? O eski sevecen, itaatkâr ve güzel Humâyûn mu? Acaba karısını aldatmamış mı? Ama neden bu düşüncelere kapılmıştı? Uykusuzluktan mı, yoksa dostunun hüznü anısından mıydı?

Bu sırada kapı açıldı ve dışıyla örtüsünün ucunu sıkıştırmış olan hizmetçi büyükçe parlak bir kâğıt getirerek Humâyûn'a verdi, dışarı çıktı.

Humâyûn zarfın üstündeki kısa ve kesik kesik yazıyı, Behram'ın el yazısını tanıdı. Aceleyle bir kenarından zarfı açtı ve içinden çıkan kâğıdı okudu:

"Şimdi 13 Mihr 1311 (15 Ekim 1932). Gece yarısı saat bir buçuk. Ben Behram Mirzâ-yi Erjenpûr kendi rızamla bütün malvarlığımı Homâ Mâhâferîd Hanuma bağışladım. Behrâm Erjenpûr."

Humâyûn bir kez daha hayretle mektubu okudu. Donup kaldı. Kâğıt elinden düştü.

Göz ucuyla ona bakan Bedrî sordu:

“Kimin mektubuydu?”

“Behram’ın.”

“Ne yazmış?”

“Biliyor musun? Bütün malvarlığını Homâ’ya bağışlamış!”

“Ne ince adam!”

Bu içtenlikle karışık şaşkınlık ifadesi Humâyûn’un karısından daha da nefret etmesine sebep oldu. Fakat elinde olmadan Behram’ın resmine gözü ilişti. Sonra dönüp Homâ’ya baktı. Ansızın aklına bir şey gelerek ürperdi. Sanki gözünün önünden bir perde daha kalkmıştı. Kızı Homâ tıpatıp Behram’a benziyordu. Ne kendisine ne de annesine çekmişti. Onlardan hiçbirinin gözü siyah değildi. Küçük ağzı, ince çenesi, hemen hemen bütün yüz hatları Behram’a benziyordu. Şimdi Humâyûn, Behram’ın Homâ’yı neden bu kadar sevdiğini, ölmeden önce malvarlığını ona bağışladığını anlamıştı. Acaba o kadar sevdiği bu çocuk, karısıyla Behram’ın yasak ilişkilerinin sonucu muydu? Hem de can dostu olan ve kendisine son derece güvenilen bir arkadaşın! Karısı, onun yokluğunda Behram’la sıkı fıkı olmuş ve bütün bu süre zarfında onu aldatmış, rezil etmiş! Şimdi de, ölümünden sonra verilmek üzere bu vasiyetnameyi, bu küfürü yazmış! Hayır, olanları kendisiyle bağdaştıramıyordu. Bu düşünceler yıldırım hızıyla aklından geçti. Başağrısı tuttu, yanakları soğudu. Bedrî’ye alevli gözlerle bakarak:

“Sen ne dersin ha? Niye yapmış Behram bu işi? Kız kardeşi, erkek kardeşi yok muydu?” dedi.

“Eskiden beri bu çocuğu severdi. Sen Bendergez’de iken Homâ kızamık oldu. Bu adam on gün on gece başucunda durdu. Allah rahmet eylesin!”

Humâyûn sinirlenerek:

“Hayır, bu kadar da basit değil...” dedi.

“Nasıl bu kadar da basit değil? Herkes senin gibi üç yıl karısını çocuğunu bırakıp gidecek kadar ilgisiz değil. Hem suçlu, hem güçlü. Döndüğün vakit bir çorap bile getirmedi bana. Çam sakızı çoban armağanı. Çocuğunu, seni sevdiği için sevdi. Yoksa Homâ’nın âşığı değildi. Bu çocuğu gözbebeğinden çok sevdiğini görmüyor muydun?”

"Hayır, bana doğruyu söylemiyorsun?"

"Ne söylememi istiyorsun? Anlamıyorum!"

"Anlamazlıktan geliyorsun."

"Ne demek yani? Biri intihar etmiş, malını bağışlamış. Hesap mı vereceğim?"

"Senin bilmen gerektiğini biliyorum."

"Bana bak. Kinayeli sözlere aklım ermez benim. Git tedavi ol. Aklın karışmış senin. Ne istiyorsun benden?"

"Bilmiyor muyum sanıyorsun?"

"O halde neden soruyorsun bana?"

Humâyûn sabırsızlıkla bağırdı:

"Yeter! Yeter! Rezil ettin beni!"

Sonra Behram'ın vasiyetnamesini alıp buruşturdu, sobaya attı. Vasiyetname tutuşup kül oldu.

Bedrî elindeki mor bezi fırlatıp kalktı:

"Bana inat olsun diye mi yaptın bunu? Kendi çocuğuna reva görmüyor musun?"

Humâyûn kalktı. Masaya yaslanarak alaycı bir ifadeyle:

"Benim çocuğum... Benim çocuğum. Peki niçin Behram'a benziyor?" dedi.

Dirseğiyle Behram'ın resminin bulunduğu işlemeli çerçeveye vurdu. Çerçeve yere düştü. O ana kadar üzülen çocuk ağlamaya başladı. Bedrî rengi uçmuş bir halde tehditkâr bir sesle:

"Maksadın ne senin? Ne demek istiyorsun?" dedi.

"Sekiz yıldır beni aldattığını, rezil ettiğini söylemek istiyorum. Sekiz yıldır aldatıyordun beni, değil mi kadın?"

"Bana mı, kızıma mı?"

Humâyûn sinirli bir gülüşle resim çerçevesini gösterdi ve nefes nefese:

"Evet senin kızın... Senin kızın. Al da bak. Demek istiyorum ki, artık gözüm açıldı. Neden bağışladığını, neden şefkatli bir baba olduğunu anladım. Ama sana göre sekiz yıldır..."

"Sekiz yıldır senin evindeydim. Her türlü rezilliği çektim. Senin felaketine katlandım. Üç yıl yoktun, evine baktım. Sonra da Bendergez'de bir Rus yosmasına âşık olduğun haberi geldi. Şimdi de bana bunu yapıyorsun. Bahane bulamıyor, 'Çocuğum

Behram'a benziyor' diyorsun. Ama artık dayanamam... Bir dakika bile kalamam bu evde. Gel canım.. gel, gidelim."

Homâ korkuya kapılmış hali ve uçuk rengiyle titriyor, anesiyle babası arasındaki bu tuhaf, görülmemiş kavgayı seyrediyordu. Ağlayarak annesinin eteğini tuttu. İkisi birlikte kapıya doğru gittiler. Bedrî kapının yanında, anahtar destesini cebinden çıkarıp fırlattı. Anahtarlar Humâyûn'un ayağı önüne düştü.

Homâ'nın ağlayışı ve ayak sesleri koridorda kesilmeye başladı. On dakika sonra karda tipide onları götüren faytonun tekerleklerinin sesi duyuldu. Humâyûn hayretten donup kalmıştı. Başını kaldırmaktan korkuyor, bu olayların doğru olduğuna inanmak istemiyordu. Kendi kendine deli mi olduğunu ya da korkunç bir kâbus mu gördüğünü soruyordu. Fakat aşikâr olan şey, bundan böyle bu ev ve hayatın onun için dayanılmaz olmasıydı. Artık o kadar sevdiği kızı Homâ'yı göremeyecek, onu öpüp okşayamayacaktı. Arkadaşının anısı kirlenmişti. Hepsinden kötüsü, karısı sekiz yıldır tek dostuyla yasak ilişki kurmuş ve aile ocağını bulandırmıştı. Gizlice! Habersizce! İkisi de iyi oyunculardı. Yalnız o aldanmış, ona gülmüşlerdi. Bütün hayatından nefret etti. Her şeyden, herkesten bezmişti. Kendisini son derece yabancı hissetti. Uzak şehirlerden veya güney limanlarından birine gidip hayatının kalan kısmını orada geçirmek ya da intihar etmekten başka seçeneği yoktu. Hiç kimsenin görme-yeceği bir yere gitmek, kimsenin sesini duymamak, bir çukurda yatıp, bir daha uyanmamaktan başka yolu yoktu. Çünkü ilk kez, etrafında bulunanlarla kendisi arasında şimdiye kadar fark edemediği korkunç bir uçurum bulunduğunu anlamıştı.

Bir sigara yaktı. Odada uzunlamasına bir adım attı. Tekrar masaya yaslandı. Dışarıda düzenli, ağır ağır ve aldırmadan yağın kar taneleri sanki gizemli bir musiki ahengiyle havada dans ediyor, saçaklara konuyordu. Gayriihtiyari, anne ve babasıyla birlikte Irak'taki köylerine gittikleri güzel ve zevkli günleri anımsadı. Gündüzleri tek başına ağaç gölgesi altında, yeşilliklerin arasına uzanıyordu. Şîr Ali orada çubuğunu yakıyor, dövene oturuyor, kırmızı başörtülü kızı saatlerce orada babasını bekliyordu. Döven acı acı sesler çıkartarak altın buğday başaklarını ufalıyordu. Dürtlengiçin tesiriyle sırtları yara bere olan öküzler

uzun boynuzları, geniş alınlarıyla güneş batana kadar kendi çevrelerinde dönüyorlardı. Şimdi onun durumu da tıpkı o öküzlerinki gibiydi. Bu hayvanların ne hissettiklerini biliyordu artık. O da hayatı boyunca, gözü bağlı olarak kendi çevresinde dönüp durmuştu. Dolap beygiri gibi, o harman döven öküzler gibi. Saatlerce küçük gümrük odasında masa başında oturup, sürekli aynı kâğıtları karaladığını anımsadı. Bazen iş arkadaşlarına bakıp esniyor, tekrar kalemi alıp kendi sütununa aynı numaraları yazıyor, karşılaştırıyor, topluyor, defterleri altüst ediyordu. Fakat o zaman içini ferahlatan bir şey vardı. Gözü, fikri, gençliği, kuvveti parça parça çözülse de, Behram'ı, kızı ve karısını karşısında güleryüzle gördüğü akşam, bütün yorgunluğu çıkıp gidiyordu. Ama şimdi her üçünden de bezmişti. Üçü birlikte, onu bu günlere getirmişti.

Ani bir karar vermiş gibi, gidip çalışma masasının başına oturdu. Masanın gözünü çekti. Her zaman yolculukta yanında taşıdığı küçük tabancayı çıkardı. Kontrol etti. Mermiler yerindeydi. Soğuk ve siyah namlusuna baktı. Yavaşça şakağına dayadı. Fakat Behram'ın kanlı yüzünü hatırlayınca tabancayı pantolonunun cebine koydu. Tekrar kalktı. Koridorda paltosunu, kaloşunu giydi. Şemsiyesini de alıp evden çıktı. Sokak tenhaydı. Kar tanecikleri havada yavaş yavaş dönüyordu. Nereye gittiğini bilmeden yola koyuldu. Sadece, evinden, bütün bu korkunç olaylardan kaçıp uzaklaşmak istiyordu.

Soğuk, beyaz ve iç kapayıcı bir caddeye çıktı. Araba tekerleklerinin izi alçak ve yüksek yarıklar açmıştı. Ağır ve uzun adımlar atıyordu. Yanından bir otomobil geçti, caddenin sulu ve çamurlu karlarını üzerine sıçrattı. Durup elbisesine baktı. Çamura bulanmıştı. Sanki onu teselli ediyor gibiydi. Yolda kibrit satan küçük bir oğlana rastladı. Seslendi ona. Bir kutu kibrit aldı. Fakat çocuğun yüzüne bakınca, siyah gözleri, küçük dudağı, sarı bıyıkları olduğunu gördü. Behram'ı anımsadı. Titremeye başladı ve yola devam etti. Birden bir dükkân vitrininin önünde durdu. Yaklaşıp alnını soğuk cama yapıştırdı. Nerdeyse şapkası düşecekti. Vitrinde oyuncaklar sergilenmişti. Buharla üstü temizlensin diye paltosunun eteğini vitrin camına sürüyordu, ama boşunaydı. Tam önünde pembe yüzü, mavi gözleriyle

büyük bir bebek duruyor, ona gülümsüyordu. Bir süre dikkatle baktı ona. Bu bebek Homâ'nın olsaydı, onu ne kadar mutlu ederdi! Mağaza sahibi kapıyı açtı. O tekrar yoluna devam etti. İki sokaktan daha geçti. Yolu üzerinde, önünde sepetiyle bir tavukçu oturmuştu. Sepete ayakları birbirine bağlanmış üç tavukla bir horoz konulmuştu. Kızarmış ayakları soğuktan titriyordu. Önünde kar üstüne kan damlaları düşmüştü. Biraz daha uzakta, bir evin girişinde, parçalanmış gömleğinden kolları çıkmış kel bir oğlan çocuğu oturmaktaydı.

Mahalleyi, yolunu bilmeden bunların tümünü fark etti. Yağan karı hissetmiyordu. Eline aldığı şemsiye öylece kapalı duruyordu. Başka bir tenha sokağa girip, bir evin yüksekçe olan sekisine oturdu. Kar yağışı daha da hızlanmıştı. Şemsiyesini açtı. Çok yorulmuştu. Baş ağrılarıyordu. Gözleri yavaş yavaş kapandı.

Yoldan geçen birinin sesi onu kendine getirdi. Kalktı. Hava kararmıştı. Günlük olayların hepsini hatırladı. Aynı şekilde, o evin girişinde gördüğü, parçalanmış gömleğinden kolu çıkan kel çocuğu, sepette soğuktan titreyen tavukların ıslak, kırmızı ayaklarını ve kar üzerine damlamış kanı anımsadı. Biraz açlık hissetti. Bir tatlıcı dükkânından tatlı ekmek satın aldı. Yolda yerken, bilinçsizce, gölge gibi sokakta dolaşıyordu.

Eve girdiğinde gece yarısını iki saat geçmişti. Bir koltuğa attı kendini. Bir saat sonra soğuğun şiddetinden uyandı. Elbisesiyle yatağa girip yorganı başına çekti. Rüyasında, aynı odada o kibrit satan çocuk siyah bir elbise giymiş ve üstünde mavi gözlü gülümseyen bebeğin durduğu masaya oturmuştu. Onun önünde elleri göğüslerinde üç kişi duruyordu. Kızı Homâ içeri girdi. Elinde bir mum vardı. Onun ardı sıra, beyaz yüzünde kanlı beyaz örtü bulunan bir adam girdi. Yaklaştı, kibritçi çocukla Homâ'nın elini tuttu. Kapıdan çıkmak istediği sırada, ona doğru çevrilmiş tabancalar tutan iki el perde arkasından çıktı. Humâyûn korkarak, baş ağrısıyla birlikte uykusundan sıçradı.

İki hafta boyunca yaşantısı böyle geçti. Gündüzleri daireye gidiyor, geceleri yatmak için eve çok geç dönüyordu. Bazen ikindi vakitleri, nasıl olup da yolunun, Homâ'nın okuduğu kızlar okulunun yakınından geçtiğini bilmiyordu. Ders bitince

duvarın köşesine saklanıyor, kayınpederinin evindeki hizmetçi Meşedî Alî'nin onu görmesinden korkuyordu. Çocuklara bir bir dikkat ediyor ama aralarında kızı Homâ'yı göremiyordu. Sonunda tayin isteği kabul olundu ve kendisine Kirmanşah gümrüğüne gitmesi teklif edildi.

Humâyûn hareket gününden önce bütün işlerini yoluna koydu. Hatta otogara gidip bilet bile aldı. Gar görevlisinin ısrarına rağmen, bavullarını kapatmadığı için, o gün akşamüzeri gidecekken, ertesi sabah Kirmanşah'a hareket etmeye karar verdi.

Evine girince dosdoğru çalışma masasının bulunduğu mütevazı odaya gitti. Oda dökülüp saçılmış, sobanın önüne soğuk küller dökülmüştü. İpekli mor kumaş ile Behram'ın vasiyetnamesinin bulunduğu zarfı masanın üstüne koymuşlardı. Zarfı alıp ortadan yırttı. Fakat arasında, o gün aceleyle farkına varmadığı, yazılı küçük bir kâğıt parçası gördü. Parçaları masanın üzerinde yan yana koyduktan sonra şöyle okudu:

"Bu kâğıt mutlaka ölümümden sonra eline geçecek. Bu anı kararımdan dolayı şaşıracağını biliyorum. Çünkü sana danışmadan hiçbir iş yapmazdım. Fakat aramızda gizli bir şey kalmaması için itiraf ediyorum. Ben karın Bedrî'yi sevdim. Dört yıldır kendimle mücadele ediyordum. Sonunda galip geldim ve sana hıyanet etmemiş olmak için içimde uyanan devi öldürdüm. Homâ hanıma naçiz bir hediye veriyorum. Umarım kabul olur. Kurbanın Behram."

Humâyûn bir süre şaşkın şaşkın odanın çevresine bakındı. Artık Homâ'nın kendi çocuğu olduğundan şüphesi yoktu. Homâ'yı görmeden gidebilir miydi? Kâğıdı iki kere, üç kere okudu. Cebine koyup evden çıktı. Yol üstündeki oyuncakçıya girdi, beklemeden pembe yüzlü, mavi gözlü büyük bebeği satın aldı. Kayınpederinin evine gitti. Kapıyı çaldı. Hizmetçileri Meşedî Alî, Humâyûn'u görür görmez yaşlı gözlerle:

"Bey, başımı nerele vurayım? Homâ Hanım!" dedi.

"Ne oldu?"

"Bey, biliyorsunuz. Homâ hanım sizin ayrılığınızdan dolayı ne kadar zayıfladı, ne kadar halsizleşti. Her gün onu okula götürüyordum. Cumartesi günüydü, Beş gün önce, ikindi üzeri okuldan kaçtı. 'Babacığımı görmeye gidiyorum' demişti. O ka-

dar telaşlandık ki. Muhammed size söylemedi mi? Karakola telefon ettik. Tekrar evinize geldim.”

“Ne diyorsun? Ne oldu?”

“Hiç bey. Geceleyin onu eve getirdiler. Yolunu kaybetmiş. Soğuktan donmuş. Öldüğü ânâ kadar hep sizi istedi. Dün onu Şah Abdülazim’e götürdük. Behram Mirza’nın kabri yanında toprağa verdik!”

Humâyûn dikkatli dikkatli Meşedî’ye bakıyordu. Buraya gelince bebek kutusu koltuğundan düştü. Sonra deliler gibi paltosunun yakasını kaldırarak uzun adımlarla garaja doğru gitti. Artık bavulunu kapamaktan vazgeçti. İkinci arabasıyla en kısa zamanda hareket edebilecekti.

Üç Damla Kan

Dün odamı ayırdılar. Acaba müdür muavininin vaat ettiği gibi şimdi tam tedavi oldum mu ve haftaya özgür olacak mıyım? Hasta mıydım acaba? Bir yıldır, yalvarıp yakarmama rağmen bana kâğıt kalem vermiyorlardı. Elime kâğıt kalem geçtiğinde ne kadar çok yazacak şeyim olduğunu düşünüp duruyordum.. Fakat dün ben istemeden kâğıt kalem getirdiler. O kadar arzu ettiğim, o kadar beklediğim şeyi!.. Ama ne fayda!.. Dünden beri ne kadar düşünsem de yazacak bir şey bulamıyorum. Sanki biri elimi tutuyor ya da kolum hissizleşiyor. Şimdi dikkat ediyorum da kâğıda karaladığım karman çorman çizgiler arasında okunabilecek tek şey: “Üç damla kan!”

* * *

Gökyüzü masmavi, bahçe yeşil, tepe üzerinde çiçekler açmış. Hafif bir esinti çiçek kokularını buralara kadar getiriyor. Fakat ne fayda! Ben artık hiçbir şeyden zevk alamıyorum. Bütün bunlar, şairler, çocuklar ve hayatlarının sonuna kadar çocuk kalan kimseler için güzel. Bir yıldır buradayım. Sabaha kadar kedi sesinden dolayı uykusuzum. Bu korkunç iniltiler, canımı ağzıma getiren bu tahriş olmuş gırtlak! Burada geçirdiğim uzun günler ve korkunç saatler! Sabahleyin gözümü açar açmaz kahrolası enjeksiyon! Yaz günleri sarı gömlek ve pantolonlarımızla yeraltında halka kuruyoruz, kışın bahçe kenarında güneşleniyoruz. Bir yıldır bu acayip, tuhaf insanlar arasında yaşıyorum. Aramızda

tek ortak yön bile yok. Ben yerden göğe kadar onlardan farklıyım. Ama bu insanların iniltileri, sessizlikleri, küfürleri, ağlayış ve gülüşleri rüyalarımı hep kâbuslarla dolduracak.

* * *

Akşam yemeğine daha bir saat var. Her zamanki klasik yemekler. Yoğurt çorbası, sütlaç, pilav, ekme peynir. O da ölmeyecek kadar az. Hasan'ın bütün arzusu, bir kazan eşkene çorbasını dört sengek ekmeğiyle yemek. Serbest bırakıldığı vakit, kalem kâğıt yerine ona bir kazan dolusu eşkene getirmeliler. O da buranın mutlu insanlarından biri. Kısa boyu, aptalca gülüşü, kalın boynu, dazlak başı ve nasır tutmuş elleriyle olukçuluk için yaratıldığını bas bas bağıyor. Eğer Muhammed Ali, orada öğle ve akşam yemeklerinin başında durmasa, Hasan hepimizi açıklıktan öteki dünyaya göndermişti. Fakat Muhammed Ali de bu dünyanın insanları gibi. Burası, ne derse desinler, normal insanların dünyası dışında apayrı bir dünya. Bir doktorumuz var. Allah'tan akli bir şeye ermiyor! Onun yerinde olsam, bir gece bütün akşam yemeğinin içine zehir döker, önlerine koyardım. Sonra da sabahleyin bahçede dikilip, elimi belime dayar, götürülen ölüleri seyredirdim. Beni buraya ilk getirdiklerinde, zehir içirirler korkusuyla vesvese içindeydim. Öğle ve akşam yemeklerine el sürmüyor, Muhammed Ali'ye tattırdıktan sonra yiyordum. Geceleri korkuyor, "Beni öldürmeye geldiler!" düşüncesiyle uykumdan sıçırıyordum. Bunların tümü ne kadar gerilerde kalmış!.. Her zamanki insanlar, aynı yiyecekler ve ortasına kadar laciverde boyanmış duvar.

İki ay önce bir deliyi bahçenin altındaki hücreye atmışlardı. Kırık bilye ile karnını parçaladı. Bağırsaklarını dışarı çıkarmış, onlarla oynuyordu! Dışardayken kasaplık yaptığını, karın parçalama âdeti olduğunu söylüyorlardı. Ama tırnağıyla gözünü çıkaran ötekinin ellerini arkasından bağlamışlardı. Feryat ediyordu. Akan kanlar gözünde kurumuştu. Biliyorum, bütün bunlar müdür muavininin başı altından çıkıyor.

Buradaki insanların hepsi böyle değil. Çoğu, tedavi edilip bırakılsa da mutsuz olacaktır. Mesela, kadınlar kısmında kalan

Suğra Sultan'ı iki üç kez kaçmak isterken yakaladılar. İhtiyar kadındır ama yüzüne duvar kirecini sürüyor. Sardunya çiçeği de onun allığı. Kendini on dört yaşında genç kız sanıyor. Tedavi olup da aynaya bakacak olsa kalp krizi geçirir. Hepsinden kötüsü bizim Taki dünyanın altını üstüne getirmek istiyor ve kadının insanların mutsuz olmalarına neden olduğu, dünyayı ıslah etmek için ne kadar kadın varsa öldürülmesi gerektiği inancında. Yine de Suğra Sultan'a âşık olmuştu.

Bunların hepsi bizim müdür muavininin başının altından çıkıyor. Bütün delilerin ellerini arkadan bağlatıp, o koca kafası ve esrarkeşlere benzeyen küçük gözleriyle sürekli bahçenin köşesinde köşkün önündeki ağacın altında dolaşiyor. Kimi zaman eğilip, ağacın dibine bakıyor. Onu gören de "Ne zararsız insan! Biçare bir bölük delinin arasına düşmüş!" der. Ama ben onu tanıyorum. Biliyorum, orada ağacın altında yere üç damla kan damlamış. Penceresinin önüne bir kafes asılmış. Kafes bomboş. Nasıl olmuşsa kedi onun kanaryasını kapmış. Fakat o, kediler kafese girsin de öldürsün onları diye kafesi koymuş.

Dün kırçıl bir kediyi izledi. Hayvan pencerenin önündeki çam ağacına tırmanır tırmanmaz kapıdaki nöbetçiye hayvanı vurmasını söyledi. Bu üç damla kan kediyeye aitti. Fakat kendisine sorulduğunda "Alacabaykuşundur" diyor.

Bütün bunlardan daha garip olanı, arkadaşım ve komşum Abbas. Getirileli iki hafta olmadı. Bana çok ısındı. Kendisini peygamber ve şair sanıyor. "Her iş, özellikle peygamberlik, talihe bağlıdır. Kimin alnı yüksek olursa ve önüne engel çıkmazsa işi yoluna girer. Dünyanın en büyük bilgini olsa, fakat alnı yüksek olmazsa başarısız kalır" diyor. Abbas kendisini usta bir tarzen olarak görüyor. Bir tahta üzerine tel gererek aklınca tar yapmış. Bir de şiir uydurmuş. Günde sekiz defa okuyor bana. Bu şiir yüzünden buraya getirildiği söyleniyor. Söylediği şiir veya garip beste şu:

Ne yazık ki yine akşam oldu.

Bütün dünya karardı.

Bütün insanlar huzura kavuştu.

Bir benim ıstırap ve gamım arttı.

*Dünyanın mizacında mutluluk olmaz.
Ölümden başka gam ilacı bulunmaz.
Ama çam ağacının altında, köşede
Yere damlamıştır üç damla kan.*

Dün bahçede yürürken Abbas bu şiiri okuyordu. Bir kadın, bir erkek ve genç bir kız onu görmeye geldi. Bu beşinci gelişleri. Onları görmüştüm, tanıyordum. Genç kız bir demet çiçek getirmişti. Kız bana gülüyordu. Besbelli beni seviyordu. Aslında benim için gelmişti. Abbas'ın genç kızı kenara çekip öptüğünü gördüm.

* * *

Şimdiye kadar ne beni görmeye gelen ne de çiçek getiren oldu. Bir yıl geçti. Son olarak beni görmeye gelen Siyavuş'tu. Siyavuş benim en iyi arkadaşım. Komşuyduk onunla. Her gün birlikte üniversiteye gider, birlikte dönerdik. Birlikte ders çalışırdık. İstirahat ederken Siyavuş'a tar meşk ettirirdim. Nişanlım olan Siyavuş'un amca kızı Ruhsâre de genellikle bize katılırdı. Siyavuş, Ruhsâre'nin kız kardeşini almayı düşünüyordu. Tesadüfen nikâhtan bir ay önce aniden hastalandı. İki üç defa hal hatır sormaya gittim. Fakat "Doktor onunla konuşulmasını yasakladı" dediler. Her ısrarımda aynı cevabı verdikleri için daha fazla üstelemedim.

Hatırımdadır. İmtihan zamanıydı. Bir gurup vakti eve döndüğümde kitaplarımı, defterlerimi masaya attım. Üstümü değiştirmeye başlamıştım ki bir mermi sesi duydum. Ses o kadar yakından geliyordu ki korktum. Çünkü evimiz hendek arasındaydı ve civarımızda hırsız dolaştığını duymuştum. Masanın gözünden tabancayı kapıp avluya çıktım, kulak kesildim. Sonra basamaklardan dama çıktım. Fakat hiçbir şey göremedim. Dönerken yukarıdan Siyavuş'un evine baktım. Siyavuş'un don gömlek bahçenin ortasında durduğunu gördüm. Şaşırarak "Siyavuş, sen misin?" diye sordum. Beni tanıdı, "İçeri gel, evde kimse yok" dedi.

“Kurşun sesini duydun mu?”

Parmağını dudağına götürerek, başıyla “gel” diye işaret etti. Aceleyle çıkıp evlerinin kapısını çaldım. Gelip kapıyı açtı. Baş eğik, yere dikkatli dikkatli bakarken:

“Neden beni görmeye gelmedin?” diye sordu.

“İki üç defa halini hatırını sormaya geldim. Ama ‘Doktor izin vermiyor’ dediler.”

“Benim hasta olduğumu sanıyorlar ama yanılıyorlar.”

Tekrar sordum:

“Şu mermi sesini duydun mu?”

Cevap vermeden elimi tuttu, beni çam ağacının altına götürerek bir şey gösterdi. Yakından baktım: Yere üç damla taze kan damlamıştı.

Sonra odasına götürdü beni. Bütün kapıları kapadı. Sandalyeye oturdum. Lambayı yakıp, masa kenarında karşıdaki sandalyeye oturdu. Odası sade, mavi ve duvarlar ortasına kadar lacivert boyalıydı. Odanın kenarına bir tar koymuştu. Birkaç cilt kitapla defteri masanın üstüne bırakmıştı. Masanın gözünü çekti, bir tabanca çıkararak bana gösterdi. Sedef kabızlı eski tabançalardandı. Tabancayı cebine koyduktan sonra:

“Benim bir dişi kedim vardı. Adı Nazi’ydi. Belki görmüşsündür. Kırçıl renkli sıradan kedilerdendi. Sürmeli sürmeli iri gözleri vardı. Kurutma kâğıdı üzerine mürekkep dökülmüş de ortasından ikiye katlanmış gibi simetrik desenler vardı sırtında. Okuldan döndüğüm günler Nazi yanıma koşuyor, miyavlıyor, bana sürtünüyordu. Oturduğum vakit başıma, omuzuma çıkıyor, ağzını yüzüme sürüyordu. Diliyle alnımı yalıyor, öpmek için ısrar ediyordu. Galiba dişi kedi erkek kediden daha kurnaz, şefkatli ve hassas. Ben bir yana, Nazi’nin herkesten çok aşçıyla arası iyiydi. Çünkü önüne yemekler konuluyordu. Fakat otoriter olan, namaz kılan ve kedi tüyünden sakınan evin aksaçlısından uzak duruyordu. Kuşkusuz Nazi, insanların kedilerden daha zeki olduklarını, bütün lezzetli yiyecekleri, sıcak ve yumuşak yerleri kendileri için icat ettiklerini, kedilerin de onlara katılabilmek için dalkavukluk ve yardımlık etmeleri gerektiğini düşünüyordu. Sadece horozun kanlı başı pençesine düştüğü zaman Nazi’nin doğal duyguları uyanıp kaynamaya

başlıyor, onu yırtıcı bir hayvana dönüştürüyordu. Gözleri daha bir irileşip parlıyor, pençeleri kınından çıkıyor ve kendisine yaklaşan herkesi uzun hırıltılarla tehdit ediyordu. Sonra kendisine oyunlar çıkarıyordu. Bütün hayal gücüyle canlı bir varlık olarak tasavvur ettiğinden, horozun başını pençeliyor, gözleri parlıyordu. Gizlenip pusuya yattıktan sonra tekrar saldırıyor, cinsinin bütün üstünlük ve çevikliğini art arda sıçrama, zıplama, kavga ve kaçışlarla sergiliyordu. Gösteriden yorgun düştükten sonra kanlı başı var iştahıyla yiyordu. Geri kalan başın çevresinde birkaç dakika dönüyor, bir iki saat de o yapmacık evcilliğini unutarak ne kimseye yaklaşıyor, ne naz, ne de dal kavukluk ediyordu. Nazi, dostluğunu gösterirken de yabanî ve ketumdu. Kendi yaşamının sırlarını ifşa etmiyor, evimizi kendi malı biliyordu. Yabancı bir kedinin oradan yolu geçecek olsa, bu kedi hele hele dişi olursa kızgınlık sesleri ve biteviye iniltiler çıkarıyordu. Nazi'nin yemek vaktini haber veren sesi şımardığı zamanki sesinden daha farklıydı. Açlıktan bağırırları, kargaşa içindeki feryatları, keyifli zamanındaki miyavlamaları, hepsi birbirinden ayrıydı. Bunların ahenkleri de değişiyordu. Birincisi ciğer tırmalayan bir feryat, ikincisi kin ve öfke dolu bir feryat, üçüncüsü ise doğal olarak çiftinin yanına gitme ihtiyacıyla dertli dertli inlemesiydi. Fakat Nazi'nin bakışları her şeyden daha anlamlıydı. Bazen insancıl duygular gösteriyordu. Öyle ki insan, elinde olmadan "Bu tüylü başın ardında, bu sırlı yeşil gözlerin arkasında ne gibi düşünce ve duygular dalgalanıyor acaba?" diye kendi kendine soruyordu.

"Geçen sene baharda o korkunç olay meydana geldi. Bilirsin, bu mevsimde bütün canlılar sarhoş olur ve harekete geçer. Sanki bahar rüzgârı bütün kımıldanan şeylere bir coşku ve delilik üfler. Bizim Nazi de ilk kez aşk heyecanına çarpıldı. Tüm vücudunu sarsan titremelerle hüznü hüznü inliyordu. Erkek kediler onun iniltilerini duydular ve çevreden onu karşıladılar. Kavga ve didişmelerden sonra Nazi, hepsinden güçlü ve sesi olgun olanını kendine eş seçti. Canlıların aşk oyunlarında onların özel kokularının büyük önemi vardır. Çünkü şımarık ve temiz ev kedileri dişilerine cilve yapmazlar. Oysa ince duvarlar üzerindeki erkek kediler, derileri soylarının asıl kokusunu veren

cılız, başboş, hırsız kediler, dişilerinin dikkatini çekerler. Gündüzleri ve özellikle gece boyunca Nazi ile çifti aşklarını yüksek sesle dile getiriyorlardı. Nazi'nin yumuşak ve nazik teni esniyor, çekiliyor, ötekinin vücudu yay gibi kamburlaşıyor, sevinç çığlıkları atıyorlardı. Sabah oluncaya kadar aşkları devam ediyordu. Sonra Nazi solmuş tüyleriyle yorgun, ezik ama mutlu olarak odaya giriyordu.

"Geceleri Nazi'nin aşk oyunları yüzünden uyuyamıyordum. Sonunda tepem attı. Bir gün pencerenin önünde çalışırken bahçede salman âşıkla maşuğu gördüm. Şu gördüğün tabancayla hedefin üç adım yakınına kadar gittim. Tabanca patladı ve merminin biri Nazi'nin çiftine isabet etti. Beli kırılmış gibi bir kere sıçradı, ses çıkarmadan koridordan kaçtı ve bahçe duvarının dibine düşüp öldü. Geçtiği yerlere kan damlamıştı. Nazi bir süre onun peşinde dolaştı, nihayet ayak izini buldu. Kanını koklaya koklaya doğru cesedinin başına gitti. İki gün iki gece ölüsünün başında nöbet tuttu. Bazen patisiyle ona dokunarak sanki 'Uyan! Bahar başlangıcı! Aşk vakti niçin uyudun? Niçin kımıldamıyorsun? Kalk, kalk!' diyor gibiydi. Çünkü Nazi ölümün ne demek olduğuna akıl erdiremiyor, âşğının öldüğünü bilmiyordu.

"Nazi ertesi gün çiftiyle birlikte kayboldu. Her yeri dolaştım, aradım, herkese onu sordum ama boşunaydı. Acaba Nazi bana kahırlandı mı, öldü mü? Kendi aşkının peşine mi gitti? Peki ötekinin ölüsü ne oldu? Bir gece aynı erkek kedinin miyavlayışını duydum. Sabaha kadar miyavladı. Ertesi gece de aynı şekilde. Fakat sabah olunca sesini kesiyordu. Üçüncü gece tabancayı alıp, penceremin önündeki şu çam ağacına doğru ateş ettim. Karanlıkta gözleri parlıyordu. Uzun uzun inledi ve sesini kesti. Sabahleyin ağacın dibine üç damla kan damlamıştı. O günden beri her gece gelir, aynı sesle inler. Ötekiler uykuları ağır olduğundan duymuyorlar. Onları duymuyorlar. Onlara ne desem, bana gülüyorlar. Fakat ben biliyorum. Bu sesin, öldürdüğüm kedinin sesi olduğundan eminim. O geceden beri gözüme uyku girmedi. Nereye gitsem, hangi odada yatсам, sabaha kadar bu insafsız kedi korkunç gırtlığıyla inliyor ve eşine sesleniyor.

“Bugün ev boştu. Kedinin her gece gelip oturduğu, feryat ettiği yere nişan aldım. Çünkü gözlerinin karanlıktaki parıltısından nereye oturacağını biliyordum. Tabanca boşalınca kedinin inleyen sesini duydum ve oraya üç damla kan damladı. Sen kendi gözünle gördün, benim şahidimsin değil mi?”

Bu sırada odanın kapısı açıldı; Ruhsâre ile annesi içeri girdi. Ruhsâre'nin elinde bir demet çiçek vardı. Kalkıp selam verdim. Fakat Siyavuş gülümseyerek:

“Mirza Ahmet Han Bey'i benden iyi tanırırsınız. Tanıştırmaya gerek yok. Kendileri de çam ağacı altında üç damla kan gördüklerine tanıklık ederler” dedi.

“Evet, gördüm.”

Fakat Siyavuş yaklaşarak kahkahayla güldü; elini cebime uzatarak tabancamı aldı ve masanın üstüne koydu:

“Biliyor musunuz? Mirza Ahmet Han yalnız güzel tar çalıp şiir söylemez, aynı zamanda usta bir avcıdır. Çok iyi nişan alır” dedi.

Sonra bana işaret etti. Ben de kalkıp:

“Evet, bugün ikindi üzeri Siyavuş'tan okul defterini almaya geldim. Eğlenmek için bir süre çam ağacına nişan aldık. Fakat o üç damla kan kedinin değil, kumrunun kanıdır. Bildiğiniz gibi kumru yetim malından üç buğday yemiş. Her gece boğazından üç damla kan damlayana kadar iner. Ya da bir kedi komşunun kanaryasını kapmış ve onu vurmuşlar. Yaralı kedi de buradan geçmiş. Şimdi bekleyin de size yeni bestemi okuyayım” dedim.

Tarı aldım ve sesimi sazın sesine uydurarak şu şiiri okudum:

Ne yazık ki yine akşam oldu.

Bütün dünya karardı.

Bütün insanlar huzura kavuştu.

Bir benim ıstırap ve gamım arttı.

Dünyanın mizacında mutluluk olmaz.

Ölümden başka gam ilacı bulunmaz.

Ama çam ağacının altında, köşede

Yere damlamıştır üç damla kan.

Buraya gelince, Ruhsâre'nin annesi öfkeyle odadan çıktı. Ruhsâre kaşlarını çatarak "Deli bu!" dedi. Sonra Siyavuş'un elini tuttu. İkisi de kah kah gülererek dışarı çıktı ve kapıyı yüzüme kapadılar.

Avluya çıktıklarında pencereden, fenerin altında kucaklaşıp öpüşüklerini gördüm.

Yahya

Yahya on bir yaşındaydı ve *Daily News* gazetesi satacağı ilk gündü. Gazete binasında teslim şefi ile gazete satan ve yaşıtı olan birkaç çocuk ona *Daily News* adını telaffuz ettiler. O da hemen ezberledi. Bu isim gözünde bir çömlek şeklinde canlandı. Ardı ardına birkaç defa doğru şeklini kolayca telaffuz etti, “Deyli niyuz! Deyli niyuz! Deyli niyuz!” ve gazeteden çıktı.

Sokağa gelince koşmaya başladı. “Deyli niyuz” Deyli niyuz!” diye bağıyor, hiç kimseye aldırış etmiyordu. Sadece kendi işiyle meşguldü. İsmi tekrarlayıp da insanlar ondan gazete aldıkça duyduğu haz da artıyordu. Birkaç tane satmasına rağmen ismi hâlâ hatırlıydı. Ama bir beye beş riyalin üstü olan bozuk parayı vermek için dehşâhîyi* çıkartıp da gazeteyi alan, paranın üstünü ona bahşiş bırakınca zevkten kendinden geçti. Unutmuş gitmişti.

Korkuyordu. Bir ara durdu ve caddeye doğru şaşkın şaşkın baktı. Tekrar koşmaya başladı. Bağırmadığı halde ondan birkaç gazete daha satın aldılar. Ama gazetenin adını tamamen unutmuştu.

Yahya, kendisinden gazete alanların ağızlarına bakıyordu. Belki birinden gazetenin adını işitirdi. Ama müşteriler ciddiyet ve aldırılmazlıkla, onun yüzüne bakmadan gazeteyi alıp gidiyorlardı.

Çaresiz kalmış, telaşlanmıştı. Meslektaşları olan çocuklardan birini bulup da gazetenin adını sormak ümidiyle etrafına bakınıyordu. Ancak kimseyi göremedi. Birkaç defa çömlek şekli

* Dehşâhî: İran’da beş riyalden daha küçük bir para birimi (ç.n.).

gözünün önünde canlandı; ondan da bir şey çıkaramadı. Kaldırırda dururken çömlleklerin hayalindeki hareketleriyle çağrışırıda bulunmaya çalıştı. Bir iki kez gazetenin adı aklına gelir gibi oldu, ama tam hatırlamak üzereyken unutuverdi.

Başını önüne eğmiş, ağır ağır yürüyordu. Gazete destesini koltuğunun altına almış, sımsıkı tutuyordu. Adını unuttuğu için gazetelerin idarece geri alınmasından korkuyordu. Ağlamak istiyordu ama ağlayamadı. Yoldan geçenlere gazetenin adını sormak istiyor fakat utanıyor ve korkuyordu.

Birden hali değiştirdi; yüzü gülmeye başladı. Bir yandan koşuyor, bir yandan bağıırıyordu: "Primus! Primus!"

Gazetenin adını bulmuştu.

Adalet

Faytona koşulmuş bir at bir arka düşmüş, ayak kemiği ile dizkapağı kırılmıştı. Kemik kanalı derisinin altından fırlamış, kanıyordu. Diğer ayağının dizkapağı tamamen yuvasından çıkmıştı. Fakat ayağı vücudundan tamamen ayrılmamıştı. Birkaç damar ve sinir göze çarpıyordu. Bilekten kırılan toynağı dışarı dönmüştü. Toynağında, üç çivi ile tutturulmuş, aşınmış parlak bir nal görölüyordu.

Ark suyu donmuş, sadece atın vücut sıcaklığı ile etrafındaki buzlar erimişti. Atın bütün vücudu çamurlu, kana bulanmış su içindeydi. At nefes nefeseydi. Gözkapaklarını açıp kapatıyordu. Ağzının çevresinde kanlı köpükler görölüyordu. Yeleşi hüzünlü bir şekilde alnına dökülmüştü. İki çöpçü ile yoldan geçmekte olan ve üzerinde apoletsiz bir askeri üniformayla başında güneşsiz şapka bulunan bir işçi atı arkten çıkarmaya çalışıyordu.

Eline koyu kına yakılmış çöpçülerden biri:

“Ben kuyruğunu tutayım. İkiniz de birer ayağından tutun, bir defada kaldıralım. Hayvan artık acı duymadığı için ve kendi kendine basamayacağından silkinecek. İşte tam o zaman siz ayaklarını bırakın, ben de kuyruğunu bırakayım. Herhalde üç ayağının üzerinde doğrulabilir. Diğer ayağı fazla kırık değil. Kuşun iki ayak üstünde durması gibi, bu da üç ayağı üstünde duramaz mı?” dedi.

Koltuğunda kahverengi çantasıyla renkli gözlük takmış bir bey:

“Hayvan böyle çıkarılır mı hiç? Birkaç kişi birleşip onu kaldırmalı ve kaldırımı koymalı” dedi.

Küçük bir çocuğun elinden tutan bir seyirci, itirazla:

“Bu dilsiz hayvanın artık sahibine hayrı olmaz. Bir kurşunla işini bitirmek lazım” dedi. Ardından, kaldırım kenarında durup, haşlanmış pancar yemekte olan bir bekçiye:

“Bekçibaşım tabancanız var, niçin şunu halletmiyorsunuz? Hayvan çok ıstırap çekiyor!” dedi.

Ağızındaki pancarla avurdunun birini şişirmiş olan bekçi alaylı alaylı cevap verdi:

“İki gözüm! Her şeyden önce kurşun at için değil, hırsız içindir, bu bir. İkincisi, şimdi, geldik ve buyurduğunuz gibi hayvanı öldürdük. Kıyamet günüyle öteki dünyanın sorgu sualini bir yana koyalım; peki, yarın devlete ne cevap vereceğim ben? Yarın bana ‘Kurşunu ne yaptın?’ diye sormazlar mı?”

Üstünde yırtık pırtık post bulunan sarıklı bir seyyid:

“Olur mu yahu!? Hayvanın hiçbir şeyi yok. Öldürülürse Allah’ın gücüne gider. Yarın iyileşir. Devası bir parça kocakarı ilacıdır” dedi.

Elinde gazeteyle olay yerine yeni gelmiş olan bir seyirci “Ne olmuş?” diye sordu.

Çubuk içen bir adam cevap verdi:

“Vallahi ben buranın yabancıyım. Yoldan geçiyordum.”

Hamamböceği kılıklı pancar satıcısı, elindeki sapsız bıçakla müşteriye pancar soyarken cevap verdi:

“Hiç. Otomobil çarpmış, sakatlanmış. Dilsiz hayvancağız sabahtan beri şuracıkta, düştüğü suda can çekişiyor. Hiç kimse-nin de aldırığı yok. Bunu...”

Sonra sözünü kesip bir müşteriye “Bir kıran” dedi. “Kupon-suz şekerim var. Doyumluluğu bir kırana!” diye bağırdı.

Elinde gazete olan bey “Şimdi bunun sahibi yok mu yani?” diye sordu.

Kaba meşin ceketiyle şoförleri andıran ve boynuna yeşil bir şal dolamış olan adam cevap verdi:

“Nasıl sahibi yok? Derisi en az on beş tümen eder. Faytoncu az önce buradaydı. Sanırım faytonunu bırakmaya gitti.”

Babasının elini tutan oğlan çocuğu başını kaldırıp “Babacı-ğım, faytoncu faytonunu neyle götürdü? Onun atı ölmedi mi?” diye sordu.

Güzel giyimli bir bey "Yalnız ayakları mı kırılmış?" diye sordu.

Şoför kılıklı ve boynunda yeşil şal bulunan külhanbeyi cevap verdi:

"Faytoncu dişlerinin de kırıldığını söylüyordu."

Atın burun deliklerinden seyrek seyrek buhar çıkıyor, bütün vücudundan buhar yükseliyordu. Derisinin altından kaburgaları görünüyordu. Kalçasında bir karış büyüklüğünde kurumuş çamur vardı. Boynu ve vücudunun birkaç yeri de çamurluydu. Derilerinin bazı yerleri seğiriyordu. Vücudu şiddetle sarsılıyordu ama o asla inlemiyordu. Görünüşü sakın ve aldırışsızdı. Sağlam bir at gibi görünüyor, açık ve yaşsız gözleriyle insanlara bakıyordu.

Kafes

Hasî, lâri, resmî, küçük başlı, kimyon rengi, alacalı, süt beyazı, ibikli, kısa kuyruklu, kısa ayaklı horoz ve tavuklarla sıska piliç dolu bir kafes kaldırımında, buz tutmuş arkin kenarına koyulmuştu. Arkta çay posası, pıhtılaşmış kan, ezik nar, portakal kabukları, kuru yapraklar ve çerçöp buza karışıp donmuştu.

Kafesin yanındaki su arkının yanında bir çukur vardı pıhtılaşmış kan dolu. Tavuk tüyleri, kokmuş şalgam, sigara izmariti, kesik tavuk başları, ayakları ve at dışkısı da karışmıştı çukura.

Kafesin dibi ıslaktı; tavuk pisliğiyle kaplanmış, bunlar toprak, saman ve darı kabuğuna karışmıştı. Tavukların, horozların ayakları, tüyleri sırlıslıklandı. Dışkılardan ıslanmıştı.

Daracık mekânda sıkış tepişti hepsi. Mısır taneleri gibi yapışmışlardı birbirlerine. Tüneyecek, dikilecek, uyuyacakları yer yoktu. Sürekli birbirinin başını gagalıyor, ibiklerini çekiyorlardı. Yer yoktu, sıkışmışlardı; dar daraşıktı mekânları. Açtılar, yabancıydılar birbirlerine. Merak içindeydiler. Hiçbirinin yoktu birbirinden farkı; hiçbirinin hali ötekenden iyi değildi.

Düşüp de başları yere yaklaşanlar birbirinin kanatları altına ya da bacak aralarına saklanıyorlardı. İster istemez gagaları kafesin dibindeki pisliklere bulaşıyor ve darı kabuklarıyla uğraşıyorlardı. Yersizlikten gagası kafesin dibindeki pisliğe bulaşmayanlar, kafes tellerini gagalıyor ve şaşkın şaşkın dışarıya bakıyorlardı. Ama faydasızdı; kaçış yolu yoktu. Ne gaga, ne pençe, ne kızgın gıdaklayışlar, ne sıkışmalar, düşmeler kaçış yolu gösteriyordu. Sadece oyalıyordu onları. Dışardaki dünya yabancı ve

acımasızdı. Ne acılı dalgın bakışları, ne kanatlarının güzelliği yardım ediyordu.

Kaynaşıyorlar, kendi pisliklerini gagalayıp kafesin kenarındaki kırık kâsedden su içiyorlar, teşekkür alameti olarak başlarını kaldırıp kafesin yalancı, soytarı tavanına bakıyorlar ve yumuşak, narin hançerelerini oynatıyorlardı.

Kestirirken bile tümü meraklı bir bekleyiş içindeydi; avare ve teklifsiz. Yaşayacak, kaçacak yer yoktu; olanaksızdı o pislikten kaçmak. Toplu mahkûmiyet içinde, soğukta, yabancılık, yalnızlık çekerek, başlarına gelecekleri bekliyorlardı.

Derken ansızın açıldı kafesin kapısı. Orada bir hareketlenme oldu. Güneş yanığı, damarlı, kirli, nasırlı uğursuz bir el kafese daldı, içerde dolanmaya başladı. Katı, öfkeli ve umursamaz bir el orayı burayı yokladı; bir kargaşadır koptu. Kafestekiler tanıdık bir ölüm kokusu aldılar. Ürperdiler, kanat çırpıldılar, birbirlerinin kanatları altına saklandılar. El, tepelerinde dönüp duruyor, güçlü bir mıknaşın demir tozlarını titretmesi gibi titretiyordu onları. Her tarafı aradı el. Dışardan radar gibi bir göz de ona kılavuzluk ediyordu. Sonunda piliçlerden birini kanadının dibinden kavrayıp kaldırdı.

Ama henüz çırpınırken ciyak ciyak bağırın ve kanatlarını çırpınan piliç ile el, öteki tavuk ve horozların üzerinde dönüyordu. Yakalanan piliç kafesten çıkmadan ötekiler pislik içinde bir şeyler atıştırıp düşüyorlardı. Soğuk, açlık, perişanlık, yabancılık, endişe bir aradaydı. Hepsi yabancı, umursamaz ve sevgisizdi; bön bön birbirlerine bakıp pençeleriyle kaşınıyorlardı.

Kafesin dibinde, dışarda keskin ve köhne bir bıçağın piliçin boğazına sürtünmesiyle hayvanın boğazından kan fışkırdı. Tavuklar, horozlar görüyorlardı kafesten manzarayı. Gıdaklıyor, kafesin tellerini gagalıyorlardı. Ama çok sağlamdı kafesin tel duvarı. Dışarıyı gösteriyor da, dışarı bırakmıyordu. Biraz önce serbest kalan kafes arkadaşlarının kanının nasıl da fışkırdığını merak, korku ve güçsüzlük içinde seyrediyorlardı. Ama çare yoktu. Olan olmuştu artık. Hepsi sustu. Ölü toprağı serpilmişti kafese.

O sırada alımlı, kızıl suratlı bir horoz gagasını pisliğe daldırdı, sonra pisliği kaldırıp kimyon rengi bastıbacak tavuğun

düzgün ibiğine çaldı. Zavallı tavuk hemen çöktü ve horoz bir çırpıda üstüne çıktı. Altta kalan tavuk adamakıllı pislige bulanıp ayağa kalktı. Silkelendi, kanatlarını kabarttı ve yemlenmeye başladı. Bir ara tüyünü döktü, bir süre hareketsiz kaldı ve yine yemlenmeye koyuldu.

Bir tavuğun gıdaklayış ve feryadı yükseldi. Bir süre kendi etrafında dönendi sonra alelacele kafesin ortasına çöktü ve korkusundan kafesteki pislige kanlı kanlı kabuksuz bir yumurta bıraktı. Güneşten yanmış, damarlı, kirli, nasırlı ve uğursuz el derhal kafesin içindeki havayı yarıp yumurtayı pisligin içinden çıkardı. O sırada kafesin dışında mezar gibi bir ağız açıldı ve yumurtayı yuttu. Kafestekiler meraklı gözlerle önlerine bakıyorlardı.

Yoldaş

Küçüklüklerinden beri arkadaş olan iki kurt vardı. Elleri bir av geçti mi birlikte yer, bir mağarada yaşarlardı.

Bir yıl kış çok çetin geçti. O kadar kar yağdı ki iki kurt da aç kaldı. Birkaç gün karın durmasını beklediler mağarada. Bu arada av leşlerinden ne kaldıysa, onları yediler. Ama kar durmayınca bir gün dışarı çıkmak zorunda kaldılar. Ne kadar dolaşırlarsa da ağızlarına göre bir şey bulamadılar. Kar da duracak gibi değildi. Hava kararmak üzereydi. Soğğun, açlığın şiddetinden kımıldayamaz oldular.

Artık yürüyecek takati kalmayan kurt arkadaşına "Köye inmekten başka çaremiz kalmadı" dedi.

"Köye inelim de başımıza üşüşüp işimizi bitirsinler, öyle mi?"

"Dağ yamacındaki o büyük ağıla girip bir koyun kaçıralım."

"Anlaşıldı, sen kafayı yemişsin! Böyle karlı bir gecede kim ağılını boş bırakır? Gitmemizle sopa altında yamyassı olmamız bir olur."

"Biliyor musun, ödleksin sen! Karnı aç olan korkmaz böyle şeylerden."

"Unuttun mu, baban nasıl öldü? Acemi hırsız gibi samanlığa daldı da bin parça oldu!"

"Yine mi karıştırıyorsun babamın adını? Senin ölüyle işin ne? Ben senin babanı anıyor muyum? O kadar dangalak ki sümüklü bir insanoglu onu evcilleştirmişti de köye götürmüştü tavuklara, eşeklere gözkuşak olsun diye. Sahibi o kadar aç

bıraktı ki öldü gitti açlıktan. Sonra da postuna saman doldurdu. Böylece baban bütün kurtların şerefini beş paralık etmiş oldu!"

"Benim babam dangalak değil, herkesten daha akıllıydı. Bugün insanoğlu bana güvenseydi, gider yaşadım onunla. Biz köyde insanoğlu gibi bir hamimiz olsun istiyoruz, sen köye hırsızlığa gitmeyi düşünüyorsun. Hadi git de kelleni kesip dolaştır-sınlar köyde!"

"Ben bayılmak üzereyim. Ayağımı oynatacak gücüm kalmadı artık!"

"Aaa, basbayağı nalları dikiyorsun sen! Bir de bu halinle köye inecektin ha?"

"Evet, namertçe ölmek istemiyorum. Hayatta kaldığım sürece mertçe yaşamak ve yiyeceğimi insanın ağzından almak istiyorum."

Bitkin kurt bunları söyledikten sonra yere yığıldı ve bir daha da kımıldayamadı. Arkadaşı onun düşmesine sevindi. Bitkin kurdun etrafında döndükten sonra böğründeki tüylerin arasına burnunu sokup birkaç yerinden ısırıldı. Yerde yatan kurt dostunun bu işine çok şaşırıldı; dili dolaşarak sordu:

"Ne yapıyorsun? Niye ısırıyorsun beni?"

"Gerçekten onurdan nasibin yokmuş senin! Dostluk ne zaman işe yarayacak? Sevgili dostunun yolunda küçükük bir fedakârlık yapmak istemiyorsan bu dostluk neye yarar?"

"Ne fedakârlığı?"

"Sen ölüyorsun. Hiç olmazsa bırak, yiyeyim seni de hayatta kalayım bari!"

"Beni mi yiyesin?"

"Evet, ne var bunda?"

"Yahu biz yıllardır can çiğer kuzu sarması değil miyiz?"

"İşte bunun için fedakârlık etmelisin diyorum ya!"

"Ama ikimiz de kurduz. Kurt kurdu yer mi hiç?"

"Neden yemesin? Şimdiye kadar yememişse, şimdi ben bunun öncüsü olayım da çocuklarımız öğrensinsin."

"Ama benim etim kötü kokar!"

"Allah iyiliğini versin, ben açlıktan ölüyorum, sen etim söyleydi böyleydi diyorsun!"

"Şimdi sahiden yiyecek misin beni?"

“Evet, niye yemeyim?”

“Öyleyse bir ricam var senden.”

“Neymiş?”

“Bırak, öleyim. Ben öldükten sonra ne yaparsan yap.”

“Gerçekten de sana ne denilse azdır. Ben fedakârlık yapıyorum, dostluğumu göstermek için seni canlı canlı yemek istiyorum. Bilmiyor musun, seni yemezsem leşin yerde kalacak. O zaman leş yiyenlere yem olacaksın. Üstelik öldüğün vakit etin kokar, hasta eder beni!”

Bunu söyledikten sonra canlı canlı dostunun karnını parçaladı; ciğerini, kalbini sıcak sıcak yuttu.

Ahlaksal sonuç: Bu öykü ya vejetaryen olmayı ya da asla beklemiş et yememeyi öğretiyor bize.

Porselen Vazo

Otobüs doldu ve hareket etti. Son binen yolcu, elinde antika, değerli bir porselen vazo taşıyordu. İhtiyatla, dengesini bozmaya çalışarak otobüsün arkasına geçti. Arkadaki yolcular sıkışarak beşinci kişiye zar zor yer açtılar. Kırk küsur yaşında, üstünde kıymetli bir palto, başında yeni, temiz şapka bulunan bir adamdı. Porselen vazoyu tuttuğu elinde yeni bir eldiven vardı. Arabanın arkasındaki dört kişiden örtülü olan kadın aralarında konuşup kah kah gülüyorlardı. Diğer ikisinden biri iki büklüm eğilmiş düşünen bir ihtiyardı. Dördüncüsü, geçkince, kayıtsız laubali bir adamdı. Kravatsız, yakası bağı açıktı. Düğmeleri kopmuş gömleği yırtık pırtık yağmurluğundan dışarı sarkmıştı. Saçları eski püskü şapkasından dışarı dökülmüştü. Kırçıl sakalının dipleri lekeli yüzünü gözlerinin altına kadar örtüyordu.

Elinde vazo tutan adam yanına oturunca, vazo dikkatini çekti. Vazodan gözünü ayıramıyordu. Vazonun sahibi yavaşça oturmuş, vazoyu dizine dayamış ve altından tutmuştu. Eldiven-siz elinde birkaç bozuk para ile oynuyordu. Gözü vazoda olan öteki rahatsız görünüyordu. Başını kaldırıp indiriyor, yana eğiyor, ne yapıp edip bu güzel ve zarif vazoyu daha iyi ve daha çok seyretmek istiyordu. Belki de ömründe ilk defa güzellikle karşı karşıya kalıyor ya da güzelliği anlıyordu.

Zarif bir porselendi. İki kulpunun üzeri öylesine zarif ve güzel işlenmişti ki, kulplar vazonun nakışlı zemini üzerinde kayboluyor ve irilikleri kolay kolay anlaşılıyordu. Vazo o kadar inceydi ki, otobüsün camından içeri giren ışık, vazonun yü-

zeyinde parlayarak içeri süzülüyor, işlemelerinin titrek ve hareketli gölgesini sahibinin elindeki deri eldivene iletiyordu.

Yağmurluklu adam, vazonun kendisine dönük olan tarafını seyretti. Fakat daha tatmin olmuş değildi. Otobüs her virajı dönüp de bütün yolcular üst üste bir tarafa savrulunca, yerinden istifade edip biraz daha vazo sahibinin üstüne eğilebilseydi, belki vazonun arka tarafından da bir şeyler görebilirdi. Ne kadar uğraştıysa da yine tatmin olmamıştı. İki üç kez hazırlanıp boğazını temizledikten sonra, vazo sahibinin onun rahatsızlığını anladığı sırada sordu:

“Afedersiniz beyefendi, vazonuza bakabilir miyim acaba?”

“Elbette, buyrun. Memnuniyetle.”

Vazoyu iki eliyle ve biraz ihtiyatla, tertipsiz düzensiz adama vererek ilave etti:

“Fakat rica ederim...”

Diğeri fırsat vermedi. Sözünü keserek:

“Başüstüne. İçiniz rahat olsun, memnuniyetle. Uzun sürmez” dedi.

Vazoyu önden, arkadan, alttan, üstten incelemeye başladı. Hatta içine bile dikkatle baktı. Bütün bu süre içinde vazo sahibinin gözü ondaydı. Aldırmıyormuş gibi görünüyordu ama başını öne çevirip, şoförün karşısında otobüsün üstüne raptedilmiş ve pirinç bir levha üzerine yazılmış “Ve in yekâdu” yazısını okurken, göz ucuyla da vazoyu ve adamın el hareketlerini süzüyordu. Öteki, vazonun her yanını inceledi. Pencereye doğru tuttu. Elini üstüne koydu. Parmaklarının kenarlarından porselenin içine geçen pembe aydınlığı ve vazonun içini biraz daha karartan elinin gölgesini inceledi. Vazoyu cama doğru yaklaştırıp çekmekle bu renkli gölge ve aydınlığı azaltıp çoğalttı. Otobüs bir virajı alıp da habersiz olan yolcular birbirlerinin üstlerine yığıldıklarında o da eğildi, eğildi. Dengesini koruyup tutunacağı veya yaslanacağı bir yer olmadığı için, istemeden vazonun ayağını elinden bıraktı... Vazo düştü ve hafif bir ses çıkararak üç parçaya ayrıldı. Otobüs caddeyi tamamen dönmemişti ki vazo sahibinin feryadı yükseldi: “Ahhh!” Başka bir şey söylemedi. Sadece vazonun parçalarını büyük bir şaşkınlıkla seyrediyordu. Laubali adam eğildi. Vazo parçalarını toplarken “Bir şey yok.

Oldu bir kere!" dedi. Daha yeni kendine gelen vazıo sahibi top gibi patladı. Rengi uçmuş, sararmış yüzüyle bağırdı:

"Daha nasıl olmasını istiyordun?"

"Yok bir şey beyefendi! Oldu bir kere işte! Vazo kırıldı. **Canımız sağ olsun. Kazaydı..."**

"Ne? Şuna bak hele! Hem kel, hem fodul!"

"Beyefendi, saygıyı elden bırakmayın. Niçin ağzınızı bozuyorsunuz?"

"Bozarım ağzımı be adam! Vazoyu görmeseydin gözlerin kör mü olurdu yani?"

Yolcular olayı henüz fark etmişlerdi. Yanında oturan kadınlardan iri acıklı bir tavır takınarak:

"Vah vah! Ne güzel vazoydu! Yazık! Fakat beyefendi doğru söylüyor. Kaza oldu..." dedi.

Vazo sahibi sözünü kesti:

"Ne diyorsun hanım? Yetmiş beş tümene aldım onu. Boru değil ya!"

Laubali adam devam etti:

"Elden ne gelir? Yapıştırırsınız, o kadar."

Öteki kadın örtüsünün altından sesini yükseltti:

"Be kardeşim! Ellerin kötürüm mü olmuştu?"

Laubali adam vazıo sahibiyle cebelleşirken, başını ona doğru çevirmeden cevap verdi:

"Hanım, size her işe burnunuzu sokmayın demediler mi?"

"Vay vay! Üstüme iyilik sağlık! Sahiden de hem kel hem fodul! Adam yiyecek nerdeyse!"

Vazo sahibinin iyiden iyiye tepesi atmıştı. Elinden eldivenini çıkarmış, elinde vazıo parçaları avaz avaz bağıırıyordu:

"Bir insanlık yapalım dedik. Bizler adam olmayız ki. Hem kırıdı, hem de kazaydı diyor. Herif, boş vereceğimi sanıyor. Son kuruşuna kadar alacağım parasını. Babamın tarlasında para bitmiyor ya! Ben vazıo alayım, sen kır, sonra da 'Yapıştır' de! Sakar herif! Sen nerde, antika nerde? Aptallık bende ki, senin gibi yontulmadığa insanlık yaptım..."

Otobüs durağa yaklaşırken ilave etti:

"Beyim dur. Karakol yakında. Ben bu herife yapacağımı bilirim."

Yerinden kalkarken şoföre:

“Beyim, polis gelip otobüstekilerin ifadelerini alıncaya kadar indirmeyin şunu!” dedi.

Otobüsün kapısına varmamıştı ki geri döndü. Ortada durdu. Yolculara dönerek tekrar rica etti. İnmek için yürüdü, ama bir kez daha hareket etmemesi için şoförden söz aldı. Şoför söz verince aşağı indi.

Yolculardan bir kısmı olay hakkında konuşuyor, bir iki kişi de sadece seyirci kalıp gülüyordu. İki kadın hâlâ kah kah gülüyor, kimse de onlara dönüp bakmıyordu. Laubali adam kendi kendine “Elden ne gelir? İsteyerek yapmadım. Düşüp kırıldı...” diyordu.

Muavin bağırp yolcu çağırıyordu. Vazo sahibi otobüsten yirmi adım kadar uzaklaşmıştı. Birkaç dakikadır düşünen şoför kıvıldandı. Koltuğuna şöyle bir yerleşip muavine seslendi. Sonra gaza basıp gitti.

Hayretten bütün yolcuların ağız açık kaldı. Muavin oturduğunda otururken herkesin itirazını cevaplandırdı:

“Peki bize ne? Bir vazo kırıldı diye işimizi gücümüzü mü bırakacağız?”

Aceleyle karakola doğru koşan vazo sahibi, otobüsün gittiğini fark eder etmez geri döndü. Otobüsün önünü kesmek için ellerini açtı. Ama şoför direksiyonu sola kırdı ve geçip gitti. Arkadan adamın feryadı yükseldi:

“Yakala.. yakalayın... vazo... terbiyesiz şoför! Poliis!”

Yolcular onun halini görünce gülmeye başladılar. Polisler başına toplanmış, ne olduğunu soruyorlardı ama o hâlâ bağıryordu:

“Yakalayın... yetmiş beş tümen... sakar herif... porselen vazom... gitti! Arabanın plakası kaçtı?.. Poliis!”

Şerefeler

İşin kötü tarafı, caminin şerefelerinin görende yukarı çıkma hevesini uyandırmasıydı. İçimizden kimse ilgilenmezdi şerefelerle. Ama nedendir bilmem, gözümüzün önündeydi hep. Sınıfta otururken, ödev yaparken, bahçede oynarken veya müdür ense-mizde boza pişirip “Güneş istiyorsan bu tarafa, gölge istiyorsan bu tarafa!..” diye bağırırken. Güneşten gölgeye ya da gölgeden güneşe kaçarken yine şerefeler gözümün önündeydi. Kışın ikin-dileri ibriği doldurup bahçenin ucundaki tuvaletten başlayıp bir çizgi doğrultusunda su dökerdik. Ertesi güne kadar su donardı. Sabah okula gelince ince buz tabakasının üstünde kayardık. Gö-zümüzün önüne bakmamız gerekmezdi. Sağ ve sol ayaklarımızı açtıktan sonra dengemizi korumak kâfiydi. Yolun sonuna kadar kayardık. Bazen kayarken düşerdik. İki seksen uzanmış yatar-ken dinlenir sonra yine kalkıp bir kez daha kayardık. Hangi po-zisyonda olursak olalım caminin şerefeleri gözümüzün önün-deydi ve hep oraya çıkmak hevesi canlanırdı içimde.

Kubbenin o kadar da cazip bir yanı yoktu. Güvercin yuvası olan delik deşik, kaba tuğlalı kubbe yerden tavana kadar çok iri bir yumurtaya benziyordu. Kubbe dediğin bence çini işlemeli olmalı. Tıpkı bizim eski evin yanındaki Seyyid Nasreddin küm-beti gibi. O zamanlar dama çıkar sonra Kapalı Çarşı'nın keme-rine atlar, iki adım yakınına kadar gelirdik. Biraz daha büyük olsak elimiz yetişebilirdi. Ama şerefeler bambaşkaydı. Tuğla-dan yapılmış, çatlak çatlak gövdeleri, bir bıçak darbesiyle üstü uçurulmuş gibi duran yarım kalmış başları, şerefelerin yüksek

korkuluklarını, her birinin içinde olması gereken merdivenleri ve giriş kapılarını okulun bahçesinden görürdük hep. Şerefele-
rin gölgesi de caminin damına düşerdi. Caminin damına çıkan
merdivenlere ulaşmak yeterliydi bizim için. Yani ulaşmasına
ulaşmıştık ama hep kilitliydi. Herhalde anahtarı ya müezzini-
deydi, ya mütevellinin elinde. Bir yolunu bulup kapısını açma-
lıydık. Yoksa şerefelelere giden yolun kapısı yoktu. Okul bahçesin-
den bile görmek mümkündü.

İşin diğer kötü tarafı, meseleyi kimseye açmanın mümkün
olmamasıydı. Sadece Muçul'a söylemiştim; Tüccar Sadîk'in oğ-
luna. Tüccar Sadîk geçen sene bu okula yerleştirmişti beni. Yani
bir sabah bize geldi, kapıyı açınca "Git, temiz elbiselerini giy,
gel. Anladın mı?" dedi. Selam vermeme bile fırsat tanımadı.
Koşa koşa gittim içeri; sordum anneme: "Filanın ne işi var be-
nimle?" diye. Annem "Galiba seni okula yerleştirmek istiyor"
dedi. Bunun üzerine babamın geçen bayram aldığı takım elbise-
yi sandıktan çıkarıp giydirdi, gönderdi beni babamın yanına. O
sırada Gesker şalının özelliklerini konuşuyorlardı. Babam beni
görünce "Git, elini yüzünü yıka çocuk" dedi.

Böyle girdim okula. Tüccar Sadîk'i tanıyordum. Dükkânı
Hac Hasan çarşısındaydı. Nain abası ile Berek kumaşı satardı. Ba-
bamın yakın dostlarından. Hazırlanıp yola çıkana kadar biraz
bahçede oyalandım, babamın çok sevdiği yasemin ile narenciye
saksılarına gittim. Taşındığımız gün saksılara ayrı bir at arabası
tahsis edilmişti. Hatta babam bizi saksıların yanına oturtmadı
bile. Saksılarına bir şey olacak diye ödü kopuyordu. Babam gör-
meden yaseminlerden ikisini koparıp ön cebime koydum. O sıra-
da Tüccar Sadîk geldi. Elimi tuttu, yola koyulduk. O zamana ka-
dar geçmediğim arka sokaklardan geçip büyük bir kapıya vardık;
girdik içeri. Buranın cami olduğunu anladım. Tüccar Sadîk:

"Buraya Mescid-i Muayyir derler. Şu kapıdan çıktın mı oku-
lun kapısına varırsın. Anladın mı?"

Gerçekten de öyleydi. Sonra okulun koridorunda yürüyüp
bir odaya girdik. Gözlüklü bir adam oturuyordu masa başında.
Selamlaşp biraz baktılar bana. Tüccar Sadîk:

"Şimdi oğlum gelir; arkadaş olursunuz. Güzel bir okuldur.
Tembellik etme sakın! Anladın mı?"

O gözlüklü adam dışarı çıktı, koca gözlü bir oğlanla döndü. Gözleri o kadar büyüktü ki anlatamam. Tıpkı halamın kızının gözleri gibi. Bu bayram yanağını öptüğümde kızardım.

Tüccar Sadık:

“Muçul gel. Bu, beyefendinin oğlu. Sana emanet ediyorum onu. Anladın mı?”

Muçul elimi tuttu; dışarı çıkarmak için çekti.

Babası:

“Öğleyin evine götür onu, sonra gel. Anladın mı? Bakkal çakkalın çocuklarıyla falan arkadaş olmayın sakın! Anladın mı?”

Muçul beni çekip bahçeye çıkardı. Bahçeye adımımı atar atmaz gözüm şerefelere ilişti. Yine içimde o heves. Biraz yürüdükten sonra Muçul’a sordum:

“Bu şerefelerin üstü niye kesik?”

“Ne bileyim? Muayyirü’l-memâlik ölünce inşaat yarım kaldı diyorlar. Çocukları hayırsız çıkmış.”

“Muayyirü’l-memâlik kim?”

“Ne bileyim. Babama soralım ya da öğretmenimize.”

“Hayır, hayır; bir şey sorma ona.”

“Niye?”

“Çünkü oraya çıkmak istiyorum.”

“Ne diyorsun sen? Olur mu hiç? Müezzin bırakmaz.”

“Yarım kalmış şerefe müezzin istemez.”

Sonra zil çaldı, sınıflara girdik. Ertesi teneffüste Muçul okulun bütün girdisini çıktısını gösterdi bana. Helâları, su deposunu, namazhaneyi, dolapları. Şerefeler hâlâ orada duruyor, insanı çıkmaya davet ediyordu. Muçul’a fazla bir şey söylemedim. Besbelli korkuyordu.

İlk sene böyle geçti. Derken yavaş yavaş tanıdım okulu. Öğretmenimizin okul koridorundaki ilk odada yattığını, esrar içtiğini, sabahları çok huysuz ve mahmur olduğunu keşfettim. Okulda altı sınıf vardı. Altıncı sınıfın duvarları resim doluydu ve çocuklar seyrettirmiyorlardı bize.

İşin bir başka kötü tarafı da böyle şerefelere tek başına çıkılamayacağıydı. Bir arkadaş lazımdı. Muçul’dan başka tek tanıdığım çocuk Asgar-ı Rîze idi. Talihsizliğe bakın ki Asgar-ı

Rîze de bakkal çakkal çocuğuydu. Yani babası ölmüştü ama ağabeyi bisiklet tamircisiydi. Dediğine bakılırsa ağabeyi çok sevecen biriydi. Hep zûrhâne denilen spor salonundan bahsedirdi. Ağabeyi ona söz vermiş, boyu zûrhâne demiri kadar olunca onu da zûrhâneye götürecekmış. Ben ona "Zûrhâneyi unut" desem de kâr etmiyordu. İntihar girişiminde bulunan amcam da zûrhânedede çalışırdı. Annem "O kadar demir kaldırdı ki sonunda vücudunun yarısı bodur kaldı" derdi.

Öğretmenimizin mahmur kafayla elimi masaya koyup on sopa vurduğu gün başladı Asgar-ı Rîze ile arkadaşlığım. "Tanrı'nın ismini sol elle yazmak mekruhtur" diyordu. Yani iki üç defa söylemişti de tınmamıştım onu. Her işimi sol elimle görüyordum. Babama kaç defa "mekruh"un anlamını sordumsa da doğru dürüst bir cevap vermemişti. Yani gülüp "Büyüyünce öğrenirsin çocuk" demişti hep.

Sonunda öğretmenimizin sabrı taştı ve sopayı yedim. Okula başlayalı bir ay bile olmamıştı. Elim balon gibi şişmişti. Avuçlarıma avuçlarıma vurmıştu. Öyle şişmişti ki çok korktum. O zaman Asgar-ı Rîze imdadıma koştu. Teneffüste okul havuzunun başına götürdü beni. Elimi daldırınca suya biraz yandı, sızladı. Asgar beni dürtükleyip:

"Akıllım; niye üzülüyorsun? Allah'tan mahmurdu. Fark etmedin mi yoksa?"

Ağlamaklı oldum. Hiçbir şey söylemedim ama Asgar-ı Rîze bir kez daha dürtükledi beni:

"Akıllım; farz et ki sol gözün kör, ha? Görebilir miydin o zaman? Sol elin olmasa n'olur sanki, ha? Bizim sokağın köşesindeki dilencinin de sol eli yok."

İşte böylece sağ elimle ödevlerimi yazmaya başladım. Asgar-ı Rîze de yardım ediyordu bana. Muçul sınıf temsilcisi olmuştu; yanıma uğramıyordu artık. İki üç gün ikindileri Asgar-ı Rîze ile ağabeyinin dükkânına gittik. Küçük bir bisiklet bulup antrenman yapmak istiyorduk ama mahallede tamir edilecek küçük bisiklet yoktu. Bizim boyumuza göre bisiklet buluncaya kadar bir şeyler yapmalıydık. Böyle oturup beklenilmezdi. Bir sabah Asgar'a:

"Asgar, şu şerefelelere çıkılamaz mı?"

“Akıllım, niye çıkılmasın? Bal gibi de çıkar. Müezzin nasıl çıkıyor peki?”

“Hadi ya, senin de kafan çalışmıyor hiç. Şerefe nerede duruyor baksana. Havada mı?”

“Durduğu yerde duruyor işte. Düşer diye mi korkuyorsun yoksa? Ben korkmuyorum.”

“Hiç kafan çalışmıyor. Müezzinin bir yeri vardır herhalde; babamın camisindeki gibi.”

O gün ikindiüstü götürdüm, babamın camisindeki müezzin mahallini gösterdim.

“Akıllım, bu ne ki! Damın üstünde derme çatma bir kübe.”

“Yani biri istese buradan yukarı çıkabilir mi? Hem sen o kadar ‘akıllım’ deme. İkide birde akıllım denilmez.”

Ertesi gün öğleyin okuldan çıkınca ikimiz caminin damına çıkan merdivenlerin kapısına gittik. Bir süre kilidiyle uğraştık. Allah’tan kilit kapının altındaydı; amcamın odasındaki gibi tepede değil. Babamın bile eli yetişmiyordu.

O zaman babam hevengin tokmağıyla camı kırmış, kaldırmıştı beni. Ne zahmetle açmıştım kapıyı içeriden! Sonra babam beni yere bırakıp odaya koşmuştu. Babamın bacakları arasından görmüştüm; amcam yorganın altında büzüşmüş kalmıştı. Başucunda bir kâse zehir vardı. O zamanlar caddedeki evimize taşınmamıştık henüz.

O günden sonra Asgar-ı Rîze her gün bir vida, çivi veya anahtar getiriyor, ikindileri okuldan çıkışta kilidin başına gidiyorduk. Sırayla birimiz caminin koridorunda nöbet tutarken, diğeri kilitle ilgileniyordu. Ama yararı yoktu. Kilidi kıracak gücümüz de yoktu. Üstelik bu Allah’a hoş gelmezdi. Caminin merdiven kapısındaki kilit de, cami kapısınınki gibiydi. Bir çaresini bulup açmalıydık.

İşin bir başka kötü tarafı da, evvelki yıl evimizin yıkılması üzerine Seyyid Nasreddin’den Melikâbâd’a taşınmamızdı. Ne bu yeni mahalleyi tanıyordum, ne oyun oynayacak arkadaşım vardı. Evimiz o kadar küçüktü ki bir ucundan koşmaya başlayıp başa kadar saysan öbür ucuna gelmiş olurdu. Annemin sabah erkenden bizi uyandırıp, benim, kız kardeşimin bir de amcamın

kızının eline mercimek pilavlı çukur bakır tabak verdiği ve bizi başından savdığı gün bu eve geldik. Belki de bu küçük ev yüzünden okula gönderdiler beni. Babamın eşini dostunu kabul ettiği özel odası kapanmış, haftada bir düzenlenen mersiye töreni "rovzahânî"ye gelen de azalmıştı. "Omerkoşon" merasimi dayımın evine, "semenûpezun" da halamın evine gitmişti. Cumartesi geceleri babam beni omuzuna alıp misafirlğe gitmiyorduk artık. Büyümüşüm; beni omuzuna alamıyordu. O zaman yolda gidilirken fener taşınırdı. Şimdi ben fener taşır olmuştum. Yine de fener ta göğsüme kadar geldiği için annem bir gemici feneri almıştı. Feneri elime veriyor, birlikte yola düşüyorduk. Ben önden, babam arkadan. Varınca, feneri ayakkabıların yanına koyuyor, içeri giriyordum. Dönerken de aynısı oluyordu. Eve yaklaşırken babam hızlanıyor, "Koş önden, kapıyı çal çocuk" diyordu. Sanırım çok çışı geliyordu. O karanlıkta koşmak kolay değildi. Yoldaki iri taşlar da neydi öyle? İnsanı yere düşürmek için birbir. Koşarken feneri ayağa doğru tutmak lazımdı. Bu yüzden dördüncüsünde artık babamın fenerini taşımak istemiyordum.

Sabahtan akşama kadar o küçük evde yaşamak... Ne dışarı işe yarar, ne içerisi, ne kuş yuvası var, ne bodrumu. Damından da çarşının kemerine atlanacak hali yoktu. Bu yetmiyormuş gibi iki muzmuz kızla birlikte olmak da işin cabası. Ellerine dokunsan çığlık çığlığa bağıyorlardı.

İşin iyi tarafına gelince, artık amcamın odasını görmüyordum. Çünkü babam o günden sonra kapısının sürgüsünü attı, kilit vurdu. Hiçbirimiz geceleri önünden geçmeye cesaret edemedik. Amcam evdeyse -bu da ayrı mesele- işi çıkardı bazen; beni çağırarak isterken bağırdı: "Geberesice!" Bazen ikindileri çarşıya alışverişe götürürdü beni. Vücudunun bir tarafı yerde sürünürdü. Bir türlü "bana" diyemezdi. Salyalar akardı ağzından. Kuşüzümü alırdı bana. "Amca sen niye böyle oldun?" diye soracak olsam "Bu karı bir şey içirdi bana" derdi.

Karısından söz ediyordu. O böyle çarpık çurpuk hale gelince, karısı terk edip gitmişti onu. Kızı da kız kardeşimin oyun arkadaşı olmuştu. Şimdi bu netameli evdeki tek eğlence, iki üç ayda bir cumartesi geceleri babamın kabul gününün olmasıydı. Huseyn-i Sûrî de gelirdi eve. İriyarı, pasaklı, kıllı adamın tekiy-

di. Sırtında hep bir kürk vardı ama içi çıplaktı. Teneke tepsisi-
ni ayakkabıların yanına bırakır, elinde baston içeri girer, sigara
içenlerden bir iki tane otlarır, birini diliyle ıslatıp yakar, gerisini
kulağına takardı. Sonra meclisin ortasında yerini alır, kürkünü
atarı bir yana. Kılı bedenini gösterir, komik hareketlerle baba-
mı, arkadaşlarını kikir kikir güldürürdü. Çay ile nargile getir
götür işini yapardım. Leblebi almaya gönderirlerdi beni bazen.
Giderken, köşedeki pencereden seyrederdim. Huseyn-i Sûrî bir
iki defa daha aynı hareketleri yapar, biraz raks ederdi. Sonra
tepsisini meyve, kuruyemiş, tatlıyla doldurur, başına koyduktan
sonra kapıya çıkar, peşine takılıp gelen aç ve dilenci takımına
dağıttırdı hepsini. Bundan başka hiçbir yenilik yoktu bu yeni
evde.

Beni okula gönderdiler ya, o zaman rahatlamıştım. Muçul
ile Asgar-ı Rîze'den başka sınıf arkadaşlarımdan üç dördüyle
daha oynuyordum. Asgar'm ağabeyi bir kız bisikleti almıştı. Ço-
cuklara kiraya veriyordu. Biz üç dört kişi düşe kalka pedal çevir-
meyi öğrenmiştik. Hatta bir gün Asgar-ı Rîze'yi terkime oturtup
Erek Meydanı'na kadar gittik. Bisiklete binmeyi öğrenince yine
şerefelere taktık kafayı. Yani sürekli üsteliyordum ben.

Bir gün Asgar-ı Rîze okula geldiğinde elinde bir deste anah-
tar vardı. Sordum ona:

"Uyanık herif, nerden buldun bunları?"

"Akıllım; aşırıldığımı sanıyorsun değil mi?"

"Ne olacaktı ya?"

"Ağabeyimden aldım. Sonra vereceğim ona."

Üç gün sonra nihayet cami merdivenlerindeki kapının kili-
dini açtık.

Bir öğleden sonraydı; hava günlük güneşlikti. Gündüzleri
kaydığımız buz erimişti. Çocuklar kendi havalarındayken biz
caminin damına çıkmıştık bile. Çocuklar bizi görünce "Ooooo!"
demeye başladılar. Ayazda tırmandık şerefelere. Asgar ufak te-
fektî. O öne düştü, ben arkasındaydım. Ayağımızın altında bir
şey ufalanıyor, "kırç kırç" ses veriyordu. Sanırım güvercin pis-
liğiydi. Keskin kokusu nefesimizi tikiyordu merdivende. Önce
hızlı hızlı çıktık yukarı. Ama basamaklar yuvarlaktı, kıvrılıyor-
du, gittikçe karanlıklaşıyordu. Bu yüzden hızlı çıkmak müm-

kün değildi. Üstelik tiknefes olmuştuk. Ama şerefenin orasındaki burasındaki deliklerden çocukların hurra çekmelerini duyuyorduk. Şerefenin okula bakan tarafından bir çift güvercin uçtu. Ayaklarımızın ağrısı geçene kadar güvercinleri seyrettik. Herkes bahçenin ortasına toplanmış, birbirlerine şerefeyi gösteriyorlardı. Yorgunluğumuz geçince tırmanmaya başladık. Asgar nefes nefese yukarı çıkarken:

“Akıllım, yıkılmasın sakın!”

“Git be kardeşim. Senin de kafan hiç çalışmıyor. Ortasındaki şu kalın direği görmüyor musun?”

Yine tırmandık. Derken yavaş yavaş basamaklar aydınlanmaya başladı.

Asgar:

“Akıllım; geliyoruz! Bayağı da kısaymış be!”

Başı şerefelere değince durdu. Daha üç basamak kalmıştı. Ama durmuş, soluklanırken güneş geliyordu başına. Yanından yukarıya doğru çektim kendimi. Tam yüzünün önünden geçerken:

“Hani kısaydı ha?”

Başımı çıkardım boşluğa. Bir basamak daha vardı. Göbeğime kadar çıkmıştım. Öyle bir soğuk geliyordu ki anlatamam. Aşağıya bakınca kerpiç evler gördüm. Bir kadın ikinci evin damında çamaşır asıyordu. Beni görünce ipe serdiği gömleğin ardına saklandı. Ben de sola döndüm. Seyyid Nasreddin kümbeti yemyeşil, pırıl pırıl duruyordu karşımda. Bu tarafa döndüm. Yine okul. Çocukların hurrası yükseldi birden. Elleri kibrit çöpü kadardı; şerefeyi gösteriyorlardı. Müdür de yanlarındaydı. İki üç öğretmen müdürle konuşuyordu. Başımı çevirdim Asgar’a:

“Asgar; çık çık. Ne manzara var ama!”

“Başım dönüyor ya!”

“Korkma bişey olmaz.”

Asgar bir basamak daha çıktı. Çocuklar onun başını da görünce hurra çektiler. Okul müstahdemi okul kapısına doğru koştu. Asgar da vaziyeti gördü.

“Akıllım, kötü oldu be! Herkes gördü bizi.”

“Ne varmış bunda? Hangisi cesaret edebilirdi?”

“Çok soğuk ya! İnelim istersen ha?”

"Bekle bi dakika. Şu tarafa bak. De bakalım hadi kümbetin ucu ne kadar yüksekte bizden?"

"Soğuk ya! Gidelim hadi."

"Şerefeler yarım kalmasaydı!.. Değil mi?"

"Akıllım; bak, müdür bize el kol işareti ediyor."

"Yazık! Daha yukarı çıkılmıyor. Nasıl durabiliriz orada?"

Bir ayağımı şerefeye bastım. Güvercin pisliği doluydu yer. Asgar diğer ayağıma sarıldı.

"Eşşeklik etme! Rüzgâr savurur seni. Sonra müdür canımıza okur."

"Kimin iti? Tüccar Sadık'ın kendisi teslim etti beni ona."

Asgar-ı Rîze'nin kucağında olan bacağımanın titrediğini hissettim.

"Korkma be oğlum. Zûrhâneye bu yürekle mi gidecektin ha?"

"Akıllım, zûrhânenin bu külüstür şerefeye ne ilgisi var?"

"Git işine ya!.. Senin de kafan hiç çalışmıyor... Dönelim hadi!"

Ayağımı bırakıp aşağı kaydı. O önden, ben arkasından. Üç dört basamak indikten sonra:

"Asgar, niye böyle oldu ya? Senin ayakların da tutuldu mu?"

"Akıllım, soğuğu yedin bir kere; bu yüzden taş gibi oldu."

Birkaç basamak daha inince ayaklarım ısındı. Sonra karardı merdiven. Yine minarenin delikleri, aşağıda toplanan çocukların sesi. Derken basamaklar aydınlandı. İlk basamaklara müstahdem gölgesi vurmuştu. Asgar'ı tuttum, yanmdan süzülüp öne geçtim. Müstahdem yaklaştı:

"Sizi kaçıklar sizi! Ya düşseydiniz n'olacaktı?"

Elimizi tuttu, "Kaçıklar" diye diye caminin merdivenlerinden indirdi bizi. Oradan çıkıp okula geçtik. Kapıdan girdiğimizde öğrenciler sıra olmuş, havuz başında falaka hazırlanmıştı. Dosdoğru falakaya gittik. Altıncı sınıflardan iki çocuk gelip falakanın ucundan tuttu. Müstahdem önce Asgar'ı, sonra beni yatırdı falakaya. Benim sol ayağımla onun sağ ayağını bağladı. Ayakkabımla çorabımı çıkardı. Ardından Asgar'ın çarığını. Ve müdür geldi:

"Sizi namussuz herifler sizi! Minareye çıkarırsınız ha!?!.. Kaç basamak vardı ha?.."

Önce şaka yapıyor sandım. Ne ben bir şey dedim, ne Asgar. Müdür bir daha bağırdı:

“Duymadınız mı be? Kaç basamak vardı dedim?”

Birden jetonum düştü.

“On on iki basamaktı topu topu.”

Asgar-ı Rîze :

“Saymadık öğretmenim. Valla saymadık.”

Müdür:

“On on iki tane ha? Elli kere vur ayaklarına ki bir daha yalan söylemesinler!”

Tabanlarım sızlıyordu. Kırbaç değildi vurduğu. Bel kayışıydı. Bizim müstahdem belinden çıkarmış, bir kaldırıyor, bir indiriyordu. Kayış bazen falakanın tahtasına çarpıyordu, bazen de ayak bileğimize. Ama çoğunlukla tabanlarımıza isabet ediyordu. Vurdu ha vurdu, vurdu ha vurdu! Acıyı, sızıyı duymamak için caminin yarım kalmış kesik şerefelerine çevirdim başımı. Yarım kalmasalardı diye düşünürken Asgar ağlamaya başladı birden:

“Hata ettik öğretmenim! Hatta ettik öğretmenim!”

Dirseğimle vurdum böğrüne; sustu. Sonra müdür müstahdemi durdurdu. Ayaklarımızı çözdüler. Zil çalındı, öğrenciler sırayla sınıflara girdi. Biz de ayağa kalktık kalkmasına ama tabanlarım yere değer değmez öyle yandı öyle yandı ki ateşe bastım sandım. Gözlerim yaşarırken Asgar-ı Rîze:

“Akıllım, ağlamak yok! Ağabeyim beni çok yatırdı falakaya.”

Çorabımı giyecekken Asgar elimi tuttu:

“Akıllım, böyle olmaz. Mahvolur ayakların. Önce soğuk suya sok.”

Poposunun üstünde sürüne sürüne havuz başına gitti. Uzun bir sopa bulmuştu kalın buz tabakasının ortasında. İbriğin dibi havuz kenarında öbek öbek delik açmıştı, kulpu suya değişiyordu. Asgar yalağın kenarına oturup birden ayağını daldırdı suya. Baktım; gözlerini kapayıp dişlerini sıktı: “İtoğluit!” dedi. Sonra bana seslendi. Gidip birden soktum ayağımı suya. Öyle sızladı öyle sızladı ki ayaklarımı Asgar’ın ağabeyinin dükkânındaki mengeneyle sıkıştırdım sandım. Elimde olmadan “İtoğluit” küfürü çıktı ağızımdan. İşte o zaman ağlamaya başladım. Bir süre öy-

lece ağladım. Sonra eğilip yüzüme su çarptım. Çorap giymek üzere ayağımı öbür paçamla kurulayacakken kırılan buzlar arasındaki su dalgalandı ve suda kümbetle şerefelerin aksini gördüm. Bir süre baktım onlara. Sonra başımı kaldırıp şerefeleri gördüm. Ayakkabılarımı giyip topallaya topallaya okula doğru yürüdüm. Asgar kolumu tutup çekti:

“Akıllım, nereye gidiyorsun?”

“Unuttun mu? Merdiven kapısını kapatmadık.”

Cebimdeki kilidi çıkarıp gösterdim. Okuldan çıkıp gittik. Herhangi bir şeyi gözetlemeden veya nöbete ihtiyaç duymadan caminin merdiven kapısına kilit vurduk. Biraz daha orada durup ayaklarımızı yere sürttük, tekrar yola koyulduk. Asgar-ı Rîze'nin ağabeyinin dükkânına varana kadar ayaklarımızın sızısı geçmişti. Güneş batana dek bisiklete binecek vaktimiz vardı artık.

Kurşun Asker

Dört beş yıldır günde en az dört defa Sipeh Meydanı - Şahpur hattı otobüslerine biniyordum. İşin ilginç tarafı, sekiz yıl ilkökul ile iki yıl ortaokulda öğrendiklerimden daha fazlasını bu otobüslerde öğrendim. Aslında aptal ve yüzsüz bir çocuk olmam da işin cabasıydı. Bir konu iki üç defa tekrarlanmazsa anlamazdım. Rahmetli öğretmenimize sorardım; o da "Bazıları hiçbir zaman anlamaz" derdi.

Ama bu otobüslerde önemli bir şey fark ettim. Kimi zaman arabalar tamamen dolmasa da yolcuların sinirlenmesi üzerine şoför ister istemez Hasenâbâd kavşağına kadar gidiyor, muavin nereden yolcu kapılacağına dikkat ediyordu. Yolcu yoksa şoför "Hop, uyan! Bırak on şâhîyi" ya da "Topla on şâhîyi yoldan" diyordu. Her halükârda bu on şâhî* lafı sık sık tekrarlanıyordu. Tabii on şâhîden maksat yolcuydu. Her insanın şoförün gözündeki değeri on şâhîydi. Halbuki bu yolcu bazen Hacı Ali Aga Çubçı gibi biri de olabilirdi. Hacı Ali'nin yüz bin tünden fazla malvarlığı vardı. Hayvancılık idaresi müdürlüğüne gelebilmek için yedi yüz tümen hava parası vermişti. İki üç bin tümenlik kazancı dışında dört yüz tümen de aylık alıyordu. Mesela maaş aldığım günlerde yanımda hemen hemen yedi yüz tane on şâhî bulunurdu. Yine de şoförün gözündeki değerim on şâhîydi. Maaştan önceki gün, bilet parasını ödedikten sonra cebim mümin kalbi gibi tertemiz olsa da, onun için bir şey fark etmezdi.

* Eskiden İran'da kullanılan değeri düşük bir para birimi. (MK)

Bir gün bu otobüslerden birinde kadının biri oturmuş, pencere kenarına da bir kurşun asker koymuştu. Bazen askeri alıp ağzına sokuyor sonra yerine koyuyordu. Araba sarsılıp da biblo dönecek olsa yine onu alıp ağzına götürüyordu. Bir süredir bu kadının yaptıklarını izliyordum. Arkama dönünce F.'yi gördüm birden. Selam verdi bana. Güney yolculuğu sırasında tanışmıştım onunla. Arabadan indiğimde hatırladım bu arkadaşın kurşun askerlerden yapıp mağazalara sattığını. Aradan zaman geçti ve F.'yi bir daha görmedim. Çünkü o zamanlar Haşhaş Tahdit İdaresi'nde çalışıyordum. Fesa'ya tayinim çıktı. Orada hastalanıp geri döndüm ve uzun süre çalışmadım. Görevden dönüşümden aşağı yukarı iki yıl sonra F.'yi görmeye gittim. Sebebine gelince, Fesa maliye memurlarından biri onu tanıyordu ve ona verilmek üzere bir miktar esrar göndermişti benimle.

Arkadaşım bana biraz farklı göründü. Eskiden tencere, kurşun plakalar, kömür, tava gibi ıvır zıvırla dolu çalışma odası düzenliyen bugün her yer her yerdeydi. Mangalı yaktı, bahçeye kilim atıp oturduk. O kadından laf açıldı. Sonra hikâyesini anlattı bana. Önce isteksizdi. Benim herhangi bir maksadım olmadığını anlayınca bu kez kendisi anlatmakta acele etti ama tertipsiz, sırasız bir biçimde. Bu ilişkiyi kavramakta güçlük çekiyordum. Gerisini de anlatmadı zaten. Bölük pörçük bilgilerden onun deli olduğunu anladım. Yalnız deliliğinin gerçek nedenini şöyle doğru dürüst anlayamadım.

"Hikâyenin tümünü önce kendim hatırlamalıyım. Sana söylerim sonra. Ne hikâye ama! Nereden başlayacağımı bile bilmiyorum. Dünyaya geldiğim günden itibaren mi? Sağ elimi sol elimden ayırt ettiğim günden itibaren mi? Kendi aile hayatımı mı? Babamın nasıl adam olduğunu mu? Annemi ne kadar sevdiğimi mi? Hayır, anlatacak halim yok..."

Esrarkeşlerin kendine özgü konuşma tarzları vardır. Bir cümleye başlarlar sonra esrar hokkasının ucuna bir parça esrar koyarlar. O esrar bitmedikçe cümle de bitmez. Dinleyicinin sabırlı olması, esrarın cızırtısından bıkmaması gerekir. Esrarkeşlerle sohbeti keyifli kılan şey, seslerindeki yumuşaklık ve ahenktir.

"Hangi cehennemde tanıştığımızı hatırlıyor musun hiç? Güney yolunda mıydı? Bilmiyorum, belki de Kâzerun'daydı.

Ben senden ayrıldıktan sonra –evet tam beş yıl oluyor– Bûşehr’e gittim. Bir yıl kalacaktım Bûşehr’de. Küçük bir görevim vardı. Bir ay yerine bir yıl kaldım. İdareden de kovdular beni. Çünkü bana ‘Tahran’a dön’ demişler, ben de gitmemiş, orada kalmıştım... Sabırsızlanıyorsun değil mi? O gün otobüste gördüğün, elinde biblo tutan kadınla ne ilişkim vardı acaba? Bunu öğrenmek istiyorsun. Sabredeceksin. Şunu bil ki, benim hayatım başından beri, babamdan koptuğumdan beri etrafta gördüğün şu hızlı pırtıların ötesine geçmedi. Öğle ve akşamları yemek yemediğim günler oldu. Çünkü elimdekini avucumdakini sattım; onlar da esrara gitti. Benim hayatım tümüyle babamın hatasıydı. Belki de öyle değildir. Oyleyse neden adam olmadım ben? Öyle değil mi? Benden hoşlanmıyorsun; çünkü esrar içiyorum. Hakkın da var hani. Peki kendimden nefret ettiğimi biliyor musun acaba? Bak! Ellerime bak, gömleğimin yakasına bak. Belki iki haftadır su vurmam yüzüme. Diyelim ki... Ben oldum olası esrarkeş değildim; hep böyle değildim. Böyle yaratılmadım ben... Bûşehr’deyken esrar içmiyordum. Sonradan esrarkeş oldum. O zamanlar anacığım yeni ölmüştü. Aklıma geldikçe her yanım zangır zangır titriyor. Çok severdi beni. On altı yaşındaydım. Annem elini elime koymadıkça gözümeye uyku girmezdi. Bunlar herkesin anlayabileceği şeyler değil. Bûşehr’de... Evet, Bûşehr’de idare müdürünün evinde, bir odada kalıyordum. –Zavallı esrar kaçırmak suçundan hâlâ hapiste.– Sebebine gelince sesim güzeldi. Çocukken *Kur’ân*’ı makamıyla okumayı öğrenmiştim. Müdür her akşam arkadaşları toplar, çilingir sofrasını kurdururdu. Şunu da bilmende yarar var. O zamana kadar ağzıma içki koymamıştım. Açıkçası, o taraklarda bezim yoktu. Hiçbir tarafa da yamanmadığım için beni aralarına alan, kendinden sayan fırka da yoktu. Üstelik imam çocuğuydum ben. Toydum; dünyadan bihaberdim. Hayatta en büyük zevkim anamın dizi dibinde oturmak, onun yumuşacık ellerini elime almak ve dertleşmekti... Bir akşam çok içirdiler bana; midem bulanmaya başladı. O gecedен hiçbir şey hatırlamıyorum. Sabahleyin bir de baktım, Kovkeb odada oturuyor; leğen, ibrik getirmiş. Evvelki gece üstüne kustuğum halıyı siliyordu. Kovkeb’in yüzü açıktı, görebiliyordum onu. Kıpkırmızı

dudakları vardı. Alnına dökülmüştü saçları. Yuvarlak, tombul **yüzlüydü**. Sonradan anladım ki müdür bu Kovkeb'i Şiraz'dan **dadı** olarak getirtmiş, o da bir yıl ücretli olarak çalışmıştı. İyi **hizmet** ettiği için bir yılı dolmasına rağmen bırakmak istemiyorlardı. Bunları kendisi anlattı bana:

'Tamam işte, bir yıllık ücretli olarak çalıştım. İyisine, kötüsüne dayandım. Artık burada kalmak istemiyorum. Beyefendi iyi bir insan. Hiçbirinin kusuru olmadı. Çocuğu da seviyorum. Ama **bitti** bunların hepsi. Ben gidip evlenmek istiyorum. İlk kocama **varmak** istiyorum. Askerliği bitti. Beni bir kez boşadı. Yine onun **karısı** olabilirim. Ben gidiyorum; onların kölesi değilim ya!'

Kovkeb sözünü tekrarladı. Şunu söyleyecektim; unuttum **bak**. Kovkeb içini dökünce cevap verdim:

'Haklısın. Beyefendinin yerinde olsam, gönderirdim seni.'

Kovkeb sözünü tekrarladı yine.

Bir akşam eve gittiğimde baktım ki Kovkeb benim odamda. Onu Şiraz'a göndereyim diye gelmişti.

Kovkeb'le olan asıl maceram burada başlar."

Esrarın beyaz halkaları, mavi dumanı onun konuşmasına felsefi bir hava veriyordu.

"Ne zaman ki bu kadın benim hayatıma girdi, allak bulak oldu hayatım. En küçük bir istek, heves falan düşünüyorsan, bu kadınla aramda yoktu böyle şeyler. Kovkeb hoşuma giderdi, severdim onu; canım insanın annesini sevmesi gibi işte. Ama aramızda öyle düşündüğün gibi bir ilişki filan yoktu. Hayatta çektiğim sıkıntılar, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Kovkeb'in başıma açtığı belalar, bunlar su götürmez bir gerçek. Mahkûmdum bu hayata. Hayata başladığım ilk gün, öyle bir babanın, öyle bir annenin gözetimi altında büyümem, bunların tümü hayatta böyle bir yol çizmeye zorladı beni. Hepsinin bir sebebi vardı. Ben zavallı bir piyondum sadece. Keşke 'istiyorum' diyecek yerde 'istettiler beni' diyebilseydim!"

Peş peşe öksürükler konuşmasını kesti. Birkaç dakika sonra yeniden başladı.

"Uzaklaştım konudan. Bir gece Kovkeb benim odadaydı. Sabah gitmeye hazırlanmıştı. Bilet alıp onu göndermeye karar verdim. Sadece bir odam vardı. Bir kilim almış, yere sermiştim.

Yine de yarısı boştu odanın. Kovkeb bohçasını açtı, yere serip uzandı üstüne. Sabah erkenden bilet almaya gittim.

Öğlen eve geldiğimde Kovkeb yoktu. İkinciüstü hareket etmesi lazımdı. Bir süre bekledim onu. İştten güçten olmuşum. İdareye gitmedim. Akşamüstü baktım, Kovkeb döndü geldi. Çok sinirliydi. 'Sabahtan beri seni arıyordum. Dün gece telaşla eşyalarımı toplarken bir şey unuttuğum. Bulamazsam, yolda başıma bir bela gelir mutlaka.'

Cevap verecek yerde ayakkabıları ayağıma geçirip işe gittim. Gece geç geldim eve. Baktım Kovkeb bohçasının başına oturmuş, eşyalarını karıştırıyor. 'Neyi kaybettin?' diye sordum. Hık hık ağlıyordu.

'Bir biblo.'

'Biblo mu?'

'Bir kurşun asker.'

Şaşırdım.

'Bir kurşun asker en fazla on şâhî eder. Bu kadar ağlanır mı bir biblo için?'

Sözümü anlamamış gibi:

'On şâhî mi? Canım kadar kıymetliydi benim için.'

Kovkeb bu kurşun askeri dadılık yaptığı evden almıştı. Bir gün çocuğu gezmeye çıkarmış, bir tuhafiyeciden bu askeri almış. Ama asker çocuğun elini kesince, annesi bir daha onu çocuğa vermesini yasaklamış. Bu yüzden Kovkeb, evin hanımına güvenmiş ve artık orada kalmak istememişti. O günden beri onu yanından ayırmamıştı. Şimdi dert etmişti kendine. Kötüye yorumdu askerin kayboluşunu.

Birkaç gün sonra bendeyken dedi ki:

'Biliyor musun, artık içimden gelmiyor. Şiraz'a gitmek istemiyorum. Galiba kocam benden bıktı, bir daha da almayacak beni. İstersen, burada hizmetçiliğini yaparım. Yoksa başka bir yere giderim. Bu kurşun askeri bulana kadar kalacağım bu şehirde. Derdimden öleceğim yoksa!'

Ve Kovkeb kaldı, ölmedi; bir ay kaldı, beni öldürdü. Geceleri yatmak üzere dama çıkıyordum, Kovkeb de odada yatıyordu. Sabahları çayımı yapıyor, eşyalarımı derliyor topluyor, yemeğimi pişiriyordu. Bazen birlikte yemek yiyorduk. Bana öyle ba-

lıyordu ki, karşımda annem var sanıyordum. Bu hayal içinde **key**fime diyecek yoktu. Akşamları beraber oturuyorduk. Bir ay **bu** minval üzere geçti. Sonra Tahran'a çağırıldılar beni. Kovkeb'e **'Benim Tahran'a gitmem lazım. İstersen seni de götürüyem'** dedim. 'Hayır, ben burada kalacağım. Bu askeri bulmazsam, ölürüm' dedi. Biraz düşündükten sonra:

'Ne zaman gidiyorsun Tahran'a?'

'Cumartesi günü hareket etmem lazım.'

Akşam yemeğini hazırlamak üzere kalktı.

'Cumartesiye kadar bir yer bulurum kendime.'

'Daha Cumartesiye kadar...'

Ama cumartesi günü hareket etmedim. Bir hafta sonra da **git**medim. Üçüncü Cumartesi hâlâ oradaydım. Tahran'dan yazı geldi neden hareket haberimi bildirmedim diye. Yırttım yazıyı. Dördüncü hafta maaşım kesildi. Bu dört hafta süresince Kovkeb de kendine bir yer bulamamıştı. Bir akşam sordum:

'Kaybettiğin şu kurşun asker nasıl bir şeydi? Söyle de belki aynısından alırım.'

'Boşuna üzme kendini. Şehirde aramadığım yer kalmadı. Benim kurşun askerim gibisi hiçbir yerde yok... Geceleri çok debeleniyorsun sen. Dün gece yatak ucuna gelmişim. Neden annen için o kadar çırpınıyordun?'

Doğru söylüyordu. Kâbus gördüğümü hatırlıyorum. Bir subay kılıcını çekmiş, anneme saldırıyor, babam da orada durmuş, tek laf etmiyordu. Kâbus görmemin sebebi, o zamanlar çok içki içmemdi.

Ertesi gün Kovkeb'le kurşun asker almaya gittik ama boşuna. Nereye gitsek, 'Bu bibloların hiçbiri o asker gibi değil' diyordu Kovkeb.

O zaman bu askeri Kovkeb'in istediği biçimde ben yapayım dedim. Tahta modeller hazırladım, kurşun aldım ve şu gördüğün şeyleri... Ama asker Kovkeb'in istediği gibi olmadı bir türlü. Bu arada yaptığım askerleri satıyor, onun parasıyla geçiniyordum, şimdi olduğu gibi. Ama ne çare! O ilk asker gibi olmadı hiçbiri. Bir yıl boyunca da olmadı. Gündüzleri işimiz buydu. Geceleri de konuşuyorduk. Bazen Kovkeb, şimdi orduda olan kocasından söz ediyordu..."

Burada F'nin sözünü kestim. Çünkü meselenin başını, sonunu anlamamıştım. Bir insan bir hizmetçi için kendisini o kadar da üzmez ki. Ama bu maceranın onu çok etkileyip üzdüğünü hissediyordum. Önemli bir meseleyi açığa vurmaktan kaçınıyormuş gibi geliyordu bana. Bu yüzden sordum ona:

"Seviyor muydun onu? Kendin dedin, aramızda hiçbir ilişki yoktu diye?"

Arkadaşım cevap vermedi soruma ve sözlerine devam etti:

"Dört ay sonra, belki de Kovkeb'in dediği böyle bir kurşun asker hiç olmamıştır, diye düşündüm. Bir sabah kalktığımda, kurşun asker dökecek yerde, tahta yontup kalıp yapmaya başladım. Korkunç bir adam yapmak istiyordum. Ne var ki bu kalıp istediğim gibi olmuyordu. Yüzü de istediğim şekli almıyordu. Korkunç, heybetli bir görünüm vermek istesem de ancak babam gibi oluyordu... Kalıp çıkarırken çektiklerimi bir Allah bilir bir de ben. Sen de dahil hiç kimse anlayamaz bunu. Bir de soruyorsun onu seviyor muydun diye. Dostluk da ne demek? Ben daha beter musibetler gördüm. Senin için doğal olan bir zevk benim için işkence sayılır. Sevememeye mahkûmdum ben. Dünyada bin türlü işkence metodu var. Bir insanın seve-memesi kadar büyük bir işkenceyi kimse tasavvur edemez. Benim derdime bela bile denilmez. Ruhaniyete hiç inanmam ben. Ah, hiç halim, havsalam yok... Bu asker yapıldı ama hayatıma maloldu. Şimdi bir yıl sonra anlıyorum ki Kovkeb'in hakkı varmış. Bu kurşun asker o askerlerden değildi. Her neyse bir tane yapıp bohçasına koydum. Bu işi birkaç gece tekrarladım... Bitti... Hayatımın birinci faslı bitti. Bir sabah kalktığımda Kovkeb yoktu."

Hikâyenin gerisini anlatmadı bana. O gün öksürük rahat bırakmadı. Fakat bu meselenin aslı şuydu: Hoşlanmıyordu benim son sorumdan. İkinci gün gittiğimde keyfi yoktu. Sonraları bütün ısrarlarıma rağmen, kaçındı anlatmaktan. Böyle temkinli davranışları büsbütün meraklandırmıştı beni. Belki bir cinayet işlemişti de bir defada itiraf edip rahatlamak istiyordu. Bu yüzden

sık sık gidip gelmeye başladım evine. Bir gün Kovkeb'in nerede olduğunu sordum.

"Bilmiyorum."

"Sence yaşıyor mu?"

"Yaşasın yaşamasın, benim için ölmüştür o."

"Bir kere daha görmek istemez misin onu?"

Cevap vermedi. Yine sordum:

"Ne zamandır görmüyorsun onu?"

"Huzurlu olmamı istiyorsan, bir daha böyle şeyler sorma bana. Benim gözümde Kovkeb öldü, tıpkı annemin ölmesi gibi."

Hiç konuşmuyordu. Evi İsmail-i Bezzaz Caddesi'ndeydi. Konu komşusuyla tanıştım. Onun hakkında yaptığım araştırmalardan bir sonuç alamadım. Köşedeki bakkal "Biz hiç görmeyiz onu. Evine pek az kişi girer. Bazen bir kadın gelir, girmesiyle çıkması bir olur... Evinde şimdiye kadar bir gece kalan olmadı." dedi. Komşu evin hizmetçisi "Sadece bir gece Firdevs parkında gördüm onu" dedi. Tesadüfen orada bulunan Sular İdaresi memurundan duydum. Geceleri sık sık ayak takımının bulunduğu arka sokaklarda dolaşiyor, sabaha doğru eve dönüyormuş. Aradığı bu kadının Kovkeb olduğunu düşündüm. Ama kız kardeşi Emin Aga olduğu anlaşıldı sonradan. Yine de sabahlara kadar Kovkeb'i arıyor.

Bir gün evinin bahçesinde Emin Aga'yla karşılaştım. Bu kadın hiç evlenmemiş. Otuz yaşındayken tövbe etmiş; Kербela'ya gittikten sonra "Molla Bacı" olmuş. Şimdi kız Kur'ân kursunda ders veriyor. Onun ağzından bazı laflar aldım.

Emin Aga'nın ince, zayıf bir yüzü vardı. Dudağındaki Halep çıbanı çirkinleştiriyordu yüzünü. Emin Aga henüz kocaya varmamıştı. Sürekli tespih çeker, zikrederdi. Bûşehr'deki erkek kardeşinden haberi var mı, yok mu, öğrenmek istiyordum. Göz ucuyla Halep çıbanını görebileceğim kadar peçesini yukarı kaldırırken şöyle dedi:

"Tövbe, tövbe, Estağfirullah! Ağzımdan böyle küfürler çıktığını rahmetli babam duysa, mezarında kemikleri sızlar. Hele hele babam bu çocuktan hiç hazzetmezdi. Aksine annem de çok severdi bunu; çocukluğundan beri. Ben abla olmama rağmen, beşimizi de mezara göndermeye razıydı, tek ki bunun kılma za-

rar gelmesindi. Oysa tekne kazıntısı bile değildi. Küçük kız kardeşim Begüm Aga tekne kazıntısıydı. Begüm Aga kocaya vardı. Anlaşamadılar, sonunda derdinden öldü gitti. Annemin bu oğlana sevgisi anlatılacak gibi değildi. Birbirlerini âşık ile maşuk gibi severlerdi. Annem usulca ona "Sen benim Yusuf'umsun" derdi. Öyleydi de. Aslına bakarsanız, bu çocuk annemin ölümüne o kadar üzüldü ki, sonunda üzüntüsünden böyle oldu. Ta o zamandan bitti, mahvoldu. Bûşehr'e gitmeden az önce annem sizlere ömür rahmetli oldu. Oralara gitmesine sebep, babamın yeniden evlenmesiydi. O da annesinin ölümünden sonra bu kadını evde görmeyi hazmedemedi bir türlü. Ne vardı biliyor musunuz? Babamın bu oğlanı görmeye tahammülü yoktu. Kürsünün* altına oturmuştuk. Çocuğun ayağı kürsüye çarpıp da lamba sallanınca kıyametler koptu. Okul kitabı, kalemi kavga konusu oluyordu. Eve geç gelse hır çıkıyordu. Akşam yemeğinde kavga, öğle yemeğinde kavga! O ölmüş anam bu ikisinin başına ne belalar getirdi bak; dinleyenin yüreği sızlar. Günün birinde baba oğul girdiler birbirlerine. Öyle böyle kavga değildi. Ağızlarına geleni söylüyorlardı. Bu "O kadar sîga nikâhı** yapacağına, biraz da anneme harcasaydın, ölmezdi" diyordu. Babam ise "Tövbe tövbe, Kur'an'a el basarım, ben kimseye dil uzatmıyorum" diyordu. Ama yalandı. Bu yalanı o gözü dönmüş karı, o teneseşire gelesice karı uydurdu. Sonra da artık ben bu evde kalamam dedi."

"Onun Bûşehr'deki hayatından habersizsiniz. Peki döndükten sonra ne oldu?" diye sordum.

"Nasıl haberim yokmuş? Ta Şiraz'dan benim hakkımda ipe sapa gelmez şeyler demiş. Ama doğru dürüst anlayamadım. Allah böyle kadınların karaltısını kaldırsın inşallah! Bûşehr'den döndüğünde bu hastalığı da yanında getirdi zaten."

"Ne hastalığı?"

"Bilmiyor musunuz? Deliliği. Bûşehr'den döndüğünde benim evimde kalıyordu. Her sabah kalkınca bir de bakıyordum tüm bohçalarım açılıp odaya saçılmış. Hatta cin tepedeki secca-

* Altında mangal, üstünde yorgan veya kalın örtünün bulunduğu, ayakların yorgan altına uzatılarak ısınmanın sağlandığı düzenek. (MK)

** Belirli süre için geçerli olan geçici evlilik, müt'a evliliği.

de bile. İlk gün hırsız girdi sandım. Sonra anladım hiçbir şeyin kaybolmadığını. Üstelik bu, her Allah'ın günü tekrarlanıyordu. Bir gece nöbet tuttum, baktım, ta kendisi. Ben yatınca o kalkıyor, ha bire bohçalarını karıştırıyordu. "Ne yapıyorsun böyle?" diye soruyordum. İstedığın kadar konuş; dinleyen kim? Sanki başçavuşun beygiri osuruyor! Sabah sorduğumda hiç haberi yoktu olanlardan. Anladım ki o dermansız derde yakalanmış. Bir şeyin peşindeydi sanki. Şimdi de öyle ya. Geceleri birden kalkıyor, bohçaya benzer ne bulursa açıyor. Hepsinden kötüsü, bütün vücudu bit içinde. Yüzüne gözüne tırmanıyor bitler. Mirza Rızâ-yı Hekimbaşı'ya sordum. "Eninde sonunda kör olacak" diyor. Yüreğim burkuluyor ama ben zavallının elinden ne gelir?.."

* * *

Mehtap güzel değil mi? Neden mi? Çünkü şairlerin, yazarların bütün romantik ve aşıkane manzaraları = dağınık saçlar + su kenarı + mehtap. Oysa mehtabın başka koşullarda iyi veya kötü olacağından haberi yok. Ama mehtap + on şâhî değerindeki kadınlar + şehre gelip süklüm püklüm köylerine dönen andavalılar = talihsizlik, bedbahtlık. Bu mehtabın şehrin güneyindeki caddelere dökülen beyaz irinden farkı yok. Soğukta sokak kenarlarında duvara yapışan şu kara çarşaflılar yaranın üstündeki pıhtılaşmış kan gibiler. Ben onlardan birinin peşindeyim. Sık sık onlardan birine yanaştığımda "Sokağa gel" derler. Sokağa girdiğimde "Önce ver bakalım on şâhî" derler.

Kovkeb'i arıyorum. Arkadaşımın kaderi ister istemez etkiledi beni. Alnı kir bağlamış, gözleri akmış, esrar öldürüyor onu. Sadece bu kadın onu kurtarabilir. Düşünüyorum da, ölünce dünyamın düzeninde ne değişecek sanki? Bu bir anlamda mantıklı, doğru bir fikir. Ammaaa... belki Kovkeb de kendi çapında topluma yararlı biridir. Evet, Çubçi Bey'den daha yararlı.

Kovkeb Firdovs Parkı'nın etrafındaki sokaklarda geçiriyordu geceleri. Temeddun Sineması'ndan Şah Meydanı'na ve Garajlara kadarki yerler onun güzergâhı ve nüfuz bölgesiydi. Tut ki Kovkeb'i gördüm; ne yapabilir ki o? Belki tekrar adam olmaya zorlar onu. Bu pislik dolu hayat artık devam edemez. Bir süredir

onun hayatını ben ve Emin Aga idare ediyoruz. Betül bu gece mutlaka Kovkeb'i bulup getirmeye söz verdi bana.

* * *

"Ne kadar ısrar ederseniz edin, artık bu pezevenk herifin yanına gitmem. Neler çekmedim ki onun elinden! Bilmiyorsunuz, canımı adadım onun için; tükettim kendimi. Allah da onu tüketsin! İçinizden ne katı kalpli biri olduğumu düşünüyorsunuz. Vallahi de billahi de öyle biri değilim. İzin verin, anlatayım hepsini. Bûşehr'de tanıştım onunla. O zamanlar iyi bir çocuktuk. Hizmetçisiydim onun. Her işini yapardım, sağ koluydum. Bir gece bana dedi ki: "Kovkeb, ben seni çok seviyorum. Anam yerindesin. Bilmiyorum ama gözlerin annemin gözlerine benziyor; ağzın da, burnun da." O zamanlar tertemiz, namuslu biriydim. Nâmahreme tırnağımı bile göstermemiştim. Harama uçkur çözecek biri değildim. Bir gün saf saf "Senin sîgan olmaya hazırım. Yarın gel, hocaya gidip işi halledelim. Beni uygun görüyor, istiyorsan, diyecek sözüm yok" dedim. Deliler gibi gülmeye başladı birden. Böyle olunca da bir daha ağzımı açmadım."

Kovkeb odada, kürsünün altına oturmuş sürekli içik içip tütürüyor, bana başından geçenleri anlatıyordu. Buruş kırış yeşilimsi bir yüzü vardı. Çiçek çukurları da görülüyordu yüzünde. Saçları süpürge sapı gibi yüzüne dökülüyordu. Ne kusuru olursa olsun, her şeye rağmen Kovkeb güzel biriydi.

Birden kurşun askeri hatırlayıp sordum:

"O kurşun asker meselesi ne oldu?"

"Aaa, onu da anlattı demek. Bu deli değil, zırdeli. Yalanım varsa kahrolayım. Kurşun asker, kendim için aldığım bir nazarlıktı. Nazarlık değil, doğrusunu istersen, ben o zamanlar kocamı çok severdim. Onun hatırası olarak almıştım. Kaybolunca da çok sinirlendim. Ama o kadar da önemli değildi. Bunlar onun üçkâğıdıydı. Beni orada gurbet ellerde tutmak istiyordu. Bir gece kalkıp baktım ki, bu askerlerden birini benim bohçama koymuş. O zamanlar bu askerleri beraber yapardık, ama çok biçimsiz, çirkin olurdu, gulyabani gibi. Gerisini söyleyemem. Doğrusunu isterseniz, korkuyordum. Sabahleyin kaçıp Şiraz'a

geldim. Orada kocamı bulamadım. Peşine düştüm. "Tekrar evlendi. Şimdi başına aldı bir bela" dediler. Burada çektiğim acılar şöyle dursun, kadın başıma, yabancı bir şehirde ne yapabiliyordum? Mesleğim yoktu. Genç olduğum için, nerede hizmetçilik yapmak istesem, evin hanımı razı olmuyordu. Hanım evde yoksa evin beyi bana rahat vermiyordu. Nihayet şoförlerden biri bir süre misafir etti beni sonra da Tahran'a getirdi. O gün bugündür bu yola düştüm. Bir gün Bâğ-ı millî'de dolaşırken gördü beni. Çulunu düzeltmişti. Beni görünce peşime takıldı. Evine götürdü. Ne yaptım ne ettimse evden dışarı bırakmadı. Şimdi nasıl anlatayım sana. "Sen benim anam yerindesin. Ben seni anam gibi seviyorum" diyordu. "Beni istiyorsan, gel bir şeyler yap. Ya al beni, ya sığa yap. Böyle olmuyor" diyecek olsam "Hayır, sen benim anamsın. İnsan anasını alamaz" cevabını veriyordu.

Sözünü kestim:

"Madem istiyordu seni, neden almadı peki?"

"Nasıl anlatsam bilmem ki. Adam değildi o. Deliler gibi atılıyordu üstüme. Yüzümü gözümü öpüyordu. Elimin tersiyle çarpıyordum, bu sefer de dövüyordu beni, küfrediyordu. Saçlarımı yoluyordu. Bir gün sopayla öyle dövdü öyle dövdü ki bayılmışım. Kaçtım evinden. Nereye gitsem, izimi buluyor, tekrar götürüyordu evine. Ama yine de kaçıyordum. Bir yıl böyle geçti hayatım."

Kovkeb ağlamaya başladı.

"Bu süre içinde başka biriyle de olmadım doğrusunu istersen. Biliyor musun, kimseden korkmam ben; hiçbir şeyden. Bak, kafelere almıyorlar beni. Lâlezar ile İstanbul Caddelerinde durmuyordum. Benim yerim arka sokaklar. Üstelik kendi kendimin hizmetçisiyim. Benden alabilecekleri hiçbir şeyim yok. Canım ise, onu da şoför muavinlerine feda etmeye hazırdım. Kim benimle ilgilenir ki? Ev, hayat, koca, çocuk, baba, mal mülk, hiçbir şeyim yok. Dayaktan da korkmuyorum. Öldürseniz gitmem o herifin evine. Ama birlikte gidersek, hele bir de bana el kaldıracak olursa, canına okurum onun! Bu sefer öldürürüm. Neden korkacak mışım? Hadi bakalım, gün ola, harman ola.

Geçen sene kıştı. Gece yatmaya gittim odama. Baktım yorğanım, odadaki eşyalarım yanmış. Söndürmek için su dökmüş

üstüne. Ben yokken gelmiş, bohçamı karıştırmış, kürsüyü yıkmış. Mangal yorganın üstüne devrilmiş. Oda alev alacakken su getirip dökmüş. Şimdi yatacak yerim de kalmadı. Tir tir titriyorum. Odasına alsın beni diye ne yaptım ne ettimse kâr etmedi. Tınmadı. Bitişik bahçede bir bey vardı. Elimden tuttu da aldı içeri. Kabahatsizdim; yerim yurdum yoktu. Sabah durumu fark edince az daha öldürecekti adamcağızı. Durmadan bağıırıyordu: 'Anneme ihanet ettin seen! Öldüreceğim seni!' İş daha da kötüye varmasın diye kaçtım. Bir daha da gitmedim oraya. Beni paramparça etsen de gitmem oraya."

Ben Kovkeb'i paramparça etmedim. Aksine biraz para verdim. İçki de tesirini göstermişti. Yeri yurdu yoktu zavallının. Elinden tuttum, arkadaşın evine götürdüm. Kovkeb odaya girince bir süre bekledim taşlıkta. Hiç ses çıkmayınca dönüp gittim.

* * *

Ertesi gün hava buz gibi soğuktu. Şehir kar altındaydı. Dairenden çıkınca İsmail-i Bezzaz Caddesi'ndeki arkadaşşıma gittim. Evin kapısı kilitlenip mühürlenmişti. Caddede bir müddet yürüdüm. Sonra Şah Meydanı'na gelip oradan evime gitmek üzere bir arabaya bindim. Arabada, dün gece bir adamın bir kadını boğması konuşuluyordu. Dordar Sokağı yakınında adamın biri elinde valiz dikilmiş, boynunu kaşıyordu. Şoför muavini yolcu-yu gördü. Şoför arabayı durdurduktan sonra muavine "Haydi, al on şâhîyi yoldan" dedi. Adam hâlâ boynunu kaşıyordu. Para arıyormuş gibi elini cebine soktu. Otobüse binmek için yaklaşırken valizi basamağa çarptı, kapağı açıldı. Birçok kurşun asker döküldü karların üstüne. Şoför beklemedi daha fazla. Gaza basıp hareket etti. Boynunu kaşıyan adam askerleri topladı, valizi eline alıp bağırdı:" Dur!"

Şoför tınmadı bile. Şoför muavini:

"Git işine! Herkes keyfini mi bekleyecekti pezevenk!"

Annenin Ölümü

Ey iki ayaklı hayvanlar! Ey, dili var diye kendini eşref-i mahlûkat sanan miskin yaratıklar! Kırlarda yaşayan kurtların dili olsa size dünyanın en şirret varlıkları olduğunuzu söylerlerdi. Yaşam defteriniz suç ve cinayet lekeleriyle kapkara olmuş.

Yazık! Muhammed ile İsa yılanlara, kaplanlara gönderilmiş olsalardı, mukaddes öğretileri daha iyi sonuç verirdi. Bencillikten, kendini beğenmişlikten, kendini sevmekten, utanç verici suçlardan başka ne bulunur ki toplumunuzda?

Onur kanıtı olarak ileri sürdüğünüz bu anlamsız sözler, bu riya, yalan dolu cümleler silinecek olsa dünyadan, sizin gerçeğiniz zehir saçan sürüngenler ile sahralardaki yırtıcı hayvanların korkunç görünümlerinden daha karanlık, daha alçak olacaktır.

Yeryüzünün hiçbir köşesinde, denizlerin hiçbir derinliğinde aklıktan ölen hayvan görülmez. Oysa sizin karanlığa, fesada bulaşmış toplumunuzda, duygusuz, kasvetli gözlerinizin karşısında, şaşaalı yaşantınızın kucağında binlerce bedbaht açlık işkencesiyle pençeleşmekte, bir lokma ekmek özlemi çekerken ölüm kadehini en acı ağızlarla içmekteler!

Bu felaketleri, bu bedbahtlıkları görmek için Amerikalara, Afrikalara gitmenize hacet yok. Şu sakın ve görünüşte mutlu Tahran'da, içinde yaşadığımız şu tarihte böyle facialar çok sık yaşanmakta.

Size roman ya da hikâye yazmak niyetinde değilim. Hayır, hayır, bu daha dün Tahran'da herkesin gözü önünde yaşanmış bir olay. Ne var ki buna sebep olanların kendini beğenmişliği bu

olayı başkalarının görmesine engel oldu. Tesadüfen arkadaşlarımdan biri haberdar oldu bu olaydan ve her saniye insanlığın gözünden yerin kanlı sofrasına dökülen binlerce bedbahtlık yaşlarını size göstermeye zorladı beni.

Ey toplumda kendine yer edinmek isteyen ve hak arayan kadınlar! Kız kardeşlerinizden birinin bedbahtlık öyküsüne kulak verin şimdi: Duygusuz bir adamın bencilliği ve istibdadı, kadının gençliğini, zenginliğini aldıktan sonra birkaç çocuğun sorumluluğunu onun üstüne yıktı; kadıncağızı ecelin acımasız, soğuk pençelerine bıraktı.

Siz kadınlar; büyüklerinizin zenginlik ve gösteriş hırsına, kendini düşüncelerine, kayıtsızlıklarına kurban giden o iffetli bedbaht kadının mezarı başına giderek gözyaşı dökün.

* * *

Aralık ayının soğuk gecelerinden birinde meydana geldi bu olay. Çerağ-i berk Caddesi'nin sonlarına doğru, Emin-i huzur Kavşağı'na gelmeden bir sokak vardır. Sipehsalar'ın evlerinden biri de bu sokaktadır. Birkaç gece öncesine kadar bu evde bir kadınla birkaç çocuğu oturuyordu.

Bu evde eskiden ne kadar çok eşya vardı, ne derece gerekli eşyalarla donanmıştı, bilmiyorum. Ama bedbaht bir kadının musibetlere, elemelere gömüldüğü soğuk ve karanlık bir gece bu evde eşya adına bir şey kalmamıştı. Bu evin odalarında gecenin karanlığı ile kışın soğuk rüzgârları dışında bir şey bulunmuyordu. Hatta mutfakta duman, kül, ateş bile yoktu. Bütün ev gecenin koyu karanlığına gömülmüştü, sadece bir odayı bir lambanın zayıf ışığı aydınlatıyordu. Ev halkının oturduğu bu odanın yarısı döşenmiş, ortaya köhne bir halı serilmiş, küçük bir de kürsü koyulmuştu. Kürsünün bir tarafında birkaç çocuk uykuya dalmış, diğer tarafında da bir kadın oturmuş günahsız çocuklarının masum yüzlerine ıstırapla, özlemle bakıyordu. Sonra sanki dayanamamış gibi kalkıyor, çocuklarının yüzlerini bir bir öpüyor, ateş gibi yanan yüzünü çocukların saçlarına dayıyor, derin, hızlı hızlı soluk alıyordu. Sonra odadan çıkıyor, gökyüzüne, yıldızlara bakıp geri dönüyordu. Odada dolaşıyor,

çocuklarını öpüyor, dışarı çıkıp bahçenin karanlık köşelerinden birinde duruyordu. Dizleri titrerken uzun uzun düşünüyordu. Nefsinin zayıflığı ve şüphesi arasında bir mücadele başlıyor, bir şeyler mırıldanıyor, tekrar odaya dönüyordu.

O gece kaç defa tekrarladı bunu, bilmiyorum. Ama bu hareketi kürsünün öbür tarafında uyuyan yaşlı kadını uyandırdı, endişe ve korku ile sordu hanıma neyi olduğunu. Acısını, sinirli halini gizleyemeyen genç kadın "Yok bir şey; bir daha bu çocukları görememekten korkuyorum" dedi.

"Neden?"

"Artık dayanacak gücüm kalmadı. Eskiden ne kadar mutlu olduğumu bir sen bilirsin. S'nin torunları için tayin ettiği aylık seksen Tümen de üç yıldır kesildi. Üç yıl boyunca ev eşyalarını, giysilerimi, mücevherlerimi satarak bu talihsiz çocukları yaşattım. Artık satacak bir şeyim kalmadı şu üstümdeki yırtık pırtık giysiden başka. Evde de satmaya değer bir şey yok. Bugün S'nin evine gittim torunları için bir şeyler istemeye. Küfürden, suçlanmadan başka bir şey geçmedi elime. Satılabilecek son şey, bir çift yeni ayakkabıydı. Onu da dün satıp, eski bir ayakkabı aldım. Kalan parayla bu akşamla yarın sabah kahvaltısı için bir şeyler aldım. Yarın çocuklarım bunları yedikten sonra artık doyuramam onları. Ve çocuklarımı aç görecek takatim yok. Ama ölürsem, belki dedeleri utanır da onurunu korumak için onlara bakar. Ciğerköşelerimin hayatta kalması için ölmeye hazırım. Çünkü Allah bu masum çocukların açlıktan yerlerde kıvranıp feryat etmelerini görmeye dayanamayacağımı biliyor. Çocuklar yalnız kalmasın, sabah onlara bakarsın diye çağırdım seni."

Yaşlı kadın çekinerek, bir anne gibi öğüt verircesine:

"Böyle korkunç düşünceleri getirme aklına. Ölüm senin için çok erken daha. Gençsin, üç çocuk anasısın, genç, zengin bir kocan var, ailen var; S. ailesi gibi bir aile var arkanda."

Genç kadın acı acı güldü:

"Bunların hiçbirinin benim ve çocuklarımın hayatına faydası yok. Kocam kaç yıldır zevk safa peşinde. Tahran'a geldiği zamanlar buraya gelmesiyle gitmesi bir olur. Kendi çocuklarını düşünmez asla. Biliyorsun sen, bu çocukları ev eşyası, mücevher ve babamdan kalan ne varsa satarak bu yaşa kadar getirdiğimi.

Erkek kardeşim halimden habersiz. Kendi hayatımı, çocukları-
mın hayatını onun omuzlarına yıkmaktansa ölürüm daha iyi.
Çocukların yegâne hamisi de üç yıldır aylıklarını kesti. Dün
bana nasıl da kötü davrandı! Çarem, sığınacak yerim kalmadı
artık.”

Yaşlı kadın:

“Yine de Allah kerim. Ayrıca intihar büyük günahlardan-
dır.”

Genç kadın üstelenen bu tür sözlerin uzayacağını görünce
hiçbir şey demedi, gidip yerine yattı. Öteki de öğütlerinin etkili
olduğunu sanıp kendinden emin bir halde uykuya daldı.

Ama yazık! Bir saat sonra herkes uyurken loş lamba da sön-
müştü. Anne yavaşça yerinden doğruldu, çocuklarının alınları-
na veda öpücüklerini kondurup odadan çıktı. Bahçedeki karan-
lık köşelerden birine gitti. Ellerini havaya kaldırıp yakardı usul
usul:

“Tanrım, senin adil ve şefkatli olduğunu söylerler. Bağış-
layacaksın beni. Çünkü biliyorsun bedbahtlığa, mezellete da-
yanacak gücüm kalmadığını. Hepimizi sen yarattın. Bir lokma
ekmek için kullarının izzeti nefislerini, iffetlerini yine yarat-
tıklarının hırsları, şehvetleri önünde yok etmelerine izin ver-
mezsin. Adaletin, merhametin o kadar çok ki hakir ve bedbaht
bir kadının dileğini kabul edersin. Senin yarattığın kulunun
fesada bulanmış küçük kulübesinden kaçıyor, ebedi huzuruna
sığınıyorum. Tanrım, hiçbir anne masum ve küçük yavruları-
nın ayrılığına dayanamaz. Ama artık keder alevleri yüreğimi
yakıp kül etti, gam seli üstümden, tüm duygularımdan geçti,
içimdeki bütün arzular öldü, dünya benim için karanlık, ya-
şanılmaz bir yer oldu. Dünya ve hayat hiç olmazsa ciğerköşe-
lerini açlık işkencesinden kurtarabilenler için güzel. Dünya,
yaşamları gözyaşlarıyla örtülmeyenler için güzel. Umut pence-
releri yüzüme kapandı. Artık bu dünyada umudum kalmadı.
Ey dünyayı yaratan! Sana geliyorum. Beni reddetme. Çünkü
senin katından başka yerim yok. Karanlık, kasavetli, acımasız
bir dünyadan başka bir şey yok ardımda. Yüce Tanrım! Senin
varlık mülkünde kapkaranlık, soğuk bir denizde kalan bu bi-
çare kadını kabul et.

Bu kısa yakarıştan sonra sıcak gözyaşlarını sildi, üstündeki eski mantoyu omuzundan attı, ayakkabılarını çıkardı, kararlı adımlarla küçük bir kapıdan içeri girdi. Bir süre sonra suyun ağır bir şeyle çarpışma sesi duyuldu ve tekrar sessizlik hâkim oldu. İki dakika süren çırpınma ve suyun çalkantı sesinden sonra su sarnıcı ölüm sessizliğine gömüldü. Sarnıcın karanlığındaki soğuk sular el ve ayakların son titreyişlerinin oluşturduğu dalgaları yuttu, kadını kucağına aldı. Daha birkaç dakika öncesine kadar bu kadının kalbi çarpıyor, gözlerinden yaş geliyor, dudakları çocuklarını alınlarından öpmek için titriyordu.

Bedbahtlık sona erdi. Yaşamın gözlerinden yokluğun korkunç deryasına bir damla mutsuzluk gözyaşı damladı. Yıldızlar her zamanki gibi kınayıcı gözlerle bu trajik perdeye bakıyorlardı. Heybetli ve münakkaş gökyüzü kıvıldamadan günahkâr yeryüzüne gölge salmıştı. Ufuk ağarırken Elburz'un karlı dorukları mutsuz bir kızın kefinden görünen alnı gibi kederli ve mahzundu.

Sabah oldu; Tahran'a güneş doğdu. Çocuklar uyanıp annelerini aradılar ama boşuna! Annelerinin sevgi, şefkat dolu yüzünü ancak rüyada görürlerdi artık.

Evin hizmetkârı korku içinde orayı burayı arıyor, boş yere odalarda dolaşıyordu. Birden gözü bahçenin köşesinde hanımın mantosu ile ayakkabılarına ilişti. Dizleri titreyerek o tarafa gitti; tüm vücudu zangır zangır titremeye başladı. Sarnıca yöneldi, mütecessis bakışlarla dingin suyun yüzeyine göz gezdirdi. Ama karanlıkta bir şey görünmüyordu... Neden... Suyun aydınlık tarafında bir tutam siyah saç sularla oynaşıyordu. Ve sonra... Dün gecenin keder izleri silinmemiş, uçuk renkli beyaz bir alnı, biraz şişmiş ama ebediyen kapanmış bir çift göz ve morarmış dudaklar görünüyordu suda.

* * *

Gilani.... Paşanın kızı olup, bolluk içinde büyüyen, S. Beyin gölgesi altında babadan kalan bütün parasını harcayan, birçok uşağa, hizmetkâra sahip olduktan sonra fakirliğe düşüp, çocukları

ve bir hizmetkârıyla yıkılmaya yüz tutmuş virane bir odada yaşayan bu kadın sonunda intihar etti.

İşin en acı tarafına gelince, bu bedbaht kadının ölümünden birkaç gün sonra S'nin uşakları şu söylentiye yaydılar: Biçare kadın delirmişti. Biz dün gidip onun mücevher kutularını, eşyalarını mühürledik.

Kadının halini iyi bilen yakınlarından biri şaşkınlıkla itiraz etti: Bu zavallı kadın açlıktan intihar etti. Mücevher kutusu hikâyesi de nereden çıktı?

"S. ailesinin şerefini korumak için bu söylentiye çıkarmak zorunda kaldık" cevabı verildi.

Evet, işte budur insanoğlunun âdeti!

Yolcu

İkindiye doğru annem ve kız kardeşimle birlikte bahçe kenarına oturmuş, çay içiyorduk. Bahçeyi yeni sulamışlardı. Gecesevası kokuları havaya yayılmıştı. Öğleden sonraki sıcaklık kalmadığı gibi, çiçek rayihaları gece kokusu veriyordu.

Evin kapısı çalınca, gidip kapıyı açtım. Üstü kapalı avlunun yarı karanlık boşluğunda, atının yularını elinde tutan iriyarı bir adam karşımda duruyordu. Yaya olan bu adam toz toprak içindeydi ve yorgun görünüyordu. Terden ıslanan atı avlunun taş döşemesinde eşiniyordu. Adam beklemeden kapıyı açıp içeri girdi. Sanki evi tanıyordu ve yıllarca bu evde yaşamış gibiydi. Yüzünde hafif bir gülümseme vardı. Elini saçlarıma daldırdı ve başımı salladı. Sonra atıyla birlikte bahçeye geldi.

“Siz kimsiniz? Kimi görmek istiyorsunuz?”

diye sormadım. Annem şaşkın şaşkın bize bakıyordu. Toz toprak içindeki yolcu, hayat dediğimiz küçük bahçeye geldi, annemin hatırlarını sordu:

“Biliyor musun, kaç yıl oldu? Kız çok küçüktü; süt çocuğuydu. Bu oğlan da yoktu. On on iki yaşında olmalı.”

Üzerinde mavi çuhadan geniş bir aba vardı. Güneşten yanmış iri ve kemikli bir yüze sahipti. Cildinde koyu lekeler görünüyordu. Gözleri çukura batmıştı. Başında büyük bir deri şapka duruyordu. Dizinden ayaklarına kadar tozluk bağlamıştı. İri elleri, kırçıl saçları, geniş omuzları, onu sağlam ve ağır gösteriyordu. Eyerdeki heybeyi açıp yere bıraktı.

“At terlemiş; tavlaya götüreyim” dedi.

Öne düştüm; ama yolcu benden daha iyi biliyordu. Tavla da atın sırtından eyeri aldı. Kocaman elleriyle atın sırtını biraz okşadı, sonra da atın sırtına ter havlusu koydu. Ahırdaki yem torbasına saman ile yonca koydu. Hayata döndüğümüz vakit annemin yüzünde bir soru vardı:

“Adam, kimsin!? Kardeşim olmayasın!?”

Annem defalarca kardeşinden söz etmişti bize. Yolculuklarından, fakirliğinden, evsiz barksız oluşundan. O bizim gözümüzde kahraman ve korkusuz bir adamdı. Bir yerde kalmaz, hiçbir şehre, diyara gönül bağlamazdı.

Havuz başına gitti; yüzüne birkaç avuç su serpti. Su geniş yüzünde dağılıyor, havuza dökülüyordu. Ellerini dirsekten aşağı yıkadı, başına boynuna su çarptı. Sonra da kareli mendiliyle başını, yüzünü kuruladı. Gelip heybeyi aldı. Yorgun ve ağır adımlarla yukarı kata çıktı. Biz de onun ardı sıra merdiveni çıktık. Üst kattaki sayvan şeklindeki odada sadece bir kilim vardı. Damda, içinde kimsenin kalmadığı bir odaydı bu. Annem fazla, işe yaramaz hırtı pırtıyı oraya koyar, biz de arada sırada orada oynardık. Adam odanın kenarına oturup heybeyi yanına çekti. Heybenin ağzında birbirine geçmeli sicim halkaları vardı. Son halkadan düğümleniyordu. Adam sabırla halkaları bir bir açıyor, heybenin her yanından birçok acayip şey çıkarıyordu. Bu kadar eşyanın o heybeye sığabileceğini insanın akli almazdı doğrusu. Çıkan eşyayı düzenle odanın kenarına diziyordu. Çok geçmeden odanın çevresi ve rafları doldu. Bir çift bronz geyik heykeli, akik ve firuze yüzükler ve çeşitli tepihlerle dolu bir cam kutu, birkaç işlemeli kadeh, gümüş zincirden kulpu olan desenli bir vazo, gümüşten bir nargile marpucu, bir avuç eski gümüş sikke, renkli yular ve teçhizatıyla kervan şeklinde birkaç tahta deve, iki üç çift çarık, birkaç ipek mendil, birkaç boncuklu antika gerdanlık, ağır pirinç çengelli çeşitli bel kayışları, beline yılan sarılmış büyük bir fareyi andıran birkaç kurutulmuş hayvan. Heybe boşalınca bir süre onlara baktı. Sonra anneme ipek bir mendil verdi. Kız kardeşimin yanına gümüş bir gerdanlık koydu. Kireçtaşından yapılmış, boynunda halkası olan ve sallanabilen bir kedi heykelini de bana verdi.

Güneş artık damların ardında yavaş yavaş kayboluyor, gece başlıyordu. Adam suskun suskun eşyalarına baktı. Yorgunluk alameti olarak birkaç kez ellerini göğsünde birleştirip omuzlarını sıktıktan sonra, oracıkta kilimin üstüne uzandı. Gidip yatak yastık getirdik ona. Adam kalkıp yatağına oturdu. Mavi çuhadan abasını çıkardı, ayakkabılarını bir kenara bırakıp tekrar uzandı. Gece olmuştu. Mehtap damların üzerinde parlıyordu. Annem gitti, yemek getirdi ona. Adam bize kırları, ormanları, dağları anlattı. Uzak şehirlerden, hayatından, atından, heybesindeki eşyalardan söz etti.

Annem akşam yemeğini getirdi; bir şey demeden önümüze koyup gitti. Adam doğruldu, birkaç lokma aldı ve kalkıp ahıra gitti. Ben de yanındaydım. Atı bahçeye çıkardı. Kuyudan bir kova su çekti, atına içirdi. Elini atın başında, boynunda, belinde gezdirdi. Atı tekrar tavlaya soktu. Orada hayvanın önüne saman, yonca, biraz da arpa koydu. Birlikte döndük. Tekrar dama çıktığımızda büyük ve beyaz ay gökyüzünün ortasına yaklaşıyordu. Yolcu adam odanın pencerelerini açtı. Gidip yatağına uzandı, gözlerini gökyüzüne dikti. Ben de yanına oturdum. Eli saçlarımın arasındaydı. Bilmiyorum nereyi, neyi düşünüyordu. Bir süre sonra seyahatlerinden, uzaktaki kentlerin insanlarından, kervansaraylardan, dağlarda ormanlarda gördüğü hayvanlardan, ıslık çalan yılanlardan, konuşan papağanlardan, kavgacı fakirlerden ve başıbozuk hırsızlardan söz etmeye başlamıştı. Sesi kısılıyor, bedeni gevşiyordu. Yağsızlıktan sönmek üzere olan kandil gibiydi.

“Ormanda gidiyordum. Bu at da yanımdaydı. İndiğimde bir ses duydum...”

Eli saçlarımın arasında hareketsiz kaldı. Yavaşça yatağına düştü. Önce sessizdi, daha sonra horultusu yükseldi. Ay ışığı pencerelerden odaya vuruyordu. Adamın uyurken daha iri görünen ağır cüssesinin yarısı ay ışığında kalmıştı. Göğsü bir iniyor, bir şişiyordu. Odaya baktım. Odanın etrafı, raflar eşya doluydu. Korkuyordum. Sanki adamın cüssesi büyüyor, büyüyor, odayı kaplıyordu. Yavaşça yataktan kalkıp dışarı çıktım. Annem damda, duvar gölgesine oturmuştu. Basamaklardan inerken de kendi kendine konuşuyordu:

“Kendisi! Ta kendisi! Tam iki gün uyur şimdi. öllerde ovalarda derbeler oluyor. Her zaman dolaşacak! Dolaşmadan edemez ki. Üç dört gün yürür, yürür, sonra dev gibi düşer, bir köşede uyur.”

Ertesi sabah uykudan kalktık. Kız kardeşim gerdanlığı takmıştı. Ben de alçı kedimi aldım. Kız kardeşimle merdiveni çıktık. Bahçeden bizi gören annem:

“Yukarıya çıkmayın, bırakın, uyuyor işte! İki gün daha uyanmaz!” dedi.

Ama yukarı çıkıp baktığımızda, adamın sırtı bize dönüktü. Yavaş yavaş soluğu duyuluyordu. Derin uykudaydı.

Odaya, eşyalarına göz attık. Pirinç geyik biblosuna, deve kervanına ve başkalarına. Adam tüm varlığı ve sevinci içinde sakin sakin uyumaktaydı.

O gün evimiz sessizdi. Birkaç kez usul usul yukarı çıkıp odaya uğradık. Annem her gün kendi kendine.

“Başından beri şehirde durduğu yoktu. Bu kuş konmaz kervan geçmez çöllerde, bu şehirlerde ne var, bilmiyorum! Be adam, niye kendine bir düzen kurmazsın? Herkes ev bark sahibi oldu. Neden derbedersin? Bir heybe içindeki ıvır zıvırlar hayatı olmuş onun! Karın kaybolup seni terk ettiyse, sevgili çocuğun havuza düştüyse dünyanın sonu gelmedi ya! Sen neyi ispatlamak istiyorsun? Ne demek istiyorsun? Zavallı annem senin yüzünden kederinden öldü. Bu adamlık mı? Bu kardeşlik mi?” diye söyleniyordu.

İkinciye doğru tekrar üst kata çıktık. Yine göğsü inip inip çıkıyordu. İnsan ona bakınca korkuya kapılır, cenaze ya da bir ölüyü hatırlardı.

O gece ay yükseldiğinde büyük ve parlaktı. Gecenin gizemli uğultusu başladı. Uzak kırlardan soğuk esintiler geliyor, sulanmış damların üzerinden çiçek kokularını da beraberinde getiriyordu. Kız kardeşim ve annemle beraber üst katın ön tarafına oturmuş, sessizlik içinde akşam yemeği yiyorduk. Adam ise uyuyor ve nefesinin sesleri geliyordu. Annem suskundu, tek kelime etmiyordu. Annem aşığı inince biz de onun ardından indik.

Üst kattan ve uyuyan adamdan korkmuştum. Kardeşime sordum; o da korkuyordu. Dam bizim için korkunç ve esraren-

giz bir yer olmuştu. Sanki bir olay oluyor, biri ölüyor da cenazesi **götürülüyordu!**

Ertesi sabah erkenden uyandım. Kız kardeşim ile annem **uyanıktı**. Yavaşça basamakları çıktım. Adam doğrulup yatağına **oturmuştu**. Beni görünce gülümseyip esnedi ve göğsünü yumrukladı. Uyumaktan yüzü şişmişti. Kalktı, atının yanına gitti. **Elini** yüzünü yıkadı. Gelip yatağına oturdu. Annem ona çay ve **ekmek** getirdi. Kahvaltıdan sonra heybesini yanına çekti.

“Ben bugün gidiyorum. Şimdi eşyalarımı toplayayım” dedi.

Eşyaları bir bir alıyor, bir beze sarıyor, dikkatle heybeye **yerleştiriyordu**. Her eşya hakkında bir hikâye anlatıyordu. Kime **anlattığı** belli değildi. Bize bakmıyordu çünkü. Sanki alışmıştı **buna**.

Annem üst odanın dışında duruyordu. Ben de kardeşimle **birlikte** yanına oturmuştum. Eşyaları koyduktan sonra heybenin **ağzını** iki taraftan bağladı. Ayağa kalkıp heybeyi aldı. Elimi **tuttu**, birlikte merdivenden indik. Kız kardeşimle annem **arkamızdan** geldi. Adam heybesini bahçede yere bıraktı, tavlaya **girdi**. Tavladan çıktığında atı eyerlenmişti. Elini atın başında, **kulağında** gezdirdi. Beni ve kardeşimi okşadı. Anneme başını **salladı**. Geri dönüp baktığımızda annem yüzünü çevirmişti.

Adam atı evden çıkardı. Biz de çıktık. Ata bindikten sonra bir daha arkasına bakmadı. Yüzünü görmedik. At keyifliydi. Hızlı gitmek istiyor ama adam yularını çekiyordu. Görebildiğimiz **sürece**, yolun beyaz çizgisi üzerinde ona bakıyorduk. Güneş **arkasına** vuruyordu. Abasının mavi rengi ufukta yavaş yavaş **soluklaştı**. Sonra atı ile birlikte yolun beyaz çizgisi üzerinde bir **nokta** gibi kayboldu. Eve döndüğümüzde annemin yüzü **göz yaşlarıyla** ıslanmıştı.

Sekizinci Kabir

Devlet memuru Âferin Bey, bir an bile yerinde duramayan insanlardandı. Faal, hareketli, aceleci ve çalışkan bir adamdı. Da-ima bir yerden bir yere gider, hatta telefonla halledilebilecek ya da oda müstahdemini göndererek takip edilecek işleri de bizzat işe koyularak yapardı. “Ben tecrübe ettim. İşler böyle daha bir sağlam ve gönlümün istediği gibi oluyor” diyordu. İşte bu sebeple, emekli olduğu vakit yaşantısında tuhaf bir değişiklik oldu. Başının ortasındaki saçlar dökülüp, etrafındaki saçlar ağarmaya başlamıştı. Sağlıklı ve güçlü bir insan görünümündeydi. Kesinlikle ihtiyar olduğu söylenemezdi.

İşte bu adam, bu özellikleriyle emekliliğinde işsiz kaldığından dolayı oldukça rahatsız oluyordu. Emeklilik başlangıcında bir hayli kafa yordu, ne yapıp ne yapmayacağını düşündü. Yaşamın tamamen maddiyata döküldüğü ve insanların ekmek parası kazanma, yer, arazi ve dağ alım satımı düşüncesinde boğuldukları bu devirde, idari hizmet sırasında yitip giden ve zamandan habersiz kaldığı yılları telafi etmek için ne yol izleyeceğini düşündü.

Âferin’in, karısı ve üç çocuğuyla içinde yaşadığı iki katlı bir evi vardı. Şehrin bazı semtlerinde bir metrekare toprağın birkaç yıl içinde önceki kıymetinden bin misli fazla değer kazandığı devirde bu ev Âferin’in imdadına yetişiyordu. O zaman kendi kendine şöyle düşünüyor, “Allah’a şükür, kafam çalıştı da şu evi yaptım. Yoksa bugün çoluk çocuğumla bu şehirde perişan olurum” diye içinden geçiriyordu. Bununla beraber emekli ay-

hıyla hayat çarkını gclkle evirebiliyordu. Ev ve çocukların masraflarını karşılayabilmek için harcamada dikkatli olması gerekiyordu. Emekli olunca yaptığı ilk iş, hiçbir niversiteye girememiş olan oğlunu Amerika'ya göndermek oldu. Bu esnada tasarruf ettiği paranın hemen hemen tümünü harcadı. Oğlu da, Amerika'da çalışıp, bir daha ondan para istemeyeceğine dair söz verdi.

İki üç ay önce ferin, bir iş bulup bu dar zamanında günlük masraflarını çıkarmak gayesiyle eski amir ve meslektaşlarını ziyaret etti. Onlara, evde oturmaktan, sokaklarda derbeder olup caddeleri arşınlamaktan yorulduğunu söylüyordu. Doğrusu da buydu. şehrin caddelerinde o kadar dolaşmıştı ki, caddede, sokak ve ara sokaklardan haberi oluyordu. Özellikle mağaza vitrinlerini seyretmek onun ilgi duyduğundan şehirdeki bütün antikacı dkknları ile simsarlara uğruyordu. Artık birkaç ay sonra bu kabilden görmediği bir yer kalmadığı söylenebilirdi. Hatta bit-pazarlarını, şehrin güneyindeki çukurlukları, şehnme okunan kahvehaneleri, uzaktaki türbeleri, şehir dışındaki mezbaha ve harabelere kadar mahzen ve kehrizleriyle* birlikte görmüştü ve onları anlatıyordu. Diyordu ki: "Biz, memuriyetimiz sırasında gndzlerimizi satmıştık. Geceleri de yorgunluktan vücudumuz halsiz kalıyordu. Artık içinde yaşadığımız şu şehirde nerelerin kimlere ait olduğunu, ne olup bittiğini bilecek zamanımız kalmıyordu."

Gitgide fakirlik ve darlık içinde didişen grup grup insanların yaşantılarına yavaş yavaş aşına oldu. Bu aşinalık onda bir tür bağlılık ve dert ortaklığı hissi uyandırdı. İstrap çektiğini ve talihsizlikte o insanlarla ortak olduğunu hissediyordu. Bu histen, vücudunu gam verici bir zevk ve huzur sarıyordu. Hayatın anlamının, derdi hissetmek, keder ve gamı anlamakta olduğu inancına kapılmıştı. ferin Bey'in dünyası garip bir şekilde değişmişti. Neşeyle gülüp, en kk anlamsız bir hareketle sırtmaya başlayan, sevinç ğlıkları ve kahkahaları dışarı taşanlardan bezmişti.

"Ne gafiller! Ne habersizler!"

* Kehriz (kriz): su yolu (.n.).

Hep midesini doldurma düşüncesinde olan, et parçalarını şişe geçirip ateşe koyan ve gözlerini hırsıyla ona dikenlerden nefret ediyordu. Bu midesine düşkün insanlar hangi lezzetin peşin-delerdi? Ha bire ye, gül, boşuna ve aptalca sevin, alkış tut!

Birkaç yıl sonra Âferin Bey artık böyle dolaşıp durmaktan yoruldu. Dizlerinde rahatsızlık hissedip, biraz da ağrı çektiğinden artık hızlı yürüyemez olmuştu. Yürümesine yardımcı olsun diye birkaç gün baston kullandı. Ama bu işten hoşlanmadı. Bastonun yere vuruş sesi keyfini kaçıırıyordu. Sanki düzenli aralıklarla kulağının dibinde çekiç vuruyorlardı. Avcu terliyordu. Bastonun avcuna yaptığı basınç da tahammül edilir gibi değildi. Bu yüzden birkaç gün sonra bastonu bir köşeye atarak, karısına:

“Şu tahta parçasını yanımda oraya buraya sürüklemenin faydası yok. Ayaklarıma yardımcı olmadığı gibi, ellerimi de boş yere meşgul ediyor!” dedi.

İşte bu sıralarda Âferin Bey ekmek parası kazanmayı, bir yiyecek dükkânı, sigorta şubesi, halıcı veya antikacı dükkânı açmayı aklına koydu. Böyle bir dükkân aramaya, alışverişe aşına olan kimselere sorup soruşturmaya başladı. Bu araştırma ve sorup soruşturmanın sonucu onun hesabına üzücü olmuştu. Bütün bu işlerin, kendisinin sahip olmadığı sermaye yanında, özel bilgi ve beceri de gerektirdiği sonucuna vardı. Bu bilgi ve beceri de bir iki günde ha deyince elde edilmiyordu. Bu durumda, ömrünü devletten maaş alarak geçirmiş olan birinin halkla alışveriş yapması kolay olmazdı. Güç durumunda kalmıştı. Her gün sabah ve öğleden sonra biçimsiz bir şekilde büyüyen bu kentte dört beş saat yürümek ve geçim telaşıyla o yana bu yana koş-turan insanlara bakmak, yüzüncü, belki de bininci kez mağaza vitrinlerine, içindeki mallara, otomobillere göz atmak onun için artık usandırıcı ve yorucu olmuştu. Bazen öylesine bezginlik duyuyordu ki, iki üç gün kendisini eve hapsediyordu.

“Bu hayatın artık çekilecek yanı mı kaldı? Bu ömür ne zamana kadar sürüp gidecek? Ben nasıl öleceğim? Bir gün gezip dolaşırken, bir ırmak kıyısı veya bataklık kenarında mı? Ya da caddede şerit çekilmiş bir yaya geçidinden geçerken kalbim durup yere mi yığılacağım? Arkın, çamurun ortasına!?. Ya da otomobillerin tekerlekleri altında mı kalacağım? Vah vah vah!..

Bu düşünceler yavaş yavaş her türlü düşüncenin yerini alıyor, iri bir ağaç gibi vücudunun her tarafına kök salıyordu. Artık nereye gitse, nerede otursa, kimle sohbet etse, ölümü konuşuyor, insanın saçma ve anlamsız akıbetinden, korkunç yazgısından söz ediyordu. Bu halde iken hayatını ölümle yüz yüze görüyordu. "Eninde sonunda bu yürüyüp dolaşmalar, bu bakımlar son bulacak. Gençliğim, çocukluğum, memuriyet yıllarım sona ermedi mi? Artık ben ölümle karşı karşıyayım!.."

O sıralarda bir gün dostlarından birinin cenaze merasimine katıldı ve şehir yakınındaki bir türbenin yanında bulunan mezarlığa gitti. Sıcak yaz günlerinden biriydi. Âferin bey mezarlıkta kabirlerin irili ufaklı taşları üzerinde bir süre yürüdü. Nihayet cenazeyi yıkadılar, tabuta koyup, namaz kılmak üzere bir ağacın gölgesine bıraktılar. Namaz kılanlar arasında ilk safta duran Âferin, yakıcı güneş altındaki sayısız mezarlara göz gezdirdi. Dostunun ağaç gölgesinde ve tabut içindeki suskun cenazesini gözünün önüne getirdi. O anda ölümü karşılamaya karar verdi. Özellikle cenaze namazından sonra cenazeyi aile kabristanına götürüp, gecikmeden toprağa verdikleri vakit, o da bu mezarlıkta ya da münasip bir yerde kendine mezar satın almayı ve "Âferin Aile Kabristanı" adını vermeyi düşündü.

Ertesi gün işe sıvandı. Bir türbe kenarındaki mezarlıktan uygun bir yer satın aldı. Burası, ortada havuzu ve bahçelerinde büyük ağaçlarıyla yeni bir mezarlıktı. Mezarlığın yanında demirli kapı ve penceresi, yüksek tavanı ve avizeleriyle büyük bir mescit vardı. Hatim duaları bu mescitte icra ediliyordu. Mescidi çepeçevre saran odaların tümünü hanedanlar satın almış ve kapı üzerlerine her hanedanın adını gösteren kakmalı yazılar yazılmıştı. Âferin Bey bu mezarlığı gördüğü için çok heveslendi ve "Çok güzel bir yer! İşte burası bana lazım olan yer" diye geçirdi içinden.

Mezarlık sorumlusuyla konuştu. Boş oda kalmadığı ve bunun yanı sıra fiyatları da bir hayli arttığı için, Âferin Bey mezarlıkta boş kalan ikiye dört metrelik yeri satın aldı. Bu sekiz metrekarelik zemin, havuza yakındı ve büyük bir karaağaç orasını gölgede bırakıyordu. Satın alma işlemi tamamlanınca Âferin Bey aldığı yeri birkaç kez adımladı, etrafına göz gez-

dirdi. Havuz kenarına oturmuş abdest alan ihtiyar bir adama baktı. Başlangıçta biraz vehimliydi. Yüreğinde korku ve ıstırap vardı. Bu korku ve ıstırap, kuşkulu hallerde insanda uyanan cinstendi. Kendi mezarı üstünde duruyor ve artık ölümlle arasında fasıla kalmadığını görüyordu. Renginin uçtuğunu, ellerinin, ayaklarının hafif hafif titrediğini hissetti. Abdest alan ve oranın mezarcısı olan ihtiyara kesik kesik bir şeyler söylüyordu. Ama ihtiyarın "Kendiniz için mi satın aldınız?" sorusuna doğru dürüst bir cevap veremedi. Sadece "Dostlar, akrabalar için..." dedi. Buradayken "Eninde sonunda bir gün insan ölecek" demek istedi, ama sözünü orada kesip mezarlıktan uzaklaşmayı yeğledi.

Ertesi gün caddede yürürken mezarlığı hatırladı.

"Ben ne iş yaptım! Herkes bağ, bahçe, ev, gelir getiren arazi satın alırken, ben kendime mezar satın aldım! Bu da oldu mu ya!?" dedi.

Ancak bütün odaların, hatta mescidin içinin de başkaları tarafından satın alındığını anımsadığı vakit, yaptığı işten ümitlendi. Beklemeden bir taksiye binip mezarlığa gitti. Orada yine mezarıcıyla karşılaştı. O gün daha bir cesaretle konuşuyordu. Bir toprak sahibinin çalım ve gururu içindeydi. İhtiyara:

"Baba, burası kaç mezar olur?" diye sordu.

Adam "Sekiz geniş mezar" diye cevapladı.

Âferin "Sekiz geniş mezar. Kimler için peki?" diye düşündü.

Düşünceye daldı ve saymaya başladı. Ölümü yakın olabilecek uzak yakın bütün hısımlarını saydı. Yediye gelince saymayı bıraktı. "Kâfi. Son mezar da benimki" dedi. Daha sonra ihtiyara dönerek:

"Biz bu sekiz mezarı hazırlatmak istiyoruz. Bu işi kim yapacak?" diye sordu. İhtiyar:

"Pekâlâ. Size sekiz tane temiz mezar kazıp hazırlayayım. Kerpiçlerini koyup üstünü kapatayım. Ama arzu ederseniz, iki kat yaparım."

Âferin, iki katlı bina, iki katlı otobüs, hatta iki katlı uçağı biliyordu. Bu söz karşısında duraladı:

"Baba, iki katlı mezar mı olur?"

İhtiyar:

“Çoook. Bu mezarların çoğu iki katlıdır. Beyim, bu devirde yer çok pahalı. Nüfus da arttı. İki kat olmazsa, ölümler çok yer tutar. Şu ağacın yanındaki mezarı görüyor musun? Şu iki kara taşı olanı. İki katlı mezardır o. Allah göstermesin, bir babayla oğlu üst üste yatıyor. Çocuk altta, babası üstte. Araba kazasında öldüler” dedi.

İki katlı mezar lafını duymaktan tüyleri diken diken olan Âferin, el ve ayaklarında dünkü titremeyi aynen hissediyordu. Boğazı kuruduğu için ağzını zorla ıslatıp bir süre durakladıktan sonra ümitsiz ve kesik kesik:

“Hayır baba” dedi, “bir kat yeter.” Daha sonra, korkusunu şakayla azaltmak için ilave etti:

“Bırak, öteki dünyada bir karışıklık rahat yerimiz olsun.”

İhtiyarın ağzı sessiz gülüşüyle açılınca, Âferin onun kırmızı diliyle takma dişlerini gördü. Birbirlerine bakışıp sustular.

İşlem başladı. Âferin kaparo vererek mezarlıktan ayrıldı.

Ertesi gün onun için birkaç günlük uğraş çıkmıştı. Sabahle-yin erkenden gidip mezar kazımının başında duruyor, işi dik-katle kontrol ediyordu. Çalışırken ihtiyar ona sordu:

“Beyim, mezarları nasıl kazayım? Normal mi, peygamberî mi?”

Âferin hayretle:

“Peygamberî de nasıl oluyor?” diye sordu. Mezarıcı da “Peygamberînin, ölünün üzerine kerpiç konulan sekisi yoktur. Mezar bir el kadar yükselir, üstüne tak kurulup örtülür. Cena-zenin üzeri takın altında serbest kalır” diye cevap verdi.

Aferin biraz durakladıktan sonra “Elbette Peygamberî ol-sun” dedi.

İhtiyar cevaben “Evet, Peygamberînin ne zararı var? İçin-de oturulabilir bile” dedi. Gülmemek için kendini zor tutan Âferin’in vücudunda korku ve pişmanlıkla karışık bir hal belir-di. Vücudu karıncalanıyordu. Nefesi tıkanmıştı. Birkaç kez ök-sürdü, sonra da konuşmadı.

Mezarlar hazırlanınca içlerini süpürdüler. Yan yana olan kabirler arasında ince bir duvar vardı. Mezarların üzerini ker-piç ve kireçle kapladılar. Mezarıcı, mezarları Âferin’in emriyle

zevkli bir şekilde kerpiçle döşedi. Sağına soluna kerpiç koyarak desen verdi. Taşçıya sipariş verdiği sekiz küçük ve siyah mezar taşını her kabrin üzerinde kerpiçler arasına koydu. Her taşta birden sekize kadar "Âferin" yazılıydı. Âferin'in bir hafta süren koşuşturması, mezarcı, bir duvarcı ve iki amelenin ter dökmesi, taşçının keser sallamasıyla sekiz mezar hazırlandı. Bu kabirler, etrafındaki yüzlerce kabir arasında derhal göze çarpıyordu. Ameleler mezarların üstünü süpürüp suladılar. Güneşin karağaç dal ve yaprakları arasından mezarların gölgesine aydınlık lekeler saçtığı bir öğleden sonra, Âferin Bey bir haftalık koşuşturma ve zahmetinin neticesini seyretti. Boğazını temizleyip "Her şey halloldu. Şimdi hep birlikte fatiha okuyalım" dedi.

Mezarlıkta seyre dalan duvarcı, ameleler, mezarcı ve bir iki kişi çömelip parmaklarını boş mezarlara koydular ve fatiha okudular. Âferin de havuz kenarındaki sekizinci mezara oturmuş fatiha okuyordu. Başarılı bir gündü. Bir iş bitmişti. Yüreğinde korku, ümitsizlik ve helecan olmakla birlikte, yine de bu işin bitmesinden memnundu. Gönül rahatlığıyla duvarcı, ameleler ve mezarcının ücretlerini verdi. Birkaç fakire para dağıttı. Şimdi artık şu birkaç milyonluk şehirdeki mezar sorunu çözümlenmişti.

Binlerce mezar arasında, bir gün cenazesinin defnedileceği, yaşlı bir ağaç gölgesi altında ve havuz kenarında bir yeri vardı. Kendisine, ellerine, ayaklarına baktı. Sonra korkmuş gibi yüreği titredi; yorgun ve ağır adımlarla mezarlıktan uzaklaştı.

* * *

Artık Âferin Bey'in hayatında tamamen farklı bir feza vardı ve yeni sözlerle dolu yepyeni bir dönem başlamıştı. Bu adam, bir süre önce mezarı olmayan, tek başına sokakları arşınlayan adamdan tamamen farklıydı. Psikolojik durumu, sözleri, davranışları insanlardan ayrıydı. Nerede oturup bir sohbet başlasa:

"Biz yapacağımızı yaptık; kabrimizi satın aldık. Hem de bir değil, sekiz tane. Eninde sonunda herkes ölecek. Öldükten sonra başkalarının yer bulma zahmetine katlanmaması için önceden bunu düşünmeli, değil mi ya? Adamı götürür, yıkarlar. Hazır

mezarına rahat rahat koyarlar, vesselâm. İnsanın sonu hayırlı olsun, yani böylesi” diyordu.

Ya da:

“Eskilerin dedikleri gibi, kim önceden mezarını hazırlarsa **ömrü** uzun olurmuş. Ben cuma geceleri mezarımın başına gider, **biraz** havuz kenarında oturarak insanların akıbetini düşünürüm. Ölmüشلere ve kendi mezarıma fatiha okuyup, hayrına hurma ve peynir şekeri dağıtır, dönerim. O zaman insan hafifliyor, ruhu temizleniyor. Artık insanların bu koşuşturmaları, bu çalım satmaları, birbirleriyle çekişmeleri, zor kullanmaları, sahte saygı ve eğilmeleri ona saçma ve değersiz geliyor. İnsan kendisine diyor ki: “Be adam! Birkaç sabah sonra öleceksin. Şu yalancı dünyada neden bu kadar ikiyüzlü, dalkavuk ve üçkâğıtçı oluyor, neden yemin ediyorsun? Neden yersiz ve zevksiz gülüyorsun?” Hayır, ben artık rahatladım. Kabrim tamam. Hesabım, kitabım yalnız Allah’la” diyordu.

Birkaç kez de konuşma uzadığı vakit dostlarına şöyle demişti:

“Adamakıllı hazır olmak için, başlangıçta üç dört kez gidip, cenaze koyuyorlarmış gibi mezara uzandım. Önce insan irkiliyor, ama mesele değil. Doğrusu dar bir yer. Diğerleri gibi bir yer işte.”

Bütün bu söyleyip yaptıklarına rağmen, yine de ruhunun derinliklerinde yokluk ve ölüm korkusu mevcuttu. Bu düşünceyi varlığıyla özdeşleştiremiyordu. Ellerin hareket ettiğini görüyor, ayaklarıyla yürüyor, insanları ve her şeyi dünya gözüyle görüyordu. O halde ölüm ve yokluk da ne demektir?

Düşünceye dalıp da sekiz mezarın manzarası gözünün önünde canlanınca “Kim daha önce bu çukurları dolduracak, kimin vücudunun ağır kokusu üstü kapalı o hava boşluğunu kaplayacak acaba? Ben olmayayım sakın?” diye kendine soruyordu. Daha sonra canlı kalmak ve bu uğursuz fikrini kimsenin öğrenmemesi şartıyla yedi mezarın dolmasını görmek istediğini hissediyordu. Böylelikle başkaları ona saygı duyacaktı. “Bu kabirleri filan hazırlamış. Hem de ne kabirler! Ne güzel yer!” diyeceklerdi. İşte o zaman bu düşüncelerinden dolayı kendisini kınıyor, bu fikirleri başından atmaya çalışıyordu. Lanet olası şeytan!

Mezarlar hazırlanmalı iki üç ay olmuştu ki arkadaşlarından birinin yetmiş küsur yaşındaki yakını vefat etti. Onun cenazesine katılmıştı. Ölü sahipleri uygun ve yakışık alır bir yer bulmak için telaşlandıkları sırada ağzından çıkıverdi ve çalımla:

“Arzu ederseniz, merhum için bizim aile mezarlığından bir mezarı alabilirsiniz” dedi.

Ölünün yakınları Âferin Bey’e sayısız teşekkür ettikten sonra cenazeyi onun satın aldığı mezarlara götürdüler. Hemen ilk kabir işgal edildi. Âferin Bey’in şaşkın gözleri önünde bir numaralı “Âferin” yazılı mezar taşı kaldırıldı.

Âferin Bey’in o andaki hali görülmeye değermişti. Tek tek ve düzgün konuşuyordu. O yeri hangi şartlar ve psikolojik durum içinde satın alıp, mezarların hazırlanması için nasıl günlerce başında durduğundan söz ettiği için onu dinleyen herkes yaptığı işi methetti ve bir cenazeye mezar devrettiği için takdirle karşıladı. “Bu işin dünya ve ahiret sevabı vardır. Çünkü kabir bulmak için bir cenazenin yerde bekletilmesi doğru değildir” diyorlardı. Bu övgülerle bağış ve gurur duyguları kabaran Âferin Bey boğazını temizleyerek:

“Bendeniz bir şey yapmadım. Siyah olan ameller defterimden belki bu küçük hayrım sayesinde günahlarım silinir” dedi.

Ölen adamın yakınları defin merasiminin sona ermesinden sonra kabir yerinin parasını ödemek istediklerinde, ciddi olarak parayı almaktan çekindi. Sonunda, helal olması için mezar yerinin satın alınması gerektiğinden, cüzi bir meblağ aldı. Onu da oracıkta fakir fukaraya dağıttı ve iş tamamlandı.

İki yıl geçmeden mezarlar birbiri peşi sıra işgal edildi. Âferin’in dostları şaka yollu ona:

“Herkes senin kabirlerinin güzel ve bedava olduğunu anladığından alelacele ölüyor” diyorlardı.

Âferin onların alay ve gülüşleri karşısında kendisi de gülüyor ve:

“Neden bekliyorsunuz öyleyse? Elinizi çabuk tutun. Çünkü iki üç mezardan başka kalmadı” diyordu.

Bu konuşmalar daha da ileri gidiyordu. Gerçi Âferin, onların şaka yaptığını biliyordu, fakat iki yıl içinde dost ve yakınlarından yedi kişinin ölmesine bir türlü akıl erdiremiyordu.

Üç dört mezar alındığında Âferin’in hali önce normaldi. Fakat altıncı ve daha sonra yedinci kabir de elden gidince garip bir korku ve perişanlık hissine kapıldı. “Ah! Benim sıram geliyor galiba! Eş dosttan biri daha ölürse yüzüm tutmaz ve son mezar da elden giderse?! Hayır, asla kabul edip mezarımı kaptırmam. Bu bir avuç toprak, ağaç altındaki bu dar ve karanlık çukur kendi yerim olacak!” Sonra diğer mezarlarda yatan yedi cenazeyi hatırladı. Korkudan titremeye başladı. Gözlerini kapattı ve o manzarayı unutmaya çalıştı.

* * *

Birkaç ay ölüm hadisesi olmadan geçti. Sekizinci kabir boş olarak onun cenazesini beklemekteydi. Gerçi Âferin, bu son mezarı kimseye bırakmamaya ahdetmiş, tanıdığı ve uygun bulduğu herkese bu konuyu açmıştı, ama yine de mezarın elden gitmesi endişesiyle kuşku ve korku içindeydi. Kendisi de bu kuşku ve korkuyu tam manasıyla tanımıyordu. Her cuma gecesi ya tek başına ya da eşiyle birlikte türbe ziyaretine gidiyor, daha sonra kendi mezarının başına geliyor, orada bir süre kalıyor, mezarlık kararınca kadar ölmüşlerin ruhuna ve kendi mezarına fatiha okuyordu. Ama bir başka endişesi daha vardı: Ölümünden bezginlik ve hatırlayıp da kabullenmek istemediği mezar korkusu. Bazen böyle yaptığını pişman oluyor, kabri doldurtmak, yerine bir fidan diktirtmek ya da istedikleri cenazeyi defnettirmek istiyordu.

“Öldüğüm zaman diğer milyonlarca insan gibi beni de buralarda bir yere defnederler herhalde. Bu yaptığım şey de ne maskaralıktır?”

Bu düşünce de onu razı etmiyor, incittikçe incitiyordu.

“Tek başına, garipçe, diğer sahipsiz ölümler gibi! Uzak köşelerde! Vayy!”

Bu düşüncelerle öylesine doldu ki, bir gün kendi kendine şöyle hüküm yürüttü:

“Doğru dürüst söyle bakalım. Bu mezarı istiyor musun, istemiyor musun? Ya onu saklı tutarsın ya da bırakırsın başka birinin cenazesini defnederler.”

Kuşkulu, ümitsiz ve acıklı hüküm yürütmesi sonunda her şeyi bir kenara itiverdi:

“Boş ver baba! Bir şeyler olur sonunda. Bu mevzuyu ne zamana kadar sürdürüp duracaksın?”

Bir gün ikindi üzeri evine giderken gazeteci ona gazetesini verdi. İlk sayfada iri puntolarla yazılmış tuhaf bir haber ilişti gözüne. Gerçi o her zaman savaş ve ölüm haberlerini okurdu ve o sayıda da Hint şehirlerinin yüzlerce uçak tarafından bombalanması ve bir atom savaşının çıkma ihtimali haberleri yazılmıştı. Fakat Âferin Bey’in gözü başka bir habere takılmıştı. Arkadaşının sahibi olduğu, o yakınlardaki emlakçı dükkânına gidip kanepeye oturdu ve haberi şöyle okudu: “Bugün büyük şehir mezarlığı, devlet ve askeri erkân, esnaf ve mahalli yöneticilerden oluşan bir heyetle belediye başkanı tarafından açıldı. Bundan böyle diğer mezarlıklara cenaze defnedilmesi yasaktır ve belediye buna kesinlikle engel olacaktır.” Hemen haberin arka sayfalarındaki devamını buldu. İki üç kez sonuna kadar okuduktan sonra başını kaldırıp emlakçıya döndü:

“Gidip ahiretimiz için yer satın aldık. Şimdi de belediye başkanı, kendi mezarınızda yatma hakkınız yok, diyor. Bu maskaralık canım! ‘Beyler, gücünüz sadece bize yetiyor’ diyecek kimse yok. Şu yarım metrelik çukurda gözünüz mü var? Allah Allah!”

Emlakçı dükkânında sohbet başladı. Âferin’in tanıdığı iki üç kişi de sohbe katıldı. Sonunda Âferin zıvanadan çıktı, ama dostlarının sohbeti bırakmaya niyetleri yoktu. Biri:

“Duyduğuma göre, Âferin Bey, mezara elektrik çektiymişsin. Cuma geceleri gidip, iki üç saat içerde kestiriyormuşsun!” diyor, başka biri:

“Sahi mezarın içini beyaza boyatmış, duvarlara tablolar asmışsın, doğru mu?” diye soruyordu.

Âferin çok rahatsız olmuştu:

“Siz şaka yapın bakalım. Ama bilin ki ben kolay kolay bunu kabul etmem. Âferin mezarını belediyeye kaptırmaz!”

* * *

Büyük şehir mezarlığına “ebedi cennet” adını verdiler. Ölülerin diğer mezarlıklara gömülmesi yasaklandı. Âferin, elinden çıkan ve üç dört yıl boyunca düşüncesiyle kendini meşgul eden yerden rahatsız olarak, gidip “ebedi cennet”i görmeye karar verdi. Yola düştü. Ağaçlandırılmış caddeleri, atlas ve kadifeçiçekli bahçeleri, hatim meclisleri, haftalık, kırk ve yıldönümü törenleri için yapılmış beyaz taşlı binalarla bölümlere ayrılmış geniş bir alan gördü. Mezarlığın bir kısmı kalabalıktı. Ağlama inleme sesleri geliyordu kulağa. Birkaç binek otomobili ile otobüs park edilmişti. Âferin her tarafı dolaştı, o geniş araziye iyice inceledi. Açılıştan hemen birkaç gün geçmesine rağmen mezarlığın bir kısmının dolduğunu fark edince yüreği titredi:

“Şaşılacak şey! Ne çabuk! Aman Allahım!..”

Kendi boş mezarını hatırladı.

“Çürüyüp dağılan cesetler arasındaki karanlık!”

Vücudunun derinliklerinden gelen bir ses, o rutubetli ve dar çukurla bağdaşamayacağını itiraf etti. Bütün koşuşturmalar, bekleyişler, cuma geceleri fatiha okumaların ne faydası olurdu? “Şu insanoğluna bak hele! Şu bağlılığa bak. Mezarında kristal avize yaksalar, mezar duvarlarını mermerle kaplasalar, duvara boy resmini, portrelerini assalar ne olacak yani? Be adam, sen kokup çürümüş bir cesetsin! Bütün düşüncelerini, pisliklerini, arzularını toprağa yanında götürmüşsün. Birkaç kadınla erkek tesadüfen mezarına gelip el sürecekler de, resimlerdeki kıyafetlerine gülmeseler dahi sana anlamsız bir şekilde acıyacaklar. Belki de ‘O, utanmaz, para canlısı, ensesi kalınlardandı’ diyecekler” diye içinden geçirdi.

Yürürken bir hatim meclisinin önünden geçti. Ağıt okuyan görevli, sandalyede gözlerini yummuş, avazı çıktığı kadar yüksek sesle, zamanın gelip geçiciliği hakkında şiirler okuyordu. Halkın önündeki masalarda bol bol tatlı ve meyve vardı. Âferin, bazılarının kabuğu soyulmuş portakal ve elma yediğini, tatlı ve

pastaları acele acele ağızlarına attıklarını gördü. Sinirlenip kendi kendine "Ölüsü kınalılar! Babanızın ruhları ha?! Çok üzgün ve yaşlısınız değil mi?" dedi.

Eve dönerken yolda "Ölüsü kınalılar! Düğüne gitmişler sanki! Gördün mü, portakalları, tatlıları nasıl da mideye indiriyorlar!?" diye söyleniyordu. Eve geldiğinde güneş batmıştı. Evin bahçesini sulamışlardı. Atlasçiçeklerinin kokusu havada dalgalanıyordu. Bir hafta önce Amerikalı bir kadın ile Amerika'dan dönen oğlunun o gece daveti olduğunu hatırladı. Onun da davete katılması gerekiyordu.

Büyük bir davet olduğu için birkaç yabancı kadın ve erkek de çağrılmıştı. Oğlunun şerefini korumak için gitti, saçını başını taradı, en iyi giysilerini giydi. Bir iki saat sonra konuklar peş peşe gelmeye başladı. Âferin Bey de oda kapısında durup konuklara hoş geldin diyordu. Mezar meselesinden haberdar olan ve babasının her fırsatta o konuyu açacağını bilen oğlu, babasından o gece mezar ve mezarlık hakkında hiçbir şey söylememesini rica etmişti. Babası da başını sallayıp oğluna, artık mezar meselesinin bittiğini, o günden itibaren o dar ve karanlık çukurun ağır yükünü düşüncelerinden silip attığını söylemişti.

Çok geçmeden misafirlerin tümü geldi ve meclis şenlendi. Dans müziği çalan plakların nağmeleri art arda devam ediyordu. Erkek kadın herkes dansa kalkmıştı.

Âferin, heyecanlı dans figürleri yapanlara bakıyor, rengârenk giysiler içinde şeffaf ve çıplak tenleri görüyordu. Parfüm kokusu, gülüş sesleri ve müzik nağmeleri onun ruhunda bir kavga yaratmıştı.

"Böyle sevinçli olanlar ölecekler mi? Toprakta çürüyecekler mi?"

Oğlunun tembihini hatırladı. Gözlerini kapayıp başını salladı. Ölüm düşüncesini aklından silmeye çalıştı.

Bir arkadaşı ona bir bardak bira takdim etti. Reddetmek istedi. Yıllardır ağzına alkollü içki almamıştı. Biraz durakladı. "Artık mezarım yok... 'Ebedi cennet' de..." diye düşündü. Bira bardağını alıp başına dikti. Bira buruk ve soğuktu. Sonra bir tane daha, üçüncüsü ve dördüncüsü.

Biraz geçince Âferin çakırkeyif oldu. Oğlu, babasının ayakta durduğunu, konuklar arasında tek başına dans edercesine yalpaladığını, fiske attığını görüyordu. Bir kadının yanına geldi mi, parmağıyla çenesinin ucuna dokunuyor "Güzeller! Gençler! Dans edin! Mutlu olun! Ne mezarı, ne 'ebedi cennet'i düşünün" diyordu. Kendisine doğru gelen oğluna gözü ilişince elini uzattı "Gel babacığım, dans edelim. Mutlu olalım. Artık bir daha mezar ve mezarlıktan söz etmem. Bu ağır yük babanın omuzlarından kalktı. Gidin, o çukuru doldurun. Artık onun içinde ölmeyeceğim!" dedi.

Berehut

Telefon çaldı. Telefon eden, arkadaşım Ekber'in eşiydi. Kocasının hasta olduğunu, yattığını ve onu hemen görmeye gitmemi istediğini söylüyordu. Daha fazla açıklamada bulunmadı ve daha ben ona bir şey soramadan telefonu kapadı. Önce gitmek istemedim. Ancak biraz düşündükten sonra "Bir dost ve üstelik hasta da. Belki yardım ister. Gitmemek doğru olmaz" dedim içimden. Beni düşündüren tek şey "hemen" sözcüğüydü. Beni hemen istemesine sebep olan şey neydi? Bin türlü düşünceden sonra yola koyuldum.

Odası ilaç, alkol ve tıbbî yağlar kokuyordu. Ekber karın üstü ve biraz da sağ yanına doğru yatmıştı. Başını yastık üzerindeki sağ koluna koymuş, inlemekteydi.

Yerinden doğrulmadan ya da bana bakmadan selamımı aldı, tekrar inlemeye başladı. Yanına oturdum. Yüzü terlemişti. Vücudu, nefesi ateş ve hastalık kokuyordu. Bana şöyle dedi:

"Sana neden zahmet verdiğimi biliyor musun? Yazman gerekecek ilginç mevzularım var. Aşk, maşk gibi laflar değil. Kendi yaşam öyküm de değil. Yemek, içmek, uyumak, daireye gitmek ve televizyon seyretmek hayat değil. Günlerdir ilginç bir yaşantım olduğunu düşünüyorum. Anılarımı yazıyordum. Çok komikti. Birkaç yıldır düzenli olarak bu işi yapıyorum. Anılarımı yazdığım birkaç yıldan sonra, boş olduğum bir gün onları okumaya heves ettim. Ve okudum da. Kendimden ve yaşantımdan hoşlanmadım. Tatsız bir hayattı. Saçma ve bomboş. Okurken gülmekten kendimi alamadığım saçmalıklar yazmıştım.

Mesela, kızımın şehrin sokaklarında bir oğlanla el ele tutuştuğu, sigara içip yürüdüğü günü görüverince kanım tepeme sıçramış, hatıra defterime birkaç sayfa karalamıştım. Zaman, çevre, okullar, sinemalar hakkında verip veriştirmiş, 'Artık bu saçmalıklarla insanlık sona ermiştir. Aile ve sevgiyi yok saymak gerekir' demiştim. Yine 'İnsanoğlunun işi rezillığe varmış, dünya leş kokulu bir bataklığa dönüşmüştür' kaydını düşmüştüm. Ve başka birçok laf... Onları bastırıp, resimli olarak, yoldan çıkmış insanlara dağıtmak istiyordum. Onları uyarırsam belki kendi benliklerini bulurlar, insanlık da kurtulmuş olurdu. Her ferдин toplumun kurtuluşu karşısında bir sorumluluk taşıdığına inanıyordum. Ama hepsini yırtıp attım. O saçmalıkları yazmakla geçirdiğim ömre yazık!.. Fakat dün gece ateşli ateşli bir şeyler görüverdim ve yazılmaya değer olduğunu anımsadım. Onları yazmaya karar verdim. Kendim yazamam. İşte bunun için gelmeni, belleğimde kalan şeyleri söyleyip senin de yazmanı rica ettim. Geç olmadan bu işi yapmalıyız. Bugün biraz iyiceyim. Acelem var. Belki yarın unuturum. Biliyor musun nasıldım? Yıpranmış, delik deşik bir çuval tasavvur et. İçine kırık kılıç, hançer ve kama gibi sert ve sivri uçları olan demir parçaları, eğri büğrü madeni miller konulmuş olsun. Ben de o ağır çuvalı altından tutmuş boşaltmak istivormuş olayım. Köseli ve sivri demir parçaları kenetlenmiş, çuvaldan çıkmıyor. Ellerim, belim o yükün ağırlığı altında ağrımaya başlamıştı. Yere düşen demirlerden iki üçü çıplak ayaklarıma batmış, yaraların verdiği ağrı ve sızidan bitap düşmüştüm. Neredeyse demir parçalarının hepsi dökülvürecekti. Ama o hadise olmadı. Bense, yürek titremesinden yorgun düşmüş, o köhne çuvalı sallıyordum... Tabii bu sözleri yazma. Bunlar o hikâyenin parçası değil. Hikâye denilebilirse eğer!.. O demir parçalarının ayağıma ne yaptığını, çuval birden boşalacak olsa başıma ne dertler açacağını kim bilirdi? Hayır. Lazım değil. Kesinlikle bu kısmı yazma ve duymamış ol. Herkesin içinde böyle boş, uyumsuz ve ağır bir çuval vardır. Hayır! Bu konuda bir şey yazman gerekmez."

Hasta bir dostun dileği karşısında ne yapabilirdim ki? Bundan böyle fırsat buldukça yazmam için bana anlatmasını önerdim. Kabul etmedi. Karısı gidip kâğıt kalem getirdi; başını

üzülme alameti olarak sallayarak bana verdi. Teslim olmuşum. Gözümden bir şey kaçmasın diye dikkatli ve süratli yazmam için ısrar ediyor, hikâyesini kendi ağzından nakledilmesini istiyordu. Şöyle başladı:

“Ateş içinde yanıyordum. Sağıma yatmışım. Geceydi. Oda loş ve kokmuştu. Alkol ve B vitamini kokusu odaya yayılmıştı. İlk önce, dairede doktorun bel ağrım için kuvvetli bir müsekkim iğne yaptığı, eve gidip istirahat etmemi tembihlediği ve vücudumun kırılıp hissizleşmesi halinde araba kullanmamam gerektiğini söylediğinde başladı. Ben de gittim, ceketimi çıkarıp arabanın arkasında sırtımı dayadım. Sağa doğru ve çok rahat bir şekilde oturuyordum. Hava sıcaktı. Şoför suratle anayoldan gidiyordu. Öğle üzeriydi. Güneş koyu turuncu rengindeydi. Çevredeki tepeler, uzaklardaki dağlar, bulutlar, hepsi turuncuydu. Şoför iriyarı bir adamdı. Taştan yapılmış bir heykel gibi arabanın önünde oturuyordu. Üzerinde kareli bir gömlek vardı. Sağ ayağım uyuşuk ve hissizdi. Bir kaplıcanın sıcak havuzuna girmiş gibiydim. Soldaki açık camdan üstüme soğuk soğuk rüzgâr esiyordu. Hoşuma gidiyordu. “Oh! Oh! Efil efil esiyor!” diye mırıldanıyordum. Otomobilin camından gökyüzüne bakarken, içinde “efil efil esen rüzgâr” cümlesinin geçtiği bir şiir arıyordum ama bulamadım. Gözlerim kapanıyordu. Uykum gelmişti. Aslında uyku değil, bir tür hissizlik ve baygınlıktı bu. O uyuşukluk halindeyken sol yanımın efil efil esen rüzgârla soğuyup kuruduğunu hissediyordum. Güçlkle doğruldum; camı kaldırdım. Ceketimi omuzlarıma alıp tekrar yaslandım.

O gece bel ağrım tuttu. Kafası koparılmış bir kuş gibi çırpınıyordum. Toprağa düşmüş balık gibi bir o yana bir bu yana dönüyordum. Komşular olmasa, avazım çıktığı kadar bağıracaktım. Yine doktor çağırdılar. Hap, kapsül, iğne, pomat ve merhemle dolu iki paket verdi. Şimdi ağrı ve yangım biraz hafifledi, ama hâlâ ateşim var. Uyuşturucu ve müsekkim hap verdiler ve biraz dinleneyim diye odamdan çıktılar. Gecenin karanlığında elma büyüklüğünde bir küre görüyorum. Yuvarlanan iri bir elma. Güney kutup tarafı bana doğru çevrili. Bu küre nefes aldığım da sola, nefes verdiğimde sağa dönüyor. Eksenini görüyorum. Yüzeyi, gözü okşayan koyu ve açık mavi renkleri ve geometrik

desenleriyle bir mozaiği andırıyor. Doktor hastalığıma antrekostal nahiyede soğuk algınlığı teşhisi koymuştu. Bu kelimeyi geceyarısından yaklaşık iki saat sonra, o başı koparılmış kuş gibi çırpındığım zaman söyledi. Sabahın tam ikisinde antrekostal kelimesini söyledi. Birkaç kez tekrarladım bu kelimeyi. Sonra dışlerimin arasında kalmış çiklet gibi ezdim, ezdim, dilimle o yana bu yana çevirdim: Acı, burumsu ve tatsızdı. Antrekostal! Küre dönüyordu. Arka yüzü karanlıktı. Tıpkı yıldızlara benzeyen parlak noktalarıyla aysız gecelerdeki gökyüzü gibiydi. Kürenin üzerindeki geometrik desenler Cuşkân seccadelerinin motiflerini andırıyor, açık ve koyu mavi rengiyle üzerine basılmış ve şeffaf Kerk seccadesine benziyordu. İsfahanlı yaşlı ressamı anımsadım. O, eski ressamların stiliyle çalışıp, daha çok minyatür yapan ustalardandı. Hesaplanmış sağlam çizgileri, hoş kıvrımlı ve rahat meyilli ilginç motifleri vardır. Bir zamanlar onu görmeye gitmiştim. Henüz çalışabiliyordu. Beni evinin aynalı ve resimli salonunda kabul etti. Rahat kanepelere yaslandık. Tecrübeli yaşlı bir ressam konuşuyordu karşımda. Yaşamından, öğrenciliğinden ve birkaç kıran'a kalem kutusu yaptığı devirlerden söz ediyordu. İri kemikli yüzünde gözleri parlıyordu, içlerinde yaşam ümidi ve zamandan hoşnutlukla karışık bir gülüş dalgalanıyordu. Nadir Şah'ın Hindistan'daki savaşını, Taht-ı Cemşid'i ve kendi yüzünün resmini yapmış, bunları diğer tablolarla birlikte salonun kapı ve duvarlarına gayri muntazam olarak asmıştı. Masanın üzerinde İsfahan kudret helvası duruyor, ışık salon pencerelerindeki renkli camlardan içeri süzülüyordu. Tavan yüksekti. İhtiyar usta evinin salonunda, eserleri arasında bir put sessizliğiyle karşımda duruyordu. Ağır, sağlam, sessiz ve derinliklerinde özlemlerin tortulaştığı gözlerle. Karşımdaki duvarda, rafın yanında bir yağlıboya çalışmasını görüyordum. Öte yanda, köhne bir çerçeve içinde güzel bir nestalîk yazıyla şunlar okunuyordu: "Hûrun maksûrâtün fi'l-hıyâm"* Sonra beni evinin havuzlu bölmesine götürdü. Kırmızı ve beyaz balıklarla dolu bir havuzu vardı. Güneş ışığı havuzlu bölmenin yüksek tavanındaki deliklerden prizma şeklinde içeri giriyordu. Kendi

* "Çadırlar içinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş hûriler vardır." (Kur'ân, Rahmân sûresi, 72. âyet)

odasına geçtik. Rafları olan, küçük ve sade bir odaydı. Bir köşeye yastığıyla birlikte küçük bir yatak sermişlerdi. Burası ustanın çalışma ve yatak odasıydı. Usta bana başka bir odada, açık ve koyu mavi renkli on seccade halı gösterdi. Huzur veren ve gözü okşayan renkleri tıpkı kürenin üzerindeki desenlere benziyordu. Halıların renklendirilmesi ve motifi ona aitti. O anda, mutlaka onun da dönen küreyi renkleriyle birlikte karanlıkta görmüş olduğu düşüncesine kapıldım. Sonra hayatından alınan bir filmi hatırladım. Salonu, renkli camları, havuzlu bölmede aydınlık pencereleri, çalışmaları vardı. Belki de yanılıyorum. Belki de gördüğüm, bir kitap ya da takvimdeki renkli bir resimdi. Her halükârda yaşlı ressam evinin avlusunda, etrafı zarif parmaklıklarla çevrili havuz başına serilen bir yatağa oturmuş sırtını dayamıştı. Karşısında da iki üç kişi oturuyordu. Bir semaver, bir kadeh, çay bardakları ve çay tabakları vardı. Yazları, ikindiye doğru avluyu sulayıp bahçeye su verdikleri o yitip giden günleri hatırladım. Gecesevası ve atlasçiçeği kokuları avluyu sarar, akşam esintisi çıkınca serçeler cıvıldaşmaya başladılar. Yorgun insanlar ellerini, yüzlerini yıkar, sonra da avlularda yaygılara uzanırlardı. Vücutum sızlıyor, başım dönüyordu. Resmin karaltısında, ustayı örtülü bir kadınla birlikte görüyordum.

Tekrar salona döndük. Eskilerden, kalem kutuları, minareller, kubbeler, koyu ve açık mavi renklerden söz ettik. Vedalaşma zamanı gelince usta, istediğimi almam için eski minyatürleri önüme koydu. Bütün minyatürler karakalem çalışmasıydı. Minyatürlerin konuları Şeyh San'an ile Hıristiyan Kızı, Yusuf ile Züleyha, Şah Abbas'ın Meclisi, Leyla ile Mecnun, Ejderha ile Zümrüdüanka'nın Savaşı gibi eski hikâyelerden seçilmişti. İçlerinden birkaç kervancının Yusuf'u ipe kuyudan çektikleri resmi niçin aldım? Nefis bir resimdi. Nohut rengi kâğıda çizilmiş olan resmin rengi uçmuştu. Yanılmıyorsam, altına birkaç münasip şiir de yazılmıştı. Resimde imza yoktu. İstedğim için onu imzaladı, sonra kâğıdı rulo haline getirip bana verdi. İmzası insan yüzü şeklindeydi; belki de kendi yüzüydü.

Evinden çıktım; bol sulu arkların sessizlik içinde, iki yandaki ağaçların gölgesi altında aktığı sokaklara girdim. Işık huzmeleri yaşlı adamın havuzlu bölmesinin tavanındaki deliklerden

içeri süzülüyor, yer yer arkların sakin sularının derinliklerine dalıyordu. Açık ve koyu mavi renkler dönen kürenin üzerinde şaşırtıcı bir karışımla sağa sola kayıyordu. Sonraları ne oldu bilmem, o resmi kaybettim. Ne kadar aradımsa da bulamadım. Yusuf ile kervancıları görmeyi çok arzuladığım ve aramaktan hayli yorulduğum bir gün, çerçeve yaptırdığım dükkâna gitmeye karar verdim. Yeri, Şemiran kapısı yakınında, bir cadde dönemecindeydi.

Dükkânın kapısı, duvarları, vitrinin içi, büyüklü küçüklü resimlerle doluydu. Duvar kenarlarına birkaç sıra çerçeve konulduğu için içeri güçlkle giriliyordu. Dükkânın sonunda, üstü yine küçük çerçeve ve kesik camlarla dolu masanın başında, on beş on altı yaşlarında, uçuk renkli, çelimsiz bir oğlan çocuğu iri gözleriyle bana bakıyordu. Dükkânın boya, cila ve alkol kokan atmosferinde içim boşalır gibi oldu. Çerçeve ve tablolar arasında insan yüzü olduğu teşhis edilebilen o bölgede, beni üzüntü ve pişmanlığa iten nasıl ürkütücü bir şey vardı acaba? Yavaşça sordum:

'Usta nerede?'

Çocuk 'Hangi usta?' dedi.

Önce yanlış yere geldiğimi düşündüm. Fakat o dükkânda.

'İbrahim Ağa' dedim.

Çocukcağızın hali değişti. İnce renksiz dudakları açıldı ve ümitsizlikle 'Vefat ettiler!' dedi.

Çocuğun konuşma tarzı beni pişman etti. İbrahim Ağa'ya benziyordu. Oğlu olmalıydı. Elli yaşlarında, uçuk benizli, sessiz, az konuşan ve dükkânın sessizliğinde işlerini temiz ve zarafetle yapan o adam ölmüştü.

'Ben onun ahbabıydım. İyi bir adamdı. Allah rahmet eylesin! Sanırım bir iki yıl önce çerçeveletmek üzere buraya bir resim getirmiştim. Gelip almayı unutmuşum' dedim.

'Makbuzunuz var mı?' diye sordu.

'Aramızda makbuzun sözü olmazdı. Verdiğimden de emin değilim. Şöyle bir bakayım. Belki sahipsiz resimler arasındadır' dedim.

Yavaşça sordu: 'Konusu neydi?'

'Hazreti Yusuf' dedim.

Dükkân duvarında asılı duran boyalı büyük bir tabloyu gösterdi. Züleyha zümrütten bir tahta yaslanmış, nedimleri çevresine oturmuşlardı. Güzel yüzlü Yusuf, yüzünün etrafında nurdan bir hale ve elinde ibrik ve leğeniyle ortada durmuş, bütün nedimler onu görmekle kendilerinden geçmiş, elma, portakal ve turunç yerine ellerini kesmişlerdi. Elleri, etekleri kana bulanmıştı. Uzun boylu, nuranî Yusuf altın ibrik ve leğeniyle, göğsü açık Züleyha ve kana bulanarak kendinden geçmiş nedimelerin karşısında ortada duruyordu. Tavana altın püsküllü kırmızı bir perde asılmış, tavus tüyünden yapılmış yelpazeler iki taraftan hafif bir esintiyle Züleyha'nın yüzünü okşuyordu.

'Hayır evladım. Küçük sade bir resimdi. Kuyuda Hazreti Yusuf'u gösteriyordu. Birkaç kişi ipele onu yukarı çekiyordu. Bedeninin yarısı kuyudan çıkmıştı' dedim.

Başını sallayıp dükkânın ardiyesine götürdü beni. Ardiyenin loşluğunda İbrahim Ağa'nın resmi hayalet, ruh ya da gölge gibi bakıyordu bize. Her tarafa baktık. Çekmecelerin içlerini bir bir kontrol ettik. Benim aradığım resim yoktu. Ardiyeden çıktığımda artık yapacak işim kalmamıştı. Çocuğa bakmadan vedalaşıp dışarı çıktım. Dar vakitti. Otobüsler gürültüyle gelip geçiyordu. İnsanlar karınca misali bir yerden bir yere gidiyor, yanlarında torba ve paketler taşıyorlardı. İbrahim Ağa'yı düşünüyordum. Dönen kürenin koyu ve açık mavi renkleri arasında yüzü bir beliriyor, bir kayboluyordu. Ellerinden kan damlayan insanlar da vardı. Birisi, kopyasını çıkarıp geri vermek üzere Yusuf'un resmini almıştı benden. Bundan eminim. Ama kim olduğunu hatırlayamıyorum. Bu ilk unutkanlık vakam değil. Vakitle hayli ilginç bölümleri olan meşgul edici bir kitabım vardı. Belki siz de okumuşsunuzdur onu. Kaçar şahının basın bakanının anılarını diyorum. Birçok kitap yazmıştır. Bence en önemlisi bu anılarıdır. Onu da biri benden aldı, bir daha da geri vermedi. Hâlâ o anılardan bazı bölümleri düşünüyor ve kitabı alanı hatırlamaya çalışıyorum. Henüz bulmuş değilim. Kitapta o devrin tedavi yöntemleri ile ilaçlarını açıklayan bölümler vardı. Neşter, hacamat bıçağı, hacamat, sülük konuları vardı. Basurdan ıstırap çeken basın bakanı ile yardımcısı, hazarda veya seferde yanlarında daima sülük bulundururlardı. Sayın bakanın yazdığına

göre, bir sefer sırasında at üzerinde Elburz ve Tuçal dağlarından geçerken basurları yine azar. Özel hekimbaşı her ikisini de bir yere yatırıp sülük koyar.

Gözlerim karanlıkta, dönen kürenin arasında, engebeler içinde Elburz zirvelerini, daha öte yanda da kadife gibi bir çimenliği görüyor. Parlak güneş altında bu çimenlik pırıl pırıl görünüyor. Kaya yarıkları arasında birikmiş irili ufaklı tertemiz kar benekleri, avişen ve koma çiçekleri üzerinden eserek onların kokularını bana kadar getiren rüzgâr... Uzaklarda dere boyunca köyler kurulmuş, bulutlar ufukta, beyaz başlı dağların üzerinde gösteriş yapıyorlar. Bu manzaralar ve cana can katan esinti arasında iki çıplak yaratık, hizmetçi ve sahibi yüzüstü uzanmışlar, öğle vaktinin parlak güneşi altında birkaç siyah sülük yavaş yavaş basurların etrafındaki kanı emmekteydi.

Sonra kendime soruyorum: ‘Siyah olmayan sülük de var mı?’

Lambayı yaktılar. Antrekostal nahiyedeki ağrımın geçmesi için kapsül içme vaktim gelmişti. Güzel, berrak, beyaz ve erguvan rengi bir kapsül. Bir yudum suyla rahatça içtim.

Lamba söndüğünde hazretler hâlâ yatıyorlardı ve sülükler de meşguldü. Güneş parlıyor, hafif esinti dağdaki yeşilliklerin kokusunu o yandan bu yana taşıyordu. Küre ve Elburz zirveleri yine dönüyordu. Antrekostal kelimesini düşünürken koyunun kaburga kemiklerini hatırladım. Abguşt yemeği için kasaplardan alırlardı onu. Tarak şeklinde bir parça kaburga kemiğinin üzerinde etli ve yağlı bir tabaka olurdu. Ondan yapılan safranlı, Umman limonlu, patatesli, nohutlu ve fasulyeli abguşt yemeği lezzetli olurdu. Suyuna sengek ekmeğini banarlar, taze yeşillik, soğan ve kırmızı turpla yerlerdi.

Ağzım acıydı. Ateş tadı veriyordu. İştahım yoktu. Nane ve fesleğen kokusu odayı doldurmuştu. Damağımda safran ve limon korusu vardı.

Dikkatlice baktım; yedi sekiz kişi bir sofraya başında halkalanmıştı. Tanıyordum onları. Büyük bir manav dükkânının sahibi ve işçileriydi. Her gün öğle pazarının bitiminden iki üç saat sonra öğle yemeklerini yerlerdi. Yanımda bir film makinesi olmasını ve bu makine ile bu topluluğun öğle yemeğini başından

sonuna kadar içine alan yarım saatlik bir film çekmek isterdim. Güveçleri fırından getirip, sularını büyük kaplara boşalttıkları yere kadar. Sengek ekmeği tirit haline gelince, yemeklerini seyre değer bir şekilde yiyorlardı. Bunlar anlatılacak gibi değil. Her lokmayı, açılan her ağzı, şişen avurtları, çiğneyişleri görüntülemek lazım. Yüz halleri, göz hareketleri, çenelerin kımıldanışı seyre değer ve ibret verici. Özellikle eti çiğnemeleri görülmeye değer. Dükkândaki sessizlik havasında büyük lokmaları nasıl da büyük bir hırs ve ihtiyaçla yutuyorlar! Yazık böyle yitip giden değerli anlara! Aralarında yaşça daha küçük olan bir iki kişi lezzet alarak ve büyük bir azimle antrekostal bölgedeki kaburga kemiklerini dişliyorlar, yalayıp emiyorlar. Bazı yumuşak yerleri çiğniyorlar. Antrekostal kısım lezzetlidir. Yağlıdır ve yenilmeye değer. Kemik iliğini salladıkça boru şeklindeki kahverengi yağlı kısım dışarı çıkıyor ve kemiği sallayanın gözü memnurlukla parlıyordu.

Boğazım kurumuştu. Eski ve ağır çuvalı yere bıraktım. Doğrulup bir bardak su içtim. Su karanlık odada üstüme döküldü ve vücudum serinledi. Geceleyin başımı tekrar kolumun üstüne koydum. Kirpiklerim koluma sürtündükçe ses çıkartıyordu. Küre karanlıkta dönmeye devam ediyordu. Henüz güney ucu bana dönüktü. Bu kez karşımda büyük, modern bir tablo vardı. Parlak renkliydi. Sarı, erguvani, turuncu, kırmızı ve siyah. Geniş, sonsuz bir tablo. Bir çukur gibiydi. Birbirine paralel çizgiler yılankavi şekilde tablonun yukarisından derinliklerine kıvrılıp gidiyordu. İçinde kelime ve cümlelerin toplandığı, çarpma, bölme ve çıkarma işaretleriyle birbirlerine tuhaf bir şekilde bağlanmış eski yazılardan biriyle dalıyordu bu derinliklere. Köke gidiyorlar, kareleri alınıyor ve sonunda bir paralel karşısında, antrekostal kelimesinin derinliklerinde bir uyarı lambası gibi yanıp sönüyorlardı. Kandinsky'nin çalışmalarını hatırladım. Ressamı söylüyorum. Durmadan sallanırdı. Bu kelimeler tablonun üzerinde iç içe girmişler. Cadde kenarındaki bir hurdacının döküntüleri gibi düzensiz olarak durmaktalar. Aralarında Kandinsky, antrekostal, Hûrun maksûrâtün fi'l-hıyâm, güney kutbu ve Umman limonunu iyice teşhis ediyorum. Sonra İbrahim Ağa ile birlikte ellerinden kan akan Yusuf'u görüyorum.

'Bunlar ne görmüş de, farkında olmadan ellerini kesmişler?'
dedim içimden.

Peki! Bu yazdıklarım neydi? Saçma sapan şeyler miydi, yoksa gerçek mi? Bu ikisini ayırt etmenin ölçüsü nedir? Dünyada büyük yazarlar olduğunu söylüyorlar. Ama onlar ne yazmış? Hepsi tekrar, tekrar, tekrar. Hepsi de birbirinden alarak yazmış ve kütüphaneleri doldurmuş. Şimdi binlerce yıl sonra soruyorum. Onlar hayatın sırlarını ve manasını mı ifşa etmiş? Sen 'Hiçbiri' diye cevap vereceksin. Evet, hepsi de insanın sıkıntılarına mersiyeler yazmış, kendi avareliklerinin yasını tutmuş. Hakkinda bu kadar yazı yazılan hayat nedir? Bunların tümü kendi bencillik ve korkumuzdan. Bir yerde yalnızken insanın korkudan nasıl da yüksek yüksek konuşup bağırıldığını görmüşsündür. Bu kitapların hepsi yüksek sesle konuşmak, bu hikâyelerin tümü bağırmaaktır. Sadakalık kurbanlar, bu ağlayıp inlemeler, hepsi de gönlümüzü geçici olarak teselli eden şeylerdir. İnsanoğlu kendi söz ve kelimeleriyle, boğazından çıkarttığı seslerle kendisini aldatıyor.

Cümleler kurar, şiirler yazar, mırıldanır. Kendi söz ve şarkılarının âşığıdır. Sanki susuzluktan bir seraba doğru ilerler de, yolda habersizlik ve belki de çaresizlik yüzünden 'Ey gönül, ey gönül' der, taşlar, çiçekler ve kuşlarla dertleşir. Ama sonunda dönülecek yer seraptır. Sonunda Berehut çölündeki yorgunluk ve bitkinlik, dediğim gibi olur. Niçin onun ellerindeki aldatıcı kelimelerden yardım alıp, kendimizi ve başkalarını yanlış yola sürükleyelim?

Ben sadece şu tek yazımı yazıyor ya da yazdırıyorum. Sözün kısacasını söylüyorum. Büyüklük ve ebedi şöhrete de ihtiyacım yok. Edebiyat insanları aldatıyor. İnsanın ruhsal zaaflarından uygunsuz bir biçimde faydalanıyor ve yardım alıyor. Esrar ve uyuşturucu, edebiyat olmuş. Uyutur; saçmalıklar üzerine kapak koyar. Bir anda nasıl da başına külah geçirildiğini fark edersin. Bunlar gafletten, belki de akılsızlıktan ileri gelir. İnsanoğlu yaşıntısını bu kitaplar arasında arar durur. Yazarlarının kemiklerinin yüzyıllardır çürüyüp toprak olduğu yazılar.

Ölülerin sözlerini gevişleyen canlılarız... Biliyor musun? Bu sözler iri bir taş parçası gibi göğsümde duruyordu. Defalarca

onu yumrukluyor, fakat susuyordum. İşte bugün bu sert taş kırıp, sözlerimi göğsümden söktüm... Artık bu sözleri şimdiye kadar okuyup duyduklarınla karşılaştırabilirsin. Bunların asil ve bakir olduklarını gör. Bunları bir daha oku; yine oku, oku. Doymazsın, bıkmazsın. Asaleti tükenmez. Ben hepsini unuttum. Nerdeydim? Nereye geldim? Vallahi bu sözlerin hepsi bana ait. Kimseden kopya etmedim. Kimsenin eline bakmadım. Comte'tan değil, Hegel'den değil, Baba Tâhir'den de değil. İpi kopmuş, taneleri yere, yatak altına, masa ve sandalye altlarına dağılmış bir tepsihtir. Ben artık onları toplayamam!..”

Oda kapısı açıldı, Ekber'in karısı geldi. İğnecinin geldiğini haber verdi. İğne vaktiydi. Ekber hafif bir iniltiyle yerini değiştirdi. İğneci içeri girdikten sonra çantasını kenardaki masaya koydu. İğneyi hazırladı. Ekber konuşmasını bitirmişti. Daha yorgun görünüyordu. Ağız kenarları köpürmüştü. Belki de söyleyecek başka bir şeyi yoktu. Odadan çıkmam gerekiyordu. Elburz zirvelerini, yüzüstü uzanmış basın bakanını ve yardımcısını düşünüyordum. Ekber gittiğimi anladı. Adam iğneyi vurmak için yaklaştığında, Ekber'in içerden şöyle dediğini duyuyordum:

“Antrekostal aklından çıkmasın. Eski çuval konusunu unutma. Yazı benim ağzımdan olmalı. Adını 'sayıklama' koyma. Bunların tümü gerçektir. Saf edebiyattır. Yazarı da benim, ben! Berehut... Berehut..”

Kar Geliyor

Kar geliyor. Gelip damı kürümesi için Bahtiyar'ı bekliyorum. Ben bu işte bir hayli vesveseliyim. Zavallı adamı tedirgin ediyorum. Gerçi bir şey söylemiyor, ama tedirginliğini yüzünden okuyorum.

“Bahtiyar, duvar kenarlarını unutma. Saçakların üstünü iyi kürü. Özellikle köşeleri. Karları güllerin üzerine atmayasın. Gecesefasının dallarını kırma. Arabaya da dikkat et.”

Az sonra dama bakan pencereden Bahtiyar'a bağıryorum:

“Bahtiyar! Bahtiyar! Nerdesin? Dinle hele!” Karlı havada sesim dalgalanıyor. Bahtiyar cevap verince “Karı bahçeye öyle at ki, alt katın camlarına gelmesin. Bahçeyi hatırından çıkarma. Sokak tarafındaki duvarların üstünü mutlaka kürü” diyorum.

Pencereden dışarıyı seyrediyorum. Hava hâlâ kapalı. Dün yağan kar geceleyn sokaktaki ağaçlar, elektrik ve telefon telleri üzerinde buza dönüşmüş. Komşudaki çam ağacının dalları kardan eğilmiş. Çıplak kavak ağaçlarına birkaç serçe tünemiş. İki kişi karşıdaki yüksek binanın üstünde kar kürüyor. Karların sokaktan gelen yere düşüş seslerini işitiyorum. Tıpkı top mermilerinin uzaktan gelen patlama sesleri gibi. Evin yanındaki boş arazi karla örtülmüş. Tek tük araba sesiyle sokaktan geçen kar kürüyücü adamın bağırması havada bir başka yankılanıyor.

Odam sıcak. Bir tabloyu resim sehпасına koydum. Boya paletini elime alıyorum. Bu tabloya başlayalı üç dört gün oldu. Onu eski, renkli bir resimden kopya ediyorum. Bir odanın iç görüntüsü bu. Kenarı mermer taşlı ve içinde ateş yalazlanan bir

şöminesi var. Ateş, tüm tabloyu taşlardan tutun da oyma ayaklı sandalye ve odanın ortasındaki döşemeye kadar kırmızılaştırmış. Biri sekiz, diğeri altı yaşında olduğu sanılan iki çocuk ateşin karşısında çırılçıplak duruyor. Küçük olanı oturmuş, öteki de ayakta. Her ikisi de ellerini ısıtmak için ateşe yanaştırmış. Tablonun ismi "Banyodan Sonra". Tablonun bir, iki yüzyıl öncesine ait Avrupai bir konusu var.

Tablomun yarısını boyadım. Şömineyi yaptım. Ama sandalye ve ayaktaki çocuk henüz bitmedi. Oturan çocuğun çizimi de boyanmadı. Daha iki üç günlük işi var. Bu işi eğlenmek, vakit geçirmek için yapıyorum. Bir uğraşı işte. Fırça ve boylarla doğada geziniyorum. İnsanlarla bağlantı kuruyorum. Benimle doğa ve insanlar arasında bir tür gizli, samimi ve derin bir bağ oluşuyor. Bu bağda her şey benim buyruk ve isteğim altında. Onlar sessizlik içinde renge bürünüyor, oluşuyor. Birbirimizle aşına oluyor, konuşuyoruz. Canımızın istediği gibi korkusuzca, çekinmeden konuşuyoruz. Sonra onlar uzun bir zaman oda duvarlarında kendi suskun ve gizemli yaşantılarına devam ediyor. Ben de onların arasında yürüyor, tekrar fırça ve boya ile başka suskun yaratıklar meydana getiriyorum.

Uzayıp giden bir ses gittikçe yükseliyor. Yabancı değilim ona. Kar küreğinin damdaki sürtünme sesi bu.

Çocuğun ten rengini hazırladım. Fırçayla arka omuzlarını boyuyorum. İnsanoğlunun ten rengi acayip bir renktir. Yer yer değişir. Odanın ve içindeki eşyanın ışığına bağlıdır. Kahverengi, yeşil ve pembeyi kullanıyorum. Beyaz kullanmak zorunlu. Gölgeler koyulaşmış ve çocuğun sırtı otuz kırk yaşındaki adamların ten rengini almış. Bundan rahatsız değilim. Onu düzeltereğim.

Ses daha da yükselip yaklaştı. Bahtiyar'ın neden görünmediğini düşünüyorum. Kar dünden dam ve duvar saçaklarında birikmiş. Onları kürümek lazım. Fırçayı masaya bırakıp pencereye gidiyorum. Bahtiyar'm komşunun damını kürümekte olduğunu görüyorum. Beni görünce gülümseyerek eliyle işaret ediyor. Orayı kürüdükten sonra buraya geleceğini anlıyorum. Geri dönüyorum. İçim rahatlıyor.

Artık kar suyu pervaz aralıklarına girmeyecek. Kuyuları doldurmayacak. Ama aklım fikrim bahçede. Gül fidanları, gece-

sefası, alt katın camları... Sokak duvarının üstü de önemli. Vak-
tinde Bahtiyar'a tembihleyeceğim. Sahi, dikkat edip, televizyon
antenini sarsmamasını da hatırlatmalıyım. Yukarıdaki odama
çıkarken dam merdivenini kullanmasını da söylemeliyim. Dam
merdiveni, komşunun damının arkasında.

Çocuğun boynuna ve omuzuna tekrar boya sürüyorum.
Daha iyi oluyor. Fırça renkleri yok ediyor. Omurgası boyunca
yumuşak çukurluklar yapmalı, bir iki yerdeki omuru gölgeyle
göstermeliyim. Orada yeşille açık kahverengi karışımı gölgeler
var. Çocuğun teni saf ve beyaz. Bahtiyar hatırımda hâlâ. Bu evi
yaptığımız zaman ameleydi. Sıradan bir amele. Çamur karıyor,
ustanın yanında durup, kerpiçleri bir bir su kovasına daldırıyor,
ustaya veriyordu. Melâyer'den gelmişti. Hızlı çalışıyordu. Yü-
zünde devamlı bir gülümseme vardı. Biriyle karşılaştı mı güler,
eğri büğrü dişleri görünürdü.

Ev bitince usta ile işçiler gitti; yalnız Bahtiyar kaldı. Kalan
işçiler ufak tefek şeylerdi. Odaların zeminlerini parlatmak, fa-
yansları temizlemek, camların temizlik ve eşyanın taşınması iş-
leri bittikten sonra da ev bekçiliği gibi işlerdi. Bahtiyar'ın seyyar
bir somyası vardı. Kırık olan iki üç yerini iple bağlamıştı. Yatak
yorganını da onun üstüne koyardı. Yamalı yorganı haki renkli
iki eski battaniye ve yamalı, kirli ve buruşuk çarşaftan oluşuyor-
du. Bahtiyar yastık yerine içine inşaattan kalma çuval parçaları
doldurulmuş boş çimento torbasını başının altına koydu. Evin
sıva ve boya işi uzayıp da havalar soğumaya yüz tutunca Bahti-
yar, çuval parçasını odanın camsız penceresine astı. Böylece iki
üç ay kaldı ve eve göz kulak oldu. Ev tamamlanıp da ayna ve
Kur'an getirdiğimiz zaman Bahtiyar gitmek için toparlandı. Kış
yaklaşıyordu ve Bahtiyar köye, çoluk çocuğunun yanına gitmek
üzereydi. İş olmadığı günler teneke bavulunu hazırlıyordu. Sa-
tın aldığı hediyelere bir bir bakıyor, dikkatle üst üste koyuyordu:
Üç dört çift kadın ve çocuk çorabı, sarı, kırmızı ve mavi göm-
lek, birkaç parça renkli ve çiçekli kadın kumaşı, iki üç çift las-
tik çizme, ikinci kalite bir takım erkek elbisesi, ona verdiğimiz
eski birkaç kadın ve çocuk giysisi. Bavulu bunlar ve çevredeki
evlerin çöplüklerinden topladığı bir avuç döküntüyle doluydu.
Kenarı kırık ve çatlak birkaç porselen ve plastik tabak, kulpsuz

bir demlik, bir tane eski, rengi atmış yemek masası lambası. Bir de çocuk bisikleti döküntüsü bulmuş. Küçük oğluna götürmek için birkaç tümen de masraf etmişti. Boş kaldığı zaman biriktirdiği paraları saydığını görmüştüm. Küçük pamuklu bir keseyi gömleğinin yakasından çekiyor, içinden banknotları çıkarıp sayıyordu. Banknotları dikkatle açıyor, bakıyor, üstlerindeki pislikleri alıyor, saydıktan sonra üst üste koyuyordu. Bazen neden saymayı bırakıp düşündüğü ve yeniden saymaya başladığı belli değildi. Son olarak onları güzelce katlıyor, keseye yerleştiriyordu. Kesenin ipini çekip tekrar gömleğine sokuyordu.

Bahtiyar ev taşımada bize yardım etti. Tam olarak yerleştiğimizde yatak yorganını, bisiklet ve bir avuç döküntü ile beraber götürdü. Hesaplaştık. Parasını alınca veda etti ve tüm eşyasını bir motosiklete koyup gitti. Gitmesinden iki üç gün önce, eski evden kalma ne kadar işe yaramaz kullanılabilir eşya varsa, satıp parasını getirmek üzere ona vermiştim. Bunlar üç dört lastik, pencere önünde duran ağır iki üç tel ağ, işimize yaramayan büyük elektrikli fırındı. Bahtiyar gideceği zaman, iki üç hafta sonra dönüp bize uğrayacağını söyledi.

Kışın ilk karı birikince Bahtiyar bir kar küreğiyle çıkageldi. Hemen gidip damları kürüdü. Çevrede aşına olduğu birkaç evin damını da kürüyüp ücretini aldı. İkinci ve üçüncü kar yağışında da gelip işini bitirdi. Kış geçtikten sonra Bahtiyar'ı bir daha görmedim.

Bazen o döküntülerle fırını satmamış olabileceğini düşünüyordum. Bazen de "Sattıklarından kazandığı para çalıntı mal parası olmasın?" diye aklımdan geçiriyor, sonra kendi kendime "Hayır. Dürüst adamdı. Namuslu ve temiz yürekliydi. İstese, evimizi teslim ettiğimiz zaman hırsızlık yapabilirdi. Hayır, Bahtiyar dönecektir. Mutlaka bir işi vardır" diye düşünüyordum.

Bir yaz günü Bahtiyar'ı sokakta gördüm. Benden kaçıyordu. Sanki benimle yüz yüze gelmek istemiyor gibiydi. Önümde durdu. Yüzü kızardı. Elinde bir torba vardı. Evlerden hurda ve eski elbise satın alıyordu. Bana, bir gün evimize geleceğini söyledi.

Tekrar kış geldi. İlk kar yağıp da yerler tutunca Bahtiyar çıkageldi. Gidip damları kürüdü. Tembih ettiğim her şeyi yaptı. Onu çağırımda da, ücretini istemeden gitti. İkinci, üçüncü kar-

da da her tarafı iyiden iyiye kürüdü. Şimdi dördüncü kar ve o yukarda dam kürüyor.

Bahtiyar sıcak odamda yere oturup sırtını dayadı. Duman kokuyor. Dumandan yüzü is içinde kalmış. Avuçları kıpkırmızı. İri parmakları var. Elinin derisi yanık ve buruşuk. Üstelik burnunu buruşuk bir mendile siliyor. Gözü tamamlanmamış tabloya dikilmiş.

Meyve kabını önüne koydum. Şehsüvar portakalı, Lübnan elması ve etiketli Somali muzunu var. Odanın sıcak havasında, Bahtiyar rahat bir şekilde halıya oturmuştu. Yüzünde bir tür utangaçlıktan ileri gelen tedirginlik seziliyordu. Benimle karşılaştığından dolayı memnun olduğunu tahmin ediyordum. Sözümlü bir an evvel bitirip hesap kitap yapmamı bekliyor gibiydi. Meyve yemesi için ısrar ettim. El sürmeden sessiz sedasız oturuyor, tabloya bakıyordu. Bize çay getirdiler. Önünde renkli büyük bir bardağa konulmuş çay vardı. Bir kesme şeker alıp çayda yumuşattı, ağzına koydu. Bardağı alıp ağzına götürdü, yudumladı. Küçük yudumlarla çay içiyor, kesme şekeri ağzında döndürüyordu. İş yorgunluğu ve soğuktan sonra çay içmekten zevk aldığı belliydi. Tablo üzerinde çalışırken bana sordu:

“Beyim, resim mi yapıyorsunuz?”

“Evet Bahtiyar. Boşluk işte. Bir şeyle meşgul olmak lazım.”

“Bu çocuklar fakir mi?”

“Hayır Bahtiyar, odasına bak. Mermer taşlı şömineye, şu halılara, sandalyeye bak bir.”

“Zannettim ki fakirler; giyecekleri de yok, öyle ateşin karşısında ısınıyorlar.”

“Bahtiyar, sen ne diyorsun? Vücutlarına baksana. Taze, kanlı canlı ve kilolular.”

“Sahi beyim, doğru diyorsunuz. Bu renk fakirlerin ten rengi değil. Ben cahil, ne anlarım ki!?”

Boyalı fırçayı büyük çocuğun omzuna sürdüm. Parlak bir pembeydi. Bahtiyar tekrar sordu:

“Peki beyim, niçin giysileri yok? Fakir olduklarını sanmıştım.”

“Bahtiyar, tablonun ismi ‘Banyodan Sonra.’ Bu çocuklar banyodan yeni çıkmış, ateşin karşısında durarak ısınıyorlar.”

Ressam odanın sıcaklığını ve çocukların güzel endamını göstermek istemiş.”

“Eskilerden olmalı. Şimdi evlerde bu şömineler yok.”

Cevaben ona sordum:

“Peki Bahtiyar, senin çocukların güzel mi?”

“Beyim, ne güzelliği! Gidip Tahran’a getirdim onları.”

Bahtiyar çayından biraz içip sordu:

“Resimleri satıyor musunuz?”

“Hayır Bahtiyar, dedim ya, boşum. Bir şeyle uğraşmalıyım.”

Başını sallayarak:

“Siz mi işsizsiniz beyim? Siz mi boşsunuz? Maşallah sizin on türlü işiniz var. İdaredesiniz. Şirkettesiniz. Ticaret yapıyorsunuz. Elyazınızı her yerde okuyorlar. Bankalar size para veriyor. Biz biçareler işsiziz. Soğuk havada amelelik, yapacak iş değil. Ben eski elbise satın alıyorum. Bu devirde insanlar çok katı. Bir şey satın alınamıyor onlardan. Kar yağınca iyi. Akşama kadar otuz kırk tümen kazanmak mümkün.”

“Peki be adamcağız! Sen bizden alacaklısın. Niçin her gelişinde kar kürüme paranı almıyorsun?”

“Beyim, lütfediyorsunuz. Bu paranın ne önemi var? Ben size borçluyum. Hem de çok borçluyum. O eşyaları yüz kırk tümene sattım. Sizden utandım. Memlekete gidip paranın hepsini çocukların ilaç, doktor parası yaptım. Bir daha sizi göreceğim yüzüm yoktu. Kendi kendime ‘Bey hâlâ zannediyor ki, Bahtiyar ekmeğimizi yedi, paraların üstüne yattı’ diye düşünüyordum. Ömrüm oldukça sizin damınızı kürüyeceğim. Başka işiniz de olsa yaparım. Paraları hesaplayın. Biliyor musunuz, küçük oğlum hasta. İki çocuğum var. Biri on, diğeri on altı yaşında. Küçüğü bu yıl okula başladı, yani hasta olanı.”

“Hastalığı ne?” diye sordum.

“Beyim, doktorlar hemofili diyorlar.”

“Hemofili mi?”

“Evet. Burnu kanayınca ya da eli veya ayağı kesilince kanı durmuyor. Allah sizin çocuklarınıza sağlık sıhhat versin! Kötü hastalık. Dediklerine göre tehlikeliymiş. Hastaneye yakın olsun diye memlekete gidip Tahran’a getirdim onları. Kanama olursa hemen hastaneye yetiştirebilirim.”

Küçük çocuğun hemofili olduğunu öğrendikten sonra bo-
yalı fırçayı çocuğun tenine sürmek istedimse de bir türlü elim
giltmedi. Bahtiyar'ın çocuğu hastaydı. Hemofilisi vardı. Kürüyü-
cü Bahtiyar, eskici Bahtiyar! Ben de zannetmiştim ki, Bahtiyar
fırını sattı parasını alıp kaçtı. Oysa şimdi karşımda oturuyor.
Yüzüne bakıyorum. Bahtiyar'ın bakışı ciddileşti. Artık sözünü
söylemişti. O utanç ve kaçış ifadesi yüzünde yoktu. Gözlerini
benden kaçırdı ve bir bahane aramaya başladı. Odanın çevresi-
ne bakındı, tekrar tabloya gözü takıldı.

"Banyodan sonra! Şöminenin önünde. Sağlıklı çocuklar.
Zengin insanların çocukları!"

"Bahtiyar, güzel oluyor mu?" diye sordum.

Bahtiyar yüzünü çevirerek "Ne güzel oluyor mu?" dedi.

"Tabloyu diyorum?"

"Elbette beyim. Siz yaparsınız da güzel olmaz mı? Ama ço-
cuklar bu kadar beyaz tenli, bu kadar şişman ve sağlıklı olur
mu? Benim çocuklar bir deri bir kemik."

Bir cevap arıyordum. Ne diyecektim ona? Bolluk içinde bü-
yümüş nazlı çocuklar. Niçin? Ama bunları Bahtiyar'a nasıl söy-
leyebilirdim? Lafı değiştirdim.

"Nerede oturuyorsun?"

"Beyim, Tahran'da bir oda tuttum. Çocukları da okula yaz-
dırdım. Hastane de yakında. Evvelki yıl üç yüz tünden çok
kan parası verdim."

Rahatsız olmuşum. Yüreğim burkuluyordu. Türkmen halı-
sının üstünde bağdaş kurmuş oturan Bahtiyar'a:

"Bahtiyar, meyve ye. Muz, portakal, Lübnan elması. Oldu
mu?"

Bahtiyar gülümseyerek:

"Teşekkür ederim. Allah gölgenizi başımdan eksik etmesin!"

Yüzüne baktım. Nasıl bir hali vardı. Ya razıydı ya da özlem
çekiyordu. Ya memnundu ya da içinden bütün dünyaya küfredi-
yordu. Birden aklıma bir şey geldi. Altıgen nakışlı ve koyu kır-
mızı renkli değerli Türkmen halısının üstünde oturan bu halde-
ki bir yüz, eski, yamalı ve nemli elbiseleriyle güzel bir tablo da
olurdu. "Halıda Oturan Adam". Tablonun boynunu, renklerini
düşünüyordum ki birdenbire kendime geldim ve bu düşünce-

den dolayı kendimi kınadım. Bahtiyar bir muz alıp elinde tuttu. Gözü tablodaydı.

“Beyim, küçük çocuğun resmini ne zaman bitireceksiniz?”

Küçük çocuğunu hatırladım. Sırtım ürperdi. Bir deri bir kemikti ve hemofilisi olan bir çocuktü.

“Belki yarın; belki de öbür gün” diye cevap verdim.

Gözü tabloya takılmış olan Bahtiyar tekrar sordu:

“Niçin önce onu yapmadınız?”

Verecek cevabım yoktu. Bahtiyar’m ne düşündüğünü biliyordum.

“Bahtiyar, benim tablo yapmam yalnız zevk için. Bir uğraşı işte. Nereden başlasam fark etmez ki.”

Bahtiyar’m başka diyecek sözü yoktu. Benim de yoktu. Ne diyebilirdim? Nereden başlasak, dönüp dolaşıp Bahtiyar’m sıkıntısına, çocuğunun hastalığına geliyorduk.

“Bahtiyar, muzunu ye. Portakal da ye. Niçin elma almıyorsun?”

“Hayır beyim, yemem.”

Muz elinde duruyordu. Muzu yanında götürmek istediğini anladım. Birer portakal ve elma alıp verdim. Zorla aldı. İki çocuğu olduğu aklıma geldi. Bir muz daha verdim. Karısı da vardı. Bir muz daha verdim. Sonra birkaç portakal ve elma verdim. Mendilini çıkardı. Meyveleri mendiline koydu. Bahtiyar zevk duyuyordu. Yüzü gülmüştü. Eğri büğrü dişleri kırmızı diş etleriyle birlikte görünüyordu.

“Pekâlâ, söyle bakalım, kar kürüme parası ne tutuyor? Kaç defa kar kürüdün?”

“Beyim, borçlu olan benim. Yüz kırk tümen. Size bunu ödemem lazım.”

Zorla parayı cebine koydum. Bahtiyar mendil çıkını eline aldı. Oda dışına bıraktığı küreğini tuttu. Bir kez daha odaya ve tamamlanmamış tabloya baktıktan sonra, basamaklardan indi. Giderayak “İnşallah gelecek sefere tabloyu bitirir, iki çocuğu da boyarsınız. Bir dahaki kara kadar hoşça kalın” dedi.

“Şimdi kar kürüme için başka bir yere mi gidiyorsun?”

“Hayır beyim, geç oldu artık. Çocuklar okuldan dönmüşlerdir. Eve gitmem lazım. Yolum uzak. Üç araba değiştireceğim.”

Odama döndüm. İçerisini duman, fakirlik ve bedbahtlık kokusu bürümüştü. Ameleler gibi kokuyordu. Pencereyi açtım. Uzaktan bir ses geliyordu:

“Kar kürürüm!”

Fırçayı alıp boya sürdüm. Küçük çocuğun vücudunu boyamam gerekiyor, ama elim titriyordu. Hasta çocuğun ten rengi nedir? Nasıl olur onun derisi? Renkler uyuşmuyor, şekillenmiyordu. Fırça elimin kontrolünde değildi.

Yabancılar

Çayı geçip de kaldırıma çıkınca onu gördüm. Evinin kapısında duruyordu. Gözünde numaralı gözlük vardı. Üstü başı tertemizdi. Bir süre yüzüne baktım.

Her ikimiz de bir müddet birbirimize bakiştık. Omzunda abası ile pembe yanaklı ağırbaşı bir adam yüzü belirdi. Ben küçüktüm. Caddeden geçiyordum. Dik yokuşlu toprak yoldan akan çay, iki sıra ağaç arasından şırıldayarak geçiyor ve o adam da güneşi bir cuma sabahı elinde makas ağaç dallarını buduyordu. On on iki yaşlarındaki oğlu da evin yakınındaki bahçede oyun oynuyordu. Evi şehrin civarındaki hendeğe yakındı. Büyük bahçelerle toprak duvar arasında. Hiç kimse dememişti bana, ama nedendir bilmem, onun bir bakanlıkta makam sahibi bir adam olduğunu kabul etmişim.

Bütün bu sözleri başka birkaç konu ile birlikte ona söyleyecektim ki o da şunları diyecekmiş gibi yüzüme baktı:

“Ben de seni tanıyorum. Kırk elli sene önce, şişman iriyarı bir adamla birlikte her gün evimizin önünden geçen bir çocuk-tun. O adam başına deri külah giyer ve omzuna aba alırdı.”

“O çocuğu pek çok defa, cuma günleri, evinin yakınındaki arsada diğer çocuklarla çelik çomak oynarken ya da başkalarının top oyununu seyrederken görürdüm.”

O da daha başka şeyler söylemek istiyordu ki adam geldi; aramızdan geçerken ikimiz de yüzüne baktık. Uzun boylu, kemikli yüzlüydü. Sağ taraftaki beyazında kahverengi beniyle iri ve sulu gözleri vardı. İkimiz de bir süre sustuktan sonra ona:

“Biz seni tanıyoruz. Küçük bir çocuktun. Baban külâhçıydı. O karanlık çarşıda. Gündüzleri okuldan döndüğünde, babanın dükkânında masa başına oturur, ödevlerini yapardın. Bize babandan külâh alırlardı. Sen o kısa boyunla masalara çıkar, rafardan, başımızda ölçmesi için mukavva kalıplı keçe külâhları babana verirdin” dedim.

Bakışlarımızla afallayan adam ikimizi de tepeden tırnağa süzdükten sonra, aklına bir şey gelmiş gibi başını salladı:

“Oooo! Yıllardır görüşmedik.”

Üçümüz de yan yana durduk. Kır saçlı, buruşuk ciltli ve yorgun bakışlı üçümüz de susuyorduk. Ben ortadaydım. Kaldırımı yoldan ayıran birkaç çam ağacının gür ve koyu dalları karşımızdaydı. O suskunluk içinde nefeslerimizi hapsedip dallara, yapraklara baktık. Karşımızda rengi kaybolmuş üç ayrı yüz silueti belirdi. Üçünü de tanıdık. Hem pembe yüzlü, ağaç dallarını budayanı, hem de başına deri külâh giyen uzun boylu şişman adamı, hem de şapkaları başımızda ölçen o üçüncüsünü.

Her üçümüz de bir süre soluk çehrelerin silüetlerine baktık. Onlar huzurlu, toz kadar hafif, birbirleriyle omuz omuzaydılar; dudaklarında tebessüm vardı. Birlikte başımızı öne eğdik. Yüzümüzden ter, gözümüzden yaş boşanıyordu. Kaldırım ıpsıladı. Bol sulu çay taşı, taşı, yolu kapladı, biz de, onların arasına karışıp, her birimiz bir yola gittik.

At

Onunla tesadüfen tanışıp dost olduğumu söyleyebilirim. O gün öğretmen beni sınıfta başka bir yere oturtmuş olsaydı, belki ben de başkasıyla dost olacaktım. Lisenin müdür yardımcısı tarafından birinci sınıf öğretmeniyle tanıştırıldığım gün ön sırada boş bir yer vardı; öğretmen oraya oturttu beni. O da benim solumda oturuyordu. Uçuk benizli, iri beyaz dişli, kemikli, uzunca yüz-lü, düzgün ve biraz koyu ciltli, solgun gözlü, utangaç bakışlı bir çocuktu.

Bazen ne kadar düşünsem de bu dostluk için başka bir sebep bulamıyorum. Kabul etmeli ki insan çocukken oyun arkadaşı arıyor. Büyüdüğü zaman da hiç olmazsa pek çok şeyini söyleyebileceği birini istiyor. Kimi zaman acıma ve şefkat duyguları tanışmalara neden oluyor. Bütün bunlar, tesadüfler de eklenince onunla tanışmama yol açtı. Yavaş yavaş büyüyor, boya çekiyor-duk. Ama o, okuldaki tüm çocuklardan daha çabuk geliyordu. Bu gelişme hele hele yüzünde daha bir göze batıyordu.

Lise ikide şakakları tümsekleşti, çenesi irileşip uzadı, alnı genişledi, biraz daha ileri çıktı. Hatta üçüncü sınıftayken çocuklar şaka yollu ona "At" lakabını bile taktılar. Bu isim ağızdan ağza dolaşarak süratle tüm okula yayıldı. Bu yetmiyormuş gibi unvanı sokağa sıçradı; mahalle esnafı da bundan haberdar oldu. Artık çocuğun adı "At" kalmıştı.

Önceleri bu ismi duyunca rahatsız oluyordu. Hatta birkaç kez çocuklarla kavga bile etti; saydı sövdü onlara; taş attı. Ama zamanla ister istemez eski bir hastalığıymuş gibi bu isme alıştı.

“At” onun adıydı. Belki de aynaya bakıp ağır kafasını, iri, fersiz gözlerini görünce çocuklara hak veriyor, kendine kızıyor-
du. Başkalarını sorumlu tutmuyor, ne kadar düşünse etse, birine kızamıyordu.

Babasının, annesinin, erkek ve kız kardeşlerinin eli yüzü düzgündü; aşırı kemikleşme yoktu onlarda. Ben bu meseleyi sonradan öğrendim, yani kendisi anlattı bana. Bu konu onun için bir sorun olmuş, defalarca bu meseleyi araştırmış ama bir türlü işin içinden çıkamamıştı. Her geçen gün gerçek bir ata benzemekte olduğunu görüyordu. Bunun üzerine kaderine teslim oldu ve ata benzeyen kafasıyla uyum içinde kalarak çocuklarla oynamaya devam etti.

Bazen onun yüzüne bakarken utangaç bakışlarını, iri dudaklarını, büyük, beyaz dişlerini görünce içimi bir korku kaplıyor, sırtım ürperiyordu. O gerçekten bir at olsa da okuldan, bizim aramızdan geçip gitse, ne güzel olurdu diye düşünüyorum. Ama bu sadece bir fikirdi. O benim arkadaşım ve sınıfta yanımda oturuyordu. Onun dostluğundan vazgeçmek benim için mümkün değildi. Ona karşı bir nevi acıma hissi vardı içimde. Benim dostluğuma ihtiyacı vardı sanki. Ondan uzaklaşacak olsam, çocukların arasında bir başına kalacakmış gibi geliyordu bana. Çocuklar alaya aldıkları zaman bana sığınıyordu. Bu sırada yüzü benden yardım istiyormuş gibi bir hal alıyordu.

Ağır başını öne eğiyor, göz kapakları devriliyordu. Dişlerinin zangırtısı öfkesini gösteriyor, ayaklarını yere vuruşu “İntikam!” diye bas bas bağıriyordu. Zaman zaman ona bir haller oluyor, benden uzaklaşıp çocuklardan uzakta, تنها, karanlık bir köşede kös kös oturup düşünceye dalıyordu. İntikam planları mı kuruyordu ya da kaçmak, çocukların arasından sıyrılmak mıydı istediği? Kimse bilemezdi. Gidip onu çeke çeke getiriyordum; birlikte oynamaya başlıyorduk. Oyunların içinde koşmayı çok seviyordu. Sıçramada herkesi geçince seviniyor, iri dişleri görünüyordu. Göğsünü yumruklayarak, kazandığı zaferle sarhoş oluyordu. Başka bir şeyde de üstüne yoktu: Çok sert ve hızlı tekme atardı. Çocuklar başına üşüşüp de alaya başladılar mı, sinirleniyor, tekmeleriyle girişiyordu onlara. Bu darbeler atın çiftesinden beterdi. Çocuklar bu durumda ondan kıyı bucak ka-

çıyordu. Çocukların onun kuvvetinden korkup kaçmaları gurur veriyordu ona. Başını dik tutup göğsünü öne çıkarıyor, tıpkı bir at gibi heyecanlanıyor, eşinip bağırıyordu.

Artık lisenin sonlarına geldiğimiz yıl, dostluğumuzun dördüncü yılı gittikçe sahici ata benzemeye başladı. Bu hal onun insanlardan daha da kaçmasına neden olmuştu. Başkalarının onun yüzüne hayret dolu bakışlarını görmemek için başını öne eğiyor, nadiren insanların yüzüne bakıyordu. Sokağa da çıkmaz olmuş, herkesten kopmuştu. Çocukların olmadığı saatlerde evinden okula giden yolu kullanıyor, başkalarına görünmeden okula gidebiliyordu. Artık eskisi gibi sinirlenmezken, çocuklardaki alay etme arzusu da sönmeye yüz tutmuştu. Ama o bu dinginliğin acıma duygusunun bir sonucu olduğunu, gerçeğin asla değişmediğini biliyordu. Onu sık sık kendi köşesine çeken şey belki de buydu. Ata benzediğinden söz etmeyen, yüzüne merakla bakmayan tek kişinin sadece ben olduğumu sanıyorum. Bununla birlikte dostlukta öncülük edip ona giden ben olmasam, asla yaklaşmazdı bana. Artık çocukların oyununa katılmıyor, kimseyle ilgilenmiyordu. Yalnız, ben ona gittiğim zaman evden çıkıyordu.

Tenha sokakları iyi biliyordu. İşte bu sokaklardan beni şehir dışına götürüyordu. Boş tarlalarda dolaşiyor, şehirden uzak tepelerde koşuyorduk. Ben koşmaktan yorulduğumda o hâlâ dinçliğini koruyordu. Oturup onun tarlada bayırda koşuşunu izliyordum. Havaya sıcıyor, çığlıklar atıyordu. Kaygılanıyordum onun için. Ata benzeyen bu genç insanın yazgısını, ileride nasıl bir işte çalışacağını düşünüyordum hep. Kendisine iyi niyetten uzak, merakla bakan bu insanlara nasıl davranacaktı? Yıllarca inzivada kalıp ortalarda görünmemesi, sadece akşamın alacakaranlığında şehir dışında, gözlerden uzak kırlarda atlayıp zıplaması, bağırıp çağırması mümkün mü acaba? Kendisi bu konuda bir şey demese de kendi istisnaî durumunu bildiği gün gibi ortadaydı. Bu bilinç onun insanlardan kaçmasına neden olmuştu. Mümkün oldukça okula az geliyor, bu kayboluşlar için bahaneler buluyordu.

Başarılı olması için önceki yıllar için de çalışması gerekirken lise beşinci sınıf final sınavlarında başarılı olamadı. O yıl sı-

navı verememesi onun sonu demekti. Altıncı yıl okula gelmedi, evde oturdu. Diplomasını alsa bile bu kâğıt parçasının derdine derman olmayacağını düşünüyordu belki de.

Onun okula gelmediği yıl çok rahatsız oldum. Bir sırada geçirdiğim beş yıldan sonra birdenbire kendimi yalnız ve savunmasız bulmuştum. Sanki çevrem boşalmıştı da ıssız bir çöle saliverilmiştim. Bu durumdan kaçmak için her gün okul dağıldıktan sonra dosdoğru onu görmeye gidiyordum.

Bu dostluktan haberdar olan annemle babam da ona gü-leryüz göstermiyorlardı. Bu konuda bana bir şey demeseler de, bu durumda olan birine gidip gelmemi istemediklerini pekâlâ anlıyordum. Ona karşı merhamet duymuyorlardı ama oğullarının, insanlardan kaçıp yüzünü karanlıkta dahi saklayan birinin hayatına karışmasını istemiyorlardı. Hatta bir ara daha iyi okuldur bahanesiyle beni başka bir liseye yerleştirmek istediler. Lakin onların maksadını bildiğimden bu işe yanaşmadım; onu yalnız bırakmak istemedim. Nedendir bilmem, sonunda onun başına bir iş geleceğini, o haliyle uzun süre yaşayamayacağını hissediyordum.

Baharın ikinci ayıydı; bir gün onu görmeye gittim. Canı sıkılmış gibiydi. Sesi tuhaf bir biçimde değişmişti. Söylediği kelimelerin çoğunu bilmiyordum. Dışarı çıktığımızda, şehir dışına gidip dolaşmamızı teklif etti.

Akşamüstüydü. Belki bir saat sonra hava kararacaktı. Batıya doğru yürüyorduk. Yolumuz engebeliydi ve tepelerden geçiyordu. İki tarafımızda da karanlık gölgeli derin vadiler vardı. Koyu birkaç bulutla birlikte karşımızdaki ufuk kıpkırmızıydı. Bir süre sustuk. Sonra dönüp ona baktım. Artık basbayağı bir at olmuştu. "Nereye gidelim?" diye soracak oldum, başını çevirip bana baktı. Artık o bakışlar insan bakışı değildi. Donuk, düşüncelerden, insanî isteklerden uzak bir at bakışıydı. Yüreğim boşa gitti. Sahici bir atla yürüyordum. Binbir zahmet çekerek artık şehre dönmek istemediğini anlattı. Kelimeleri zor telaffuz ediyordu. Sesi sanki bir atın boğazından geliyordu. Tam bu sırada eğilip ellerini yere koydu. Ne yapabilirdim ki? Onu insanların dünyasına döndürmem mümkün müydü? O ağır başı, o at gövdesini değiştirebilir miydim acaba? Ya da insanlara, ona karşı

davranışlarını değiştirmelerini söyleyebilir miydim? Hayır; imkânsızdı bu. Şehre dönmeye karar verdim. Ama biraz daha birlikte yürümemiz için ısrar ediyordu. Yorulduğumu söyleyince beni sırtına alıverdi. Daha ben ne oldu demeye kalmadan hareket etti. Saçlarına, daha doğrusu yelelerine tutundum. Artık tepelerde dörtnala gidiyor, beni sırtında taşıyordu. Ayaklarını yere vuruş sesi kulaklarımda çınliyordu. Başımı kulağına dayamıştım. Korkudan tir tir titrerken bu biniciliğin sonunun nereye varacağını düşünüyordum.

Rüzgâr kulaklarımda uğuldarken rüzgârın ışığı arasında onun burnundan alıp verdiği nefesleri işitiyordum. Bu iş bir saat mi sürdü, iki saat mi, bütün gece mi gittik, bilmiyorum. Tek bildiğim, bir düzlüğün kenarında durduğunda, yine vakit akşamüstüydü. Ufuk yine kıpkırmızıydı ve koyu bulutlarla kaplıydı ama karşımızdaki ova aydınlıktı. Uzaktan uzağa dağların yer aldığı, eyersiz, kuşamsız birkaç atın yayıldığı engin bir çayırlıktı. Yorgun argın "At"tan indim. O da kendisine doğru gelmekte olan atlara gitti. Atların onu koklayıp çevresinde döndüklerini sonra sürü halinde dörtnala çimenlikte koşmaya başladıklarını gördüm. Rüzgârda yeleleri dalgalanıyor, kuyrukları uçuşuyordu. O kadar uzaklaştılar ki bir ara gözden kaybettim. Sonra tekrar göründüler. Onun rengi hepsinden daha parlaktı. Uzun yeveli, gür kuyruklu doru bir at olmuştu.

Hava kararmaktaydı. Ben tanımadığım o arazide yalnızlığımın baş başa kalmışken bir doru at geldi. Eğildi; binmem gerektiğini anladım. Yine yelelerine tutunup başımı kulağına yaklaştırdım. Uçağımı anladım hemen. Kulağına çok şeyler anlattım: Dostluğumuzdan, okul yıllarından. Şehre dönüp eve gitmesini istedim. Ama sözlerime kulak asmadan havayı yara yara ilerliyordu.

Ardımızdan diğer atlar da koşmaya başladı. Bizi geçen atlar görüyordum. Rüzgâr gibi giden doru at havayı yara yara ıssız çöllerden geçiyordu. Engebeli araziden geçip de bir tepenin üstünden şehrin ışıkları görününce rahatladığımı hissettim. Doru at durdu; öteki atlar da biraz ötede durdu. İnmem gerektiğini anladım. Şehir pek de uzak sayılmazdı. Bir adım atsam, cetvel gibi dümdüz caddelerin, ışıkların arasına dalacaktım sanki.

Konuşmak boşunaydı. Artık birbirimizin dilini anlamıyorduk. O, atların dünyasına aitti, oysa ben insanların arasına dönmeliydim. Allahaismarladık dercesine ve yıllarca süren dostluğun nişanesi olarak sevgiyle alnını okşadım. Başını yere eğince sıcak nefesi yüzüme çarptı. Elim onun gözyaşlarıyla ıslanmıştı. Eskiden olduğu gibi, insan gibi ağlıyordu.

* * *

Aradan zaman geçti. Bu süre içinde zaman zaman at arkadaşımı hatırlıyordum. Artık hep onu düşünür olmuştum. Ne yapıp edip onu görmek istiyordum.

Nihayet bir gün bu arzumun baskısıyla her şeyi göze aldım, şehirden ayrılarak beni o meraya götüreceğini sandığım yola girdim. Saatlerce yürüdüm; dereler tepeler aştım, nice diyardan geçtim. Ama o yere ulaşıp ulaşamadığımdan asla emin olamadım. Sadece bir düzlükte, irak, تنها ve dağlarla çevrili, otları kurumuş, bir zamanlar mera olduğu tahmin edilebilecek bir ovada durdum. O yere geldiğimi kendime kabul ettirebilirdim. Sanki çocukken orayı görmüş gibiydim. Böyle bir anım vardı çünkü. Gelgelelim atlardan haber yoktu. Kuş uçmaz kervan geçmez bir ovaydı. Sadece kuru otları sürükleyen rüzgârın sesi duyuluyordu. Dönüşte bir adama rastladım. Sirtında yüküyle ovadan geçen bir yolcuydu. Dağların öte yakasındaki evine gittiğini söylüyordu. Atların otlaklarını sordum ona. Adam şöyle bir düşünüp başını salladıktan sonra *"Evet, burası. Birkaç yıl önce güzel bir çayırıldı. Ama kuraklıktan yok oldu gitti. Bak şimdi şu haline. O yıl sahipleri atları götürüp sattılar"* dedi.

* * *

Sonra yalnız kaldım. Artık onun gibi bir dostum yoktu. Benimle arkadaş olacak onun gibi biri zor çıkardı belki de. En iyisi yalnız başına insanların arasında dolaşmaktı. Yalnız kalmak, yine dostumun başına bir bela gelmesinden ve yine yalnız kalmaktan daha iyiydi. Bu olayı unutmak için zorladım kendimi. Bir şey bana yardımcı oldu: Bir devlet kuruluşunda işe girdim. Bir süre

idaredeki işlerle oyalandım fakat bu olayı unutabilme düşüncesi de boşunaydı. Bu konu olmadık zamanlarda, rüzgârla küllerin arasından kıvılcım çıkması gibi günlük iş güç arasında kendini gösteriveriyordu. Bu bile eskilere dalıp gitmeme yetiyordu. Elim işe varmıyordu. Ondandır haber almak, nerede olduğunu, ne yaptığını bilmek istiyordum. Yine zorladım kendimi. Bütün eski olaylar gibi belki onu da unuturum diye meşgul olmaya çalışıyordum. Sırf bu yüzden çok sevdiğim at yarışlarına gitmekten vazgeçtim. Faytonlara binmedim; onlara bakmadım. Hatta at bulunan meydanlara, hanlara gitmekten kaçındım. Ne yazık ki her şey benim elimde değildi. Bazen gafil avlanıp bir atla karşılaşşıyordum. Herkesin gözü önünde oradan kaçıp gitmem yakışık almazdı. Durup atı görmek için kendimi çok zorladım. Birkaç kez onunla karşılaşşığımı, arkadaşımın bir faytonu ya da yük arabasını çektiğini düşündüm. Hepsinin de başları ağır, yüzleri iri ve kemikli, gözleri utangaçtı ve insanlara bakmıyorlardı. Böyle bir olayın hayatımı altüst etmemesi için kendime hâkim olmaya karar verdim. Böylesi olayları gören bir ben miydim? Aralarında dolaştığım, alışveriş yaptığım bu insanların hepsi de bunun gibi düşüncelerden, anılardan uzak mıydı? Hayır. Emindim; bazıları böyle olaylarla sık sık karşılaşmışlardı. Onları anlatmak isteseler belki aylar, yıllar sürerdi. Öyleyse zafiyet gösterip, o olayların hatırasının, ağacı içinden yiyip bitiren kurt gibi ruhumu kemirmesine izin vermemeliyim. Aksi takdirde günün birinde bir de bakmışsın içi boş bir ağaca dönmüşüm. Hayır! Bir olay oldu ve bir insan ata dönüştü. Kaçtı. Aramızdan çekildi gitti, ben de bir arkadaşımı yitirdim. Yazgısı böyleymiş. Dünyanın sonu gelmedi ya! Ben yoluma devam etmeliyim. Bu at özgürse, çayırlarda koşuyorsa, yük çekiyorsa, insanlardan kırbaç yiyorsa, atların dünyasına ait. Ben insanların dünyasında olduğuma göre insanlarla birlikte olmalı, onlar gibi yürümeliyim. Atlara binmeli, sırtlarından yük indirmeli, serkeşlik ettiklerinde veya yorgun göründüklerinde kırbaçlamalıyım; değnekle vurmamalı hatta tekmelemeliyim.

Bunun gibi nice düşünceler içinde kendimle boğuşuyordum. Bazen öğleden sonraları odama kapanıp fır dönüyor, kendi kendimle konuşuyordum. Belki ruhumun derinliklerinde bu

konuda zerre kadar iz kalmaz diye bin türlü sebep buluyordum. **Rahatsızlığımı** düşündüğüm anda, o kara tahtanın üstünde **hemiz** silinmemiş kargacık burgacık yazılar kaldığını görüyordum. Bunları silmeye çalışmak boşuna bir uğraştır. Yine bastıra bastıra siliyordum. Üstlerini bir toz tabakası kaplıyordu. Tam **bitti** derken bir süre sonra, çok kısa bir süre sonra o yazılar yine **belirliyordu**; hem de daha koyu bir şekilde.

* * *

Bunca kaygının, kuşkunun arasında sadece bir şeyden emindim: **Eninde** sonunda, bir gün, bir şekilde tekrar onunla karşılaşacaktım. İkimizden biri, ya ben ya o, yeni bir olaya ilişkin laflarını söyleyecek ve her şey bitecekti. Öyle de oldu.

Ev sahibim başka bir ev aramamı istedi benden. Evine ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Ara tara derken bir ev buldum ve bir gün eşyalarımı, döküntülerimi toplayıp evi boşaltmaya karar verdim. Bu işlerde bana yardımcı olan biri vardı. Ben de gönül rahatlığı içinde yeni eve gitmiş, eşyaların gelmesini beklerken, yardımcım ne yapacağını bilemez bir halde geldi; at arabasının devrildiğini, eşyanın sokakta tozun toprağın üstüne döküldüğünü söyledi. Yüreğim boşa gitti sanki. İçimden belli belirsiz bir korku geçti. Eşyaların dökülmesinden mi yoksa "araba" ismini duyunca mı bilmem, içime bir korku düştü. Her neyse; birlikte dar bir sokakta devrilmiş yatan arabanın yanına geldik. Eşyaları yolun kenarına yığan arabacının gözü bana ilişince, atın karnına sert bir tekme atıp "Kitapsızın ayağı arkın çukuruna girip düştü; araba devrildi" dedi.

Daha fazla konuşmadım. Atı daha yakından görmek için yaklaştım. O attı ama bir farkla: Ağır işe koşulmaktan kalça kemikleri, kaburgaları çıkmıştı. Tozun, toprağın, çamurun altından doru rengi görülüyordu. Yüzünü iyice görüp emin olmak için başımı yaklaştırdım gözlerime baktı. Utangaç, ağır, umutsuzluk, sitem dolu bir bakıştı. Elimden ne gelirdi? Ayağı kırık ve başkasına ait bir attı. Eşyalarımı toplayıp yeni evime gitmeliydim.

* * *

Bu olayın üstünden yıllar geçti. At arkadaşım mutlaka ölmüştür. Onun anısına odamın kapı ve duvarlarını çeşit çeşit at resimleriyle, at tablolarıyla kapladım. Koşan atlar, yayılan atlar, arabaya koşulu, ağır yükleri dik yokuştan yukarı çeken atlar, ağır yüklerin altında çamurlarda debelenen, ayakları kırılmış, ağır başlı, utangaç bakışlı atlar.

Kek Tarifi

Avrupa ülkelerinden birinde, radyoda yemek tarifi programı yayımlanırken şu cümle kulağına geldi:

“Sevgili dinleyiciler! Bugün sizlere bir tür kekin hazırlanışını öğreteceğiz.”

Hanım derhal hızlı yazı yazdığını bildiği kocasına seslenerek kek tarifini yazmasını istedi.

Kocas, tüm hızlı yazı yazarlar gibi elinde kalem radyoyu dinliyordu. Aklını da siz düşünün artık. Tesadüfen bu istasyona yakın olan bir başka radyo istasyonu da spor komutları veriyordu. Bu komutlar sürekli olarak kek tarifiyle karışmaktaydı. Hızlı yazı yazar koca tarifi yazıp da hanımına takdim edince, hanım kek tarifini şöyle okudu:

“Birinci sayıda eller karın üzerinde, bir bardak unu omuzlarınızın üzerine koyun. Topuklar üzerinde kalacak şekilde bir miktar kişniş ilave edin. Kişnişin rengi değişir değişmez ayağınızı kaldırın. Sonra belinize gelinceye kadar üzerine su dökün. Bu hareketi altı kez tekrarlayın. Daha sonra bir avuç tatlı maya ile kabarana ve nefesiniz daralana kadar derin nefes alın.

“Sırtüstü yatın. İki yumurta kırın. Ayaklarınızı tamamen havaya kaldırarak kâseye vurup, kâseyi öne doğru fırlatın. Sonra bir süzgeci karın üzerine koyup, ayaklarınızı toplayın ve beşe kadar sayarak süzgecin üzerinden içeri sokun.

“Yere yüzüstü yatıp, yumurta sarısı her yere yayılincaya kadar karnınızın üstünde yumurta sarısı üzerinde yuvarlanın.

Ayaklarınızı açtığınız vakit, ne kadar yemeklik yağ varsa içine dökün, bu daha iyi olur.

“İyice eğilin ve ellerinizin ateş üzerinde kalmasına çalışın. Daha sonra üçe kadar sayarak ellerinizi kaldırıp soğumaya bırakın ve iki elinizi arkadan güzelce ovun.

“Başınızı öne uzatıp ateş üzerinde bir kez çevirin. Sonra geriye doğru çekerek demlenmesi için üzerine kapak koyun. Baş dört defada parça parça kesip, havlu ile kurulayın. Tabağa sıralayıp servis yapın.”

Cahillikle Mücadele Makinesi

2006 yılıydı. Cahillikle mücadele kampanyası günden güne artan bir biçimde devam ediyordu. Devlet askerî veya sivil, örtülü veya açık tüm bütçesini cahillikle mücadeleye ayırmıştı. Polisler cop yerine dev kalemler takmıştı bellerine ve toplum düzenini bozanların kafasına bu kalemlerle vuruyorlardı. Asker süngüsü iri kalemleri yontmak için kullanılıyordu. Para ve kırbaç cezaları, hapis, idam kaldırılmıştı. Şoförün biri kırmızı ışıkta geçecek olsa, trafik polisi karakolundaki ilk masaya oturtup beş yüz defa "Artık kırmızı ışıkta geçmeyeceğim" cümlesini yazdırıyorlardı. Bir çocuk ezecek olsa, on bin defa "Artık çocuk ezmeyeceğim" cümlesini yazmak zorundaydı. Kasap dükkânlarına, fırınlara, bakkallara kocaman kocaman levhalar asılmıştı: "Okuryazar olmayana mal satılmaz." Fotoğrafçılar okuryazar olmayanların resimlerini çekmiyor, nüfus idaresi okuryazar olmayanlara nüfus örneği vermiyordu. (Oysa okuryazar olmamakla mücadele sınıflarına kayıt yaptırmak için dört vesikalık fotoğraf ve iki nüfus örneği isteniyordu.) İnsanlar otobüs ve taksi kuyruklarında "Okuryazar olmayanları okutma merkezi" tarafından yayımlanan irili ufaklı ucuz kitaplar okuyordu. Berberlerde, lostra salonlarında, doktorların bekleme odalarında çokça vardı bu kitaplardan. Devlet memurları büyük bir rağbet ve gönül rızasıyla maaşlarının bir günlük ücreti yerine bir aylıklarını cahillikle mücadele kutsal kampanyasına bağışlıyorlar, sonunda açlıktan, çoluk çocuklarıyla birlikte Hakk'ın rahmetine kavuşuyorlardı. Devlet de şükran borcu olarak onlar için resmî anma toplantıları düzenliyordu.

Serbest meslek sahipleri varlarını yoklarını paraya çevirip, yedinci yedi yıllık kalkınma planı uyarınca cahillikle mücadele kampanyası için açılan "M-7-7" numaralı hesaba yatırıyordu. Onlar da teker teker Tanrı'nın rahmetine kavuşuyor, buna karşın cenazelerinin ardından yetmiş araba birden hareket ediyor; ödül olarak aldıkları yedi yüz batman altın ile yedi ton gümüşten görkemli bir mezar yapıyorlardı onlara. Bu fedakârlık anıtı sonraki nesillerin ziyaretgâhı olacaktı.

Cahillikle mücadele derneğine slogan olması için bir şiir yarışması düzenlenmiş, "Boş tut yemekten mideni - Gör onda marifet nurunu" dizeleriyle başlayan şiir yarışmayı kazanmıştı.

Bunun üzerine tüm antetli kâğıtlarda, ders kitaplarında bu şiir yer aldı; kapılara duvarlara yazıldı. Cahillikle mücadelenin ülke tarihinde bâki kalması için ta başkentten bile seçilebilecek kadar büyük harflerle Demâvend Dağı'nın altına kazındı bu şiir.

Bunca uğraşından sonra artık okuma yazma bilmeyen insanın kalmaması gerekirdi. Ama aşırı nüfus artışı yüzünden -ki bu da ülkenin gündün güne kaydettiği ilerlemenin, yaşama standardının yükselmesinin, halk sağlığının iyileşmesinin, işsizliğin ortadan kalkmasının ve konut sorununun çözümlenmesinin bir sonucuydu- ülkede hâlâ okuryazar olmayan birkaç milyon kişi vardı. (Son sayıma göre ülkenin nüfusu yirmi küsur milyondur.)

Birleşmiş Milletler teşkilatı cahillikle mücadeleyi ülkemize bıraktığından yetkililer geriye kalanları okuryazar etmek için acele ediyordu. Sonra dünyadaki diğer ülkelere geçeceklerdi. Uzun uzun düşündükten sonra bir yol buldular. Cahillikle mücadele kampanyası için yardıma koşacaklara büyük ödüller koydular. Yetmiş otomobil, yedi yüz batman altın bu ödüllerin karşısında devede kulaktı.

Altı ay sonra bu bâkir düşünce meyvesini verdi ve meslek okulundan mezun olan bir genç "cahillikle mücadele makinesi"ni icat etti. Bu makine, bir kişilik, birkaç kişilik ya da toplu öğretme makinesi şeklinde yapıyorlardı. En küçük tipi, telefon kulübesi büyüklüğündeydi. Sistem hakkında bilgimiz yok (Genç mucit bunu gizli tutuyor ve makinenin patentini de almış), ama çalışma sistemi çok basitti. Okuma yazma bilmeyen

kişiyi makineye sokuyor, sistemi çalıştırıyorlardı. (Makine 220 volt cereyanla çalışıyordu.) Bir dakika sonra okuryazar haline gelen kişiyi makineden çıkartıyorlardı. Aslında okuma yazma bilmeyeni okuryazar haline getirmek için bir ay, bir yıl yerine sadece bir dakika harcanyor, böylece zamandan olağanüstü tasarruf edilmiş oluyordu.

Uzmanlar prototip makineyi incelediler. Doğru çalıştığı onaylanıp genç mucit ödüllendirildikten sonra asıl büyük makine kurulup çalıştırıldı. Bu makinenin yanma bir kol monte edilmişti. Üstünde de numaralar görülüyordu. Buzdolabında nasıl "az soğuk, soğuk, çok soğuk" gibi dereceler varsa, bu makinede de numaralar, dereceler vardı. Kol bire getirildiğinde kişi altı dakikada ilkokulu bitirmiş olarak dışarı çıkıyordu. Dokuzuncu derece, lisenin ilk dönemi, on ikinci derece lise mezuniyet ve on altıncı derece lisans içindi. Lisanstan yukarısı için adaya yoğun program uygulanması gerekiyordu. Yani adayı başka özel bir fırına sokuyorlar, yeniden iki ya da dört dakika hararet veriyorlardı. Birincisinde yüksek lisans, ikincisinde doktora yapmış olarak çıkıyordu dışarı.

Bu makine çalışmaya başlayınca genç mucit dünyaca meşhur oldu. Ödül, madalya, nişan, resmî davet yağmuruna tutulmuştu. Tüm ülkeler genç mucide makine siparişi veriyordu. Makinenin yapılıp gönderilmesi için altı ay, bir sene beklenmesi gerekiyordu.

Japonya'dan, elektrik yerine transistör ve pil ile çalışacak bir makine siparişi verildi. Hemen hazırlanan bu makine az zamanda birçok okuryazar çıkardı. Bunlar "Japon okuryazarı" ya da "Transistörlü okuryazar" olarak tanındılar.

Petrol şirketlerinden biri Asya ile Afrika çöllerinde petrol ile çalışacak bir makine siparişi verdi. (Çünkü oralarda elektrik yoktu. Olsa bile çok pahalıydı. Buna karşın istemediğin kadar ucuz petrol vardı.) Bu makine on altıncı derecenin üstünde petrol mühendisi ve uzmanı çıkartıyordu. Ama bir gün makineyi çalıştıran ustanın dalgın olduğu bir sırada fitil çok yükseldi ve duman verdi. Sonuçta bazıları is pis içinde kapkara çıktı makineden. Şirket onları mühendis ve uzman kadrolarına almadı, sıradan işçi gibi çalışmaya zorladı.

Bu sırada ana makine iyi çalışıyordu. Kıyı bucağın her bir yandan öbek öbek okuma yazma bilmeyen insanlar toplanıp damperli kamyonlarla getiriliyor, makinenin deposuna boşaltılıyordu. Makinenin öbür ucundan eli yüzü düzgün, tertemiz, (el değmeden) paketlenmiş okuryazarlar çıkıyordu. Neredeyse cahillikle mücadele kampanyası sona erecekti ki elektrik sorumlusunun dikkatsizliği yüzünden iki tatsız olay yaşandı.

Birincisinde, fazla mesai, uykusuzluk, aşırı yorgunluk yüzünden elektrik sorumlusu uyuyakaldı ve sistemi kontrol edemedi. Bilinmeyen bir nedenle voltaj aniden yarıya kadar düştü. Sorumlu uyanıp da durumu fark edene kadar makine birkaç bin lise, üniversite mezunu çıkarmıştı. Hararetin yeterli derecede olmaması yüzünden ne yazık ki bunlar iyi işlenmemiş, kavrulmamışlardı. Hepsisi de hamurdu. Ders kitaplarındaki konuları su gibi ezberlemişlerdi. Bir kelime sektirmeden tüm konuları anlatıyorlardı anlatmasına ama yine de kafaları eşek kadar çalışmıyordu.

İkinci olay ertesi akşam oldu. Elektrik sorumlusu daha sıkı çalışmak için voltajı yükseltti bu kez. Sonuçta, makineye girenler haddinden fazla sıcaktan yandılar. Makinenin çıkış kapısını açtıklarında gözlerine inanamadılar. Sıska, buruş kırış ciltli, kemik torbasına dönmüş, yırtık pırtık giysili, kalın gözlüklü sayısız profesör döküldü kapıdan. Aşırı hararet görmekten olacak; Taş Devri'nde bilim ve edebiyat, o dönemde konuşulan diller, sözcüklerin kökleri ve türeyiş biçimleri, bu dillerin lehçeleri ve gramer özellikleri hakkında tartışıyorlardı. Ne yoruluyor, ne acıkıyorlar, hiçbir şey dikkatlerini dağıtmıyordu. Kulaklarının dibinde top atsan, ne kaale alıp başlarını çeviriyor ne de tartışmalarını kesiyorlardı. Köftehorlar sanki hiç bu gezegenden değildiler!

Levhi Mahfuz

Çekinmeden, bir dostla görüşmek üzere basımevine gitmiştim. Mürettepler uykusuz gözleri, siyah ve yağlı elleriyle, tıpkı attar tablası ya da türbe ziyaretine gelenlerin seyahat sandığına benzeyen göz göz masaların önünde durmuş, tezgâh üstünde yem yiyen yemci dükkânı kuşları gibi kurşun harfleri birer birer alıp birbirlerine bağlıyorlardı.

Bir kısmı da, saatlerce yan yana durup, bu uzun süre bekleyişin sonunda dört sayfalık gazetelerden birini baskıdan çıkaran harfleri dağıtıp kendilerine ait gözlere atıyorlardı.

O güne kadar bir basımevini doğru dürüst seyretmediğim için ister istemez bir sigara yakıp müretteplerin ellerine bakmaya başladım.

Kuru kuru öksürüklerinden kurşun zehrinin ciğerlerine adamakıllı işlemiş olduğu anlaşılan zayıf, çelimsiz bir çocuk bir yandan arkadaşlarıyla konuşurken, otomatik makine gibi harfleri ayırıp, yerlerine atıyordu.

Hemen yanında Oşnov sigara paketi büyüklüğünde dizilmiş üç parça görölüyordu. Bunların çevresini dağılmasını önlemek için bir biçimle sımsıkı bağlamışlardı.

Görünüşe bakılırsa çocukcağızın onları da diğer sütunlar gibi dağıtması gerekiyordu, ama sandığımın aksine işini bitirdi ve onlara elini sürmedi.

İyice meraklandığım için çocuğa:

“Daha bunlarla işin yok mu?” dedim.

“Hayır.”

“Peki niçin dağıtmıyorsun onları?”

Gülümseyerek:

“Şimdilik bunlarla işimiz yok. Ancak sık sık aynı cümleleri dizmemiz gerekiyor. Bunları dizmek de en azından birkaç dakika alır. Bu yüzden tekrar dizilmesin diye dağıtmıyorum onları” dedi.

Çocuk kirli ellerini yıkamak için havuz başına gidince, merakımdan adı geçen dizilmiş parçalara yaklaştım ve harfleri tersten okuma alışkanlığım olmamasına rağmen onları okuyabildim.

Birinci parçada şunlar yazıyordu:

“... Aldığımız bilgiye göre adı geçen, ciddi, namuslu, layık ve titiz memurlardan biri olup, hizmeti boyunca daima halkın refah ve huzurunu düşünmüştür. Adı geçenin önceki görevli ve yöneticilerin aksine bu görevi ile değerli hizmetlerde bulunacağını ve halkın dileğini en iyi şekilde yerine getireceğini umuyor, kendilerine samimane hoş geldin diyoruz...”

Daha büyük punto ile dizilmiş ikinci parçada şu cümleler yer alıyordu:

“Son birkaç günde adı geçenin uygunsuz davranış ve usulsüzlükleri hakkında gazetemiz haber merkezine gelen şikâyetâımız haberlerden başka, son olarak da halkın ileri gelenleri ve güvenilir kişilerinden oluşan ve adı geçen usulsüz davranışlarından söz eden yüz bir imzalı bir telgraf da gazetemiz haber merkezine gelmiş olup, şimdiye kadar sayfalarımızda yer bulunmaması nedeniyle yayımlayamamıştık. Biz, mezkûr bakanlığın dikkatini bu konuya çekmiş olup, halkın duygu ve düşüncelerine daha çok ilgi gösterilmesini umuyoruz. Bizim de bu konuda, inşallah önümüzdeki sayılarda ayrıntılı olarak açıklayacağımız görüşlerimiz var.”

Üçüncü parça hepsinden daha güzeldi:

“Nihayet bu gazetenin hayırlı müzakereleri sonunda, merkez, bu kirli ve layık olmayan elemanın zulümlerine son vermeye ve bu ilin mazlum halkını böylesine tehlikeli bir memurun pençesinden kurtarmaya karar verdi. Adı geçen, görev süresinde yararlı bir iş yapmadığı gibi yükümüzü daha da arttırdı. İlgili makamlar, bu kan içici toplum sülüklerinin onca utanç verici

geçmişlerine rağmen hassas mevkileri işgal etmelerine nasıl razı oluyorlar, şaşıyoruz?!"

Yukarıdaki parçaları okuyup bitirdiğimde mürettip çocuk dönmüştü. Yukarıdaki parçaların gerçekten ne gibi durumlarda kullanıldığını bir türlü bulamadığımdan ona dönüp:

"Bunları ne zaman kullandığınızı söylemediniz bana" dedim.

Çocuk ıslak ellerini kirli önlüğüne kurularken, gülümseyerek:

"Peki dinleyin öyleyse. Tahran'dan bir memur geldiği vakit, geliş haberinin ardından bu parçayı dizeriz. Ara sıra da gazete müdürü alacaklılara ödemedede savsaklarsa, ikinci parçaya ihtiyaç duyarız. Üçüncü parçayı, başka bir memur onun yerine atandığı zaman kullanırız. İşte o zaman, birinci memurun hareketinin peşinden gazete müdürünün talimatıyla bu parçayı basarız. Başınızı ağrıtmayayım. Şimdiye kadar, hakkında yukarıdaki üç parçayı kullanmadığımız hiçbir zavallı memur yoktur."

Daha çocuğun lafı bitmeden, usta ve işveren olduğu anlaşılacak yaşlı mürettiplerden biri olağan bir ifadeyle:

"Mehmet! Sallanma. Çabuk birinci parçayı getir. Defterdarın giriş haberini koyduk mu gazete baskıya hazır demektir" dedi.

Çocuk bu sözü duyar duymaz bana anlamlı bir göz kırptı ve yıldırım hızıyla birinci parçayı ustanın eline verdi.

Rüzgârın Uğultusu

İhtiyar adam ayakta durmuş caddenin öbür tarafına bakıyordu. Öbür tarafta, ırmak kıyısında genç bir kadın iriyarı bir adamla sohbet ediyordu. Cadde boştu. Arada sırada bir araba gelip, süratle geçiyordu. Hava kararmaya yüz tutmuştu. Kuvvetli rüzgâr çınar ağaçlarını sallıyor, caddenin tozunu toprağını havaya savuruyordu.

Baston, ihtiyar adamın titrek ellerinde kaldırım asfaltına sertçe çarpıyordu. Adamın dudakları kıpırıyor, ağzından anlaşılmaz bazı sözler duyuluyordu. Gözünü de caddenin öbür yakasından ayırmıyordu. İriyarı adam ise kadının küçük ve cılız vücudu üzerine eğilmiş, onu kollarına almıştı. Rüzgâr genç kadının siyah ve uzun saçlarını savuruyor, caddenin tozu toprağı yüzüne geliyordu. Birkaç adım ilerde, vişne rengi bir otomobil yol kenarına park edilmişti. Direksiyon başındaki adam sigara içip dikkatle onlara bakıyordu.

İhtiyar bastonunu vura vura ırmağa doğru gitti. Irmağın çamurlu suyu çağıldayarak cadde boyunca akıyordu. İhtiyar geri dönüp köprüye doğru yürüdü. Aceleyle köprüyü geçti. Caddeyi hızla geçeceği sırada bir otomobilin acı korna sesi onu yerinde çiviledi. Otomobil süratle yanından geçti.

İhtiyar bastonunu vurarak caddenin öbür tarafına atladı. İriyarı adam kadını kolundan tutmuş, ağır ağır vişne rengi otomobile doğru götürüyordu.

İhtiyar onlara yetişti, bastonunu kaldırıp var gücüyle indirdi. Baston adamın sol kolunu sıyırdı geçti. Adam toparlanıp geri

döndü ve yana kaçtı. İhtiyarın tekrar kalkan bastonu hedefini bulmadı.

Adam şaşkınlıkla "Haa!?" dedi ve ihtiyarın bir kez daha kalkan bastonunu havada yakaladı. Kanlı ve alevli gözlerine baktı ve elinde olmadan kadını geri çekerek "Geri çekil, deli bu!" dedi. İhtiyarın kolunu yakalayıp burktu. İhtiyar inlemeye başlayınca kadın ona doğru koşarak "Bırak onu!" diye bağırdı. Adam geri dönüp hayretle ona baktı: "Benim onunla alıp veremediğim bir şey yok. Kendisi bırakmıyor, mezhepsiz, kitapsız! Deli be!"

İhtiyarı bıraktı. Bastonu yere düşen ihtiyar küfürle tekrar adamın üstüne yürüdü. Adam öfkeyle ihtiyarın suratına tokat attı ve tekme vurarak iteledi. Geri geri gitmeye başlayan ihtiyar ırmak kenarındaki engele takılınca sırtüstü ırmağa düştü.

Direksiyondaki adam başını arabadan uzatıp bağırdı:

"Ne oldu Abdül? Bu ihtiyar da nerden çıktı yahu?"

Adam abus ve bıkkın bir ifadeyle geri dönerek "Deli mi ne be?!" dedi.

Kadın, ırmağa düşüp çırpınan ihtiyara doğru koştu. İhtiyarın yüzü kan revan içindeydi. Saçından sakalından sular süzülüyordu.

Rüzgâr ağaçları bir yatırıyor, bir düzeltiyor, çevredeki evlerin çatılarında uğulduyordu. Çınar yaprakları uçuşmaya başlamış, ağaçların çıkardığı sesler caddeyi doldurmuştu.

Kaldırımından giden adamın biri durarak sordu:

"Ne olmuş?"

İriyarı adam surat asarak, tehdit edercesine elini salladı:

"Hadi be! Git işine!"

Direksiyondaki adam bağırdı:

"Al şunu gidelim yahu, daha ne bekliyorsun?"

İhtiyar ırmak kenarına oturmuştu. Ak saçlarından sular akıyordu. Tepeden aşağı çamur ve pisliğe bulanmıştı. Burnundan kan geliyordu. Kadın onun yanına çömelmiş, mendille kanlı yüzünü temizliyordu. Yüzü gözyaşlarıyla ıslanmıştı.

Adam eğilip kolunu tuttu, kaldırmak istediye de kadın öfkeyle kenara çekilerek "Bırak beni deyyus!" diye bağırdı.

Adam kadının kolunu bırakıp kenara çekildi. Şaşkın bir ifadeyle direksiyondaki adama dönerek "Ne yapayım?" derce-

sine ellerini kaldırdı. Yüzündeki hareketlerde şaşkınlık ifadesi vardı.

Öte yandan ihtiyar yerinden doğrulmuş, sille tokat kadını dövüyordu. Kadın başını öne eğmiş, ihtiyarın yumruk ve tekmelerine bırakmıştı kendini.

Irmağın karşı yakasında, kaldırımında iki adamla bir oğlan çocuğu sessizce onları seyrediyordu. İhtiyar öfkeyle kadının üzerine çullandı; iki eliyle saçlarını yakaladı, dirseğiyle, topuklarıyla kadını ezdi. Kadın yere çömelmiş, sesini çıkarmıyor, kendini de savunmuyordu. Rüzgârın uğultusu caddede yankılanıyordu. Ağaçların çıkardığı ıslık her yeri kaplamıştı.

Adam arabayı yanaştırıp direksiyondan fırladı. İhtiyarı öfkeyle geriye itti. Kadını onun yumruk ve tekmelerinden kurtardı. Kadın halsiz bir şekilde caddeye yığılmıştı.

İriyarı adam yanma geldi. İki birden kadını yerden kaldırıp arabaya götürdüler.

İhtiyar peşlerinden koşmaya başlayınca, adam geri dönüp onu tekrar iteledi. İhtiyar sendeleyerek caddeye düştü. İriyarı adam kadını kucağına alıp arka koltuğa bıraktı; kendisi de yanına oturdu.

İhtiyar bir yandan topallarken bir yandan da bağıyor, arabanın peşinden koşuyordu. Direksiyondaki adam dikiz aynasından ona baktı ve "Zencirlik deli!" dedi. Arabanın hızını artırırken "Yetişmeseydim şu çocukcağızı öldürmüştü!" diye ilave etti. Ardından da kadının hıçkırıkları yükseldi.

Behiştirûyân Sokağı

Amca bir buçuk yıl önce bizim mahalleye geldi. Sıcak mı sıcak bir öğleden sonrasıydı. Güneş sokağı iyiden iyiye kavuruyordu. Amca evlerin kapısını bir bir çaldı:

“Beyefendi... Habib Nusretpur’un evi burası mı?”

İri elli, büyük ayaklı, etsiz ve güneşten yanmış geniş yüzlü bir ihtiyardı. Giysileri kirlenmiş, eprimişti. Üstü başı yırtık pırtıktı. Bir ayağı aksıyor, baston yardımıyla ağır ağır adım atıyordu.

“Amca, bu mahallede böyle biri oturmuyor... Sana neresinin adresini verdiler?”

İhtiyar, kirli ve buruşuk zarfı hırkasının cebinden çıkarıp uzattı.

“Amca, caddenin ismi doğru, ama buralarda böyle bir sokak yok... Ne acayip isim! Behiştirûyân!.. Böyle bir isim duymadık...”

İhtiyar, kirpiksiz ve güneşten yanmış gözkapaklarını kaldırıp itimatsızlıkla dinledi. Yorgun gözlerinden onların sözüne inanmadığı okunuyordu.

“Amca, ne iş yapar?”

“Tüccardır... Damadım olur... Tanınmış bir tüccar.”

“Ne tüccarı?”

“Kumaş tüccarı... Renkli kumaş... Bu sokakta oturmadığını iyi biliyor musunuz?”

Sıcaktan bunalarak ona baktılar. Serin evlerinden dışarı çıkartmıştı onları. Üstelik sözlerine de inanmıyordu. Kızarak kapıyı yüzüne kapattılar.

“İnanmazsan, git kendin sor!”

Amca aksayarak yola koyuldu. Başka bir evin kapısını çalıp sorusunu tekrarladı:

“Beyefendi... Habib Nusretpur’un evi burası mı?”

Sanki bu şehirliler biliyorlar da söylemiyorlardı. Evlerin kapılarını inanılmaz bir ısrarla bir bir çalmadıkça, damadının evinin bizim sokakta bulunmadığına inanmadı bir türlü. Son evden de aynı cevabı alınca şaşırılmış bir havaya girerek:

“Burada yoksa, nerde peki?”

Elindeki kırışık zarfa baktı:

“Olur mu öyle şey? Buraya bu caddede olduğu yazılmış. Buralarda böyle bir sokak yok mu?”

“Sanmıyoruz ihtiyar.”

“Belki var da, siz bilmiyorsunuz...”

“Git kendin sor o zaman!..”

Odanın penceresinden bakıyordum. Aksaya aksaya sokak başından geri döndü. Evimizin önündeki dut ağacının gölgesine oturdu. Bastonunu ağaca dayadı; yanındaki çıkından bir parça kuru ekmekle biraz peynir çıkarıp yemeye başladı. Hacı Ağam bana baktı:

“İhtiyar belki susamıştır.”

Bir dilim kavun kesti. Buzlu su kâsesini alıp dışarı çıktı.

İhtiyar buzlu suyu sonuna kadar içti. Başını kaldırıp dua etti. Kavunu yemedi. Ona bakıp, çıkınının yanına koydu. Hacı Ağam onun yanına, dut ağacının gölgesine oturdu. Hacı Ağam başını sallıyor, dinliyordu.

Hacı Ağam dönünce, annem dedi ki:

“Amma da uzattın! Bir kâse su götürmek bu kadar sürmez ki!”

“Zavallı ihtiyarın yüreği dert doluydu. İki laf edeyim dedim... Ne belalar görmüş, ne talihsizliklerle karşılaşmış... Karısıyla oğlu göçük altında kalmış... Kendisi de bir yıl hastanede yatmış... Şimdi damadını arıyor..”

İhtiyar, kenarı dönmüş kaba çarıklarını ayağından çıkarıp başının altına koydu. Ayaklarını uzatıp dut ağacının gölgesine yattı.

İkinci vakti gelmiş, kimse gittiğini fark etmemişti.

İki üç gün sonra tekrar ortaya çıktı. Daha bir ısrarla evlere sordu; kırışık zarfı ona buna gösterdi. Yine dut ağacının altına

oturup sırtını dayadı ve yorgunluktan uyuyakaldı. Sabahleyin tekrar ortadan kayboldu. Bir haftadır ondan bir haber yoktu. Bir kez daha ortalıkta görüldüğünde, öncekinden daha yorgun ve bitkindi. Şikâyet edercesine “Habib Nusretpur Bey, meşhur tüccar... Nasıl oluyor da bu şehirde hiç kimse tanımıyor?” diyordu.

Hastaneden yeni taburcu etmişlerdi. Ayağında kireçlenme olmuş, ayrıca midesinden de birkaç kez ameliyat edilmişti. Deprem köylerini yerle bir etmişti. Karısı ve on iki yaşındaki oğlu göçük altında kalmış, böylece hayatı sönmüştü. Ömrünün sonunda tek umudu, ona bakacak damadı idi.

“Artık orayı görmeyi gözüm almıyor. Damadım tüccar. Sofrasında bir boğaz fazla olsa, durumunda fazla bir değişiklik olacağını sanmam. Ecelim gelip Azrail canımı alana kadar bir köşede oturmak istiyorum. Şimdi Allah bu dünyadan ümidimi kesti, sevdiklerimi benden aldı. Evimi, hayatımı allak bullak etti. Hiç olmazsa öldüğüm zaman boğazıma su döküp, çenemi bağlayacak biri olsun istiyorum. Allah hiçbir kulunu ihtiyarlık zamanı ele güne muhtaç etmesin! İhtiyarlık ve kimsesizlik çok kötü...”

Konunun ne olduğunu bilmiyorum. Amcanın anlattığına göre, bir yıl önce kızını bir şehirliyle evlendirmiş.

“Bizim köye kız almaya gelmişti... Şehirli kızların öyle hilesini hurdasını görmüştü ki, bütün kızlar arasında benim kızı gözü tuttu. Kızım hepsinden iyiydi. Güzelliği, asillliği, ev kadınlığı... Allah rahmet etsin, Kethüda Ali bu hayırlı işi yaptı...”

Hemşehrileri hakkında konuşuyordu:

“Benim damadım gibisini rüyalarında bile göremediklerinden ha bire aramızı açmak, onu elimden almak gayesiyle dedikodu çıkartıyorlardı. Öyle laflar uydurup, ardımdan öyle şeyler yapıyorlardı ki kuşkuya düştüm. İmama gidip istihare edeyim dedim. Gittim de. ‘Kurbanın olayım. İstihare yapmaya geldim. İşimde bir hayır istiyorum’ dedim. İmam istihare etti. ‘İstiharen yol gösteriyor. Gecikmek doğru değil. Hayırlı olur inşallah’ dedi. O zaman içim rahatladı. ‘Mademki istihare iyi çıktı, bırak, ne derlerse desinler’ dedim. Vah! Vah! Kıskançlıktan gözleri yuvalarından fırlamıştı. Birbirlerinin başlarına ne çoraplar ördüklerini bir bilsen! Allah’tan onlara kanıp da kızımın talihini tepmedim.”

Damadı ve kızı ile birlikte karısını da şehre göndermişti. Harman zamanı olduğu için kendisi gitmemişti. Karısı yanında heybesiyle sevinçli ve keyifli olarak köye dönmüştü.

“Bahçe kadar büyük bir evi var. Çiçek, yeşillik dolu... Ortasındaki havuzda üç fıskiye var. Bakınca insanın ruhu dinleniyor... Çiçek desenli halıları... Büyük bir duvar saati... Saat başı kapısı açılıyor, bir horoz çıkıyor dışarı, dang.. dang... Horoz içeri giriyor... dang... dang...”

O vakitler kızı ile damadından birkaç mektup gelmişti. Kızı okuma yazma bilmediğinden, mektuplar damat tarafından yazılmıştı.

“Sevgili babacığım ve anneciğim. Allah uzun ömür versin. İnşallah afiyet ve selamettesinizdir. Bizleri sorarsanız, sizlerin yanında bulunmamaktan başka üzüntümüz yok. Umarız kısa zamanda...”

O zaman küçük oğlunu alıp şehre gezmeye, misafirliğe gitmek istemiş, ama depresyon aman vermemiş, ev başlarına yıkılmıştı. Daha sonra hastanede yattığı sürece, damadıyla kızının ziyaret ve teselliye gelmelerini gözü kapıda beklemiş durmuştu.

“Ne oldu bilmem, hiç arkamı arayıp sormadılar. Öldük mü, kaldık mı? Habersiz kalamazlardı; herkesin haberi olmuştu çünkü... Belki onlara benim de ölenler arasında olduğumu söylediler... Beni yığılı toprağın altından yarı ölü yarı canlı çıkardılar. Halkın yarısı telef oldu ya... Ne bileyim, ne oldu da arkamı aramadılar... Kim bilir?”

Damadından söz ederken gözleri parlıyor, görünümünü değiştiriyor, yüzü gülüyordu.

“Tanınmış tüccar... Bugünlerde Mekke’ye gidecek... Zengin ya. Bahçe gibi kocaman bir evi var. Ağaçlı, yeşillik içinde. Her yıl Muharrem’in onunda ravzahânî düzenler, masraf eder. Çok dindar ve takva sahibidir.”

Amca bizim mahallede kaldı. Geceleri sokak başındaki “Baba”nm bakkal dükkânında yatıyor, gündüzleri dükkân önünde oturuyordu. Ona gelenler “Amca işin yok mu? Babam, bizim havuzun suyunu çekmeye gelmeni söyledi”, “Amca, elin dert görmesin, iki ekmek alıp bizim eve götürüver”, “Hayır gö-

* Şi’î imamları ve büyükleri için düzenlenen yas töreni, mersiye.

resin amca, dam yuvağıyla bizim damı düzletiver, saçakları çıktı **yine**" diyorlardı. Amca o ev senin bu ev benim dolaşüyor, bahçe **belliyor**, çiçek dikiyor, kömür eliyor, halı yıkıyor, eve bakıyordu. **Kendisine** söylenen hiçbir işi geri çevirmiyordu. İş bitince **ses-siz** sedasız başka bir eve, başka bir işe gidiyordu.

Onu görüp de avcuna üç beş kuruş sıkıştırdıklarında alıyor **ve** onlara dua ediyordu. Sabah başka, öğle başka, ikindi başka **bir** yerdeydi. Her evin kapısı ona açıktı. Kendisine söylenen **işi** karşılık beklemeksizin yapıyordu. Sonra da haber vermeden **çıkıp** gidiyordu. Bazen ona öğle yemeği vermek üzere seslen-**diklerinde**, amca çoktan gitmiş oluyordu. "Amca gel, bir çay **iç.**" Amca yoktu. Havuzun suyunu çekmişti. "Amca neredesin?.. **Amca..**" Amca görünürde yoktu. Hacı Ağam her zaman "Gözü **gönlü** tok... Asil insan. Allah hiç kimseyi ömrünün sonunda **düşkün** ve kimsesiz bırakmasın!" diyordu. Ona saygı duyuyor, **her** yerde methini ediyordu. Mahallemiz amcaı seviyordu. Çok **şefkatli** ve dürüsttü. Küçük çocuklar onu gördüler mi önünü ke-**sip** "Amca, peynir şekerin var mı?.. Amca şekerlemen var mı?" diyorlardı.

Ne zaman Hacı Ağamı görmek için bizim eve gelse, küçük **Ahmet** hırkasına asılıp şekerleme isterdi. Annem de onu azar-**lardı:**

"Yine amca buraya geldi, sen de onu rahatsız etmeye başla-**dın!**.. Bir daha gelmesin mi?"

Amca, küçük Ahmet'in avuçlarını peynir şekerıyla dolu-**ruyordu.**

"Neler diyorsunuz hanımefendi? Beni niye rahatsız etsin? **Allah** korusun onları! Bunlar yarının fidanları... Biz batmak üze-**re** olan güneşleriz..."

Hacı Ağam:

"Bizleri de hatırlar mıydın? Sıra varsa, bizim sıramızdır de-**medin** mi? Böyle olmuyor ama canım. Hep Hacı Yahya'nın evine gidiyorsun. Bir gece de bize sıra gelsin!" diyordu.

Annem "Kayıplardan hâlâ bir haber çıkmadı mı amca?" diye soruyordu.

Hacı Ağam "Allah'tan umut kesilmez, bir gün bulur onla-**rı.** Sakın üzülme amca. Hayırlısı olsun. Sınamak için Allah Ey-

yub peygamberine onca azabı vermedi mi? Biz O'nun küçük ve günahkâr kulları olduğumuza göre şikâyet ve üzüntünün ne yeri olur?" diyordu.

Annem "Bir yere gittikleri falan yok... Buralardalar... Mutlaka onlar da amcayı arıyorlardır... Diyelim ki nerede olduğunu bilmiyorlar... Bir iki yeri olan şehir değil ki burası... Günün birinde kavuşursunuz.. Allah'ın işi bu" diyordu.

"Acayip bir şehir! Hiç kimse onu tanımıyor. Az adam da yok ki! Tüccar... Çok rezil bir şehir!.."

* * *

O gün amca bizim evden çıktıktan sonra annem "İnsanın yüreği sızlıyor... Hacı, onun için bir şeyler yapamaz mısın? Sevaptır" dedi.

"Vallahi ne bileyim... Benim gönlüm de ihtiyarı sevindirmek istiyor. Yani Golâmhuseyn'in elinden bir iş gelir mi diyorsun?"

"Niye gelmesin... Hatice Hanım'ın çocuğu kaybolduğunda onu bulmak için gazeteye ilan vermedi mi? Maşallah elinden iş gelir bir delikanlı..."

"İyisi mi, Hacı Yahya ile bir görüşeyim... Bu işlere akli ben-den daha iyi erer. Bir şeyler yapmalı... İhtiyarın hali pek perişan canım!"

"Evet, vallahi.. Ne zamana kadar oturup bekleyecek? Yüreği eridi..."

Akşam herkes bizim evde toplandı. Hacı Yahya, Baba Bakal, gazetelerle çalışan Golâmhuseyn, devlet memuru Halil Han.

Golâmhuseyn "Amcanın fotoğrafını alıp klişe çıkartsaydık çok iyi olurdu..." dedi.

Halil Han: "Herkesin okuyacağı bir şey yazmalı.. Mesela şöyle yazın: Dikkat... Dikkat... Sayın Habib Nusretpur, meşhur tüccar.."

Ben de "Herkesin görebileceği bir yerde olmalı" dedim.

Golâmhuseyn: "Ne yapacağımı biliyorum ben... Bu konuda içiniz rahat olsun."

Hacı Ağam: "Hayır göresin, Allah senden razı olsun delikanlı... Ayağın uğurlu olsun da amcanın işi hallolsun."

Hacı Yahya: "Evlat, ne masrafı olursa, benden."

Golâmhuseyn: "Neler diyorsunuz Hacı Ağa? Bizim üzerimizde herkesten çok sizin hakkınız var. Olur mu öyle şey? Biz gazeteciler birlikte çalışırız... İnşallah işimizden bir sonuç alırız. Bu işin benim için de büyük değeri var."

Hacı Aşam: "Öyleyse, yarın Hacıyla birlikte çarşıya gidip tüccarları araştıralım bakalım... Hacı birkaçını tanıyor... Şimdilik önümüzde bir yol açıldı."

Baba "Ben bir sarıklı bey tanıyorum. Çok akıllıdır ha. Muharrem'in onunda yas töreni düzenleyip masraf yapanların hepsinin adını bilir... Amcanın dediğine göre her Muharrem'in onunda masraf yapıyormuş... Yarın ona giderim... Arar, bulurum onu... Ola ki amcanın damadını tanır..."

Hacı Yahya: "En iyisi, şimdiden amcaya bir şey demeyelim. Baktık ki işimizden bir sonuç çıkmıyor ve damadından haber alamıyoruz... İhtiyarı boş yere sevindirmiş olmayalım."

Hacı Aşam: "Evet vallahi... Allah'a hoş gelmez."

Halil Han: "Benim de belediyede birkaç arkadaşım var. Yarın ikindi vakti giderim, bakalım bir şeyler yapabilecekler mi? Orada büyük bir haritaları var. Şehrin bütün cadde ve sokakları yazılıdır. Belki defterlerinde de vardır... Sokağın ismi neydi?"

"Behiştirûyân" dedim.

Hacı Yahya "Behiştirûyân mı?"

Halil Han: "Behiştirûyan!? Mutlaka şehrin yukarı kesimindeki sokaklardan biridir. İsminden de açıkça anlaşılıyor... Yani güzel yüzlüler, hüriler sokağı... Ne söylenebilir? Yani fıstıklar sokağı!.."

Golâmhuseyn güldü: "Hacı Yahya ile Hacı Ahmet Beyleri gönderelim oraya... Hacıların hoşuna gidecek bir yerdir!.."

Hacı Yahya eliyle sakalını sıvazlayıp göz kırptı: "Siz fıstıklar sokağını bulun, gerisi bize ait. Ne diyorsun Hacı? Bir cuma gecesi Gom'la Şah Abdülazim yerine, cennetlikler sokağına gidip, günahlarımızı dökelim mi?.."

Hacı Aşam sırtıp öksürdü: "Tabii Mustafa Bey'in annesi bizimle birlikte gelmek istemezse!"

Ertesi gün Hacı Aşamla Hacı Yahya gittiler. Öğleyin de dönmediler eve. Hepimizin gözü kapıdaydı. Hangisi daha önce bulacak onları diye beklemekteydik.

Annem:

“Bir bölük adam nereye gidip takıldı? Hiç haber yok... İş görmeye mi gittiler yani?”

İsmet teyzem: “Dur bakalım, Allah ne gösterecek?.. Allah'ın dediği olur.”

Annem: “Ama çok geciktiler. Bir sorup soruşturma bu kadar sürmez ki canım. Kendi işlerinin başına gitmiş olmasınlar sakın!?”

Komşumuz Kevkeb Hanım kah kah güldü: “Bahar gele de yonca bite!”

İkinci vakti sıcak iyiden iyiye bastırmıştı. Kevkeb Hanım durmadan su kabına buz koyuyor, sirkengebini sulandırıp içiyor, yine de susuyordu.

Sokaktan gazete satıcısının sesi yükselince koşup bir gazete aldım. Herkes gazetenin başına üşüştü. Gazeteyi birbirlerinin elinden çekiştiriyorlardı. Biri bu sayfaya, diğeri öbür sayfaya bakıyordu. Çıkan karmaşa üzerine “Böyle hiçbir şey bulunmaz ki yahu!” dedim.

Annem “Yazmamış... Hiçbir yerde yok... Ölüsü kınalı!..”

İsmet teyzem: “Amma da korkaksın kardeş! Bir dakika sabret hele canım!”

Kevkeb Hanım: “Her tarafına bakalım... Sayfa altlarını da okuyalım.”

Küçük Ahmet: “Sen okuyamazsın... Ben okuyabilirim. Ben hepsini okuyabilirim.”

Annem: “Gazeteyi yırttın canım!”

İsmet teyzem: “Ben nerede yazdığını biliyorum. Bırakın, size göstereyim... burada... yok... şurada... yok yok işte burada!”

Küçük Ahmet: “Ben de biliyorum... burda... yok yok şurda.”

“Bırakın, buluvereyim onu. Yoksa akşama kadar gazeteyi çekiştirir durursunuz” dedim.

Küçük Ahmet “Hah işte, valla işte, bu amcanın resmi!.. Kuran hakkı için amcanın resmi!..”

Elini fotoğrafın üstüne koydu: “Bakın!.. İşte şunlar...”

İsmet teyzem: “Doğru diyor... Bu bacaksız nerden tanıdı amcanın resmini?”

* Ballı sirke şerbeti. (ç.n.)

Küçük Ahmet sevincinden yerinde duramıyordu.

“Gördün mü, dedim ya... Gördün mü, ben biliyorum dedim... Sonunda ben buldum onu...”

Kavgaları, cinayetleri, vurdu kırdıları yazan orta sayfaya basılmıştı amcanın resmi. Altına da amcanın damadı ile kızını kaybettiğini ve hikâyesini ayrıntısıyla yazmışlardı. Sonunda da “Evlatlarını görmeyi arzu ediyor. Onların hasretiyle yanıp, gece gündüz gözyaşı döküyor. Habib Nusretpur’u tanıyıp bilenlerin emniyet yetkililerine başvurmaları ve ihtiyarın yaralı gönlünü şad etmeleri rica olunur” yazılıydı.

Kevkeb Hanım: “Artık gazetede yazıldığına göre... Mutlaka bulunur.”

İsmet teyzem: “İnşallah de.”

Annem: “Aferin Golâmhuseyn! Ne güzel şeyler yazdırmış: ‘Evlatlarını görme hasretiyle gece gündüz yanıyor!’”

Küçük Ahmet: “Gidip amcaya söyleyeyim. Ağanın karısı için kömür yıkıyor.”

Annem: “Sakın gideyim deme! Hacı Ağa seni öldürür!”

İsmet teyzem: “Gazeteyi amcaya götürüp okumak ve halini görmek isterdim.”

Annem: “Karar verildi; sabredin. Hiç kimse amcaya bir şey demesin. Bakalım işin sonu ne olacak?”

Amca bitişikteki komşunun kömürünü yıkıyor, yeri düzeltiyordu. Yüzü biraz kararmış ve komik bir hal almıştı. Yanından geçen mahalleli makarayı koyuveriyordu.

“Amca, biliyor musun, ne kadar güzel olmuşsun!?. Ay parçası gibi...”

Amca gülüyor, çenesini uzatıyordu.

“İlişmeyin şu Allah’ın yalnız kuluna.”

Çocuklar kikir kikir gülüyorlardı:

“Amca, şimdi Hacı Firuz olmuşsun!”

“Amca, biraz gel hele...”

Baba Bakkal herkesten önce geldi. Elini eline vuruyor, üzülüyordu:

“Ne talihsizlik! Zavallı kriz geçirmiş! Bir konuşabilseydi, amcanın damadını mutlaka tanırdı... Zavallı... Muharrem’in onunda masraf yapan herkesin ismini ezbere bilirdi!..”

Daha sonra Halil Han geldi. Merdivene oturdu. Annem ne kadar ısrar ettiyse de odaya girmedim.

“Bu şehirde böyle bir sokak filan yok. Bütün defterleri karıştırdılar, haritalara baktılar... Böyle bir isim bulamadılar. Birinin dediğine bakılırsa, Behiştirüyân, Şimran yolunda bir köşkün adymış. Bir süre önce kapısı mühürlenmiş.”

Hacı Ağam gelince hepimiz etrafında toplandık. Bahçeye yaygı serip oturmuştuk. Hacı Ağam yorgun ve bitkindi. Yaygıya oturup ayaklarını uzattı. Sirkengebin kâsesini başına dikip, yudum yudum içti.

“Vallahi biz Habib Nusretpur’u tanırsak, tüccarlar da tanır. Bu isimde biri tüccarlar arasında yokmuş... Sanırım amca boşuna uğraşmış. Damadı bir şeyler uydurmuş. Mutlaka eskici olmalı, ama kumaş tüccarı demiş... Ben bugün ümidimi kestim. Belki de böyle biri yok...”

Annem sözünü kesti:

“Neler diyorsun? Böyle biri yok mu? Olur mu öyle şey? Belki şimdi tüccar değildir de, sizin sözünüzle eskicidir. Adam var ya!”

Hacı Ağam: “İnşallah.”

Baba Bakkal: “Ağa kriz geçirmemiş olsaydı, muhakkak tanırdı onu. Yazık oldu!”

Halil Han: “Şimdi sabredelim, bakalım gazeteden ne çıkacak? Bir milyon insan gazete okuyor... Belki daha da çok...”

Kapı açıldı. Amca sersemleşmiş bir halde, aynı kömürlü yüzü, dağınık saçları, çıplak ve kirli ıslak ayaklarıyla içeri girdi. Sanki kömür mahzeninden çıkmıştı. Bir elinde gazete tutuyor, diğer eliyle de mahallemizin yaşlısı Hacı Seyyid Aziz’in torunu Ağa Celal’i peşinden sürüklüyordu. Yanımıza gelince gazeteyi Ağa Celal’e verdi ve okumasını söyledi. Ağa Celal gazeteyi yüksek sesle okudu. Hepimiz susmuş, amcaya bakıyorduk. Amca başını sallayıp, gazetede yazılanları tasdik ediyor, iri gözyaşı damlaları yüzüne süzülüyordu. Henüz Ağa Celal gazeteyi sonuna kadar okumamıştı ki Küçük Ahmet kıs kıs gülmeye başladı. Amca o komik hali, kararmış yüzü ve gülünç hareketleri ile alçıdan yapılmış bebek oyuncaklar gibi duruyordu. Dimdik duruşuyla düğün gecesi oyun oynayan çalgıcıları andırıyordu.

Gözlerinden kara yüzüne inen gözyaşları onu daha da komikleştiriyordu. Küçük Ahmet, amcaya baktıkça gülmekten kırılıyor, annem ona sus işareti yapıp sert sert baksa da gülmesinin önünü alamıyordu. Öyle bir gülüp amcanın etrafında dolanıyordu ki, sonunda bizi de güldürdü.

Her gece Golâmhuseyn'e giderek, gelen olup olmadığını soruyorduk. Amca gazeteyi yanından hiç ayırmıyor, kimin yanına varsa yeni baştan okutuyordu. Sonra resimdeki ihtiyar buruşuk yüzüne, çukurlaşmış gözlerine bakıp hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Amcanın resmini, Baba Bakkal, amca ve birkaç kişi ile birlikte seyyar bir fotoğrafçıya çektirdikleri toplu resimden kesip basmışlardı.

Üçüncü akşam Golâmhuseyn, iriyarı, keçe şapkalı, kırk elli yaşlarındaki iki adamla mahalleye geldi. Gürup vaktiydi ve hava kararmak üzereydi. Kargalar gökyüzünden öbek öbek geçiyor ve gak gak sesleri her tarafı kaplıyordu. Golâmhuseyn önden geliyordu. Göğsünü öne çıkarmış, başını kaldırmış, kimseye cevap vermiyordu. Adımları ağır ve sesliydi. Adamlar o iri vücutları, kaba, geniş elbiseleri, sivri ve büyük çarıkları ile onun arkasından geliyorlardı. Hacı Ağam evdeydi. Dosdoğru bizim eve geldiler. Amcaya haber verdiler. Keyifle geldi. Adamlar sarılıp kucakladılar onu. Öpmeye başladılar. Durmadan hal hatır soruyorlar, birbirlerinin omuzlarına vuruyorlardı. Bir süre sonra yine hal hatır soruyor, iri ve geniş elleriyle birbirlerinin sırtına tap tap vuruyorlardı. Adamların bir hafta önce şehre mal almaya geldikleri anlaşıldı. Kahvehanede oturmuş çay içerlerken onların yanında biri yüksek sesle arkadaşına gazete okuyormuş. Depremden söz açılınca kulak kabartmışlar. Resminden amca'yı tanıyıp, Golâmhuseyn'in ardına düşmüşler.

Bahçeye yaygı serdik. Adamlar yaygıya oturdular. Annem semaveri yaktı. Çay verdi. Adamların önüne kavun, salatalık, seftali koydu.

Amca hemşehrileriyle hoşbeş ederken, Golâmhuseyn Hacı Ağamı kenara çekip kulağına bir şeyler fısıldadı. Hacı Ağamın rengi uçtu. Golâmhuseyn'in dudakları kıpırdarken, yerinden kalkıp oturduğunu ve "Lâilâheillallâh!" dediğini fark ettim. Amcaya baktı. Elini eline vurup tekrar "Lâilâheillallâh!" dedi.

Tespih parmakları arasında hızla bir yukarı çıkıyor, bir aşağı iniyordu. Golâmhuseyn'in sözü bitince yavaşça "Onlara tembihle, amcaya tek kelime bile söylemesinler. Zavallı bir anlarsa o anda ölür. Lâilâheillallâh!" dedi.

Golâmhuseyn: "Ta baştan hiçbir şey söylememelerini tembihledim Hacı Ağa. Umudunu kırmak Allah'ın hoşuna gitmez."

Hacı Aşam başını salladı. Endişeli gözlerini amcaya çevirdi. Yavaş yavaş "Bir şey anlamasına meydan vermeyelim. Bir kelime bile duymasın. İnsan şu dünyada neler görüyor!.. Tüh!" dedi.

O gece amcanın hemşehrileri bizim konuğumuzdu. Amca iş için evden çıktığında, Hacı Yahya yeni gelmişti. Hacı Aşam bir süre onunla fısıldaştıktan sonra adamlara dönerek "Hayrınıza bir şeyler yapın. Belki köyüne gönderirsiniz onu... Bir iş yapın, belki bu şehirden ilgisini keser" dedi.

Adamlardan daha kısa ve yaşlıca olanı "Valla Hacı Ağa, ne söylesek boşuna. İlle de bu şehirde kalıp, damadını bulacağını söylüyor. Memlekete gitmeye hiç yanaşmıyor." dedi.

Hacı Aşam: "Onu gözünüzle gördüğünüzü söylediniz mi? Bir yanlışlık olmasın sakın?"

Daha genç ve irice olanı:

"Neler diyorsunuz Hacı Ağa? Birkaç ay sonra işi bitti... Amcanın bir şey anlamasına fırsat vermediler. Hepsi o Allah'tan korkmaz Kethüda Ali'nin başının altından çıkmıştı. Bütün belalar onun yüzünden gelir... Çok namussuz, şerefsizin biriydi..."

O gece bizde kaldılar. Sabahleyin ayrılırken tekrar amcaya birlikte gitmek için ısrar ettiler. Ama amca kabul etmeyerek "Memlekete gidip n'apayım? Kızımın damadını bulana kadar dolaşacağım. Damadım ömrümün sonuna kadar sofrasına oturmamı benden esirgemez" dedi.

Ona bakıp başlarını salladılar ve vedalaştılar.

O günden sonra amca ne zaman anneme, Hacı Aşama damadından söz etse, annemle Hacı Aşam birbirlerine bakışıp onun sözlerine kulak verir, başlarını sallayıp susarlardı. Amca kareli mendiliyle yüzünü ıslatan gözyaşlarını siler ve inlerdi:

"Ne acayip şehir!.. Hiç kimse yok... Hiç kimse meşhur tüccar Habib Nusretpur'u tanımıyor... Ne acayip şehirdir yarabbim!.."

Irmak

Arkasından karısının sesi yükseldi:

“Daireye mi gidiyorsun?”

“Evet.”

“Gitmesen olmaz mı?.. Bugün çok yorgunsun.”

“Gitmem lazım.”

“Sabah daire, akşam daire. Bu hayat değil ki canım!”

Daha çok cevap veremediğine üzülüyordu. Yerle gök arasında asılı duran taş parçası gibi olmuştu.

Yorgun argın geldi. Kapıyı arkasından kapadı. Yorgun ve gevşek adımlarla içeri girdi.

Dışarıda hava soğuk ve ısırcıydı. Küçük beyaz bulut kümeleri bütün gökyüzünü kaplamıştı. Kuru yapraklar ayakları altında dağılıyordu. “Hışş hışş” sesi bezginlik vericiydi. Sokakta kimseler yoktu. Hazan yapraklarıyla baş başa kalmıştı.

Üstünde bir keyifsizlik vardı. Akli karmakarışık. Düşünceleri birbirine girift olmuştu.

Otuz beş yaşında olmak, yedi sekiz yıl parlak ve güzel malsalarda oturmak düşüncelerini düzene sokmuştu. Ağırbaşlı, soğuk ve haşin görünüşlü olmuştu. Rahat ve sorunsuz yaşam, makamı ve mevkii onu her şeye karşı soğukkanlı ve vurdumduymaz biri haline getirmişti. Ama sabah eski arkadaşlarından biri telefonda ona “Kinci!.. Bencil!..” diye çıkışıp da Pervin’in ölüm haberini verince bir tuhaf oldu.

Odasında bir danışma toplantısı düzenlemişti. Başkan huy-suzlukla “Hiç kimse gitmeye yanaşmıyor... Durmadan bahane

buluyorlar... Hatta şu zıpçıktı iğneci bile gitmek istemiyor. Çoluk çocuğunu bahane etti!"

Onun karşısında, başkanın yanında oturan ve iri vücuduyla başkandan hiç de geri kalmayan bir arkadaşı "Vallahi bana da teklif etseler, kabul etmem doğrusu, Kolera bölgesidir orası... Yeni aşılınmış olsan da koleraya yakalanmama şansın yüzde kırktır" dedi.

Başkan öfkeyle "Ben ne yapacağım peki? Adam yaratıp gönderemem ya!" dedi.

Telefon çaldı. Sekreteri "Ferhad adında bir bey sizinle görüşmek istiyor" dedi. Telefonun yanındaki beyaz düğmeye basıp, ahizeyi ağzına yaklaştırdı:

"Selam... Nasılsın? Nasıl oldu da bizi hatırladın? Hangi dağda kurt öldü?"

Ferhad öbür taraftan bağırdı:

"Neden dün hatim meclisine gelmedin? Kinci!. Bencil!.."

"Kimin hatmi?"

"Pervin'in... Yani haberin olmadığını mı söyleyeceksin? Çocuk fena savrulmuş.. Arabasının sağlam yeri kalmamış... Nereye gittiğini de bilen yok."

Öğle üzeri daireden eve döndüğünde şiddetli bir eziklik hissetti. Halsiz ve keyifsizdi. İstemeyerek yemeğini yedi. Uzanıp gözlerini kapattıysa da uykusu tutmadı. Sinirleri bozuktuktu. "Bir şeyler oluyor bana... Bir şeyim olmalı!" dedi kendi kendine. Üzüntü verici duygulara kapılmak ve Pervin'in ani ölümünü düşünmek istemiyordu. Battaniyeyi kenara itip yerinden doğruldu. Karısı uyumuştuktu. Sessiz ve düzenli soluk alıyordu. Ev içinde bir odadan öbür odaya geçti. Odanın tezyinatını değiştirmek istedi. Boy aynasında kendine baktı. Gözleri kızarmıştı. Dudakları titriyordu. Kitaplığın yanına oturdu. Raftan kitapları çıkardı. Tozlarını aldı. Yıllardır kitap okumaya fırsat bulamamıştı. Kitapların arasından iki üç tanesini ayırdı. Fırsat buldukça okumak için yatağında başucuna koydu. Öfkeyle mırıldandı:

"Lanet olsun şu daireye! Görüyor musun, insanda kafa beynin mi bırakıyor? İnsanı her şeyden uzaklaştırıyor!"

Çiçeklerin, saksıların yanına gitti. Onları suladı. Sarı yap-

rakları topladı. Sonra oracıkta, saksıların yanında havuz kenarına oturdu. Havuzun durgun suyuna baktı. Bir ses duydu:

“Ona engel olursan sesi gider... Boğulur...”

Kendi kendine yüksek sesle konuşuyordu. Suya akseden **şışmiş**, haşın yüzünü, gözlerinin altındaki yeni kırışıklıkları gördü. “Nasıl da değişmişim! Nedir bu halim böyle?” diye **geçirdi** içinden.

Tuhaf bir endişe içinde boğulduğunu hissetti. Aceleyle odaya döndü. Karısı uyuyordu. Uyandırmak istemedi onu. Pencerenin yanında durdu. Çınarın kızarmış hazan yapraklarına baktı. Ağacın üzeri ateş almış gibiydi. Pervin’in sözünü hatırladı:

“Çınar ağaçları donanmış!”

Fakültede okurken Pervin’e âşık olmuştu. İkisi de öğrenciydi. Kemal, günün birinde ona delicesine tutulacağını asla düşünmemişti. Aileleri ve sosyal durumları arasında çok fark vardı. Pervin zarif ve küçük bir kızdı. Yuvarlak beyaz bir yüzü, küçük belirgin dudakları, güzel ıslık ıslık gözleri vardı. Arkasına saldıği atkuyruğu saçları, neşeli ve kıvrak hareketleriyle daha çok okullu kız çocuklarına benziyordu. Dostça davranışı, her zaman gülüyormuş sanılan bakışı ve herkese karşı müşfik oluşu onu değerli ve sevmeye layık biri yapmıştı.

Yan yana oturup ders çalışıyor, şurdan burdan konuşuyor, derslerini çalıştıktan sonra kalkıp yan yana yürüyorlardı. Fakülteden çıkınca, fakültenin duvarı boyunca uzanan güzel ağaçlı caddede geziniyorlardı. Sakin bir caddeydi. Etraftaki ev ve bahçelerden ses bile gelmiyordu. Cadde kenarındaki ırmak şarıldayarak aşağıya doğru akıyor, hoş sesiyle kulakları dolduruyordu.

Pervin “Su sesinden hoşlanırım. Şimdiye dek hiçbir şey onun sesini değiştirememiş... Ne zaman bir akarsu görsem, bilmem nedendir, ömrü akıp giden suya benzeten şiiri anımsarım” diyordu.

Kemal ırmak kenarında yürürken “Bu suyun nereden geldiğini, ardında ne serüvenler bıraktığını, daha da neler bırakacağını bir tasavvur et” diye ekliyordu.

Pervin memnuniyetle “Ben işte bunu seviyorum. Bir hayattır, gerçek bir hayat. Ona engel olursan, sesi gider, boğulur.”

Caddenin yokuşunu nefes nefese tırmanıp, kerpiç duvarının altından ark çıkan bir bağa gelirlerdi. Arkın berrak pırıl pırıl suları ırmağa kavuşur ve gürültüyle aşağılara doğru akar giderdi. Bağın önündeki sekiye oturur ve hemen hemen her defasında köpeği unuturlardı. Köpek habersizce arkalarından havlayınca ikisi de yerlerinden sıçrar, sonra da kahkahayı basarlardı.

Güzel ve heyecan dolu günlerdi. Yüreği sevinçle dolmuş, hayatı anlam kazanmıştı. Sabah uyandığında mutluluk duyarak onu düşünüyor, güzel yüzü gözünde canlanıyor, mutlu geleceğini kuruyordu. Vücudundaki sevinci yaratan bu küçük ve zarif kız her gün onu kendine bağlıyordu.

Son günlerde onun yüzünden avare olmuştu. Pervin'in başka birini sevdiğini, heyecanlı ve mustarip olduğunu görüyordu. Tuhaf bir duyguyla yaralanmış, harap haliyle ondan uzaklaşmaya, her şeyi unutmaya çalışan, fakat unutamayan biri gibi hissediyordu kendisini.

Daha sonra Pervin nikâh davetiyesini gönderdiyse de nikâha gitmedi. Pervin bir adamla evlenmişti. Bu düşünce yüreğini yakıyordu. Sonraları Ferhad'a "İnsan bir anda gözlerini açıyor, boş ve anlamsız bir hayatı yüklendiğini fark ediyor. Artık hiçbir şey yapılamaz. İş işten geçmiştir" demişti.

Şimdi evden çıkmış, havuzun durgun sularına bakıyordu. Pervin'in öldüğünü ve kendisinin hayatta olduğunu düşünüyordu. Ölmüş olmamanın sadece damarlarında akıp giden, onu koruyan ve yaşatan bir hararet olduğunu, ama bu hararetin asla yaşamın yerini alamayacağını hissediyordu.

Ayağının altındaki yaprakların hışırtılarını, başının üzerinde esen rüzgârın uğultusunu, şarkı söyleyen, gevşek ve yorgun adımlarla ilerleyen bir kuşun sesini işitiyordu. Daha su sabah emin adımlarla bu sokaktan geçmişti. Ne kadar keyifli ve mutluydu! Başından ne mutluluk düşünceleri geçmişti. Rahat bir yaşamı, makamı, mevkii olduğundan yüreğinin derinliklerinde gurur duyuyordu. Hayat yolunun tanınması, yaşamın insanla birlikte olabilmesi için nasıl yaşanacağını öğrenilmesi gerektiğini mırıldanmıştı kendi kendine. Tek eksiğinin bir araba olduğunu, onu da kısa zamanda elde edeceğini düşünmüştü. Amerikan, Alman, Fransız, Rus, İtalyan yapısı çeşitli arabaları, her

modelini incelemiş, bunlardan birini seçmeyi aklına koymuştu. Sonra dairede yumuşak ve rahat koltuğuna yaslanmış, başkan adına mektupları imzalamış, pencere camında yuvarlanan yağmur damllarına huysuzlukla bakmış, homurdanmıştı:

“Şu lanet olası yağmur yine başladı!.. Kahretsin!..”

Pencere perdesini çekip lambayı yakmak için odacıyı çağırmış, kendi kendine “Böyle daha iyi oldu. Yağmur sesi insanın işiyle ilgilenmesine fırsat vermiyor” demişti.

Ayakları altındaki kuru yaprakların, rüzgârın ve kuşların sesini iştirken bir taraftan da yürüyordu. Ansızın kulağına başka bir ses geldi ve onu gitmekten alıkoydu. Sesin geldiği tarafa baktı. İrmaktaki berrak pırl pırl su cadde boyunca akıyordu. İnce ve güzel sesi caddeyi dolduruyor, çakıl taşları ve kuru yapraklar arasında yolunu açarak ilerliyordu.

Adımları onu ırmaktan uzaklaştırdı. Caddenin öbür tarafına geçti. Su, rüzgâr ve kuş sesleri kulağından silinmeye başladı.

Bir otobüs geldi. Bindi. Otobüs hareket etti. Cadde kenarlarındaki çınarların kuru ve kırmızı yaprakları gözlerinin önünde alevleniyordu. Rahatsız olduğunu hissetti. Oturduğu koltuk rahat değildi. Kalkıp yürümek istiyordu. Otobüste çevresine bakındı. Yolcuların görünüşü soğuk ve haşindi. Birkaçının gözü dalmış, kıpırdamıyordu. Bir iki kişi de kestiriyordu. Önündeki koltukta iki kişi vardı. Biri genç, diğeri geçkinceydi. Üzerlerinde kirli iş elbiseleri vardı. Geçkince olanı konuşuyordu:

“Sabah evden çıktığımda nereye gideceğimi, ne iş yapacağımı, ne zaman fabrikadan çıkacağımı bilirim. On on beş yıldır bu yoldan gider gelirim.”

Sesinden, kelimeleri uzatışından yorgun olduğu anlaşılıyordu. Dönüp ona baktı. Onu bir yerde görmüş olabileceğini düşündü. Yüzü aşınaydı. Tekrar baktı. Ama öteki onun bakışına bile cevap vermedi. Koltuğa yaslanmış, gözlerini önüne dikmiş, kıpırdamıyordu. Onu nereden gördüğünü düşündü... Bugüne kadar otobüste yolculara hiç dikkat etmemişti. Çoğu zaman otobüsten indiğinde kulakları ağırlaşırdı. O gün de motor ve yolcu sesleriyle kulakları ağırlaşmıştı.

Küçük bir kız çocuğuyla bir kadın ilgisini çekti. Kadın karşındaki koltukta hareketsiz bir şekilde oturuyordu. Gözleri dal-

mıştı. Kız çocuğu arabanın ortasında ayakta duruyordu. Küçük ve çelimsiz bir kızdı. Kemikli ve ince ayakları kısa eteğinden dışarıda kalmıştı. Minik elleriyle otobüsteki demire tutunmuş, arabanın her sarsılışında bir öne bir arkaya fırlıyordu.

Öndeki koltukta oturan genç işçinin sesini duydu:

“Oturabilmek için boş bir araba gelsin diye daima bir iki dakika beklerim. Oturdum mu bir daha kalkmam.”

Herkesin kendini düşündüğünü gördü. Bu adam yerinden kalkmak istemiyor. Şu kadın yanında az bir yer açıp küçük kızını yanına almayı düşünmemiş. Hepsi arabaya biniyor, yan yana oturuyor, birbirlerinin yanında dikiliyorlar. Ama birbirlerinden ne kadar uzaktalar, birbirlerine ne kadar yabancılar!

Yaşlı bir adam bastonunu vurarak otobüse bindi. Yorgun ve kırış kırış bir yüzü vardı. Aksayarak yürüyordu. İhtiyar onların karşısından geçerken başını salladı. Kemal, yaşlı adamın kendisine ya da yanındaki yolcuya selam verdiğini fark etmedi. Yolcu hareketsiz bir şekilde oturmuş önüne bakmaktaydı.

Pencereden dışarı bakmaya başladı. Gidip gelirken defalarca gözlerinin önünden geçen şeylere baktı. İnsanın sadece bir seyirci olabileceğini düşündü. Sanki her şey yalnız insanın seyredeceği şekilde düzenlenmişti.

Otobüs durdu. İki işçi yerlerinden kalkıp otobüsten indi. Genç işçinin önünde yürüyen yaşlı işçiye baktı. On beş yıldır bu yoldan gelip gittiğini düşündü. “Hayat dümdüz bir çizgi mi acaba?” diye sordu kendine. Gözleri cadde kenarlarındaki çınar ağaçlarına takıldı. Düz bir çizgi halinde gözlerinin önünden geçerek geride kalıyorlardı. Otobüs ve otomobiller tıpkı görülmeyen bir zincir gibi birbirlerine yapışarak sıralanmışlardı. Bulanık düşünceleri geriye döndü ve bir ilişki aramaya başladı.

Her gün daireden döndüğünde yemeğini yiyip yatıyordu. Uyandıktan sonra radyoya kulak veriyor, ayaklarını uzatarak çay içiyordu. Dairede işi varsa giyinip çıkıyordu. Yolda “Asır” gazetesi alıyor ve gazete elinde katlanmış duruyordu. Akşam olunca gittiği yoldan geri dönüyor, üstünü değiştirip akşam yemeği hazırlanıncaya kadar televizyonun karşısına geçiyordu. Yemekten sonra gazeteyi tekrar açıyor, gözünden kaçan konuları okuyup karısıyla çene çalıyordu. Sonra oda lambasını söndü-

rüp yatıyorlardı. Haftada bir kez sinema ve tiyatro. İki haftada bir dostlara misafirliğe gitmek... Yılda bir kez de deniz kenarı.

Kendi kendine "Hayat bu mudur? Ders çalışıp evlenmen... Sonra da meziyetlerini düz bir çizgi üzerinde uygulaman mı?" diye soruyordu.

Dışarıya baktı. Otobüs her zamanki yoldan gidiyordu. Mağazalar ve aşına olduğu ilanlar gözünün önünden geçiyordu. Herkes gidiyor, geliyor, sıkıntı çekiyor, çalışıyor ve ihtiyarlıyordu. Buradan oraya, oradan buraya kadarki gidiş gelişlere devam edecek, makine gibi belirli bir düz hatta sürekli gidip gelecek parayı, hayat parasını kazanmak için... Bu otobüste oturup birkaç yüze alışmak... Birkaç tanıdıkla konuşmak... gülmek... küçük olaylarla heyecanlandırmak... Ne uyanık olmaya rağbet etmek, ne kendinden bir şeyler vermek, ne cesurluk, ne özveri, ne gözü dışarda olmak, ne bir duygu, ne bir düşünce, ne de bir feryat için para kazanmak. Durmadan bu düz hat üzerinde hareket eder durursun. Kurmalı oyuncak bebekler gibi öne gider, geri gelir, çalışırsın. İyi yemek, iyi uyumak için yaşlanırsın, elden ayaktan düşersin.

Gözleri kapandı. Şimdi nerede olduğunu, otobüsün nereye gittiğini, radyoda hangi programın yayımlandığını, gazetelerin neler yazacaklarını biliyordu.

"Şimdi saat dört buçuk. Günlerden cumartesi. Ben sağım. Yaşıyorum. Ben... ben biliyorum ki..." diyordu kendi kendine.

Uzaktan ona doğru yaklaşan, sıcak ve hoş çağlıtı aklında yer eden ırmağın sesini duyuyordu kulaklarında.

"Keşke bu lanet olası çizgi kırılıysaydı? Keşke bu mendebur araba tepeden dereye uçsaydı!"

Kendi boğuk sesini işitti:

"Pervin... Sen biliyordun... Sen nereye gittiğini biliyordun... Sen biliyordun."

Otobüsten indi. Hava kapalı ve boğucuydu. Rüzgâr ağaçları sallıyor, kuru yaprakları uçuruyordu.

Ayakları yolu tanıyor, onu kendisiyle birlikte öne doğru çekiyordu. Rüzgâr saçlarını dağıtıyor, o da toz toprak girmesin diye gözlerini kapıyordu. Bir bakkalın önünde durdu. Yaşlı bakkal mangalda ateş yakıyordu. Gülümsedi. Ellerini ovuşturarak:

“Hava çok soğudu. Kış geldi gelecek.”

Bir paket sigara ve kibrit satın aldı. Bir sigara yaktı. Dumanını içine çektikten sonra yola koyuldu. Üzerinde gök gürledi; ağaçların uğultusu arttı. Caddedeki toz toprak hortum halinde döndü, döndü, yükseldi.

Daireye geldiğinde yağmur yeni başlamıştı. İri yağmur damlaları caddeyi dövüyordu.

Basamakları çıktı. Odacı önden koşup kapıyı açtı. Dosdoğru gidip masasına geçti. Masa üstünde bir yığın mektup ve dosya toplanmıştı. Onlara üstünkörü göz attı. İlk mektupta, kendisine hitap edilen başlığa gözü ilişti: “Sayın müdür yardımcılığına...”

Bezginlik hissetti. Bir sigara daha yaktı. Yeni parlak masaya sandalyelere baktı. Dağınık düşüncelerini toplamaya çalıştı. Koltuğundan kalkıp pencereye geldi. Böyle daha bir rahat hissediyordu kendini. Oda duvarına yaslandı. Sigaranın kıvrıla kıvrıla yayılan gri dumanına dikti gözlerini. Pencereden rüzgâr ve yağmur sesleri geliyordu kulağına.

Vaktiyle, bundan birkaç yıl önce, rüzgâr ve yağmur hakkında uzun bir şiir yazmış, bir dergide yayımlatmıştı. Şimdi ne kadar düşünse de şiirin tek beytini bile hatırlamıyordu. Hatırası ondan o denli uzak, ona o kadar yabancıydı ki, nasıl ve hangi haldeyken o şiiri söylediğini anlamıyordu.

Odanın kapısı çalındı. Müdür içeri girdi, masanın yanındaki koltuğa oturdu.

“Havanın yağacağı tuttu! Nasıl da yağıyor!”

Sigara ikram etti, tekrar pencere kenarına geldi. Yağmur sesi kulaklarında yer etmişti. Ta uzaklardan, çakıl taşları arasında kendisine yol açıp ilerleyen ırmak gibi hoş ve mahzun bir şarkı geliyordu kulaklarına. Müdür konuşuyordu. Kısık ve kalın sesi yağmur sesine karışmıştı.

“Yasal olarak eksiltmeyi kaybetmek gerekiyordu... Ama bilmiyorum, işin içinde nasıl bir üçkâğıt vardı da hepsi birden vazgeçti!”

Camdan dışarıya baktı. Ağaçlar yağmurdan ıslanmıştı. Yağmur damlacıkları inci taneleri gibi pencere camında yuvarlanarak dağılıyor, rüzgâr olukların altında uğulduyordu.

Yağmur sesi ve rüzgârın uğultusu kulaklarında, gri ve yıkanmış ağaçlar gözlerinin önündeydi. Pencere kenarında durmuş, müdürüne bakarken, ansızın ırmağın aşına sesi uzaktan yaklaştı ve kulaklarında yankılandı. Camdaki yağmur damlalarına, yıkanmış gri ağaçlara baktı. Yağmurun daha hızlı yağdığını, yaprakların üzerine düşerken daha bir ses çıkarttığını hissetti. Müdürüne döndü. Gözleri ışıdayarak, gayri ihtiyari sordu:

“Sahi, o göreve gidecek biri çıktı mı?”

Müdür huysuzca “Henüz yok. Birine teklif etmek hoşuma gitmiyor. Ama başka çare yok... Böyle vaziyet olmaz. Her yeri hoş tutmuşlar. Hiç kimse sıcak ve yumuşak yerinden kıpırdamak istemiyor” dedi.

Boş koltuğuna bakıp titredi. Havuz kenarında kapıldığı korkuya düştü yine. İstirapla ve titreyerek cam kenarından uzaklaştı.

Odacı çay tepsisiyle odaya girdi. Birer fincan çay koydu. Gideceği sırada aceleyle onu çağırdı. Pencere perdesini çekmesini ve lambayı yakmasını söyledi.

Masaya yaslanmışken vücudu ağır ağır kaydı ve koltuğuna oturdu. Rüzgâr, yağmur ve su sesleri yavaş yavaş kayboldu.

Fincana tozşeker döktü. Çay kaşığıyla karıştırdı ve çayını içti. Sıcak ve tatlı çay ağzını yaktı. Boğazını okşayıp, aşağı indi ve ona huzur verdi.

Ayaklarını uzattı ve esnedi. Yumuşak maroken koltuğuna gömülüp:

“Değdi işte!.. Şu Meşhedî Hasan da ne zaman çay getireceğini biliyor doğrusu!”

Korku

Adam başını gazeteden kaldırıp homurdandı:

“Hep cinayet! Başka haber yok!”

Yürek titremesiyle, emekleye emekleye yürüyen küçük çocuğa baktı. Genç annesi eğilmiş, çocuğun düşmemesine dikkat ediyordu.

Bekleme odası kalabalıktı. Küçüklü büyüklü çocuklar bu odadan öbür odaya gidip geliyor, ana babalarını peşlerinden koşturuyorlardı. Adam, çocukların gülüp ağlamalarına baktı. Sonra gazetenin iri başlığına göz attı. Gazeteyi avcunda buruşturup çöp sepetine fırlattı.

İnce bir duvar bekleme odalarını birbirinden ayırıyordu. Duvarlar desenli güzel duvar kâğıtlarıyla kaplanmıştı. İki odayı birbirinden ayıran duvara küçük bir akvaryum yerleştirilmişti. Küçük ve rengârenk balıklar içinde dolaşıyor, bir yukarı bir aşağı geziniyorlardı.

Adam küçük kızının yumuşak ve latif saçlarını okşadı. Kızcağız ateşli ve bitkin bir halde babasının yanında maroken koltuğa oturmuş, çocuklara bakıyordu.

Telefon sesi odanın içinde çınladı. Masada oturan genç bir kız ahizeyi alıp “Çocuk kliniği, buyrun” dedi.

Adam sabırla telefona cevap veren kızın yorgun yüzüne baktı. Daha sonra onun şefkatli sesini dinledi:

“Bir şey yok hanımefendi, ateş ve epidemik ishal. Çocuğunuz için endişelenmeyin. Doktorla da konuşmak ister misiniz? Kapatmayın lütfen.”

Kızı yerinden doğruldu, aynalı dolabın arkasındaki rafta duran büyük ve güzel bir oyuncak bebeğe doğru gitti. Küçük bir oğlan akvaryumun karşısında durmuş, annesi de ona baklıkları gösteriyordu. Kız geri dönüp onlara baktı ve akvaryuma doğru gitti. Oğlan tekrar yürümeye başladı, annesini de yanına alıp diğer odaya geçti.

Kız babasına seslendi.

"Baba! Baba! Gel, şu siyah balıklara bak. Ne kadar büyük!"

Genç kız başka bir telefona cevap verdi ve birinin adını söyledi. Genç bir kadın süt çocuğuyla birlikte yanındaki sandalyeden kalkıp doktorun odasına girdi.

"Gel, bak baba. Ne kadar büyük!"

Adam yerinden doğruldu ve akvaryumun karşısında durdu. Akvaryumun bir ucundan öbür ucuna süratle gidip geri dönen kara balığa baktı. Küçük balıklar onun önünden kaçarak yosunların arasına giriyor, öbür taraftan çıkıyorlardı. Yemyeşil yosunlar suyun sakin dalgasıyla birlikte hareket ediyordu. Aralarında, ağzı açılınca içinden mavi hava kabarcıkları çıkaran beyaz suni bir istiridye vardı. Hava kabarcıkları döne döne suyun üstüne çıkıyor, yok oluyordu.

Bir köşede, akvaryumun şeffaf kumları üstünde kırık bir gemi duruyordu. Küçük balıklar onun kapı ve pencerelerinden girip çıkıyordu. Balıklar kırmızı, beyaz ve siyah, parlak, şeffaf kuyruk ve yüzgeçleriyle, yassı, geniş gövdeleriyle yosunlar ve diğer su bitkileri arasında bir yukarı bir aşağı yüzüyordu.

Küçük helezonlar, akvaryumun rengârenk kumları üzerinde kımıldanıyor, iç içe dolanıyordu.

Adam küçük bir kırmızı balığı izliyordu. Dışarı fırlamış kırmızı karnı, parlak, siyah ve tümsek gözleri, alacalı yelpaze kuyruğu olan bu balık, geminin penceresinden kelebek misali çıktı; yavaş ve sevinçli hareketlerle bitkilerin arasında dolaştı, yukarı çıktı, su yüzüne vurmuş bir ışık kümesinin altında hareketsiz kaldı, küçük ağzını açıp kapadı. Tavandaki ampul odanın çevresine mat, sarı bir ışık saçıyordu.

Adam pencereye doğru gitti. Hava kararmıştı. Kar tanecikleri pencere camından kayarak aşağı iniyordu. Kızı peşinden geldi:

"Gel baba, gel, siyah balığa bak..."

Elini tutup tekrar akvaryuma götürdü. Heyecanlı ve üzgün bir halde "Siyah balık kırmızı balığı yemek istiyor, şunlara bak...".

Adam siyah renkli balığı gördü. Siyah balık süratle kırmızı balığa saldırıp burnunu onun karnına daldırdı ve geri döndü. Küçük balık tir tir titremeye başladı. Kıvrak ve aceleci hareketlerle suya daldı.

Adam "Hayır babacığım, onu yemek istemiyor; birbirleriyle oynuyorlar" dedi.

Gözü akvaryuma dikildi. Siyah balık tekrar geri dönmüş, akvaryumda hızlı hızlı dolaşmaktaydı. Balıklar onun yolundan çekilerek yosunlara giriyorlardı. Kırmızı balık akvaryumun bir köşesinde dururken siyah balık ona yaklaştı ve güzel yelpaze kuyruğunu parçaladı. Ağzı hareket ederken ondan uzaklaştı. Kırmızı balık baştan aşağı sarsıldı. Sersemlemiş bir halde yosunlara doğru giderken siyah balık arkasından yetişti. Kuyruğunun berrak parçaları su yüzüne çıktı. Kırmızı balık ağır ağır gemiye doğru gidiyor, parçalanmış kuyruğu da peşinden sürükleniyordu. Öteki balıklar akvaryumun ötesinde berisinde, yosunların arasında sakın sakın dolaşiyor, küçük ağızlarını açıp kapıyorlardı. Beyaz istiridye, iri hava kabarcıklarını su yüzeyine gönderiyordu.

Adamın siniri bozuldu. Kızı çığlık attı:

"Ah baba! Gözünü çıkardı!"

Siyah balık uzaklaşmıştı. Kırmızı balığın siyah ve parlak gözünün yerinde beyaz bir çukur açılmıştı. Kırmızı balık canlı cansız hareketlerle kendi etrafında döndü ve dalga ile birlikte su yüzüne çıktı.

Adam süratle eğilip kızını kucağına aldı ve "Hayır babacığım, hayır! Kırmızı balık gözünü yumdu!" dedi.

Kızının gözleri yaşla dolmuştu. Adam pencereye geldi. Kızının yüzü ateşten yanıyordu. Başını çevirmiş, aralıksız akvaryumuna bakıyordu. Adam kızının başını yavaşça çevirerek "Bak babacığım, bak, yine kar yağıyor!" dedi.

Lambanın sarı mat ışıkları boşlukta donuk bir sıvıyı andırıyor ve adamın sınırları bozuluyordu. Küçük çocuk emekleyerek yanından geçti. Yaşlı bir adam onun ardından homurdanıp kalktı ve gazetesini çöp sepetine attı.

Avcılar

Kaç gündür yağmur yağıyor. Bilmiyorum, unuttum. Bu bulutlar nereden geldi? Niye böyle göğü kapladılar? Yağmur herkesin ümidini kesti. Siyah çadır fırtınanın altında ümitsizce direniyor. Bense çadırın içine uzanmışım, elim korkuyla yakamda duruyor. Belki şehre gitmek imkânsızlaşır. Bu yağmur hiç dinmeyecek mi? Kirpiklerim yağmur damlalarıyla birbirine yapışıyor, ama örnek için de olsa, bir damlası bile damlamıyor. Ani bir rüzgâr siyah çadırda dolanıyor. Yağmur daha da hızlanıyor.

Şimdi artık çadırın tavanından da su damlıyor, ama soğuk değil. Sıcak bölge yağmurları olduğunu söylüyorlar. Eğer sıcak bölge yağmuruyorsa niçin bu kadar devam ediyor? Her tarafı su götürdü, bundan daha kötüsü olamaz.

Yağmur bana, sabah olduğunu söylüyor. Kuşların nereye gittikleri belli değil.

Başımı çadırın aralığından çıkarıyorum. Bulut o kadar alçak ki, sanki başımın üstünde gibi. Dışarı çıkıyorum. İlk gün benim için romantik olan ıslak otların kokusu şimdi o kadar ilginç gelmiyor. Mihmandar "Bugün de hareket güç. Selin coşma sesini duyuyor musun? Yarım saat sonra buraya kadar gelir. Yarım saat sonra. Sesini işitiyor musun?"

İşitmiyorum demeye yüzüm tutmuyor. Ancak yağmurun yumuşak yağış sesini işitiyorum.

Hava sıcak ve güzel. Yağmur ağır ağır yağıyor. Mihmandar: "Şu bulut kümesi bu yana geliyor. Beş dakika sonra buraya varır. Allah korusun, her tarafı sel götürür" diyor.

Doğru söylüyor, bir yere sığınmak lazım. Şimdi yağmurun kamçıları beni eziyor. Siyah çadıra dönüyorum. Oturuyor ve başımı çadırın orta direğine dayıyorum. Mustarip gözlerimi siyah çadırın uğursuz karanlığına dikiyorum.

“Gitmeliyim. Belki de şuracıkta gömüldüm. Onların komp-limanlarına aldanmamalıyım. Sel bundan daha fazla olmadan gitmeliyim.”

Hâlâ sağanağın şiddetlenmekte olduğunu düşünüyorum. Ne korkunç! Sanki çadır çöküyor. Karanlık kırılıyor. Geceleyin atılan maytaplar gibi ışıklar saçılıyor. Gözlerimi kapıyorum. Her şey beynimin içinde dağılıyor. Dün gece de böyleydi. Uykuyu diye bir şey yok, biteviye sağanak vardı. Ne anı vardı ne de düşünce. Yağmur her şeyi yıkamıştı. Ama korkunçtu! Uykudan sıçrayıp, yatağımda doğruluyor, kendi içimde kırılıyordum. Kendi içimde kırılıyor ve vücudumun her kırığı için inliyordum.

Korkunçtur. Var gücüyle herkesi yardıma çağıran mihmandar kadının feryadından rahatsız olmuyorum. Güzel bir danayı sel götürüyor, hem de göz önünde! Dana boğuluyor! Başını bir kere bile bizden çevirdiğini görmedim. Su onu iki üç metre daha öteye sürüklediği her defa, büyük bir telaşla başını bize çeviriyor ve yakarışlı gözlerini bize dikiyor. Hiç kimse devinmedi. Dana, yağmur dolu bulutlar içinde kayboldu. Ne yazık ki daha çok kendi düşüncemdeydim. Güzel gözleri olan küçük çocuğumu düşünüyordum.

Annesinden babasını istiyor. Kuşkusuz ki annesi “Güneşle beraber gelecek” diyor.

Oysa güneş nereye gömülmüş? Sessiz ve üzüntülü olarak dönüyorum. Birkaç yüksek çadırın etrafından sel suyu akıyor. Eğer sağanak dınense, eğer... Bu düşüncedeyken bir otomobil sesi işitiyorum. Gelip siyah çadırların yanında duruyor. Üç iriyarı adam landroverden iniyor. Mihmandarla tanışıyorlar. “Emanet sağlam mı?” diye soruyorlar.

Mihmandar eliyle beni gösteriyor. Onlarla birlikte geldiğimi hatırlamıyorum. Ama onlar iddialılar. Benim için sıcak ve yumuşak bir yer hazırlıyorlar. Oradan etrafımı iyice görebiliyorum.

Şoför hatırımı soruyor. “Selle aran nasıldı?” diyor.

Cevap vermek istediğimde, ikincisi sözü açıyor: "Kimse böyle yağmur görmemiştir, her tarafı sel bastı."

Üçüncüsü "Bu yıl her yer yağış aldı, oh, oh" ve lezzetle portakalı emiyor. "Oh! Oh!"

Açım. Yemek yemeyi unutmuştum. Hiç kimse sözlerime aldırıyor. Sohbetlerinin konusu benim, ama cevabımı beklemiyorlar. Şoförün benimle dost olması mümkün. Eliyle bir elma uzatıyor, öteki elmayı alıyor ve benim yerime teşekkür ediyor.

Boşuna! Önemli olan, bir önceki durumdan kurtuldum. Ama ben bu üç adamı tanımıyorum. Nasıl iddialılar ki beni getirdiler? Meğer ben güneşle gelmemiş miydim?

Onlar beni benden çok tanıyorlar. Geçmişim hakkında konuşuyorlar. Duygularımı onlardan çalmam lazım. Düşüncemi onlardan esirgemeliyim. Nereden başlamam gerek? Düşüncelerim karışıp yok oldu. Anılarım kara bulutların ardına gizlenmiş. Cam sileceği monoton sesiyle hareket halinde. Suyu camın üzerinde sıyırıyor, geri dönüyor, tekrar, tekrar, hiç yorulmuyor. Lastiklerinin kalın sesiyle beni boğuyor. Cam sileceği, kalbimin üzerinde kayıyor. Etimi, kanımı, damarlarımı, sinirlerimi altüst ediyor. Yurgu taşı gibi eziyor beni, yamyassı ediyor.

Üç adam gülüşüyor. Dişleri gözlerime giriyor. Kahkaha sesleri bulutların ötesinden geliyor ya da öylesine yakın ki kulak zarım patlayacak gibi oluyor. Cadde ne kadar uzun ve bulut ne kadar da yakın! Büyüklü küçüklü su birikintilerinden geçiyoruz.

Pipo dumanından boğuluyorum. Kimse camı açmıyor. Bu yağmurda bir kuş bile uçmuyor. Yüksek ve alçak dağlar, yağmur altında yıkanmış dağlar, rengârenk dağlar suskun suskun yerlerine oturmuş. Bazı otomobiller büyük nehirlerde kalmış. Ama landrover kayak gibi dalgalı sulardan geçiyor. Suda su rengi yok, siyah. Toprağın rengi ölmüş!

* * *

Düşünemediğimden, düşünce beni meşgul edemediğinden yoruldum. Öylesine boşaldım ki, sanki çok önceden alınyazımı kendi elimle çizdim. Vücudumun derinliğinden hiçbir araz be-

lirmiyor. O gülen u adama bakıyorum. Biri Şişman ve yüzü Şiş. O Şişmiş yüzüne, kaŐından daha ince bir bıyık bırakmış. Öteki- nin gözleri daima gülüyor, sonra da Őıpır Őıpır yaŐlanıyor. İnsan, onun vücudunun bir gönül yangısıyla dolu olduğunu zannedi- yor. Uncsnn dikkat çekici bir tarafı yok. Bu da üzüntü ve- rici. İŞin üzücü yanı, konuŐmalarının hiçbir Şey ifade etmemesi.

“Bu portakalın suyu çok.”

“Bu elmanın kabuğu kalın.”

“DiŐim sallandı.”

Sonra bir saat boyunca susuyorlar ve cam sileceğinin camın üstünden bulutları nasıl sprdğne bakıyorlar. Arka cam çamur ve kumla dolu. Karanlık mağaralardan çıkıyor ve daha korkunç mağaralara giriyoruz. Benim arkadaşım, otomobil mo- torunun monoton sesi. Benim arkadaşım kim mi? Derin dereler, bol virajlı bitmez tükenmez caddeler. Gözlerim yola dikiliyor ve otomobilin tekerleklerini gevrek camlar gibi kırıyorlar.

Şu konuşmayı işitiyorum. “Yazık ki kurşun sıklamadı!”

Bana inmemi söylüyorlar. Dağın tepesinde, vahşi ağaaların üstüne ağlayan bulutlar oturmuş. Bana selam veren birkaç kuş görüyorum. Bir mermi sesi duyuyorum; belki de değildi. Dağın arkasından bir ses geldi, düŐüncemden de derin olan bir dereden.

Onlardan biri “Bu mevsimde avlanmak yasak mıydı?” di- yor.

Şişman olanı kahkaha atıyor: “Hangi yasak? Sen ne diyor- sun?”

Sonra pantolonunun düğmesini açıyor ve kabalıkla iÇiyor.

“Biz avlanmadık ki!”

Belki de doğru söylüyor. Ben başından beri mermi sesinden kuŐkuluyum. Fakat gözlerimde bir kıvılcım belirdi. Kalbim gğ- smde kayboldu. Sonra kendi kendime yanıldığımı söyledim. Niçin bu müddet zarfında tüfeklerini görmedim? Onlardan daha erken bindim. Onlar anlaşılmaz hareketler yapıyorlardı. Sanki landroverin arkasına bir Şey koyuyorlardı. İŞlerini anla- yamıyordum.

Bana bakmadan bindiler. Şaşılacak olanı, bütün bu yerler- le birlikte, onlar da beni bir mengineye sıkıŐtırmıŐtı. Sanki ben yoktum da, bakıŐlarının içinden geçtiği ve diğerine ulaŐtıđı bir

aynaydım. Kuşları, açık ve bulutsuz gökyüzünü gören saydam bir ayna! Güzel bahçe, cadde kenarından uzaklara kadar devam ediyordu. Ama bu silecek hâlâ çalışıyordu. O üç adam siyah paltoları içinde gizlenmişlerdi. Sanki arabayı görülmeyen bir el kullanıyordu. Şoför gülerek üç adama bakıyordu. Yumuşak bir tebessüm yüzlerini renklendirmişti. Ama ben neredeydim? Bu süre içinde hiç kimse bana bakmadı. Dudakları kıvıldanıyordu. Anlaşıldığı kadarıyla birbirleriyle bağıra çağıra sohbet ediyorlardı, ama hiçbir şey işitmiyordum. Sanki sağır olmuştum. Kalbimin atış sesini bile duymuyordum. Elimi yüreğimin üstüne koymak istedim; elim yoktu.

Parmaklarım otomobilin zeminine düşmüş, küçük kertenkele kuyruğu gibi kıvıldanıyordu.

Öte yandan şişik yüzlü adam beni öyle sıkıştırıyordu ki sanki vücudum yoktu. Mesela piposunun külünü gözlerime üfürdü, portakalların kabuklarını ağzıma döktü ve sonra da korkunç bir şekilde kahkaha attı. Bu gülüşün tesiriyle etleri yarım saat boyunca seğirdi.

Boşuna! Bu üç adamı düşünmekten kurtulup, küçük çocuğumu düşünmeliyim. Hangi çocuk? Hangi aşk? Hangi esaret? Hangi şefkat?

Tuhaf şey! Kulağında bir ses beliriyor. Bu da yağmurun bedenime sürekli yağış sesi. Çamurdan yapılan tenim gevşiyor. Parça parça dökülüyor. Şimdi boynum ıslandı ve başımı taşımaya tahammülü yok. Çöküyor, yığılıyorum. Siyah çamurdan, yoğun kanlı damarlardan oluşan bir yığın. Her sarsıntıyla daha da dağılıyor. Küçük daha küçük oluyor ve daha sonra yok oluyor.

Bitti mi? Hayır, bakayım yağmur yağıyor mu? Niçin yağmaysın? Bu yıl güzel bir yıl. Şoför vites değiştiriyor. Daha hızlı sürüyor. Bulutlar ortadan bölünüyor. Hiçbir direnişle karşılaşmadan otomobile yolu açıyorlar.

Yorgunum. Belki uyukum geliyor. Gözlerimi yummak istiyorum. Ama gözkapaklarım birbirinden o denli uzak ki kapanacak gibi değil. Uyanık kalıp niçin otomobili durdurduklarını görmem lazım. Hepsi indi. Ben otomobilde oturuyorum; hayır, memurların yanında duruyorum. Peki, beni otomobilin buğulu camı arkasında bırakan bu adam kimdir?

Memurlar, bu mevsimde avın yasak olduğunu söylüyor.

O üç adam "Kimse av vurmadi" diyor.

Memurlardan biri "Hava barut kokuyor ve otomobilin her yanını kan kaplamış" diyor.

Şoför gidip kovayla su dolduruyor ve otomobilin dışını yıkıyor.

"Sen bakma ona, biz av vurmadi."

Memurlar "İnceleyebilir miyiz?" diyorlar. Landroverin arka kapısını kaldırıyorlar.

"Burada."

Başımı kaldırıyorum. Ne kadar rahat uyumuşum. Bu tebessümü nereden buldum ve dudaklarımın ucuna yerleştirdim? Kanı bitmiş, tükenmiş. Fakat gömleğimin üzerinde, kalbimin yakınındaki delikte olan kan kurumuş.

Memurlar gülüyor. Şişman adam onlara sigara tutuyor.

Memurlar "Bu av sizin işinize yaramaz. Biz cesedi yakarız" diyor.

Üç kişi birbirine bakışıyor. Razi oluyorlar. Memurlar makbuz veriyor. Ve çocuklar gibi seviniyorlar. Ama o kadar odunun nereden toplanacağı malum değil. Beni otomobilin arkasından alıyorlar. Tebessüm dudaklarımdan yere dökülüyor. Ateş o kadar fazla ki, yağmur bile ona tesir etmiyor.

Üç kişi arabaya biniyor. Camın arkasından nasıl yandığımı seyrediyorum. Nasıl buruşup, yanık et haline geldiğimi temaşa ediyorum. Artık uzaklaştım. Uzaklaştık. Hayli uzak. Vadi ve dağların kıvrımlarından geçiyoruz. Şehirlerin ıslık ıslık lambaları beliriyor. Çok geçmeden şehrin kalabalık caddelerine varıyoruz. Onlar bir yerde duruyor. İniyorlar. İniyorum. Yanık et kokusu havayı kaplamış. Onları bırakıyorum ve caddelerin kalabalığı arasında kayboluyorum. Kapının tokmağını çalıyorum. Karım ve çocuğumu görünce, aniden ağlamaya başlıyorum. Komşular şaşkın şaşkın bana bakıyor.

Yağmur dindi. Birkaç yıldız bulutların aralarından aşağı düşüyor.

Kış Geline

Zil çalmış, çocuklar güle oynaya sınıflara giriyorlardı. Sadece birinci sınıflar sıra olmuş bekliyor, çevrelerine bakmıyorlardı. Bir ikisi soğuktan buz kesmiş, ağlamaya başlamalarına ramak kalmıştı. Her şey yeniydi gözlerinde. Narenciye ağaçları, sınıf duvarları, kapılar, okul kokusu ve hepsinden önemlisi okulun orta yerindeki birkaç taş fıskiyeli büyük havuz.

Diğer çocuklar sınıflarına girince “Usul usul peşimden gelin, sınıfa girelim” dedim.

Sınıfın kapısında durdum. Çocuklar birer birer girdiler içeri.

“Şimdilik istediğiniz yere oturun; sonra yerinizi belirlerim.”

Öğrenim yılının ilk günüydü ve çocuklar gürültü ediyorlardı. Susmalarını söyledim:

“Çocuklar; sınıfa girildi mi konuşulmaz artık. Dinlemek gerekir.”

Hemen sustular. Bakışlarım yüzlerine kaydı. Ağlamaklı olan o ikisinin de yüzleri gülmeye başlamıştı; yeni yeni alışıyorlardı ortama.

Önce ayağa kalkıp isimlerini söylettim. Bir ikisi soyadını bilmiyordu. Sonra babalarını tanıtmalarına geldi sıra. Birinci sıradan başladım işe. Derken sıra Meryem’e geldi. Yüzünde kendine has bir masumiyet vardı Meryem’in. Daha bir minyonda ötekilere göre. Kestane rengi saçlarını iki yana salmıştı. Küçük, kara gözleri ta uzaktan ışıldıyordu.

Tanıyordum Meryem’i. Bir hafta önce babasından uzak kaldığı için buruktu. Aslında babası ölmüştü ama durumu bilmi-

yordu. Belli etmemişlerdi evden. Bu yüzden "Meryem, baban seyahate çıkmıştı, değil mi?" dedim.

Meryem "Evet; kış gelince yalnız kalacağız. Ama n'apalım?" dedi.

"Annen kim?" diye soracak oldum; mahzun mahzun "Annem ağlıyor... Boşuna korkuyor. Kışın korkulacak bir yanı yok ki; babam seyahatten döner..." dedi. Bir ara kendi dünyasına dalıp gitti ve "Bazı seyahatler uzun sürermiş, doğru mu?" dedi.

"Doğru."

"Öğretmenim, ben babamı iyi tanırım. Babam bizi asla yalnız bırakmaz. Çok nazik adamdır... Ama bir an önce dönse iyi olacak. 'Nari Hanım' masalı bitmedi. Son kısmını da anlatacaktı bana; derken seyahate çıktı işte. Nari Hanım'ın çocuğu babasızdı... Öğretmenim, babası olmayana yetim derlermiş; doğru mu?"

"Evet, doğru."

"Öğretmenim, ben masalı çok severim. Siz de bize masal anlatır mısınız?"

"Evet, size kesinlikle masal anlatacağım."

Yüzünde güller açtı:

"Oh ne güzel!"

Çocuklar sessiz sedasız konuşmamızı dinlerken yüreğim burkulmuş, Meryem'i düşünüyordum. Gözlerim dolu dolu olmuştu. Sınıfı gözyaşı perdesi arkasından görebiliyordum artık.

Peri Devden Korkuyor!

Babamın yanına uzandım. Boynuna sarılıp "Baba, masal anlat" dedim.

"Ne söyleyeyim? Hepsini anlattım sana."

"Yalan söylüyorsun. Yine biliyorsun. Aklında var yine."

"Ne kadar düşünsem, aklıma bir şey gelmiyor ki."

"Süleyman hikâyesini anlat. Yüzüğünü seviyorum. O yüzük nerede?"

Babam şefkatle bana baktı, "Senin elinde" dedi.

"Benim elimde mi?"

"Evet."

Avuçlarımı açıp "Hani, burda bir şey yok ki?" dedim.

"Var."

"Göster bana."

Babam gülererek "Dilini çıkar" dedi. Dilimi çıkardım. Elimi dilime götürüp gösterdim.

"Burada bir şey yok."

Yine gülererek "Kendi dilin, peki dilin ne ya?" dedi.

"Efendim?"

"Hep yalan söylüyorsun. Dil dildir işte. Dil yüzük değildir ki!"

"Süleyman yüzüğü çevirdiği zaman bir peri gelirdi. Sen şimdi Süleyman'sın, dilin de yüzük. Ben de o masal perisiyim. Ne dilerse hemen yerine getiririm."

"Yalan söyleme, sen babasın, peri değilsin."

"Dile benden ne dilerse. Yalan söylemediğimi göreceksin."

"Süleyman hikâyesini anlat. Yüzüğünün öyküsünü..."
"Süleyman masallar yatağında. Uyuyor. Uyandırırsam..."
"Peri çok mudur?"
"Peri çok değildir."
"Kanadı var mı?"
"Evet."
"Uçar mı?"
"Evet."
"Kelebek mi?"
"Kelebek değil."
"Çok mu büyük?"
"Devleri görmezse büyür."
"Peri devden korkar mı?"
"Peri deve bayılır."
"Peri devin düşmanı mı?"
"Dev perinin düşmanı."
"Periler nerededir?"
"Masalların kristallerinde."
"Devler nerededir?"
"Bizimle beraber!"
"Dev periden daha mı güçlüdür?"
"Evet."
"Çok mu?"
"Çok."
"Devler bizden korkar mı?"
"Korkmaz."
"Devler bizden güçlü müdür?"
"Değil."
"Neden onları öldürmüyoruz?"
"Onları öldürürsek, kendimizi öldürmüş oluruz."
"Devlerin de kanadı var mı?"
"Yoktur. Kanat özgürlük alametidir. Temizlik işaretidir. Göklere uçuş iznidir."
"Devler kanatları olmadığına üzülür mü?"
"Dev kanadı olmadığı için üzgündür. Kanatları olsaydı, dev olmazdı."
"Baba, sen perileri mi, yoksa devleri mi seversin?"

"Perileri."

"Ben de onları severim."

"Aferin oğlum."

"Periler bizimle değil mi?"

"Onlar masallar âleminde hapistir. Biz onları masal zindanına atmışız."

"Kaçamazlar mı?"

"Hayır, kaçamazlar."

"Neden?"

"Masalların duvarı yüksektir çünkü."

"Gel kement atıp masal duvarına çıkalım, perileri kurtaralım."

"İstersen masallar duvarına çıkarız. Masal anlatmamız lazım. Masalları açmamız lazım."

"Masallar açılınca periler özgürlüklerine kavuşur mu?"

"Onlar açılınca periler ölür."

"Niçin ölür?"

"Çünkü onların himayesinde yaşarlar. Oradan çıkarlarsa devlere av olurlar."

"Periler masalları sever mi?"

"Evet, masallar gençlik doludur. Masallar umut doludur."

"Şimdi masal anlatmalısın."

"Hepsini anlattım sana."

"Olsun, bir daha anlat."

"Masallar tekrarlanır. Masal geceyi daha da kısaltır. Fakat ne yazık ki geceler uzun, masallar kısadır. Gece masallara bas-kın yapar ve masal gecesini talan eder."

Ona iyice sokuldum. Başımı yanağına dayadım. Nefesleri mısır püskülü yumuşaklığıyla yanağına okşuyordu. Yanağını yaladım, biraz tuzluydu.

"Süleyman hikâyesini, Firavun'la Musa hikâyesini, hangisini seversen anlat."

"Kurtla kuzu masalını anlatayım."

"Irmak kenarında su içen kurtla kuzu masalını mı?"

"Evet."

"Bu masal güzel değil. Bu masalı sevmiyorum. Bu masalın yüzüğü, perisi yok."

"Neden perisi olmasın? Hem dev var, hem peri."

"Perisi nerde peki?"

"Perisi kuzu, devi de kurttur."

Boynunu ısıtırıp "Anlatmanı istemiyorum. Onu sevmiyorum. Bu masal kötü. Hoşlanmıyorum ondan" dedim.

"Niçin hoşlanmıyorsun?"

"Çünkü köpek yok. Bir de köpek olmasını istiyordum."

"Köpek ne yapabilir ki?"

"Köpek ne mi yapabilir? Bir köpek olsaydı, kurt zavallı kuzuyu parçalamaya cesaret edemezdi. Hep yalan söylüyorsun. Perileri sevdiğini kendin söyledin. Kuzunun peri olduğunu sen söylüyorsun. Kurdun zavallı kuzuyu parçalaması için bu köpeği bırakmıyorsun!"

Babam güldü ve "Haklısın. Doğru diyorsun. Bu masalda bir köpek eksik. Bir köpek de bulunmalı. Zehhâk masalını anlatmanı ister misin? Zehhâk ile yılanların masalını?" dedi.

"Bu masalın da perisi yok."

"Nasıl perisi yok? Feridun, Demirci Kâve'nin oğulları. Peki her gün öldürüp beyinleri yılanlara verilen zavallı delikanlılar nedir?"

"Yılanlar dev midir?"

"Evet, onlar devdir. Onlar şeytani heveslerdir. Şeytandır."

"Yılanlar gençlerin beyinlerini seviyordu da, ihtiyarların beynini sevmiyor muydu?"

"Hayır oğlum."

"Niçin?"

"İhtiyarlar şeytandır. Onlar şeytanı aldatır."

"Süleyman'ın çok perisi var mıydı?"

"Evet."

"Güzel peri masalları çok mu?"

"Evet."

"Süleyman, güzel masal değil mi?"

"Evet oğlum."

* * *

Geceleyin yatacağımız zaman babam bütün kapıları kilitlerdi. Anahtarları üzerinden alır ve yatağının altına saklardı. Bir gece

çok kar yağmıştı, camlar buğulanmıştı. Hepsi de ıslaktı. Kar ve soğuk azap veriyordu. Akşam üzeri babam yorgun ve keyifsizdi. Yemeği yedik. Babam "Bu gece erken yatalım" dedi. Kapıları kilitlemek için kalktı. Ben de her zamanki gibi peşinden gittim. O gece bütün kapıları kilitledi. Bana "Aç bakayım" dedi. Hepsini açtım. Tekrar kilitledi ve anahtarları aldı. Birlikte yatak odasına gittik. Kapıyı kilitledi. Sonra anahtarları bana verip "Şimdi git, hepsini aç. Bir kilit açılmazsa, o anahtar o kilidin değildir. Anahtarı değiştir, o zaman açılır" dedi. Gittim. Oda ve koridorların kapılarını açtım. Bahçe kapısına varınca babama sesledim.

"Baba, gel, açtım."

Geri döndüm. Babam sessizce yanımda duruyordu. Kapıyı kilitledi. Beni kucağına aldı. Yanağını yanağıma dayadı, öptü. Yüzündeki kıllar yanağıma battı, gıdıklandım. Beni yere bıraktı. Bahçe kapısını kilitleyeceği sırada "Baba, ben kilitleyeyim" dedim. Kapıları büyük bir sevinçle kilitledim. Birlikte yatak odasına döndük. Babam kâğıt kalem getirdi. Yatağının başucuna koydu. Bir şeyler yazdı ve "Bir sabah uyanmadığımı görürsen, anahtarları yatağın altından al. Kapıları öğrendiğin şekilde aç. Komşumuz Bozorgmihr Bey'e ver. Elin zillerine yetişmezse birine çaldır zili. Kapıyı açtıklarında Bozorgmihr Bey'le görüşmek istediğini söyle. Bozorgmihr Bey geldiği vakit 'Babam uyanmıyor. Gelip ne olduğuna bir bakın' de. Bozorgmihr Bey evde yoksa karısına söyle. Başka birine söyleme, anladın mı oğlum?" dedi.

"Evet baba."

"Üşütmemek için paltonu da giy."

"Peki."

"Şimdi bir kere anlat bakalım bana, ne yapacaksın?"

"Bir sabah uyanmadığımı görürsem, anahtarları yatağın altından alacağım. Kapıları açacağım. Kaldırımdan gidip, Bozorgmihr Bey'in evine biri gelene kadar duracağım. Erkek kadın kim olursa 'Beyefendi, hanımefendi, lütfen şu zile basar mısınız? Elim yetişmiyor' diyeceğim. Kapı açıldığında 'Bozorgmihr Bey'le görüşmek istiyorum' diyeceğim. 'Evde yoklar' derse, 'O halde eşini çağırır mısınız?' diyeceğim. Karısı gelince 'Babam uyanmıyor. Lütfen gelip bakar mısınız?' diyeceğim. Üşütmemek için de paltomu giyeceğim."

"Aferin oğlum! Kimseye bir şey söylemeyeceksin, anladın mı?"

"Evet baba."

"Bahçe kapısını açtığında anahtarı üstüne al. Kapıyı açık bıraksan daha iyi olur. Anahtarı unutturum deme. Anahtarı almadan kapıyı kapatırsan, dışarda kalırsınız. Kim seninle gelirse, bu kâğıdı ver ona. Artık o ne yapacağını bilir."

Üzüntüsünden boğazı düğümlenmişti. Sesi her zamanki gibi canlı değildi. Dili tutukluk yapıyordu. Gözleri yaş doluydu. Yatağa girip yanma uzandım. Oracıkta büzüldüm. Uzun boyunun yanında kendime yer açtım. Parmakları saç ve yanaklarımı okşadı. Ellerimi tutup sıktı.

"Küçük kırmızı şapkayı anlatmamı ister misin?"

"Rüstem ile beyaz dev masalını anlat."

"Rüstem devler ülkesine varır varmaz devlerin padişahı Erjeng'le savaştı ve onu öldürdü. Devler korkup kaçtı. Sonra Rüstem beyaz devin mağarasına girdi. Mağara karanlıktı. Rüstem hiçbir yeri göremiyordu."

Yukarı uzanıp, başımı babamın başının yanına koydum. Tekrar aşağı kaydım. Yorganın altına girip başımı göğsüne dayadım. Toparlanıp "Baba, anlatma. Korkuyorum!" dedim.

"Neden korkuyorsun? Ben burada, senin yanındayım. Korkmamalısın. Rüstem gibi kuvvetli ol. Bunlar masaldır. Gerçekle ilgisi yok ki. Beyaz devin mağarası, insanın içindeki karanlıktır. İnsanın kötü düşünceleridir. Devler, şeytani heveslerdir."

"Baba, Süleyman masalını anlat."

Babamın gözleri parladı. Odanın köşesine dikildi. Onu sarsıtım. Kulağını çektim. Isırdım. Çığlık attım. "Baba! Baba!" Babam cevap vermedi. Üstüne çıktım. Omuzlarını tutup sarstım. Yaktan indim. Elini tutup, şaşkın şaşkın yatağın kenarında oturdum. Dudağımı büzüp ağladım...

Babam gözlerini açtı ve "Niçin ağlıyorsun? Şaka yaptım. Ne yapacağını görmek istiyordum. Korktun mu oğlum?" dedi.

"Evet, çok."

"Niçin Bozorgmihir'e haber vermeye gitmedin?"

"Sabah uyanmazsan, Bozorgmihir'e gideceğimi söylemedim mi? Şimdi gece, sabah değil ki!"

Babam güldü. Yatağa sıçradım. Kucaklaşıp öpüştük. Yüzü-

nü yaladım. Isırdım. Boynuna sarıldım. Yanağımı yanağına sürüp "Baba, şimdi masal anlat" dedim.

"En iyisi uyuyalım. Bu gece yorgunum."

.....

Ne kadar uyumak istedimse de uyku tutmadı. Kendi kendime konuşup masal anlatıyor, yatağımda dönüp duruyordum. Babam ansızın şiddetle sarsıldı. Sırtüstü yattı ve ayaklarını uzattı. Onu sarstım. Uyanmadı. Yorgana girdim. Ayaklarını gıdıkladım. Yorganı bir tarafa attım. Üstüne çıkıp boynunu ısırdım. Kulağının dibinde bağırdım.

"Baba, baba, uyan! Uyan!"

Karnına çıktım. Üstüne oturdum. Burnunu, ağzını tuttum. Babam katılaşmış, rengi uçmuştu. Yüzü kar gibi soğuk ve beyazdı. Yanına uzandım. Boynuna sarıldım. Boynu sert ve soğuktu. Yüzünü yaladım Gücümün yettiğince ısırdım. Yalvardım.

"Baba, kalk! Uyan baba, yalnızım! Korkuyorum! Korkuyorum, uyan!.."

Evimizi severdim. Orada yalnız babam vardı. İkimiz de yalnızdık. Günlerce birlikte oynardık. Geceleri bana masal anlatırdı. Masalların kucağında yatar, onların sonunu başka masalların başı ve sonuyla karıştırıp uyurdum.

Sonsuzluk Uyuyor

Gece gam verici bir şekilde pencereye çökmüştü. Önceki günden beri yağmur yağıyordu. Bitmek bilmeyen ince ve hızlı bir yağmur. İncecik kristal avizeler yerle göğü birbirine bağlamıştı. Gece boyunca solgun gözlerimi pencerenin suskun kasasına diktim ve canlı, güneşli günlere doğru uçtum. Tanyerinin kabuğundan sıyrılıp yıldızları topladığı günler. Hayat coşuyor, mutluluklar filizleniyordu. Kışla dolmuş taşmış derin bir vadiydim. Ve dallarından baharı kaçırmış kuru bir fidan...

Geometri hocamız Dıraşan'ı hatırladım.

"İki paralel çizgi hiçbir zaman kesişmez" diyordu.

Neden iki paralel çizgi hiçbir zaman kesişmez? Neden?

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. Dağlar birbirlerine paraleldir ama insanlar değildir. Dağlar birbirlerine kavuşmaz. İnsanlar kavuşur. İnsanlar doğru değildir. İnsanlar eğridir. Paralel çizgiler doğrudur. Paralel çizgiler kesişmez.

Sonra dediler ki: "İki paralel çizgi sonsuzda kesişir!"

Ne iyi! Bu zavallı ince çizgilerin sonunda kesişeceklerine sevindim. "İmkânsız diye bir şey yoktur" diyen doğru demiş. Sonunda imkânsız olan bir şey mümkün olacak. Beklemek lazım. Göz yolda beklemeli.

Yine dediler ki: "Sonsuz yoktur. Sonsuz mevcut değildir. Eğer olsaydı, sonsuz olmazdı."

Yani paralel çizgiler hiç kesişmeyecekler! Beni bu tatlı uykudan uyandırdılar ya. Üzdüler beni. Hiç umut kalmadı. Bir gün Hindî Nejad tahtada durmuş, kendinden emin, "Sonsuz

diye bir şey yoktur. Sonsuz mevcut değildir” diyordu, ama beni **sonsuz bir boşluğa attığını** bilmiyordu. Düşüncelerimdeki **sonsuzun**, uzaklarda ufuktaki bir ırmak kenarında bekleyen bir **elma ağacı olduğunu** bilmiyordu. Âdem’le ben koşa koşa ona **gidiyoruz! Elma ağacı ise Havva! Havva elma ağacı. Elma ağacı Âdem. Elma ağacı yılan! Yılan Ehrimen’in öpücüğü! Zehhak’in zulmüdür!**

Ağaçlar güzeldir. Onlara tırmanıyorum. Gömleğim takılıp yırtılıyor. Vücudumu tahriş ediyorlar. Elimi ayağımı yaralıyorlar. Ama ben onları seviyorum. Yine onlara tırmanıyorum. Dallarına oturup yaprakların berraklığından geçen güneşi içiyorum.

Hindî Nejad dedi ki:

“Sonsuz, düşünceye sığmaz. Düşünceye sığsa sonsuz değildir.”

Irmağın suyu buharlaştı! Elma ağacı kurudu! Yıldızım kanatlanıp uçtu, porselen bebeğim kırıldı!

“Sonsuz son değildir. Sonsuz mevcut değildir. Her parça çizginin sonunda nokta vardır. Ama çizgi ve eğrilerin sonu yoktur. İki taraftan sonsuza giderler. Sonsuz yatık sekiz şeklinde gösterilir. Bu sonsuz işaretidir...”

Sonsuz, yatık sekizdir. Sonsuz, yorgun sekizdir. Sonsuz yatmış, sonsuz uyumuş, sonsuz ölmüştür!

İki paralel çizgi hiçbir zaman kesişmez. Eğer biri eğilirse, öbürünü keser. Artık bir daha ona paralel olmaz. Olmasın var-sın! Paralel olmasa ne olur? Ben diyorum ki “Paralel çizgiler birbirlerini sevmez.”

Pencere uyandı. Bir karaltı cama çarpıp karanlığa düştü. Küçük bir kuş zarif pençesiyle camın alt çerçevesine tutunmuştu. Kanatları yarı açıktı ve gagasıyla camı tıklatıyordu.

Lambayı söndürdüm. Usulca pencereyi açtım. Elimi uzatıp ıslak gecedan aldım onu. Pencereyi kapatıp lambayı yaktım. Duduğımı nemli yanaklarına koydum. Öptüm, okşadım onu. Bana baktı. Pırl pırl gözlerinden beyaz bir perde kalktı ve yarıda durdu. Titriyordu. Göğsü sarı, başı kahverengi, kanatları mavi, kuyruğu yeşildi. Dudaklarımı göğsüne dayadım ve nefesimle ısıttım onu. Avcuma konup silkindi. Uçup amcamın portresinin

altın yaldızlı çerçevesine kondu. Bir daha silkinip kesik kesik öttü. Amcamın gözleri parlıyordu. Dudaklarında yumuşak bir tebessüm vardı. Su ve yem getirmek üzere dışarıya koştum. Aç olmasın sakın! Su ve darı bardaklarını masaya koyup kendi kendime "Ya yem yemezse!?" diye sordum. Tekrar dışarı fırladım. Döndüğümde onun sıcak ve alıcı sesi odada öyle yankılanıyordu ki karanlıktan kalma ne varsa hepsi temizleniyordu. Parlıyor, berraklaşıyordu. Her şey canlanmıştı. Her şey zindeydi. Yavaşça yatağa uzanıp doymak bilmeyen bir iştihâ ile gözümü kulağımı büyüleyici kuşa çevirdim. İnsanlar öbek öbek geliyor, bir meydanın çevresinde dolaşüyor, kaynaşıyor ve sarı sarı balonları şişiriyorlardı. Balonlar yatık sekiz biçimindeydi. Hepsi sonsuz işaretliydi. Şişiyor, büyüyor, yükseliyor ve yorgun gözlerimin önünde patlıyordu. Gitgide nağmelerin coşkulu kucağından, uyku ve unutmanın efsanevi dünyasına süzuldüm.

Sabah uyandığımda pencere, güneşi odanın halvetgâhına çekmiş, halıdaki çiçekler günün sıcak okşamalarında uykuya dalmıştı. Bardakları masanın üstünde gördüm. Birden dün geceyi hatırladım. Sevinçle doldum. Amcam üzgündü.

Çerçevenin üstünde kuşun yeri boştu. Her yeri aradımsa da izine rastlamadım. Geceleyin odanın kapısını kapatmıştım. Odanın penceresi yoktu ki pencereden kaçtı diyeyim. Dün onu yakaladığımda birkaç defa yarın salıvereceğimi söyledim. Burası boş. Canı sıkılır. Dışarıda bahar var. Eşinin yanına gitmesi gerek. Ama gözümü kulağımı büyüleyip de yalnızlığın gece ve sessizliğini benden alınca, onu hiç bırakmayacağımı anladım. Beni esir etmişti. Ötüyor, uçuyordu. Gecenin armağanıydı. Koru ve yağmurun hediyesiydi.

Yavaşça pencereyi açıp, gecenin nemli kucağından çaldım onu. Ben olmasaydım, onu yakalamasaydım, gecenin avcı kuşuna yem olacaktı. Cama çarpıp karanlığa düştü. Lambayı söndürüp pencereyi yavaşça açtım. Elimi uzattım ve onu yağmurun gür ormanından aldım. Orada durup titreyen zarif vücudunu sıcak nefeslerime sardım. Gözlerinin parlak kaşlarını gözümün kuşağına oturttu. Avcuma kondu. Silkindi. Uçup gitti, oraya çerçevenin üstüne. Yine silkindi, öttü, öttü, sessizlik ve yalnızlık tozunu avare ruhumdan sildi. Ne kadar mutluydum! Mutluydum

ve bilmiyordum. Ama Şimdi.. Şimdi o yok. Aramaya başladım. İki paralel çizgi sonsuzda kesişir. Sonsuz yoktur. İki paralel çizgi asla kesişmez. AŐlamak istiyordum. Amcam:

“AŐlama! Gel yanıma! Gel yanıma! Bakalım ne istiyorsun!?”
diyordu.

Yazabilseydim

Sınıfta durmuş, çocukların kompozisyonlarına kulak veriyordum. Çoğunun ilginç tarafı yoktu ve dinlemeye değmezdi. Hepsi de birbirine bakarak yazmıştı. Sabrım tükenmiş, bunalmıştım. Artık herkese "Güzel!" demek zorundaydım. Başka bir şey demeye korkuyordum.

Birden Zühre'ye "Güzel, ama daha iyi yazmalıydın!" deyiverdim.

"Ben bundan daha iyi yazamıyorum. Sizin ne istediğinizi bilmiyorum. Niçin bir kere de bizimle birlikte yazmıyor musunuz? Böylece biz de öğrenir, nasıl yazmamız gerektiğini biliriz" dedi.

Çocuklar heyecanlanıp alkışladı ve göz ucuyla bana baktılar. Kıs kıs gülüp fısıldaştılar:

"Doğru söylüyor. Bundan böyle bize verdiğiniz her konuyu siz de yazmalısınız."

Yüzüm kızardı. Pencere kenarına gittim. Cam buğulanmıştı. Dışarıya bakıp sustum. Ne küstah kız! Ne güzel kız! Acayip bir dünya! Kızım, ben yazabilseydim, senin kompozisyon hocan olur muydum? Yazamadığım için senin kompozisyon öğretmenimim. Sen benim güçsüzlüğümü yüzüme vurmamalıydın. Onu açığa çıkartmamalı, beni kırmamalıydın. Benim de derdim var. Ben de hayattan yara almışım. Anlatamadığım için suçlu değilim. Yazamadığım için kusurlu değilim. Benim bilgi dağarcığımda seni övecek kelime yok ki! Yazılanlara çizilenlere bakıp da seni görünce üzülüyorum. Seni görüyor, kıskanıyorum. Sen

yarının kucağında dün ve bugünü unutuyorsun. Ama benim yarının marınım yok yok. Benim yarınım, dün ve evvelki günle birlikte uçtu gitti. Sen güzelsin. Bir bakışınla binlerce erkeği büyüleyebilirsin. Ama ben...

Lise müstahdemi sınıfın kapısını açıp “Şehnaz Tevânâ” dedi.

“Evet.”

“Cebbârî Hanım sizi istiyor.”

Şehnaz kalktı. İzin alıp dışarı çıktı.

Sizin yabancı dil hocanız dil biliyor mu? Biliyorsa niçin tercüme yapmıyor? Resim hocanız ressam mı? Yazarlık, bir sanattır. Sanatkâr şu dört duvar arasında kendini hapsetmek için gelip de sizlerle uğraşmaz. Ben buradayım, hep buradayım. Sizler gelip geçicisiniz. Ben yaşadıkça burada kalacağım. Saçlarımı ağartıyor ve binlerce kez söylediğim sözleri tekrarlıyorum. Yeni sözlerim yok. Olsaydı burada ne işim olurdu? Benim sözlerim, başkalarının sözleridir. Defalarca duyduğunuz sözler. Ama bunu açığa vurmuyorum.

Ağır ağır adım atıyor, tek tek konuşuyordum.

“Eskiden hiçbir şey yapmadınız.”

Siz diyorsunuz ki:

“Önceden bize bir şey öğretmediniz.”

Bu cümleyi işitince sevinip coşuyor, gülümseyerek “Doğru söylüyorsunuz. Sizin kabahatiniz yok” diyorum. Siz bu sözden cesaret alıp “İyi ders vermiyorlardı. Bir şey bildikleri yoktu. Dersleri yorucuydu. Çocuklar gürültü patırtı ediyorlardı” diyorsunuz.

Kanatlanıp uçuyorum. Kendimi ve kendi güçsüzlüğümü unutuyorum. Unutuyorum, çünkü ben de onlardan daha iyi değilim. Onlar bir şey yapamazsa, ben de yapamam. Altı da bir, üstü de. Hepimiz âciz şaşkınlarız. Zavallılığımızdan başkalarına sataşıyoruz. Mucize bizim işimiz değil...

Çocuklar sınıfın dört bir köşesinde uğuldaşıyordu. Sühey-la'nın kompozisyonunu dinleyen yoktu. Yabancı bakışlarımı balıkçı ağı gibi sınıfa yaydım. Kızlar birbirlerine göz kırpıp sustu.

Şehnaz dönmüştü. İzin aldı, gidip yerine oturdu.

Kimse beni istemedi. İstemiş olsaydı, yarımı geceyle sarar, bu karanlıktan çıkardım. Kendi iç dünyamda yaşadıkça kendimden nefret ediyorum...

Diğer hocalar da deha değil. Onların da kendilerinden verdikleri bir şey yok...

Çocuklar sessiz sedasız oturuyordu. Söylenecik çok şey vardı ve benim de konuşmam gerekiyordu. Nasıl görmeleri, nasıl düşünmeleri, nasıl yazmaları gerektiğini anlatmalıydım onlara. Ama kendime sordum:

"Ben kimim ki onlara yol göstereyim? Benim düşüncelerimin ne değeri var? Başkasının işine yarıyorsa, neden yazmıyorum onları? Ben kompozisyon hocası olduğuma göre kompozisyon hocası olarak kalmalıyım.

Süheyla'nın kompozisyonu bitmişti. Şaşkın şaşkın duruyordum.

"Güzel olmuş!" dedim ve gidip sandalyeme oturdum.

Bana Yabancı Gelmiyorsunuz!

Öğretmen kâğıtları altüst etti. Arasından bir kâğıdı çekip önüne arkasına baktı. Omuzlarını silkti ve karşısında merakla oturan adama verdi.

“Ne yazık ki bir! Bu kâğıt için bir bile fazla! Ama ben dört verdim. İşte görüyor musunuz? Ne sorulara doğru cevap vermiş ne de problemleri çözmüş.”

“Verdiğiniz nota itirazım yok. Kendisi de sizden çok memnun. Güzel ders anlattığınızı, iyi imtihan ettiğinizi ve hakkıyla not verdiğinizi söylüyor.”

“Teşekkür ederim. Maksudumuz, onların bir şeyler öğrenmeleri. Kimseye düşmanlığımız yok bizim. Gördüğüm kadarıyla çalışmış bir öğrenci ise ve kâğıdı fena değilse, geçiriyorum. Her zaman yardım ediyorum. Mesela bu imtihanda üç soruyu da kitaptan sordum. İki soruyu seçip yazmalarını söyledim. Ben hiç kimsenin hakkını yemek istemem. Benim dersimde bu kitabı okuyanın geçmemesi söz konusu olmaz. İki problem verdim. Biri elektrik, diğeri ışık konusundan. Bu problemlerin benzerlerini sınıfta çok çözdüm.”

“Sağ olun! Ne demişler, merhamet et ki, Allah da sana merhamet etsin.”

“Çoğu iyi not aldı. Ama sizin oğlunuz çok zayıf. Notlarından da belli. Çalışmıyor da. Yıl içinde birkaç kez ikaz ettim. ‘Geçmek istiyorsan, daha çok çalışmalısın’ dedim. Dinlemedi ve bütünlemeye kaldı. Bu da bütünleme sınav kâğıdı işte.”

“Doğru söylüyorsunuz? Ne dersenez haklısınız. Hiçbir öğretmen talebesinin kötülüğünü istemez. Öğrencisinin kötüye

gittiğini görünce üzülür. Öğretmen, baba sayılır; belki babadan da üstün."

"Buyurduğunuz gibi. Ama zamane çocuklarının okul öğretmen dinlediği yok. Öğretmenlerini kanlı bıçaklı düşmanları gibi görüyorlar. Hurdacıya öğretmenden çok saygı gösteriyorlar. Okuldan çıktılar mı, öğretmeni, dersi, okulu tümüyle unutuyorlar."

"Her şey tozpembe geliyor onlara. Bir zaman geliyor, artık çok geç olduğunu, iş işten geçmiş olduğunu anlıyorlar."

"Şimdi de anlıyorlar. Ama aldındıkları yok. Kafelerde, sinemalarda oturup, kız liselerinin önünde nöbet tutuyorlar. Analarının bir kusuru yok. Ama iki kelime ders anlatacak oldular mı, anaları ölüm döşeğinde ve başları karmakarışık! Okula gelmedikleri zaman yatak yorgan hastalar; eve geç geldikleri vakit ise çok önemli dersleri var!"

"Bunlar genç ve tecrübesiz. Onlara nasihat etmek lazım."

"Kimseyi dinledikleri yok. Geri zekâlı da değiller. Ayakları yılanın üstünde olsa da 'Çek ayağını ordan!' deseniz, inadına çekmezler!"

"Affedersiniz, ben onları savunmak istemiyorum. Ama kabul edin ki, bugünün gençleri gençliklerinden bir şey anlamıyor."

"Bu ne biçim söz? Biz genç olmadık mı hiç? Ne zaman bu pislilikleri yaptık?"

"O zamanla şimdi birbirinden çok farklı."

"Ben gezintinin, eğlencenin karşısında değilim. Aksine, gezmenin tozmanın, eğlencenin genç için lazım olduğuna inanıyorum. Ama eğlence, yorgunluk atmak içindir. Çalışma karşılığında olmalıdır. Zamane gençleri avareliğe eğlence diyor. Her şeyin yerine eğleniyorlar. Doğru söze diyecek yok. Bunları uygulamak lazım. Söylenecek söz çok. Şimdi, sizin görüşünüz ne, lütfeder misiniz? Cemşid'i ne yapacaksınız?"

"Hiç. Bu yıl sınıfta kalması gerek."

"Söz verip geçmiş i telafi etse, bundan sonra adamakıllı dersinin başına otursa, olmaz mı?"

"Yararı yok, elimden bir şey gelmez."

"Aman rica ederim; böyle demeyin."

"Siz kendinizi benim yerime koyun bakalım, bu berbat kâğıtla ne yapabilirsiniz?"

“Haklısınız. Ben, oğlum iyi bir öğrencidir demiyorum. Ama bu yıla kadar hiç sınıfta kalmadı. Düşünün bir, bu yıl kalırsa, onun için kötü olur.”

“Kendisi bunu düşünüp, dersine çalışmalıydı.”

“Ben size söz versem...”

“Bir şey yapılamaz. Bu kâğıda geçer not veremem.”

“Biliyorum, zor. Ama bir yıllık ömrü sizin lutfunuza bağlı.”

“Bu kâğıtla elimden bir şey gelmez.”

“Kanı kanla arıtmazlar. Bir iş yapmış, şimdi çaresi ne? Söyler misiniz? Ne yapalım?”

“Ben bilmiyorum.”

“Hiç yolu yok mu?”

“Ne yolu? Ana babaları öğretmenlerin peşinden koşursun ve çocuklarını tembelliğe alıştırsın. Maksadınız bu yol mu yani?”

“Ne arzedeyim bilmem ki?”

“Benim vereceğim notun ne faydası var. Diyelim ki, hakkı olmadığı halde geçer not verdim. Yarın bütün kâğıtları zayıf olur ve üniversite kapısında kalır.”

“Üniversiteye kadar gün ola, harman ola. Allah büyüktür. Ama dediğiniz doğru. Ben de bunu diyorum. Kendisi de biliyor. Üniversiteye girmek isterse adamakıllı çalışması lazım. Ama şimdi mümkünse...”

“Mümkünü falan yok. Yalnız o değil ki, onun gibi çok var. Ondan daha iyileri kaldı. Onu geçirtirsem, hepsini geçirtmem gerekir. Ne kadar düşünsem olmuyor bir türlü. Yıl boyunca çalışmıyorlar, avarelik ediyorlar. Yıl sonu geldi mi, ana babalarının başına bela oluyorlar. Geçen yıl şerefli bir meslektaşım nasihat etmiş onlara. ‘Ders çalışın. Avarelikle bir yere varamazsınız’ demiş. Onlar da ‘Diyelim ki çalıştık. Sizin yaptığınız gibi bir avuç gencin üzülmesine sebep oluruz’ demişler. Bizim zamanımızda kim böyleydi? Böyle şeyleri söylemeye nasıl cüret edebilirdik? Öğretmenimiz sertçe bakacak olsa, yerimizde donakalırdık. Bakışları kamçı gibiydi. Dili yaralardı. Sesini yükseltti mi, erir, yerin dibine girerdik. Zamane gençleri nakkare devesi. Kulakları sadece söylediklerinizle dolu. İyiden kötüden anlamıyorlar. Şam’la Medine onlar için bir. Ne söylerseniz söyleyin, yaptıkları size sırtmaktan ibaret.”

“Öyle değil.”

“Nasıl öyle değil? Kötülükten, edepsizlikten hoşlanıyorlar. Daha ilk zilde öğretmeni sınırlendiriyor, dersi kaynatmak için onu dalgaya alıyorlar.”

“İnanılacak gibi değil! Ne deseniz haklısınız.”

“Bizim nasihatlerimiz onlara sinek vızıltısı gibi geliyor. Biz de anladık bunu. Ne dersek diyelim faydası olmadığını ve başımızı derde soktuğumuzu biliyoruz.”

“Gün olur, bu günlere ah çekerler. Gün gelir, geriye dönecek yolları olmaz. O zaman sizin sözlerinize gelirler. O vakit, öğretmenimiz doğru söylüyormuş derler. Ama iş işten geçmiş olacak. Burunları sürtülmedikçe adam olmazlar. Tıpkı bizim gibi. Zaman insanı öğretmenden daha iyi terbiye eder. Görüyorsunuz ya biz nasıl terbiye olduk?”

“Evet.”

“Evet, maksadım kendim. Delikanlıyken zavallı babam nasihat eder, eğriyi doğruyu gösterirdi. Ancak bir kere olsun, onun sözlerine kulak astığımı hatırlamıyorum. Herkes nasihat eder. Gelgelelim dinleyen kim? Şimdi babamın nasihatlerini ben bugün çocuklara aktarıyorum. Onlar da çocuklarına aktarmak için dinliyorlar.”

“Ben böyle değildim.”

“Siz müstesna birisiniz. Bağışlayın, başınızı ağrıttım. Rica ediyorum, bakın bir yolu varsa... Hepsini geçirtin. Kabahatlıler, gelip de kendi hallerine bir baksınlar. Ömürlerinin yarısı okul sıralarında geçmiş!”

“Bana ne? Benim kabahatim ne?”

“Sizin kabahatiniz yok. Bendeniz rica ediyorum. Sert davranmayı bir kenara bırakın. Size dua ederler. Onlar kötü ettilerse, siz büyüyorsunuz, bağışlayın.”

“Sanırım, sözlerimi iyi dinlemediniz.”

“Dediklerinizin tümü doğru. Ama siz anlayışlı birisiniz. Siz de babasınız ve benim derdimden anlarsınız. Bu zamanda hayat çok zorlaştı. Siz ne zaman evlendiniz?”

“Ben evlenmedim.”

“İyi etmişsiniz. Başınız rahat. Evlenirim demeyin sakın! Başınızı ağrıtmaya değmez. Sakın çoluk çocuk, kadın derdine düş-

meyin! Evlendiniz mi etrafınızda birkaç ağız birden açılır. Sizin de onları parayla doldurmanız gerekir. Şimdi bir derdiniz var, o da yalnızlık. Bir kere evlendiniz mi, dermansız bin derdiniz olur. Sabahtan akşama kadar koşturur durursunuz, yine de iki yakanız bir araya gelmez.”

“Uyardığınız için teşekkür ederim.”

“İnsan ‘koca’ unvanını almayagörsün; her biri dağın belini büken bin türlü yük taşımak zorunda kalır. Niye uzağa gidelim? İşte ben. Evlenmemiş olsaydım, şimdi burada ne işim vardı? Yarın bunlar sınıfta kalınca, başları önde süklüm püklüm evlerine giderler ve zavallı ana babalarının rahat olarak sordukları ‘N’oldu? Geçtin mi?’ sorularını soğukkanlılıkla ‘Bıraktılar!’ diye cevaplandırırılar. Bu söz insanı yedi yerinden yaralar. ‘Çalışmadığımız için kaldık’ demezler, ‘Beni bıraktılar’ derler. Hangisine ‘Niçin bıraktılar seni? Sana ne düşmanlıkları vardı? Ne yapmıştın?’ diye soracak olsan, gözlerini domuz gibi yere diker, cevap vermezler. Yine bir yıl daha masraf etmem gerekir. Ali’nin külahını Veli’ye giydirip, beyzade için ayakkabı, şapka, ekmek, su parasını temin etmek zorunda kalırım. İnanın çıldırmak üzereyim. Doğrusu çok zoruma gitti, ama oğlumun aldırıldığı yok ‘Niye kaldın?’ dediğimde ‘Şansım yaver gitmedi’ dedi.”

“Ne yapalım, kendi etti, kendi buldu.”

“Şimdi ne diyorsunuz?”

“Dediğim gibi bu yıl kalacak.”

“Rica ederim, geçirtin. Geçirtirseniz bu iyiliğinizi unutmam.”

“Geçmesi kendi elindeydi. Benim elimde değil.”

“Nasıl olur? Şimdi sizin elinizde. Lütfederseniz, her türlü emrinizi yerine getiririm.”

“Bu sözlere karnım tok benim. Siz benim hakkımda yanılıyorsunuz. Benim şerefim satılık değil! Satmak isteseydim, çok iyi alıcılar vardı. Kendimi bu pislikten uzak tutmak için tebeşir tozu yutuyor, çocuklarla uğraşıyorum. Sizden rica ediyorum, lütfen bir daha not hakkında benimle konuşmayın. Ben çalışılmayan derse not vermeyeceğim.”

“Rica ederim, sinirlenmeyin. Belki maksadımı iyi anlatamadım. Ben sizin bu konudaki hassasiyetinize inanıyorum. Eşsiz bir insan olduğunuzu da biliyorum. İnanın, demek istiyordum

ki, mademki Cemşid'in dersi zayıf, mademki yıl başlangıcı ve meşguliyetiniz çok değil, izin verin haftada birkaç saat sizi rahatsız etsin ve eskiyi telafi etmek için sizden faydalansın."

"Teşekkür ederim. Ben özel öğrenci kabul etmem. Gece dersleri var. Onlardan birine yazılısın."

"Size göre hangisi daha iyi?"

"Ne diyeyim, bilmem ki?"

"Siz bir yerde ders vermiyor musunuz?"

"Vaktim yok. Oğlunuz ders almak istiyorsa, gündüz dersleri de çok."

"Gerçekten de ilginç bir insansınız. Bir kısa görüşmeyle beni yüce ahlak ve faziletiniz karşısında hayran bıraktınız."

"Teveccühünüz, teşekkür ederim."

"İnanın, davranışınız olgun bir insanın davranışı. Siz insanlık örneğisiniz."

"Teveccühünüz, teşekkür ederim."

"Sizinle tanışmak benim için şerefti."

"Ben de sizinle tanıştığımıza memnun oldum."

"Oğluma teşekkür etmem lazım. Dersini çalışmış olsaydı, belki bu şerefe nail olamayacaktım."

"Teşekkür ederim."

Öğrenci velisi öğretmene dikkatle bakarak "Siz bana yabancı gelmiyorsunuz. Sizi bir yerden gözüm ısırtıyor. Ne zaman tanıştık acaba?" dedi.

"Okulda görmediniz mi?"

"Hatırlamıyorum. Sanmam. Dur bakayım, siz Yekkelâm Bey'i tanımıyor musunuz?"

"Yekkelâm? Hayır, ne iş yapıyor?"

"Halıcı. Mağazası Kapalıçarşı başında, solda..."

"Tık naz mı?"

"Evet."

"Kızıl saçlı mı?"

"Evet. Orta boylu mu?"

"Ta kendisi."

"Ben bu halıyı ondan aldım."

"İki yıl önce mi?"

"Evet."

"Bir çift miydi?"

“Evet.”

“İpek dokuma mı?”

“Evet.”

“Dokuz metre...”

“Evet.”

“Metresi yirmi dokuza mı?”

“Hatırımda değil.”

“Evet öyle.”

“Belki.”

“Güzel halı.”

“Fena değil.”

“Görünüşe bakılırsa, siz halıdan anlıyorsunuz.”

“Hoşlanırım.”

“Ben halının âşığıyım. Söz aramızda zevklerimiz birbirine ne kadar benziyor! Güzel bir halı seçmişsiniz. Motifleri çok güzel ve zarif. Aynısı bende de var.”

“Siz halı ticareti mi yapıyorsunuz?”

“Hayır.”

“Bildiginiz gibi bu halı çiftti. Ne zamandır bu halının çiftini almak istiyordum. Ama Yekkelâm Bey ‘İkisini birlikte satarım’ diyordu. Hatta değerinden fazla verip satın almaya hazırdım. Yine de razı olmadı.”

“Bana da dedi ki: ‘Tekini satmam. İkisini birlikte satarım.’ Ben de metresini yüz tümenden daha pahalıya aldım.”

“İlginç! Hiçbir şey gizli kalmıyor. Bana da pahalı sattı. Çok da yalvartı. Esnaf ne kadar hilekâr olmuş!”

“Zararı yok. Güzel halı mücevher gibidir. Kusursuzu az bulunur. Siz bilmeyerek bana büyük bir hizmet ettiniz. O halde şimdi bu şerefi verin bana. Bir gün bizim fakirhaneye teşrif edin, memnun kalırsınız. Sizinle sohbet etmeyi çok isterim.”

“Ben de öyle, memnuniyetle.”

Öğrenci velisi vedalaşmak için elini uzattı. Öğretmenin elini tuttu. Gözlerine bakıp bekledi. Öğretmen başını yere eğerek “Yeniden onları imtihan etmek zorundayım... Ama yine çalışmazsa...” dedi.

“Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim. İçiniz rahat olsun, mutlaka çalışır.”

Cevizler

Ekim ayının son günlerinden bir pazar günü öğleden sonraydı. O günden sonra bir daha görmedim onu...

Kapıyı açtım. Bana bir kesekâğıdı verip "Sana ceviz getirdim. Babam biraz ceviz almıştı. Şu birkaç tanesini de sana getirdim. İster miydin?" dedi.

"Evet, ceviz güzeldir" dedim.

Akşamleyin gidince cevizlerden iki üçünü kırdım Ama birdenbire pişman oldum. Onun getirdiği cevizleri kırdığım için üzüldüm. Ceviz paketini alıp, odamdaki dolaba sakladım. Bazen çıkarıp cevizlere bakıyordum. Onları her gördüğümde, istemeyerek bayram elbisesini yırtan bir çocuk gibi olurum.

Amcamın odasını araştırıyordum. Dolapta, iç tarafta bir kesekâğıdı dolusu ceviz buldum. Aldım onu. Sevincimden koşup annemin yanına gittim. Cevizleri ona gösterdim. Annem "Nerden buldun bunları?" diye sordu.

"Dolaptan buldum. Amcamın odasındaki dolaptan."

"Neden aldın onları? Nerden aldıysan derhal götür, yerine koy. Ceviz istersen, ben sana alırım. Bunlara el sürme."

"İç tarafta buldum onları."

"Nerden aldıysan, derhal götür, yerine koy demedim mi?"

Annem işinin başına gitti. Ben de birkaç ceviz alıp, paketi mutfaktaki masaya bıraktım, gittim.

Aradan birkaç gün geçti. Bir gün sabah kalktığımda, horozum, kırmızı horozum kaybolmuştu. Evde ne kadar girinti ve oyuk varsa aradım. Yoktu, kaybolmuştu. Yer yarılmış da içine girmişti sanki! Annem "O kadar eziyet ettin ki, sonunda uçtu gitti işte!" dedi. Dedi ama mutfakta bakır tencereden çıkmış kanlı boynu görünce tencereye doğru koştum. Annem önüme geçti. Ben de ağlamaya başladım... O gün öğleyin ne kadar uğraştılsa da hiçbir şey yemedim. Yemekte amcama "Horozum uçmamış, kesmişler onu! Bu fesencanı* benim horozumla senin cevizlerinden yapmışlar dedim.

Amcam "Benim cevizlerimden mi?" dedi.

"Evet, senin cevizlerinden! Ben odandaki dolapta bir paket ceviz buldum. Onu getirip, anneme..." demeye kalmadan amcam şaşkınlık içinde kalkıp odasına koştu. Peşinden gitmek istiyordum, ama korktum. Döndüğünde perişan bir vaziyetteydi. Suratı asık ve üzgündü. Sofraya oturduysa da yemeğe el sürmedi... Yemekten sonra beni çağırды. Odasına götürüp öfkeyle "Neden iznim olmadan o ceviz paketini aldın?" dedi. Kızgındı. Sesi değişmişti. Gözleri alevliydi. O alevler binlerce yalazıyla yüzüme çarpıp yakıyordu beni. Olduğum yerde donakalmıştım. Tır tır titriyor, ona bakıyordum. Kekeleyerek "Onu almakla kötü bir şey mi yaptım?" dedim.

"Elbette kötü bir şey yaptın!"

"Senin onları sevdiğini bilmiyordum."

O anda büyük bir yılan tarafından afsunlanmış minik bir fare gibiydim. Ayaklarımın ucuna basa basa gidip yavaşça "O halde cezalandır beni! Lütfen döv beni!" dedim.

Amcam gülümsedi, gözleri yaşardı. Koşup ayaklarını kucakladım. Başımı dizleri arasına sakladım. Amcam eğilip başımı ellerinin arasına aldı; yanaklarını yanaklarıma yapıştırdı. Ağlayarak "Bana kızmıyor musun?" dedim.

"Hayır, neden kızayım?"

"Onları çok mu seviyordun?"

"Çok."

"Benim horozumu senin cevizlerinle pişirdikleri için mi kızıp yemek yemedin?"

* Et ve cevizle pişirilen, çerkestavuğuna benzer bir yemek. (ç.n.)

"Evet."

"Anneme sana ceviz almasını söyleyeyim mi?"

"Hayır."

"Neden?"

"Onlar bu cevizlerden değildi."

"Sen onları nereden getirmiştin?"

"Ne bileyim? Arkadaşım Hindistan'dan getirmişti."

"Hindistan nerede?"

"Hindistan fili, tavuskuşu ve papağanı olan bir yerdir."

"Papağanı da mı var?"

"Evet, papağanı da var."

"Niçin sana papağan getirmedi? Papağan istediğini söyleseydin. Papağan cevizden daha iyidir, değil mi?"

"Elbette, ama ceviz getirdi."

"Papağan da karga gibi cevizi sever mi?"

"Evet."

"Cevizi nasıl kırar?"

"Pençesiyle tutup, gagasıyla kırar."

"Papağanın gagası çok mu güçlü?"

"Çok."

"Karganın gagası güçlü değil mi?"

"Karganın gagası yoktur. Pençesi vardır."

"Gagası yoksa, nasıl gak gak diye ötüyor peki?"

"Gak gak ötmesinin gagayla ilgisi yok. Pençesiyle de gak gak ötebilir."

"Gaga pençeden iyi mi?"

"Gaga pençeden daha güçlüdür."

"Daha güçlü olmak iyi değil mi?"

"Başkasına zarar vermezse, neden olmasın?"

"Rüstem çok mu güçlüydü?"

"Çok."

"Gagası da var mıydı?"

"İnsanın gagası yoktur; dudağı, dili vardır. Avcı kuşların gagası vardır."

Amcam işaret parmağını eğip "Bak, gaga bu şekildedir" dedi.

* Şehnâme'deki efsanevi kahraman Zâloğlu Rüstem. (ç.n.)

"Gaga ağızdan iyi midir?"

"İyi değildir."

"Ağız gagadan daha mı güçlü?"

"Evet."

"Çok mu?"

"Çok."

"Niçin?"

"Dudaklar gagadan daha güzel ve sevimli olduğundan, insan ağızıyla hem yutar hem yalan söyler... Bunu zamanı gelince sen de anlarsın."

"Yalan iyi mi?"

"Ders kitaplarında, hayır."

"Öğretmen 'Yalancı, Allah'ın düşmanıdır' diyor."

"Öğretmeniniz doğru söylüyor. Allah tektir. Allah'ın asla arkadaşı olmaz."

"Hastalansaydın, o cevizleri yer miydin?"

"Hayır, onlara bakardım."

"Bilir misin, karga cevizleri nasıl kırar?"

"Hayır, bilmiyorum."

"Onu dam kenarına götürüp aşağıya bırakır. Ceviz yere düşüp kırılır. Kırılmazsa tekrar dama çıkar. Ben kargalardan çok ceviz kaptım. Karganın dam kenarına konup, cevizi gagasına..."

"Karganın gagası yoktur" demiştin.

"Pençesine alır almaz, gidip bir yere saklanırım. Karga cevizi yere attı mı, yerimden fırlar, bağırıma başlarım. Karga korkarak kaçır ve ceviz yerde kalır."

"Kargalar nereden ceviz bulur?"

"Çalarlar. Ama dilleri olsaydı da bizim gibi konuşsalardı 'Satın aldık. Ana babamızdan miras kaldı' derlerdi."

"Hâlâ cevizlerine üzülüyor musun?"

"Evet."

"O arkadaşın şimdi nerde?"

"Bilmem."

"Yapraklar sararıp döküldü mü, kargalar cevizleri getirip, toprağa gömer. Cevizi ekersen yeşerir mi?"

"Evet."

"Peki neden kargalar onları toprağa gömünce yeşermiyor?"

"Onlar cevizleri yeşermeden çıkarıp yerler."

"Eğer kargalar unuttur da, cevizler toprak altında kalırsa yeşerir mi?"

"Evet."

"Niçin cevizleri ekmedin? Onları ekseydin iyi olurdu."

"Doğru diyorsun. Onları ekmeliydim."

"Ekmiş olsaydın, şimdi yüzlerce binlerce ceviz ağacın olurdu. Ben hep bahçelerde dolaşır, kargaların sakladığı yerden cevizleri alırım. Kargalar gelip, cevizlerinin yerinde olmadığını görürler. Ne kadar dolaşsalar da bulamazlar. Karga çok zeki değil mi?"

"Evet."

"Ben kargadan daha zekiyim değil mi?"

"Daha da zeki olmalısın. Sen okula gidiyorsun. Öğretmenin var. Ders çalışıyorsun. Daha da zeki olmalısın."

"Senin burada olmadığın yıl, seyahate çıktığın yılı söylüyorum, kargalardan çok ceviz kaptım. Çok ceviz buldum. Her sabah erkenden bahçeye çıkıp ceviz arıyordum. Bir gün iki tane kuş yumurtası buldum. Kuş yumurtalarını da mı karga getirmişti acaba?"

"Mutlaka karga getirmişti."

"Karga yumurta da yer mi?"

"Evet."

"Biz ne yersek, karga da yer mi?"

"Bizim yediklerimizin çoğunu kargalar yiyemez."

"O yıl ceviz ararken ellerimi o kadar toprağa sürmüşüm ki ellerim su toplamıştı. Kanıyor, sızlıyordu. Annem 'Ellerin topraktan patlamış. Bir daha ceviz peşinde dolaşmak için bahçeye çıkmayacaksın. Çıkıp ellerini toprağa sürdüğünü görürsem, ne yapacağımı bilirsin' diyordu. Sabahları niçin yapraklar ıslaktı acaba?"

"Yağmur yağmıştı herhalde!"

"Yağmur yağmamıştı. Yağmur yağmış olsaydı yer ıslak olurdu. Sabahları yer kupkuruydu."

"Belki de kırağı düşmüştü."

"O yıl ne kadar ısrar ettimse de, annem bahçeye çıkmama izin vermedi. Bir gün bir paket ceviz satın alıp 'Ceviz istiyordun,

işte sana aldım. Gel al bunları ve bir daha bahçeye çıkma' dedi. Cevizleri aldım. Biraz oynadıktan sonra anneme verip 'Al cevizlerini, ben bunları istemiyorum. Ben bunları sevmiyorum. Senin olsun!' dedim. Annem 'Bunların nesi var?' dedi. 'Ben kendi bulduğum cevizleri seviyorum. Bunları sevmiyorum!' dedim."

"O cevizleri arkadaşın Hindistan'dan getirmişti. Onları kendin bulmamıştın. Peki niçin bu kadar seviyordun onları?" diye sordum amcama.

Amcam şefkatle bana bakıp "Belki bir gün sen de anlarsın" dedi.

* * *

Bir pazar öğleden sonrasıydı. Kapıyı açtı. Elime bir paket ceviz verip "Sana ceviz getirdim. Babam bir kesekâğıdı dolusu ceviz almıştı. Şu birkaç taneyi de sana getirdim" dedi.

Akşam gidince iki üç cevizi kırdım. Ama pişman oldum. Onun getirdiği cevizleri kırdığıma pişman oldum. Onları odamdaki dolabıma sakladım...

Ceviz paketini amcamın dolabından almamalıydım. Amcam doğru söylüyordu. Onlar ceviz değildi!

Porselen Çerçeve

Arta'nın ela gözleri şeytanlık doluydu. Oyuncakların baş belasıydı o. Diğer çocuklarla beraber olduğu zaman herkes oyuncağını saklardı. Arta kırıp bozmaktan hoşlanır, bir şeyi mahvetmekten haz duyardı. Küçükken de böyleydi. Hiçbir oyuncakla fazla ilgilenmez, hiçbirini birkaç günden fazla sevmezdi. Bir iki gün oynadı mı, artık ondan usanır, bozmaya başlardı. Davranışlarında oyuncağın varlığını tehdit eden bir haşinlik belirir, oyuncağı ayağının altına alır, kapıya duvara vururdu. Madeni oyuncaklarda göçükler, ezikler oluşurdu. Bu yaramazlıklarından dolayı üzülür, derin üzüntü göğsünü sıkıştırır, bakışları donuklaşır ve gitgide yaptığına pişman olarak kendine kızmaya başlardı. Öğleden sonra yalnız başına bir köşeye çekilerek saatlerce oturur ve bozduğu şeyleri düzeltmeye çalışırdı. Oyuncağı iki yanından sıkıştırıp düzeltelim derken yeni çöküntüler belirir, oyuncaklar eski halinden de kötü olurdu. Kerpetenle çekici eline alır, oyuncakları o yana bu yana fırlatırdı. Sıkıntısı arttıkça sabrı taşar ve çekici oyuncağın üstüne indirir, sonra da bağlantı yerlerini dişleriyle açar, oyuncağı parçalardı. Dişli çarkları, mknatis ve pilleri söker, hepsini birbirinden ayırır, onlarla ayrı ayrı oynardı. Çengelli iğneleri mknatisla karton üzerinde hareket ettirir, pil ve küçük lambalarıyla el feneri yapardı... Odası çeşit çeşit kırık oyuncaklarla doluydu. Köşelerde karton kutular, küçüklü büyüklü bebeklerin baş, kol, ayak ve gövdelerinden oluşan bir yığın plastik varlık vardı. Hepsini çiğnemiş, dişlemiş, defalarca cezalandırılmıştı. Annesi başına kakarcasına "Sen in-

san değilsin! Sen adam olmazsın! Behzad'la Ferâmorz'a bak. Her birinin birer oyuncak odası var. Ama sen beceriksiz, neyin varsa kırdın, neyin varsa yok ettin!" dedi. Bütün bunlara rağmen o yine kendi bildiğini yapardı...

Bir yıl annesi seyahate çıktı. Seyahatten dönüşte ona bir maymun getirdi. Maymun oturmuş, ayakları arasında bir trampet tutuyordu. Kırmızı kareli yelege, kısa mavi pantolonu vardı. Her iki elinde küçük birer sopa tutuyordu. Belinin çukurluğunda bir anahtar duruyordu. Anahtarla kurulunca trampeti çalmaya başlıyor, başını bir o yana bir bu yana çeviriyordu. Bir iki gün oynadıktan sonra ondan da sıkıldı. Maymun ilk günkü maymun değildi. Artık yeni olduğunu gösteren bir işaret kalmamıştı. Onu tanıdıkça daha da uzaklaştı. Nihayet oyuncuğa karşı sevgisi kalmadı. Bir gün maymunun elinden sopaları çıkardı, ertesi gün trampeti söktü, sonraki gün yelek ve pantolonunu soydu. Derisini kaldırdı, plastik gövdesini birbirinden ayırdı. Kız kardeşi durumu babasına yetiştirerek "Arta annemin getirdiği maymunu paramparça etti!" dedi. Babası onu şiddetle cezalandırdı. Arta o gün çok üzgündü ve kendi kendine homurdandı durdu.

Ertesi gün uçağını kırdı.

Genellikle akşamları büyükannesi ona nasihat ederdi. Bir akşam ona "Evlatçığım! Benim küçük şeytanım! Bozmak kolay. Elinden gelirse bir şey yap, hüner budur" dedi.

Arta "Ben onları bozmuyorum. Onlar kendiliklerinden bozuluyor. Siz bana hep kırıp bozamayacağım şeyler aldınız. Şimdi de bana onları bozduğumu söylüyorsunuz" dedi.

Ona ne kadar nasihat etseler yararı olmazdı. Bir kulağından girer, öbür kulağından çıkardı. Nasihat edilirken pişmanmış gibi görünür, başını öne eğer, gözlerini yere dikerek sessiz sedasız dinlerdi. Ama öğüt faslı bittikten sonra, Arta yine eski Arta olurdu. Bir şeyi koruyacağı yerde, zarar verebildiği zaman daha da mutlu olurdu.

Büyüyünce bisikletini kırdı, elbiselerini yırttı...

Bir yıl, doğum gününde büyükannesinin hediyesini açtı. Beyaz yumuşak ambalağın içinden zarif bir porselen çerçeve çıktı. Çerçevenin bir köşesinde, kanatları yarı açık iki sarı kuş

duruyordu. Çerçevenin etrafını iri çiçek ve yapraklardan oluşan bir dal sarmıştı. İçinde, treni ve kaplumbağasıyla beş yaşındaki resmi duruyordu. Tren ve kaplumbağası şimdi yoktu artık...

Arta ağzı açık ona bakakaldı. Annesi hayretle "Porselen çerçeveyi ona mı aldınız? En fazla bir saatlik misafirdir. Ona çelikten yapılmış hediye alsaydınız, onu da kırardı!" dedi.

Arta porselen çerçeveyi kutusuna koyup odasına götürdü. Kutuyu daha büyük bir karton kutuya yerleştirip odanın kenarındaki masanın altına koydu. Her gün karton kutuyu alıp açıyor, saatlerce içine baktıktan sonra porselen çerçeveyi yavaşça kutudan çıkarıyor, beyaz ambalajını açıp halıya koyuyor, sonra da yatağına bırakıp çiçek ve yapraklarını okşuyordu. Sonra şefkatle yumuşak ambalajına sarılıyor, kutusuna koyup, kutunun kapağını kapatıyordu...

Arta bir gün kendi resmini çerçeveden çıkardı ve yerine büyükannesinin resmini koydu...

Amcam Derdi ki...

Çok eskiden her şeyi olan, ama yalnız bir adam vardı. Gecele-ri çoğu zaman küskün ve tek başına olurdu. Seher vakti göller uyanınca gider, onların mavi gözlerinde kendini seyrederdi. Bir gece kendi kendine "İkizimi suların yumuşak göğsünden alıp çıkartabilirsem, bir daha yalnız kalmam" dedi. O gece sevinçten gözüne uyku girmede. Seher vakti göl başına gitti. Tüm umuduyla gülücüklerden bir ağ dokudu ve suya attı. İkizi gülümseyerek ona baktı ve elini uzattı. O da elini uzattı. Tam elini tutacağı sırada su titredi, ikizi bulandı. Adam üzüldü, ama çaresi yoktu. Oracıkta eline bir keser alıp, büyük bir taş parçasının canına düştü. Çarpıcı, güzel mi güzel bir heykel yaptı. Fakat cansızdı! Soğuktu ve taştan yapılmıştı. Onun soğukluk ve taşlığını gidermek için ne yaptıysa da yararı olmadı. Gitgide umudunu yitirerek öfkelendi. Sonunda öfkesini ve keseri bir yana bırakıp, şefkatle heykeli okşadı. Heykel ısınmaya başladı. Adam onu kucakladı; göğsünü göğsüne yapıştırdı. Heykelin içi kaynamaya başladı. Kollarını yaratıcısının beline doladı. Övgü dolu bakışlarını onun yorgun gözlerine çevirdi. Heykel canlanmıştı! Ama adam ömrünün bir yarısı kadar daha yaşlanmıştı. El ele tutuşup koruluklara doğru koştular.

Bir gün heykelin soracak çok sorusu oldu. Adamın yanında durup sordu ona:

"Beni seviyor musun?"

"Sana tapıyorum."

"Beni sevip sevmediğini sordum."

“Sana tapıyorum.”

Heykel üzüldü. Adam “Tapmak, sevmekten daha yücedir” dedi.

“Tapmanı istemiyorum. Sadece sev beni.”

Adam “Seni seviyorum” dedi.

Karlar eridi. Kırlangıçlar geldi. Kumrular şakıdı ve bahar başladı.

Adam “Beni seviyor musun?” diye sordu.

“Seni seviyorum, ama âşık değilim.”

Adam ömrünün bir yarısı kadar daha yaşlandı. Gide gide durgun bir göle varıp, kıyıya oturdular. Adam kendisini suda gördü... Korktu kendisinden. Umudunu kesti. Ama heykelin gençlik ve güzelliği onu teselli etti. Heykel, adama “Yalnız olduğun günler ne yapardın?” diye sordu.

“Göl kıyısına gider, suların koynunda kendimi seyredirdim.”

Heykel kızarak “Niçin beni taşın içinden çekip çıkardın?” diye sordu.

“Sen o zaman yoktun. Şimdi var olduğuna göre, sana bakıyorum.”

Heykel kızdı:

“Yine de suya bakıyorsun öyle mi?”

“Sen de sudasın!”

“Ben senin yanındayım, suda değilim.”

“Eğil de, kendini gör öyleyse.”

Heykel suya eğilince kendini gördü, ama kendisini tanımadı. Koşarak göl kıyısından uzaklaştı. Adam düşe kalka peşinden gitti. Fakat heykel bağırdı:

“Biraz daha yaklaşırın, öldürürüm seni! Niçin baktın başkasına?”

“Başkasına bakmadım, inan.”

“Gözümle gördüm onu suda!”

“Sen kendi yüzünü tanıımıyorsun. Tanısaydın, sana baktığımı anlardın.”

Heykel geri dönüp suya baktı. Kendini görünce korkarak gölden uzaklaştı. Adam şaşkınlık içinde “Seni seviyorum!” dedi. Heykel hüngür hüngür ağlamaya başladı.

“Hem beni, hem de onu! Hayır, sen ikimizi birden sevemezsin. Birimizi seçmelisin. Ya beni, ya onu. Ama ben seninle kalmayacağım.”

Adam yalvararak “Yalnız sen varsın. Fakat ne yapayım ki kendini tanımıyorsun. Bir kere daha bak kendine. Belki kendinle barışırsın” dedi.

“Artık göremem onu. Kıskanıyorum. Nefret ediyorum ondan. Ona baktığın için senden de nefret ediyorum!”

“Onun vücudu yok. Yalnız sen varsın.”

“Olayım! Yine de kıskanıyorum onu. Sen beni tanımıyorsun. Kendimden başka hiçbir şeyi ve hiç kimseyi göremeyeceğimi bilmiyorsun. Şimdi anladın mı senden neden nefret ettiğimi?”

Adam yalvararak “Ben sensiz yapamam!” dedi.

Heykel güldü ve “Ben de seninle kalamam...” diyerek koruluklara kaçtı.

Adam bitkindi. Onun peşinden gidemiyordu... Göl kıyısına oturdu ve bir daha kalkmadı. Geceler, gündüzler birbirini izledi. Adam oracıkta oturmuş koruluğa bakıyordu. Nihayet bir gün güneşin kızılığıyla birlikte dağların zirvelerinden bilinmeyen ufuklara doğru uçtu gitti.

Amcam derdi ki: “O adam hata etti. Bunca laf yerine onu öpmüş olsaydı, iş asla buraya varmazdı.”

Oduncular

Amcam bütün masalların kahramanıydı. Masal kahramanları zihnimde canlanır canlanmaz amcamla savaşmaya başlıyor ama sonunda zaferi kazanan amcam oluyor ve masallarda onların yerini alıyordu. Ruhumun karanlık köşelerinde gizliden gizliye bir arzu besliyordum: “Keşke o benim babam olsaydı da, bir daha arzu beslemeseydim!”

Okuldaki arkadaşlarıma onun masallarından söz etmişim. Çocuklar onu görmese bile, kahramanlıkları hakkında bir şeyler biliyorlardı. Bir gün bana “Biz amcanı görmek istiyoruz. Bugün bize göster onu” dediler.

“Amcam burda yok ki.”

“Hiç kimse görmedi amcanı. Yalan söylüyorsun sen. Amcan filan yok!”

“Vallahi yalan söylemiyorum.”

Dediğim gibi amcamı görüyordum, ama masallardaki kadar kuvvetli olmadığını biliyordum. O kadar kuvvetli olsaydı, bütün bu çaresizlik ve sıkıntımız olmazdı.

Anneme “Amcam ne zaman geliyor?” diye sordum.

“Bilmiyorum.”

“Çocuklar ‘Biz amcanı görmek istiyoruz. Göster onu bize’ diyorlar.”

“Çocuklar amcanı ne yapacaklar? Onların lafına kulak asma.”

Biz büyükbabamın evinde yaşıyorduk. Büyükannemle benim adımlayamayacağımız kadar büyük bir evdi. Büyükbaba-

mın ölümünden sonra amcamın evimizi satmaya geleceğini söylüyorlardı. Babam tedirgindi, ama belli etmiyor, "Bu eve bakmaktan bıkip usandım artık. Her gün bir tarafı yıkılıyor. Bir yandan evle, bahçeyle uğraşacak, bir yandan da kireçle, harçla meşgul olacak adam lazım" diyordu.

Babam ev arıyordu. Bazen ben de onunla gidiyordum. Her defasında yanımızda, kapıları açıp evleri gösteren bir adam vardı. Evlerin çoğu küçüktü. Büyük havuzu, kurbağa ve serçe yuvaları yoktu. Hoşlanmıyordum onlardan. Bir gün bir evi gezdikten sonra bahçesine çıktık. Babam havuz başında durdu. Bir ayağını havuz kenarına atıp bana "Bu evi ister misin?" diye sordu.

"Ben kendi evimizi istiyorum."

"O ev bizim değil ki..."

"Peki ya kimin?"

"Büyükbaban onu amcana verdi."

"Niye sana vermedi?"

"Bana başka şeyler verdi."

"Büyükbabam ne zaman döner?"

"Bilmiyorum. Belki bu yıl gelir. Belki de birkaç yıl sonra."

"Geldiği zaman 'Amcam evi satmak istiyor. Onu amcama verme artık!' diyeceğim."

"Burası da fena değil. Neden sevmiyorsun burayı?"

"Orada yürüyorum. Bisiklete biniyorum. Ceylanım var. Güvercinim var. Evimizi amcamdan satın al. Neden almıyorsun orasını?"

"Orası çok para ister. O kadar param yok."

"Benim param var. İstersen, ben de paralarımı veririm."

Babam şefkatle:

"Senin paraların hiç aklımda yoktu!" dedi.

"Şimdi orasını alıyor musun?"

"Bakayım bir."

"Neye bakacaksın?"

"Bakayım, senin paranla alınabilir mi?"

"Bisiklet ve ceylanımı vereyim."

Dallara bahar gelince yüksek kavaklar rüzgâr ve güneşin önüne geçip evimizi gölgede bırakıyordu. Ağaçların altında vahşi otlar bitiyordu. Serçe yavruları benden kaçıp dallara ko-

nuyor, anneleri de yardıma koşuyordu. Kayıslar kanarya gibi sararıyordu.

Bir gün iriyarı adamlar gelip, tahta karyolanın dev ayaklarıyla kerestelerini aşağıdaki misafir odasından çıkardılar ve havuz kenarına bıraktılar. Karyolanın çevresinde kısa bir korkuluk vardı. Korkuluklar torna edilmişti. İsteseydim çevirebilirdim onları.

İkindileri divanın kenarında oturup havuza ekmek kırıntısı atıyordum. Kırmızı balıklar su yüzüne çıkıp ekmek kırıntılarının çevresinde toplanıyor, kırıntıları ağızlarına alıp havuzun ötesine berisine taşıyorlardı. Ekmekler ayak yıkanacak tarafa yaklaşınca kaçıyorlardı. Su dalgalanmaya başlıyor ve taşan sular havuzdan aşağı dökülüyordu...

Her ikindi vakti güneş çekilince divan hazırlanıyor, babam döşeğe oturup yastığa dayanıyordu. Fatma, elinde çay tepsisiyle geliyor, üstünde kahverengi lekeleri bulunan beyaz havluyu bardakların üstünden alıp büyükannemin yanına seriyordu. Tepsiyi havluya koyduktan sonra gidip semaveri getiriyordu. Sarı renkli semaver kaynıyor, buhar çıkartıyordu. Semaverin yanında oturup, onun tümsek karnında hamur gibi sünen yüzümü seyrediyor, yüz göz hareketleri yapıyordum. Musluğun altında Alman gümüşünden zarif bir kadeh vardı. Çay kaşığı alıp kadehe vuruyordum. Kadeh tınıyor ve tınısı uzun bir süre devam ediyordu. Güvercinler ötüşüp bahçenin bir o yanına bir bu yanma uçuyor, ağaçlar kumruların teraneleri ve atlas çiçeklerinin kokusunda yüzüyordu.

Güneşin güvercinlerin kanatlarında uykuya daldığı ve kırıkların uçmaya hazırlandığı bir bahar günü büyükbabam öldü. Onun ölümünden sonra amcamın evi satacağı söyleniyordu. O günden itibaren sürekli korku içindeydim. Hiçbir şey kalıcı değildi. Bir şey kaybetmiş gibiydim. Aile arasındaki konuşmalar da evden söz edilince üzölmeye başlıyordum ve içim boşa gidiyordu. Merak ettiğim halde ev meselesinin nereye vardığını duymak istemiyordum. Kalkıp tepiniyor, bağırıp kapıya duvara yumruk atıyordum. Amcamın beni mutlu kılan, arkadaşlarımı şaşırtan heyecan verici bir masal kahramanı olduğuna ve günün birinde bütün sevincimi, bağlılığımı alıp götüreceğine ina-

namıyordum. Bir gün oradan başka bir eve gideceğimizi, gece gündüz orada kalacağımızı bir türlü kabullenemiyordum. Annemle büyükannemi gördüğümüz evlerden birinde bırakıyor, taşlaşıp kaldığımızı düşünüyordum. Bir gece büyük karyolamı hatırladım. Onu hiçbir eve sığdıramadım. Çok heyecanlandım. Kalkıp su içtim. "Biz buradan asla gitmeyeceğiz" dedim içimden. Mutluydum. Büyük karyolam hiçbir yere sığmadığı için mutluydum...

Bir gün babam oduncu getirdi ve heyula gibi büyük olan karyolamı kırdırdı. O karyolanın parmaklıkları rüyalarımda küçük beyaz balıklardı. Pulları gümüşlendi. Kendi gözleriydi. Güvercinlerin göğüs tüyleriymiş. Karyolamın kendisi attı; at arabasıydı; beşikti. Yıldızlar tahtalarının çatlaklarından damla damla denize dökülüyordu. Nice akşamlar onun üstünde yemek yemiştım. Büyükannem amcamın çocuklarından söz etmiş, o karyolada uyumuştum. Parmaklıklarına asılmış, basamaklarından minbere çıkmış, Fatma ve büyükannem için ağıt okumuştum. Karyolamı kırdıklarında rüyalarım karıştı. Karyolam uzanıyor, inliyordu. Kavaklar kamçılıyor, ağızlarından alev çıkan yılanlar beni kovalıyor, ayaklarımı sokuyorlardı. Karyolamın ayakları kırılıyor, karıncalar onu ufalayıp yuvaralarına taşıyorlardı. Yuvaları karyolamın üzerindeydi. Onların üstünde de ay harmanı vardı. Karyolam kırılıyor, tutuşuyordu. Ayaklarının arkasından devler ve hırsızlar çıkıyor, "Siyavuş"u öldürüyorlardı. Kaçıyordum. Büyükbabam göğsünden yaralıydı. Yaranın ağzı açıktı. Küçük bir kayık beni kör mağaralara, karanlık mağaralara, büyükbabamın yarasının ağzına götürüyordu. Karyola üstüme yıkılıyordu. Su içinde kalıyor, nefesim tikanıp uykudan sıçırıyordum.

Karyolayı kırdılar. Bağlantı ve çivilerini dut ağacının altına koydular. Hepsi de paslanmıştı. Kahverengileşmiş, kararmaya yüz tutmuştu. Her şeye rağmen o heyulayı ayakta tutuyorlardı. Büyükannemin odasına koşup babamın karyolayı kırdığını söyledim. Büyükannem telaşla bahçeye çıktı. İki oduncu karşı karşıya geçmiş, bir testere ikisinin arasında gidip geliyor ve karyolanın ayaklarını kesiyordu. Başka bir oduncu da baltayla karyolanın ayaklarını kırıyor. Büyükannem onların yanına gelince, oduncular selam vererek "Zahmet olmazsa, biraz

geride durun. Allah saklasın, odun parçaları fırlayıp başınıza gelebilir!" dedi.

Babam "Geride dur!" diye kızdı.

O gün büyükannem yavaş yavaş odasına döndü ve hiçbir şey demedi. Ama ertesi gün babama "Neden kırdırdın karyolayı? Kurt mu vardı? Yazık değil mi? Yazık değil mi?" diye çıktı.

Babam:

"Ne işe yarar? Bu karyolanın ömrü babalarımızın ömrüyle birlikte sona erdi. Bugünkü evlerde onlara yer yok."

"Onları kırmamalısınız."

"Fazlalıktı, baş belasıydı!"

"Hayır, fazlalık değildi. Çok değerliydi. Biz onların üstünde yaşlandık, siz de onların üstünde büyüdünüz. Bir parça mücevherdi o. Babanla benim gençlik hatıramdı. Ben öldükten sonra kırdırsaydın onu. Böyle şeyler evin sırrıdır. Ailenin şerefidir. Bizim de şahsiyetli biri olduğumuzu gösterir. Aile olduğumuzu gösterir. Ordan burdan çıkıp gelmedik. Bir kökümüz var, geçmişimiz var..."

"Bu çöplükler bir şey göstermez, bir şey ispat etmez. Tarihim varsa o tarih benim. Bugün ayağına iki pantolon çeken, kapı kapı bu çöplüklerin peşinde dolaşıp kendisine düzen kurmaya çalışıyor. Ben eski ve tarih olmuş her şeyden nefret ediyorum. Böylesine büyük bir evde ne varsa tarih, ne varsa ıvr zıvır şeyler var. Bu döküntülerle şerefli olacaksam, olmayayım daha iyi. Yıllardan beri kırık boncukları bile sakladık, 'Belki bir gün işimize yarar' dedik. Sonunda böyle büyük bir evde bize yer kalmadı. Her taraf kıyamet gününü bekleyen döküntülerle dolu. Bunca döküntünün, toz toprağın arasında işe yarar ne var bilmem ki?"

Büyükannem sesi titreyerek:

"Sana çer çöp görünen bu eşyanın değeri yeniyetme ailelerin park ve villalarından daha fazladır. Bunları yapanların kemikleri bile toprak oldu. Şimdi bir parçasını almaya kalksan ağırlığınca banknot sayman gerekir. Git yorgancıya sor bakalım, bir yorgan dikmeye kaç para istiyor? Bugün diktikleri yorganlar şunlar gibi mi? Yorganın bir bu başına teyel atarlar, bir de öbür başına..."

Babam parlayarak:

“O zamanlar bu yatak yorgan güzeldi. Ama şimdiki ufacak evlere bu eşyalar nasıl sığar? Bunları alacak evlerse çok çok pahalı!”

Büyükannem bir ah çekip sustu.

Evin kenarında kıyısındaki eşyalar dışarı çıkarılıp bahçe kenarındaki izbede toplandı. Tağar, yorgan, döşek, kilim, sandık, ufak sandık, yüksek ayaklı lambalar, tas, hamam taşı, yuvarlak sini, ibrik, pirinç leğen, odun sobası, mutfak ocağı, kömürlü ütü, masa, sandalye ve ayna, kitaplardan Şehname, Huseyn-i Gord ve Emîr Arslan...

Büyükannem sık sık izbeye iner, onları karıştırırdı. Aynanın iki tarafında bir çift lale vardı. Bazen onları parlatır, saatlerce aynanın karşısında oturup, kendisini, tozlu eşyaları seyreder, iç geçirirdi...

Bir bahar günü öğleden sonra amcam geldi. İkinci vakti birlikte bahçeye çıktık. Ceylanımı gösterdim ona. Tavuk ve horozlarımı gördü; kargamı tutup okşadı. Güvercinlerimi anlattım. İstekle hepsini dinledi. Güvercinlerimi tuttu, öptü ve uçurttu.

“Aferin sana! Ne güzel dostların var! Bu kadar güzel şeyin olduğunu bilseydim, daha erken gelirdim.”

“Evladım, dersini çalış. Oyundan bir şey çıkmaz. Bunlar sana bir şey kazandırmaz” demesini bekliyordum, ama o, koltuklarımdan tutup beni kaldırdı ve yanaklarımdan öptü. Ben de onu öptüm. Ceylanım etrafımızda zıplıyordu. Gelip yanaklarını ellerime sürtüyordu. Onu okşayarak amcama “Ceylanımı sana vereyim mi?” dedim.

“Sevmiyor musun yoksa?”

“Seviyorum, ama ben ona bakamıyorum. Sen onu götürürsen, belki yine bakabilirim.”

“O seni seviyor. Beni istemiyor. Burada yanında kalması lazım.”

“Babam, artık yerimiz olmadığını söylüyor.”

Amcamın neşesi kaçtı:

“Bundan daha büyük bir ev; nasıl yeriniz yok?”

“Sen burayı satmak istemiyor musun?”

“Niye satayım? Aklımdan bile geçmedi. Ama istersen, sen satın alabilirsin. Niçin sen almıyorsun?”

Sıçrayıp kucakladım.

“Doğru mu söylüyorsun?”

“Evet, şimdi git, paralarını getir. Bakayım ne kadar paran varmış?”

Bir koşuda basamakları çıktım. Odamdan para kutumu alıp getirdim. Amcama verdim. Amcam kutuyu açıp paraları yere döktü, saymaya başladı. Sonra gülerek “Pekâlâ, bunlar benim olsun, ev de senin olsun” dedi.

Ne iyi etmişim de masallarda hep onun tarafını tutmuşum! O bütün masalların kahramanıydı...

Beyaz Kuş

Seher vaktinin siyahlığı ile beyazlığı birbirine karıştığı sırada haşhaş tarlası uyanmıştı. Beyaz bir kuş civardaki bir ağaca tüne- miş, haşhaşların acı ve sersemletici kokusunu içine çekiyordu. Beyaz kuşun büyük bir başı ve beyaz kanatları vardı. Karşısın- daki mavi gökyüzü onun sonsuza kadar uçabileceğini gösteri- yordu. Ama kuşun uçacak kuvveti yoktu. Hava ve ışık derele- rinin ötesinden haşhaşların beyaz tozunu çekiyor, içine işleyen usare onu beyaz ve geniş bir yolda eski bir anısına götürüyordu. Ona ilk aşk yiyeceğini tattıran beyaz haşhaş çiçeğinin anısıydı bu.

Haşhaş çiçeğini dünyaya doğru ilk uçuş gününde, ilk tec- rübe ve canlı dokunuşuyla görmüştü... Ondan önce küçük bir yuvası olduğunu hatırlıyordu. Bu yuva çoğu zaman loş ve ka- ranlıktı. Açık ağzını büyük bir kuşun yiyeceklerle doldurduğunu, kendisine benzeyen birkaç yavrunun sesini hatırlıyordu. Uçtuğu ilk gün, ansızın mavi gökyüzünün ihtişamına kapılıp yüksekle- re ağdığı ve kalbi çarpmaya başladığında kanatlarında zayıflık hissetmiş, yorulmuştu. Ama bu ilk uçuş günü onun için her şey- di. Hayat, özgürlük, coşku ve başka tanınmamış hisler demekti. Büyük başı ve gencecik kanatlarıyla yavaşça süzölmüş, beyaz bir haşhaş çiçeğinin karşısına konmuştu. Yavaşça kımıldanan çiçek sanki nefes alıyordu, canlıydı ve her şeyi hissediyordu. Kuş acı ve sersemletici bir kokusu olan bu çiçeğin uçuk renkli yüzünü, ince uzun bedenini görüp hissedebiliyordu. Çiçekleri öpüp yapraklarına dokunuyor, haşhaş çiçeği de öylece duruyor,

bazen hafif ve masumca kımıldanıyordu. Beyaz kuş, su içmek ve gökyüzünde uçmak dışında çiçeğin yanından bir an olsun ayrılmıyordu.

Ama bir gün sudan döndüğünde bir adam gördü. Kemikli ve siyah elleriyle haşhaş çiçeklerini altüst ediyor, keskin ve yırtıcı bir aletle meyveleri yarıyordu. Adam, onun haşhaş çiçeğine yaklaşıncaya bir an durup çiçeğe baktı; sonra kopardı, koklayıp cebine koydu. Tekrar meyveleri yarmaya başladı. Kuş uzaktan onu izlemekteydi. Adam işini bitirip gidene kadar oracıkta kanat çırpıttı. Sonra çiçek sapına yaklaştı. Beyaz haşhaş çiçeği yoktu. Haşhaşın çevresinde dönüyor, başını ince dallarına vuruyordu. Çiçeği alınan saptan birkaç berrak su damlamıştı. O damlaları içti. Suların en acı ve yakıcısını içmişti. Daha sonra uçtu gitti.

Kuş alıştığı haşhaş çiçeğinin kokusu, sersemlik ve acılığı ile, eteğine haşhaş ekilmiş yüksek ve mor dağa doğru uçarak bir kayaya kondu. Dağda kuru ve soğuk bir rüzgâr esiyordu. Oysa o ne bir şey yiyor ne de su içiyordu. Kendi kendine dalıp gidiyor, gözünü haşhaş tarlasından ayırmıyordu. Tarla uzaktan yeşil ve beyaz dalgalanmalarla denizi andırıyor, beyaz bir siste kayboluyordu. Kuş o beyaz ve tozlu siste haşhaş çiçeğini hatırlıyordu. Bu çiçek yavaş ve vakur hareketi, acı ve öldürücü kokusuyla onu kendisine çağırıyordu. Kuş dağda o kadar kaldı ki, sonunda bedeninin çekilip kurumakta olduğunu hissetti. Kanatları titriyordu. Büzülüp sertleşmiş küçük bir taş parçası gibiydi. Üşüyor, korkunç bir ağrı ile çırpıyordu. Ağrı kanatlarını titretiyor haşhaşların acı kokusu onu kendine çekiyordu. Kâh düşerek kâh uçarak haşhaş tarlasına ulaşmaya çalışıyordu. Öte yandan dağ eteğindeki haşhaş tarlası sakin ve çekici bir gurupta uykuya dalmaktaydı. Beyaz kuş düşercesine haşhaş çiçeklerine doğru uçmaya başladı. Taşlar kanatlarını zedeliliyordu. Sonunda bir haşhaş çiçeğinin yanında duran küçük bir taşa çarpıttı ve taşın keskin kenarı göğsünü parçaladı. Akan kanı toza bulanmış bir halde taşa yayıldı. Kuş o haldeyken yüzünü karşısındaki haşhaş çiçeğine çevirdi. Çiçek ağır ağır ona doğru dönüp eğildi. Beyaz kuş haşhaş çiçeğinin yapraklarını öptü ve çiçeğin sapına doğru yuvarlandı; özgürlük ve uçuşun doruğunu arayan yüreği çarpamaz oldu.

Haşhaş tarlası geceleyin beyaz ve çekici tozluluğuyla titriyor, haşhaş çiçekleri beyaz ve akıcı mavilikte dans ediyordu. Uzakta, dağların arasında gamlı bir kuş ötüyor, gözleri sulu bir ahu geceleyin haşhaş tarlasına bakıyor ve beyaz bir haşhaş çiçeği kana bulanmış yapraklarıyla kökünden kuruyordu.

Beyaz Nokta

Tıp fakültesi her zamanki gibi kalabalıktı. Çocuklar salonun ortasında toplanmış, sesleri her yerde yankılanıyordu. İlk saatimiz anatomiydi. Bu nedenle yolumu değiştirip fakültenin alt katına inen kıvrımlı merdivenlere doğru yürüdüm. Baştan başa bütün koridor ve salonda her zamanki gizemli koku vardı. Anatomi dersi için kadvraların hazırlandığı muhtelif ilaç kokularıydı bunlar. Nedendir bilmem, bu salona her gelişimde yaşamla ölüm arasında bulunduğumu hissediyordum. Burasının dokunulabilecek uzaklıkta, yaşamla ölüm arasında bir sınır oluşturduğunu düşünüyordum. Çocuklar anatomi masasının çevresinde toplanmış, profesör de aralarında kaybolmuştu. Beyaz önlüğümü giydim. Bu haldeyken kendimi masa üzerindeki ölü karşısında nekir ile münkir gibi hissediyordum. Kadavranın başında bulunmaktan hazzetmediğim için ölünün bir kadın olduğunu anladım. Çocukların arasında kendime bir yer açıp üzerinden beyaz örtünün kaldırıldığı cesede baktım. Orta yaşlı bir kadının zayıf ve büzüşmüş vücuduydu. Evet, ne genç, ne yaşlı, ayakları cılız ve toplardamarla dolu, yüzü... Yüzünü görür görmez onu tanıdım. Uzun yüzü, ince burnu, çıkık şakakları, morarmış dudakları, gözlerindeki ince çizgi ve kırışıklıklarla Hanım'dı o. Başında dikilmiş, ona bakıyordum. Uzaklardan gelen sesini işitiyordum. "Hanım, siz nere, burası nere!" Biri beni kucakladı. Çocuklar başıma toplandı. Beni oradan çıkarmak istiyorlar, ama gitmek istemiyordum. En azından çocukların onu paramparça etmelerine, ayaklarına dokunmalarına engel olmak

istiyordum. Ne var ki çocuklar beni dinlemiyor, dışarı çıkarıyorlardı. "Ayaklarına, ayaklarına dikkat edin!" diye bağırdım. Salon uzun ince bir koridor gibiydi ve bir eğriyor, bir doğruluyordu. Havada ölü kemiğinin yanık dumannı andıran mavi bir duman vardı. Hanım'ın ta kendisi olan beyaz bir leke gözümde büyüdükçe büyüyordu.

Bu mavi duman, özel koku ve beyaz leke içinde kendime geldim. Doktor odanın öbür başında, sivri ve keskin uçlu bir neşterle oynuyordu. O halden sıyrılmaya çalıştım. İyileşiyormuş gibi davranmam gerekiyordu. Eve gidip o beyaz lekenin küçülmesi, daha da küçülmesi gerektiğini düşünmek istiyordum. Yüksek sesle iç geçirdim. Doktor beni bir hayli erken bıraktı. Herkese bir insan olduğumu, en azından ayakları üzerinde yürüyebilen bir insan olduğumu göstermeye çalışıyordum. Yatağıma uzandım. Buz tutmuş su gibiydim. Bana ait olan her şey donmuştu ve o beyaz leke başımın üzerinde uçuyordu.

Hanım'ı çok önceden tanıyordum. Ama bir yıldır haberim yoktu ondan. Kalın çoraplar içindeki ince ve dertli ayakları, damarlı ve kemikli elleri ve çiçekli güderi pantolonuyla rüyalarımda beyaz ve aydınlık bir noktaydı. Bir türlü unutamıyordum onu.

O zamanlar tıp fakültesine yeni kaydolmuşum. Üniversite öğrencisi olmaktan hoşlanıyordum. Her günüm doluydu ve sağlam bir halkaya tutunmuşum. Yedi yıl sonra bu zorlukların biteceğini biliyordum. Fakat bu yedi yıl ne kadar uzak ve yabancıydı bana!

Bir süredir kirası ucuz bir oda arıyordum. Hanım'ın evinde küçük ve ucuz bir oda buldum. Küçük bir bahçeye açılan dört bölmeli bir penceresi vardı. Çoğu zaman o küçük pencereden, havuz başında bulaşık veya çamaşır yıkayan Hanım'ı görüyordum. Orada herkes ona "Hanım" diyordu. Ama benim hayalimde yalnız isimden ibaret değildi. Uzun burnu, gözlerinin ince çizgisi, cılız ve dertli ayaklarıyla hayalimde güvence veren bir gölge gibi şekilleniyordu. Sürekli ayaklarının ağrısından inliyor, komşularının gösterdiği tüm yolları deniyor, zencefil ve gülsuyu sürüyor, hintyağıyla ovuyordu. Mekke'den gelen kadınlardan aldığı bir parça mummyayı ordan burdan elde ettiği bir kâse

hayvani yağla karıştırıp ayaklarına sürüyordu. Ne yapsa ne etse ayaklarının ağrısı bir türlü geçmiyordu. Rengini yitirmiş, mavi damarlı o iki ayak unutulacak gibi değildi. O ayaklar karşısında tuhaf bir duyguya kapılıyordum. Geleceğimi görkemli bir tak gibi onların üstüne kurmuştum. Hanım'ın şefkati ve yaptığı iyilikler karşısında tek umudum, günün birinde onun ayaklarını ağrıdan kurtarmaktı. Bazen elimde beyaz önlüğüm, koltuğuma sıkıştırdığım kalın kitaplarımla eve geldiğimde onu şefkat ve umutla bakarken görüyor, beyaz önlüğümün onun dinmek bilmeyen ağrılarının karanlığında beyaz bir nokta ve kitaplarımın onun için bir kurtuluş yolu olduğunu düşünüyordum. O zaman, bir an evvel doktor olup onun ayaklarını iyileştirmek için dua ediyordum. Ona gülüyor ve bir gün onu ayak ağrılarından kurtaracağımı tekrarlıyordum. Bir gün gelip, onu ince, soluk ve mavi damarlı ayaklarıyla anatomi masasında göreceğimi nasıl bilebilirdim?

Hanım ölmüştü ve ağırlı ayakları karşısında kendimi sorumlu hissediyordum. Ona en küçük bir yardımda bulunamayışım bana güç geliyordu. Borçluydum ona. Kimseyi tanımadığım bu şehirde, bunca yıl Hanım'm misafiriydim. Çamaşırlarımı yıkıyor, odamı süpürüyor, kimi zaman bir tabak helva ve pirinç çorbası getiriyordu. Bana ekmek alıyor, bahçedeki küçük şeftali ağacındaki şeftaliler olgunlaşınca bir tabak da bana ayırıyordu. Durumunun o kadar da iyi olmadığını bildiğimden, benim için bir kadından da yüceydi o.

Lambalarının bana yabancı geldiği, uzun caddelerinin korkuttuğu, geceleri karanlığın bir dağ gibi yüreğimi sıkıştırdığı bu şehirde Hanım küçük, aydınlık bir nokta gibiydi. Annemin resminin üstüne iğnelenmiş bir resimdi o.

Bir yıl önce o evi ve Hanım'ı terk etmek zorunda kaldım. Ama hiçbir vakit onu unutmayacağıma, ağırlı ayaklarını aklımdan çıkarmayacağıma söz verdim. Kitap ve giysilerimi topladığımda Hanım kapıda duruyordu. Sırtım ona dönüktü. Fakat ağlamakta olduğunu, umutsuzluk hissettiğini biliyordum. O sırada bilmediğim bir şeyi biliyor gibiydi.

Öğrenci yurdunda, o temiz ve aydınlık, kaloriferli, rahat ve yumuşak yataklı, çocukların neşeli sesleriyle dolu odalarda o

evi ve Hanım'ı unuttum. Kısa bir rüya gibiydi. Yatağıma uzanıp da, pencereden dışarıya bakmak için başımı kaldırdığımda, dışarıdaki dünya bir dizi mor sıradağla ve geniş, pırıl pırıl caddelerle bana huzur veriyordu. Ama zaman zaman gözlerim o saf ve sade çizgiler arasında mavi bir gölge gibi her tarafa ağırlığını yayan bir şeyi arıyordu. O gölgenin karaltısında eğilmiş dallarıyla bir şeftali ağacı, berrak ve yıkanmış yapraklarıyla bir gülün pırıldadığı, Hanım'ın her yıl ektiği pamukların yeşerdiği küçük bir bahçe görüyordum. Hanım, o dört köşe küçük havuz kenarında, ince hatlı gözleri, çekik burnu ve ağırlı cılız ayaklarıyla çamaşır yıkıyordu.

O iri beyaz nokta küçülmüyor, aksine büyüdükçe büyüyordu. Ona tutunuyordum, beni öteye beriye götürüyordu. Pencereden dışarı fırladığımı, uzaklarda siluet haline gelen uzun caddelerde uçtuğumu görüyor, donuklaşmış lambalara bakıyordum. Tüm bu yabancı şeyler arasında aşına olduğum yeşil renkli, kirli bir tahta kapı vardı. Defalarca çalmıştım bu kapıyı. Her defasında, onun ardında uzun burnu, ince çizgili ve müşfik gözleriyle Hanım'm soluk yüzünü görüyordum.

Bu kez de kapıyı çaldım, hem de birkaç defa. Ama açan olmadı. Öbür tarafta aşına olduğum yüz yoktu. Kapıyı iteledim, açıldı. Aralıktan bahçeye baktım. Gül dalları soğuktan morarmış, şeftali ağacının yaprakları dökülmüş, geriye birkaç eğik ve çıplak dal kalmıştı. Havuzun üstünde ince bir buz tabakası parlıyordu. İçinde yıllarca yaşadığım küçük odanın penceresi açıktı. Hanım'ın oda kapısı da açıktı. Süpürülmüş tertemiz kilim, katlanıp oda kenarına konulmuş kareli battaniye, beyaz renkli iki yuvarlak yastık, Meşhed'den hediye getirdiğim seccade, mavi çiçek motifli beyaz namaz örtüsü, hepsini defalarca görmüştüm. Son defa kapıdan içeriye baktığımda, evin boş olmadığını fark ettim. Duman gibi bir şey evi doldurmuştu. Havuzun buzları kırılıyordu. Biri orada abdest alıyor gibiydi sanki. Kapıyı ardımdan kapadım.

Ter içinde kalmıştım. O beyaz noktaya tutunmuştum. Beni oraya buraya sürüklüyordu. Sonbaharın habercisi rüzgârın esintisiyle yuvarlanıyor, o yana bu yana savruluyordum. Caddeler, evler ayaklarımın altında dönüyordu. Üniversiteyi çimenli

meydanından, kavak ve çınarların sivri uçlarından tanıyordum. Tıp fakültesi taştan bir hayalet gibi dönüyor, bir uzuyor, bir kısalıyordu. Bütün kapılar kapanmıştı ve bir pencerenin açık olduğunu biliyordum. Pencereden içeri süzülüp salona uçtum. Dönen basamaklar buzlu ve kaygandı. Basamaklardan kayarak aşağı inerken bir şey ayağımı tuttu. Beni düşürmek istiyordu. Şimdi Hanım'ın nerede olduğunu biliyordum. Dosdoğru yanına gittim. Tahtadan köhne bir yatağa yatırılmıştı. Üzerinde birkaç yeri kana bulanmış beyaz bir örtü vardı. Vücudunu paramparça etmişlerdi. Ama ayakları sağlamdı. Çocuklar dileğimi yerine getirmiş, ayaklarına dokunmamışlardı. Her zaman elbisemin altında sakladığım küçük satırı çıkarıp Hanım'ın ayaklarını kestim. Ben o iki dertli ayağa borçluydum. Onlara lazımdım. O ayakları azap veren ağrıdan kurtaracağıma söz vermiştim. Ayakları o beyaz örtüye sarıp omzuma aldım, dışarı fırladım. Hâlâ o beyaz noktaya tutunmuştum ve uçuyordum.

O korkulu gün ve gecenin üstünden yıllar geçti, ama ben hâlâ o beyaz noktaya tutunmuştum. Yatağımın altında da, ince ve uzun iki ayak iskeletinin bulunduğu bir bavul var.

Taftan*

Nâz Bîbî kapı kenarında oturmuş, ince uzun el ve ayaklarını toplamıştı. Yanık ve ürkek yüzünde bir çift ela ve ıslak göz parlıyordu. Şakak kemikleri iri ve çıkıktı. Nâz Bîbî önemsiz birydi. Bir sıkımlık canı olduğu halde sabahtan akşama kadar çalışıyor, didiniyordu. Ama o büyük evin işi bitecek gibi değildi. Neredeyse güneş batacaktı, yine de işini bitirememişti. Kapı kenarında oturmuş, evin yıkanmış berrak mozaiklerine, tertemiz yer ve duvar halılarına bakıyordu. Bütün bunları o silmiş, temizlemişti. Bu eve geleli iki gün olmuştu. Evin süpürülecek büyük bir bahçesi, her gün temizlenmesi gereken büyük odaları ve geniş bir sekisi vardı.

Bu düşünceler içindeyken ansızın vücudundan soğuk bir ter boşandı. Sol yanı ağrımaya başladı. Ağrı gitgide bütün vücuduna yayıldı. Başını elleri arasına alıp, var gücüyle sıkıştırıyordu. Alnı, vücudu ter içinde kaldı. Nâz Bîbî bu ağrıya alışmıştı... Bu halin ne zaman geleceğini kestiriyordu. Zorlukla yerinden doğrulup, inleye inleye bahçenin bir köşesindeki izbeye gitti. Bir köşeye serilmiş olan battaniyeye uzandıktan sonra, battaniyenin bir ucundan küçük bir kutu çıkardı. İçinden kahverengi gevrek bir plaka alıp yedi. Ama bu bir parça afyonun derdine deva olmayacağını biliyordu. Esrar içmeye alışmıştı o ve şimdi bu evde iş bulduğu için esrar içmeyi bir kenara bırakıp, yerine bir parça

* İran'ın Belücistan yöresinde büyük bir yanardağ olup kraterinden hâlâ duman ve buhar çıkarır. Haş kazasının yakınındaki bu yüksek dağın eteklerinde sıcak su kaynakları vardır. (ç.n.)

esrar yemek istiyordu. Bunun sonunda korkunç ağrılar çekeceğini biliyordu. Çünkü daha önce de birkaç kez buna yeltenmişti.

Tekrar battaniyeye uzanıp ışıklı pencereye gözünü dikti. Onun dışında her şey kasvet verici ve soğuktu. Her yer iç kapacıydı ve soğuk bir maviliğe bürünüyordu.

Korkunç bir ağrı ve baş dönmesiyle kendinden geçti. Ansızın başka bir yerde olduğunu hissetti. Sanki izbede, battaniyenin üstünde değildi de, taşlık bir yolda yuvarlanıyor gibiydi. Bir tarafa doğru süründü. Dikenler vücuduna batıyor, taşlar kemiklerini kırıyordu. Derinden derinden kendi inilti ve feryatlarını duyuyordu. Soğuk bir rüzgâr yaralı ve toz toprak içindeki yüzüne çarptı. Ah!.. Bu rüzgârın ne aşına bir kokusu vardı! Toprak ve kar kokusu, sakız ağaçlarının kokusu, keçi ve develerin kokuları başka nerede olabilirdi?

Gözkapaklarını zorla kaldırdı. Sanki gözleri kanla dolmuştu da kirpiklerinden yüzüne damlıyordu. Pembe aydınlıktan dışarıyı görmeye çalıştı. Aman Allah! Ne görüyordu! Gözlerini bir kez daha kapatıp açtı. İnanası gelmiyordu! Örtüsünün ucuyla gözlerini silip bir daha baktı... Hayır, yanılmamıştı. Karşısında, güneş altında pırlıl pırlıl parlayan ve seher rüzgârında yüzen görkemli bir dünya vardı. O büyümlü renkleri ve tanıdık kokusuyla Taftan Dağı mavi gökyüzü ve parlak güneşe kanat açmıştı. Zirvesi parlak karlarla örtülüydü. O karlar ne kadar soğuk, ne kadar huzur vericiydi. Ne olabilirdilerdi acaba? Altın, gümüş... Belki de onlardan daha iyi bir şey. Tüm taşlardan daha kıymetli, tüm incilerden daha parlak.

Gözlerini kapayıp iç geçirdi ve bir köşeye çekildi. Bir taşla yaslanıp açtı gözlerini. Beyaz Taftan masmavi gökyüzünde gülümsüyordu. Eteklerinde küçük yeşil yapraklı sakız ağaçları vardı. Kulağına develerin çan sesleri ve keçi meleyişleri geliyordu. Gözüyle bir dizi dumanı takip etti ve o karaltının içinde kocasının yüzünü gördü. "Be adamcağız! Dünyanın vefası yok" diye inledi. Gözleri yaşla doldu. Yaraları gözyaşıyla ıslandı ve derin bir üzüntüye gark oldu. Örtüsünün ucuyla gözlerini sildi. Şimdi kocası neredeydi?.. Elbette, diğer karısının yanında. Burnuna altın hızma takmış, altın küpe ve gerdanlığı olan, parmakları altın yüzük, kırmızı ve mavi taşlı yüzüklerle gizlenmiş olan kadının

yanında. Orada, örtülü kadınların yanında oturmuş olmalıydı. Nâz Bîbî ise yaralı bedeni, kanlı ve kırık kalbiyle orada, Taftan Dağı'nın karşısında oturmaktaydı.

Tekrar Taftan'a baktı. Yüreği ferahladı ve hiç kimsesi olmadığını düşündü. Allah'tan, şimdi Taftan'ı vardı. Her zaman karla kaplı doruklarına bakıp, gürültüsüne kulak verdiği, sıcak sularında ağırlı bedenini yıkadığı, sakızlarını toplayıp kokularını içine çektiği ve böylece bütün üzüntülerini unuttuğu Taftan Dağı.

Örtüsüne bürünüp yola koyuldu. Daha yukarılara çıkmak, karlara dokunmak istiyordu. Ansızın korkunç bir ses, bir baş dönmesi ve şiddetli bir ağrıya gözlerini açtı. Yine kendini izbede buldu. Battaniyeye uzandı. İzbedeki ses onu Taftan'dan ve güzel rüyasından ayırmıştı. Evin hanımı ona bir bardak çay getirmiş, soğukkanlılıkla halini izlemekteydi... Ah!.. Taftan'a ne olmuştu?.. Niçin yitirmişti onu? Orası onun yeriydi. O serin dağ eteğinde dünyaya gelmişti. Orası onun eviydi. Karlar, sakız ağaçları, sıcak su kaynakları ona aitti. Oysa şimdi... Hepsini yitirmişti. Hep Taftan Dağı'nı düşünüyordu. Ne olurdu sanki, Taftan gibi büyük ve güçlü olsaydı?

Zorla doğrulup çayını içtikten sonra örtüsüne sarındı, başını yere koydu. Oraya bir gidebilseydi! Gözyaşları arasında beyaz ve parlak görünümüyle Taftan'ı gözünün önüne getirdi.

Ertesi gün güneş yükselmeye başladığında sersem gibiydi. Ellerinin, hatta tüm vücudunun tir tir titrediğini hissediyordu. Evin işi bitirilmiş, kapılar silinmiş, odalar süpürülmüştü.

Etrafındakilerin bakışlarından, artık o evde yeri olmadığını anladı. Evden ayrıldı. Yanında hiçbir şey yoktu... Hanım ona biraz para vermişti. Aceleyle Haş yoluna çıktı. Yol kenarında beklemeye başladı. Bir otobüsün gelip onu Taftan Dağı'nın eteğine götürmesi için yolu gözlüyordu.

Tengel*

Tengel satılmıştı ve oradan ayrılmak için eşyalarımızı toplamakla meşgul olduk. Henüz iş yarılanmamıştı. Belki yarın öğleyin gidebilirdik. Uzaktan bir adamın sesi işitiliyordu. Biri bana sesleniyordu. Dışarı çıktım. Babamdı seslenen. Küçük bir tepenin üstünde, badem ağaçlarının yanında durmuş, beni çağırıyordu. Uzun gömleğimin eteğini kaldırıp ona doğru koştum. Güneş dalların en üst noktasına kadar yükselmişti ve dağların zirveleri aydınlıktı. Tepenin kenarına geldiğimde yorulmuş, nefes nefese kalmıştım. Babam aşağıya inip, kahverengi bulanık su birikintisinin başına oturmuştu. Arkasında durup ona baktım ve birdenbire birkaç yıl yaşlanıverdiğini hissettim. Sanki omuzları daha bir küçülmüş ve saçlarındaki aklar fazlalaşmıştı. Biri omuzlarını iki yandan sıkıştırmış gibiydi. Her zamanki elbisesi yer yer toz içindeydi. Üzerinde yine sürme renkli pantolonu ve koyu yeşil gömleği vardı. Giysileri eski ve buruşuktu. Onun haline acıdım. Çünkü tengeli çok sevdiğini biliyordum. Herhalde orayı satmak onun için oldukça güçtü. Ayağımı sertçe taşa vurdum. İçimden tek kelime söz etmek gelmiyordu. Ayak sesimi işittiyse de bana dönmedi. Kendi dünyasındaydı. Ne kadar zaman sonra bana baktı, bilmiyorum. Belki uzun, belki de kısa bir süre sonra. Bana dönünce dikkatle yüzüne baktım. Küçük kara gözleri, dudakları ve göz kenarlarındaki iri kırışıklarla her zamanki şefkatli yüzüydü. Gözleri ışıldıyordu. Islak gibiydi sanki. Ya da uzun bir esnemenin sonra yorulmuş ve yaş içinde kalmıştı.

* Vadideki küçük ekili alan ve bayındır yer. (ç.n.)

Eliyle kayısı ağaçlarını gösterdi. Bulduğum yerden kayısı ve dut kurusu sepetlerini görebiliyordum. Kayısı ve dut kurulumu toplamamı istiyordu galiba. Konuşmak zor geliyordu sanki ona. Ben de artık orada kalamazdım ve bu nedenle yola düştüm. Kayısı ağaçlarının altındaki kayısı dolu yuvarlak küçük sepetleri bir araya getirmiştik. Kayısılar ve dutlar kuruduğu için hepsini bir sepete koydum. Eski günlerimi hatırladım. Çocuklarla bu ağacın altında oturur, güzel kokulu ve tazelik kayısıları ipe dizerdik. Sonra da onları dizi dizi ağaç dallarına asardık. Kimi zaman kayısı çekirdeklerini çıkarıp kırdıktan sonra iç çekirdiği de kayısının arasına koyup güneşe kurumaya bırakırdık. Bütün kış boyunca kürsünün altında dut ve kayısı kurusu yerdik. Belki böyle anları bir daha hiç yaşamayacağız.

Hava kararmıştı. Kayısı sepetini omzuma alıp eve doğru yola koyuldum. Babama bakındım. Hâlâ su birikintisinin başında duruyordu. İnce uzun vücuduyla uzaktan karaltı gibi görünüyordu. Tengeli çok sevdiğini biliyordum. Orayı satmak gücüne gitmiş olmalıydı. Tengele çocuğu gibi bakmıştı. Yine anılara daldım. Eski günlere... Kanal kazmaya başladığı güne, uzun, geçmek bilmeyen günlere, ter döküp amelelerle birlikte çalıştığı günlere... Sonra suyu bulduğu gün. Babam o gün çok sevinmişti. Avuçlarını suyla doldurmuştu. Bulanık tatlı su henüz toprağın bağrından çıkmıştı. Gözlerindeki ışık, annemin çocuğunu dünyaya getirdiği zamanki gibi parlaktı.

Bir zamanlar tengel bir karış çorak ve boş bir araziydi. Babam gece gündüz demeden, yorulmak bilmeden çalışırdı. İşte bundan dolayı tengel çok kısa zamanda canlandı. Geniş patates, buğday ve havuç tarlaları, türlü türlü sebzeler, kendi eliyle diktiği ağaçlar, kendi yaptığı tandır... O kadar çalıştı çabaladı ki, sonunda bir gün annem tengelin ilk buğday ekmeğini verdi ona.

Şimdi göz alabildiğine ağaçlık ve ekili tarlaydı tengel. Karadut ağaçları birkaç metre olmuşlardı. Cevizler, diken üzümleri meyve vermişti. Tengeli satmanın onun için ne denli güç olduğunu biliyordum.

Evlere yaklaşmak üzereydim. Her yer kararmıştı. El fenerinin soluk ışığı uzaktan evleri aydınlatıyordu. Dönüp arkama baktım. Her taraf zifiri karanlıktı ve hiç kimse görünmüyor-

du. Ağaçlar arasında kıvrılıp dolanan ve evin kenarına zincirle bağlanmış köpeğin sesini işitiyordum. Yıllarca bu küçük kerpiç evlerde yaşamıştık ve çoğu zaman da yalnızdık. Ama tengeli o kadar sevmiştik ki, yalnızlık çekmiyorduk. Orası, ağaçları, tepeleri ve tarlalarıyla büyük bir dünya gibiydi bizim için. Yaşam ve mutluluk! Her yer kararsa da, tengel daima sabahını yaşıyordu.

Ertesi sabah işe erken başladık. Öğleye doğru hemen hemen iş bitmiş, odalar boşalmıştı. İçlerinde uyuyup, oynadığımız odalar. Şimdi lokmasız bir ağız gibi boş kalmış, başka bir lokmayı bekliyorlardı. Babam öğleyin de orada kalmak istediğinden ekmeğin boğçasını ağaçların gölgesinde açtık.

Hâlâ eski günlerin anılarında geziyordum. Misafirimiz olduğu günler, çocuklarıyla ağaçların altında veya soğuk su birikintisinin başında oynadığımız günler, ağaçlara tırmanırdık. Ellerimiz, yüzlerimiz karaduttan kırmızıya boyanırdı. Onca karadutu yedikten sonra, mide fesadına uğrama korkusu duymadan yağlı yemekleri yerdik. Kimi zaman gerçekten rahatsız olurduk. O zaman yatardık ve yüzümüze tarhun otu sürerlerdi. Tarhunun sert kokusu deli ederdi bizi...

Şimdi ağaçların altında son yemeğimizi yiyorduk. Yemekten sonra yola koyulduk. Denkleri bağladığımız katırlar önden gidiyor, biz de arkalarından geliyorduk. Babam sessizdi ve rengi uçmuştu. Kırıksık ve yüksek alını ter taneleriyle doluydu. Yolun en yüksek noktasına ulaştığımızda babam geri dönüp bir süre teengele baktı. Tengel oradan küçük yeşil bir cam gibi parlıyordu. Taşların arasına düşmüş yeşil bir cam gibi. Ondandı sonra tengeli ebediyen yitirdik.

Çivit Küpü

Doroş köyünün küçük toprak evlerinin ve hendeklerinin ar-
dında, parlak ve serin bir yaz günü sabahı oluyordu. Küçük köy
sabahın sisi ve olgun dutların kokusunda uykudan uyanıyordu.
Esedullah Bey sabahın o vaktinde bostanını kolaçan ediyordu.
Karpuzların yerlerini değiştiriyor, nerede büyükçe bir karpuz
görse, bir an önce olgunlaşması için toprağa sokuyordu. Salata-
lıklar arasındaki küçük sarı çiçekler, küçük beş kanatlı yıldızlar
gibi parlıyordu. Pürüzlü ve yol yol kabuklu kavunlar yaprakla-
rın arasına gizlenmişti. Kavun ve karpuzlar bostanda bir baştan
öbür başa kadar uzanmıştı. Sabahın o vaktinde her taraf körpe
salatalık kokuları ve onların hoş kokulu yaprakları doluydu.
Esedullah Bey bostanını dolaştı. Evine giderken halı atölyesine
uğramayı da düşündü. Oradan, güneşin turuncu ışıkları altında
gizlenmiş olan halı atölyesinin kümbetini görebiliyordu. Atölye-
nin tahta kapısının yanında dokumacılardan biri duruyordu. Bir
süre sonra atölyeye geldi, başını eğip küçük kapıdan içeri girdi.
Atölyenin içi loştu. Birkaç kişi ona selam verdi, o da selamları
aldı. Atölyenin iki tarafında halı konulmuş iki ağaç tezgâh vardı.
Halılar altı metrelik olup, asil Horasan desenlerine sahipti. Fon
rengi lacivert ve maviydi; beyaz ve açık yeşil çiçek desenleri var-
dı. Dokumacılardan biri atölyenin arkasından "Esedullah Bey,
mavi yün bitmek üzere" dedi. Esedullah Bey "Çivit küpü hazır.
Yünler birkaç güne kadar hazır olur" cevabını verdi. Daha son-
ra herkes kendi işiyle ilgilendi. Esedullah Bey, küçük atölyenin
sessizliğini bozan biteviye talimat sesini dinleyerek atölyeden

çıktı. Bir taraftan dokumacıların sözleri kulaklarında tekrarlanıyordu: “Çiçek kenar rengi mavi, ara renk bakır pası, ara renk koyu kırmızı, çerçeve ateş rengi iki-iki, üç tane öne, devam.”

Esedullah Bey eve geldiğinde, dosdoğru bahçe köşesindeki, mutfağa gitti. Mutfakta birkaç boya küpü ile etrafında çamur birikmiş, boyaları kaynatmak için altında ateş yakılan birkaç büyük kazan vardı. Kazanların dibi kökboyası, kırmızı boya ve asma yaprağından sararıp kırmızılaşıyordu. Oradan çivit küpüne doğru gidip bir göz attı ve dudaklarını ısırды. Bunu hiç düşünmemişti. Çivit rengi tutmamıştı. Şimdiye kadar böyle bir şey gelmemişti başına. Renk tutmazsa işi geri kalır, mavi yünler zamanında hazır olmazdı. Öte yandan tekrar yeni bir çivit küpü hazırlamak gerekirdi. Ne yapması gerektiğini düşünürken birden aklına bir fikir geldi. Rengin tutması için kuşkusuz bu tek yoldu. Tekrar geldiği yoldan geri döndü. Evin dışında biraz durup düşündü. Sonra irili ufaklı tarla taşlarıyla döşenmiş, iki tarafında birkaç alçak tahta kapının bulunduğu dar bir sokağa kıvrıldı. Sedu Bey’in küçük ve loş dükkânı önünde durdu. Sabahın bu vaktinde dükkânı kalabalık değildi.

Sedu Bey, kısa sarı sakallı, uzun ve kızarmış yüzü ile tezgâhın arkasında oturmuş tespih çekiyordu. Selamlaştılar. Esedullah Bey teklifsizce dükkân kenarına oturup başını elleri arasına aldı ve birkaç kelime mırıldandı. Sedu Bey “Ne oldu?” diye sorduğunda Esedullah Bey bir ah çekip konuşmaya başladı:

“Sedu bey, biliyor musun dün akşam toplantıdan dönüşte ne gördüm? Akşam hepimiz dadaşın evinde toplanmıştık. Ben gece yarısı eve döndüm. Odamın kapısını açınca yerimde dondum kaldım. Yatağımda kısa boylu bir adam oturuyordu. Yarım metre kadardı boyu. Kocaman başı kıvr kıvr kızıl saçlarla örtülüydü. Beni görür görmez başını süratle çevirdi. Dudaklarından bir ses çıktı. Korkudan kapıyı kapayıp evden fırladım. İnan ki o sahneyi hatırlayınca çarpıntım başlıyor!

Sedu Bey’in gözleri korkudan faltaşı gibi açılmış, tespih elinde kalmış, öne doğru eğilmişti. Yavaşça “Eyvahlar olsun! Sen mutlaka gulyabani gördün!..” dedi.

Esedullah Bey, için için güldükten sonra tekrar “Sedu Bey, yemin ederim, kapıyı kapayıp odadan dışarı fırladığımda, bah-

çemizin büyüklü küçüklü koyunlarla dolu olduğunu gördüm. Meleme sesleri bahçeyi doldurmuştu. Mutfaktan birkaç kadının sesi geliyordu. Galiba kına hazırlıyorlardı. Çünkü kulağıma 'kına' sesleri geliyordu" dedi.

Sedu Bey sözünü kesip "Esedullah Bey, bunlar iyi saatte olsunlar. Dua etsen daha iyi olmaz mı?" dedi. Esedullah Bey korkmuş gibi sesini ayarlamaya çalışırken "Sedu Bey, bırak da sana sonunu anlatayım. Çünkü işimiz duadan geçti. Bu sesleri duyduktan sonra kaçmaya başladım. Koyunların arasından koşup kendimi dışarı attım. Gecenin o vaktinde köy meydanında cinler cirit atıyordu. Ama gökyüzünün ne renkte olduğunu bilmiyorsun. Çivit rengi. Bostana gidip, korkumdan yürümeye başladım. Bir köşeye oturdum ve sabaha kadar orada kalmayı düşündüm. Otururken salatalıkların arasından bir ses duydum. Mutlaka bir cırcırböceği ya da başka bir şey ötüyordur dedim. Fakat bu başka bir sestir. Birkaç kadınla genç kızın ince gülüş sesleri gibiydi. Salatalıklara doğru dikkatle baktığımda birdenbire salatalık çiçeklerinin sarı ve parlak, beş kanatlı yıldız gibi büyüdüklerini gördüm. Her salatalık çiçeği avuç içi kadar büyümüş, her çiçeğin içine parmak büyüklüğünde küçük bir kız oturmuştu" dedi.

Sedu Bey estağfirullah ve besmeleden sonra tespihini çekti.

Dükkânındaki köhne tahta iskemle üstüne yerleştikten sonra "Aman Allahım! İyi saatte olsunlar! Ama niye salatalık çiçeğinin ortasında?!" dedi.

Esedullah Bey sözüne devam etti.

"Ben oracıkta, bostanın ortasında düşüp kalmıştım. Sadece bakıyordum. İyi saatte olsunlar saçlarını açıp tarıyorlardı. Ne saçlar ama, altın, altın! Ne gömlekler! Sarı, kırmızı, mavi. Şiir söylüyorlardı. Birinin elinde, içinde ıslatılmış kınaya benzer bir şeyin olduğu küçük bir kap vardı. Her biri bir salatalık çiçeğine oturmuş, ellerine ayaklarına kına yakıyordu."

Sedu Bey bu sefer bağırdı: "Vallahi düğün yapmışlardır! Bunlar cinlerle periler! Ben kendim Bîbî Dilefruz Begüm'den duydum. Cinler periler düğün yaparken kına yakarlar. Kadınların çeyiz sandığındaki gelinliklerinde kınalı ellerinin izleri kalır."

Esedullah Bey sözüne devam etti: “Korkudan orada yığılıp kalmış, onlara bakıyordum. Sanki beni hiç mi hiç görmüyorlardı. Sabaha kadar çalıp oynadılar; kına yaktılar. Birden uyku bastırdı. Gözlerimi açtığımda, bostanda uyuyup kaldığımı, sabah olduğunu anladım. İyi saatte olsunlardan eser yoktu. Salatalık çiçekleri yarı kapalıydı. Küçük, fakat güler gibi bana göz kırıyorlardı. Korkudan kalkıp eve gittim. Evde ne bir koyun vardı, ne de gulyabani. Yatağım yine odanın köşesindeydi.”

Esedullah Bey sustu; başını öne eğdi. Sedu Bey hızlı hızlı *Kur’ân* ayetleri okuyor ve Esedullah Bey’e muskacıya gitmesini söylüyordu. Esedullah Bey yerinden doğruldu; Sedu Bey’le vedalaştı. Yolda giderken sevinçliydi. Dudaklarından tebessüm eksik olmuyordu. Bununla birlikte yüreği hop hop ediyor, kendi kendine yalanı sayesinde boyanın tutabileceğini düşünüyordu. Her halükârda bu tek yoldu. Ümidi yalanıyla birlikte çivit boyasının tutmasıydı.* Bu yalanla boyanın tutması için dua ederken, sokağın bitiminde gözden kayboldu.

* Bu yöre halkı, çivit boyasının büyük bir yalanla tutacağına inanır.

Dün ve Bugün

Pirinç kabı, annemin yanık ve yıpranmış ellerinde odaya girdi. Bir pirinçlere, bir anneme bakıyordum. Pirinçler beyaz ve titrekti, üstleri sarı sarıydı. Çocuklar pirinçleri görür görmez çatal kaşık alıp süratle tabaklara yemek doldurmak için hazırlandı. Pirinç kabı sofraya ortasına konduğu vakit, ona bakakaldım. Masum pirinçler tabaklara vahşice dökülüyorlardı. Sonra tekrar anneme baktım. O da hâlâ tabağına pirinç almakla meşguldü. Sözleri kulağımda kaldı: "Pilav, eski pilavlar! Pilav pişirdiler mi kokusu kırk haneye yayılırdı. Ne pirinçlerdi! Nasıl uzar, nasıl da ağardı. Bu pirinçler, pirinçten başka her şeye benziyor. O zamanlar Amerikan, Pakistan pirincini kim tanırdı?" Tekrar pirinçlere baktım. Artık onlardan fazla bir şey kalmamıştı. Turuncu renkli naylon torbalara konulup, süpermarketlerde satılan torba pirinçleri hatırladım... Amerikan altın pirinci... Dünyanın en iyi pirinci. Küskünlükle sofradaki amerikan pirinçlerine bakıp tabağıma koyarken annem hâlâ mırıldanıyor, "Amerikan altın pirinci, Mazola altın yağı... Amerika'da hazırlanmış mısırözü yağı" dediğini işitiyordum. Çocuklar şimdi yemeklerini yemişlerdi. Yemek kabında yalnız, zayıf bir pilicin bir ayağı, kursak ve bir miktar beyaz ve rengi uçmuş patates kalmıştı. Tabağıma çatalın ucuyla biraz patates aldım. Patatesler beyaz beyazdı. Annemin "Patatesler de Amerikan ırkı" diye kükreyen sesini tekrar duydum. Erkek kardeşim sofranın öbür tarafından gülererek "Tavuk da donmuş Amerikan tavuğu, asil Amerikan ırkından" dedi. Ancak bir korku ile elimi bir parça sengek ek-

meğine uzattım. İran'ın asil sengek ekmeği, İran suyu ve Amerikan buğdayı ile hazırlanmış. Titreyerek ağızma bir parça ekmeğe alıp, çiğnemeye başladım. Sanki Kristof Kolomb'un teninden et parçasını dişliyordum. Yemek yemeye başladım. Ağızım geriliyordu. Sanki çiğnemekten tiksiniyordum. Lokmalar ağırlaşmıştı ve ben renkli Amerikan sofrasını bir an evvel terk etmek istiyordum. Ama annem hâlâ tavuklardan söz ediyordu: "Şimdi ki tavuklar o kadar dayanıksız ki, yarım saatte pişiyor. Nerde o eski tavuklar? Etleri o kadar sıkı ve özlüydü ki sabahtan öğleye kadar kaynar, yine de dağılmazdı." Annemin sözleri beni çok sinirlendiriyordu. Birden onun sözlerinin devamını yüksek sesle söylemek istedim. "Ekmeğe, eski ekmeğe. Kendi İranımızın buğdayı. Ne koku, ne renk!" Çocuklar yüksek sesle güldüler. Sofradan kalktım. Aceleyle odama gidip, yatağıma uzandım. Annem odama gelerek "Sana bir bardak çay getireyim mi? Yeni çay aldım" dedi. "Yine Pakistan çayı mı?" diye sordum. "Hayır, Pakistan çayından daha iyi. Hindistan çayı. Çayı satın aldığım adam 'Dar Ceeling çayı' dedi" diye cevap verdi. "Hayır, Lâhicân çayı varsa içerim" dedim. Annem kapıyı kapayıp gitti. Yatağıma uzanıp, karşı duvara bakarken, başımda binbir çeşit ses dolaşyordu. Gözlerimi kapadım. Sesler çoğalıyor, çoğalıyordu. Önce karışık yok oluyor, sonra yavaş yavaş belirginleşerek uçuk renkli resimler halinde canlanıyordu. Ansızın kendimi taşlık ve toz toprak dolu bir bahçenin sokağında buldum. Küçük bir kız çocuğuydum. İnişli çıkışlı patika yolda yukarı aşağı uçuyordum. Karşımdaki kıvrım kıvrım yol, ceviz ağaçlarının gölgesi altında serin ve loş görünüyordu. Burnuma ham ceviz ve dut kokusu geliyordu. Suyun dökülüş sesleriyle tap tap sesleri geliyordu kulağıma. Bir süre sonra köyümüzün küçük su değirmeni karşısında durmuştu. Değirmenci mavi elbisesi ile değirmen karşısına oturmuştu. Değirmenin önünde birkaç büyüklü küçüklü kalın çuval duruyordu. Her çuvalın başına gidiyor, buğdaylarla oynuyordum. Buğdaylar iri iri ve sarı renkliydi.

Buğdaylar değirmende yavaş yavaş yumuşuyordu. Değirmen içinde parlayan ışık huzmelerinde beyaz zerrecikler dönüyordu. Köy halkının tüm buğdayını bu değirmenci ile değirmen un haline getiriyordu. Buğdayların çoğu kuru ziraatle elde edilir

ve dağ eteklerinde ekim yapıldı. Hasat sırasında onları, etrafına kumaş sarılmış ellerimizle topraktan sökerdik. Değirmenin sesi kulaklarımdan hâlâ çıkmamıştı... tap tap... tap tap... Ses uzaklaşıp kayboluyordu.

şimdi başka bir yerdeydim. Patates tarhları arasında. Komşumuzun bahçesinde dolaşıyordum. Patatesler çiçek açmıştı. Aralarında küçük mavi kelebekler uçuşuyordu. Birkaç gün sonra patates sapları daha gelişiyor, patatesler olgunlaşıyordu. Onlardan birini çektiğim zaman yoğun kökleri irili ufaklı patateslerle dolu oluyordu. Kendimi, elimde bir sap patatesle hızlı hızlı koşarken görüyordum. Evimizin dumanlı ve siyah mutfağında büyükler ekmek pişiriyor. Ben de patateslerimi tandırın külüne koymaları için onlara veriyorum. Sonra bir köşede duruyor, kadınların bir yandan konuşurken ekmek hamurunu nasıl açıp tandıra koyduklarına, pişen ekmekleri tandırdan çıkarıp, soğumak üzere büyük ve geniş sepetler üzerine yaydıklarına bakıyorum. şşte o zaman benim küçük patateslerimi küllerin arasına gömüyorlar. Patateslerim piştiği zaman, onları evlerin ardındaki küçük bir tepeye götürüyor, kabuk ve külüyle yiyorum... Resim tekrar uzaklaşıyor... Renkler kayboluyor... Daha beyaz... Daha beyaz...

* * *

Yine kendimi görüyordum. Yere oturmuş başka bir kız çocuğuyla birlikte küçük bir halı dokuyorduk. Renkli yünleri hızlı hızlı düğümlüyorduk. Odanın bir köşesindeki dumanlı ocağın külleri üzerinde süt kaynatıyorlardı. Sütün kaymağını alıp, yoğurt yapıyorlar, yoğurt kabını sıcak küllerin arasına koyuyorlardı. Odanın karşısında bir kadın büyük tahta bir tezgâhta kumaş dokuyordu. Biz hâlâ küçük halımızı dokuyorduk. şimdiye kadar bir sıra dokumuştuk. Tarakla sırayı düzlüyorduk. Tak tak... tak tak... Tarağın sesleri hâlâ kulaklarımda. Tak... tak... Ses yine uzaklaşıp kayboluyor, renkler değişiyordu.

* * *

Renkler koyuydu. Tok mavi ve siyah samanyolları ile şeffaf ve aydınlık bir bulut gibi görünen yıldız dolu gökyüzü. Caddedeki kumların üstüne oturmuştuk. Biraz uzağımızdan su sesleri geliyordu... Şarıl şarıl... Sonra ağaçların arasında dolanan rüzgâr... vuuu... vuuu. Kendimi ince ve kavruk bir kızcağız gibi görüyordum. Diğer kızlarla birlikte yaşlı bir kadının çevresinde halka oluşturmuştuk, bize hikâyeler anlatıyordu... Yine Şah Pervin'in kızı... Taşlaşan şehzadenin hikâyesi... Yaşlı kadının hikâyeleri bittiği zaman biz, gökyüzüne, Samanyolu'na bakıyorduk. O gece ilk kez Samanyolu'na baktım. İnce beyaz bir cadde gibiydi ve ata binmiş bir adam hayaleti yolun sonunda kararıyordu. Öbür kızlara baktığım vakit, onların gözleri de Samanyolu'na dikilmişti. Hâlâ rüzgârın uğultusu geliyordu... vuuu. vuuu. vuuuu!

* * *

Yine başka bir yerdeyim... Ağıl, koyunlardan bembeyaz görünüyordu. Koyunlar ıstırap çekiyordu. Bir süre sonra yeni doğan minimini kuzuların sesleri bizim sevinç çığlıklarımızı göğe ulaştırıyordu... beeb... beeb... Koyunlar küçük kuzularını emziriyordu. Kadınlar ağızları mutfakta toplayıp onunla özel yiyecekler hazırlıyorlardı. Bahar mevsimiydi. Kokulu söğüt çiçeklerini, özsuyunu çıkartmak için neyçe dediğimiz kaplara döküyorduk. Birkaç gün sonra hava ısınınca, usaresini almak için hindiba, yarpuz otu ve çördük çiçeklerini neyçeye döküyorduk. Ağıl kenarına oturmuştuk... beeb... beeb... beeb...

* * *

Bu defa yine başka bir yerdeyim. Bostan olgunlaşmıştı. Herkes toplanmış, kavun karpuz topluyordu. Çocuklar birkaç karpuzun çevresinde toplanmış. Karpuzlar yuvarlak ve koyu yeşil kabukluydu. Güvercin kanı gibi kıpkırmızıydı. İçi güvercin kanı renginde olan küçük bir karpuz bulmak için bostanda dolaşıyordum. Bostan dağ eteğinde bulunuyordu. Dağlardan kuş sesleri geliyordu... kuku... kuku... Omuzlarında tüfek, elleriyle kana bulanmış kuşları ayaklarından tutan birkaç avcının ince ve

uzun gölgesini dağların arasından seçiyordum. Kadınlar ırmak kıyısına oturmuştu. Küçük çocuklarına yastık yapmak için kuş tüylerini yıkıyorlardı. Dağlarda ötüşen kuşların sesleri hâlâ kuşağıma geliyordu... kuku... kuku... kuku...

Yeşil arıkuşu ya da keklik miydi? Saksığan ya da alacabaykuş muymuydu?.. kuku... tap tap... vuu... vuuu... bee... beee... sesler, renkler birbirine karışıyordu. Başım iri bir taş parçası gibi ağırlaşmıştı. Birkaç şişenin birbirine çarpıp kırılmalarından oluşan korkunç ses, başımda dolanıyordu. Dağdan taş yuvarlanması sesi... Su değirmenin sesi, elektrik motorunun sesi... Yatağıma oturup, ellerimi iki yandan yüzüme bastırdım. "Ben açım. Öğle yemeği yemedim... Akşam yemeği hazır değil mi? Akşama ne var? Hollanda tereyağı ve Danimarka peyniri mi? Finlandiya yumurtası mı? Lübnan portakal ve elması mı? Mazola yağıyla omlet mi? Türkiye ya da Avustralya etiyle yapılmış âbguşt mu? Hindistan çayı... Belçika şekeri..." dediğimi işitiyordum.

Tekrar tokluk hissettim. Yiyecekler ne kadar çeşitli ve yabancı olmuştu! Köydeki sabah kahvaltımızı hatırladım. Ekmek ve küçük bir kâse yoğurt. Ya da ekmek ve ceviz. Ne leziz kahvaltı!.. Hayır, artık böyle şeyler bulunmuyor. Yatağımdan çıktım. Elbisem vücuduma yapışmıştı. Ter içinde kalmıştım. Elbisemi düzeltiyordum ki gözlerim ürküntü ile elbiseme dikildi. Gömleğim Pakistan ketenindendi ve Pakistan'da dikilmişti. Yatağımanın üzerinde duruyordum. Bir de baktım, yatak çarşafı Pakistan malıydı. Hemen yataktan fırladım. Odadaki tek renkli koyu halıya baktım. Halı görmemiş frenk hediyesiydi. Mutfağa koşup, İranlı mı, Pakistanlı mı, Çinli mi, Amerikalı mı, Finlandiyalı mı... ya da başka bir insan mı olduğumu unutmaya çalıştım. Şimdi ne şekilde ve hangi kandan olursa olsun! Mutfakta bir parça ekmek çiğnedim. Sanki Kristof Kolomb'un teninin etini çiğniyordum.

Ali Muhammed Han Kimle Dans Ediyordu?

Ali Muhammed Han o kapı senin bu kapı benim dolaştıktan, çocukların anasının ziynetlerini rehin koyduktan sonra hasbelkader sahip olduğu arsaya ev yaptıracak parayı ayarlayabilmişti.

Binanın planını belediyeye götürdü, gerekli harçları yatırdıktan sonra inşaat ruhsatını aldı. Kiracılık canına yettiği için bir an evvel işe girişti. O gün inşaat arsasını kireçle çizdi. Daha işaretleme işi bitmemişti ki belediye memuru Han Nâyib bisikletini sokağın ortasında bırakıp arsanın başında dikildi. Parmakıyla çizgileri gösterirken Ali Muhammed Han'a:

"Beyim, kim buraya inşaat yapma izni verdi sana?"

"Aman Han Nâyib, belediyeden ruhsatım var!"

Han Nâyib oralı olmayarak:

"Bırak belediye ruhsatını. Üstüne de bir bardak soğuk su iç. Ya bu cadde genişletilecekse ha?"

"Hayır Han Nâyib, yeminle bu cadde genişletilmeyecek. Genişliği de işte gördüğün gibi bu kadar. İstersen belediyeye git, caddenin planını gör."

Han Nâyib bir kaşını kaldırarak:

"Hayır, gerek yok. Ben buradan da anlayabilirim. Bu caddenin genişlemesi lazım. Senin arsa yola gidecek."

Ardından Han Nâyib'in elleri gizemli bir şekilde hareket etmeye, parmakları birbirine sürtünmeye başladı. Nihayet dolaylı da olsa derdini Ali Muhammed Han'a anlatabildi.

Ali Muhammed Han akıllı bir adam olduğu için derhal meseleyi kavradı. Han Nâyib onunla tokalaşırken bir hışırtı duyul-

du. Ardından Han Nâyib'in sağ eli bir şeyi iç cebe yerleştirdi ve bisikletine atlayıp gitti.

Karşılığında, caddenin genişletilmesine ihtiyaç kalmamıştı.

* * *

Duvar iki metre ya yükselmişti ya yükselmemişti ki yine Han Nâyib damladı, şevkle inşaat işlerine nezaret eden Ali Muhammed Han'a:

"Galiba bu duvar düz örülmemiş; biraz eğrilik var gibi! Yola da taşmış gibi geliyor bana!" dedi.

Bir hafta önceki ödemenin Han Nâyib'i ikna ettiğini düşünen Ali Muhammed Han iyimser bir eda ile "Hayır Han Nâyib. Çocuğumun ölüsünü öpeyim ki dümdüz! İnanmazsan çekülle" dedi.

Han Nâyib mırın kırın ettikten sonra:

"Hayır, çekül istemez. Ben çıplak gözle de görebilirim. Amelelere söyle, duvarı yıkıp yeniden örsünler!" dedi.

Çaresiz kalan Ali Muhammed Han bu kez de giderken Han Nâyib'in hakkını eline verdi. Yalnız bir farkla: Bu kez hışırtı sesi bir öncekinden daha bir canlıydı. Yine Han Nâyib'in eli iç cebine uzandı, Han Nâyib daha bir enerjik olarak bisiklete atlayıp uzaklaştı.

Karşılığında, duvarın yıkılmasına ihtiyaç kalmamıştı.

* * *

Kaba inşaatın ikinci katı çıkılmıştı ki yine Han Nâyib, Ali Muhammed Han'a hal hatır sormaya geldi. Merdiven sahanlığında ki çıkıntıyı göstererek:

"Arkadaş, bu çıkıntı da ne böyle?"

"Bir şey değil Han Nâyib. Belediyenin onayladığı planda da böyle. Yasa dışı bir şey yok."

Han Nâyib dudak bükerek:

"O zamandan beri yasa dışı bir şey çıkmadığı ne malum?"

Bu kez de Han Nâyib'in maksadını anlayan Ali Muhammed Han onun açgözlülüğü karşısında çileden çıktı. Kendini kontrol edemeyerek ağzına geleni söyledi:

“Niye yakamı bırakmıyorsun ulan? Her gün her gün ne diye para vereyim? Para mı basıyorum burda?..”

Rakibinden daha dişli olan Han Nâyib son cümleyi duydu ya:

“Ne dedin ne dedin? Para mı basıyorum mu dedin?”

Bir taraftan polis çağırırken:

“Şimdi para basmak neymiş gösteririrm sana! Kiminle dans ettiğini anla bakayım sen!”

Ali Muhammed Han para basmadığını ispat edene kadar altı ay işinden gücünden oldu ve edepsizliğinin cezasını çekti!

Yaralı Kaz

Ağaçların arkasında, boy atmış yeşilliklerin arasında gökyüzünden gizlendi. Otların ıslaklığı, yerin yapışkan nemi tenine geçti. Yerini değiştirip gökyüzüne baktı. Masmavi gökyüzü başına kanat germiştir. Yaban kazlarının sesleri uzaktan geniş çöllerin sihirli mesajını iletiyor, bu sesle yüreği çarpıyordu. Kazlar öbek öbek, dans ederek gökyüzünün engin göğsünde dalga yaratıyor, biteviye kanat çırpıp gidiyorlardı.

Avcı tetiği çekti, düzenli ve sessiz uçuşu bozdu. Kazların uçuş düzeni kalmadı. Bir kısmı aceleyle kaçtı; birkaç tanesi birbirine çarptı. Aralarından biri de döne döne yere düştü.

“Kar kar” sesi her tarafı kapladı. Adam tüfeğini omzuna astı. Avını bulmak için yürümeye başladı.

Zavallı kazın bir kanadı parçalanmış, tüyleri aralanmıştı. Üstünde bir kan lekesi göze çarpıyordu. Korkarak bir tarafa doğru sürünüyor ve ötüyordu. Adam şöyle bir bakındı, sonra omzunu silkip gitti.

Kaz korkuyla inliyordu, kurşun isabet etmiş olan kanadını bedenine doğru çekiyordu. Tüylerinin kadifeliği kalmamıştı. Tır tır titriyordu. Korku dolu gözlerini o yana bu yana çeviriyor, dünyanın altüst olduğunu sanıyordu. Bütün kazların yardıma koşacaklarını düşünüyordu. Onun grupta olmadığını fark etmemişler miydi? Düştüğünü anlamamışlar mıydı? O halde niçin aramıyorlardı onu? Mutlaka fark etmemiş olacaklar! Bir anlarsalar, hepsi dönecek, etrafında halkalanacaklardı.

Titriyordu. Zaman zaman doğruluyor, yorulup tekrar yatı-

yordu. Kanadı asılı kalmıştı, ağrıyordu. Binbir zahmetle bir su birikintisine doğru sürünüp kendini suya attı. Belki şimdi iyileşebilir, kanat çırpabilirdi. Fakat suyun üstünde kaldı. Kanadı suyun üstünü kapladı. Tüylü göğsünü su üzerine çekmeye çalıştı; kanat çırpmağa istedi, yapamadı. Gözlerini yukarı çevirdi. Başının üzerinde geniş, engin mi engin gökyüzü vardı. Uçması, kanat çırpması, şakıması, her gün sevdiği, canının istediği yere gitmesi ne kadar güzeldi. Yayılmış kanatlarına şöyle bir baktı; yüreği sızladı. İnleyerek başını göğsüne soktu ve uykuya daldı.

* * *

Gökyüzünde birkaç kaz uçuyordu. O hepsinden öndeydi. Şarkı söylüyor, ötüyor, tanınmamış yerleri görmek, güneşli gökyüzünün sinesi gibi dalgalı olan berrak suda yüzmek, yumuşak ve kehribar renkli gerdanını şişirmek, gagasını vakarla suya daldırmak, suyun soğukluğunu vücudunda hissetmek, suyun göğsüne uzanan güneşe ulaşmak, ıslak kanatlarını vücudunun etrafında toplamak, zarifçe titreyerek tekrar kanat açmak, istediği yere, daha güzel bir yere, oradan da başka bir yere gitmek için sevinçle uçuyordu.

Diğer kazlar onun ardındaydı. Sessiz, sakin ve engin gökyüzünde uçuyorlardı. Nihayet istedikleri berrak suya ulaştılar. Güneş suya vuruyordu. O da vücudunu ışık ve suda yuvarlıyor, dönüyor, yukarılara ağmak için başını sarhoşça uzatıyordu.

Kazlar gerinerek kanat çırpıyorlar, gagalarını suya daldırıp göğüslerini şişirdiler ve geçip gittiler.

Güneş su üzerinde yayıldıkça yayılıyor, daha geniş bir alanı kaplıyordu. Yapraklar güneşte yüzüyor, ışıkta kayboluyordu. Su gülmeye başladı. O da kanat çırpıyor, uçuyor, uçuyordu.

* * *

Gözlerini açtı. Önündeki koyu su birikintisi yosunlarla, kuru ve yanık otlarla doluydu. Uçmak istedi. Canı yanıyordu. Yayılmış kanadına gözü ilişti. Kanıyordu. Kazlar gökyüzünde kanat

çırpıyor, daha güzel yerler bulmak, şarkı söylemek ve yaşamak için sevdikleri yere doğru öbek öbek gidiyorlardı. Son grup da başının üzerinden sesler çıkararak geçti gitti. Özlemle baktı onlara. Yine uçmaya çalıştı, ama yapamadı. Gagasıyla otlar arasında bir çukur açtı. Başını o çukura soktu, bir daha da çıkarmadı!

Kedimi Öldürdüm

Şimdi kedimin cesedine bakıyorum. Ne kadar zayıflayıp kurumuş! Mutluluk duyuyor, hafiflik hissediyorum. Onun ölmesi önemli değil. İkimiz de huzura kavuştuk!

Bir süredir geriniyor, dolaşıyordu. Miyavlamasından ıstırap çektiği anlaşılıyordu. Ama belli etmiyordu. Sesi öylesine incelik kısılmıştı ki, daha çok iniltiyi andırıyordu. Hep bir köşeye büzülüyor, kısılmış gözleriyle bana bakıyordu. O kin dolu bakışları iliklerime kadar tesir ediyordu.

Günden güne sıskalaşıyordu. Parlak tüyleri kemikli vücuduna yapışmış. Artık parlamıyordu. Gölge gördü mü kaplan kesilen tısladığında beni korkutan kedim sakinleşmişti. Onunla ne kadar oynasam da gevşiyor, aldırış etmeden bir köşeye çekilip yatıyordu.

Önceleri mutluydu. Sırtüstü halıya uzanıyor, beyaz ve yumuşak göğsünü kaldırıyor, yumuk pençeleriyle tırmalamaya başlıyordu. Onu gıdıklıyor ve "hor hor" sesleri çıkarana kadar karnını okşuyordum. Gözleri mahmurlaşıyor, oyunlarına alışmam için beni oyalıyordu. Keyfi yerinde olduğu vakit mobilyanın bir köşesine gidiyor, oraya uzanıp horluyordu. O anda tüyleri parlıyor, tombul vücudu kabarıyordu.

Yuvarlak yüzü ve parlak bıyıklarından mutluluk yağıyordu. Ama şimdi ona baktığımda yüreğim eriyor. Öyle zayıflamıştı ki sürekli inliyordu. Onu oynatma çabalarım sonuçsuz kalıyordu. Hiç keyfi yoktu. Sadece bana bakıyor, ne bir şey yiyor, ne yürüyor, ne de oynuyordu...

Bunların hepsi evvelki yılın baharında başladı. Bir süredir demirkırı bir kedi duvara çıkıp miyavlıyor, benim kedim de kulak kesilip vücudunu uzatıyor, pencereye çıkıyordu gidip de birkaç yavru peydahlayıp başıma bela olmasın diye kapıları kapıyordum. Fakat bir gün eve geldiğimde kedim kaçmıştı. Her yeri aramama rağmen bulamadım. Birkaç gün sonra pencereden miyavlama sesleri duydum. Kapıyı açınca içeri daldı. Bana aldırış etmeden mutfığa gitti. Çok aç olduğu belliydi.

Zayıflamıştı ama keyfi yerindeydi. Bir süre her şeyin etrafında dönüp durdu. Önüne konulanı yedi ve bir köşeye çekilip uyudu. Birkaç gündür yanıma gelmiyordu. Fakat yavaş yavaş her şeye alışıyor, zaman zaman bana pençesini uzatıyor, sabahları yatağıma çıkıp beni uyandırmak için yumuk patilerini yüzüme vuruyordu.

Bir gün yine demirkırı kedi miyavlayınca gözleri ışıldadı. Tüyleri kabarıp kamburlaştı. Kollarını içeri çekti, kendi etrafında döndü. İkisi de camda karşı karşıya birbirlerine pençe atmaya başladı. Demirkırı kedinin yeşil sarı gözleri parlıyordu. Tüyleri kabarmış, küçük yuvarlak yüzü ilginçleşmişti. Benim için güzel bir meşguliyetti. Bir süre birbirlerine bakıp miyavlaştılar. Horultulu sesler çıkardılar. Nihayet yorgun bir halde pencere kenarına düştüler. Birbirlerine kuyruk sallıyorlardı.

Sonunda kedimin sabrı tükendi. Ağır ağır yanıma geldi. Dizlerime çıkıp oynaşmaya başladı. Hoşlandığım her hareketi yapıyordu. Başını boynumda yuvarlıyor, gözlerini kısıyor, yerde yuvarlanıyordu. Fakat soğukkanlılığı elden bırakmadım. Ne istediğini bildiğim için elimi yavaşça göğsüne uzattım. Birden yerinden fırlayıp çevremde dönmeye, tıslamaya başladı.

Demirkırı kedi cam kenarında bir süre miyavladıktan sonra gitti. Fakat benim kedi sabaha kadar pencere kenarında oturdu.

“Önemli değil. Unutur. Birkaç gün sonra kendi evine gider” diye düşündüm. Ama akşam eve geldiğimde, demirkırı kedinin pencere kenarına oturmuş, benim kediye bakmakta olduğunu gördüm. Canım sıkıldı. Gidip sinirle kovaladım onu. Demirkırı kedi kaçtı. Benim kedi çevremde dönüp miyavlamaya başladı. Pençelerini kapıya geçiriyordu. Sinirliydi. Ona yaklaştım. Yüzüme pençe attı. Bırakıp işimin başına gittim. Kapı açık kalıp da

kaçmasın diye birkaç gündür dikkat gösteriyordum. Ben böyle istiyordum; benim kedimdi.

Bir gün sonra yine gurup vakti demirkırı kedi ortaya çıktı. Tepem attı. Bir sopa alıp bahçeye fırladım. Sopyayı vurup kovaldım. Döndüğümde kedim kaplan gibi yolunu kesmişti. Ne tarafa gitmek istesem bırakmıyordu. Parlak gözleri iki misli büyümüştü. Korkuyordu. Bildiğim oyunları sergilemeye başladım. Fakat ne yapsam boşunaydı. Üstüme sıçrayıp kollarını boynuma sardı. İki keskin dişini yüzüme geçirdi. Boğulmak üzereydim. Korkudan bağırdım. Nihayet biri imdadıma yetişti de onu üstümden uzaklaştırdı. Odama gidip, bitkin bir halde kapıyı ardından kapadım. Kedim asi olmuştu, bana karşı ve benim yüzümden...

Sabaha kadar koridorda miyavladı. Dışarı çıkamadım. Ertesi günden itibaren her gece güneş batana kadar pencere kenarında duruyordu. Ancak demirkırı kediden haber yoktu. Ona en iyi yiyecekleri hazırlıyordum. Sevdiğini bildiğim her şeyi veriyordum ona. Ama patileriyle itiyordu. Ben şefkat gösterdikçe o daha bir sinirli ve inatçı oluyordu. Onu temizliyor, bir zamanlar gidip yatmaya cesaret edemediği yerlerde yatmasına izin veriyordum. Yine de günden güne zayıflıyor, ölecek gibi oluyordu.

Bir gün gurup vakti bitişikteki damdan bir miyavlama duydu. Bir odadan bir odaya zorla giden ve takati olmayan kedim birden fırlayıp pencereden sokağa atladı. Düşüp ayağını kırdı. İniltili miyavlamaları sokağı kapladı. Onu eve getirdim. Bir zaman sonra iyileşti ama ayağı topal kaldı.

Boşunaydı. Sabrım tükenmişti artık. İniltileri, huysuzluk ve halsizliği canıma yetmişti. Oynamadığı için bir köşede fare gibi büzülüyordu. Yorulmuştum. Sağlığı iyiydi ama ıstırap çekiyordu. Yanına her gidişimde gözleri sararıp kısılıyordu. Başını kaldırıyor, gözlerini bir süre açıp kapıyor, sonra başını ayakları arasına alıp uyuyordu.

Dün bir kedinin miyavlamasını duyunca, belki canı dışarı çıkmak ister gibi pencereyi açtım. Kulakları dikildi, bıyıkları oynadı ve pencereye baktı. Sonra bitkin gözlerini bana çevirip burnunu kaldırdı. İnlercesine birkaç defa miyavladı ve tekrar uyudu.

Ben bugün onu öldürdüm!

Gül

Bahçe kenarında durmuş, okulun birkaç tomurcuk veren gül fidanını seyrediyorduk. Çocuklar bizi rahat bırakmış, havuzun öte yanında oyun oynuyor, haylazlık edip boğuşuyorlardı. Güneşin etkileyici sıcaklığı ve aydınlığı dışardaki uğultuya, hengâmeye baskın çıkıyordu. Güllerin kırmızı ve nemli parıltılarına çevrilmişti bakışlarım; kaptırmıştım kendimi:

“Öğretmenim, öğretmenim!”

Kendime geldim:

“Ne var?”

“Biz bunu bulduk!”

Pirinç zincirli bir tırnak makasıydı. Ahmed kıza şöyle bir baktıktan sonra gözlerini bana çevirdi. Güllerin taravet ve inceliğini, güneşin görkemli aydınlığını, etkileyici sıcaklığını kızcağzın gözlerinde daha bir cazibeli bulmuş, seyrediyordum ki kız utanarak başını öne eğdi. Bir tavşan gibi bizim pervasız ve ateşli bakışlarımızdan kaçarak çocukların arasına karıştı.

Ahmet:

“İlginç bir yüzü var. Hele hele gözlerinin rengi.”

“Bakışları çocuksu bir bakış ve kadınca bir cezbeyle karışmış.”

“Yaşından bayağı fazla gösteriyor.”

“Yüzünde on sekiz yaşındaki kızların asaleti ve utangaçlığı var.”

“Yazık! Doğanın kendisine neler verdiğinden habersiz!”

“Böyle güzellikler, cazibeler hep fakirliğe kurban gider za-

ten. İşin kötü tarafı, gözlerin insafı olmaz. Yüzden ad, san, servet beklerler. Hatta ben de, sen de, iyice düşünürsek, böyle olduğumuzu görürüz.”

“Bilemiyorum. Belki de ben öyle değilim.”

On bir yaşındaydı ve dördüncü sınıfa gidiyordu. Kıvrak zekâlı ama haylazdı. Erkek kardeşi ve üç çocukla birlikte köyden okula bir saat yürüyerek geliyorlardı. Ölmüştü annesi. Kırk yedi kırk sekiz yaşında, elinden gelen her işi yapan ama hayli çökmüş bir babası vardı. Şehre patates, soğan götürür, tarlalara gübre çeker, bağ bahçe sular, başka başka işler yapardı. Bu işlerde eşeğini ayırmazdı yanından. İki defa da okula gelmiş ama eşeğini yanından ayırmamıştı.

Kızcağız da utangaçlıkla karışık bir cesaret vardı. Hem oğlanlarla dalaşırdı, hem kızlarla. Kaçtı mı, ikisinden de kaçardı. Gözleri bal ile kehribar sarısına çalıyordu. Ta derinliklerinde iki altın rengi ışıltı vardı, dumanlı mahmur bir bakış. Yüzündeki hava ve zerafet hani bazı taş bebeklerde görülür; utangaçlığın verdiği kızılılıkla karışmış büyüleyici bir hava. Onunla konuşurken yere ya da başka bir tarafa bakmasam, gözlerim büyülenmişliğini ele verirdi kesinkes.

Okulumuzun bahçesindeki son gül goncası da açtı ve yapraklarını döktü. Sınıfın penceresinden bodur kayısı ağacını seyreliyordum. Dalları yorgun argın, serin güz rüzgârıyla sallanıyordu. Kızın ikinci sıranın kenarındaki yeri boştu. Onun köyünden gelen oğlana baktım. Oğlan kımıldandı, defteriyle ilgilenip kitabını açtı ve kızın boş yerine kaçamak bir bakış attı.

“Söyle bakayım, bu afacan nerede?” dedim.

Çocuklar güldü. Oğlan “Gelmeye utandı” dedi.

“Neden utanıyormuş?”

Birkaçı yüksek sesle güldü. Öteki oğlan “Öğretmenim biz biliyoruz. Gelmeye utanıyor. Yolun yarısına kadar da geldi” dedi.

Sınıfın arkasından bir kız:

“Çocuklar alay ediyordu onunla. Kötü kötü şeyler diyorlardı. İşte şu Kasım var ya.”

Sınıf karıştı birden. Hâlâ bir şey anlayabilmiş değildim. Bir öğretmenin sıradan bir adam gibi merak etmemesi, kendine

hâkim olması gerektiğini hissettim. Görevimi ve sınıfa hâkim olmamı asla ihmal etmezdim. Kuru bir öfkeyle ve uluorta bağırdım:

“Kes, tamam! Açm kitaplarınızı. Abbas, gel tahtaya.”

Sessizlik hâkim olmuştu. Merakımı gidermeyi, sorup soruşturmayı teneffüse bıraktım. Zil çalınca çıkardım herkesi sınıftan. Kasım’a da kalmasını söyledim. Kapıyı kapayıp sert ve hükmedici bir ifadeyle söze başladım:

“Anlat bakalım.”

“Öğretmenim, biz onu üzmedik.”

“Peki niye geri döndü?”

“Utaniyordu sizden. Kendisi söyledi. Dün nişanlandı. Kerim Caferâbâdî ile.”

“Kerim Caferâbâdî mi?”

“Evet. Şehirde naylon masa örtüsü, sofraya bezi satar. Çocuk önlükleri falan da satar.”

“Bayağı bayağı nişanlandılar öyle mi?”

“Evet. Kerim’in annesi babası bizim komşu olur. Babası, ağanın bahçıvanı.”

“Siz ne diye alay ediyordunuz onunla?”

“Biz alay etmiyorduk. Rızâ-yi Bâdî eziyet ediyordu. Sataşıyordu ona. Valla bizim suçumuz yok.”

Sınıfın kapısını açtım:

“Git hadi. Uğraşmayın onunla. Her kız bir gün kocaya varır.”

O bir daha gelmedi okula. Karnesini erkek kardeşiyle gönderdik. Dördüncü sınıf karnesinde fotoğrafı vardı. Notlarının üçte biri de ortaydı. Dikkatle baktım resmine. Gözümde canlandı, hareket etti, gözlerimi doldurdu. Uzun, ince boyu, minyatür dünyasındaki bir kadının endamındaki kıvrımlar, sâkiyane neşesi, açık menekşe rengi ipek gömleği, meltem kadar hafifliği ve şebnem kadar şeffaflığı.

Zehra’nın sınıftaki yeri boş kalmıştı. Soğuk yavaş yavaş kırılacak da kayısı ağacında yapraktan, tomurcuktan haber yoktu hâlâ. Pencereden bakıyordum ona. Sayısız parmakları olan bir ele benziyordu. Hep ellerini duaya, yakarışa kaldırmıştı sanki. Başımı çevirince uğultu kesildi.

Ödevlerinizi sıraya koyun.

Bir kâğıt hışırtısıdır başladı. Daha ikinci sıradaki ödevleri kontrol etmemiştim ki sınıfın arkasından biri "Öğretmenim, Kasım yolun yarısında kaçtı. Hâlâ gelmedi" dedi.

Başımı kaldırdım ama cevap da vermedim. Aynı ses tekrar: "Korkusundan kaçtı. Ödevini yapmamıştı."

Bir başkası:

"Dün düğündeydi hep."

Öğretmence başımı kaldırıp bağırdım:

"Kes! Sizi ilgilendirmez. Gevezelik yeter! Size bir şey sorarsam, cevap verin."

Teneffüste, bahçe kenarında gül fidanına yakın bir yerde durdum. Birkaç çocuğun yanıma gelip köylerinde olup biten hakkında bölük pörçük bilgi vermelerine izin vermedim. Öyle bir bakıyordum ki sanki onların laflarını dinlemek istemiyor ya da hiç duymamış gibi davranıyordum.

"Bir haftadır Kerim Caferâbâdî şehirden dönmedi. Annesi durmadan ağlayıp beddua ediyor."

"Zehra'nın babası nişanı bozdu. Kerim'in yüzüğünü, gömleğini, ayakkabısını geri gönderdi."

"Marangoz Habib şehirde görmüş Kerim'i. Dediğine bakılırsa, Kerim aklını oynatmış."

"Zehra'yı çok seviyormuş besbelli."

"Zehra besici Seyyid Veli'nin karısı oldu. Babası bir eşek vermiş ona. Çünkü birkaç gün evvel Zehra'nın babasının eşeği ölmüştü."

Yaşca hepsinden büyük olan Abbas:

"Seyyid Veli Zehra'nın babası yaşında. Karısı, üç tane de çocuğu var."

Elimi öne uzatıp bahçeyi gösterdim ve âmirane bir sesle:

"Yallah! Kesin gevezeliği! Çıkın!"

Kendi kabuğuma çekildim ve bahçe kenarında durdum. Gülün çıplak dallarına bakarken kızcağızın yüzünü anımsamaya çalıştım. Hayali de kendisi gibi kaçıyordu. Fakat bir an için olsa da, gözlerindeki iki kehribar rengi ışıltıyı yakaladım. Zihnindeki çıplak gül fidanı yandı, tutuştu.

Bekleyiş

Çocuk olduğu yerde bakınıyordu. Her iki tarafında insanların durduğunu görüyordu. Güldü. Bir delikanlı eğilip, elini yavrucağın başına sürdü. Biraz daha eğildi ve öptü. Çocukcağız yine güldü. Caddenin ortasına oturmuştu. Onun iki tarafında bulunup yas töreni için elleriyle göğüslerine vuranlar, yürümeye başladılar. Annesi onu sırtına almıştı. On yaşında gösteriyordu çocuk. Ana, evladının derdinin ne olduğunu çok az biliyordu.

Çocuk "Peki ne zaman gelecek?" diye sordu.

Annesi "Şimdi hemen, sabret" dedi.

Anne "Sabret" diye düşündü. İçinde bir şeyler kaynıyordu. "Hiçbir şey bundan daha iyi şifa vermez ona. Filan yere din teşrifatçılarının geçit yerine götür ve imamdan dilekte bulun. Onun yolunda bir nezirde bulun" dediler. Pek çok yere gitmiş, adaklar adamıştı. Muradına ermeden onları yerine getirmişti. Ne var ki hiçbirinin yararı olmamıştı.

Sabah erkenden uyanmıştı. Çocuğunun yanına gitti. Onu şöyle bir inceledi. Olduğu yerde kalakaldı ve her şeyi hatırladı. Şimdi ona azap veren, çocuğunun akıbeti olarak bildiği azaptan dolayı kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Kocasının sesiyle kendisine geldi. Çocuğu uyandırdı. Sonra çocuk yine sırta alınmış vaziyette cadedeydi. Uzaktan din teşrifatçılarında oluşan topluluk belirince, kadın caddenin ortasına gitti. Çocuğu asfalta bırakıp, kendisi endişeyle kenara çekildi. "Herkes bana bakıyor. Dikkatleri benim üzerimde" diye düşündü.

Onun yakınında bulunan bir kadın duygulanarak ağlamaya başladı.

Halkın dikkati çocuğa yönelik olduğundan, dini topluluk daha da yaklaşmıştı. Çocukla aralarında fazla bir mesafe kalmamıştı. Grup arasında bir adam çocuğu gördü ve göğüslerine vuranlar arasında eliyle kendisine daha büyükçe bir meydan açtı.

Çocuk "Annem o beye söylemiş; iriyarı olan ve bir şeyi kaldırıp demirden elleriyle sarsan beye. O güzel tüyler" diye düşündü. Elini tüylerin üzerine sürttükçe tüylerin kendisine selam verdiği elini düşündü. Her zaman merdivene tırmanıp dama çıkmayı ve oradan Huseyn Aga'nın güvercinlerinin tüylerini toplamayı isterdi. Güvercinlerin uçuşlarını bahçeden devamlı görürdü, ama gitmeye ayağı varmazdı.

Başka bir grup onun yanına varmıştı. Birtakım adamlar da gelip yaklaştılar, sonra durdular. Bir adam geldi. Ona güldü ve onun yerini değiştirdi. Çocukcağız o beyi görebilmek için başını çevirdi. Bey sırtı ona dönük olarak durmuştu. Aynı şey karnından sarkmış gibiydi. Tüm olarak göremiyordu. Başı yoruldu. Çevirdi başını. Tekrar karşısına baktı. Adamlar göğüslerine vuruyor ve matem ağıtı okuyorlardı. Annesini hatırladı. Adamların arasından gözüyle aramaya başladı. Ama onu bulamadı. Güneş canını yakıyordu. Canı o anda annesinin gelip onu sırtına alarak götürmesini istiyordu. Ama annesinden hiçbir haber yoktu.

Delikanlının biri eğildi. Elini çocukcağızın başına vurdu. Daha da eğildi; öptü onu. Çocuk yine güldü. Göğüslerine vuranlar yola koyuldular. Çocuk olduğu yerde bakınıyordu.

Kalıp

Çırağıma, eşyaları toplayıp gitmeye hazırlanmasını söyledim. Gitmeden önce neler yapılması gerektiğini o daha iyi biliyordu. Bir sigara yakıp pencere kenarında durdum. Karanlık ve sessizlik, yukarıdan, gökyüzünden siyah bir şelale gibi şehrin üzerine dökülüyordu. Kendi kendime "Güzel bir alamet. İnsanlar karanlıkta yorgunluklarını çıkarıp yarına hazırlanıyor" dedim. Tam bu sırada koridorda birinin ayak seslerini duydum. Geri döndüm. Çırağım korkuyla bana bakıyordu. Gözlerinden meseleyi anladım. "Bundan sonra olacak şeyler, beklenmedik şeylerdir. Bundan sonra olaklardan mesul olmayacağım" diye düşündüm. Kapı açıldı; geniş omuzlu, yapılı bir adam içeri girdi.

"Selam doktor bey!"

Diş hekimi olduğumu yeni hatırladım. Sanki yıllardır unutmuşum bunu. Uzak düşmüş, ücra bir yerde bir dişçi! Adam sandalyeye oturdu. Ben de karşısına geçtim. Ne korkunç hal! Sanki uykudan kalkıyordum. Sanki bir dünyadan bir başka dünyaya fırlatılıyordum. Sanki ayaklarımın üzerinde bitiyordum... Ayaklarım bu mevhum bitkinin acı kökleriydi. Her şeyi hastama söylemeye karar verdim. Gecenin bu vaktinde, bu ücra şehirde, tahmin edilemeyecek kadar çok hadisenin karanlıkta pusuya yatmış olduğunu, olaklardan mesul olmayacağımı söyleyecektim. Söze şöyle başladım:

"Ne arzu etmiştiniz?"

"Dişlerim için geldim. Bir süre önce ağzımın kalıbını almıştınız. Şimdi dişlerim için geldim."

Adam ya masal söylüyordu ya da eski bir kitaptan anlamadığı konuları tekrarlıyordu. Her halükârda ben yıllardır birinin ağız kalıbını almadım. Şaşkınca malzeme dolabına gittim. Burada, bu dolapta ve başka yerlerdeki başka malzeme dolaplarında, ölümün işaret ve ağız eğmeleri karşısında yapma diş, peruka, gözlük, baston, kulaklık, fitik bağı, oyuncaklar, küçük savunma aletleri bulunuyordu. Dolaptan birkaç yapma diş alıp hastanın yanına geldim. Dişleri bir bir ağızda denedim. Hiçbiri uymadı. İşte o zaman gerçeği hastaya söylemek zorunda kaldım.

“Beyefendi! İnanın, yıllardır kimsenin ağızından kalıp almadım. Yani şimdi, diş fabrikaları muhtelif ölçülerde tek tip diş yapıyor. Biz bu hazır dişleri hastaların ağızında deniyoruz. Genellikle biri uyuyor. Uymazsa, küçük operasyonlarla çeneyi kalıbın şekline getiriyoruz. Demin de söylediğim gibi, küçük bir operasyon için izin vermeniz lazım...”

Adam razı olarak gülümsedi. Bunun üzerine çırağım, hastanın üstüne büyükçe beyaz bir önlük koyup neşteri elime verdi. Adam ağızını açtı. Bıçakla karşısında durdum. Sanki uykudan kalkıyordum. Ne korkunç hal! Çırağım on altı yaşında ve henüz ağlayabiliyor. Eğilip, bıçağı hastanın ağızına soktum. Henüz baktırmadan ağızından hiç durmayacakmışçasına kan geldi!

İki Cebin Öyküsü

Cebin biri zengin, diğeri yoksuldur. Bir cebin kaliteli astarı vardır. Değerli ve sağlam astar. Kenarları kaliteli kumaştan, yüzü iyi cins kumaştan. Cep ağzları dikkatle dikilmiş. Geniş ve sağlam bir cep. Bu cep kitap gibi görünümünü muhafaza etmiş. İçine konulması mümkün olan fazla eşya karşısında oldukça dayanıklı.

Öbür cebe gelince: Cep mi, yoksa torba mı olduğu tam belli değil. Astarı o kadar eprimiş ki, birkaç yerini yamamışlar ya da dikip bırakmışlar. Sonuçta bu cep genel olarak dörtgen şeklindeki görünümünü yitirmiş, bir tarafı diğer tarafından aşağıda kalmış. Bu nedenle cebe ne konulursa, çukur tarafa doğru kayıyor. Netice itibariyle o bölgedeki basınç daha fazla. Cep ağzı bir zamanlar cep ağzıymış. Şimdi parçalanmış ve beyaz bir kat kumaş asıl kumaşın kırışıklıkları arasından dışarı fırlamış. Cebin asıl kumaşı da çok kullanma ve sürtünme yüzünden eprimiş. Mürekkep, yağ ve benzeri türlü lekeler cebin üzerinde göze ilişiyor. Bu cebe belirli bir miktardan fazla eşya konulsa, astarının dipten kopması da mümkün olduğundan yusuvarlak bir heybe gibi oluyor. Ancak bu cep yoksul olduğundan genellikle boştur ve ne mutlu ki böyle bir tehlike söz konusu değil!

Varlıklı cepte üzüm tanesi büyüklüğünde bir Şah Maksudî tespahi, bir "Du pont" çakmak, sarı yaldızlı kâğıda sarılmış bir çikolata ve daha sonra para var. Evet, üst üste konulmuş banknotlar. Büyükleri dışta, küçükleri içte olmak üzere sıralanmış. Zaman zaman parlak bir yüzüğün süslediği beyaz ve tombul bir

el o cebe giriyor. Ya tespahi alıyor ya da çakmağı. Bir süre sonra onları yerine koyuyor. Kimi zaman da banknot destesini çıkarıyor, onlardan bir ikisi eksiliyor ve kalanı eski yerine dönüyor. Bu cepteki banknot kokusu, çakmağın benzin kokusu, çikolata ve o tumbul eldeki kolonya kokusuyla karışmış.

Ama öteki cepte, yani yoksul cepte, bir tane gümüş iki riyal, bir sigara ağızlığı ve bir çakı var. Bazen nadir olarak cebe giren el, cılız, kara, sert ve kirli derisiyle kurumuş bir el. Cepten sadece soğan kokusu geliyor. O çakı genellikle soğanları ikiye bölüyor.

Kalabalık arasında tesadüfen o varlıklı cep tam yoksul cebin yanında durdu. İki cep sıkıştırıldı. Çikolata öne doğru bastırılıyordu. Bu baskı yoksul cep için çok tehlikeliydi. Çünkü yama ya da dikiş yerlerinden biri sökülebilirdi. Sonra baskı azaldı. Yoksul cep rahat bir nefes aldı. Fakat varlıklı cebin kokusunu alıyor ve onunla arasındaki mesafenin aynı tutulduğunu hissediyordu. Daha sonra bir kez daha iki cep kalabalık selinde sıkıştırıldı. Bu ikinci sıkışma esnasında o kara, cılız ve kuru el çevikçe varlıklı cebe kaydı. Varlıklı cep o yabancı ele şaşırılmış, keyfi kaçmıştı. O el korku, sürat ve çeviklikle, bir harekette banknotları iki parmağının arasına alıp çıkardı. Varlıklı cep şaşırılmış kalmıştı. O yabancı elin, o hırsızca ve korkak hali, o süratiyle, o sıkışıklık arasında onunla ne işi vardı? Varlıklı cep öylece beklemekteydi. Banknot destesinin geri dönmesi gerekiyordu. Genelde onlardan bir ikisi azalır, ancak kalanı cebe dönerdi. Ne var ki varlıklı cep ne kadar beklediyse de banknotların kalanı geri dönmüyordu. Varlıklı cep rahatsız oldu. O hiçbir zaman banknotsuz yaşamamıştı. Terzinin diktiği günden bugüne değin o cepte daima banknot, bir deste banknot bulunurdu. Oysa varlıklı cep şimdi banknotsuz kalmıştı. Yine de biraz sabretti. İstinai durumlarda banknotların geri dönmesi uzun sürebilirdi. Belki şimdi de o istinai durumlardan biriydi. Ama hayır, o yabancı eli, o kara kuru parmakları hiç mi hiç tanımıyordu. Varlıklı cep kararsızdı. Rahatsız olmuş, keyfi kaçmıştı. Çünkü banknot destesi gitmiş ve bir daha geri gelmemişti. Artık o yoksul cebin baskısı da yoktu.

Yoksul cebe gelince: İkinci kezdir o varlıklı ceple sıkıştırıldığını hissediyordu. O sıkışıklık arasında birden garip bir olay oldu. O devamlı kuru olan el hızlanarak bir deste banknotu ken-

di cebine koyup gitti. Banknot? Bu kadar banknot? Bütün yaşamı boyunca ilk defadır yoksul cebe bu kadar banknot girmişti. Banknotlar gümüş iki riyal, ağızlık ve çakının yanında duruyordu. Yoksul cep hayretler içinde kalmıştı. Öyle hayret etmişti ki o basıncın azalmakla kalmayıp, tamamen kesildiğini de fark etmemiş, şaşırıp kalmıştı. Yani ne demek? Bütün banknotlar o yoksul cepte ne yapıyordu? Yoksul cep bu kadar banknota alışkın değildi ve kararsızdı. O da ıstırap ve heyecan duyuyordu.

Sonunda öteki cebin, varlıklı cebin ıstırapı son haddine geldi. O beyaz tombul el parlak yüzüyle cebe girdi. Önce her zamanki gibi ve soğukkanlılıkla, daha sonra daha sert, süratli hareketlerle cebin tüm köşelerinde banknotları aradı. Çakmak birkaç kez cebin o yanına bu yanına fırladı. Çikolata da öne arkaya gitti. Tespih parmaklar arasında dolandı. Sanki o el bütün bunlardan nefret ediyordu. Hepsini bir kenara attı. Fakat o tombul el banknotların bulunmadığından emin oldu. Varlıklı cebin içi rahatlamıştı artık. O el mutlaka varlıklı cep için bir şey düşünüyordu. Bir deste banknot onun için kıvranıyordu. Varlıklı bir cep için banknotesizlik her dertten daha kötüdür!

Yoksul cep banknotların sıkıştırmasından dolayı rahatsızken o kara kuru elin ağzını tuttuğunu, başka bir elin zorla cebe girmek istediğini hissetti. Sonunda iki el garip bir süratle yoksul cebe daldı. Birisi yıllardır alışkın olduğu cılız, kuru eldi. Ama öteki el, beyaz ve tombuldu. Parmaklardan birinde parlak bir yüzük vardı. Kuru el süratle banknot destesini sıktı. Varlıklının eli bütün cebi dolandı. Ağızlık, iki riyal ve çakıyı yokladı, sonra o kara ele yapıştı. Bir ara, biri banknot dolu ve diğeri onun üzerinde duran o iki el yoksul cepte birbirlerini sıkıştırdılar. Yoksul cebin bir tarafı yırtıldı. İki riyal bilinmeyen bir derinliğe düştü. Hâlâ çekişme ve direniş devam ediyordu.

Yoksul cep ölümü ta karşısında gördü. İki haşin el o yoksul cepte kıyasıya savaşa başlamıştı. Bu çekişmeden sonra cebin öteki tarafı da yırtıldı. Çakı da derinliğe düştü ve yoksul cep dışarı fırlamakta olduğunu hissetti. O cep yavaş fakat ıstırapla eski ağzından geçti. Yanında birbirine dolanmış iki de el vardı. Banknotlar her zamanki karanlıktan aydınlığa çıktı. Bu sırada birer siyah ve beyaz el daha havada öteki siyah ve beyaz elin

yardımına koştı. Cedelleşme daha bir şiddetle devam etti. Siyah el o banknotları yitirmemek için son çabasını gösterirken, beyaz el de banknotları siyah elden almak için son gayretini harcıyordu. Bu arada ağızlık da dışarının derinliklerine düştü gitti. Son çekişmeyle yoksul cep astardan koptu, bir an iki el arasında kaldı. Yoksul cep ebediyen ortadan kalkmıştı. O banknot destesinin daima yoksul olan kendisi için uğursuz ve öldürücü olduğunu hissetmişti. O artık cep değildi. Korkunç bir yazgısı olan ve olaylar tufanında yok olmaya giden bir bez parçasıydı.

Nazar Boncuğu

Gülнар güneşte çit duvarına oturmuş, sürmelik, rastık, allık ve pudra kutusunu yanına koymuştu. Kadınların hamamda kullandığı bakır çerçeveli aynayı eline almış, gönül rahatlığıyla makyaj yapıyordu.

Ev işini yeni bitirmişti. Kocasının dükkâna gitmesinden sonra sabah kahvaltısını toplamış, demliğı, tepsiyi, çay fincanlarını, çay tabaklarını havuz başına götürüp yıkamıştı. Sonra odayı süpürüp iki üç parça çamaşır yıkamıştı. Artık akşama kadar kocasının çarşından dönüp her zamanki gibi kareli çıkınında ekmek, meyve, tahin helvası, kuruyemiş ya da atıştırılacak bir şeyler getireceğı saate kadar evde yapayalnız ve boş kalıyordu.

Bir karı bir kocaydılar. Şehirde yakınları, kimseleri de yoktu. Küçük evleri kuş yuvası kadar ufacıktı. Güneş gören iki oda, merdivenlerden sarnıç musluğuna kadar uzanan tuğla döşemeli düzayak bahçeydi.

Gülнар, Cafer Usta'nın karısı olup da köyden geleli üç buçuk yıl olmuş, bu sürede üç kez düşük yapmıştı. Hiçbiri dört aydan fazla dayanmıyordu. Hamamdaki işçilerin tavsiyeleri, mahalenin aksaçlısının söylediğı kocakarı ilaçları da kâr etmemişti. Gülнар anne olamıyordu. Yaş dönümüne gelmiş olan kocası bile o kadar kaygılanmıyordu. Karısı gençti. Allah'ın izniyle daha on dokuz, yirmi yılı vardı. Ama Gülнар bir meşguliyet istiyordu. Gündüzleri o evdeki yapayalnız hayatını dolduracak tatlı bir uğraşısı olmalıydı. Ama bakalım kismette ne vardı! Gülнар o bir avuç bahçede kümes olarak kullandığı büyük bir seledede birkaç

tavuk ile horoz besliyordu. Kocasını ona kafeste bir çift kanarya getirmişti. Bunlar uzun günlerdeki can dostlarıydı. Evinin kapısını çalan yoktu. Kendisi de komşulara gidip gelmezdi. Dört çul yüzünden ona hava atılmasından hazzetmiyordu. Yok ne pişireceksin, yok nereye gideceksin, yok ne giyeceksin... Gülnar ilgilenmezdi böyle şeylerle. Tek bildiği; gençti, güzeldi. Çarşıda kunduracılık eden kocasını Cafer Usta'ya bayılıyordu. Daha bundan başka ne isteyebilirdi?

Gülнар, güneşte sekiye oturmuş makyaj yapıyordu. Aynadaki görüntüsüne gülümsüyor, dudaklarını ısıyor, dudaklarının kırmızılığı hoşuna gidiyordu. Birden şuh bakışlarla gözlerini oynatıyor, nazla kaşını kaldırıyor, surat asıyor, sırtıyor, küsüyor, öpücük istiyor, dilini ağzının içinde o yana bu yana çarparak ses çıkartıyordu. O günlerde moda olan saçma sapan bir şarkıyı mırıldanırken müziğine ayak uydurup taklit yapıyor, bir o yana bir bu yana kıvrılıyordu. O kadar dalmıştı ki birden kendi sesini fark etti:

"Vayy Meştî Hasan,
Sıçan gelmiş!"

Gülнар şaşkınlıktan irkildi. Başını kaldırdı. Utangaç bakışlarını bazen çocukların gelip başlarını uzattıkları komşu duvara çevirdi. Kimse yoktu Allah'tan. Dudakları terlemişti. Rahat bir nefes aldı ama o anda gözü duvara ilişti. Sırtındaki kızılık gittikçe açılan ve karnına doğru gül beyazına dönen uzun, ince bir yılan damdan aşağı kaydı. Gülнар o mesafeden sürüngenin gözlerini görmese de bakışlarındaki ışıltı göğsünü yardı adeta. Yüreği boşalır gibi oldu. Çığlığı bastı. Dehşetli gözleri yılanla takılı kaldı. O sırada bir şey düştü yukarıdan; bahçe döşemelerinin üstünde iki hezârîlik* madenî para gibi döne döne şingirdadı. Yılan başını çevirdi ve saçtaki oyukta gözden kayboldu. Yürek çarpıntısı geçtikten sonra Gülнар yerinden doğruldu; bir gözü yerde, bir gözü damda, bahçeyi aramaya başladı. İki döşeme tuğlasının arasında ışıltı ışıltı parlayan şey inanılacak gibi değildi! Bir eşrefî altını!..**

İnce bir dal parçasıyla evirip çevirdi, her tarafına baktı.

* İki riyal değerindeki para.

** Reşat altını değerinde bir altın.

Şah'ın darphanesinden yeni çıkmış gibi pırıl pırıl bir eşrefî altınıydı. Yine de elini sürmeye korkuyordu genç kadın. "Büyülü falan olmasın sakın!" Gülnar besmele çekti; bildiği tüm duaları fis fis okuyup ona doğru üfledi. Altın ışıl ışıl gülümsüyordu ona. Elini uzattı ama birden aklına bir fikir geldi. Gidip maşrapayı doldurdu; sikkeyi üç kez yıkadı. Sonra alıp güneşe tuttu; bir müddet oynadı onunla. Yüreğinin derinliklerinde sıcacık ve sürekli bir coşku vardı. Şimdi elinde duran, onun malı olan bu eşrefî altınının verdiği gerçek sarhoşluk bir süre içinde uyanan her türlü soruyu, endişeyi sildi attı. Fakat ne olursa olsun, neydi bu? Nereden çıkmıştı? Ne ilişki vardı güzel güzel tınlayıp dönen o yuvarlak cisimle yılan arasında?

Gülнар gülümseyerek sikkeyi döşeme tuğlası üstünde döndürüp şıkırdatıyordu. Evet, bu eşrefî altın ile o yılan arasındaki ilişki neydi? Sahi, gözleri iyi görmüş müydü? Yoksa gerçekte yılan yok muydu? O kadar da emin değildi kendinden Gülнар. Belki de hayale dalıp başka bir şey görmüştü. Peki, ne demek oluyordu bu eşrefî? Biri sokakta yazı tura atmış ve sikke yuvarlana yuvarlana bahçeye düşmüş olabilirdi. Peki neden kapıyı çalan olmamış, kimse sikkenin peşine düşmemişti? Gülнар merakla avucunda sıktı eşrefiyi. Sokak kapısını aralayıp tüm sokağa kaçamak kaçamak baktı. Ne gelen giden biri, ne bir ses vardı. Bir köpek başını ayakları arasına almış uyukluyor, sokağın öbür ucunda da iki çocuk tozla toprakla oynuyordu. Gülнар emin bir halde kapıyı kapatıp sürgüledi. Gitti, sekideki yerine oturdu. Bu kez, gözleri aynada gülüyor ve pudranın yüzünde oluşturduğu pudra tabakası âdeta beyaz bir ay halesi gibi parlıyordu. Bu telaş onun her zamanki dikkatini parmak uçlarından uzaklaştırıyordu. İşlerini baştan savma bitirdikten sonra eşrefiyi allık ve pudrayı sardığı beze düğümleyip götürdü, buzluğun altına koydu.

Hâlâ başı dönüyor, ne yapacağını bilemiyordu. Bir süre kafesle ve kafesi duvar kenarındaki direkte asılı duran kanarya ile ilgilendi. Sonra alaca tavuğun yumurtlamış olabileceğini düşünerek kümese gitti. Odaya dönüp dikiş sepetini çıkardı. Kocasının fanilasını yamamaya başladı. Dikiş dikerken düşünce çarkı dönüyor, dönüyor, hep aynı yerde duruyordu: Altın eşrefî! Gülнар onunla küpe, bilezik ve gerdanlık alıyordu. Ama bu iş aslında

da Allah'a ve bir de kocası Cafer Usta'ya kalmıştı. Cafer Usta ne zaman bu tek eşrefiyi iki tane, on tane, daha da çok yapabilirdi?

O gün geçmek bilmedi bir türlü. Akşam kocası gelince Gül-nar kapıyı tam açmadan, her akşamki gibi gülümseyerek ama biraz daha canlı sordu:

"Geldin mi Usta? Peki, ne getirdin?"

Cevap beklemeden ekmek ve yiyecek çıkını aldı, birlikte odaya geçtiler.

Gül-nar o gece kocasını daha bir coşkuyla sevdi. Her zaman-kinden daha fazla onun haris okşayışlarına razı oldu. Kendisi de mestane oyunlarla kocasının ateşini körükledi. Öpücük veriyor, öpücük alıyor, gülüyor, gevezelik ediyor, o günkü işleri soru-yordu. İçindeki sırrın, kafesteki kuşun uçuşmasını önlemek içindi bunlar.

Geceyi muratlarına ererek, dinlenerek geçirdiler. Aynı min-val üzere bir gün daha başladı. Görünüşte bir değişiklik olma-mıştı yaşantılarında. Cafer Usta çarşıdaki işine gitti. Gül-nar da silip süpürmeye başladı. Güneş sekiye geldiğinde günlük işi bit-mişti; makyaja geçti. Ama ikide bir gözü dam saçağına takılıyor-du. Elbette bir şey yoktu. Gül-nar boş yere umuda kapılacak biri değildi. Gözüne sürme çekip aynaya yan yan bakarken ansızın duvarın üzerinden bir karga geçti var gücüyle bağırarak. Yüre-ği hop etti genç kadının. Baktı; dünkü yılan duvarın gölgesinde ateş yalazı gibi dalgalanıyor. Korkudan bastı çığlığı; yerinden doğrulmak için hareket etti. Ama yılanın daha yolun yarısından geri dönüp duvardan dam saçağına kaçtığını görünce rahatladı, derin bir nefes aldı. Şakaklarında beliren soğuk terleri sildi. Yine iki hezârî gibi bir şey bahçe döşemelerinde şıngırdadı. Şaşırıp kalmıştı Gül-nar. Yüreği küt küt atmaya başladı. Her yanını ateş bastı. Korkuyordu da. Dev, peri, cadı geçti aklımdan. Tanrı'ya sı-ğındı elinde olmadan. Dualar okuyup üfledi kendine. Ama bir arzu kemiriyordu içini. Tanrım, bir eşrefi daha mı? Yani iki tane olacak. Gül-nar bununla bir çift küpe yaptırabilirdi. Öyle değil mi?

Büyük bir coşku ve heyecanla kalktı genç kadın yerinden, bahçede altın aramaya başladı. Altın sikke sarnıç basamağının dibinde ona bakıyordu sanki. Yine maşrapayı getirdi, üç kez yı-

kadı altını. Sonra alıp baktı. Dünkü eşrefi gibiydi. Gülüp mırıldanarak sekiye oturdu. Sardığı bezden çıkardı ilk altını. Güneşin altında bir süre oynayıp şakırdattı altınları.

Sahi, ikinci altın daha bir güzel görünüyordu. İzinde bir umut doğuyor, Gülnar'ı hayal dünyasında uzak ufuklara götürüyordu. Ama küçük bir kaygıyı da yanında taşıyordu. İki gündür yaşadıklarını nasıl açacaktı Cafer Usta'ya? Nasıl söylesin? Acaba inanır mıydı kocası? Kötü düşüncelere mi kapılırdı yoksa? Bu işte bir bit yeniği var der miydi? Küfür, kavgave dayak gelir miydi ardından? Ne diyecekti o zaman Gülnar? Nasıl silecekti kuşkuyu kocasının yüreğinden? Kendi gözleriyle görmesi için yılan gelene kadar evde mi tutacaktı? Diyelim ki beklediler; ya yılan çıkmazsa ortaya? İşte o zaman seyreyle gümbürtüyü!.. Evet, kim duysa, adama hak verirdi... Hayır, ağrımayan başı durup dururken ağrıtmanın mânâsı yoktu. Hiçbir şey dememeliydi.

Hava karardı. Adam evine geldi; olan bitenden habersiz, mutlu bir gece daha geçirdi karısıyla ve sabah işine gitti. Gülnar kapıyı sürgüledikten sonra dosdoğru buzluğa gidip sikkeleri çıkardı; altınları şingırdattı elinde, güldü, parmak şaklattı, başını, belini oynatarak mırıldandı:

"Of... uyu artık kadın!

Gecenin bu vaktinde,

Oda kapalı,

Karanlıkta

Nerdeydi sıçan?"

Neşeyle işlerine baktı. Sonra her günkü gibi makyaj takımını çıkarıp açtı, makyaja başladı.

O gün, onu izleyen birkaç boyunca yılan hiç tahmin edilmedik köşelerden çıkıp dilini uzattı. Kadın da onu görür görmez irkilip çığlık attı. Yılan her günkü yolundan geri dönerken ağzından bir altın sikke düşürdü. Altınlar bahçe döşemesinde tınladı. Yalnız, her defasında kadının korkudan attığı çığlıklarda yabancılık havası yerini gitgide cilveye bırakmaya başlamıştı. Başlangıçta ürkek ve ihtiyatlı olan yılan artık yaklaşıyor, dönerken usul usul gidiyor, arada bir durup başını çeviriyor, ince, uzun, kızıl boyuna hoş dalgalanmalar verdiriyordu.

Bir gün makyaj sırasında Gülnar her tarafı dikkatle gözlese de yılan sessizce yanında belirdi ve yere yayılan eteğinde süzüldü. Birden hafif bir fısıltı, yarı katılaşmış süttten gelen ıslık gibi bir ses duydu Gülnar. Sanki bir şeyler fısıldıyordu biri. O kadar hafifti ki birinin oradaki belli belirsiz varlığı hissedilir gibiydi. Gülnar nefesini tutup kulak kabarttı. Ama "Rüzgâr bu. Komşunun kavaklarını sallıyor. Ya da kedi damda kuru otlarla oynuyor" diye geçirdi içinden. Gülnar'ın şimdiye kadar toplayıp erguvan rengi küçük atlas kesede biriktirdiği yedi eşrefiden daha büyük ve parlak bir sikke birden halıdan kayıp sekideki döşemelerde şıngırdadı. Gülnar baktı; hayretten ağzı açık kaldı. Bakır çerçeveli ayna ile sürme çubuğunu yere koyup elini uzattı hemen. Sikkeyi aldı ama alırken de parmakları yumuşak, ılık bir şeye dokundu. Yılanın ağır ağır geri çekilip dostça başını kaldırdığını gördü. Yarı açık ağzı gülümser gibiydi. Etkileyici ve parıltılı küçücük gözleri kadına dikilmişti.

Gülnar "Kekiğim! Yaseminim! Korkma!" sözünü işitti ya da işitir gibi oldu.

Şaşılacak şey! Gülnar da korkmuyordu. Havva anamızı kocasıyla Tanrı'nın cennetinden kovduran bu hayvana karşı insanların eskiden beri süregelen korku ve nefreti yoktu onda. Kırk yıllık dost gibydiler. Yine de ne diyeceğini, ne yapacağını bilmiyordu Gülnar. Hareketsiz oturmuş ona bakıyordu. Her şey suskun ve hareketsizdi. Kanaryalardan çıt çıkmıyordu kafeste. Kümesteki bütün horozlar, tavuklar sakindi. Sokaktan sebze, soğancı, dilenci sesleri gelmiyor, hiçbir karga gak gak ötmüyor, hiçbir köpek havlamıyordu. Yılan Gülnar'ın yanında dostça çöreklenmiş, bazen başını yaklaştırıp ince, sivri dilini ateş kıvılcımı gibi çıkarıyordu. Gülnar ona bakarken kendini tümüyle değişmiş görüyordu. Vücudunu bir gevşeklik ve uyku hali kaplıyor, gözkapakları ağırlaşıyordu.

Halının üstüne yanlamasına uzandı. Yanakları öğle güneşinde al al olmuş, dudaklarının çevresinde ter taneleri parlıyordu. Yılanın başını okşarken içinden "Kocam burada olup da görseydi..." diye geçiriyordu.

Gözünde büyük, yemyeşil bir bahçe canlanıyor, bahçe öğle üstünün pusuna gömülüyordu. İçinde beyaz nilüferlerin gör-

kemli bir şekilde koyu geniş yapraklara oturduğu geniş bir havuz vardı. Her tarafta rengârenk çiçeklerin, yeşilliklerin açık koyu gölgesi vardı ve meltem yumuşak, mest eden kokusunu her tarafa yayıyordu. Gülnar nar ile çınarın yüksek şemsiyesi altında, fildişi ve abanoz bir karyolada ipekli yatağına uzanmış, o zamana kadar görmediği geniş omuzlu, uzun boylu bir delikanlının kucagındaydı. Bu genç hayatta tanıdığı herkesten, her şeyden daha yakındı yüreğine. Delikanlının siyah gözlerinde nasıl yakıcı bir heyecan vardı. Nasıl da kuvvetlice, tıpkı deniz gibi sarıyordu! Gülnar kendi varlığını tamamen unutturan böylesi tatlı yorgunluğu tatmamıştı hiç. Akli karışmış, sanki kendisinden ona bir pencere açılmıştı. Gördüğü, duyduğu, kokladığı şey kucaklaşmanın verdiği zevkte eriyor, tepeden tırnağa tüm varlığını sarıyordu.

Ne hoş oyunları vardı! Gülnar bir silkinişte delikanlının kucagından sıyrılıyor, yarı çıplak bir halde, üstünde ince ipek bir mintanla bahçenin yollarında dolaşüyor, kırmızı gül ve yasemin tarhlarına saklanıyor, kumru seslerini taklit ediyor, bülbül gibi şakıyor, ağaçlardan elma ve şeftali koparıp dişliyordu. Delikanlı bir süre sonra sevgilisini aramaya koşuyor, Gülnar bir ceylan yavrusu gibi ürküyor ve gülerek koşuyor, koşuyor, muradına eriyordu.

Zaman geçiyor, bahçe, sonbaharın parlak renklerinde yanıyor. Rüzgâr yaprak döken dallara saldırıyor, hava ısırıcı bir halde toprak kokuyor, gökyüzü alnını kırıstırıyordu. Bu iki gencin dolu dolu aşkları abanoz yatakta ağırlaşıyor, ağırlaşıyordu...

Bağ çıplak kalmış, havuzdaki nilüferler solmuştu. Gökyüzü ağılıyordu. Soğuktan hava. Gülnar genci sınımsız bastırıyordu göğsüne, bütün bedeniyle sarılıyordu ona ama soğuk dalgası çarpıyordu sürekli bedenine. Titriyordu, gözkapakları ağırlaşıyordu. Kolları halsizce düşüyordu... Bir öpücük dondu dudaklarında.

* * *

Akşam adamcağız mecburen komşu evin damından geçti evine. Gülnar sekide uyuyakalmıştı. Bakır çerçeveli ayna, sürmelik, allık, pudra kutusu ve içinde yedi eşrefî bulunan küçük bir ke-

seyi yanına koymuş, büyük bir altın sikke de elinden kaymıştı. Göğsünde çöreklenen yılan adamla birkaç komşu kadının ayak sesine aceleyle dam saçağına kaçıp gözden kayboldu.

Adam pürdikkat eşrefilere bakıp saydıktan sonra tekrar keseye koyarken keskin gözlü komşu kadın Gülnar'ın soğuk memelerinin çukurunda kalan iki beyaz nazar boncuğu gördü. Ne olduğunu anladı hemen. Elini uzattı, büyük bir şevkle alıp mendiline sardıktan sonra göğsüne yerleştirdi.

Artık emindi kocasının hep kendini seveceğinden.

Karyola

Hava adamakıllı karanlıktı ve Ay, iri gözleriyle camdan ona bakıyordu. Yavaş ve monoton bir tak tak sesi kulağını tırmalıyordu. Gözlerini kapadı. Tam beş yıl önceydi, beş tane on iki ay ve beş tane üç yüz altmış beş gün!

O gün annesi o odayı göstermiş, odanın diğerlerinden daha büyük olmakla kalmayıp, kışın da güneş aldığına söylemişti. Üstelik pencereden bütün şehir rahat rahat görülebiliyordu. Özellikle geceleri manzarası güzeldi. Böylelikle o oda onun malı olmuştu.

Annesinin dediği gibi, büyük ve güzel bir odaydı. Komodin odanın kuzey tarafına, kitap rafları ve tuvalet masası doğu tarafına konulmuştu. Masa ve sandalyeleri güneydoğu köşesinde pencerenin karşısına, karyolayı odanın batısına yerleştirmişlerdi. Bu düzenle odanın ortasında oldukça büyük bir boşluk açılmıştı. Odanın kapısı elbise dolabının yanında pencerenin karşısına açılıyordu.

Nigâristan müzesinden satın alınmış bir poster de Kâçâr kadınlarından birinin resmi olup, yüzü boyanmış, kalan kısımları karakalem çalışması halinde kalmıştı. Posteri dikkatle karyolasının üstündeki duvara yapıştırmıştı. Kadının daima endişeyle kendisine bakan iri gözleri vardı. Bakışında kızı kendinde olmadan derin düşünceye sevk eden bir huzur vardı. Odanın tüm eşyasından çok, yatağı sevdiğini düşündü. Büyük karyola ceviz doğramaları ve parlaklığıyla ağır ve vakarla odanın kenarında duruyordu. Bir kitap alıp üzerine uzandı ve okumaya başladı.

Sandalyeye oturup kitap okumak hiç âdeti değildi. Bunun için kitaplığı da sevmezdi.

Çocuklar birer birer geldi. Biri defterlerini getirdi ve bir kenarda yazmaya başladı. Öbürü kitabını getirdi, bir kenarda bağdaş kurdu. Üçüncüsü elinde örgüsüyle ilk sandalyeye oturdu. Son olarak annesi de gelip karşısına oturdu. Gözlüğünün üstünden hepsine baktı. Annesi:

“Bir çay getirsem fena olmaz diye düşündüm. Al, çayını iç” diyerek elini uzattı.

Sonra şefkatli bir edayla devam etti:

“Ama anacığım, bu kadar okuma. Bak, senin boyundaki kızlar koşup oynarken, sen şu köşede her gün yatağına uzanıp durmadan dinlenmeden kitap okuyorsun. Hiç kendini düşündüğün yok. Kalk artık, bir şeyler ye Allah aşkına, koy kitabı yere!”

İsteksizce çayı aldı. Beş yıldır bu yatağına uzanıp kalmış olduğunu düşündü. İlk geldiklerinde, bu evde en az bir odanın olduğunu ve rahatça sessiz sedasız kitap okuyabileceğini düşünüyordu. Ama o ilk günden itibaren tüm çocuklar odasını doldurmuş. Ve onları kırmak da gelmiyordu içinden. Bu yatağı seviyordu. Onun üzerinde özgürlük hissediyordu. Tek umudunun bu yatakta olduğunu düşündü, bu yatakta...

Annesi ona bakarken:

“Güzel karyola. Maşallah beş yıldır hiçbir şey olmamış. Bizim karyola daha beş ay olmadığı halde geceleri gıcırıyor ve bizi uyutmuyor” dedi.

Karyolaya bakmaya başladı. Güzel karyolası sağlam ve mağrur bir selvi ağacı gibiydi. Şefkatle, oymalı ve tornalı yerlerini gözden geçirdi. İki masum melek onun üstünde çiçekten bir tacı tutmuş, kaldırmak istiyordu. Nereye doğru belli değildi, belki de gökyüzüneydi... Elinde olmadan karyolayı beğendi.

Hava tamamen kararmış, herkes yatmıştı. Yine de o sesi işitiyordu. Sanki bir ağaçkakanın gagalama sesini teybe almışlar, şimdi de hafif sesle onu dinletiyorlardı.

Kalktı, kapıya doğru yürüdü. İyice kulak verdi. Hayır, ses dışarıdan gelmiyordu. Pencereyi açtı, oradan da gelmiyordu. Sesin odadan geldiğinden emindi. Ama niçin o kadar yavaş tak tak, tak tak? Elbise dolabına doğru yürüdü, kapılarını açtı. İyice

kulak verdi. Hayır, ses oradan da gelmiyordu. Kafası karışmış, bunalmıştı. Kitap raflarına, tuvalet masasına, sandalyelere ve odanın kenarındaki masaya gitti. Hepsine bir bir dikkatle baktı. Kulağını yapıştırdı, iyice kulak verdi. Hayır, ses onlardan gelmiyordu. Deli olmak üzereydi. Kendi etrafında dönüyordu.

Birkaç kez kapıyı açtı. Belki ses dışarıdan geliyordur diye kulak kesildi. Ama her defasında ümitsizlikle kapıyı yavaşça kapattı. Birden aklına bir fikir geldi. Geri dönüp ağır ağır yatağa yaklaştı. Yanılmamıştı. Ses yataktan geliyordu. Oturup, yatağın kenarlarına baktı. Kulağını yaklaştırdı. Hayır, ses onlardan gelmiyordu. Ses daha aşağıdandı. Başını odanın zeminine koydu, ses daha da yaklaşmıştı. Doğrulup, kenardaki ayaklara baktı. Çevreleri biraz tozlanmış, sararmıştı. Yaklaşıp iyice baktı. Elini sürdü. Toprak kurduna benzer bir şeydi. Şaşırdı. Oda yeni temizlenmişti. Ayaklara dikkatle baktı. Delik deşikti. İnanamıyordu. Bir daha baktı, gözlerini ovuşturdu. Doğru görmüştü. Gözünün önünde bir tahtakurdu, yatağın ayağında duruyordu.

Şebder Reçeli

1

Dilini çıkarıp bir yana sarkıtmış, dişleriyle üstüne basıyordu. Zorlanmaktan kıpkırmızı kesilmişti. Nasıl olur? Açılmıyordu işte. Ne kadar zorlasa açılmıyordu. Şaşılacak şeydi doğrusu!

"Eninde sonunda açacağım seni."

Diz çöktü mutfakta. Kavanozu iki bacağına alıp sıkıştırdı. Sol eliyle kavanozu dik tuttu; sağ eliyle kavradı iyice. Var gücünü kollarına verdi, çevirmeye çalıştı kavanozun kapağını; hayır olmadı.

"Neden açılmıyor?"

"N'oldu Celal? Neden gelmiyorsun?"

"Reçel kavanozunun kapağı açılmıyor. Çok sıkı."

"Bırak şimdi canım. Geç kalıyorsun. Neredeyse okul zili çalacak."

Celal bir yandan kavanozun kapağını açmaya çalışırken:

"Reçeli yemek için aldım herhalde. Kapağını açmazsam olmaz."

Annesi mutfağa girdi:

"N'apıyorsun böyle? Ver bakayım bana. Şu boyuna bosuna bak, bir kavanozun kapağını açamadın! Sadece efelenip hayal kurmayı bilirsin... Ihhh! Bu kavanozun kapağı açılmıyor canım!"

Celal güldü. Annesi bir taraftan homurdanıp bir taraftan kapağı açmaya uğraşıysa da açamadı.

"Bugün reçel yemesen olmaz mı sanki?.. Hep inat, hep inat!"

Annesi reçel kavanozunu sıcak suya tuttu, çevirmeye çalıştı. Sıcak su parmaklarını yaktıysa da aldırış etmedi. Elleri alışıktı sıcağa soğuğa. Cildi kalınlaşmıştı bu yüzden. Camdan buharlar yükseldi. Bir bez alıp kapağın üstüne koydu. Çevirecekken Celal kavanozu aldı elinden:

“Şimdi kapak ısındığına göre rahat açılır artık.”

“Evet ya, kavanoz kapağını açmak akıl ister, kuvvet değil. Her zaman kuvvet işe yaramaz.”

Celal bezi kapağın üstüne koyup ağzı bir yanda, dili bir yanda çevirmeye çalıştı. Annesi onu seyrediyordu:

“Yine beceremedin. Ver bana ver.”

Annesi yine kavanozun kapağını semaverin musluğuna tuttu. Celal:

“Ver bana.”

“Hayır, ben açacağım. Sen git, kitabını defterini topla, üstünü başını giy, kahvaltını eder etmez çık.”

Annesi hem konuşuyor, hem kapakla cedelleşiyordu:

“Yok, olmuyor. Görüyor musun bir reçel kavanozu nasıl da vaktimi aldı? İşime gücüme bakıp sigortaya gitmek için izin almıştım bugün.”

Hayır, olmadı. Kavanozun kapağı ne bezle açıldı ne de bezsiz. Celal kavanozu aldığı gibi daire kapısını açtı, alt kattaki komşuya indi.

Zeyneli Bey de işe gitmek için üstünü giyiyordu o sırada. Celal kavanozu eline tutuşturup:

“Size zahmet şunun kapağını açar mısınız?”

“Kocaman adamsın sen, bir kavanozun kapağını açamadın mı yani? Senin yaşındayken düz duvara tırmanırdım ben. Kaç yaşındasın sen?”

“On iki buçuk.”

Zeyneli Bey eşinden bir bez alıp kavanozun üstüne koydu, gözlerini kıstı, dilini bir yana sarkıttı, dilini ısırılmaya başladı. Zorlanmaktan kıpkırmızı kesildi:

“Açılmıyor, sıcak suya tut bunu.”

Celal:

“Tuttuk ama olmadı. Herhalde bizim bilmediğimiz bir yöntemi var.”

“Ne yöntemi olacakmış? Her şeyin kapağı gibi sağa çevirdin mi kapanır, sola çevirdin mi açılır.”

Sesini yükselterek:

“Hanım, bir bıçak ver bana.”

Celal:

“Üstünde hiçbir şey yazmıyor. Bir işaret de yok ki ona göre rahatça açılırsın.”

Yandaki caddeden bir korna sesi duyuldu. Zeyneli Bey kavanozla bıçağı yere koydu. Ceketini giyip çantasını aldı:

“Kusura bakma, servisim geldi. Bıçağın ucunu kapağın altına sok, kabzasından vur. O zaman açılır. Bana kalırsa hava yapmış. Belki de dış atlamıştır. Ya da çok bekleyip pas tutmuştur. Kimden aldın bunu?”

“Bizim köşedeki bakkal Ahmed Bey'den.”

Korna sesi duyuldu ama bu kez daha uzun çalıyordu. Zeyneli Bey alelacele ayakkabılarını giydi. Basamaklardan koşar gibi indi aşağı. Arkasından karısının sesi yankılandı merdivenlerde:

“Sizin marketten ton balığı alıver!”

Zeyneli Bey sesi duymadı bile; koştu sokağa. Celal geri döndü eve. Bir bıçak alıp ucunu kavanoz kapağının alt kenarına soktu. Çevirmeye çalışırken annesinin sesi yükseldi. Çarşafı düzeltiyordu:

“Bıçağın ucunu kıracaksın oğlum. Altı bıçaktan kala kala bir bu kaldı zaten.”

Hırslanmıştı iyiden iyiye. Gevşer diye birkaç kez bıçağın kabzasını vurdu kapağa. Ne gevşedi, ne açıldı. Kapak biraz yamuldu ama açılmadı. Telaşla ağzına bir lokma ekmekle peynir aldı; lokma ağzını doldurmuştu. Ağzında lokma ile:

“Ben gidiyorum anne.”

Reçel kavanozunu çantasına koyup çıkarken annesinin sesi yükseldi:

“Nereye götürüyorsun kavanozu oğlum? Ne acayip çocuksun sen!..”

“Sınıftaki arkadaşlarım çok güçlü; açarlar onu.”

“Aman ha, kavanoz kırılırsa elini falan kesersin! Başıma iş açıp da okullara sürükleme beni. Her gün her gün okuluna gidemem. Götürme şu kavanozu. Korkuyorum...”

“Korkma anneciğim.”

Celal aceleyle basamaklardan indi. Ardından annesinin sesi yükseldi:

“Okuldan döndüğünde beni bulamazsan, bil ki anahtar Zeyneli Hanım’dadır.”

Celal çoktan sokağa fırlamış, koşuyordu.

2

Çocuklar sınıfta Celal’in başına toplanmıştı. Reçel kavanozu ilgi uyandırmıştı. Celal sıraya çıkmış, bir elinde kavanoz:

“Çocuklar, susun! Önce Bahadurî.”

Bahadurî uzun boylu, toraman bir çocuktur. Gülümsedi, şişinerek yaklaştı. Çocuklar yol açtılar:

“Bir harekette açarsam ne vereceksin?”

“Reçel senin olsun, ye şiş iyice.”

Çocuklardan biri:

“Bahadurî akıllıdır. Reçeli bölüştürür.”

Bahadurî çocuklara şöyle bir bakıp sırttı:

“Çekilin kenara!”

Kavanozu eline aldı, ince uzun parmaklarıyla kavanozu bir iyice kavradı, çevirmeye çalıştı. Kavanozun kapağı açılmadı. Yine zorladı. Çocuklar alkış tuttular ona. Bir ayağını sıraya dayayıp kavanozu dizine koydu. Şimdi kavanoza daha da hâkimdi. Çocuklardan biri koluna vurarak:

“Rezil ettin bizi!”

Bahadurî:

“Çekil başımdan be!”

İkınırken ağzı şekilden şekle girdi, elleriyle kavanoza abandı. Kapağı çevirecek yerde belini çevirdi. Çocuklar kapak açıldı sandılar, hurra çekip alkış tuttular:

“Bravo Bahadurî!”

Bahadurî çocuklara döndü:

“Susun! Kesin sesinizi! Nasıl açılacakmış bakayım bir.”

“Açmadın mı daha?”

Celal kavanozu almak için öne çıktıysa da Bahadurî vermedi.

“Bizimle oynamak için evde kapağı sıkıştırdın iyice değil mi?”

“Hayır, bizim evde kimse açamadı. Ver şunu bana.”

Beden eğitimi derslerinde bahçenin kenarındaki ağacın altına gidip oturan, oradan çocukları seyreden sıska Efşârî kavanozu aldı. Bahadurî “Bizimle mantar geçersin ha? Görürsün sen!” dercesine ters ters Celal’e baktı. Elinin tersiyle alınındaki terleri silip, sınıfın bir köşesinde dikildi.

Efşârî kavanoza, kapağa alıcı gözle baktı:

“Eee, kim demiş kimse açamaz diye? Ben açarım bunu.”

Çocuklar bir ağızdan:

“Oooooo!”

“Siz alay edin bakalım. Açarsam n’olacak peki?”

“Reçeli yersin.”

“Erik reçelini sevmem.”

Celal:

“Yüz tümen veririm sana.”

Efşârî sıraya çıktı. Kendi çevresinde bir kez döndükten sonra tıpkı göz boyayan satıcılar gibi kavanozun altını, üstünü, kapağı herkese gösterdi. Sonra aşağı indi. Avucuna tebeşir tozu sürüp tekrar çıktı sıraya. Herkes sessiz sedasız ona bakıyordu.

Efşârî bir kez daha kavanozu herkese gösterdi ve Celal’e dönerek:

“Yüz tümen tamam mı?”

“Tamam.”

Kavanozu sağ eline aldı, nefesini tuttu, sol eliyle kavanozun kapağını sallamaya çalıştı. Solaktı. Usul usul, sabırla çevirdi kavanozun kapağını. Ustaca çeviriyormuş gibi yaptı ve zafer kazanmış birinin edasıyla güldü. Herkes kapağın açıldığını sandı.

“Alkışlayın beni.”

“Oturun beyler. Efşârî, in aşağı, terbiyesiz herif!”

Tarih öğretmeni Hasenî Bey’di.

“Oturun. Hani öğretmen birkaç dakika gecikirse gürültü etmeyecektiniz? Efşârî, elindeki kavanoz da neyin nesi?”

“Celal Purzend’in öğretmenim. Evde kapağını açamamış; biz açalım diye getirmiş. Siz açabilir misiniz?”

Efşârî kavanozu öğretmene verdi. Öğretmen kavanoza şöyle bir baktıktan sonra:

"Belli oluyor, üstünde çok uğraşmışsınız ama açılmamış. Kapağına vurmuşsunuz da. Çok zorlamışsınız. İnsan önce düşünür bir, sonra kuvvetini kullanır. Nedenini bulmak gerek. 'Reçel kavanozunun kapağı neden açılmıyor?' Sırrı burda."

"Öyleyse neden açılmıyor öğretmenim?"

"Birçok sebebi olabilir. Birincisi, reçel çok bekleyip bozulduğu için hava yapmış, yani gaz üreterek kavanozda birikmiştir ve kapağın açılmasını engellemektedir. İkincisi kavanozun kapağı kavanozun ağzından birkaç milimetre küçüktür. Makine basınçla kapatmıştır ama şimdi açılmaz. Bir başka nedeni, reçel kavanoza konulurken sıcaktır. Isınma sonucunda kavanozun kapağı genişlemiş, rahatça kapanmıştır. Ama şimdi soğuyup büzüştüğü için açılmaz. Reçeli soğuttuktan sonra kavanoza koymak gerekirdi. Bu durumda kavanozun kapağını suya tutmak gerekir..."

"Öğretmenim, bir şey diyebilir miyim? Annem sıcak suya tuttu ama açılmadı."

"Öğretmenim, siz açabilir misiniz?"

"Hayır, siz açamadığınıza göre ben de açamam. Ben tarih öğretmeniyim, fen ve beden öğretmeni değil. Bana Kaçar hanedanının neler yaptığını sorun, size bir ay anlatayım ama reçel kavanozunun kapağını açamam. Pekâlâ, Purzend kavanozu çantana koy ve sınıfı meşgul etme artık. Dersimize başlayalım."

Kavanoz çocukların arasında elden ele dolaşıyor, herkes açmaya çalışıyordu.

"Purzend, kavanozu al, müdürlüğe bırak gel. Eve giderken alırsın. Bir daha da getirme böyle şeyleri sınıfa. Kavanozun kapağı açılmış, açılmamış, tarih dersini hiç ilgilendirmez."

Celal kavanozu alıp müdürlüğe götürdü. Müdür:

"Ne bu?"

"Kavanoz reçeli. Kapağı açılmıyor. Tarih öğretmeni müdürlüğe getirmemi söyledi."

"Neden getirdin okula?"

"Kapağı çocuklara açtırmak istedim ama kimse açamadı."

"Ve sınıfın altını üstüne getirdin değil mi?! Koy bakalım şu saksının yanına ve sınıfına git derhal."

Celal gidince Müdür Bey kavanozu aldı, kapağını açmak için uğraştı durdu.

Teneffüs zili çalınca Celal müdürlüğün camından içeri baktı. Öğretmenler kavanozun başına toplanmış kapağı açmaya çalışıyorlar ama kapak bir türlü açılmıyordu.

3

Celal'le birlikte beş altı çocuk bakkal dükkânına doluştu.

"Eee, ne istiyorsunuz?"

Celal başını çevirip çocuklara:

"Siz dışarı çıkın."

Çocuklar ister istemez dışarı çıkıp kaldırımında beklettiler ve bakkalın reçel kavanozunun kapağını nasıl açtığını seyretmek için vitrinden içeriye baktılar.

O sırada iki müşteri vardı. Celal bekledi. Müşteriler alışverişlerini yapıp çıktıktan sonra:

"Ahmed Amca, bir zahmet şu reçel kavanozunu açiver."

Bakkal kavanozu aldı.

"Tabii, tabii. Reçeli tazedir. Yeni geldi. Ekşiyip köpürdü mü yoksa?"

"Hayır, hayır, siz kapağı açın."

Bakkal ne yaptı ne ettiyse de kavanozu açamadı. Bezle açmak istedi, yine olmadı. Kavanozun kapağına bakarken:

"Sıcak suya tutsaydın..."

Çocuklar gelmiş, bakkalın nasıl uğraştığını izliyorlardı.

"Ne var? Yine daldınız içeri!"

"Bunlar kavanozu nasıl açacağını görmek için geldiler."

"Açılmıyor."

"Bari, başka birini ver."

"Vurup kapağını eğdin tabii, kapak da hasar gördü. Fabrika geri almaz bunu."

Bakkal biraz düşündükten sonra raftaki aynı marka reçelden bir kavanoz daha aldı ve kapağını açmaya çalıştı. Ne yaptı ne ettiyse de yine kapağı açamadı. Çocuklar güldüler. Sinirlenen bakkal:

"Hi..hi..hi. ne varmış gülünecek? Hadi yallah dışarı bakalım veletler!"

Celal:

"Başka birini açın. Reçelleri nasılmış görelim bari."

Bakkal başka bir kavanoz daha aldı. Ne kadar zorladıysa, musluğa tutup kapağı tıkladıysa da açılmadı bir türlü. Çocuklar bir ağızdan gülüştüler. Bakkal yandaki dükkândan bir parça lastik alıp buzdolabının etrafından dolandı ve çocuklara doğru geldi. Çocuklar kaldırımında geri çekildiler. Bakkal Celal'e dönerrek:

"Yok, açılmıyor; derdi illeti ne, anlayamadım."

"Öyleyse bu kavanozu alıp paramı iade edin."

"Kavanozun kapağına zarar vermişsin. Fabrika geri almaz bunu."

Bir kadın gelmiş, yoğurt istiyordu. Bakkal buzdolabından bir kova yoğurt çıkarıp kadına verdi.

Celal:

"Peki şimdi ne yapayım?"

"Valla yirmi yıllık bakkalım, ben böyle şey görmedim. Hiçbirinin kapağı açılmıyor."

Kulak misafiri olan kadın:

"Biz de birkaç gün önce kurut almıştık; ne yaptıksa açamadık. Öylece duruyor. Bozulmuş olacak ki kapağı açılmıyor."

Celal:

"Şimdi ne yapabilirim ben? Paramı verin siz."

Kadın:

"Ha bire açılan sonra da insanlara çöplük yediren şu fabrikaları şikâyet etmeli. Ya kapasınlar kapılarını ya da müşteriyi zarara sokmasınlar canım!"

Çocuklardan biri Celal'e seslendi ve yanına çekip kulağına bir şeyler fısıldadı.

Celal tezgâhtan kavanozu alıp dışarı çıktı. Elde kavanoz yürürlerken çocuklar:

"Celal, tazminat alırsan bize ziyafet çekecek misin?"

"Ziyafeti boş ver. Hepimize birer dondurma ısmarla, büyük boydan."

Çocuklar gittikten sonra bakkalı aldı bir düşünce: "Olur mu canım? Nasıl hiçbir kavanozun kapağı açılmaz?" Reçel kavanozlarının kapaklarını bir bir çevirdiyse de açılmadı. Müşteriler Ahmed Bey'in aklının başka yerde olduğunu görüyorlardı. Şaşkın ve öfkeliydi. Tabureyi ayağının altına koyup raftan reçel kavanozlarını indiriyor, kapaklarını açmaya çalışıyor ama hiçbiri açılmıyordu. Bir yandan homurdanırken bir yandan da küfür savuruyordu. Ne isteseler "Yok beyefendi; yok hanımefendi; yok oğlum; yok kızım; başka yere gidin; rahat bırakın beni!" diyordu.

Reçel kavanozları olduğu gibi yerdeydi. Bakkal onlara bakıp hırslanıyordu. Her zamanki müşteriler ve komşular alışverişe geldiklerinde Ahmed Bey'in halini görüp acıyorlar "Yaşlandı artık Ahmed Bey; hiçbirinin kapağını açamazsın" diyorlardı.

Bir kamyon durdu dükkânın önünde. Gıda dağıtımıcısı arabadan inip elinde kâğıt kalem:

"Selam, nasılsın? Ne getireyim? Havuç, incir, ahududu, turunç reçeli ister misin?"

Bakkal dükkânın ortasında çömelmiş, dizlerini sarmalayıp derin düşüncelere dalmıştı. Kavanozlara anlamsız anlamsız bakıyordu.

"Ahmed Bey, neredesin? Nerelere daldın gittin böyle? Selam veriyoruz, selamımızı almıyorsun!"

Reçel dağıtımıcısı yaklaştı, buzdolabının arkasına geçti ve bakkalın omuzlarına dokunarak yüksek sesle:

"Selam!"

Bakkal birden düşüncelerinden sıçradı. Birkaç defa gözlerini ovuşturup etrafına bakındıktan sonra:

"Bugün öyle bir şey oldu ki çıkamadım işin içinden. Yirmi yıldır bakkalım, hiç böyle şey görmedim doğrusu. Aç. Götür... Götür. Bütün kavanozları, bütün malları götür."

"Neyi açayım? Neyi götüreyim?"

Bakkal kavanoz reçelini dağıtımıcının eline tutuşturdu:

"Buyur, aç şunun kapağını."

Dağıtımıcı sırtarak kavanozu aldı. Ne kadar zorladıysa da açamadı.

“Dur bakalım, bir de şunu...”

“Yok azizim, yok. Hiçbiri açılmıyor. Rezil oldum mahalleye!”

“Kavanoz açılmadı diye rezil mi oldun mahalleye? Bu da ne demek?”

“Evet beyim, sabahtan beri, yok yok, öğleden beri neden hiçbir kavanoz açılmıyor diye düşünüyorum. Bir çocuk geldi, şikâyetçiydi. Fabrikanızı şikâyet edecek.”

Bir kadın girdi o sırada içeri. Öfkeliydi.

“Ayıptır ayıp! Ahmed Bey! Bir de kızımın üstünkörü cevap veriyorsun. Kurut almaya geldiğinde ‘Başka yere git. Kurut kavanozunun kapakları açılmıyor’ demişsin. Senden bedava almadık ya! Al da hepsinin turşusunu kur!”

“Satmıyorum hanımefendi. Bu fabrikayla işimi halletmedikçe satmıyorum. Hiçbir kavanozu satmıyorum. Ben şerefli adamım. Dün iki kavanoz kurut sattım; kapakları açılmıyordu. İnsanlarla kavga edemem. Bugün de reçel kavanozları açılmıyor.”

Kadın başını eğip söylene söylene gitti. Bakkal dağıtımcıya döndü:

“Gördün mü beyim? Rezil oldum mahalleye!”

“Nasıl yani?”

“Nasıl yani, nasıl yani! Bellemiş hep ‘nasıl yani’. Bu laf yerine kavanozları aç da göreyim. Millete de doğru dürüst mal verin canım!”

Kamyon şoförü ne kadar korna çaldıysa da bakkalla dağıtımcının tartışmaları bitmedi. Sonunda şoför de kamyonundan inip geldi:

“Caferî, amma da sallandın be kardeşim! Polis gelip ceza kesecek!”

Bakkal:

“Şoför Bey, buyrun buyrun; şu kavanozlardan birinin kapğını açın. Siz maşallah gençsiniz; gücünüz kuvvetiniz yerinde.”

Şoför reçel kavanozunu aldı; ne kadar zorladıysa da açamadı. Başkasını aldı; yine olmadı.

“Hayret bi şey!”

Bakkal:

“Ben de ‘Hayret bi şey’ diyorum da kimse inanmıyor. Bu arkadaş hep ‘nasıl yani?’ diyor. Nasıl yaniyi gidip fabrikanızdan sorun. Şu mallarınızla utanın utanın!”

Şoför:

“Ben sadece bir şoförüm. Reçel kavanozlarını açmak üstüme vazife değil.”

Trafik polisinin sesi duyuldu o sıra:

“Kamyon, yürü! Kamyonun sürücüsü! Hareket et!”

Şoför dükkândan fırladı dışarı. Polis:

“Nerdesin sen? Az daha ceza yazacaktım!”

“Memur Bey acayip bir şey oldu; reçel kavanozlarının hiçbiri açılmıyor! Hiçbiri!”

Polis motorundan indi. Bakkal bir reçel kavanozunu verdi eline:

“Buyrun açın bakalım.”

Polis ceza defterini şoföre uzattı; ne kadar zorladıysa da kavanoz açılmadı:

“Biz trafik polisiyiz; böyle şeyler ilgilendirmez bizi. Çek kamyonu!”

Ahmed Bey’in dükkânından sesler geldiğini duyan komşu kasap ne olup bittiğini öğrenmek için girdi içeri. O da kavanozları açmaya uğraştı. Birkaç müşteri ile yoldan gelip geçenler ellerine birer kavanoz alıp açmaya çalıştılar. Derken dükkânın önünde bir kalabalık oluşmuştu. Oradan geçen devriye polis arabası dükkânın önüne yanaştı:

“Ne var, niye biriktiniz burada?”

“Komiserim bu kavanozlar açılmıyor.”

“Ne demek açılmıyor?”

Polis reçel kavanozunu alıp açmaya çalıştı.

Gelip geçenler bir polis arabası, polis motoru ve kalabalığı görünce merakla seyretmeye koyuluyorlardı. Kimileri de yaklaşıp eline bir kavanoz alıyor, açmak için ıknıp duruyorlar ama açılmıyordu.

Polis sesini yükseltti:

“Hanımlar, beyler, dağılın! Açılmayan reçel kavanozunun seyredilecek bir şeyi yok. Hadi bakalım, dağılın!”

Celal elinde reçel kavanozu önden gidiyor, çocuklar da peşi sıra geliyorlardı. Sonunda karakola vardılar. Karakolun önündeki kulübede bir polis nöbet tutuyordu.

"Komiserim, şikâyetçiyiz biz."

İçeri girebilmek için başlarını öne eğdiler. Polis önlerini kesip: "Nereye?"

"Şikâyetçiyiz demiştik."

Polis güldü.

"Böyle olmaz. Çocukların karakola girmesi yasak!"

"Biz çocuk değiliz. Şikâyetimiz var. Amiriniz bizim komşumuz olur. Onunla görüşmek, bir şey sormak istiyoruz."

"Öyleyse biriniz girsin içeri. Sadece bir kişi tamam mı?"

Celal çocuklara baktıktan sonra çantasını sınıf arkadaşı Gafûrî'ye verdi. Reçel kavanozunu eline alıp girdi içeri. Kalabalığın, bin bir çeşit adamın, kavga gürültünün arasından geçerek nöbetçi komisere ulaştı.

"Söyle çocuğum."

O zamana kadar böyle yerlere girmeyen Celal bir iyice korkmuştu.

Reçel kavanozunu komiserin masasına koydu:

"Affedersiniz, şunun kapağını açar mısınız?"

Komisere kavanozu aldı. Evirdi çevirdi:

"Bozulmuş mu? Pahalı bir şey mi?"

Kapağı açmak için çok uğraştı ama ne yaptıysa açamadı:

"Senin velin nerede? Bir şikâyetin varsa, büyüğünle birlikte gel... Allah Allah! Nasıl olur da bu kapak açılmaz yahu?"

"Ben de bunun için gelmiştim. Bu kavanozun kapağı açılmıyor. Kapağı açılmayan reçeli niçin satıyorlar?"

"Sıcak suya tutarsan açılır. Şimdi git, böyle küçük, önemsiz şeyler için bizim vaktimizi alma."

"Sıcak suya tuttuk ama açılmadı."

Komisere "Hiç böyle şikâyet işitmemiştim: Reçel kavanozunun kapağı açılmıyor; şikâyetçiyiz!" diyorlar. Sonra gülümsedi; kavanozun üstündeki yazıyı okudu: "Kaliteli mahsül. Erik reçeli. Şebder fabrikası. İçindekiler: erik, şeker,..., no: 6/5/26473 m.

Sağlık Bakanlığı ruhsat no: 5555. Kuru ve serin yerde saklayınız. Net ağırlık 300 gram. Perakende satış fiyatı: ... Riyal. Evet, fiyat yerini boş bırakmış. Bu bizim işimiz değil yavrum. Fiyatı konusunda şikâyetçiysen, Tüketiciyi Koruma Müdürlüğü'ne gitmelisin. Bozuk çıktıysa Gıda Maddeleri Kontrol Müdürlüğü'ne gideceksin. Orada sana ne yapman gerektiğini söylerler. Bak, fabrikanın adresi, telefon numarası kavanozun üstünde yazılı. Oraya da başvurabilirsin."

"Gıda Maddeleri Kontrol Müdürlüğü'nün adresi neresi?"

"Bu caddenin aşağısında; birine sor ki kaybolmayasın. Yarın erkenden git."

Celal nöbetçi komiserin odasından çıkınca koridorda birbiriyile dalaşan insanlar başına üşüştü, elinden kavanozu aldılar. Kapağı açmak için birbirlerinin elinden kaptılsa da açan çıkmadı.

Uzun boylu şiş göbekli biri kavanozu açmak için ter döktü ana o da kavanozu açamadı. Öfkelenip kavanozu duvara çalmak istedi. Celal bileğini yakalayıp:

"Kırma, ver bana."

"Valla şikâyet etmekte hakkın var. Fabrikasını şikâyet et. Bu da reçel kavanozu mu yani?!"

"Böyle kavanoz reçeli olur mu?"

Polisin biri ayaktakımının elinden kavanozu alarak çocuğa verdi, karakoldan gönderdi.

"Hadi canım, işin peşini bırakma."

6

Bakkalın önündeki kaldırım ana baba günüydü. İnsanlar ne olup bittiğini görmek için birbirinin üstüne çıkıyordu. Yol tıkanmıştı. Şoförler arabalarından başlarını çıkarıp "Ne var? Ne olmuş?" diye soruyorlardı.

"Valla bilmem. Ne olmuşsa şu bakkalda olmuş."

"Dediklerine bakılırsa, içerden yılan çıkmış."

"Sahibi kalp krizi geçirmiş."

"Yok beyim. Ben yaklaşmış gördüm. Reçel kavanozları açılmıyor. Neden kavanoz kapakları açılmıyor diye dolmuş insanlar."

Ahmed Bey bütün reçel kavanozlarını bir kutuya koyup dağıtımçıya:

“Götür bunu. Sizin mallarınız yüzünden rezil oldum!”

Dağıtımçının çaresi yoktu. Kutuyu kucakladı; toplanan halkın, müşterilerin arasından geçip kamyonu yükledi.

Polisin hoparlör sesi duyuldu o sırada:

“Gıda maddesi dağıtım kamyonu, hareket et!”

Devriye polisleri halkı dağıtıyordu.

“N’olmuş komiserim?”

“Dağılın, dağılın hadi, yok bir şey.”

Müşteriler ve halk dükkânın önünü boşaltırken aralarında konuşuyorlardı.

“Kavanozlarda zehirli madde falan varmış.”

“Fabrikadan kaynaklanan bir kirlenme. Kavanozlar mikrop luymuş. Topluyorlar şimdi. Birkaç kişi bu reçelden ölmüş.”

“Yok be kardeşim, işin aslı öyle değil.”

“Neymiş peki?”

“Kavanozların kapağı açılmıyormuş; kendi gözlerimle gördüm.”

“Ayak bunlar beyim; inandın mı yoksa? Zam yapmak istiyorlardır. Önce bir bahaneyle toplayıp bindirecekler fiyata!”

“Öyleyse hepsi toplanmadan gidip birkaç tane alalım.”

7

Şoför kamyonu caddenin kenarına çekti. Dağıtımçı atladı aşağı. Bir telefon kulübesine girdi:

“Alo... Sabâhi Bey, bugün acayip bir şey oldu. Kavanozların kapakları açılmıyor. Önce bir bakkalda başlamış. Galiba müşteriler şikâyet etmişler... Evet her yolu denedik ama açılmadı. Hatta bugün fabrikadan aldığımız kavanozların kapakları da açılmıyor. Ben şoför arkadaşla birlikte hiçbirini açamadık. Evet... evet... İki bakkala daha gittik, belli etmeden denedik, hiçbiri açılmıyor; ne yapalım şimdi? Ne emredersiniz?”

Dağıtımçı dükkânlara girip:

"Selam. Bizim fabrikaya ait ne kadar reçel varsa, verin götüreceğiz."

"Niye? Neden topluyorsunuz kavanozları?"

"Bir sorun çıktı da."

Bakkallar pirenlenmişlerdi bir kere. "Nerden çıktı bu?" Telefonlar çalışmaya başladı:

"Hasan, selamün aleyküm, Şebder fabrikasının mahsülleri ni topluyorlar."

"Asgar, Şebder fabrikasının ürünleri toplanıyor, gözünü dört aç!"

"Şebder karhanasının mırabbaların yığışdırırlar."

"Yoh baba!"

Zırrr zırrr telefon sesleri, bakkal çıraklarının acele acele kâh motorla, kâh bisikletle gidip gelişleri, kaldırımlarda koşuşturmalar...

"Şebder fabrikasının reçellerini topluyorlar."

Bakkallarda bir telaş bir telaş! Raflarda ne kadar reçel kavanozu varsa indiriliyordu. Kimileri de tezgâh altına saklıyordu.

"Yok beyefendi."

"Yok hanımefendi."

"Var hanımefendi, ama iyi olacağından emin değilim. Bugün götürürsünüz, yarın 'Niye bozuk mal verdin?' diye gelirsiniz sonra."

"Şimdilik birkaç kavanoz ver hele. Biz sizin eski müşteriniziz. Duyduğumuza göre bahane bunlar. Zam yapmak istiyorlarmış."

"Hangi reçelden istersiniz?"

"Hepsinden. Hepsinden ne kadar verirseniz o kadar iyi."

Haber müşterilerin, ahalinin kulağına kadar gitti. Herkes reçel soruyordu.

Öte yandan şirket kamyonları reçelleri toplarken diğer fabrikalar da Şebder şirketinin reçellerini topladığını duydular ve kendi dağıtımçılarına haber uçurdular: "Siz de reçel, bal, kurut ne varsa toplayın. Zam yapacaklarsa neden bizde zam yapmayalım? Hammadde fiyatı, işçi ücretleri aldı başını gitti ama gıda maddelerinin fiyatları yerinde saydı."

Kaldırımın iki tarafı sıra sıra vitrindi. Vitrinlerde yok yoktu. Çocuk oyuncakları, heykel hamuru, haşere ilacı, bitkisel ilaç, şampuan, domates salçası, meyve suyu, margarin, süttozu, krem, pudra, plastik bardaklar, bisküvi kutuları, her tür reçel...

Celal koridorda yürürken gözünü vitrinlerden alamıyordu. Reçel kavanozu elindeydi. Bu kadar çeşitli ürünü bir arada görünce şaşırmişti. "Burası ne biçim müdürlük böyle?! Bunlar da ne demek?"

Beyaz önlüklü bir adam yanından geçti.

"Selam amca!"

"Evet, ne istiyorsun?"

Celal reçel kavanozunu gösterdi:

"Kapağının neden açılmadığını öğrenmek için getirdim bunu."

Adam bir odayı göstererek gitti.

Celal oda kapısının yanındaki tabelayı okudu: "Kap ve ambalaj bölümü." Korkudan titreyerek girdi içeri. Masada sıska ve gözlüklü bir hanım oturuyor, çok küçük bir şeyi mikroskopta inceliyordu. Etrafı silme kutu doluydu.

Celal korkudan titreyerek:

"Hanımefendi, bir şey diyebilir miyim?.. Bu... reçel kavanozunun... kapağı açılmıyor."

Kadın önce çocuğun şaka yapmak için gelen terbiyesiz biri olduğunu sandı ama ciddi olmayan birinin böyle titremeyeceğini, üstüne üstlük elinde reçel kavanozu taşımayacağını düşündü. Kalkıp Celal'in elinden kavanozu aldı. Kavanozun kapağını inceledi, uğraştı. Baktı ki açılmıyor, odadaki başka bir bayana seslendi; o da kavanozu açamadı. Bıçağın kabzasıyla birkaç kez vurdu; yine açılmadı. Sıcak suya tutacakken Celal:

"Biz sıcak suya da tuttuk. Vurduk da. Kapağın altına bıçağın ucunu da soktuk ama açılmadı. 'Gıda Maddeleri Kontrol Müdürlüğü'ne götürün' dediler; size getirdik."

Bir başka hanım daha geldi. Oda ağzı bir yanda dili bir yanda açmaya çalıştıysa da olmadı. "Bu da neymiş böyle?!" diye söylendi.

Celal:

"Evet, her deneyen böyle söylüyor. Şimdi fabrikayı şikâyet etmek gerekir mi?"

"Evet, siz tüketici olarak şikâyet edebilirsiniz."

"Kapağı açılmıyor diye mi?"

"Evet, bu gıda maddesinin ambalajı iyi değil diye şikâyet edersiniz. Zor açılıyor dersiniz. Örneklerimiz var. Tüketici bıçağın ucuyla kapağı açmak isterken bıçak kırılmış, sıçrayan parça gözüne girmiş. Bir keresinde de tüketici kavanozun kapağını açarken fazla zorlamaktan kavanozu kırmış, eli kesilmiş. Kapak paslı olduğu için tüketici tetanoz olup ölmüş. Yani fabrika müdürü ve teknik sorumlu tüketicinin zararını ödemek zorundadır."

"Bu durumda tüketiciye ne verirler?"

"Tazminat. Para alırsın."

Celal sevinçten dört köşe oldu. Sırıtmaya başladı:

"Ne kadar verirler?"

"Zararın büyüklüğüne bağlı."

"Şimdi ne yapmalıyım ben?"

"Bu kavanozu Gıda Maddeleri ve Sağlık Denetim Genel Müdürlüğü'ne götür. Tüketici olarak bir de dilekçe yaz, hakkını al. Ama tabii yanında bir büyüğün olacak."

"Ya cevap vermezlerse?"

"Cevap vermezlerse, reçel zehirli ise, hammaddesi iyi değilse, örnek alınır, kimyasal ve mikrobik testler yapılır. Fabrika müdürü mahkûm edilir, fabrikanın kapısına ebediyen veya bir süre için kilit vurulur. O zaman fabrika çok zarar eder. Bütün bunları düşünerek seni razı etmeye çalışırlar."

"Yani benim gönlüm alınıncaya kadar tazminat öderler mi diyorsunuz?"

"Afferin çocuğum!"

"Ya sizin dediğiniz şeyler olmaz da, sadece kavanozun kapağı açılmazsa, yine haklı olur muyum? Tazminat öderler mi?"

"Evet, evet; ne kadar çok soru soruyorsun sen?"

"Çok özür dilerim, bir sorum daha var, çok önemli çünkü. Dilekçeye ne yazayım? 'Ben tüketiciyim. Kavanozun kapağı bozuk. Bıçağın ucu fırlayıp girerse gözüme, kör olurum' yazayım mı?"

Hanımlar gülüştiler. Mikroskobun başındaki bayan Celal'e bir kâğıt verip "yaz" dedi.

"Gıda Maddeleri ve Sağlık Denetim Genel Müdürlüğü'ne;

Şebder fabrikasının ürettiği reçellerde sağlık kurallarına uyulmamıştır. Bu durumda bir tüketici olarak hastalanma riskiyle karşı karşıya bulunuyorum. Bu şartlar altında üretim merkezinin kontrol edilmesini rica ederim."

"Kavanozun kapağı açılmıyor, dilekçede bunu yazmadım."

"Yaz: Son olarak, kavanoz kapağının iyi açılmadığını bilgilerinize arz ederim."

"Hiç açılmıyor ki!"

"Üff; Peki, yaz bakalım: 'Hiç açılmıyor.' Şimdi yazıyı temize çek. Sonra bir büyüğünle birlikte, kavanozu dediğim yere götür."

"Geç olur hanımefendi; sınıfa gitmem gerek. Yarın götürürüm."

Celal sevindi. Elinde kavanoz ve dilekçe, okuluna doğru koştu.

9

Annesi oturmuş, masa başında çalışıyordu. Kız mantolarının önüne başka birinin düğmeleri dikmesi için yerini işaretliyordu.

Annesi bir terzi atölyesinde çalışıyordu. Elleri hızlı hızlı işlese de akli işinde değildi.

"Ne işler açtı başına! Araba çarpmış, suya düşmüş, sonra da başını kaldırım taşma vurup bayılmış. Şoför kaçmış, insanlar da Celal'i hastaneye götürmüş! Çantasını aramışlar. Kimlik kartı çantasındaymış. Oradan okulunun numarasını bulmuşlar... Kartını neden almadın? Durmadan kaybedersin zaten. Ne bulursam, koyuyorum çantana. Kabını çıkarıp o yana bu yana atıyorsun. Defterlerinin üstüne adını yazdın mı acaba? Çocuklarla parka, sinemaya gitmiş olmayasın!? Yok yok, kendi başına böyle şeyler yapmazsın sen. Okul yerine parka gidersen halt edersin! Benden izinsiz su bile içmezsin sen. Ne olduysa şu reçel kavanozu yüzünden oldu... Sen de kendi yapacağın işi verdin Celal'e.

Zırnık kadar akıl yok sende! Sahi, Celal reçel kavanozunu almış mıydı yanma? Hiç hatırlamıyorum... Ben görmeyim diye kavanozu cebine koydun değil mi? Cebine sığmaz ki ama... Çantana koymuşsundur. Hiç akıl etmedin mi kavanoz kırılır diye? Ya da kapağı açılır, reçel dökülüp kitabın defterin mahvolur diye? Neler diyorum ben? Kavanozun kapağı asla açılmaz... Çok kötü bir çocuk oldun Celal, çok! Bir elime geçirirsem, vay haline! Ayakların büyüyünce adam oldun mu sandın!? Büyümene çok var daha. Canına okuyacağım senin! Aklı sıra... Kabahat bende, kötü terbiye ettim seni. Hani köşedeki gazete bayiine gönderdimdi seni, ne zaman döndün peki ha? Üç saat sonra! Öldüm öldüm dirildim. Ne demiştin bana: Onda yoktu. Ötekine gittim. Onda da yoktu, daha ötekine gittim. Gide gide caddenin sonuna kadar, şehrin öbür ucuna kadar gitmişsin. Gazete yoksa yok; cehennem kadar! Dön gel evine... Kavanozun kapağı açılmıyormuş. Açılmazsa açılmasın, lanet olsun! At gitsin. Kavanozu geçireceğim kafana. Bak hele, ne hallere soktu beni. Bak nasıl titriyor her yanım. Şu ellerime bak, tir tir. Betim benzim attı. Nereye gidip arayacağım seni ben?"

"N'oldu? Purzend Hanım niye ağlıyorsun?"

"Celal, Celal okula gitmemiş! İlk teneffüste kaybolmuş. Müdür yardımcısı telefon etti buraya. Bir sorun çıkarsa telefon edin, demiştim."

"Öyleyse, kalk düş peşine hadi."

"Nereye gideceğim ben şimdi? Kapağı açılmıyor diye alıp gitmiş kavanozu. Gittiği yeri bilmiyorum ki?"

Annesi hem ağlıyor, hem konuşuyor, kız mantolarının önüne işaret koyuyordu.

10

Celal elinde kavanoz, caddede koşuyordu. Müdürlüğün dilekçesini kitabının arasına koymuştu. Koşa koşa geldi okuluna.

"Oooo Purzend Bey nerelerdeydiniz?"

Müdür yardımcısı üst katın penceresinden görmüştü onu.

"Gel yukarı!"

Celal reçel kavanozunu zorla cebine sokup yukarı ıktı.

“Neredeydin?”

“Öğretmenim, ilk teneffüsten sonra edebiyat dersimiz vardı. Edebiyat öğretmenimizin gelmeyeceğini düşündüm. Hastaydı çünkü. Biz de idarî işlerin peşine düştük.”

“Ne idaresi? Bu ne?”

Cebinde şişkinlik yapan kavanoza elini sürdü.

“Reçel, öğretmenim. Kapağı açılmıyor; gidip şikâyet ettik.”

Müdür yardımcısı sırtarak:

“Reçel kavanozunun kapağı niçin açılmıyor diye şikâyet ettin öyle mi? Ben de sana inanacaktım! Hadi, yallah sınıfına! Aylak herif seni!”

11

Fabrika müdürü reçel kavanozunu eline almış, ayakta konuşuyordu:

“Hayret! Hayret! Şaşılacak şey doğrusu! Hayret arkadaşlar! İki aydır ürünlerimizi böyle arızalı olarak piyasaya sürüyoruz da kimsenin ruhu duymuyor! Kavanozların kapakları neden açılmıyor diye soran çıkmadı mı içinizden yahu? Zavallı tüketici reçel kavanozunun kapağımın açılmadığını görünce ne yapar; aklına gelen ilk şey sıcak suya, semaverin musluğuna tutmak ve zorlamaktır. Baktı ki zorlamakla bir şey olmuyor, üstünde fazla durmaz; koyar bir kenara, işine gücüne bakar. Şikâyet eden kimse ya eli sıkı biri ya da parasının gittiğine canı yanan biri olacak ki, çiviyle, şişle, bıçağın ucuyla açmak için cedelleşmiş durmuş; elini kolunu da yaralamış. Ya da bıçağının ucu kırılıp fırlamış gözüne saplanmış, kör olmuş. Ama, ama ne yazık ki bir kerecik olsun aklına gelmemiş ki problem bizim ambalajımızdan ileri geliyor. Dikkatsizlik ve hata yalnız fabrikanın teknik müdür ve ambalajlama sorumlusunda değil, hepimizde. Fabrika müdürü olarak benden tutun, fabrika bekçisi İsmail Bey'e kadar. Beyler, şakası yok bu işin. Devlet yetkilileri fabrikamızda böyle bir şeyin olduğunu duyarlarsa, kapıya kilit vururlar. O zaman da bunca işçi, mühendis, memur işsiz kalır. Onca sermaye yok olur.

Hepsinden önemlisi reklam paraları boşa gitmiş olur. Eminim Şebder reçeline halkın güveni kalmaz.

Şimdi, ben bu fabrikanın müdürüyüm ve sizinle oturmuş konuşurken evlerde, mutfak raflarında, buzdolaplarının üstünde, fırınların, bulaşık makinelerinin yanında, koltuk arkalarında hatta çocuk komodinlerinde kapağı açılmamış binlerce binlerce reçel kavanozu var. Hiç kimse işin üstüne düşmemiş. Bunların hepsini müdür olarak düşünemem ben. Olan olmuş bir kere. Arızalı kavanozların büyük bir kısmını topladınız diyelim. Pekâlâ. Ya evlerdeki kavanozlar n'olacak? Ya biri işin kokusunu alıp da Sağlık Müdürlüğü'ne götürse ve şikâyetçi olsa, aldık mı o zaman başımıza püsküllü belayı!"

"Müdür Bey, duydunuz mu, bir erkek çocuğu reçel kavanozunu götürmüş; şikâyet edecekmiş?"

"Evet, haberim var. Eğer o meraklı turşucu reçel kavanozunun kapağı nasıl açılır diye düşünmese, biz yıllarca ürünlerimizi piyasaya sürecektik. Bakkal ile mutfak raflarında kavanozlar tozlanırken kimsenin de sesi çıkmazdı. Bu çocuğun başımıza tatsız bir iş açtığı doğru. Ama uyarmış oldu bizi. Şimdi yapacağımız birkaç iş var. Önce şu kavanozlar neden açılmıyor, ona bakalım. Asıl sebebini bulup bertaraf edelim. Sonra el ele verip bakkallardan, evlerden bütün reçel kavanozlarını toplayalım. Hiçbir evde tek kavanoz bile kalmasın. Hepsinden önemlisi, şu veledi razı edelim. Şikâyetini geri çeksin, reçel kavanozunu da elinden alalım. Nasıl olur bilmem ama reçel kavanozu onun elinden alınmalı. Ödül mü verilir, yalvarılır yakarılır mı, orasını bilemem, her nasılsa işte! Öyle dikkatli, planlı ve sistemli çalışmalıyız ki yine güzel reçeller üretelim, cicili bicili kavanozlara doldurup, rahat kapanan kapaklarla piyasaya sürelim ve değerli halkımızın güvenine mazhar olalım. Bu küçük hata ile rakiplerimizin, can düşmanlarımızın, reçel fabrikalarının eline koz vermeyelim ve gazetelerin diline düşmeyelim. Uzun sözün kıssası... İsmailî Bey, babacım, ben burada konuşuyorum, sen orda almışsın eline bir kavanoz, açmaya uğraşıyorsun! Olmadı ki bu canım! Benim bütün çırpınmam sizin için. Buranın kapısı kapanırsa, işsiz kalacak, çoluk çocuğunun önünde mahcup düşecek olan sizlersiniz. Fabrikaya bir leke sürülse, hepimiz rezil oluruz,

acısı hepimizden çıkar. İsmailî Bey 'Borç istiyorum, kızımı eve-receğim' diye kapımı aşındırdı. Öteki, ismi lazım değil, hepiniz tanırırsınız, her gün geç gelir işine, şimdi de şu köşede sağda diki-liyor, ekose gömlek giyip kahverengi ceket giyen. Posbıyık olanı diyorum. Vir vir vir yanındakiyle konuşuyor. İsmi lazım değil, mahcup etmek istemiyorum şurda. Evet, şimdi bana bakıp bı-yıklarını kemiren bu beyefendi günde üç defa süklüm püklüm odama giriyor. Sulu gözlerle talihsizliğinden, hastalığından, ki-racılığında, elinin darlığından sızlanıp duruyor. İş gücü borç almak, çocuk yardımı almak, mesai ve zam almak! Bunlar sa-dece benim bileceğim şeyler. Kimseye de söylemem. Kimsenin sırrını söyleyip de utandırmak istemem. Her neyse, beyefendi hazretleri, adını söylemek istemiyorum. Bak, şunu bil ki fabri-kanın kapısı kapanır ya da ağır bir tazminat ödemek zorunda kalırsak, zararını hepimiz çekeriz."

"Müdür bey, durum düzeler de halk reçel kapaklarının açıl-madığını unutursa, zararı telafi etmek için bir şeyler yapmaz mısınız? Duyduğuma göre diğer fabrikalar mallarına zam ya-pacaklarmış."

"Onu da düşünmek lazım. Fabrikanın durumu anlaşıldığı-na göre şimdi gidip şu kapaklar neden açılmıyormuş, onu öğren-elim. Sonra öteki meselelere sıra gelsin."

12

Piyasada reçel yoktu. Hiçbir bakkalda, markette bulunmuyor-du. "Reçelleri topluyorlar. Zam yapacaklarmış!" lafları ağızdan ağza dolaşıyordu.

Bulan, birkaç kavanoz birden almış, götürmüştü evine. Halkın reçele akın ettiğini gören bakkallar, market sahipleri indirmişlerdi raflardan reçelleri. Fabrikalar da reçellerini top-latıyordu.

Bazı bakkallar vitrinlerine bir kâğıt yazıp yapıştırmışlardı: "Şebder fabrikasının kapaklı reçelleri alınır."

En pahalısı Şebder fabrikasının reçelleriydi. Kavanoz ka-paklarına altın karıştığı söylentisi yayılmıştı. Güya eritildiğinde

altın elde edilecekmiş falan filan. Kimileri de boş reçel kavanozlarını toplama yanlısıydı. Diplerinde bir tam bir yarım daire bulunan kavanozları daha yüksek fiyatla alıyorlardı. İşte böyle.

Çok kişi de reçelin peşindeydi. Reçel kavanozları evlere, buzdolaplarının üstüne, soba üstüne, raflara, mutfaklara, yıkanmış kapların yanına gidiyor, üst üste, yan yana diziliyordu. Her türlü reçelin alıcısı vardı. Havuç, erik, incir, kabak, ahududu, çilek, gül, elma, kayısı, portakal reçelleri...

İşçi ve memur kooperatifleri karneyle reçel veriyordu.

Dairenin veya fabrikanın servis otobüsünden, minibüsünden inen işçinin, memurun elinde içi reçel dolu bir poşet vardı. Sokakta, apartman merdiveninde karşılaşan dostlar, komşular, yabancılar "Nerde veriyorlar reçeli?.. Kaça aldın?" diye soruyorlardı.

Bu kadar soru sorulmasın diye memurlarla işçiler reçelleri ya gazeteye sarıyor ya da siyah naylon poşete koyuyorlardı. Böylece akılları sıra komşuların gözü kalmayacaktı.

Belediye otobüslerinin ön camında, sigara paketi, çay bardağı ve yapma çiçeğin yanında, taksilerin torpido gözlerinde, ekmek fırınlarında saatin yanındaki torbada reçel kavanozu vardı. Bakkallar ve kooperatifler üyelerine, dostlarına, komşulara reçeli tek değil, başka bir mal ile birlikte veriyorlardı.

Önce reçeli haşere ilacı ile birlikte verdiler. Haşere ilaçları tükenince yara bandı vermeye başladılar. Sonra kulak temizleme çubukları. Hani daha çok çocuklar için yapılan, ucu pamuklu ince çubuğu olanlardan. İşçilerle memurlar itiraz ettiler:

"Haşere ilacı sonbaharda, yara bandı da durup dururken verilmez ki. Süt çocuklarının kulak temizleme çubuğunu ne yapacağız biz? Evimiz haşere ilacı, yara bandı, kulak temizleme çubuğuyla doldu taşı! Neden bu zulmün, insafsızlığın önüne geçilmez?!"

Bunun üzerine kooperatifler yara bandı, kulak temizleme çubuğu ve haşere ilacı vermekten vazgeçip, yerine halı şampuanı verdiler. Şehir, kasaba, köy, mahalle bakkallarının önünde kuyruklar oluşmuştu. Kimileri de kuyrukları seyredip reçelcilerin haline gülüyordu.

Celal'in annesi:

"Öldürseler, seninle şikâyete gitmem. Aklımdan zorum mu var, koskoca kadın halimle peşine düşeceğim de bu reçel kavanozunun kapağı neden açılmıyor diyeceğim öyle mi! Açılmazsa açılmasın canım, cehenneme kadar! Böyle olsaydı, her gün herkes işini gücünü bırakır, mahkemelerde sürünür, o kapı senin bu kapı benim şikâyet eder dururdu. Al işte, daha dün meyve aldım. İnsafsız herif başımı çevirmeye kalmadan üç çürük portakalı sokuşturmuş, dört sağlam portakalla karıştırmış! Sıvı deterjan aldım. Neden yapmışlar bilmem; cildim soyulmaya başladı. Bu sabah sen ekme aldın ya. Gördün mü yarısı yanık, yarısı hamurdu! Sen daha geçen gün ayakkabı aldın. İki gün dayanmadı; pençesi düştü yolda giderken. Bir kutu hurma aldım. Üstten birkaç sıra iyiydi, alttakiler ekşi. Şikâyet edip dava açmaya kalkarsak işimizi gücümüzü bırakıp o mahkeme senin bu mahkeme benim dolaşır, milleti kendimize düşman ederiz."

Celal:

"Ama anneciğim bu farklı."

"Ne farkı varmış? Kime desen 'Reçel kavanozunun kapağı açılmıyor. Reçel fabrikasından şikâyetçiyiz!', gülerler adama be. Ya aklımdan zoru var ya da iş arıyor kendine derler. Davulun sesi uzaktan hoş gelir. Bak üşüttün, burnunu çekip duruyorsun, yüzünde renk kalmadı. Git birkaç portakal soy da ye. Ne zamandır taktın şu reçel kavanozuna. Boşuna üzme kendini. Eline bir şey geçmez."

"Gidip Zeyneli Bey'e şikâyet yazımızı gösterelim. Şikayeti-mizden sonuç alır mıyız almaz mıyız, o söyler."

"Hayır alamayız. Elâlem alay eder bizimle."

Celal pencereden başını uzattı. Baktı, salonları aydınlık. Zeyneli Bey karısıyla bağırışıp duruyor. Gölgeleri perdeye vuruyor, yaka paça hırlaşıp duruyorlardı.

"Anne, kavga!"

"Ne zaman bir misafirleri olsa, misafirler gidince başlarlar ağız dalaşına. Nasıl misafirmiş onlar? Neden onların yanında

böyle dedin? Niye çayı geç getirdin? Misafirler varken gülüşür oynasınlar, misafirler gitti mi..."

"Hayır anne, misafir meselesi değil. Dinle, bak!"

Zeyneli Bey'in sesi duyuluyor, gölgesi perdede hareket ediyordu. Konuşuyor, ellerini o yana bu yana sallıyordu.

"Hayır karıcığım. Ben beceriksiz değilim. Ne zaman bir şey lazım olsa alıyorum. Bizim reçele ihtiyacımız yok. Ne zaman reçel aldık ki şimdi reçel alalım? Bırak Allahaşkına elâlem reçel peşinde koşarsa koşsun. Ben gitmem; boğazıma düşkün de değilim. Çok kişi de benim gibi."

"Neden meslektaşlarından örnek almıyorsun? Çoluk çocuklarından kuş sütünü eksik etmiyorlar. Hani şu sevgili arkadaşın Rızahânî; karısı reçelin hanidir bulunmaz olduğunu işitti ya, evine günde beş altı kavanoz reçel taşıyor. Sizin kooperatifiniz var. Mutlaka reçel veriyorlardır da sen almıyorsun. Uyanıklar senin yerine alıyorlar."

"Bizim kooperatif reçel getirmedi."

"Öyleyse, mektup yazın, hepimiz imzalayın altını, verin müdürünüze, o düşünsün gerisini. Bugün yandaki hastanenin kooperatifi önünden geçiyordum; baktım, hastabakıcılar, işçiler, doktorlar kuyruğa girmiş, reçel alıyorlar. Millet reçel alıp stok yapıyor. Ama biz kurulmuşuz yerimize, dünya umurumuzda değil."

"Reçel yemezsek ölür müyüz hanım?"

"Ölmeyiz. Et, peynir, süt ve fasulye yemezsek de ölmeyiz. Hava yeriz. Ne zaman, ne dersem, al getir eve. Yemeyiz dersen, ölmeyiz. Bir misafir çıkıp gelse eve, mesela kardeşin, karısı, çocukları Şiraz'dan kalkıp gelseler, sabahleyin sofrada kahvaltılık ne koyacağız önlerine? Tereyağlarını neyle yiyecekler? Hadi bizi boş ver; koyarız başımızı yere, senin düşüncesizliğin yüzünden ölene kadar bir şey yemeyiz, ya misafirler n'olacak? Eskiden beri böyleydin sen. Valla evi, mutfağı düşünmesem, şu iki eski halı, kıcı kırık mobilyalar, dört kabımız da olmazdı. Ne talihsizmişim de sana aldanmışım!"

Kadının yüzünün iri gölgesi tüm perdeyi kaplamıştı. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Zeyneli Bey'in sesi geldi:

"Reçel için mi ağlıyorsun yani şimdi?"

"Hayır, talihime ağlıyorum. Ne günah ettim de ömrümü şu evde geçirdim! Binlerce insan gibi sen de evine iki kavanoz reçel al getir diyemeyecek miyim? Yarın öbür gün o zavallı yaşlı adamla yaşlı kadın çıkıp gelseler, mesela kızlarının yanına, sabah önlerine koyacak bir zerre reçelim yok."

"Ben reçelci değilim. Ananın babanın canı reçel çektiyse, yanlarında getirirler reçellerini!"

"Allah'a şükür vücudum sağ. Henüz elim ayağım tutuyor. Sen istesen de istemesen de yarın sabah reçel arayacağım. Yarın şu rafları reçelle doldurmazsam, insan değilim. Abime telefon edeyim de gelsin aramızdaki şu meseleyi konuşsun bir. Artık seninle yaşamaktan, huysuzluğundan yoruldum, usandım!"

Celal'in annesi:

"İnsanların sözlerini dinlemek doğru değil. Belki konuştukları şeyi duymamızı istemezler. Çekil pencerenin önünden. Şu apartmanlar ne kötü! İnsan öhö dese, duyuluyor."

"Anne, yarın sabah şikâyete gidelim mi?"

"Tutturdun sen de ha! Dersine, ödevine bak. Yarından sonra sınavın var."

"Sen gelmezsen, ben kendim giderim."

"Git bakalım hadi! Ben de sana ne yapacağımı bilirim! Kendi başına oraya buraya şikâyete gitmen olmaz; ben ölmedim hâlâ."

Celal'le annesinin yüzlerinin gölgesi cama vurmuştu ve alt kattan görülüyordu. Sesleri yüksekti. Zeyneli Bey karısına:

"Sözlerini dinlememiz doğru değil, çekilelim kenara, haydi."

14

Şebder reçel fabrikasından iki kişi geldi Bakkal Ahmed Bey'e:

"Selamün aleyküm."

"Aleyküm selam, buyrun."

"Şu erkek çocuğunun adresini istiyoruz. Hani ilk kez sizin dükkâna gelip de reçel kavanozunun kapağı açılmıyor diye şikâyet etmek isteyen çocuk. Kaç gündür aradıysak da bulamadık evini."

“Valla evinin yerini bilmiyorum, ama şu sokaklardan birinde olmalı. Her müşterimin adresini bilemem ki.”

“Size ne dedi?”

“Çok kızgındı. Şebder fabrikasını şikâyet etmek için bir dilekçe de yazmış. Gösterdi bana. Sağlık Müdürlüğü’ne de gitmiş. Annesini de götürecekti. Önceden sizin dağıtımçıya da söyledim gözünüzü dört açın diye. Kavanozlarınızın kapağı neden açılmıyormuş, söylemediniz bir türlü. Neymiş işin aslı?”

“Teknik arızası varmış. Fabrikanın teknik sorumlusu sebebini bulmak için araştırma yapıyor.”

“Reçelleriniz zehirli değildi. Kanseri yaptığını söyleyenler de var.”

“Yok daha neler! Söylenti bunlar. Siz niye inanıyorsunuz ki? Şu çocuğu nerede bulabiliriz?”

“Genellikle buradan geçer. Okul dağıldı mı, çocuklar buradan geçer. O da çocuklarla birlikte olur. Kaldırımında beklerseniz, görürsünüz. Arabanızı çekip daha aşağı park edin. Burada ceza keserler. Çocuklar yarım saate kalmaz gelirler.”

“Biz tanımıyoruz onu. Gösterir misin?”

“Görürsem, tabii.”

Fabrika temsilcilerinden biri gidip arabada oturdu, öteki de bakkal dükkânının önündeki kaldırımında dikildi. Beklemeye koyuldular. Okullar dağıldı. Kız erkek bütün çocuklar ellerinde çanta, kitap, kaldırımını doldurdular. Temsilciler, biri arabadan, öteki kaldırımdan çocukları gözlüyordu. Hangi çocuk olduğunu da bilmiyorlardı. Gelip geçen çocuklar tıpkı ağaçtaki serçeler gibi cıvılcıvcıldaşıyorlardı. Temsilcilerden biri çocuğu bulma ümidiyle reçelden bahsediliyor mu diye konuşmaları dinliyordu. Tesadüf bu ya, hepsi de reçelden söz ediyordu. Hep reçel, hep reçel! Temsilci şaşırıp kalmıştı. Bakkala gitti:

“Gel hele, bak şu çocuklara. Hangi çocuğu?”

Çocuklar dükkâna dolmuştu.

“Amca, iki gazoz.”

“Amca külahlı dondurma var mı?”

“Ahmed amca kalem var mı?”

“Yok. Bu güzel değil. Silgisinden ver.”

"Ahmed amca, bir saattir dikiliyoruz şurada; tıdığın yok!"

"Ne istediniz hanım kardeşim?"

"Reçel var mı? Hangisinden olursa olsun, fark etmez. Bu çocuk yedi bitirdi beni, 'Herkes reçel alıyor da niye biz almıyoruz?' diye. Canı reçel çekmiş. 'Sana evde pişiririm' diyorum, 'Hayır, kavanozdaki reçelden istiyorum' diyor. Varsa, bir kavanoz verin."

"Nerdee, fabrikalar topladı. Kalanını da yarım saatte götürdüler. On gündür reçel müşterisini geri çeviriyoruz."

"Beyim, reçel kavanozunun kapağı kapalı olsa ama içinde reçel olmasa, kavanozu alır mısınız?"

"Olur mu canım, içinde reçel de olacak. Boş reçel kavanozu ne işime yarar?"

"Hurma var mı?"

Çocuklar birbirinin üstüne çıkıyordu. Temsilci:

"Dışarı gelip de şu oğlanı bir göstersen olmaz mı? Hepsi gitti."

"Sen de tam zamanında geldin hani! Başım kalabalık görmüyor musun?"

Celal geldi. Yanında arkadaşları da vardı. Fabrika temsilcisinin önünden geçti, arabada olanın önünden ama temsilci onu fark edemedi.

15

Zeyneli Hanım sebze ile yoğurt almış, eve geliyordu. Sokaklarının köşesinde, bir arabanın yanında iki adamın beklemekte olduğunu gördü. Şaşkındılar, o yana bu yana bakınıyorlar, her geçene bir şey soruyorlardı. Zeyneli Hanım yanlarına gitti:

"Bir yeri mi arıyordunuz?"

"Evet hanımefendi, ama bulamadık. Bu sokaklardan birinde oturuyor dediler ya... Birkaç gündür bu sokakta, arka sokaklarda dolanıp duruyoruz."

"Kimmiş? Ne iş yaparmış?"

"Bir erkek çocuk. Bir süre önce caddedeki bakkaldan reçel almış."

"Ha, tanıdım. Adı Celal. Bizim komşu. Siz reçel fabrikasının

dan mı geldiniz? Evet evet o. Birkaç gün önce akşam bizim eve geldi, kocamdan yardım istedi, sizin fabrikayı şikâyet edecekmiş de. Annesi karşı çıkıyordu, 'faydası yok' diyordu. Ama aklına koymuş bir kere, mutlaka şikâyet edeceğini söylüyordu."

"Peki siz onu tanıyor musunuz?"

"Tabii tanırım, bizim üst katta otururlar. Zavallıların mali durumları iyi değil. Birkaç yıl önce araba çarptı babasına; rahmetli oracıkta öldü. Özür dilerim benim önden gitmem lazım."

"Rica ederim. Siz yalnız evi gösterin bize, yeter."

Sokakta ilerliyorlardı. Zeyneli Hanım önden, fabrika temsilcileri de ardından geliyorlardı. Biri Zeyneli Hanım'ın ağır poşetini taşıyordu.

"Bir şey soracağım, bağışlayın. Şimdi kaliteli ve ucuz reçel nerede bulunur acaba?"

"Ne kadar istiyorsunuz?"

Yirmi otuz kavanoz kadar. Ama reçellerin iyi olması lazım. Kapakları da rahat açılanından. Hem kendim için hem de yatılı okuyan çocuklar için istiyorum. Ben orada gönüllü çalışıyorum da.

"Hanımefendi, komşunuz Celal ve annesini ne kadar tanır-sınız, nasıl insanlardır?"

"İyi insanlardır. Annesi çalışkan, iyi bir hanımdır. Celal de kötü çocuk değil hani. Ama benden duymamış olun. Ana oğul sürekli didişir dururlar; biz hep duyarız seslerini. Odalarının perdesinden görürüz bazen; bağırışır durmadan. Oğlan inatçı mı inatçı. Ama bizim onlarla uğraştığımızı düşünmeyin sakın! Ne de olsa, komşuyuz. Kulaklarımızı tıkayamayız ya. İşte geldik, evleri yukarıda. Ama şimdi evde kimse yoktur."

"Hanımefendi bir sorum daha var; ana oğul çetin ceviz de-ğillerdir inşallah?"

"Ne demek yani?"

"Yani onlarla anlaşmak mümkün mü?"

"Valla onu bilemem, ama bildiğim bir şey varsa, oğlan aklına koymuş bir kere; şikâyet edecek gibi geliyor bana."

Zırrrrr. Zil sesi duyuldu.

"Kim o? Celal, bak bakayım, kim var kapıda?"

Kapıyı açmadan önce, pencereye gidip aşağıya baktılar. Kapıda iki adam vardı. Birinin kafası dazlaktı ve elinde bir çiçek vardı. Öteki de pasta kutusu taşıyordu; naylonda da başka bir şey. Zeyneli Hanım da pencereden izliyordu. Koşup çıktı yukarı.

"Bunlar reçel fabrikasından gelmişler. Sabah geldiler; yoktunuz siz."

Celal:

"İşi bağlamaya gelmişler. Açma kapıyı. Bakkal Ahmed Amca söylemişti yana yakıla beni aradıklarını."

Zeyneli Hanım:

"Sizin burada olduğunuzu söyledim ben."

Zırrrrr.

Annesi:

"Yine çaldılar zili. Kapıda bekletmek doğru değil."

Her ikisi de memnundu. Ana oğul birbirine bakıp gülümsediler. Celal havalara girmişti, annesi de takdirle bakıyordu oğluna.

Zeyneli Hanım:

"Niçin bakıyorsunuz öyle? Biriniz gitsin de kapıyı açsın."

Celal:

"Sen git anne."

"Sen burda dur, ben koca kadın gidip kapıyı açayım öyle mi!?"

Zırrrrr.

Zeyneli Hanım bir koşu aşağı inip kapıyı açtı.

"Buyrun, evdeler."

Adamlardan biri reçel kavanozları kolisini verdi Zeyneli Hanım'a.

"Sizin reçeller. Otuz kavanoz var, her cins reçelden. En iyisinden."

"Çok teşekkür ederim, borcum ne kadar? Önce buyrun içeri, Celal ile annesi evde."

Reçel kolisi ağırdı. Hanım sesini yükseltti:

"Zeyneli! Gel, reçel kolisini çıkar yukarı."

Zeyneli duymazdan geldi. Öbür tarafa geçti. Karısı iyice hırslandı.

17

"Bu beceriksizler reçel kavanozunu alamamışlar oğlanın elinden."

"Niye, bulamamışlar mı yoksa evini?"

"Bulmasına bulmuşlar. Çiçek, pasta filan götürmüşler. Ne yapmış ne etmişlerse de, kavanozu ellerinden alamamışlar. Ana oğul 'Kavanoz bizde değil' demişler. Daha çok şey istedikleri anlaşılıyor. Hatta kavanozu geri almak, şikâyetten vazgeçmek şartıyla oğlana bir top hediye etmeye bile söz vermişler. Yanaşmamışlar bir türlü. Başka bir şey düşünmeli."

Fabrika müdürüyle teknik sorumlu aralarında konuşuyorlardı. Müdür teknik sorumlunun zevkine göre cam fabrikasına sipariş verilen yeni kavanozlardan birini alıp baktı. Kavanoz çok şikti. İnce belli ve üstünde hoş desenler vardı. Yaprak ve sapıyla iki iri erik.

"Güzel, değil mi?"

"Öncekinden de çok küçük."

"Reçelden üçte bir iktisat. İşin aslı kavanozun güzelliğinde. Bir de plastik kapak yaptırırız; önceki sorunlar olmaz, daha kolay açılır."

"Önceki kapaklar niye açılmıyormuş, anlaşılamadı hâlâ."

"İnceliyorum."

"Bu incelemeniz daha ne kadar sürecek?"

18

Her akşam, gece yarısına kadar Zeyneli Bey'in evinden bağırsı çığırsı yükseliyordu. Celal ile annesi pencereye gelip, gölgelerine bakıyorlardı. Saç saça baş başaydılar. Zeyneli Hanım'ın sesi duyuluyordu:

“İyi ya, sen git yat. Bu iki ihtiyarla ne işin olacak?”

“Yapamam, yapamam karıcığım. Sinirlerim bozuk. Musluk sesi, buzdolabının kapağının açılıp kapanması, tuvaletin kapı gıcirtısı. Şimdi de biri kalkmış girmiş mutfağa, gözleri görmüyor, çarpmış tencereye! Dang! Uyuyamıyorum!”

“Bunlar birkaç gün misafirimiz olacak. Sofranda bir lokma ekmek yeseler çok mu gelir sana? Sık dişini gidecekler.”

“Gelmişlerse, hoş gelmişler. Başım üstünde yerleri var. İsterse bir yıl kalsınlar. Ama reçel yemesinler. Bunlara daha ne kadar reçel yedireceksin? Mahvettin zavallıları!”

“Ben vermiyorum, kendileri yiyorlar. Reçeller kalırsa, köpürür, biri yer, zehirlenir diye korkuyorlar. Reçel yeyince susuyorlar. Su içmeleri lazım. Su içmek için de lavaboya gidiyorlar. Banyonun menteşesi yağsız kalmış, gıcırıyor. Bunları söyleyeceğine yarın banyo kapısının menteşelerini yağla biraz.”

“Hayır karıcığım, mesele susamak falan değil. Kan şekerleri yükselmiştir belki; şeker hastalığı diyorum! Yarın şunları laboratuvara götür de baktır bir, neden geceleri bu kadar hareketleniyorlar? Sağlık alameti değil bu. Kızlarınsın sen. Niçin düşünmüyorsun onları? Neden bu kadar reçel aldın bilmem ki? Bu zavallılar şeker hastası olsunlar diye mi?”

“Hepsini kendimize almadım tabii. Bir koli de yatılı kızlar için aldım.”

“İnşallah zavallı çocuklar hasta olmazlar!”

“Çocuk onlar. Bir şey olmaz.”

“Neden olmasın? Her şeyin fazlası zarar.”

Gırç gırç ve lavabo kapısının açılıp kapanma sesleri geliyordu. Zeyneli Hanımın babasının gurt gurt su içişi gece yarısı apartmanın sessizliğini bozuyor, Zeyneli Beyin tüyleri diken diken oluyordu:

“Daha ne kadar reçel kaldı?”

“On, on iki kavanoz.”

İhtiyar adamcağızın gözleri seçemedi, yine çarptı tencereye; dang!

Tarihî filmde önce evlerde sunucunun sesi yankılanıyordu:

“Siz tereyağınızı ne ile yersiniz?”

Televizyon ekranında tombalak, tertemiz bir oğlan çocuğunun yüzü beliriyordu. Seyircilere dönüp dudaklarını büzüyor “Güzel Şebder reçeliyle” diyordu. Üstünde yaprak ve sapıyla iki iri erik desenli, ince belli bir kavanoz görünüyordu.

Spikerin sesi:

“Hangi reçeli seversiniz?”

Ağzının etrafı reçelli küçük ve sevimli bir kız çocuğu utanç utangaç:

“Hepsini; çilek, erik, kiraz, incir, turunç.”

Ekranında kavanozlar sıraya giriyor, dönüyor, dönüyordu.

Spiker yutkunarak, sıcak bir eda ile:

“Evet, her tür reçel, ama Şebder markasıyla” diyordu.

Celal televizyon programını görünce gitti yattı.

Buzdolabının üstündeki reçel kavanozuna ışık vurmıştu ve pencereden giren ışıktaki pırıl pırıl parlıyordu.

İki at getirmişlerdi sokağa. Kır atlar şaha kalkıyor, kişniyordu. Komşular pencerelere çıkmış, atlara bakıyordu. İki adamın üstünde garip giysiler vardı, eski askerlerinki gibi. Kırmızı konik külahlar, uçlarında ponçikler, şal, pembe cüppe, parlak düğmeler, omuzlarda apoletler, yüksek mavi çizmeler. Adamlar atları dizginlerinden tutmuş bekliyorlardı.

Annesi hızlı hızlı reçel ekmek yiyordu. Adamlardan biri bağırdı: “İnin aşağı!” Celal annesine “Gidelim, geç kalıyoruz” dedi. Annesi “Bırak bir şeyler yiyeyim. Çok açım” dedi. Annesi ekmek reçel yerken bağırdı: “İki ayağımı bir pabuca soktun, reçeli gömleğime döktüm işte!” Annesi en güzel giysisini giymişti, Hacızâde’nin kızı Şehla’nın düğününde giydiğini. Annesinin giysisine reçel bulaşmıştı ve silinmiyordu. Sinirlenmişti adamakıllı Celal. “Çabuk ol anne.” Atlar, adamlar yolu tıkamış.

Bakkal Ahmed Bey dört tekerliyle geçmek istiyordu. Bir fıçı reçel almış, elinde kepçe herkese reçel veriyordu. Kadınlar evden çıkıyor, ellerindeki kâseleri Ahmed Bey'e uzatıyorlar, o da kepçeyi kâselere boşaltıp paralarını alıyordu. Kadının biri beyaz bir önlük geçirmişti üstüne. Celal'in yanına gidip nasıl şikâyetle bulunacağını söyleyen kadındı bu. Bas bas bağıriyor, sokağı bakkalın başına yıkıyordu. İnsanlar toplanmıştı başlarına. Ahmed Bey arabasını itip atların yanına geldi. Yolu kapamışlardı çünkü. Celal'in annesi reçel dökülmüş giysisiyle apartmandan aşağı indi. Celal de kapağı açılmayan kavanozu alıp annesinin ardından geldi. Ahmed Bey arabasını atların ayağına çarpınca eski asker kılıklı adamlarla bir kavgadır başladı. "Bu atlar devlet malı" diyorlardı. Celal ile annesi atlara bindiler. Adamlar dizginleri tutup sokaktan çıktılar. Kadınlar, adamlar pencerelerden onları seyrediyorlardı. Celal'in keyfi yerindeydi. Başını dik tutmuş, kasıla kasıla komşulara bakıyordu. Atlar caddeden geçti. Orada da herkes atlara, Celal'e, annesine baktı. Büyük bir salonda. Koltuklar, sandalyeler diziliydi. Kadınlar, erkekler oturuyordu. Celal ile annesi atlardan inince iki adam daha geldi ve onları salona aldılar. Orkestra çalıyordu. Celal annesiyle kadınların, erkeklerin arasından geçti. Başköşede, yukarıda bir adam oturuyordu. Baştan ayağa beyazlar giyinmişti. Göğsünde bayrak vardı. Celal ile annesine yaklaşmalarını işaret etti. Yaklaştılar. Adam: "Kavanozu verin bana" dedi. Celal kavanozu verdi adama. Kadınlar, erkekler bir ağzıdan bravo dediler. Adam bir harekette kavanozun kapağını açtı. Orkestra sevinç şarkısı çaldı. Adam Celal'e altından bir biblo vererek "Kutlarım sizi! Ülkemizde bu kadar dikkatli, hiçbir şeyi umursamazlık etmeyen gençler olduğu için mutluyum. İşte onlar..."

"Kalk Celal, amma da uyudun ha! Sayıklıyordun. Neler diydün sen? Hadi kalk, geç kaldın okula!"

Celal gözlerini ovuşturdu, etrafına bakıp gülümsedi. Buzdolabının üstünde duran reçel kavanozuna göz attı, kapağı açılmayan kavanoza.

Yara bandı zamlanmıştı. Hiç mi hiç bulunmuyordu. Eczaneler her ilaç alana iki yara bandı veriyordu. Çünkü herkesin eli kolu yara bere içinde kalıyordu. Elde kalan ve evlerde dizi dizi duran reçel kavanozları çocukların hatta büyük insanların elinden düşüp şangır şungur kırılıyor, cam kırıklarını toplarken ellerini kesiyorlardı. Bazen de küçük bir cam kırığı gözden kaçıyor birinin ayağına batıyordu. Yara bandıyla birlikte reçel alanlar hallerinden memnundu.

Reçeller oraya buraya döküldüğü için haşereler ürüyordu. Karafatmalar, kırmızı karıncalar evlerdeki bütün girintili yerleri, komodinleri, gardropları sarmıştı. Halıların altı, mobilyaların arası, yatakların içi karınca kaynıyordu. Karıncalar geceleri insanların kulaklarına, burun deliklerine kaçıyor, onları tatlı uykularından uyandırıyor. Herkesin canı burnundaydı. Homurdanıyorlar, uykusuzluk çekiyorlardı. Kavga ediyorlar, kimi zaman da birbirlerinin üstüne çullanıyorlardı. İşte burada kulak temizleme çubukları işe yarıyordu. Her taraf yapış yapıştı. Halılar, mobilyalar, araba koltukları, mutfağın zemini. O kadar reçel dökülmüştü ki yere. Karıncalar cirit atıyordu. Günden güne çoğalıyor, pantolon paçalarında, gömlek kollarında geziniyor, insanları kaşındırıyorlardı. Millet sinir küpü olmuştu. Bazen bir karınca şoförün paçasından içeri dalıyor, canını yakıyordu. Şoför öndeki araca bindiriyor, sonra aşağı inip yalvarıyordu. Herkes yana yakıla haşere ilacı arıyordu. Havalalar soğumaya yüz tutmuştu tutmasına ama haşere ilaçları durmadan zam yiyordu. Halı şampuanları da yok satıyordu.

Zeyneli Hanım yaşlı annesiyle babasını laboratuvara götürmüş, orada şeker hastalığından çılgına dönenleri görmüştü. Çoğunun kan şekeri tavana vurunca laboratuvarda almıştı soluğu. Zeyneli Hanım sırada bekliyordu. Annesiyle babası da yanındaydı. Tahlil sonuçlarını alacaklardı. Öte başta bankta oturan bir adam öfkeden deliye dönmüş bağırıyordu:

“Alın kardeşim bunları; alın milletin elinden! Millet böbrek, kalp hastası oldu. Kör olacaklar, kör! Yemeyin şu reçelleri. Atın

gitsin. Canınızdan olacağınıza, malınızdan olun daha iyi. Kör oluyorsunuz, kalbiniz tutuyor, gece gündüz böbreğinizden yakınıyorsunuz; iyi mi ya bunlar?"

Yanında oturan şişman kadın:

"Sen atıyor musun peki? Onca zahmet çekip, kuyruklarda bekledikten sonra, karneyle, paranla aldığın reçeli dökmeye için elverir mi? Varsın çocuklarım, torunlarım yemesinler de hasta olmasınlar. Ben yerim; yaşım geçti nasıl olsa!"

"Ye öyleyse, sonra da git tahlile; bak bakalım şekerin kaçça fırlamış! Hastalanırsan, söylenme bana. Geceleri de sabahlara kadar inleme. Gece yarıları su içmeye, tuvalete çıkmaya kalkma sakın!"

Kadın kalktı, kahırlanıp gitti.

Zeyneli Hanım'ın tahlil sonuçları geldi.

Yüksek şeker gözünü vurmıştı. Babasının hali annesinden beterdi. Dünyası karardı birden.

Babası:

"Ne yapacağız şimdi?"

Annesi:

"O kadar reçel yedin ki... Boğazına hâkim olamadın vesse-lam, sonunda olan oldu işte!"

Zeyneli Hanım:

"Üzülme baba, ilaç alırsın. Reçel yemezsen, şekerin düşer aşağı."

Babası:

"Yatılı çocukların yanına gidelim. Ben öğretmenim. Ömrümü çocuklarla geçirdim. Onları görmek, her gün görmek istiyorum. Gözlerimde fer kaldıkça her gün görmek istiyorum onları. Parka götürün beni. Ağaçları, çiçekleri görmek, kuşları seyretmek istiyorum. Dünya gözümde kararmadan önce torunlarımı görmek istiyorum."

Boğazı düğümlendi, kalktı.

Laboratuvardan çıktılar. Kaldırımında adamın biri eski reçel kavanozlarını üst üste dizmiş bağıırıyordu:

"Yarı fiyatına reçel. Her cinsten reçel!"

Zeyneli Hanım durup reçellere bir göz attı. Annesine dönerek:

"Ne kadar ucuz satıyor! Bedava, bedava!"

Dört kavanoz incir, şeftali, gül ve havuç reçeli satın aldı.

“Nasıl olsa bir işe yararlar. Gün gelir, bunları dört misli fiyatına alırız.”

Yola koyuldular. Caddenin başında, az ötede eczanenin karşısında yaşlı adamın biri oturmuş baston satıyordu. Zeyneli Hanım'ın babası durdu; güzel, kullanışlı bir baston satın aldı. Bastonunu vura vura yola koyuldu.

Kaldırımında yürürken orada burada düğme görüyorlardı. Yerlerde her cinsten düğmeler vardı. Beyaz, siyah, kahverengi, pembe, irili, ufaklı. Erkek gömleklerine, kadın mantolarına ait. Kilo alıp da göbek bağlayanların gömlek ve manto düğmeleri kopup kaldırıma düşüyordu. Zeyneli Hanım'ın annesi eğilip düğmeleri topluyordu.

22

Bir sabah Celal'in evinin önünde gıcır gıcır siyah bir araba durdu. Gündüzleri pencerenin önünde durup Şebder reçel fabrikasından birilerinin gelmesini bekleyen Celal sevinmişti. Başını uzatıp baktı. Genç ve şık bir adam arabadan indi, eve doğru geldi. İkinci katın zilini çaldı.

“Anne, anne! Geldiler, geldiler! Nihayet geldiler. Reçel fabrikasından geldiler.”

“Biliyordum geleceklerini.”

Celal annesiyle gıcır gıcır siyah arabanın arka koltuğuna geçtiler.

Celal yeni hırkasını, çoraplarını giymişti. Sevinçli, muzaffer bir edayla reçel fabrikasına gittiler. Celal reçel kavanozunu elinde tutmuş, kavanozların, kutuların, makinelerin, reçel kazanlarının önünden geçiyordu. Kadın, erkek fabrika işçileri iki yana dizilmiş, onları alkışlıyor, hoş geldin diyorlardı. Annesiyle genç adam Celal'in iki adım ardından geliyordu. İşçilerin genç adama verdikleri selama bakılırsa, büyükbaşlardan biri olmalıydı. Fabrika idare binasının önüne gelince genç adam öne geçti, Celal ile annesine dönerek:

“Buyrun, hoş geldiniz. Ben fabrika sahibinin oğluyum. Burası da babamın odası.”

Büyük, mobilyalı bir odaya buyur etti, işine gitti.

Müdür ufak tefek bir adamdı. Öyle fabrikatörlere de benzediği yoktu, ama müdürdü işte. Masasının karşısındaki koltuklara oturmalarını işaret etti. Bir kere öksürdüktan sonra:

“Fabrikada yapılan bir hatadan dolayı beni uyardığınız için size müteşekkirim. Arızanın peşinde koşmasaydınız, azmetmeydiniz, belki de aylarca, yıllarca hatamızı anlayamayacaktık. Mesele fabrikanın kapısına kilit vurulması ya da tazminat değil. Önemli olan hiçbir tüketicinin kavanoz kapaklarının açılmayış nedenleri üstüne kafa yormaması. Herkes suyun altına tut di-yordu. Oysa mesele, sıcak suya tutmaktan daha önemli. Çayınızı içtikten sonra birlikte gidip asıl sorunu size arz edeyim. Böylece bu süre içinde bizim de boş durmadığımızı ve sebebi bulduğumuzu anlarsınız.”

Celal ile annesi çaylarını içtikten sonra kalktılar. Celal masadaki kutudan bir bisküvi aldı, ağzına atınca annesi ters ters baktı “Çok ayıp!” dercesine. Müdür, Celal’in getirdiği kavanozu aldı, birlikte odadan çıktılar. Bir koridordan geçip kapısında “Mühendis” tabelası yazılı başka bir odaya doğru yürüdüler.

İçeri girdiler. Mühendis uzun, beyaz bir önlük giymişti üstüne. Şişmandı ve göbeği biraz sarkmıştı. Ama nazik, efendi bir insandı. Masasının üstü çeşit çeşit kavanoz doluydu; mikroskobu da vardı.

Mühendis, Celal ile annesini görünce söze girdi:

“Öğleyin yemek yerken, kavanozların neden açılmadığını düşünüyordum. Birden gözüm pilavla birlikte yarısına kadar içtiğim masadaki kolaya ilişti. Evet, baktım, eğri bir şişe. Önce şişeyi, altındaki bir şeyin eğri olduğunu düşündüm. Altında ne varsa aldım, düzelttim masanın üstünü. Baktım, yine eğri. Avucuma aldım, elimi uzattım, bir gözümü kapayıp uzaktan iyice baktım; evet, eğri, kavanozun kendisi eğriydi. O zaman kapağı açılmayan kavanozlardan birini elime aldım, sonra elimin üstüne koydum, masanın üstüne koydum, altını düzelttim, uzaktan baktım, sol gözümü kapatıp baktım; evet eğriydi. Cam fabrikasındaki işçi kavanozun kalıbını eğri çıkarmış. Hemen hemen iki milimetre eğri bırakmış. Herhalde dalgın olmalıydı o sırada. Belki bir hafta, belki on gün fabrikadan kavanozlar eğri çıkmış.

Kavanoz kapakları takılırken sorun çıkmamış, çünkü makineyle kapanmış. Ama sıra açmaya gelince tüketici pösteği saymış. Çünkü kapak kavanoza iyi oturmamış ve dişler birbirine geçmiş. Tüketici bıçak ucuyla ne kadar zorlarsa zorlasın açılmaz.”

Müdür:

“Sıcak suya tutulsa da sonuç alınmaz.”

Celal:

“Bıçağın ucu da kâr etmedi.”

Annesi:

“Tüketici bin lanet okudu.”

Müdür:

“Bize küfretmiş. Oysa küfredecek yerde sizin gibi sebebini araştırmalıydı. Kutlarım sizi.”

Mühendis:

“Gidelim, fabrika müdürü bizi bekliyor. Önceden telefonla randevu aldım ve bu delikanlı annesiyle geliyor, ona cevap ver, dedim.”

Mühendis, Celal’in açılmamış reçel kavanozunu eline aldı, diğerlerinden önce odadan çıktı. Celal ile annesi de ardından çıktı dışarı. Bir arabaya binip cam fabrikasına gittiler. Fabrika işçilerinin, makinelerin arasından geçtiler. Celal ile annesi peşlerinden gidiyordu. Reçel fabrikasının müdürü gelmemişti. Mutlaka bir işi çıkmış olmalıydı. Cam fabrikası işçileri reçel kavanozuna, mühendise, Celal’e, annesine bakıp hoş geldin diyorlardı.

Cam fabrikasının müdürü onları karşılamaya geldi. Reçel kavanozunu başmühendisin elinden alıp önden yürüdü. Celal annesiyle onu izledi. Mühendis fabrikaya döndü. Fabrika müdürü önden önden giderken Celal ve annesiyle konuşuyordu:

“Fabrikamız 3877.5 metrekare alan üzerine kurulu. 1423 metresi altyapı. 1977’de kuruldu. 214 işçi ve memur çalışıyor. Bunların kırkı bayan, geri kalanı erkek. Onlar için bir kooperatif de kurduk. Lojman yapmayı da düşünüyoruz. Biz burada işçilere iş elbisesi, ayakkabı ve güvenlik kaskı da veriyoruz. Yine de maalesef bazı işçilerimiz dalgacı. Kendilerini işlerine vermiyorlar, mesela bu işçi gibi.”

Meşrubat şişesi kalıbı hazırlayan bir işçinin yanına geldiler. Fabrika müdürü, mühendis, Celal ve annesini gören işçi işini bı-

rakıp esas duruşa geçti, selam verdi. Fabrika müdürü Celal'in açamadığı kavanozu işçiye verip:

"Gafûrî Bey, şu kavanozun kapağını açın bakalım."

İşçi kavanozu eline aldı. Evirdi, çevirdi, ne yaptı, ne ettiyse de açamadı. Parmaklarının ucunda tutup tek gözüyle uzağa tuttu, ağzını eğdi:

"Evet, haklısınız. Bana bir saat izin verirseniz bu bey ve annesiyle bir yere gidip geleceğim."

"Pekâlâ. Fabrikanın arabasıyla gidin."

İşçi reçel kavanozunu eline alıp ön koltuğa geçti; Celal de annesiyle arka koltuğa oturdu. İşçi "Kusura bakmayın, sırtım size dönük kaldı" dedi. Fabrika arabası bir caddeden dalıp öbür caddeden çıktı, döndü, dolaştı, Celal'in okulunun önünde durdu. Celal'le annesinin gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmıştı.

"Bu da ne demek?"

Arabadan inip okula girdiler. İşçi, Celal'in reçel kavanozunu eline aldı, bahçede oynayan çocukların arasından geçti. Ana oğul da işçiyi izlediler. Birbirlerine bakıyorlar, neden buraya geldiklerini kestiremiyorlardı.

Çocuklar işçiyi, reçel kavanozunu, Celal'i, annesini görünce, her biri bir şeyler söyleyip, bir laf yumurtladı.

Okulun müdür yardımcısı yaklaştı:

"Evet, kimle görüşecektiniz?"

"Ben Hüseyin Gafûrî'nin babasıyım. Onunla konuşmak istiyorum."

Müdür yardımcısı Celal'in annesine döndü:

"Peki sizin ne işiniz var? Sabah telefon edip Celal'in gelmeyeceğini söylememiş miydiniz?"

İşçi:

"Bunlar benimle birlikte geldiler. Oğluma bu çocukla annesini göstermek istiyorum."

Celal, Hüseyin Gafûrî'yi tanıyordu. Sınıf arkadaşıydı ve arkasındaki sırada oturuyordu. Hep kareli gömlek giyerdi. Uzun, ince boyunlu, derslerde pek varlık gösteremeyen bir çocuktü.

Müdür yardımcısı afallamıştı. Reçel kavanozu, Celal, annesi ve Gafûrî'nin babasının birbiriyle ne ilişkisi olabilirdi? Akıl erdrememişti bir türlü. Celal'e:

“Şu reçel kavanozu yine okulda ortalarda geziniyor ha?”

İşçi:

“Ben getirdim... Oğlum nerede?”

“Bekleyin biraz.”

Müdür yardımcısı saatine baktı ve teneffüs zilini çaldı. Gafûrî'ye de hoparlörden seslendi.

Okulun bahçesinde baba oğul yüz yüze duruyordu. Babası reçel kavanozunu eliyle kaldırıp bağırdı:

“Kapağı açılmayan şu yamuk kavanoz, uzayan saçlarını kestirmek için seni okuldan kovdukları günün sonucu! O gün annen fabrikaya telefon etti; okuldan kovduklarını söyledi bana. Dünya başıma yıkıldı sandım, aklım başımdan gitti ve dalgınlıkla kalıbı bozuk çıkardım.”

Babasının sesi okul bahçesinde yankılanıyordu. Çocuklar başlarına toplanmıştı. Reçel kavanozu babasının elindeydi ve herkesin görebileceği kadar yukarı kaldırmıştı.

Üç beş çocuk bahçe kenarında top oynuyorlardı. Çocuklardan biri gizlice gerilip topun altına vurdu. Top döne döne geldi, geldi, Gafûrî'nin babasının elinde duran kavanoza çarptı. Kavanoz yere düşüp şangır şungur kırıldı. Reçeller yerde yayılıp akmaya başladı. Kavanoz kapağında hâlâ kırık cam parçaları vardı.

Celal kırık kavanozun kapağına acı acı baktı. Dudağını ısırıp gitti.

Teneffüs sona ermişti.

“Çocuklar, haydi sınıflara!”

23

Yatılı kız çocukları gürültü patırtı ediyorlardı. Serçe gibi cıvıldaşıyor, kikir kikir gülüşüyorlardı. Zeyneli Hanım'ın annesiyle babası bahçe kenarında bekliyorlardı. Babası, elinde ilaç dolu bir naylon poşetle çocukları ve yaramazlıklarını izliyordu. Bastonuna dayanmış gülümsemekteydi.

Çocuklar getirilen yeni mantoları giyerlerken Zeyneli Hanım da onlara yardım ediyordu. Manto düğmeleri düz ve ters

olarak dikilmişti. Düğmeler iliklenince düğme aralarında gözü rahatsız eden kırışiklar oluşuyordu. Çocuklar hayretle düğmelere ve kırışiklara bakıyor, avuçlarıyla ve parmak uçlarıyla kırışikları düzeltiyorlar ama tekrar kırışiklar ortaya çıkıyordu. Çocuklar cicili bicili mantolarıyla o kadar meşgullerdi ki düğmelerin arasındaki birkaç kırışik onlar için sorun değildi. Ama küçük bir kız parmağını kaldırdı ve müdire hanıma sordu:

“Öğretmenim, neden bütün mantoların önü kırışik?”

Kış, 1997

Musibet

Böyle bir şey Mazlûm'un başına ilk defa geliyordu. Belki de biraz anormaldi. Başlangıçta biraz telaşlanıp mustarip oldu. Giysisini çıkardı aynanın karşısına geçti. Elini sürdüğü zaman vücudundaki bütün kıllar dökülüyordu. Hatta kollarındaki, koltuk atlarındaki ve diğer pek çok yerindeki kıllar. Böyle devam edecek olursa, vücudunda tek bir kıl bile kalmayacağını düşündü. Başkaları anlayacak olsa, hali perişan olurdu. Karısı Mazlûme'ye ne desin? İnanmıyordu. Bu defa masanın üstünden pamuğu aldı, göğsüne sürdü. Kılları korkunç bir şekilde, yumak yumak döküldü. Dudaklarında sinirli bir tebessüm belirdi. "Ne musibet!" diye homurdandı.

Mazlûm, üç dört gün boyunca vücuduna el sürmeye cesaret edemedi. Kıllarının dökülmesinden korkuyordu. Banyo yaptığı beşinci gün vücudundaki bütün kıllar su ve sabunla birlikte döküldü. Sanki doğuştan tüysüzdü. Hepsinden kötüsü, el ve ayakları pırl pırl ve tüysüz kalmıştı; cascavlaktı.

Mazlûme, geceleri yataktayken Mazlûm'un haline üzülmeğe başlamıştı. Çünkü şimdiye kadar onun tenini böylesine beyaz ve cascavlak görmemişti. Kocasının plastik oyuncak bebeklere ne kadar benzediğini düşündü. Elbette bu konuyu ona açmadı. Elini kocasının kalçasına koyunca, onun beyaz ve yağlılığından biraz iğrendi. "Neden böyle yaptın?" diye sordu. Mazlûm, "Bu bir musibet" demekle geçiştirdi. Bir daha da ne Mazlûme bir şey söyledi ne de Mazlûm.

Hemen hemen her şey tabii seyrinde gidiyordu. Hatta Mazlûm'un tüysüz oluşu bile artık bir gerçek olmuştu. Bazen

Mazlûm uzun süre aynanın karşısında durup, tüysüz vücudunu binbir üzüntü içinde inceliyordu. Bu durumda mahzun gözleri durgunlaşıyor, ona acınası bir hal veriyordu. Tüm vücudunu mutlak, eziyet verici ve dertli bir sessizlik kaplıyordu. Pencereyi açıp, başını sokağı boşluğuna uzatmak, haykırmak geliyordu içinden. Gırtlak yırtılana kadar bağırarak istiyordu ama asla mümkün değildi. Her halükârda o bir mazlûmdu. Kalın bir duvar. Onunla ürkek sesi arasında büyük bir engel. Onunla arasında isyancı bir varlık vardı. Bu da, Mazlûm'un, tüm acılığına rağmen adamakıllı kabul ettiği tek gerçektir ve alışmıştı ona.

Mazlûm bir sabah, her zamanki gibi masa saatinin ziliyle uyandığında, esnerken gözü yastığa ilişti. Tarif edilmez bir kararsızlıkla yüreği çarpmaya başladı. Yastık onun saçlarıyla simsiyah olmuştu. Kuşkuyla ve inanmayarak elini başına sürdü. Emin olmak için elini saçlarına daldırdı. Bir avcunu dolduracak kadar saç parmakları ile sıktı. Avcunu açınca bir tutam saç gördü. Birkaç kez bu işlemi tekrarladı. Saçı her defasında bir öncekinden daha çok dökülüyordu. Mazlûme'yi uyandırıp konuyu ona açmak istedi. Fakat sonra vazgeçti. Mazlûme'nin nasıl olsa durumu anlayacağını düşündü. Küçük aynayı alıp yüzüne tuttu. Saçları, tüyü seyrekleşmiş horoz gibi gülünç bir hal almıştı. Kendisinden utandı. Elini saçlarına daldırdı. Bir daha. Bir daha. Saçları demet demet yolunuyordu. Sanki başında hiç mi hiç saç kökü yoktu. Mazlûm sirk soytarılarından daha gülünç bir şekilde girdiğini düşündü. Sonra, dairede onu gördüklerinde şaşıracakları, belki biraz da alaya alacakları, dedikodu çıkaracakları, baş başa verip fısıltılaşacakları aklıma geldi. Çünkü onlar uzun zamandır böyle bir olayın peşindelerdi. Özellikle dairedeki muhasebeci hayli geveze ve ağzı bozuk biriydi.

Mazlûme uyandığında, Mazlûm her şeyi söyledi ona. Mazlûme faltaşı gibi açılmış gözleriyle Mazlûm'un seyrek saçlarına bakakaldı. Sonra "Bu o kadar önemli değil. Eninde sonunda bir gün saçların dökülecekti" dedi. Mazlûm "Ama bu çok ani oldu" dedi. Mazlûme "Başka çare yok katlanmak lazım. Yoksa yıllarca saçlarını dökülmesine şahit olmak zorunda değilsin" diye cevap verdi. Mazlûm "Ben de öyle düşünüyorum" dedi ve ikisi de sustu.

Üç dört gün sonra, Mazlûm'un tam tepesinde direnen iki üç tel saçtan başka bütün başı kendisine mahsus parıltısıyla dazlaklaşmıştı. Üzerine ışık vurunca ilginç bir parlaklık veriyordu. Sanki yağlanmış gibiydi. Öyle ki, Mazlûm için de acayip, inanılmaz ve birazda rahatsız ediciydi. Aynanın karşısında bağdaş kurup saatlerce oturuyor ve saçsız başına bakıyordu. Şimdiye kadar kendisini hiç bu kadar küçülmüş ve hakirleşmiş bir halde görmemişti. Hep saçlarını tarayıp, parlaması için özel yağ sürdüğü zamanı hatırlıyordu. Bir zavallılık duygusu yüreğinde feriyat ediyordu.

Artık tarak, onun için değersiz ve hatta azap verici bir şey olmuştu. Geçmişteki güzel günlerin geride kaldığını düşünüyordu. Şimdi durum tamamen farklıydı. Çevresindekilerin ona karşı duygularını bilmeyi, kendisinden nefret edip etmediklerini veya acıma duygularını uyandırıp uyandırmadığını öğrenmeyi çok arzu ediyordu. Fakat durmadan kendi kendine "Bunlar asla mühim değil. Mühim olan, aslına bakmaktır. Asıl olan, bana bunun bir musibet olduğunu söylüyor" diyordu. Sonraki facia başladığında Mazlûm'un yüzündeki bütün kıl ve tüyler ansızın dökülmeye başladı. Öncekilerden daha korkunç ve seri olarak... Hatta ince kaytan bıyıkları da kurtulmadı. Hepsinden önemlisi, kaş ve kirpiklerinden boşalan yerler daha çarpıcı ve çirkin görünmekteydi. Vücudunda ilaç için tek bir kıl kalmamıştı. İğrenç ve çirkin bir şekil almıştı. Bir tür hakirlik ve aşağılık duygusu sülük gibi vücudundaki tüm damarlara yapışmıştı. Nadiren konuşuyor, evden dışarı çıkmıyordu. Bir köşeye çekilip dazlak başını ellerinin arasına ahyordu. Karısı Mazlûme, yanındayken soğukkanlı ve hatta mutlu görünmeye çalışmakla birlikte, yalnız kaldığı zaman yılan gibi çörekleniyor ve konuşmuyordu. Mazlûme bütün komşulara, kocasının göreve gittiğini söylemiş, onlar da inanmıştı.

Birkaç ay geçti. Soğuk bir sonbahar günü Mazlûm, el ve ayaklarındaki tırnaklarının kolayca ayrılıp düştüklerini hissetti. Tırnaklarını yerlerine yapıştırmak için çok çaba sarf etti, ama faydası olmuyordu. Henüz tırnaklarını düşünürken dişleri de sallandı ve birer birer düştü. Birkaç gün sonra ne parmaklarında bir tırnak ne de ağızda bir diş kalmıştı. Acayip bir ya-

ratık oluvermişti. Dudak ve avurtları ihtiyarlar gibi çarpıcı bir görünüm kazanmıştı. Ağzı bir çukur gibi yüzüne göçmüştü. Sesi belirsiz bir haldeydi. Artık Mazlûme bile bu et ve kemik yığınının Mazlûm olduğuna zor inanıyordu. Zorunlu haller dışında Mazlûm'un yanına nadiren gidiyordu. Elbette Mazlûm da ona, yalnız yemek getirmek veya boşalan tabakları götürmek için yanına gelmesini söylemişti. Karısı Mazlûm'un odasına girince onunla asla konuşmuyor, mümkün oldukça yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Biraz korkuyordu. Ama korkusunun asıl nedeni, Mazlûm'a bakarak işkence etmek istemeyişiydi. Kimse yokmuş gibi sessiz sedasız odaya girip çıkıyordu. Mazlûm da Mazlûme'nin ayak sesini işitince bir köşeye çekilip kıvrılıyor, başını ellerinin arasına alıp gizlenmeye çalışıyordu.

O gece Mazlûme boş yemek kaplarını almak için odaya girdiğinde hayretler içinde, Mazlûm'un yemeklere el sürmemiş olduğunu gördü. Dönüp Mazlûm'un rengi uçmuş suratına baktı. Her zamankinin aksine başını saklamıyordu. Hiçbir şeyden habersiz olarak oturmuş, yüzünü alaycı bir gülümseme kaplamıştı. Mazlûm'un bakışlarındaki ağırlık onu biraz telaşlandırdı. Kuşkuyla yaklaşp, karşısında yere oturdu. Mazlûm'un bakışları ona eziyet veriyordu. Mazlûme "Düşünüyor. Başı devamlı büyüyor ve sırtından kamburu çıkıyor" diye geçirdi içinden. Kısacası son sözünü söyleyince, Mazlûme cereyan çarpmış gibi yerinden fırlayarak "Bu hiç de akıllıca değil!" dedi.

Mazlûm "Başka çare yok. Ben bu konuda çok düşündüm. Artık hiç kimse beni tanımıyor. Biz başı yerde insanlarız. Bundan sonra da böyle olabiliriz. İhtiyatlı ve boyun eğen insanlarız biz. Burada bulunmamla başka bir yerde bulunmam neyi değiştirir ki? Her halükârda toplum içinde erimiş gitmişiz. Şaşılacak bir şey yok bunda. Çaremiz de yok zaten. Katlanmak lazım. İnsanın, içinden gelen dertli sesi yine içine gömmesi lazım, başka bir yere değil. Biz ancak bir kurduz. Olsak olsak ateşböceği oluruz. Bir böcek zaman içinde elini ayağını oynatır, kıpırdanır. Biz de balçık içinde yaşadıkça kıvranırız, yavrular ve yaşarız. Pislik olmayınca o da olmayacaktır" diye cevap verdi.

Kocasının sözleri bitince Mazlûme takatsizce mırıldandı: "Ne musibet!" Sonra kapıyı açıp yavaşça çıktı.

Birkaç gün sonra Mazlûme büyük bir sirkte, kalabalık seyircilerin arasında oturmuş eğlencelik yiyordu. Yuvarlak gösteri meydanında, maymuna benzer şekilsiz bir yaratık o yana bu yana zıplayıp maskaralık yapıyor, insanlar onu parmaklarıyla gösterip gülüyordu. Mazlûme'nin yanına oturan yaşlı bir kadın "Zavallının ne mazlum görünüşü var!" dedi ona. Mazlûme çekirdek kabuğunu tükürerek "Bütün kurtlar dışardan mazlum görünür" dedi.

Yaşlı kadın Mazlûme'nin yüzüne anlamsızca baktı. Belli ki hiçbir şey anlamamıştı.

Şuşu Can

Geçen bayramın ikinci günü müydü, üçüncü günü müydü ne, akşama doğru kapı açıldı, Menûçehr ile İsviçreli karısı Jaklin içeri girdi. Selamdan, hoşbeşten sonra laf lise yıllarındaki ortak dostumuz Ebulhasen Han'dan açıldı.

"Menûçehr, hiç iyi yapmıyorsun. Ebulhasen Han senden çok şikâyetçi. 'Avrupa'dan dönünce ona hoş geldine gittik ama ziyareti iade etmedi' diyordu. Ne olursa olsun, o bizim dostumuz; bizden büyük üstelik. Hiç olmazsa bayram ziyareti için bir kere git evine" dedim.

Gerçekten de Ebulhasen Han benden ve Menûçehr'den büyüktü; iki de oğlu vardı.

Menûçehr "Valla çok meşguldüm. Jaklin yalnız ve yabancı olduğu için onunla ilgileniyordum. Ama istersen, şimdi gidelim evine. Hem îadeyi ziyaret olur, hem bayram ziyareti" dedi ve bir köşede oturan karısına konuşmamızı tercüme etti.

Menûçehr bir yıl kalmıştı İsviçre'de ve oradan getire getire sadece bir kadın getirmişti.

Söz günlük konuşmanın sınırını geçince Menûçehr Fransızcanın inceliklerini anlamak ve anlatmak için bir mütercime ihtiyaç duyuyordu.

Jaklin de muvafıktı. Gittik.

Ebulhasen Han güler yüzle bizi salona aldı. Karısı Kamer-cun ile kayınvalidesi Şâzde Hânım'ı tanıştırdı bizimle. Selam, hal hatır sorma faslından sonra Menûçehr:

"Eveet; Ebulhasen Han, şimdi kaç çocuğun var?" diye sor-du.

Ebulhasen Han: "İki oğlum var. Büyüğü yedi, küçüğü iki yaşında."

Menûçeher: "Adlarını ne koydun?"

Ebulhasen Han: "Büyüğü Kamuran, küçüğü Şebâheng. (Karısına hitaben) Kamercun, çocuklar nerde?"

Kamercun: "Valla Şuşu yattı. Kami de buralardadır. (Seslendi) Kami Can, Kami Can... Bir dakika gel buraya... Beyefendi, bu Kami var ya, küçükken aynı Amerikalı çocuklar gibiydi. Maşallah, bin kere maşallah! O kadar beyaz ve toplu bir çocuktuk ki bilemezsiniz. Şimdi biraz değişti... Bakalım Jaklin Hanım oğlumu beğenecek mi? Bizim çocuklar mı daha güzel, İsviçreli çocuklar mı? (Seslendi) Kami Can, bir dakika gel buraya..."

Üstünde okul önlüğüyle, başı iki numara makineye vurulmuş, birkaç parlak yara izi görünen yedi yaşında bir oğlan çocuğu girdi içeri.

Şâzde Hanım: "Selam verdin mi?"

Kami: "Selam."

Ben ve Menûçeher: "Oooo selam, selam yakışıklı..."

Çocuğu Jaklin'e tanıttılar. Genç kadın tokalaşmak için elini çocuğa uzattıysa da, çocuk bön bön baktıktan sonra annesine gitti.

Kamercun: "Maşallah bu çocuk öyle akıllı öyle akıllı ki... Notları hep pekiyi..."

Şâzde Hanım: "Kami Can, hadi ödevlerini getir."

Oğlan dışarı çıktı biraz sonra elinde kirli bir defterle çıkageldi.

Ben ve Menûçeher defterin kirli sayfalarına, kargacık burgacık yazılara bir göz attık. "Tevânâ buved herki dâna buved"* dizisini yazmıştı. Bir ağızdan "Beh beh beh! Maşallah, gerçekten yazısı güzelmiş!" dedik.

Menûçeher: "Bunu kendisi mi yazdı, yoksa siz yazarken elinden mi tuttunuz?"

Kamercun, Şâzde Hanım ve Ebulhasen Han birlikte: "Hayır, kendisi yazdı."

Ebulhasen Han oğlana sertçe bakınca, çocuk burnundan parmağını çıkardı.

* Firdevsî'nin *Şehname*'sinin giriş kısmında yer alan beyit. "Bilgili olan güçlü olur." (MK)

Şâzde Hanım: "Kami Can, Menûçehr Han Bey'e şiirini okudun mu?"

Kami: "Ben bilmiyorum onu."

Kamercun: "Şımarma, oku şiirini hadi!"

Kami: "Ben bilmiyorum onu!"

Kamercun: "Bu çocuk o kadar utangaç ki sormayın. (Kami'ye) Oku canım... Beyler yabancı değil."

Kami babasının, annesinin, ninesinin ısrarı üzerine okumaya hazırlanıp gözlerini haliya dikti, okumaya başladı: "Hemî ey peser pend-i âmûzgâr... Hemî ey peser pend-i âmûzgâr*..."

Ebulhasen Han bir sonraki dizenin ilk kelimesini anımsattı: "Gerâmî."

Kami: "Gerâmî ço cân dâr o şov huşyâr...** Gerâmî ço cân dâr o şov huşyâr... gerâmî ço..."

Ebulhasen Han yine sonraki beytin ilk kelimesini yavaşça oğluna hatırlattı: "Bedan to."

Kami: "Bedan to hemî der cihan ey peser ki âmûzgâret buved çon peder...***"

Ebulhasen Han: "ki âmûzgâr."

Kami: "ki âmûzgâr... ki âmûzgâr..."

Ebulhasen Han: "ki âmûzgâr ez peder."

Kami: "ki âmûzgâr ez peder bihter est****... ki âmûzgâr ez peder bihter est... ki âmûzgâr..."

Ebulhasen Han: "ki û râ besî."

Kami: "ki û râ besî... ki û râ besî... ki û râ besî ilm ender ber est*****"

Ebulhasen Han, Kamercun ve Şâzde Hanım onu alkışlayınca biz de ister istemez alkışladık. Kamercun ile Şâzde Hanım çocuğu öptüler.

Kamercun: "Ama bu çocuk bu kadar ders çalışmasına rağmen ağzma bir lokma yemek koymuyor... O kadar az yiyor ki..."

Menûçehr konuşmaları karısına tercüme etti.

Jaklin: (Fransızca) "Peki niye doktora götürmüyorlar?"

* Evlat! Öğretmeninin nasihatini. (MK)

** Canın kadar kıymetli bil; akıllı ol. (MK)

*** Yavrucuğum; bil ki dünyada / Öğretmen geçer baban yerine. (MK)

**** Çünkü öğretmen üstündür babandan. (MK)

***** Çünkü onun çok ilmi var. (MK)

Kami annesinin kulağına bir şeyler fısıldadı ve şekerleme kabını işaret etti. Kamercun sus anlamında kaş göz edince çocuk ısrar ederek ayağını yere vurup somurttu.

Kamercun: "Gel canım, dışarı çıkıp gelelim. (Kami'yi elinden tutup götürdü)."

Şâzde Hanım: "Bu çocuk o kadar sessiz sakın bir çocuk ki anlatamam. Tıpkı annesi gibi. Onun da çocukken çıtı çıkmazdı."

O sırada evin bir başka köşesinden birkaç tokat, ağlama ve bağırış sesleri duyduk.

"Anneciğim hata ettim... Tamam, bir daha yapmam anneciğim.. Anneciğim!.."

Kamercun birkaç dakika sonra geldi: "Kami'yi öbür odaya götürdüm. Ödevlerini yapacak da... Bu çocuk ders çalışmayı o kadar seviyor o kadar seviyor ki..."

Menûçehr'le beraber rahat bir nefes aldık.

Şâzde Hanım: "Kamercun, Şuşu Can uyandıysa, getir buraya da Menûçehr Han Bey görsün. Daha önce gördüğünde Şuşu çok küçüktü."

Menûçehr bana, ben ona çaresiz çaresiz baktım.

Kamercun seslendi: "Fâtîme Sultan, Şuşu uyandıysa, getir buraya."

Daha biz iki üç kelime konuşmadan kapı açıldı; hizmetçi kadın, gözleri şişmiş, iki yaşında somurtkan bir çocuğu salona getirdi.

Kamercun: "Ah kurban olduğum!.. Ah hayran olduğum!.. Hadi koş amcaya..."

Çocuk iyice somurttu.

Şâzde Hanım: "Gülüşüne kurban olduğum... anasının kuzusu!.." (Çocuğu kucakladı.)

Menûçehr: "Bunları Jaklin'e tercüme et. Bana ne dediğini soruyor."

"Söyle ona; hiçbir mânâsı yok" dedim.

Şâzde Hanım çocuğu yere bıraktı: "Şuşu, hadi git amcanı öp..."

Çocuk yürüyemediği için bu cümle, çocuğu kaldırıp öpmeye mecbur etti beni. Ama çocuğa yaklaşacak oldum, zır zır ağlamaya başladı; annesine koştu.

Kamercun: "Ah Allah canımı alsın! Bu çocuk niye yabanîlik ediyor bugün? Maşallah sabahtan akşama kadar sesi çıkmaz, herkesin kucağına gider... N'oldu bilmem ki?.. Belki de uykusu başına sıçradı... (Çocuğu kaldırdı) Ağlama, o gözyaşlarına kurban olayım!"

Şâzde Hanım: "Galiba Bey'in gözlüğünden korktu!"

Kamercun: "Bu çocuk daha bu yaşında öyle akıllı, öyle istidatlı ki sobanın ordaki duvarda asılı resimlerimizi tek tek tanır."

Sobaya doğru baktık. Bütün aile fertlerinin resimleri görü-lüyordu. Ortada Ebulhasen Han'ın 18x24'lük resmi yer alıyordu.

Kamercun: (Çocuğa) "Babacığın resmi hangisi Şuşu Can?"

Şuşucan: "Parmağıyla resmi değil, Ebulhasen'in kendisini gösterdi."

Kamercun: "Hayır yavrucuğum; babacığın kendisi değil, resmini." (Çocuğu resimlerin bulunduğu duvarda tam Ebulhasen'in resminin önüne getirdi. Çocuk elini biraz oynatsa tam babasının resmi üstüne gelecekti ama Şuşu, Rita Hayworth'un çerçevesi büyük resmini gösterdi parmağıyla.)

Kamercun: "Maşallah çocuğuma! Vaktiyle bu resmin yerinde Ebul'un resmi duruyordu. Şimdi onu gösteriyor."

Şâzde Hanım: "Beyefendi, bu çocuk, inanın cin gibi... İlgi gösterilirse olağanüstü bir insan olacağından eminim. Mesela iki ay önce Kamercun'la dolaştırmaya çıkarmıştık. O hoparlörlü polis arabalarından gördü... Öyle bir taklit ediyor ki onları, aynen aynen!"

Kamercun: "Şuşu Can, o kocaman arabalar ne diyorlardı?"

Şuşu Can: "..."

Kamercun: "Söyle hadi, o kocaman arabalar ne diyorlardı?"

Şuşu Can: "..."

Hepimiz Şuşu'nun hünerini sergilemesi için sessizliğe gömüldük.

Kamercun: "Söylersen bak ne vereceğim sana... tatlı peksimet..." (Çocuğun gözlerinin önüne bir peksimet yaklaştırdı.)

Şuşu Can: "Peksimet... Peksimet" (Ağlayarak peksimeti aldı.)

Kamercun: "Şimdi söyle hadi, ne diyordu?"

Şuşu Can: (Tatlı peksimeti yerken, elinde olmadan bir ses çıkardı) "adda..."

Kamercun çocuğun ağzını öptü: "Konuşmasına kurban olduğum!.. 'Sayın yayalar' deyişine kurban olayım!.."

Çocuğu bizim aramızda yere bıraktı. Ebulhasen Han, Kamercun ve Şâzde Hanım bir ağızdan ve alkışlayarak "mina naz... naz... naz dare Mina... Mina kâr dare Mina.. sereş fer dare mina..." tekerlemesini söylediler.*

Şuşu Can kalabalığın ortasında hareketsiz duruyordu. Tesadüfen elini kaldırıp bize doğru salladı ve "adda" sesini çıkarınca Kamercun "kurban olduğum, yani "siz de alkışlayın" demek istiyor" dedi.

Biz de alkışlayıp birlikte söylemeye başladık.

"Naz... naz.. naz dare Mina..."

Nihayet Şuşu Can birkaç kez dizlerini büküp doğrulunca bir "Kurban olayım" sesleri yükseldi ki sormayın. Bu naynay dayday şamatası geçmek bilmeyen bir on dakika sonra biter bitmez o tehlikeden kurtulmak için birbirimize baktık.

Kamercun Şuşu'ya bir şekerleme verdi: "Haydi, şimdi git, amcayı öp."

Şuşu Can bana geldi. Kucaklayıp yanağımı uzattım. Şekerleme, salya, sümüğe bulanmış ağzını yüzüme yapıştırdı.

Kamercun: "Şimdi de Jaklin teyzeyi öp."

Sonra sıra Menûçehr'e geldi. Menûçehr Şuşu'yu kucağına aldı. Çocuk diliyle birkaç kelime etti. O sırada birdenbire çocuk gözlerini annesine çevirdi ve "çişi!" dedi.

Kamercun: "Görüyor musunuz, ne terbiyeli, ne akıllı bir çocuk! Bir kere söyledim çişin gelirse söyle diye; bakın unutmuş." (Çocuğu almak için Şuşu Can'a yaklaştı).

Ebulhasen Han: "Bu kelimeyi birkaç dakika önce söylemesi gerektiğini öğretseydin fena olmazdı! Galiba yapacağını yapmış!"

Herkes meraklı gözlerle Menûçehr'e baktı. Menûçehr çocuğu annesinin kucağına verip zoraki bir gülümseyişle "Önemli değil!" dedi.

Ceketinin önünde Umman Denizi haritasına benzeyen büyük bir leke görülüyordu.

Hayıflanmalar ve bir sürü kuru gürültü arasında fırsatını

* Mina'nın nazı var. Mina'nın işi var. Alnunda ışığı var. (MK)

bulup kalkmak için izin istedik. Ev halkı kapıya kadar geçirdi bizi ve kapı ardımızdan kapandı.

Sokağa bakan az aralık kalmış bir pencereden Kamercun, onun arkasından Şâzde Hanım'ın sesleri geliyordu:

Kamercun: "Fâtîme Sultan, biraz üzerlik otuyla mangal getir yukarı."

Şâzde Hanım: "Evet ninem; üzerlik yakın. Çocuklar bu akşam pek dilliydiler; nazar değmesin!"

Kibrit Kutusu

Gözlerini açtığında vaktin ne olduğunu bilmiyordu. Sol elini masanın köşesinde duran sigara paketine uzattı. Bir sigara çekip dudacağına yerleştirdi.

Sigara paketini bir köşeye fırlattı ve elini kibrit kutusuna uzattı.

Kutu boştu.

Onu da fırlattı.

Kutu tavana çarpıp yere düştü. Masa lambasını yaktı.

Masanın çevresine birkaç kibrit kutusu düşmüştü.

Bir bir onlara baktı.

Hepsi de boştu.

Yorganı açtı, yataktan çıkıp oda lambasını yaktı.

Saat ikiydi.

Odanın zeminini tabanlarında buz gibi hissetti.

"Saat iki, vaktin ne olduğunu bilmiyordum."

"Güneşin yakında doğacağını düşündüm."

"Bir kere uyandın mı bir daha uyuyamazsın."

Odayı baştanbaşa dolaştı. Kitap rafları arasında, lüzumsuz kâğıt sepetinde, ceket ve pantolonunun ceplerinde, hiçbir yerde dolu bir kibrit kutusu bulamadı.

Sayfalara işaret için koymuş olabileceği kibritlerin düşmesi ümidiyle her kitabı kaldırıp salladı.

Oda karmakarışıkta. Giysiler, kitaplar düzensiz olarak oraya buraya atılmışlardı. Bavul açıktı.

"Düşün bir kere, biri çıkagelse."

"Sabahın ikisinde odayı böyle görse."

(Sigara dudakları arasında hareket ediyordu.)

"Yanan sigara canlı bir kalbe benzer."

"Bu saatte nereden ateş bulayım?"

"Sanırım bulamam."

"Peki?"

"Belki, canlı kalbimde tutuşur..."

"Niçin böyle zamansız uyandım?"

"Saatın kaç olduğunu bilmiyordum."

"Bir kere uyandın mı, bir daha uyuyamazsın."

"Bu saatte nereden ateş bulayım?"

Yataktan çarşafı çekti. Omzuna atıp, odadan çıktı.

Aralık ayının soğuk gecelerinden biriydi. Çok karanlık ve sessiz bir gece.

Belirli bir yöne gitmeden önce, caddenin ortasında durakladı.

Yola koyulunca da, gerçekten nereye gideceğini bilmiyordu. Gücünün yettiğince karanlık soğuk gece içinde arandıysa da, kimseyi göremedi.

Yalnız cadde lambasının solgun ışığı görülüyordu. Onlar da çevrenin karanlık ve sessizliğini daha derinleştiriyorlardı.

Bir meydana durdu.

Orası daha bir aydınlıktı. Floresan lambaların süt rengi ışıkları meydanı aydınlatıyordu. Ama yine sessizlik hâkimdi. Meydan mağazalarının tümü kapalıydı.

Bir pastaneye doğru yürüdü.

"Belki ocaktan bir ateş bulurum. Hatta sıcak kül bile bana yeter."

Pastane önünde, kaldırımında, bir çarşafa bürünmüştü.

Ocağın içine bakarken çarşaf üstünden sıyrıldı.

"Kimsin? Burada ne yapıyorsun?"

"Bir ateş arıyorum."

"Deli misin yoksa niyetin mi bozuk? Ocak taşı soğuk."

"Sahi mi?"

"Evet, hadi yoluna git."

"Bana bir ateş verebilir misin?"

"Ateş mi?"

“Evet, sigara içmek istiyorum.”

“Sanırım delisin sen. Git işine hadi. Rahatsız edip durma.”

“Bir kibrit kutun bile mi yok?”

“Tiryakinin yanında kibrit kutusu da olur. Hadi git işine!”

Döndü, tekrar yola koyuldu.

Sigara dudakları arasında sallanıyordu.

Yürüdü. Meydanı, lambaların aydınlığı ve her şeyle birlikte gerisinde bıraktı. Adımını daha da hızlandırdı. Bir cadde lambası, bir daha ve sonra üçüncüsü, ona bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Lambaların soluk ışıkları çevrenin sessizlik ve karanlığını daha da derinleştiriyordu.

Birden durdu.

Karşısından biri geliyordu.

Gitti, önünde durdu.

“Kibritiniz var mı?”

“Kibrit mi?”

“Evet, sigara için.”

“Üzgünüm, size yardımcı olamam. Sigara içme alışkanlığım yok.”

“Düşündüm ki...”

“Ne düşündünüz?”

“Düşündüm ki, belki yanınızda kibrit vardır.”

“Hayır, dedim ya size, sigara içme alışkanlığım yok. Ben şimdi evime gidiyorum. Sanırım siz de evinize gitseniz iyi olur.”

Yola devam etti. Sigara dudakları arasında sallanıyordu. Yorgunlukla ayağını öne atıyordu. Zamanın ne olduğunu bilmiyordu.

Bu caddenin lambaları da önceki caddeninki gibi iç karartıcıydı. Karanlıkta ölgün ışık ve sonra sessizlik.

Sakin sakın adım atıyor, sigara dudakları arasında sallanıyordu.

Öylesine heveslendi ki, ondan bir nefes çekip ciğerlerini dumanla doldurmak istedi. Bu ihtiyacı daha da şiddetlendi. Bedenin çözölmek üzere olduğunu hissetti.

Fanila ve sarındığı çarşafta soğuğu hissetti. Ayaklarını öne attıkça soğuktan sarsılıyordu. Zamanın ne olduğunu bilmiyordu. Durdu ve caddedeki lambaları fark etti.

Yine durakladı.

Başının üstünde, yukarıdaki gemici fenerine sarılmış, tami-
rat halindeki köprüyü gösteren kırmızı bir kumaş vardı.

Gemici feneri, caddenin ortasında, üzerinde "Tehlike" keli-
mesi görülen bir tahtaya asılmıştı.

Gemici fenerine doğru yürüdü. Sigarasını onun aleviyle
yakmak istiyordu.

"Kim var orada?"

Cevap vermedi.

Bir polis karanlığın içinden belirdi.

"Ne yapıyordun?"

"Hiç."

"Ne yaptığını bilmek istiyorum."

"Kibritin var mı?"

"Sana ne yaptığını soruyorum, sen benden kibrit istiyorsun!
Söyle kimsin?"

"Sigaramı yakmak istiyorum. Kibrit kutun varsa..."

"Biraz önce bir şeyden yukarı çıkıyordun. Neydi?"

"Gemici fenerinin aleviyle sigaramı yakmak istiyordum.
Kibrit kutun varsa..."

"Kimsin, nerede kalıyorsun?"

"Ben mi?"

"Evet, sen. Nerede kalıyorsun?"

"Numûne şehrinde."

Döndü, görünmeyen bir yere işaret etti. Yani çok uzak değil.
Göz alabildiğince karanlık, karanlıktı.

"Karakola gidelim. Şehirden buraya kadar on mil! Bir kib-
rit kutusu için geldin ha? Pekâlâ, karakolda sana verirler. Orası
kibrit kutusuyla dolu."

Polis koluna sarıldı, karakola götürdü.

Karakol aynı caddenin bitimindeydi.

Birlikte odalardan birine girdiler.

Birkaç adam büyük bir masanın etrafına oturmuştu.

Hepsi de sigara içiyordu.

Masanın üstü kibrit kutusu ve sigara paketleriyle doluydu.

Polis:

"Bunu köprünün yanında gördük efendim. Bir kibrit kutu-
su için Numûne şehrinde geldiğini söylüyor."

“Sen niçin yukarı çıkıyordun?”

“Mümkünse, lütfen sigaramı yakmak için kibriti verir misiniz?”

“Nerede kalıyorsun?”

“Numûne şehrinde. Affedersiniz, kibrit kutularından birini alabilir miyim?”

“Bir yerde çalışıyor musun?”

“Burada yabancıyım. Acaba...”

“Ne zamandan beri Numûne şehrinde kalıyorsun?”

“Üç aydır. Acaba mümkün mü... kibritleri...”

“Yeter artık be! Kibrit kutusuymuş! Sana gösteririm ben kibritçi!”

“Kes artık! Git evine, yoksa hapse atarım seni duyuyor musun? Kibritçi seni!”

Karakoldan çıktığında oldukça yorgunluk hissediyordu. Helezon gibi yalpalayarak caddeden yola koyuldu. Soğuk burnunu yakıyordu. Bedeninin parça parça olmakta olduğunu hissediyordu.

“Sigara içmek faydasız bir iştir.”

“Niçin şimdiye kadar bırakmaya çalışmadım?”

“Nereden ateş bulacağım?”

“Herhalde bulamam!”

Zamanın ne olduğunu bilmiyordu. Caddedeki lambaları görmüyor, gittiği yöne dikkat etmiyordu. Artık hiçbir şeyi hissetmiyordu.

Sarhoş gibi yalpalıyordu.

Sabah olurken derin bir nefes aldı. Kendini yatıştırmak için derin bir nefes daha aldı.

Kendini yatıştırdı. Yürürken, yalpalayarak kendine doğru gelen bir adam gördü.

Adam geldi, önünde durdu. Sigarası dudakları arasında sallanıyordu.

“Kibritin var mı?”

“Kibrit mi?”

“Yanında kibritin var mı?”

“Ama ben...”

Adam dinlemeksizin onun geldiği yöne doğru yürüdü. O da adamın geldiği yöne doğru gitti.

Jeneratör

Kaymakam “Davullar zurnalar çalınsın kuvvetlice” dedi.

Zurnalar çalındı, davullara vuruldu güm güm de güm güm.

Sabah telgraf gelmişti jeneratör iki dizel kamyonla Kirmanşah’tan hareket etti diye. Ahali meydanda toplanmış, çubuk içiyordu.

Daha aylar öncesinden kasabanın asfaltlanmış tek caddesine ahşap elektrik direkleri dikilmişti bile. Bir işçi her gün özel ayakkabısıyla direğe bir tırmanıyor bir iniyor, telleri direktteki porselen kafalara bağlıyordu. Ama bir gece fırtına kopup da bütün direkler devrilince iş bir ay aksadı. Eh, hali vakti iyice olup da yüz tümenlik hisse alanlar ha bire lamba alıp evlerine hat çektiriyorlardı.

Elektrikli radyolar uzun vadeli taksitlerle satılıyor, damlara antenler dikiliyordu. İş gücü olmayanlar ise direklerin altında toplanıp çene çalıyorlardı.

Kaymakamlıktan bir memur, kasabanın üç ileri geleniyle birlikte jeneratörü getirmeye gitmişti. Sağlam çatılı tuğla bir bina inşa edilmişti kasabanın aşağı tarafında. Buraya konulacaktı jeneratör. Davulcuların yüzünden terler akıyor, çubuk içenlerin biri gidiyor, biri geliyordu. Hava kararmaya yüz tutmuştu ki ansızın haber geldi. Uzaktan kamyonların farlarını görmüşlerdi. Ahaliden sesler yükseldi; alkışla birlikte sevinç çığlıkları attılar.

Gaz almak için elinde kristal ayaklı lambasıyla kalabalığa karışan Kelleci Han Can seyircilerin arasından başını uzatıyordu o yana bu yana. Bir hayli öne çıktığı için jandarmanın biri

geriye itti onu. Han Can dengesini koruyamayıp sırtüstü yere yıkıldı, lambası kırılıp tuzla buz oldu. Han Can yerinden kalktı. Gözü lambanın kırık camlarına ilişince öfkesinden mosmor kesildi. Şiş gözlerini devire devire jandarmanın kulaktozuna yaradana sığınıp bir tokat aşk etti. İki jandarma, arkadaşlarının yardımına koştular ve Kelleci Han Can ayaklar altında ezildi. Sonra bir kemik çuvalı jandarma karakoluna götürüldü.

Ablak, beyaz yüzlü kaymakam ahalinin önünde durmuş, biteviye emir verirken uzaktan kamyon sesleri işitiliyordu. Nihayet kamyonlar gelip kasaba meydanında durdu. Herkes hurra çekti. Kaymakam öne çıktı ve kasabanın ileri gelenleriyle şoförler kamyonlardan inerek kaymakamla tokalaştılar. Kasabalılar dört bir taraftan kamyonlara tırmandı. Yürüyerek gidenler kasabanın aşağı mahallesine kadar kamyonlara eşlik ettiler. Bir hafta sonra jeneratörün çalıştırılıp öbür haftaya açılış yapılması kararlaştırıldı.

Jeneratör binasının çevresi mahşer yeriye adeta. Küçük bir vinç, birkaç kalas ve "Ya Ali, ya Ali" sesleriyle jeneratör büyük kapıya yaklaştırılırken halk arasında da bir uğultudur başladı:

"Bu kapıdan zor girer içeri!"

"Girer, girer, sabret hele."

"Nasıl girer yahu, hasta mısın nesen? Bu lokma bu binanın ağzına büyüüük!"

"Ya Ali, ya Ali" sesleri kesildi. Kaymakam parmağı ağzında şaşkın şaşkın bakıyor, şehirden getirilen mühendis ise başını sallıyordu. Binayı yapan mimar, gözlerini dar gelen kapıya dikmişti.

Bir şey yapamadılar o gün. Jeneratörü orada bırakıp gittiler. Jeneratörün binaya girmediği lafı yayıldı ya kasabada, millet kıyı bucak oturmuş, bu meseleyi tartışıyordu.

"Bir ömür karanlıkta kalacağız artık."

"Seninki de laf mı yani, neyimiz var ki elektriğimiz olsun? Boş ver elektriği de ekmeğe suya bak sen."

"Ekmeğini düşün sen, gerisi martaval."

"Yandı gitti paracıklarımız!"

"Ne kadar da kablo almıştık!"

"Lambaları n'apacağız?"

“Az daha fırlatıp atacaktık lambaları.”

“Dün akşam benim hanım öfkesinden dama çıktı; anteni sökü� fırlattı sokağa vesselam.”

“Nerdeyse Meş Yusuf, bakkalın hesabını görecekti.”

“İşimiz Allah’a kalmış. Ancak o genişletir jeneratör binasının kapısını.”

“Yâ miftâhu’l-ferec*, yâ Allah.”

Haber çevre köylere yayıldı. Yaban keçisi yakalayan iki kişi çıktı ortaya. Jeneratörü hiçbir tarafa değdirmeden içeri sokacaklarını iddia ettiler. Kasabalılar da sevindi buna. İzzet ikramla çağırdılar. Keçi avcılarını peşinen yüz tümen aldıktan sonra kasabanın ileri gelenlerinden birinin evine yerleştiler. Her Allah’ın günü gelip binanın önünde dikiliyor, aralarında konuşup binayı işaret ediyor, başlarını sallaya sallaya misafir kaldıkları eve gidiyorlardı. Kapıyı arkadan kilitledikleri için ne yaptıklarını bilen yoktu. Sadece kaldıkları evin büyük hanımı kapının ardından şiddetli horultular işittiğini söylemişti. Nihayet günün birinde iki keçi avcısı da sırra kadem bastı.

Açılış günü gelip çatsa da jeneratör hâlâ binanın önünde toz toprak içinde bekliyordu. Kaymakam konuştu; kültür temsilcisi konuşma yaptı. Posta telgraf müdürü, jandarma komutanı, devlet mahsulleri ofisi müdürü, tekel müdürü, defterdar, orman müdürü, sağlık müdürü daha başka bir sürü müdür konuşma yaptı.

Davul zurnayla yerel şarkılar çalındı söylendi. Kadınlar, erkekler raks ederken çocuklar da jeneratör binasının çevresinde saklambaç oynadı. Davulcular davula vuruyor, insanlar hayal kırıklığı içinde raks edip oynuyordu. Sonunda tatlı dağıtıldı; devlet dairelerinin müstahdemleri kalan tatlıları müdürlerinin evlerine götürdü ve tören sona ermiş oldu.

Daha büyük bir vinç kiralınması, çatının kaldırılarak jeneratörün tepeden içeri sokulması kararlaştırıldı. Öyle de yaptılar; herkes rahat bir nefes aldı. Üç aylık traktör şoförlüğü deneyimi olan birini de jeneratör binasının sorumlusu yaptılar.

İlk gece bütün lambalar yandı. Çünkü traktör şoförü sanki traktör üstündeymiş de tarlayı derinden sürmek istiyormuş gibi jeneratörün devrini yükseltmişti.

* Arapça ünlem cümlesi: Ey rahatlığın anahtarı! (MK)

İkinci gece üç kişiyi cereyan çarptı. Birisi parmağını lambanın duyuna sokmuş, sarı metal kısmı incelemek isterken "Hele dur bakayım, şunun dibinde ne varmış..." demişti. Ötekisi, voltaj bir düşüp bir yükselince, evvelki akşam gibi lambası patlar diye telaşa kapılmış, elektrik düğmesinin üstündeki kabloyu makasla kesmek isterken cereyana tutulmuş, yere kapaklanmıştı. Üçüncüsü bakır ibriği radyo anteni niyetine kullanmaya kalkmış ama ıslak ibrik cereyan geçirince hazreti odanın köşesine fırlatmıştı. Yere düşerken çıkardığı ses tüm kasabadan duyulmuş, adamcağız utancından ailesini alıp terk-i diyar etmişti.

Üçüncü akşam lambalar yanmadı. Dördüncü akşam bir saat yanıp söndü ve bir daha da yanmadı. Bu kez bir söylenti daha yayıldı. "Jeneratör eskiymiş. İsfahan'daki kasabalardan birinde beş yıl çalışmış. Sonra boyayıp kınalamış, bin türlü yeminle yeni motor diye kasabanın ileri gelenlerine yutturmuşlar!"

Bunun üzerine tekrar duvar dipleri, direk altları, her taraf oturup tartışan insanlarla doldu.

"Bütün kabahat bizde!"

"Zorla kendimizi kazıkladık!"

"Bir yıl buğdaylarımızı süne vurur, bir yıl yağmur. Bu yıl da elektrik makinesi canımıza okudu!"

"Mahvolduk!"

"Hayrından kestik umudu, şerri dokunmasın bari."

"Yarabbim, sen bilirsin!"

"Ne yapacağız bu kadar kabloyu, bunca lambayı?"

"Olsa olsa kablolarla kendimizi asarız."

"Lambaları sahibinin başında paralayalım."

"Radyo taksitlerini ne yapacağız peki?"

"Ahh, bittim, tükendim!"

"Şrakkkk."

Sadece, görevi başındayken memura hakaret suçundan hepiste yatıp mahkemeye çıkarılmayı bekleyen Kelleci Han Can'ın kafası rahattı.

Birinci

Sevincinden uçacak gibiydi. Ödülünü koltuğuna kısırmış, hızlı hızlı yürüyordu. Yan yola gelince hızını artırdı. Karanlık basmadan eve varmalıydı. Bugün koşulara katılacağını annesine söylemiş ama yine de geç kalmıştı. Biraz daha gecikecek olsa, annesini köşe başında onu bekler bulacaktı.

Vücudu hâlâ terliydi. Eşofmanının fermuarını yukarıya kadar çekti. Yan yol hep تنها olurdu. Okul dönüşü arkadaşlarıyla hep bu yan yolu kullanırdı. Oysa bugün yalnızdı. Yarış uzadıkça uzamıştı. Oğlunun birinci olduğunu duyunca annesi çok sevinecekti. Annesi söz vermişti bir kere. Birinci olursa, ona bir takım spor eşofmanı alacak, böylece yarışlara katılırken arkadaşları Beşir'in eşofmanını ödünç almak zorunda kalmayacaktı.

Ödülüne baktı. Üstüne sarılmış rengârenk kâğıdı yalnızken açmak istemiyordu. Ödülü annesine vermeyi istediği. Annesi sarılı kâğıdı açacak, sevinecekti. Ödülünün güzel bir eşofman takımı olmasıydı istediği. Böylece annesi biriktirdiği para ile ona eşofman almak zorunda kalmayacaktı.

Çocukcağz yolu tam yarılamışken yanından bir araba geçti, az ilerisinde durdu. Arka kapı açıldı, bir adam indi, arabanın yanında dikildi. Çocuk da durdu. Her nedense, korkuya kapılmıştı. Başını, boynunu Belûçi şalıyla sarmış olan adam ona doğru geldi. Çocuk yürüyüp kapının yanından geçecekti ki adamın sesi yolun sessizliğini bozdu:

“Delikanlı, sen buralı mısın?”

“Evet, ne oldu ki?”

Adam az daha yaklaştı.

“Arabadaki şu ihtiyarı tanıyor musun?”

Arabaya baktı ama bir şey görünmüyordu. Sırtından tanıyamadı onu.

“Adı neymiş?”

Adamla çocuk arasında bir adımlık mesafe kalmıştı.

“Bilmiyorum... Kaybolmuş galiba! Yürüyemiyor da. Nereye gidecekse götüreceğiz. Ona yardım eder misin? Gariban ihtiyar; gözleri de iyi görmüyor.”

Çocuk, yaşlı adamı görmek için arabaya yaklaşmıştı. İhtiyar da Belûçi şalına sarınmıştı. Caddenin loş ışığında arabanın içindeyken yüzü seçilmiyordu. Çocuğa elini uzattı. Ne olduysa, ihtiyar onun elini sımsıkı kavrayıp öyle bir çekti ki çocuk kendini arka koltukta buldu. Hareket edemez olmuştu; kıpırdayacak vakit bulamadan önceki adam da arabaya binip kapıyı çekti. Heyecanla:

“Bas gaza! Çabuk!”

Araba hızla hareket etti. Ön koltukta oturan adam çocuğun başına bir battaniye attı. Arkada oturan iki kişi de çocuğu sımsıkı tutuyordu. Çocuk hiçbir şey yapamıyor, nefes almakta güçlük çekiyordu. Bağırarak istiyordu ama ikisi birden onu öyle sıkıştırıyordu ki nefes almakta zorlanıyordu. Bir ses duydu:

“Radyoyu aç... Aç, sesini daha aç!”

Çocukcağz korkudan ağlamaklı olmuştu; üstelik ne yapacağını da bilmiyordu. Başından battaniyeyi çekip imdat diye bağırarak istiyordu. Çırpındı, tüm gücünü ellerinde, ayaklarında topladı, hareket etmeye çalıştı. Çocuğu sımsıkı tutan adam beline bir yumruk vurdu:

“Boşuna çırpınıp durma velet!”

Tüm vücudu ağrıyordu. Ağlamaya başladı. Tanımıyordu onları. Ne istediklerini de bilmiyordu. Yine kıpırdadı, bağırarak ama radyonun sesi onun sesini bastırıyordu. Böğürüne bir yumruk daha yedi; afallamıştı. Soluk alamadığı için boğuluyor, vücudu yavaş yavaş gevşiyordu.

Araba hızla yol alıyordu. Aracın şiddetli sarsıntısından ve burnuna gelen toz toprak kokusundan, toprak yolda gittiklerini anladı. Annesini hatırladı.

“Zavallı anneciğim! Beni çok merak edecek! Tanrım, yardım et! Bunlar da kim? Benden ne istiyorlar?”

Radyonun yüksek sesi birden kısıldı. Motor sesinden başka ses duyulmaz olmuştu. Artık onu sınıksız kavrayan eller gevşemişti. Daha rahat nefes alabiliyordu. Fırsat bu fırsattı. Tam bağıracakken araba hız kesti, yavaş yavaş durdu. Korna çalındı. Bir gıcirtı duydu. Bir kapı açılmıştı sanki. Az sonra araba yine hareket etti; bir süre gittikten sonra durdu. Kapı açılınca içerisi serin ve temiz havayla doldu.

Adam battaniyeyi çocuğun üstünden çekti, bileğini sınıksız kavrayıp arabadan indirdi. Her yer karanlıktı. Onu çeke çeke götürdü, bir odaya attı; kapıyı da üstüne kilitledi.

Şimdi ne yapacaktı? Odanın ortasında oturup çevresine baktı. Gözleri karanlığa yavaş yavaş alıştı. Az da olsa etrafını görebiliyordu artık. Tekrar dikkatle çevresine baktı. Küçük bir pencereden loş bir ışık vuruyordu içeri. Yine dikkatle bakınca kafes gibi küçücük bir odada bulunduğunu fark etti. Koyun kokuyordu burası. Elini yere sürdü; nemliydi. Ayağa kalktı, pencereden dışarı bakmak istedi ama pencere boyunun yetişmeyeceği kadar yüksekti. Duvara elini sürdü; kaba, eğri büğrü bir yüzeyi vardı. Kapıya yöneldi, açmak için zorladı. Kilitliydi. Yüklendikçe menteşeler gıcırdadı.

Kapı kenarına büzülüp oturdu. Çok korkmuştu. Neden hapsedildiğini anlayamıyordu bir türlü. Ne yapmıştı? Ayağa kalkıp bağırarak geliyordu içinden ama sesinin duyulmayacağını biliyordu.

“Tanrım, yardım et! İmdatıma yetiş Tanrım! Annem ne yapıyordur şimdi!? Tanrım, bunlar beni öldürürse, annem ne yapar? Beni de kaybederse, kederinden ölür! Tanrım, yardım et bana!”

Sessiz sessiz ağlarken bir ayak sesi işitti. Birkaç kişi odaya doğru geldi. Kapının dibinden kalktı, başka köşeye çekilip gözlerini kapıya çevirdi. Duvara yapıştı. Duvar yarılrsa da onu içine çekip gizleyeydi keşke!

Kapı gürültüyle açıldı; içeri birkaç kişi girdi. İlk giren adamın elinde ölgün ışıklı bir fener vardı. Fenerin loş ışığında gelenlerin yüzlerine baktı. Onları daha önce ne görmüştü ne ta-

nıyordu. Biri feneri kaldırıp çocuğun yüzüne tuttu, iyice baktı. Sonra gülümseyerek:

“Demek küçük dostumuz bu! Nasılsın dostum?”

Sesi kalın ve kısıktı.

“Evet Yakup Han, ta kendisi!”

Çocuk Yakup Han’a baktı, gözlerinden korktu. Kalın bıyıkları dudağının altına kadar iniyordu.

Yakup Han yaklaştı; elini çocuğa uzattı:

“Selam!”

Çocuk kenara çekilip elini arkasına sakladı. Yakup Han elini çekti, yeri işaret ederek:

“Biri gitsin, küçük dostumuz için hasır getirsin. Hep ayakta duracak değil ya! Yorulur.”

Çocuk ellerinden kurtulmak istiyordu. Birden kapiya doğru koşup kaçmaya karar verdi ama nereye gidebilirdi? Ne bulunduğu yeri biliyordu ne evinin yolunu. Kesinlikle yakalanırdı. O kaçma fikrindeyken bir hasır parçası getirip duvar kenarına atıldılar. Yakup Han için de iskemle getirilmişti. Yakup Han iskemleyle oturduktan sonra hasırını göstererek:

“Otur dostum!” dedi.

Çocukcağız usulca hasıra oturdu, korku içinde ona baktı. Yakup Han cebinden bir sigara çıkarıp yaktı, sonra gülerek sordu:

“Pekâlâ dostum, adın ne?”

“Benimle işiniz ne? Valla ben bir şey yapmadım! N’olur bırakın, evime gideyim. Annem şimdi çok merak etmiştir beni.”

Yakup Han sigarasından bir nefes çekti.

“Korkma bizden. Seninle işimiz yok. Uslu bir çocuk olursan, sorularımıza cevap verirsen, seninle uğraşmayız. Bu gece seni evine götürür, annene teslim ederiz, tamam mı? Hem, uslu bir çocuk olursan sana güzel bir hediye de alırım.”

Çocukcağız ödülünü anımsadı. Nerede düşmüştü? Arabada mı, yolda mı?

“Söyle bakalım, güzel, gıcır gıcır bir bisikletin olsun ister misin?”

Çocuk bir şey demedi; sadece ona baktı. Ondan ne istiyorlardı da bir bisiklet almaya bile razı oluyorlardı?

Yakup Han sigarayı yere atıp üstüne bastıktan sonra:

“Sen iyi bir çocuğa benziyorsun. Sanırım bana cevap vereceksin. Söyle bakayım, adın ne? Kaçınıcı sınıftasın?”

“Adım İbrahim; Orta birdeyim.”

“İbrahim ne? Yani soyadın ne?”

“Salâhzihî.”

“Doğru mu söylüyorsun? Soyadın Salâhzihî mi? Şu işe bak! Birkaç yıldır babanla arkadaşım. Tesadüfen önceki hafta görüştüm.”

“... müdürlüğünde çalışmıyor muydu? ... neydi adı?”

“Babam iki yıl önce şehit düştü. Bir yerde de çalışmıyordu. Jandarma astsubayıydı.”

Yakup Han iskemleye iyice yerleştikten sonra:

“Evet. yanılıyor olmalıyım. Eee, baban nerede öldü? Savaşta mı?”

“Hayır, kaçakçılarla çarpışma sırasında şehit oldu. Şehit ettiler onu.”

“Allah rahmet eylesin! Sen üzülme. Ben sana baba gibi yardım edeceğim. Ben de kaçakçılardan hoşlanmam. Merhametsiz adamlardır.”

Yakup Han'ın neden böyle konuştuğunu bilmiyordu ama aldatmak istediğinden emindi.

Yakup Han bir sigara daha yaktı.

“Bak İbrahimciğim; hani iki gün önce, ekme almıştın, eve giderken bir şey bulmuştun; kaldırım kenarında.”

Bir süre sustuktan sonra devam etti:

“Kaldırım kenarında bir kutu bitkisel yağ bulmuştun. Hatırladın mı? Şimdi bana söyle; o kutuyu ne yaptın?”

“Kutu mu? Ne kutusu? Yakup Han yemin ederim ki ben bir şey bulmadım. Ben hiç ekme almam. Annem izin vermez. ‘Sen dersine çalış, ödevini yap. Ekmeği ben alırım’ der.”

Yakup Han sigarasının ucunu ısırırdı.

“Bak İbrahimciğim; hani üzmeyecektin! Doğru cevap verirken güzel bir bisiklet alacağım dedim sana. Bizim seninle alıp veremediğimiz bir şey yok. Bak, iki gece önce, Pazartesi günüydü. Şimdi iyi düşün bakalım; kutuyu nereye koyduğunu söyle. Annene mi verdin ha?”

İbrahim biraz düşündü:

“Yakup Han, vallahi doğru söylüyorum. O ben değilim. İki gece önce ben evden hiç çıkmadım. Eğer... eğer bir şey bulsam bile, sahibini arar bulur...”

Yakup Han İbrahim’in sözünü kesti. Döndü, arkasında duranlardan birine bakarak:

“Cebbar, bu çocuk ne diyor yahu! Bana bak Cebbar, beni keleş getirip de malları yediysen, derini yüzerim, anladın mı?”

Cebbar’ın rengi atmıştı. İbrahim ile Yakup Han’ın arasında durdu. Bakışları öfke doluydu. İri kemikli yüzünü kaşıyarak:

“Ya... yalan söylüyor Yakup Han. Ben gördüm diyorum... Bu eşofman da üstündeydi. Aha.. sırtında da on iki yazılıydı.”

İbrahim, Cebbar’ın çatallı sesini tanıdı. Onu kandırıp arabaya, ihtiyara doğru çeken adamın sesiydi.

Yakup Han çocuğa sert sert baktı.

“Kalk bakayım... geri dön!”

İbrahim kalktı, usulca geri döndü. Cebbar’ın söylediği numaranın doğru olduğunu biliyordu.

“Çocuk! Neden sinirlendiriyorsun beni? Eşofmanın arkasında on iki yazdığını bilmiyor musun?”

“Ama bu eşofman...”

Yakup Han çocuğun sözünü bitirmesine izin vermedi. Kalktı, sert bir tokat attı. Çocuğun yüzü hissizleşti. Diş etleri şişmişti sanki. Bir ses kulaklarında yankılandı. Fena halde bozulmuştu. Yüzünü tutup oturdu. Tuzlu bir tad aldı. Elini burnuna götürdü. Kanıyordu. Dudağının kenarından ağzına kan giriyordu.

“Şimdi o kutuyu ne yaptığını söyleyecek misin söylemeyecek misin? Söylemezsen, seni burada öyle bir döverim ki kan revan içinde kalırsın. Anlıyor musun velet! İki gündür ne uyku gördük, ne bir şey yedik!”

Bıyığının ucunu kemirdikten sonra sözünü sürdürdü.

“Söyle bakalım yağ kutusu nerde ulan köpoğlu!?”

Babasına küfredince çocuk kendini kaybetti.

“Köpoğlu sizsiniz! Şerefsizler; gücünüz bana yetiyor değil mi?”

Yakup Han’ın üstüne atıldı. Adam iskemlede otururken İbrahim’in bacağına öyle bir tekme attı ki çocuk iki büklüm olup

yere yığıldı. Yakup Han ayağını çocuğun eline bastırды, sinirli sinirli:

“Şimdi şaka yapmadığımı göstereceğim sana!”

Sonra yanan sigarasını İbrahim’in eline bastırды. Ateşin acısı çocuğun içine çöktü; bağılıyor, inliyor, hem ağlıyor hem kıvrınıyordu.

Yakup Han yine sigarasını onun eline bastırды, kükredi:

“Artık bu son şansın! Bir daha böyle haltlar edecek misin?

Göreceğiz bakalım. Anladın mı?”

Odada bulunanlardan biri söylene söylene dışarı çıktı.

“Kim çıktı dışarı? Habib miydi? Yine yüreği kaldırmadı ha?”

Cebbar:

“Evet Yakup Han. Habib’di. Başından söyledimdi Habib bu işe yaramaz diye. Ödlek, işe yaramaz herifin biri. Sakız satacak yerde, gelmiş kaçak...”

Yakup Han ayağını İbrahim’in elinden kaldırdı; sinirli sinirli:

“Yetti artık be... Diline hâkim ol Cebbar!”

Kalktı, kapıya doğru ilerlerken:

“Cebbar, malları sen kaptırdın, sen bulacaksın. Kadir Han’ı daha fazla oyalayamam. Ne dersem, inanmaz bana. Malları benim aldığımı düşünür. Kadir Han’ı tanırsın, dağıtım için yüz kişiye mal verir; bir gram hata yapmaz. Şakası yoktur; gözümüzü oyar, elimize verir, anladın mı? Şimdi şu çocuğun ağzından lafı al; malları ne yapmış anlayalım.”

Yakup Han yanında iki kişiyle birlikte odadan çıktı.

İbrahim’in eli fena halde yanıyordu. Durumu iyi değildi. Ölmek istiyordu. Burnunun kanaması kesilmemişti henüz. Tükürüğünü elindeki yanıklara sürüp üflüyordu. Yangısı bitecek gibi değildi. Tekrar duvara sırtını verdi; oracığa büzülüp odada kalan iki kişiye gözlerini dikti: Bir Cebbar’a, bir öteki adama.

Cebbar hasıra oturdu, İbrahim’e bakarak:

“Bak çocuk; bana Cebbar derler. Bin kere yemin etsen, sabaha kadar ağlasan, sana zerre kadar acımam. Gözyaşlarını görmeye dayanamayan Habib’e benzemem ben. Bana yalan söyleme. Senin ağzından laf alamazsam, Yakup Han beni kıtır kıtır keser, anladın mı? Ben kendimden eminim; yanılmadığımı bi-

liyorum. Pazartesi gecesi sizin mahalleden geçerken lanet olası pasdarlara* gözüm ilişti. Kutuyu kaldırımın kenarına bırakmak zorunda kaldım. Ama uzaktan gözetledim. Gözümle gördüm. Sen onu alıp götürdün, anladın mı? Gözlerimle gördüm diyorum. Bu eşofman da üstündeydi. Sırtında on iki yazılıydı. Lanet olsun! Yolun karşısına geçtiğinde, peşine takıldım. Ama hangi sokağa girdiğini fark edemedim; seni gözden kaybettim. Yoksa o gece elinden alırdım.”

İbrahim gözyaşlarını, burnundan akan kanı sildi; hık hık ağlayarak:

“Vallahi billahi ben değildim. Bu eşofman da benim değil. Sınıf arkadaşlarımdan birinin. Bugün... bugün koşular vardı. Öğretmenimiz eşofman bulamazsam yarışlara katılamayacağımı söylemişti. Bu eşofmanı bu sabah arkadaşımdan ödünç aldım.”

“Arkadaşının adı ne?”

“Beşir.”

“Evleri hangisi?”

Bitişik komşuları olduğunu söylecekti ki sanki biri dilini tuttu da kulağına fısıldadı: “Hayır İbrahim, söyleme! Arkadaşının hayatını tehlikeye atma!”

İbrahim bir an duraladıktan sonra:

“Evlerini bilmi... bilmiyorum.”

Cebbar küçük kara gözlerini İbrahim’e çevirdi:

“Lanet olası! Benimle dalga mı geçiyorsun?”

Çocuğun göğsüne yumruğunu indirdi. Çocuk nefes alamaz oldu. Bağırsağı, midesi birbirine düğümlenmişti sanki. Gözleri yuvasından fırlamış, acıdan kıvrım kıvrım kıvrınmaya başlamıştı.

“Ya..yalan söylemiyorum. Evlerinin numarasını bilmiyorum. Tek bildiğim, bizden iki sokak yukarda.. oturdukları.”

Cebbar kalktı, odada bulunan diğer adama “Hadi Nâsır, Yakup Han’ın yanına gidelim” dedi; birlikte odadan çıktılar. Nâsır hemen geri döndü, demir iskemleyi aldı. İbrahim’e bakıp gülümsedi. Elindeki feneri hasırım yanına bıraktı, dışarı çıktı. Tekrar kapının kilitlenme sesi yankılandı odada.

İbrahim hasıra uzandı. Tüm vücudu ağrıyor, eli hâlâ yanı-

* İran devrim muhafızları. (ç.n.)

yordu. Odanın zemininden bir parça nemli toprak aldı; yanıkların üstüne bastırıldı. Toprağın serinliği elindeki yangıyı az da olsa hafifletti. Tavana gözlerini çevirdi. İslî, siyah tavan yalnızlık acısını şiddetlendiriyordu. Canı sikkındı. Tanrı'dan başka kim sesini duyabilirdi ki?

“Tanrım, yardım et; yetiş imdadıma! Senden başka kimse yardım edemez... Tanrım!”

Babasını anımsadı. Nasıl da ihtiyacı vardı ona!

“Babam üniformasıyla, silahıyla odaya girip beni kurtarsaydı, şunların tümünü tutuklasaydı ne güzel olurdu! Keşke şu şerefsizlerden babamın öcünü alabilseydim!”

Olan biteni anlamıştı. Yakup Han ile diğerleri kaçakçıydı. Henüz babası şehit olmamışken, onu karakola götürdüğü günlerde çok şey öğrenmişti kaçakçılar hakkında. Biliyordu; onlar uyuşturucu maddelere mal diyorlardı. Bunları satmak için her işe girişir, malları istedikleri yerde saklayabilirlerdi.

“Bir yağ kutusu peşinde koşuşmaları boşuna değil. Mutlaka içine uyuşturucu madde koymuşlardır.”

Beşir'i anımsadı. Bir soru belirdi zihninde: “O kutuyu Beşir mi buldu? Biz her şeyimizi birbirimizle paylaşırdık. Peki niçin bana bir şey demedi? Bunca yıllık dostuz, bana güveni yok mu yani? Ya... ya Cebbar yalan söylüyorsa? Peki... Beşir'in eşofmanını nereden tanıyor?”

Sorularına yanıt bulamıyordu. Yarışların verdiği yorgunluk, vücudunun ağrısı göz kapaklarını ağırlaştırdı. Fenerin ışığı gözlerinde yavaş yavaş kayboldu; gözlerini yumdu.

Birisi İbrahim'in omuzlarını yavaş yavaş sarstı. Gözlerini açtı. Nerede olduğunu unutmuştu. Feneri, onu uyandıran kişiyi, her şeyi anımsadı. Yerinden sıçrayıp doğruldu. Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu. “Kesin, yine beni dövmeye geldiler” diye geçirdi içinden.

Korkuyla baktı adamın yüzüne. Sakindi; yüzünde, tavrında sertlik görünmüyordu. Elinde bir çanak vardı. İbrahim'e doğru uzatarak:

“Gel evlat, iç şunu. Çabuk ol, kimse gelmeden iç hemen.”

“Siz de bana soracaksınız değil mi, yağ kutusu...”

Adam aynı yumuşak sesle:

"Hayır... iç... çabuk ol. Çanağı götüreceğim. Senin için şilanç* hazırlayabildim."

İbrahim'in içine bir kurt düştü. Bu adam neden ona yemek getirmişti? Niçin kısık sesle konuşuyordu? Nasıl bir plan yapmışlardı acaba?

"Hayır, açlıktan ölürüm de içmem! Siz de Cebbar ve Yakup Han gibi..."

Adam:

"Yemin ederim, ben de böyle işlerden hazzetmiyorum. Ama ne yapayım, bulaştım bir kere... Keşke Yakup Han ile Kadir Han'ın esiri olmadan önce aklım erseydi de on, yirmi bin tümen para için kendimi yakmasaydım! İki üç yıldır karımı, çocuğumu gördüğüm yok. Oğlum senin yaşında olmalı. Ne yapayım? Eğer bunlarla işbirliği yapmasam, bir daha bana mal vermezler. O zaman şu bahçenin köşesinde derdimden ölür giderim. Üstelik herkes benimle alay eder; 'Habib korkağın tekidir. Merhametlidir; böyle işlere yaramaz' derler."

Habib'in dediklerine inanmak gelmiyordu içinden. Ama adamın hüznü sesi İbrahim'e söyleyecek söz bırakmamıştı. Çanağa baktı. Açlık azap veriyordu. Şilanç'ı çok sevmesine rağmen başını öne eğdi:

"Hayır... hayır, içemem. Bu... bu yiyecekler haramdır!"

Habib sustu; bir süre İbrahim'e gözlerini çevirdi. Sonra kalktı gitti. Kapı yine kapandı.

İbrahim içinde bir hoşnutluk hissetti. Babasını öldürenlerin verdiği yiyeceği yememeliydi. Yine babasını hatırladı; babasıyla karakola gittiği günü. O gün kaçakçının biri babasına "Komutanım, beni serbest bırakırsan, sana iki yüz bin tümen veririm" demişti. O zaman babasının yüzü kıpkırmızı kesilmiş, "Şerefsiz! Bana rüşvet mi vereceksin? Beni harama mı bulaştıracaksın? Bin parçaya doğransam bile hayatıma bir kuruş haram karıştırmam. Haram para harama gider" diye bağırıyordu.

Yine uzandı. Canı istediği zaman uyuyor, uyandığında, çektiği bütün zorlukların bir düş olduğunu görüyordu.

İbrahim'in hayal güvercini odasının küçük penceresinden havalandı, evine, annesinin yanına kadar uçtu.

* Süt ve hurma ile yapılan bir Belûçi yemeği.

“Annem şimdiye kadar her yere başvurmuştur. Umarım çok ağlamamıştır. İnşallah akşam yemeğini yemiştir. Anne, n’olur anne ağlama! Anneciğim, n’olur!”

Yine ağlamaya başladı. O kafesten kaçmaya can atıyordu. Kapiya, duvara göz attı; kaçacak yol yoktu. Pencere onun boyundan yüksektydi. Çaresizdi. Sabaha kadar beklemeliydi. Hava ağarınca belki bir kaçış yolu bulabilirdi!

“Tanrım! Bana yardım et, şu zalimlerden korkmayım. Yardım et; ellerinden kaçayım. Tanrım; bu kurtların elinden kurtulursam, Tahran’a annemle gittiğimde Harem türbesine elli tümen atacağım. Tanrım!”

Annesinin sözünü hatırladı. “İnsan yalnız kalırsa, Tanrı’nın adıyla kendini yatıştırır.” Gözlerini kapamış, içinden Tanrı ile konuşuyordu. Yarını düşünüyor, avunuyor, kaçış planı yapıyordu. Bir ses dikkatini çekti. Gözlerini kapiya çevirdi. Birisi kapiyu yavaş yavaş açıyordu. Korktu; yerinde doğrulup oturdu. Duvara verdi sırtını. Kapı yavaşça açıldı. Fenerin ölgün ışığı adamın yüzüne vurdu. İbrahim tekrar korkuya kapıldı. Duvara iyice yaslandı.

“Evet? Ne istiyorsunuz? Bilmiyorum dedim ya kutu...”

Nâsır hızla geldi, İbrahim’in karşısına oturdu. İşaret parmağını ağzına götürerek:

“Şişşt! Yavaş konuş... Bak evlat, iyi kulak ver bana. Seninle birkaç kelime konuşacağım... Kimse buraya geldiğimi anlamamalı. Yakup Han’a seninle konuştuğumu söylersen, ikimizi de öldürür, anladın mı? Şimdi iyi dinle... Bak, benimle ortak olmak, zengin olmak ister misin?”

“Ortak mı?”

Nâsır kapiya baktıktan sonra yavaşça:

“Dinle İbrahim. Yakup Han bana yarın sabah sizin mahalleye gitmemi, Beşir hakkında araştırma yapmamı, doğru söyleyip söylemediğini anlamamı söyledi. Şimdi bana doğrusunu söylersen, yağ kutusunun yerini tarif edersen ya da arkadaşının evini tarif edersen, ben kutuyu götürür saklarım. Sonra yarın gece gelir, seni buradan çıkarırım. Sonra malları sattığımda avuç dolusu para veririm sana... Bir bisiklet parasının on katı... Tamam mı?”

İbrahim, Nâsır'ın siyah küçük gözlerine baktı:

"Niçin inanmıyorsunuz? Kutudan haberim yok benim. Onu ben bulmadım..."

"Peki, peki inanıyorum... Söyle öyleyse, arkadaşının evi nerede?"

"Dedim ya iki sokak yukarda diye..."

Nâsır dişlerini sıkıp kalktı. İbrahim'in gözlerine bakarak sinirli sinirli:

"Lanet olası! Buraya gelip seninle konuştuğumdan tek kelime söz edersen, ellerimle boğarım seni!"

Dışarı çıkıp kapıyı kilitledi.

İbrahim yine yalnız kaldı. Beşir'in ev adresini söylemediği için kendini iyi hissediyordu; sevinçliydi.

"Bu sefer de oyunları tutmadı. Yoksa başıma gelenler zavallı Beşir'in başına da gelirdi. Elimden geldiği kadar bunlara yardım etmemeliyim."

Tekrar hasıra uzandı, fenerin alevine baktı. Açlık azap veriyordu. Bayılacak gibi olmuştu. Yalnızlığı daha az hissetmek için uyumak istiyordu. Kaçma düşüncesi belirdi yine aklında. Göz kapakları gözleri ile fenerin alevi arasında bir perde gibiydi sanki.

Gözlerini açtığı anda odanın küçük penceresinden içeri ışık vuruyordu. Fener de sönmüştü. Ayağa kalktı. Her yanı ağrıyordu. Ayaklarında derman kalmamıştı. Yavaş yavaş kapıya gitti, kapıyı kendine çekti. Kapı biraz hareket ettikten sonra sabit kaldı. Hiç yararı yoktu. Gözlerini odada gezdirdi. Ayağının altına koyup pencereden dışarıya bakabileceği bir şey arıyordu. Ama bir hasır parçası, sönmüş bir fener ve tavanda asılı örümcek ağlarından başka bir şey yoktu odada.

Bir ses duyma umuduyla kulağını duvara dayadı. Serçe çıvıltıları dışında bir ses duymuyordu. Bir kaçış yolu gelmiyordu aklına. Gitti, hasıra oturdu. Önceki gece çektiği sıkıntıları anımsadı. Eline baktı. Sigara ateşinin yerleri su toplamıştı. Ağzının, burnunun çevresinde kuruyan kanları temizlemeye başladı.

Yorulmuştu. Beklemek ve yalnızlık azap veriyordu ona. Annesinin yalnız kalması ve dün gece çektikleri daha da tedirgin ediyordu. Dün geceden beri neden kaçakçılardan biri bile yanına gelmemişti; sebebini bilemiyordu.

“Kutunun yerini söylemek için iyice açlık çekmemi istiyorlar belki de...”

Açlık azap verse de kendini dinç tutmaya çalışıyordu. Kalktı, odayı adımlamaya başladı. Odada birkaç kez gidip gelmemişti ki bir ses işitti. Kapıya gitti, kulağını kapıya dayadı. Yanılmamıştı. Yakup Han'ın sesiydi bu. Sinirli sinirli konuşuyordu.

“Çabuk ol Habib! Cebbar, sen de gel, çabuk olun. Yardım edin de şu kutuları kapatalım.”

Bir süre sonra yine Yakup Han'ın sesi yükseldi:

“Nâsır bize bir kelek attıysa, cehenneme gitse, gider bulurum onu, derisini yüzerim. Hani sorup soruşturmaya gidip dönecekti; altı yedi saat geçti üstünden. Kesin Beşir'i buldu, malı alıp kaçtı, kesin!”

İbrahim kulağını iyice dayadı kapıya. Odanın dışında neler oluyor, anlamak istiyordu. Yine ses geldi; Cebbar'ın çatallı sesini tanıdı.

“Enselenmiş olmasın sakın!”

Yakup Han gürlledi:

“Yok, ben Nâsır'ı tanırım. Kendini kolay kolay ele vermez. Lanet olsun! Şu kutu kaybolmasaydı, malların hepsini teslim etmiştik. O kadar malın parası, bir kutuda. Şaka değil, iki üç milyon tümen.. Bulunmazsa, Kadir Han elimizdeki malları da geri alır.”

İbrahim gülümsedi; içinden:

“Zavallılar... hepsi birbirine oyun oynuyor... Birbirlerine asla güvendikleri yok.”

Birden İbrahim'in aklına bir fikir geldi... Öyle bir şey yapmalıyım ki... birbirlerine girsinler... Belki o zaman ellerinden kurtulmam mümkün...

Konuşmalar kesildi. İbrahim kulak kabarttı, birden ayak sesleri işitti. Ses gittikçe yaklaşıyordu. Hızla geri döndü, hasıra uzandı, gözlerini kapadı. Kapı şiddetle açıldı. Bir ayak darbesi İbrahim'in böğrüne isabet etti. Yakup Han'ın sesi yankılandı odada:

“Kalk çocuk, yaşıyor musun hâlâ? Çabuk, amma da uykucuymuşsun be! Misafirliğe geldi sanki... Sallanma, kalk bakalım!.. Seninle işim var...”

İbrahim gözlerini yavaşça açtı, yerinde doğruldu. Esneyip duvara yaslandı. Yakup Han'ın haşın yüzüne, öfkeli gözlerine baktı. Adağını hatırladı. Gözlerini kapadı, İmam'ın yüzünü anımsamaya çalıştı. Sanki gülüyordu ona İmam. Gözlerini kapadı; sakinleşmişti. Dün gece gibi Yakup Han'ın bakışlarından korkmuyordu artık.

"Yalan söyledinse vay haline İbrahim! Derini yüzerim o zaman. Beşir diye biri yoksa, o sözler hep palavraysa, şu odanın ortasında bir çukur kazıp gömeceğim seni!"

Tam sırasıydı. Onları birbirine düşürecek çare arıyordu. Belki böylelikle kaçış yolu bulabilirdi. Sesine ağlamaklı bir hava verip Cebbar'ı göstererek:

"Bunun yalan söylemediğini ne biliyorsunuz? Şehirde eşofman olarak bir bu mu var? Eşofmanının üstünde on iki yazan bir ben miyim?"

Cebbar kükredi. İbrahim'e doğru bir adım yaklaşıp sinirli sinirli:

"Hadi şurdan velet! Ben mi yalan söylüyorum yoksa sen mi? Yine söylüyorum, o kutuyu alan sendin; eminim bundan."

Yakup Han Cebbar'ın elini tutup fısıldadı:

"Kes gevezeliği Cebbar; kenara gel. Daha bu çocukla çok işimiz olacak."

Sonra Cebbar'ın gözlerine bakarak:

"Beni keleş getirdiysen, vay haline Cebbar!"

Cebbar odaya tükürüp sinirli sinirli dışarı çıktı.

İbrahim kendini iyi hissediyordu, çünkü Cebbar'ı kızdırmayı başarmıştı.

Göz ucuyla Yakup Han'ı süzdü. Hızlı hızlı sigara içip odanın ortasında volta atıyordu. Düşünüyor gibiydi; bıyığının ucunu kemiriyor, yavaş yavaş başını sallıyordu.

İbrahim, Yakup Han'ın Cebbar hakkında daha da kötü şeyler düşünmesini sağlayacak bir cümlenin peşindeydi. Ama bir şey demeden Yakup Han tekrar odadan çıktı, kapıyı kapattı. İbrahim gözleriyle onu takip etti.

"Pislikler çok uyanık. Kapıyı kilitlemeyi unutsalardı keşke!"

Kalktı, yine kulağını kapıya dayadı. Ses gelmiyordu. Nasıl bir yazgısı vardı, bilemiyordu.

“Yakup Han benim için nasıl bir plan kuruyor acaba? Umarım o kutuya ulaşamaz...”

Gitti, hasıra uzandı. Beşir’i hatırladı. Beşir neden yağ kutusu hakkında ona bir şey dememişti? Can dostu değil miydi? Neden güvenmemişti ona?

Bunları düşünürken yüreğine şüphe düşürmek istemiyordu. Kalkıp tekrar kulağına kapağıya dayamak istediği sırada bir koku aldı. Odayı güzel bir koku kapladı. Açlığını daha kötü hissetti.

“Pislikler! Kebap yapıyorlar herhalde. Kebap kokusu içeriyi doldursun da açlık belasına onlara yardım edeyim; kesinlikle bunun için yapıyorlar.”

Gitti, kulağını kapağıya dayadı. Yine konuşmalarını duyuyordu. Dikkat kesildi. Sözlerini tam anlamıyla işitemiyordu. Cebbar’ın çatallı sesini tanıdı. Alaylı alaylı konuşuyordu:

“Ha... ha... Yine merhamete geldi... dayanamadı... Sen kebabını... neden ona...”

Yakup Han’ın sesini işitti: Ağzı yemek doluydu sanki. Daha da kalın sesiyle:

“Sabırlı ol Habib... Henüz... işim var... Açlık, susuzluk... aklı başına gelir... Yarın sabah...”

Serçelerin cıvıldaşması İbrahim’in Yakup Han’ı duymasına engel oluyordu. Duydukları, merakını daha da artırdı. Şeytana lanet okuyup salavat çekti. Dua ettiği zaman yüreği rahatlıyor, korkusu azalıyordu.

Gözünü açtığı anda pencereden loş bir ışık vuruyordu içeri. Serçelerin cıvıldaşması odada yankılanıyordu. Yakup Han’ın dün odasını terk ettiği öğle vaktinden beri uğrayan olmamıştı yanına. Feneri bile yakmamışlardı. Geceyi zifiri karanlıkta geçirmişti. Dün gecedeki beri üstüne bir halsizlik çökmüş, dudakları kurumuştular. Geceleyin uyudu mu, bayıldı mı, bilemiyordu ama içi acıyordu. Halsizlikten, açlıktan elleri titriyordu. Tanrı’dan yardım istiyordu.

“Böyle aç, susuz kalırsam, takatim tükenebilir ve Beşir’in ev adresini söyleyebilirim... Tanrım yardım et!”

Güneş ışığı yavaş yavaş odayı aydınlatmaya başlamıştı. Karanlıktan sıkılmıştı. Aydınlık onun için umut vericiydi. Daha ne

kadar bekleyeceğini bilmiyordu. Serçelerin cıvıldaşması dışında bir ses duyulmuyordu. O bahçede yapayalnızdı sanki. Kafes gibi bir odada yalnız başına.

“Keşke serçeler dilimi anlasalardı! O zaman gider, anneme haber verirlerdi. Annemi ya da babamın meslektaşlarını... Hey serçeler, gidin, uçun... Anneme söyleyin, ağlamasın... Ben hâlâ yaşıyorum, gidin söyleyin.”

İçlenmiş, dili tahta gibi kurumuştı. Dilini ağzında dolaştırırdı. Haykırmak, ağlamak, kapıyı tekmelemek, onlara küfretmek, lanet okumak istiyordu. Kapıyı yerinden sökmek ya da bir serçe gibi odanın küçük penceresinden uçmak istiyordu. Ama kıpırdayacak hali kalmamıştı. Kalkıp yürümeye çalıştı, dizlerinde derman kalmamıştı.

Zar zor yerinden doğrulup ayağa kalkabildi. Ayağını yerde sürüyerek ilk adımını attı; başı döndü. Oda başının üstünde fırl fırl dönüyordu. Serçelerin cıvıldaşmaları zayıfladı, sonra bir şey duymaz oldu. Yere yığılırken duvara dayandı. Yine de tutunamadı, dizleri büküldü. Az kalsın yüzüstü yere kapaklanacaktı. Olduğu yerde dönüp sırtını duvara verdi, pencereye gözlerini dikti. Bir süre sonra gözlerini yumdu. Türlü türlü şekiller gözünün önünden geçiyordu. Annesi geldi, bir çanak şilanç ile... biraz da su getirmişti, gülümsüyordu... ağlıyordu... okşuyordu onu.. Babası da yanında ayakta duruyordu. Üstünde üniforması, parlak postalları, İbrahim’in hep sahip olmak istediği tüfeğiyle. Şapkasını ona giydirmişti. Silahlarını da ona verdi. İbrahim oturunca babası somurtarak “Kalk oğlum... yiğit ol... Tanrı’ya tevekkül et... Kalk... Dayan, direnç göster... aslan gibi ol..”

Babası yavaş yavaş gitti, annesi de onu izledi. İbrahim elini onlara doğru uzattı... Haykırmak istiyordu... sesi çıkmıyordu.

“Gitmeyin... Baba bekle!.. Anne... Anne!..”

Odanın kapısı şiddetle açıldı. Gözlerini zar zor araladı. Elleri henüz pencere doğru duruyordu, annesiyle babasının gittiği yöne doğru. Bir ses yankılandı kulaklarında; sağır olmuştu sanki. Ses tekrarlandı, defalarca.

“Hey sana diyorum! Çocuk sen daha yaşıyor musun?.. Kalk... kalk haydi, bir şeyler ye... Seni annene götüreceğiz.”

Yakup Han'dı bu. Su çanağını İbrahim'in dudaklarına dayadı. Yüzünü çevirdi; içmek istemiyordu. Ağlamaklı olmuştu. Yakup Han saçlarını kavrayıp çanağı yüzüne tuttu; gürledi:

"İç şunu lanet olası! Senin ölmemen lazım!.. Seninle çok işim var benim..."

İçmedi; bir yudum bile. İçmemeliydi; haramdı.

Yakup Han sinirlendi, su çanağını başından aşağı boca edip ayağa kalktı.

"Götürün şu çocuğu... Bulduğunuz yola bırakın onu..."

Her yeri karanlık görüyordu. Koluna girip sürükleye sürükleye dışarı çıkardılar. Gökyüzü kapalıydı. Yine arabaya bindirip başına bir battaniye çektiler.

"Nereye götürüyorlar beni? Yani Yakup Han doğru mu diyor? Gerçekten de geri mi götürüyorlar? Beşir'i mi buldular acaba? Kutu... kutuyu peki?"

Araba hareket etti. Yine toz toprak kokusu ve şiddetli sarsıntılar başladı. Çırpınıp bağırarak gücü yoktu. Zor nefes alıyordu. Eve gitme düşüncesi içini ısıtmıştı. Yakup Han'ın başından aşağı döktüğü su biraz olsun kendine getirmişti onu.

Kendini toparlamaya çalıştı. Arabanın süratli ve tekdüze sesi kulaklarında yer etmişti. Direnç göstermeliydi. Babası öyle tembihlemişti. Dikkat etti; arabanın motor sesi yanında motorsiklet sesi gibi bir başka ses daha işitti. Bu ses ona yabancı değildi. Bu sesin "İj" motorsikletin sesi olduğunu anımsadı. Bu sesi iyi tanıyordu. Bu motorsikletlerden şehirde çok görmüştü. Babasının sesi kulaklarında yankılandı: "İj motoru kırlar ve toprak yollar için uygundur."

Arabadan bir ses geldi:

"Dikkat et. Daha تنها olan yerden git."

Önden biri ona yanıt verdi. Belki de sürücüydü.

"Güneş iyice yükselmeden caddeler kalabalıklaşmaz. Ama o yola geldiğimizde yüzlerimizi örtelim ki yolda biri olursa, tanımasın bizi..."

"Yolda kimsenin bulunmadığından emin olmadıkça indirmeyelim şunu. Bakarsın biri görür, arabanın plakasını alıp haber verir."

İbrahim bekliyordu; kendi yazgısını. İçinden bağırıp yar-

dım istemek geliyordu. Arabayı takip eden motorsikletin sesini hâlâ işitiyordu. Araba yavaş yavaş hız kesip durdu.

“Burası iyi. Çabuk ol, indir şunu!..”

Kapı açıldı; battaniyeyi İbrahim’in başından aldılar. Sabahın serin ve taze havasını ciğerlerine çekti. Onu yola indirdiler. Ayakta duracak hali yoktu. Başı dönüyordu. Oracığa oturdu. Araba hızla hareket etti. İbrahim bomboş yolda yapayalnız kalmıştı. Çevresine bakındı; her zamanki yan yoldu; onu zorla arabaya bindirdikleri yol.

Yürümesi, bir an önce kendini eve atması gerekiyordu. Tüm gücünü dizlerinde topladı, ayağa kalktı. Hava gittikçe aydınlanıyordu. Artık yolun sonunu bile görebiliyordu. Bir adım attı; ayağındaki damarlar kurumuştu sanki. Düşmemeliydi. İkinci adımı, üçüncü adımı attı.

O anda motoru hatırladı. Yola baktı; uzaktan motorsikleti ve sürücüsünü gördü. Seçemiyordu. Hangisiydi? Yakup Han mı? Cebbar mı? Yoksa Habib mi?

Dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci adım... Derken adımlarını biraz daha sıklaştırdı. Artık ayakları onun emrinde değildi. Yarışı düşündü, ama bu kez okul arkadaşları yanında yoktu. Cebbar, Yakup Han, Nâsır vardı, bir de kafes gibi bir oda. Karanlık, nemli zemin, hasır, sönük fener, sigara ateşi vardı. Koştu. Tüm zorlukları geçmeli, aradaki mesafeyi açmalıydı. Sabah meltemi yüzünü okşuyordu.

Motorsiklet sesini duydu tekrar. Koşarken geri dönüp baktı. Motorsiklet sürücüsü uzaktan ağır ağır İbrahim’i takip ediyordu.

İçinden gelen bir ses İbrahim’i teşvik ediyordu. Daha da hızlandı. Aynı ses kulaklarında yankılandı bir daha: “Haydi İbrahim! Çabuk, çabuk ol! Az kaldı; on metre, sekiz metre, altı... beş. Sadece üç metre...” Annesi de oradaydı. Elinde bir *Kur’ân*, yaşlı gözlerle bekliyordu. Onu teşvik edenlerin sesleri arasından işitiyordu annesinin sesini “Aferin oğlum!..”

Eve yaklaşınca tekrar geri dönüp baktı. Motorsiklet yol kenarında durmuştu. İbrahim oyalanmadan sokağa girdi. Artık evlerine birkaç adım kalmıştı. Koşuyor muydu, uçuyor muydu, bunu bilmiyordu. Tüm gücünü son adıma bırakmıştı sanki. Bir

adımında evine ulaştı, kendini bırakıverdi. Kapı düşmesine engel oldu. Evini nasıl da özlemişti! Kapıya takatsiz bir halde birkaç kez vurabildi. Annesi kapının arkasında İbrahim'i bekliyordu sanki.

Kapı açıldığında onu sıcak bir kucak bekliyordu. Kendisini annesinin kollarına bıraktı. Ağlayacak mı, inleyecek mi, bilemiyordu. Annesi onu kucakladı, sadece "İbrahim!" dedi. Oğlunu bir gül gibi kokluyordu. İbrahim başını annesinin omuzlarını dayadıktan sonra bayıldı.

Sıcak, şefkat dolu bir el İbrahim'in yüzünü okşuyordu. Usul usul gözlerini açtı. Annesiydi. Tuhaf bir hali vardı. Dudakları gülümsüyordu ama gözleri yaş doluydu. İbrahim çevresine bakındı. Odaları ne kadar da güvenli ve rahattı. Annesinin onu odaya nasıl getirdiğini anımsamıyordu. Kaç saat uyuduğunu da bilmiyordu. Durumunun iyiye gittiğini hissediyordu.

Annesi ona yemek hazırlamıştı. İştahla yedi. Yine açlık hissediyordu. Annesi yemek kabını önünden çektikten sonra sordu:

"Anneciğim, Yakup Han kim?"

İbrahim sarsıldı; yine korktu. Çektiği bütün sıkıntıları anımsadı.

"Beni mi izlemiş? Anne... anne, onlar kaçakçı. Ne istiyor muş? Biliyor musun... biliyor musun, onlar beni iki gün hapsediler kafes gibi bir odada..."

Annesi elini tutmuştu. Annesinin elleri nasıl da sıcaktı; huzur veriyordu.

"Hayır oğlum, kimse gelmedi buraya.. Uyurken sürekli Yakup Han, bilmiyorum, bilmiyorum, diyordun."

Annesi kalkarken:

"Şimdi sen uyu. Gidip komşudan okuluna telefon edeyim, geri döndüğünü söyleyim. İyileştiğin zaman her şeyi baştan sona anlatırsın."

"Hayır anne, gitme. Kaçakçılardan biri yan yolda bekliyor. Gözümle gördüm. Motorsikletle beni takip etti. Gitme anne, seni de kaçırmalarından korkuyorum..."

Annesi İbrahim'in zayıf, sararmış yüzünü öptü.

"Korkma yavrucuğum; çok sürmez. Ben dikkat ederim; şimdi uyu sen..."

İbrahim bir başına kaldı. O odada yalnız kaldığı anları hatırladı. Duvara baktı. Evini nasıl da özlemişti. Evin her köşesini. Hele hele babasının resmini. Yine baktı resme. Ona gülümsüyordu.

"Babam hayatta olsaydı da gidip bütün kaçakçıları yakalaysaydı keşke!"

Kitaplarına baktı. Okulunu da özlemişti.

Kapıya, duvara bakınırken annesi döndü, gülümseyerek:

"Seni o kadar merak etmişim ki aklım karışmış; yavrucuğum, bugün Cuma, tatil!"

İbrahim güldü. Onun gülüşü annesinin yüzünü okşayan yumuşak bir el gibiydi.

"Anne; gel, neler olduğunu anlatayım sana."

Annesi İbrahim'in sözünü kesti:

"Sen şimdi istirahat et. İyileşince anlatırsın. İşim var şimdi..."

Annesinin soğukkanlılığına şaşırmıştı.

"Başıma nasıl bir bela geldiğini bir an önce öğrenmek istemiyor mu yani? Belki... belki de inanmamıştır. Ama ben ona hiç yalan söylemedim ki... Peki niçin?"

Henüz annesinin davranışını düşünürken zil çaldı. Evinde, annesinin yanında olmasına rağmen korktu. İçine tuhaf bir korku düştü.

"Kim olabilir? Motor sürücüsü mü? Yakup Han mı? Belki de... Beşir."

Annesi gitti, kapıyı açtı. İbrahim kapıya bakıyorken annesi biriyle konuşuyordu:

"Buyrun.. Evde, odada. Sanırım henüz uyumamıştır..."

Gelen kimseyi görünce şaşırıldı. Şimdiye kadar hiç görmemişti. Üstünde pasdar üniforması vardı. Pasdar "Bismillah" deyip İbrahim'in başucuna oturdu.

"İyi ki uyumamışsın. Kalk karakola gidelim... Çabuk ol."

İbrahim şaşırarak sordu:

"Neden? Ben ne yaptım ki?"

"Hiçbir şey; sen bir şey yapmadın. Ama seninle işim var. Kalk, kalk, geç oluyor."

Çok şaşırıldı. İbrahim pasdarları defalarca görmüştü. Hele hele babası şehit düştüğü zaman. Birçok pasdar şehit babası-

nın cenaze törenine katılmıştı. Birçoğu onunla konuşmuş, onu teselli etmişti. Ama neden bunun davranışı ötekilerden farklıydı? Onlar gibi şefkatli değildi. Ciddiydi, hem de çok ciddi. Sanki İbrahim'le suçluymuş gibi konuşuyordu.

Aklına bir şey geldi. O düşünceden dolayı ürküntüye kapıldı.

"Bu da pasdar üniforması giymiş kaçakçılardan biri olmasın sakın!"

Ne yapacağını bilemiyordu. İçerlemiş bir sesle:

"Ben gelmiyorum... Diyeceğiniz neyse, burada deyin."

Pasdar elini tuttu:

"Bırak yardım edeyim sana... Yorgunsun, biliyorum, ama hemen gitmeliyiz... Kalk haydi."

İbrahim şaşkınlıkla annesine baktı. Annesi bir köşede sakın sakın duruyor, ikisine bakıyordu.

"Anne! Bak ne yapıyor! Neden bir şey demiyorsun? Beni götürmek istiyor... anne! Bir kez daha kaçakçıların eline düşersen, beni öldürürler."

Annesinin gözleri yaş doluydu; İbrahim'in yanına oturdu:

"Git oğlum; bu kardeş bana söz verdi; seni hemen getirecek... Kalk."

Düş görüyordu sanki. Aklı almıyordu bir türlü. Beynine sorular hücum etmeye başlamıştı.

"Annem neden beni hiç düşünmüyor? Yani o da benim suç işlediğimi mi sanıyor?"

Kalktı, odaya göz gezdirdi. Vedalaşıyor gibiydi. Yine babasının resmine baktı. Babası gülümsüyordu ona.

"Tanrım yardım et!.. Sende benim suçsuz olduğumu biliyorsun... Ama neden kimse sözüme inanmıyor? Neden konuşurmuyorlar beni?"

Evden çıktılar. Sokağın ortasına gelince İbrahim geri dönüp baktı. Annesi kapıda durmuş onları gözüyle takip ediyordu. Köşe başına gelince, Sipah* arabasına gözü ilişti. İbrahim'i bekleyen arabaydı bu. Binmek gelmiyordu içinden. Yüreği pır pır ediyordu. Yan yolun sonlarına kadar göz gezdirdi. Arabaların arasından, uzaktan onu ve pasdarı gözetleyen motor sürücüsü-

* Muhafız teşkilatı.

nü gördü. Elinde olmadan motor sürücüsü tarafına koşup bağırdı:

“İşte orada! Kaçakçılardan biri orada! Vallahi doğru söylüyorum! Gidin yakalayın! Çabuk olun! Kaçacak...”

Pasdar İbrahim’in ardından koştu, elini tuttu. Çırpındı; kaçmak istiyordu. Pasdar zorla onu arabaya bindirdi. Oturunca, artık kendini tutamayıp ağlamaya başladı:

“Siz müslüman değil misiniz? Neden inanmıyorsunuz? Yeminle diyorum, kaçakçılardan biri orada!”

Araba hareket etti. İbrahim motor sürücüsüne baktı. Hızla caddeden usaklaşıyordu.

“Allah aşkına, takip etsenize şunu! Çabuk olun!.. N’olur!”

Kimse sözüne kulak asmadı. Araba yoluna devam etti, bir başka yola girdi. İbrahim korkmuştu.

“Tanrım yardım et bana! Bunlar kaçakçılarla işbirliği mi yapıyor yoksa?”

Gözü İmam’ın resmine ilişti. Araba camının kenarına yapıştırılmıştı. Adağını hatırladı. İmam gülümsüyordu sanki ona.

Araba iki üç caddeyi daha geride bıraktıktan sonra Sipah’ın büyük demir kapısının önünde durdu. Bir süre sonra kapı açıldı, araba binanın iç bahçesine girdi ve ta uç tarafta durdu. Arabadan indi. Pasdar elinden tutuyordu. Bir koridora girdiler. Pasdarlardan biri koridorun ortasında bulunan demir kapılardan birini açtı.

“Gir içeri... Sen gözaltındasın. Uslu bir çocuk olmaya çalış ve nezarete gürültü çıkarma.”

Nezaretin kapısı üstüne kapandı. Afallamıştı. Olanlara inanmıyordu.

“Nezarethane mi? Ama niçin? Ben ne suç işledim ki? Hapishane kötü ve suçlu insanlar için.. Tanrım yardım et bana!”

İçeriye göz gezdirdi. Bir genç adam köşede dizlerini kucaklamış, kıvranıyordu. Acı çekiyordu sanki. Yüzü mosmor olmuştu ve İbrahim’e bakıyordu. Öte yanda biri başını dizlerinin arasına almış. Gözlerini dikti ona. Adam da başını kaldırıp İbrahim’e baktı.

“Aman Tanrım! Nâsır bu!”

Titremeye başladı; yerinden fırlayıp demir kapıyı yumrukladı.

“Yetişin... burada! O kaçakçılardan biri burada!.. Gelin Allah aşkına!.. Adı Nâsır!”

Duvara dayanmış uzun boylu bir adam İbrahim'e doğru geldi; bileğini tutup onu kapıdan uzaklaştırdı:

“Neden bu kadar yaygara çıkarıyorsun? Sabırlı ol; böyle giderse yakın zamanda gücün tükenir. Senin hapse dayanacak gücün yok; kendini hapse attıracak kadar ne yaptın?”

İbrahim uzun boylu adamın gözlerine baktı; tuhaf bakışları vardı. Adam siyah sakalını sıvazladıktan sonra:

“Git otur; senin gürültünü çekecek halimiz yok. Mahmurluk belası çekip yeri tırmalayan şu herif yeterince ağrıttı başımızı zaten!”

İbrahim, elinde olmadan genç adama baktı. Çukura batmış gözlerinden süzülen yaşlar morarmış kemikli yüzünü ıslatmıştı. Hem inliyor hem başını duvara vuruyor, altındaki kilimi tırma-lıyor, zangır zangır titriyordu. Elini ayağını ovalarken inliyordu:

“Ben öldüm! Yardım edin bana... Kemiklerim dökülüyor!.. Yetişin!.. Öldürün beni de kurtulayım... Allah aşkına rahatlatın beni... Dayanamıyorum artık... Öldüm ben Tanrım!.. Ah karnım, karnım! Ah gözlerim! ah.. ah! Lanet olsun şu kaçakçılara! Lanet olsun eroine! Öldüm! Aaaah!”

Genç adam bedenini ovuşturuyordu. İbrahim'in gözleri dolu dolu olmuştu. Onu görünce kaçakçılardan bir o kadar daha nefret etmeye başladı. Sustu, oracıkta, kenara ilişti.

Küçük kara gözlerini İbrahim'e dikmiş olan Nâsır, kalktı, yanına gelip oturdu. Gülerek:

“Ne oldu şimdi? Sana inanmıyorlar değil mi? Gördün mü, zararlı çıktın. Kutunun yerini ya da Beşir'in evini bana söyleseydin, şimdi burada olmazdık. Senin kabahatin. Benimle ortak olsaydın, şimdi bir dolu paran olacaktı.”

Sonra kaşlarını çatarak:

“İyi dinle şimdi! Pasdarlara bir kelime eder de başımı ağrı-tırsan, kendi ellerimle boğarım seni. Ellerinde hiçbir delil yok... Beni serbest bırakmak zorundalar... Burada kalmama sebep olursan, başına öyle bir bela sararım ki...”

Nezarethane kapısının açılma sesi Nâsır'ın lafını yarım bıraktı. İbrahim'den uzaklaşıp başka köşeye gitmek zorunda kaldı. Kapı açıldı, birini daha içeri itelediler. İbrahim ona bakınca yerinden sıçradı. İnanamıyordu. Beşir'di bu. Arkadaşını görünce nasıl da sevinmişti. Elini tuttu:

"Beşir! Senin ne işin var burada? Yoksa sen de..."

"Nasılsın İbrahim? İki üç gündür neredeydin?"

İbrahim Nâsır'ı göstererek:

"Bunlar senin yerine beni yakalamışlardı."

Nâsır İbrahim ile Beşir'in konuşmalarını işitince bir çırpıda yanlarına geldi:

"Eee, Beşir sensin demek?! Nasılsın? İyi misin?"

Sonra gülüp yavaş yavaş sözüne devam etti:

"Yağ kutusu senin elinde ha?"

"Ne demek yani? Değerli bir şey mi?"

"Söyle bakalım, ne yaptın onu? Pasdarlara vermedin herhalde?!"

Beşir yüzünü kaşıyarak:

"Bu seni ne ilgilendirir? Sen de kimsin ya?"

Nâsır Beşir'in yakasına sarıldı:

"Bak çocuk! Şu arkadaşın bilir; şakamız yok bizim. Kutuyu ne yaptığını güzel güzel söylemezsen, başını duvara çarpırım..."

Uzun boylu adam geldi, Nâsır'ın elini tutarak:

"Boşuna üzme kendini be adam... Pasdarlarla işbirliği yap-saydı, buraya düşmezdi..."

Nâsır uzun boylu adama baktı, tekrar Beşir'e dönerek:

"Söylesene bana, niçin tutukladılar seni ha?"

"Ben ne bileyim. Pasdarlar geldi; şüpheli biri varmış, beni aradığını söylediler. Bu yüzden beni de tutuklayıp getirdiler buraya. Beni takip eden sen miydin yoksa ha? Alıp veremediğin ne benimle?"

"Eee, ne dedin pasdarlara?"

Beşir yakasını düzelttikten sonra:

"Dedim ki... Şeyyy... Seni ilgilendirmez! Senin pasdarlardan biri olmadığını nereden bileyim?"

İbrahim sesizliğini bozdu; acele acele:

“Hayır Beşir; bu o kaçakçılardan biri. Bunlar beni kaçırmıştı. Senin yerine, beni, biliyor musun? Kutuyu benim bulduğumu sanıyorlardı.”

“Neden benim yerime seni yakaladılar?”

Hatırlıyor musun? Hani spor eşofmanını bana ödünç vermiştin? Bunlar senin eşofmanın yüzünden beni kaçırdılar.

Beşir göz ucuyla Nâsır’a baktıktan sonra:

“Sahi, eşofmanım nerede? Parçalamadın değil mi? Parçalandıysa, onun gibisi alıp bana vereceksin tamam mı? Anladın mı?”

İbrahim hayretle baktı Beşir’e. Sözlerini anlamıyor, inanmıyordu.

“Beşir niye böyle olmuş? Kaç yıldır onunla arkadaşlık. Bana karşı böyle konuşmamıştı hiç.. Tanrım, Beşir artık niçin?..”

İbrahim başını öne eğdi:

“Hayır, parçalanmadı, sadece kirlendi... Şimdi nerede olduğunu bilmiyorum. Sanırım annem üstümden çıkarmış olmalı...”

Nâsır İbrahim’in sözünü kesti:

“Maval okumayın bana. Bırakın bu lafları sonraya.”

Nâsır sesini yumuşatarak devam etti:

“Pekâlâ Beşir... Sen bu çocuktan daha akıllıya benziyorsun... Söyle bakalım, kutuyu ne yaptın?”

“Yok yaaa, bu kadar kolay mı? Kutunun yerini söyleyeceğim, sen de gideceksin, üç dört kilo eroine sahip olacaksın öyle mi? Uyanığa bak!”

“Söz veriyorum sana; yerini söylersen, ortak olurum seninle. Yarısı senin yarısı benim, tamam mı?”

Beşir Nâsır’a baktı; ciddi bir tavır takınarak:

“Eee, kardeşimin payı ne olacak?”

İbrahim düş gördüğünü sanıyordu.

“Aklımı oynattım galiba. Son iki üç gün içinde ne tuhaf şeyler yaşadım! Beşir’in erkek kardeşi yok. Bir kendisi, iki de kendinden küçük kız kardeşi var. Beşir niye böyle oldu? Annem neden benim buraya gelmeme izin verdi?”

Nâsır toparlandıktan sonra:

“Kardeşin mi? O da nerden çıktı?”

“Çünkü kutu kardeşimin evinde. Satmak istiyor, müşteri arıyor. Çok değerli olduğunu söylüyor. Bana söz verdi. Malları

satınca güzel, gıcır gıcır bir bisiklet alacak bana. Amma güzel olur ha! Değil mi İbrahim? Her gün birlikte biner, okula gideriz. Nasıl, iyi mi?"

İbrahim eroin bağımlısı genci göstererek bağırdı:

"Beşir, ne diyorsun sen ya? Bak şu zavallıya. Acıdan kıvranıp duruyor. Sen de istiyorsun ki..."

"Gebersin! İsterse içmez eroini. Akli başında insan eroin peşinden gider mi? Ben böyle işlerden anlamam. Ben zengin olmak istiyorum tamam mı? Bisikletim olsun da... bunlar ölürse, cehenneme kadar! Bana ne?"

İbrahim Beşir'den nefret etmişti. Elinde olmadan eğilip Beşir'in suratına var gücüyle tokat attı. Uzun boylu adam İbrahim'in elini tuttu, onu bir köşeye çekti.

Nâsır yine yaklaştı Beşir'e:

"Ben malı satın alırım, hem de çok iyi fiyata. Kardeşinin evi nerede, söyle bana. Biz gelir hem de peşin para, hepsini alırız. İyi bir çocuk olursan, sana da bir altın saat alırım, kabul mü?"

Beşir güldü, elini Nâsır'a uzattı:

"Söz mü?"

Nâsır Beşir'le tokalaştı; acele acele:

"Evet, söz veriyorum. Şimdi kardeşinin adresini ver. Bugün yarın çıkarım ben. Ellerinde kanıt yok çünkü. Serbest bıraktığım zaman gider parayı getiririm, tamam mı? Şimdi adresi kulağıma fısılda... Anlamasın şunlar..."

Uzun boylu adam Nâsır'm yanına giderek:

"Amma da uyanıkmişsin! Peki benim payım hani?"

Nâsır kaşlarını çatarak:

"Senin payın mı? Nedenmiş? Sana ne ya?"

"Eveet, benim payım. Payımı vermezsen her şeyi anlatırım pasdarlara, anlıyor musun?"

Nâsır bir süre uzun boylu adama baktıktan sonra:

"Tabii, ne demezsin canım! Kimse senin lafına inanmaz ya. Birkaç gün daha yaşamaya bak; hayatta kalırsan, sonra payını iste."

Beşir uzun boylu adama baktıktan sonra Nâsır'a sordu:

"Ne yapmış bu?"

"Dediğine bakılırsa, birini öldürmüş... Katil yani. Birkaç güne kalmaz, asarlar."

Uzun boylu adam suratını astı:

“Bu seni ilgilendirmez. Sen benim payımı unutma da, yoksa...”

Nâsır uzun boylu adamı dinlemedi, kulağını Beşir’in ağzına yaklaştırdı. Beşir onun kulağına fısıldıyor, Nâsır da başını sallıyordu.

İbrahim’in keyfi o kadar kaçmıştı ki bağırarak, ağlamak istiyordu. Beşir ile Nâsır’dan çevirdi gözlerini. İkisini görmek fena halde canını sıkıyordu. Gözü madde bağımlısı gence ilişti. Sümüğü, salyası, gözyaşları birbirine karışmıştı. Sıska kemikli bedeni, duvar dibinde kıvrılmaktaydı. Gücü tükenmişti sanki. İniltileri gittikçe zayıflıyordu. Sarı, titrek parmaklarıyla saçlarını yoluyordu.

Uzun boylu adam nezarethane kapısına gitti; kapıyı yumruklayıp bağırды:

“Heey, kapıyı açın! Tuvalete gideceğim. Çabuk olun. İyi değilim. Karın ağrısından öldüm! Ah karnım, karnım!”

Adam bir süre kapıda bekledi. Cevap gelmeyince tekrar bağırılmaya başladı. Sonra döndü, yerine oturdu.

Birkaç dakika sonra kapı açıldı. Bir pasdar içeri girdi:

“Nâsır Şâhpurî hanginiz?”

“Evet birader... benim.”

“Çık dışarı. Bu defa şansın varmış. Serbestsin.”

Nâsır sevinçle kalkarak:

“Birader, ben bu laflara layık biri değilim. Suçsuz olduğum halde tutukladınız beni. Eski dostlarımdan birini arıyordum, ama bulamadım... Hepsi bu.”

Şaşkınlıktan İbrahim’in gözleri fal taşı gibi açılmıştı. Artık dayanamadı, yerinden kalkıp pasdarın yanına geldi:

“Allah aşkına serbest bırakmayın bunu! Bu da kaçakçılardan biri... Yeminle doğru söylüyorum! İşte... Bunun peşindeydi... Adı Beşir. Ne olur serbest bırakmayın onu!”

Beşir yüksek sesle gülererek:

“Birader! Bakma onun sözüne. Bütün mahalleli onun deli olduğunu bilir.”

Nâsır alaylı alaylı İbrahim’e baktıktan sonra nezarethane-den çıktı. İbrahim Beşir’in üstüne saldırdı. Uzun boylu mahkûm onu tuttu. Pasdar Nâsır’la dışarı çıkarken:

"Git otur. Kes sesini! Sen mi iyi bileceksin, biz mi?"

Pasdar kapıyı kapamadan önce uzun boylu adam:

"Kusura bakma birader, iki saattir tuvalete çıkmak istiyorum... İznin olursa..."

"Pekâlâ, çık dışarı. Ama bir numara yapacak olursan..."

"Ne numarası birader... Tuvalete çıkacağım, o kadar. Ne var bunda?"

Pasdar, Nâsır ve uzun boylu adamla dışarı çıktı. İbrahim, Beşir, bir de acıdan kıvranan madde bağımlısı genç kalmıştı içerde. İbrahim başını öne eğmişti. Beşir derin bir nefes aldıktan sonra İbrahim'in yanına geldi:

"Üff, o ne biçim tokattı öyle? İki gün hapiste kalıp gücünü kaybetmeseydin, Allah bilir nasıl vururdun!? Herhalde kellemi uçururdun! Öyle ya, spor yapan kimse güçlü olmalı; değil mi?"

Beşir'in uzun uzun gülüşü madde bağımlısı gencin iniltileri dışında nezarethanenin sessizliğini bozdu.

İbrahim susuyor, Beşir'e bakmıyordu bile. Tuhaf bir duygu azap veriyordu ona. Söylenip duruyordu kendi kendine:

"Beşir'le Nâsır, Cebbar, Yakup Han arasında hiçbir fark yok. Hepsinden nefret ediyorum. Keşke Beşir'i daha önce tanısaydım da onunla arkadaş olmasaydım! Keşke ev adreslerini vermemek için bunca sıkıntıya girmeseydim! Pişmanım şimdi!"

İbrahim başı öne eğik dururken tekrar kapının sesi duyuldu. Yeni gelecek olana bakmak istemiyordu artık. Kapı açıldı. Beşir'in sesini duydu.

"Tamam mı Hüseyinî kardeş?"

İbrahim başını kaldırdı birden. Onu evden getiren pasdardı. Gülüyordu.

"Kalkın; buyrun hadi."

İbrahim pasdarm yüzüne bakıyordu. Beşir elini tutup çekti.

"Hadi oğlum, sallanmasana!"

Kalktı, nezarethaneden çıktı. Elini kurtardı Beşir'in elinden. Başına ne geleceğini bilmiyordu. Bir odanın kapısına geldiler. İçeri girmek istemiyordu. Babasını, jandarma karakolunu hatırladı. Hâlâ başı öndeydi. Beşir onu usulca odaya iteledi. Soruların başlamasını bekliyordu:

"Adın ne? Ne zamandır kaçakçılarla işbirliği yapıyorsun?"

Ama odanın sessizliği bozulmadı. Başını kaldırınca şaşkınlıktan donakaldı. Annesi, Beşir'in babası, uzun boylu mahkûm odada çepeçevre koltuklarda oturuyordu. Annesine koştu; tutamadı kendini:

"Anne! Valla ben bi şey yapmadım! Ama niye..."

Annesi İbrahim'i kucakladı; bir gül gibi kokladı oğlunu.

"Hepsi geçti. Sakin ol... Kimsenin seninle bir işi yok.. Güzel oğlum, sevgili oğlum!"

Hüseyinî iskemleye oturdu, gülümseyerek:

"İbrahim; bizim yüzümüzden çok tedirgin oldun, biliyorum. Ama sabredersen her şeyi anlatacağım sana. Yorgunsun, bir an önce dinlenmen gerek, bunu da biliyorum. İşte bu yüzden kısaca özetleyeceğim..."

Beşir konuşmayı kesti:

"Affedersin Hüseyinî kardeş; İbrahim çektiği bütün sıkıntıların acısını bir tokatla benden çıkardı."

Herkes gülümsedi. Ama beti benzi sararmış İbrahim, asık suratla gözlerini Beşir'e dikmişti. Beşir sözüne devam etti:

"İbrahim'den dayağı ben yediğime göre, önce anlatmak benim hakkımdır."

Sonra bir yanıt beklemeden gülümsedi, sözlerini sürdürdü:

"Bak İbrahim, dört gece önce içinde uyuşturuğu madde olan yağ kutusunu buldum ya; hemen gidip konuyu babama açtım. Sonra babamla birlikte Sipah'a geldik; meseleyi Hüseyinî biraderine anlattık. Hüseyinî birader de kaçakçıları yakalamak üzere bundan kimseye söz etmeyeceğimize dair bizden söz aldı."

Hüseyinî, Beşir'i göstererek:

"Evet, kaçakçıların uyuşturuğu maddenin peşine düşeceklerini biliyorduk. Bu nedenle bazı arkadaşlar hem Beşir'i gözlemek hem sizin sokağı kontrol altında tutmakla görevlendirildi. Beşir kutuyu sizin sokağın yakınında bulduğunu söylemişti ya, iki gece önce annen Sipah'a gelip, eve dönmediğini söyledi. Biz senin kaybolmanla Beşir'in bulduğu uyuşturuğu madde arasında bir bağ olduğunu biliyorduk. Ama Beşir'in yerine neden seni kaçırdıklarını bilmiyorduk. Türlü türlü tahminde bulunuyorduk. Senin Beşir'in yerine ya da arkadaşı olduğun için veya rehin olarak kaçırdığını düşünüyorduk."

O ana kadar suskun kalan uzun boylu adam:

“Biliyor musun İbrahim? Bizim asıl korkumuz şuydu: Senin kaybolman kutu ile ilgiliyse ve kaçakçılar senin kutudan haberdar olmadığını anlar da Beşir’in ev adresini senden öğrenirlerse, o zaman ne olacaktı? Kutunun yerini bulurlarsa, artık sana ihtiyaçları kalmayacaktı. Seni kesinlikle öldürürlerdi. Bu konuda çok kaygılıydık. Ama annen hepimizden daha emindi. Senin Beşir’i ele vermeyeceğinden emindi. Annenin haklı olduğunu gördük.”

Masum çocuğundan gözlerini bir an bile ayırmayan annesi:

“Buraya gelip de senin kaybolduğunu söylediğim gece çok meraklanmışım. Ama Hüseyinî Bey Beşir’in ev adresini kaçakçılara söylemezsen, onların seni serbest bırakmak zorunda kalacaklarından emindi. O zaman seni izleyerek Beşir’i ve kutuyu bulabilirlerdi. Allah’tan, Beşir’in adresini vermedin! Onlar da seni serbest bırakmak zorunda kaldı. Onlar Beşir’i bulduktan sonra yakalanmış olsalardı, senin başına neler getireceklerini kim bilebilirdi?”

Annesinin boğazı düğümlemişti; bir şey diyemedi.

Yavaş yavaş işin içyüzünü anlayan İbrahim hayretle sordu:

“Eee, peki niye beni nezarete tıktınız? Neden dediklerime inanmadınız? Neden konuşmama izin vermediniz? Neden beni zorla arabaya bindirdiniz?”

Hüseyinî:

“Biz annenden rica etmiştik. Senden haber alır almaz gelip bize haber verecekti. Bu sabah annen okula telefon etme bahanesiyle evden çıkıp da bize haber verince, ben de motorsikletli birinin sizin sokağı gözetlediğini bildirdim. İbrahim’i hiçbir şey yokmuş gibi arabaya bindirseydik, o adam meseleyi anlayacaktı. Sonra diğer kaçakçılara haber verirse hepsini birden yakalayamazdık. Motorsikletliyi tutuklayacak olursak, tabii geri dönmeyecek, geri kalanı yine kaçacaktı. Bu yüzden, motorsikletlinin emin olması, hiçbir şeyden haberimizin olmadığına inanması için böyle davranmak zorundaydık. Öte yandan Nâsır Şâhpurî de nezaretteydi. Onun hakkında elimizde hiç delil yoktu ve uzun süre hapiste tutamazdık. Uyuşturucuların elimize geçmediğinden emin olursa, öteki kaçakçıların yanına gideceğinden emindik.”

Uzun boylu adam Hüseyin'in sözünü kesti.

"Affedersin; izinle gidip çay getireyim. İbrahim başta, hepimiz yorgunluk atalım."

Hüseyin, uzun boylu adama işaret ederek:

"Bekle bir dakika. Az daha unutuyordum. Bak İbrahim; bu arkadaşımızın adı İtimâdî; pasdardır. Biz görev verdik ona. Mahkûm gibi nezarethanede kalacak, Nâsır Şâhpurî'nin sana veya Beşir'e zarar vermemesini sağlayacak, sizi koruyacaktı. Aslında sizi koruyor, kolluyordu. Nâsır Şâhpurî kuşkulanasın diye kendini katil olarak tanıttı. Bu arada, Nâsır Şâhpurî'nin zokayı yuttuğundan emin olunca, nezarethane kapısına vuracak, tuvalete çıkma bahanesiyle bize işaret verecekti."

İtimâdî gülümsedikten sonra odadan ayrıldı.

"Eee, ne diyorduk? Ha, seni nezarethaneye göndermeden önce planımızı anlatacak zaman yoktu. Rolünü iyi oynamayıp planı bozman mümkündü. Annenin de onayını aldıktan sonra bir süre için sana mahkûm olarak davranmaya karar verdik. Hiçbir şeyden haberin olmadığı için davranışların Nâsır Şâhpurî'yi daha çok tuzağa çekebilirdi."

Beşir gülümseyerek başladı sözüne:

"Sonra, alınan karar uyarınca, sen nezarethaneye girdiğin zaman ben de nezarethaneye girip Nâsır'ı aldatacak şekilde davranacaktım. Doğrusunu istersen, senden dayak yiyeceğimi hiç beklemiyordum! Hesapta yoktu bu!"

İbrahim yüzünde tebessüm belirdi. Yavaşça Hüseyin'e dönerek:

"Eee, peki neden serbest bıraktınız Nâsır'ı?"

"Kaçakçıların sana yaptığını bu kez biz onlara yaptık. Onlar seni niçin bıraktı? Seni izleyip Beşir'in evini öğrenmek için. Şimdi Nâsır uyuşturucular nasıl olsa Beşir'in kardeşinin yanında diye içi rahat olarak ötekilerinin yanına gidiyor. Biz önceden arkadaşlarla koordinasyon sağladık. Şu anda Nâsır izleniyor. İnşallah hepsini birden tutuklayacaklar."

Beşir'in babası kalktı:

"Eh, iyisi mi şimdi gidelim; Beşir de istirahat etsin."

Beşir gülümseyerek:

"Eee çaylar ne oldu? Yani çay içmeden mi gideceğiz?"

Beşir'in babası gülümsedi:

"Tabii tabii, çay içtikten sonra demek istedim."

Sonra İbrahim'in yanına gitti, yanağını öptü.

"Beşir'in senin gibi arkadaşı olduğu için çok mutluyum. Aferin oğlum! Babana Allah rahmet eylesin. Ne güzel çocuk yetiştirmiş! Gerçekten de bir insan helal süt emmişse, çocukları da öyle oluyor. Helal olsun sana!"

Hüseyinî de yerinden kalktı, İbrahim'in yanına geldi; onunla tokalaşıp öpüştü.

"Hakkını helal et. Seni böyle üzmemek istemezdim, ama çaremiz yoktu. Bu arada Sipah senin ve Beşir için iki takım giysi alacak. Size hediyemizdir. Gösterdiğiniz fedakârlık ve dayanıklılıkla bunları hak ettiniz."

İbrahim geride bıraktığı üç hareketli günü düşünüyordu. Söyleyecek sözü yoktu. Boğazı düğümlemişti; ağlamak geliyordu içinden. Hayır tedirginlikten değil, sevinçten, gururdan...

İbrahim eve geldikten sonra yine odada göz gezdirdi. Annesi yanağını öperken:

"Önceki gece, akşamüstü sen gelmeyince okuluna gittim. Yarışı kazandığını söylediler. Önce babanın mezarına gidip sonra eve geleceğini düşündüm. Yarışı kazandığın için çok sevinçliyim. Sana eşofman sözü vermiştim. İnşallah onu da alacağım. Ama sen bundan daha büyük bir yarışı da kazanmış oldun."

Annesi sözlerine devam edemedi. Yüzünü çevirip babasının resmine baktı; ağlamaklı bir sesle:

"Sen hem babanın şerefini korudun hem öcünü aldın..."

İbrahim annesine baktı:

"Anne bu yaz Tahran'a gideceğiz, söz değil mi?"

"İnşallah gideriz... Hayırdır?!"

"Biliyor musun anne, kaçakçılar beni hapsedtiğinde, o kurtların elinden kurtulursam, adak adadım. Şimdi dileğim yerine geldi; ben de adağımı yerine getirmek istiyorum."

"Ne adağımı bu?"

"Sonra anlatırım sana."

İbrahim babasının resmine baktı. Babası onunla konuşuyordu sanki. İbrahim'i yatıştıran, mutlu eden sözlerdi; yaptıklarından mutlu olduğunu belirten sözler. Babası gülümsüyordu ona...

Bir Gerçek Öykü

Uzun bir yürüyüş yapmıştık. Vadiler, tepeler ağaçsız ve kuruydu. Tepemizdeki yakıcı güneşin altında kıpkırmızı olmuş yüzlerimizden ter akarken, dağdan gelen hafif bir esinti cildimizi serinletiyordu. Bir sırttan geçerken vadinin ta aşağılarında bir kahvehane görüldü. Kalın kerpiç duvarlarının ardında semaver tezgâhı, çay bardakları, damlaları ayran şişelerinin boğazlarından süzülen, suyu yalağa doğru akan ortası fıskiyeli bir havuz ve o mesafeden kahvehanenin içini, kalın kerpiç duvarların arkasını gördüğümü düşünüyordum!

İlk bakışta anladım bu kahvehanede öğle yemeği yiyeceğimizi. Resul'ün dairede öğle yemeği yerken anlattığı yerel öğle yemeklerinden.

* * *

Vadinin yamaçlarına kadar inmiştik. Kertenkele heybetli, büyük, gri renkli ve cildi kirpiye benzer bir sürüngen kaçtı kahvehanenin önünden. Kahveci çırağı elinde tuttuğu ve başının üstünde döndürdüğü bir sopayla dışarı çıkıp hayvanın peşine düştü, kahvehanenin ardında gözden kayboldu.

Şeffaf bir buhar gibi parlaya parlaya yükselen öğle sıcaklığında, sopayı kaldırıp indiren kahveci çırağının silüetini seçtim. Hayvanın başına nişan almaya çalışıyordu. Hareketleri ağır ve yumuşak, tıpkı ağır çekimle gösterilen bir film gibiydi. Aynı yaşlılıkta havaya toz toprak kalktığını, toz zerreciklerinin döne döne

kar gibi indiğini görüyordum. Kahveci çırağının saçları ve gömleği havada dalgalanıyor, yüzüyordu adeta. Dağların öğle sıcaklığındaki sessizliği dışında hiçbir şey işitilmiyordu.

Birden av ile avcı çıktı ortaya. Avcının hareketleri kıvrak, kesik kesik ve alaycıydı. Bir süre boğuşmaya başladılar, sonra toz toprak arasında görünmez oldular. Kerpiçten yapılmış kahvehane kavurucu güneşin altında kahverengi görünüyordu.

* * *

Havuz kenarında üstüne keçe atılmış bir sedire oturmuştuk. Postallarımızı, çoraplarımızı çıkarmıştık. Hoş bir kebab kokusu dağılıyordu havaya. Kahveci çırağının derisini kolayca yüzdüğü, aslında ters çıkarılan çorap gibi kılıf halinde derisini çıkardığı av hayvanının kırmızı eti ortadan yarılmış turaç kuşu etine benziyordu. Kebab ateşin üstünde cız cız cızırdıyordu.

On on iki yaşlarında bir oğlan çocuğu ayağı çıplak dikiliyordu. Ayaklarının arasına tahta bir tas koymuştu. Tasta yoğurt kıvamında beyaz bir sıvı vardı. Ortasında da eriğe benzer, birbirine yapışmış bir şey. Çocuk yavaş yavaş sağ elini beyaz sıvıya banıyor ve yoğurt tedricen açık sarı bir renge bürünüyordu.

Kahveci öğle yemeğinin bulunduğu tepsiyi hazırlıyordu: Ekmek, soğan ve ayran.

“Mast âlûmâl.”

Mast âlûmâl, kirpili kertenkele kebabıydı. Kırmızı etli ve turaç kuşu kebabına benzer bir tad veriyordu.

* * *

Öğle yemeğini yedikten sonra yolculuğun geri kalan kısmı için harekete hazır olmalıydık. Hoş veya nahoş, belli belirsiz bir duygu kemiriyordu içimi usul usul. Hoştan çok nahoş bir duygu. Çünkü istemediği ama nefret de etmediği bir işi yapmaya karar vermiş ya da yapmak zorunda olan birine benziyordu halim.

Resul’un dış görünüşünden onun iç halini anlamıyordum. Yüz ifadesi hiçbir şey söylemiyordu. Yağ sürülmüş yumuşak, düzgün saçları geriye doğru taranmıştı ve yüzü sinekkaydı tı-

raşlıydı. Suskun düşüncelerinin mıknaatıslı cazibesi beni kendi meydanına çekmiş, belirli bir yöne doğru sürüklüyordu.

Benim varlığım sadece “düşüncesiz” bir duyguydu.

Otomobilimiz geldi. Arabaya binip yola koyulduk.

* * *

Basık tavanlı büyük bir salondu. İki yüz üç yüz kişi sıra sıra oturmuştu. Çoğu erkekti; kravatlı, takım elbiseli. Kadınlar da vardı. Aralarında konuşuyorlardı. Belli belirsiz bir uğultu hâkimdi salona. Topluluğun karşısında bir set vardı. Bir kürsü, mikrofon, sürahi ve bardak koyulmuştu.

Resul’le birlikte peş peşe ön kapıdan sete girdik. Resul önde, ben arkada. Devlet memuruna benzeyen ve orada duran bir adam öne çıktı. Salonda bulunanların tümü devlet memuruna benziyordu ya da görende bu izlenimi uyandırıyor. Biz içeri girince uğultu kesildi; ayakta duran birkaç kişi de oturdu.

Bizi karşılamaya gelen adamla tokalaştık. Sete koyulan iki iskemleye götürdü bizi. Oturduk. Adam öksürüp boğazını temizledikten sonra mintanının dar yakasında boynunu yerleştirdi.

Setin bir başında altına sehpa koyulmuş iki darağacı gördüm. Düzgün halkalı darağacı ipi beyaz ve kalındı.

* * *

“Hanımefendiler, beyefendiler, saygıdeğer meslektaşlarım. Sayın İftihar ve Sayın Mîrbasar’ı size takdim etmekten gurur duyuyorum ve muhterem hazırûnun benimle bu gururu paylaştıklarından eminim. Devletin iki yüksek dereceli memuru siz beyefendilerin ve hanımefendilerin, affedersiniz siz hanımefendilerin ve beyefendilerin huzurunda idam edilecek. Kendi önerileriyle. Evet, kendi önerileriyle. Sayın İftihar ve Sayın Mîrbasar kendi önerileri ve istekleriyle idam edilecekler.”

Orada bulunanlardan bir tepki gelmiyordu. Toplantının idarî bir konferans toplantısından farkı yoktu. Sunucu ya da protokol müdürünün konuşmasından sonra derin bir sessizlik çöktü.

“Şimdi konuşmalarını yapmak üzere Sayın İftihar’ı davet ediyorum. Sayın İftihar.”

Eliyle Resul’ü gösterdi.

* * *

Darağacının ipi ve iri halkası daha ilk bakışta duygularımı değiştirdi. Birkaç dakika sonra onu boynuma geerip ayağımın altından sehpayı ekeceklerdi. Ve bitecekti hayatım. Ciddi ciddi bitecekti. Yoktu geri dönüş; şaka değildi. O zamana kadar belki de bir oyun gibi geliyordu bana. Gerçi ciddiydi ve biliyordum hep ciddi olduğunu. Fakat hiç korkum yoktu. Ama şimdi iki ayrı duyguyu bir arada yaşıyordum. Biri pişmanlık, diğer i utangaçlık. Pişman olmuştum; idam edilmek istemiyordum. Bu duygudan da utanç duyuyordum. Olanca içtenlik ve sevecenliğiyle darağacına ekilmemizi önermiş, ben de ona uyup gelmiştim.

Bir anda iki ayrı duygu birbirine karışıp dönmeye başladı. Hızlandıka hızlandı ve dalga boyu saniyede on altı bin frekan- sa erişen tiz bir ışlık sesine dnuştu ya dayle bir şey.

Ansızın beynimin çalkantılı denizinde, bulutların ardından bir güneş çıktı ve düşüncelerimi aydınlattı. Her türlü korku, şp- he, teklifsizlik, pişmanlık ve utanç duygusu bir şimşek akı- şıyla yok oldu. Dşncen plana çıkmıştı.

“Sıram gelince hiç kuşkuya kapılmadan söyleyeceğim: Tek- lifimi geri alıyorum. Vazgeçtim ve idam edilmeyeceğim. Hiçbir sorun yok ve kimse itiraz edemez. Asılmamı önermiştim; şim- di vazgeçtim. İşte o kadar. Saygıdeğer bayanlar, baylar, zahmet edip buraya kadar geldiğiniz için çok teşekkür ederim. Amanerimden vazgeçtim.”

Ve dönüp dışarı ıkıyorum. Canım ne zaman isterse, o za- manlebilirim. Ama bir kereldm m bir daha dirilemem.lme- k insanın elinde, ancak dirilmenin de insanın elinde oldu- đunu işitmedim hiç.

Ve Resul’ görüyordum kırık boynuyla darağacına asılı hal- de. Tekrar mutsuzluk hislerine kapılıyor ve bu duygunun yerini derhal mutluluk duyguları alıyordu. İşin iyi tarafı, darağacı me- selesi bizimnerimizdi. Böyle olmasa, işte o zaman kötü olurdu.

Bir daha insanın fikir değiştirip darağacına gitmekten kurtulması o kadar da kolay olmazdı. İnsanın asılıp asılmayacağına kararı kendisinin vermesi ne güzel bir Şey!

* * *

Resul yanımda oturuyordu. Başı öndeydi. Bir yere ya da birine bakmıyordu. Sakindi ve belki başka bir Şey düşünüyordu. Konuşma yapmak üzere ismi söylenince ona baktım. İşittiğini sanmıyordum. Çünkü bir süre başı önde kaldı. Sunucu tekrar ona seslenip seslenmemekte tereddüt ediyordu.

Fakat Resul ağır ağır kalktı yerinden. Gözlüğünü burnunun üstünde düzeltirken kürsüye çıktı. Kürsünün yanında bir müddet durduktan sonra başını kaldırdı; orada bulunanlara baktı. Bakışları donuk, fersiz ve sakindi. Kürsüden az uzakta konuşmasına başladı.

Benim düşüncelerimi dile getirdi ya da en azından öyle başladı.

“Sayın dinleyiciler –maksadım– hazırın. Bu toplantıya katıldığınız için çok mutluyum. Yani benim ve meslektaşım (göz ucuyla bana baktı bir an) bir iftihar sebebidir. Kendi isteğimiz üzerine düzenlenen idam törenine katılmanız...”

* * *

Hayalî cellat (Çünkü orada cellat yoktu. Bu işi ya sunucu yapacaktı ya da kendimiz sehpaye çıkıp ayağımızın altından itecektik) halkayı Resul’ün boynuna geçirip sıkıyordu. Resul aynı soğukkanlılıkla teslim olmuştu. Arkasında ben vardım. Ne konuşuyor, ne tepki gösteriyordum. Sadece onun peşinden gidip asılacaktım.

Kararım iyice kesinleşti. Bu konuda içim rahattı.

Resul devam etti:

“Evet, bu toplantıya katıldığınız için bütün beyefendilere, hanımefendilere teşekkür etmek istiyorum. Gerçekten de onurlandırdınız bizi. Beyefendinin de buyurdıkları gibi bendeniz ve meslektaşım Mîrbasar Bey kendi isteğimizle huzurunuzda asılacağız ve bundan dolayı mutluyuz, onurluyuz.”

Düşüncelerini daha iyi ifade edebilmek için kelime ararken ellerini ovuşturuyordu ve başını yere eğmişti. Bedeninin görülmez bir yılan gibi kıvrım kıvrım kıvrıldığını sanıyordum. Onu elbisesiz, anadan üryan çıplak görüyordum. Cam gibi şeffaf bedeni, tüm damarlarını, sinirlerini, kalp hareketini ve beyindeki dalgaları gösteriyordu. Ansızın tüm bu faaliyetler, hareketler beden şişesinde duruverdi.

Resul'ün konuşması devam etti. Artık söylediklerine ekleyecek bir şey kalmamış gibiydi. Takılmış plak gibi sürekli "Huzurunuzda idam edilmek benim ve arkadaşım, meslektaşım için iftihar vesilesidir. Evet kendi önerimizle..." diyordu.

Topluluk sessizdi; sabırsızlık göstermiyorlardı. Herkes konuşmacıya dikmişti gözünü. Yüzleri bir bir görüyordum. Hepsi aşındı ama hiçbirini tanı mıyordum. Karşımda geçit resmi yapan ve hatta yüz hatlarını gördüğüm sıra sıra yüzlere bakıyordum. Resul'ün tekrarladığı cümlelerin sonunda bir kelime işittim. Takılan plak yerinden kurtulmuştu sanki. O anda orada bulunanların suratları değişti. Onca yüzdenden, bedenden, sürücünün yarış otomobilinden seyircileri gördüğü kadar rengârenk ve silik bir resim kaldı geriye.

"Evet huzurunuzda idam edilmemiz kıvanç vesilesi... fakat..."

Artık başka bir şey duymadım, görmedim. Deminki rengârenk puslu resim de yok oldu. Vücutum baştanbaşa parlak bir ışığın parıltısına gömüldü; duygularımın, düşüncelerimin son telleri utancın keder düğümüyle zarar gördü.

Resul'ün damarları, sinirleri, kanı, kalbi ve beyin dalgaları şeffaf beden şişesinin içinde akmaya, dönmeye başladı. Sonsuza dek sürecekmiş gibi gelen huzurlu bir sevinç gülüşü geldi içimden.

Biliyordum ben, ben biliyordum.

Gözlüğüm

Bu olay o denli canlı ki hafızamın karanlıkları arasında gün gibi parlak, ıslıl ıslıl duruyor. Sanki iki saat önce olmuş gibi hâlâ belleğimin ilk odacığında yerini almış.

Sekizinci sınıfta okurken, kravat gibi gözlüğü de uygar insanların gözlerine taktığı Batıllık nişanesi sanırdım. Kendine iyi bakan, dar paça pantolon giyen, kravatını Paris'ten getirten, yenilikte ifrata kaçan ve bu yüzden bizim şehirliler tarafından "Mösyö" lakabını alan dayım gördüğüm ilk gözlüklü insandı. Dayımın ayakkabısının boyasına, bıçağına, çatalına ve Batı özentisinde olanların yaptığı diğer şeylere karşı ilgisi düşünce mi kuvvetlendirmişti. Öyle veya böyle gözlük, güzellik için kullanılan yenilikçi bir şeydir dedim kendi kendime.

Şimdi bunu bir yana bırakıp okuduğum okula bir uğrayalım. Boyum yaşıma göre hep uzundu. Allah selamet versin, anem ne zaman erkek kardeşimle bana giysi alacak olsa, bağirtisi yükselirdi:

"Sırık gibi iki kardeş! Şunlara bak hele, meteoroloji haberi verecekler sanki!"

Boyumun uzun olmasına karşın gözlerim iyi görmüyordu. Üstelik iki gözümün de bozuk olduğunu bilmiyordum. Kara tahtayı seçemediğim için hangi sınıfta olursam olayım, elimde olmadan en öndeki sıraya gidiyordum. Hepiniz okula gitmiş olmalısınız; bilirsiniz; öndeki sıralar kısa boylu çocuklara aittir. Sınıfta hep bir oturma davası sürüp gidiyor, bücür olanlar benimle uğraşıyorlardı. Ama biraz şirret olduğumdan, kısa boylu

ve tombiş arkadaşlar sınıf dışındaki kavga ve hergeleliklerinden yılıp teslim bayrağını çekiyorlardı. Ne var ki iş bu kadarla da bitmiyordu.

Bir gün aksi, asabî bir öğretmen okul kapısında kulaktozuma öyle bir sille aşk etti ki sesini okul bahçesinde duymayan çocuk kalmadı. Acıdan gözlerimde şimşekler çaktı. Öğretmen iki üç okkalı küfür daha savurduktan sonra "Kör mü gözün lan? Şimdi de kabadayılığa mı başladın? Sokakta görüyorsun da selam vermiyorsun be!"

Meseleyi anlamıştım. Dün öğretmen sokağın karşı tarafından geçerken ben onu görmemişim. O da bu hareketimi burnu büyüklük ve isyan olarak algılamış, şimdi de intikamını alarak beni cezalandırmıştı.

Evde de sabıkam vardı hani. Çok defa öğle veya akşam sofrasından kalktığımda gözüm görmediği için ayağım ya su bardağına ya tabağa ya da su testisine çarpıyor, ya su dökülüyor ya da kap kacak kırılıyordu. Benim yarı kör olduğumu, doğru dürüst görmediğimi bilip anlamadan kızıyorlardı. Babam ileri geri konuşuyor, annem verip veriştiyordu. "İpini koparmış dededen farkın yok. Hep sakarsın, salla pati iş yapıyor, gözünün önüne bakmıyorsun. Önünde kuyu olsa, düşeceksin ha!"

Şansa bakın ki ben de bilmiyordum yarı kör olduğumu. Bütün insanların ancak bu kadar görebildiğini sanıyordum. Bu yüzden küfürleri sindirdim içime. Yiyip bitiriyordum kendimi: "Biraz daha dikkatli olsana! Nedir bu halin? Ha bire ayağın bir şeylere takılıyor, sonra da kıyamet kopuyor!"

Bu kadarla kalsa, iyi; başka kötü olaylar da oldu. Futbolda bir adım ilerleme kaydettiğim yoktu. Öteki çocuklar gibi ayağımı kaldırıp topa nişan alıyor ama bir türlü vuramıyor, utancım-dan mosmor oluyordum. Çocuklar gülmeye başladı mı da çok gücüme gidiyordu doğrusu.

En acıklısını tiyatroda yaşadım. Golamhoseyn-i Şo'bedebâz gibi bir sihirbaz gelmişti Şiraz'a. Çoluk çocuk herkes onun numaralarını görmek için tiyatroya koşuyordu. Şâpûr Lisesi'nin salonu mahallenin tiyatro yeri idi. Müdür yardımcısı bedava bir bilet verdi bana. Birinci ve ikinci olan çocuklara bedava bilet verilirdi. Biletim vardı ya, içim içime sığıyordu. Akşam kalkıp

gittim. Yerim salonun en arkasıydı. Gözümü diktim sahneye, odaklandım iyice. Adam sahneye çıktı. Girizgâhtan sonra oyuna başladı. Yanımda oturanlar oyunun büyüüne kapılmışlardı bile. Kâh hayretler içinde kalıyor, kâh gülüyor, kâh alkış tutuyorlardı. Oysa ben ne kadar gözlerimi kıssam, ıksam da doğru dürüst bir şey seçemiyordum. Gördüğüm tek şey karaltılardan ibaretti. Ne var, kim var, neler yapıyor, ayırt edemiyordum ki. Çaresiz kalıyor ve yanımda oturana soruyordum: “Ne yapıyor?” Yanımdaki ya cevap vermiyor ya da “Kör müsün be, görmüyor musun?” diyordu. İşte o akşam anladım diğer çocuklar gibi olmadığımı. Ama derdim neydi, onu kestiremedim bir türlü. Tek hissettiğim, bende bir kusur olmasıydı. Bu duyguyla içimi bir sıkıntı, bir keder kapladı.

Ne yazık ki bir Allah'ın kulu bile derdimle ilgilenmedi. Görememekten kaynaklanan tüm hatalarım yeteneksizliğime, boşvermişliğime, aylaklığımıza veriliyordu. Ben de katılıyordum onlara çaresiz.

* * *

Birkaç yıldır şehirde oturmamıza karşın evimizde köy hayatı devam ediyordu. Memleketimizin bulunduğu liman kentinde bir defada on on iki kişi çıkar gelir, atı, eşeği, katırıyla evimizde kalırlardı. Burada da her şey aynen devam ediyordu. Babam damdan düşmüş, elini ayıramıyordu belinden. Evimiz ipotek edilip eşyalar haraç mezata çıksa da, misafirin ardı arkası kesilmiyordu. Güneyden kalkıp ipini koparan soluğu bizim evde alıyordu. Allah rahmet etsin, babam gani gönüllü biriydi. Darda kalanın saatini satıveriyor, varsa misafiri, ağırlıyordu. Bu misafirlerden biri de Kâzerunlu yaşlı bir kadındı. Kadınlara mersiye okumaktı işi. Bayramda da abuk subuk maniler okurdu. Çenesi düşük, boşboğaz biriydi ama aynı zamanda tatlı dilli ve hoşsohbetti. Biz çocuklar bayılırdık ona. O geldi mi, keyfimize diyecek yoktu. Geceleri masal anlatırdı. Kimi zaman da mani okur, evdeki herkes alkış tutardı. Kimseden çekinmediği için dobra dobra konuşur, başkalarının kusurlarını pat diye yüzlerine vururdu. Annem de çok severdi onu. Birincisi, Kâzerunlu'ydu iki-

si de. Kâzerunlular birbirlerine çok düşkün olurlardı. İkincisi, annemden yanaydı ve bu yüzden hep çıkışırdı babama neden iki karısı var, neden annemden sonra tutup bir kadın daha aldı diye. Uzun lafın kisası, değerli bir konuktu. Zâdülma'âd, dua kitabı ve ne kadar mersiye, ağıt kitabı varsa yanında taşırdı. Bu kitapların hepsini bir bohçaya sarardı. Bir de gözlüğü vardı, şu badem biçimli olanlardan. Tabii, eski bir gözlüktü. O kadar eskiydi ki sapı kırılmıştı. Ama kadıncağız bir parça tel takmıştı sağ tarafına. Sonra ucuna bir ip sarıp başının ardından dolayarak sol kulağına bağlıyordu.

Merakımı çekmişti bu gözlük. Şeytan dürtmüştü bir kere. Yaşlı kadının olmadığı bir gün bohçanın başına gittim. Önce kitaplarını karıştırdım. Sonra maskaralık olsun diye gözlüğü çıkardım kutusundan. Gidip gülünç halimle kız kardeşime takılmak için taktım gözüme.

Ah, hiç unutamıyorum! Çok enteresan ve büyük bir andı benim için. Gözlüğü takar takmaz dünyam değişti aniden. Her şey, her şey değişti.

Hatırlıyorum, bir sonbahar günü, öğleden sonraydı. Güneş rengini kaybetmiş, sararmıştı. Yapraklar kurşun yemiş asker gibi bir bir dökülüyordu ağaçlardan. O zamana kadar ağaçlarda iç içe geçmiş yaprak kümesinden başka bir şey göremeyen ben, ansızın tane tane gördüm yaprakları. Odamızın karşısındaki duvarı dümdüz görürdüm. Oysa şimdi güneşin kızılığında tuğlaları tane tane görüyor, aralarındaki mesafeyi teşhis edebiliyordum. Ne kadar keyiflendiğimi bilemezsiniz. Dünyalar benim olmuştu. O an ve o keyif tekrarlanmadı hiç. O dakikaların yerini alamadı hiçbir şey. O kadar sevindim o kadar sevindim ki elimde olmadan zıpladım yerimde birkaç kez. Keyiften parmak şaklatıyor, uçuyordum. Yeniden dünyaya gelmiş gibiydim. Yeni bir anlam kazanıvermişti dünya. Sevincimden sesim çıkmıyordu boğazımdan.

Gözlüğü çıkarınca tekrar dünyam karardı. Ama olsun, bu kez emin ve mutluydum. Gözlüğü sarıp kılıfına koydum. Anneme bahsetmedim tabii. Tek kelime söz edecek olsam, gözlüğü elimden alacağını ve birkaç tokat yiyeceğimi düşünüyordum. Yaşlı kadının üç beş gün daha bize gelmeyeceğini biliyordum.

Gözlüğün teneke kutusunu cebime koydum ve yeni dünyayı görmenin sarhoşluğu içinde okula gittim.

* * *

Öğleden sonraydı. Sınıfımız vitraylı bir mekânda bulunuyordu. Okul binası ise eski bir konaktı ve narenciye bahçesi içindeydi. Bizim sınıf binanın en güzel odasıydı. Eski konaklarda olduğu gibi rengârenk vitray camlı bir kapısı vardı. İkindileri güneş vururdu bizim sınıfa. Sınıf arkadaşlarımsın masum yüzleri değerli bir yüzüğün şeffaf ve güzel kaşları gibi düzgün görünürdü.

İlk saat Arapça tahlil dersiydi. Arapça öğretmenimiz hemen hemen bir asırı devirmiş, nüktedan ve neşeli bir ihtiyardı. Şiraz'da okuyan tüm yaşitlarım tanur onu. Gözümden emin olduğum için artık ön sıraya oturmak istemedim. Gidip en arka sıraya oturdum. Gözlükle denemek istiyordum gözümü.

Kalantor çocuklarının okuduğu bizim okul züğürt mahallesindeydi ve bu yüzden ortaokul kısmında fazla öğrenci yoktu.

Süne vurmuş buğday gibi yıldan yıla öğrencileri azalıyor, gidenler de bir somun ekmeğini tarih ve edebiyat okumaya tercih ediyorlardı. Bizim sınıfta da çok öğrenci yoktu. Hepsi gelmişse, ancak ilk altı sırayı dolardı. Sınıfta on sıra varken, gözümü denemek için onuncu sırayı seçmiştim. Haylazlık sabıkam vardı ya, bu hareketim daha ilk saat yaşlı öğretmenin hakkımda kötü düşünmesine yol açtı. Ters ters bakıyordu bana.

Önce kendi kendine düşündü: "Bu şeytan velet ne oldu da her zamankinin aksine gitti sınıfın en arkasına oturdu? İşin içinde bit yeniği olmasın sakın?!"

Çocuklar da biraz şaşırmişti. Hele hele beni iyi tanıyanlar. En öndeki sıra için yıllarca cedelleştigimi biliyorlardı. Yine de ders başladı. Öğretmen tahtaya Arapça bir cümle yazdı. Sonra bir cetvel hazırladı. Birinci sütuna Arapça bir kelime yazdı ve karşısındaki alana analizini yaptı. Tam bu sırada fırsatı ganimet bilip gözlük kabını çıkardım. Dikkatle aldım gözlüğü kutusundan ve gözüme taktım. Tel sapını sağ kulağıma yerleştirdim. İpliği de sol kulağıma birkaç tur dolayıp bağladım.

O andaki kılığım seyredilmeye değerdi doğrusu. Tipsiz

görünüşüm, iri yüzüm, upuzun, kemerli, kartal burnum, hiç-biri küçük camlı badem çerçevesi gözlükle uyum sağlamıyordu. Haydi bunlar bir yana, gözlüğün sapları yani tel sapı ve büküm büküm ipi, yerli yersiz hatta duvardaki çatlağa dahi gülen okul arkadaşlarım şöyle dursun, ölüyü bile güldürürdü.

Allah selamet versin, değerli öğretmenim birinci satırı yazıp da sınıfı görmek ve öğrencilerin yüzlerinden ne anladıklarını tespit etmek için yüzünü çevirince ansızın gördü beni. Hayretler içinde elinden tebeşiri attı ve hemen hemen bir dakika kadar gözlüğüme, kılığıma baktı bön bön.

Ne olup bittiğini anlayamamıştım. Keyfimden dünya umurunda değildi. Binbir belayla ön sıradan tahtadaki yazıyı okumaya çalışan ben, şimdi ta onuncu sıradan canavar gibi okuyordum. Büyülenmişim yaptığıma. Birazdan patlayacak olan fırtınadan asla haberim yoktu. Benim oralı olmayışım ve bakışlarımda hiçbir zorlanma belirtisinin bulunmaması öğretmenin kuşkularını kuvvetlendirmişti. Onunla alay etmek için yeni bir oyun tertiplediğimden emin olmuştu.

Bir kaplan gibi atıldı ansızın. Bu öğretmenin, tesadüfe bakın ki, koyu bir Şiraz lehçesi vardı ve avamca konuşmakta ısrar ederdi. Yaklaşınca kendine has lehçesiyle:

“Bah hele, bah hele! Eşşeg sıpası! Soytarılıh yapıyon he! Ayı mı oynatıyorlar burada be!?”

Öğretmen konuşana dek sınıfta çıt yoktu ve çocuklar karatahtaya gözlerini dikmişlerdi. Öğretmen üstüme yürüyünce çocuklar döndüler ve meseleyi anladılar. O alengirli gözlüğü görmeleriyle sınıfın allak bullak olması bir oldu. Sanki depresyon olmuş da dağ yarılmıştı. Korkunç bir gülüş sesi tüm sınıfı, hatta okulu sarstı. Çocukların kikirlemeleri kahkahaya dönüşünce öğretmen daha da sinirlendi. Bütün oyunları onunla dalga geçmek için çıkardığımı sandı. Gülüş sesleri ve öğretmenin hamlesi beni kendime getirdi. Bir tehlike belirdiğini hissettim ve hızla gözlüğü çıkarmak istedim. Daha elimi gözlüğe uzatmama kalmadan öğretmenin bağırması yükseldi:

“Sürme elini! Dur, seni bu suratınla götüreceğim müdüre. Çöpçülük yapacaksın sen velet. Ohul, kitap, defter neyine senin? Git, it kovala, it!”

Sınıf katıla katıla gülüyordu. Ben garip ise ne yapacağımı bilemedim. Apışıp kaldım. Ne diyecektim? Gözümde o antika gözlükle aval aval öğretmene bakıyordum.

Bu kez çileden çıktı adamakıllı. Geldi, tam sıramın yanında durdu. Elinin biri arkada, öbür elini tokat vurmak için kaldırdı.

“Kalk, kalk! Defooooo! Hadi, yallah! Kalk, defol!”

Süklüm püklüm kalktım ayağa. Gözlükle halimi izleyen çocuklar gülmekten kırılıyordu. Tokatı savurursa ıskalasın ya da hiç olmazsa suratımda şaklamasın diye biraz yana çekildim. Öğretmenin önünden vınlayıp kaçmak isterken tokat yüzümde patladı. Gözlüğün teli kırıldı, gözlük bir yana sarktı ve gülünç bir manzara oluştu. Tam gözlüğü derleyip toparlayacakken popoma da iki esaslı tekme yedim. Ah bile diyemeden fırlayıp sıraftan sıvıştım.

* * *

Müdür, müdür yardımcısı ve Arapça öğretmeni disiplin komisyonu oluşturdular. Uzun uzun konuştuktan sonra okuldan atılmama karar verdiler. Kararı bana bildirecekleri sırada yarı körlük halimi anlattım onlara. Önce inanmadılar. Ama sözlerim o denli etkileyiciydi ki taş bile duygusuz kalamazdı. Yarı körlüğümden emin oldukları vakit affettiler beni. Arapça öğretmenimiz Profesör Oklitus olduğu için aynı galiz lehçesiyle lafa karıştı:

“Önceden söyleseydin ya oğlum. Evvel söylesen incilerin mi dökülürdü sanki? Bah şimdi, yarın okul dağıldı, Şah Çerağ’daki Gözlükçü Mirza Süleyman’ın dükkânına geleceksin, tamam mı?”

Ertesi gün bir ömürlük azaptan ve dünkü kâbustan sonra, okul dağılır dağılmaz Şah Çerağ’da, Gözlükçü Mirza Süleyman’ın dükkânına gittim. Arapça öğretmeni de geldi. Gözlükleri bir bir aldı Mirza Süleyman’dan, gözüme takıp “Şah Çerağ’ın saatına bah bahalım. Akrebi görüyon mu?” dedi.

Gözlükleri bir bir denedim ve sonunda biri uydu, saatin akrebini gördüm. On beş Kırın* verip Mirza Süleyman’dan gözlüğü satın aldım. Gözüme taktım ve böylece gözlüklü oldum!

* Küçük bir para birimi.

Yıldız

Nâsır bizden ilerideydi. Dağ yamacında, bir kayanın üstünde durmuş, soluklanıyordu. Biz vadideydik daha. Nefes nefeseydik ve kayaların arasından tırmanıyorduk.

Kâve'ye "Böyle hızlı giderse, yolun yarısında nefesi kesilir" dedim.

Kâve: "Kuş gibi, pır deyip gidiyor. Çok keyifli."

"Onun şevki olmasa takılmazdım peşine. Böyle yolların adamı değilim ben."

"Al benden de o kadar."

Dağın yamacına ulaştık. Nâsır oturmuş doruğa bakıyordu. Fark etmedi bizi. Onun arkasındaki bir kayaya oturduk. Bembeyaz bir bulut, doruğun yamacından dağın erguvanî eteklerine doğru kayıyordu. Doruğun üzerinde, lacivert gökyüzünde tek başına bir yıldız parlıyordu. Vadinin soğuk meltemi yüzüme vuruyor, sessizliği sadece derede yankılanan su şırlıtısı bozuyordu.

Kâve başını taşa dayamış, Nâsır'a bakıyordu.

Omuzumdan sırt çantamı çıkardım. Yüzümdeki ter kurumuştum.

Nâsır'ın omuzuna dokundum. İrkildi:

"Ne zaman geldiniz?"

"Beş dakikadır arkada oturuyoruz. Nereye dalıp gitmiştin böyle?"

Nâsır doruğu gösterdi:

"Orada, tepede bir yıldız var. Görüyor musunuz?"

Yanına, az ileriye oturdum.

"Hepsi bu mu?"

"Doruğun yakınlarında yeşil bir şey var!"

Sis bulutunun içinde yeşil bir bodur ağaç gördüm.

Kâve:

"Yabani çalı."

"Çalı o kadar da büyük ve yayvan değil."

Nâsır:

"Tam yıldızın altında, dorukta!.. Tırmanıp ne var ne yok görmek istiyorum. Çevresinde bir pınar olmalı. Dorukta kartal yuvası olduğunu söylerler. Sesini ta yukarıdan duymuşlar."

Kâve:

"Ben de duydum bir şeyler. Ama yukarı çıkılamaz."

"Doruktan ta aşağılara kadar duvar gibi kayalık var. Tutunacak yer bile yok."

Nâsır:

"Ne zaman gidip gördün?"

"Gitmedim; öyle diyorlar. Uzaktan anlaşılıyor zaten."

"Yukarı çıkmak istiyorum. Mutlaka bir yol vardır."

Kâve:

"Şimdiye dek yukarı çıkan olmamış."

"Çağlayana kadar gideriz. Orada yemeğimizi yer, döneriz."

Kâve:

"Biz çağlayana varıncaya kadar güneş doruğun ardından yükselir."

Kalktık. Sırt çantamı omuzuma aldım. Tekrar düştük yola.

Nâsır'a:

"Birlikte olsak iyi olur. Bu kadar hızlı gitme. Sadece çağlayana kadar gideriz" dedim.

Elini omuzlarıma vurup doruğa baktı:

"Bu tek yıldızı görmüş müydün daha önce?"

"Hayır; çok güzel."

Önden hızlı hızlı giderken yıldıza, bodur ağaca bakıyordu. Kâve yanındaydı ve ben geride kalmış, yıldıza bakıyordum. Üç parlak kolu vardı. Çevresindeki yıldızlar soluktu. Doruğa iniyor gibiydi sanki. Hareket ediyor ama doruktan uzaklaşmıyordu.

Çağlayanın yokuşuna geldiğimizde karanlık dağılmaya

başlamıştı. Dağın ardından aydınlık yükseliyordu. Engebeli etekler ise alacakaranlıktı. Şimdi bodur ağacı açık yeşil görüyorduk. Yıldız gümüş rengini almış, aşağıdaki ışıklı kolu doruğun üstüne düşmüştü sanki.

Yetişmiştim onlara. Çağlayanın uğultusunu işitiyordum. Hava mis gibi kokuyordu.

Nâsır, geçtiği yerlerdeki taşların çukuruna, tümseğine bakmadan yalpalaya yalpaya yürüyordu ama gözünü yıldız ile bodur ağaca dikmişti.

"Nasıl da parlıyor!" diye düşündüm.

Kâve:

"Doruğun üzerindeki yıldız bizimle beraber gidiyor sanki!"

Çağlayanın uğultusu daha yakından geliyordu.

"Çağlayana varınca hemen yanında, bir ağaç altına otururuz. Oradan daha iyisi yok."

Nâsır durdu.

"Buralarda güzel yer çok. Soluklanıp tertemiz hava alınacak yerler."

Güldüm:

"Burada çağlayan dışında hep kaya, hep uçurum var."

Kâve:

"Çağlayandan daha güzel bir yer görmedim."

Nâsır:

"Gidip bulmak gerek. Biraz daha gayret!"

Dik yamaçtan geçip vadiye doğru inmeye başladık. Vadi de çağlayanın şırlıtısı yankılanıyordu. Güzel kokulu nemli bir rüzgâr esiyordu üstümüze. Suyun serin zerrecikleri yüzüme çarpıyordu. Su kükrüyor, duvarı andıran kayadan kayarak çaya karışıyordu. Oradan kollara ayrılıyor, taşların arasından uçuruma dökülüyordu. Hava ot ve ağaç kokuyordu. Çağlayanın üzerinden yıldıza baktım. Kolları mavi bir renk almıştı.

Nâsır çağlayanın kenarına oturdu. Yüzüne avuç avuç su çarptı.

"Bu suyun doğduğu yeri bulmak istiyorum. Belki bodur ağacın yanından doğuyordur."

Başını kaldırıp bodur ağaca baktı. Yıldızın kolları daha da küçülmüştü.

Kâve:

"Dediklerine bakılırsa, pınar doruğun dibindeymiş."

Nâsır:

"Suyu takip edip gidersem, bulurum."

Kâve:

"Ne zaman gidersen, ben de gelirim."

Doruğa diktim gözümü. Yukarılarda gökyüzü masmaviydi. Aşağıda dik kayalıklar ışıldıyordu. Birden vadide bir ses yankılandı.

Nâsır:

"Kartal sesiydi!"

"Hayır, kartal sesine benzemiyordu."

"Kartaldı. Doruktayken böyle öter."

Kâve:

"Nasıl da yankılıydı sesi! Mutlaka doruktadır."

Nâsır:

"Bize sesleniyordu sanki!"

"Yemek yemiyor muyuz?"

Nâsır:

"Burada değil. Az daha tırmanalım. Burası basık ve karanlık."

Kayanın altını göstererek:

"Orası güzel. Birkaç ağaç var. Su bile var."

Kâve baktı:

"Eee, bir şey görmüyorum ben."

"Bu taraflar hep subaşı."

Nâsır:

"Biraz daha tırmanırsanız, göreceksiniz."

"Ben çok geldim buralara ama bu çağlayandan daha güzel bir yer görmedim."

Nâsır:

"Gelip gitmiş ama gözlerini kapamışsın."

Su tekrar duyuldu. Nâsır:

"Duydunuz mu?"

Üşümüştüm. Çayın yukarısına çıkıp bir taşa oturdum.

Kâve bağırdı:

"Doruk ağarıyor!"

Baktım. Sanki ay ışığının dalgaları olgun üzüm başağı renginde doruğa, dağın eteklerine yayılıyordu. Işık dalgaları gözü-mü alıyordu.

Nâsır:

“Dağı böyle gördün mü hiç?”

“Hayır. Hiç böyle değildi.”

Kâve:

“Yemek yiyelim mi?”

Nâsır:

“O kayanın altında dedim. Burada insanın canı sıkılır.”

Tekrar düştük yola. Kâve Nâsır’la omuz omuza gidiyordu.

Nâsır:

“Şu bodur ağacın altı keyifli olur.”

“Hangi bodur ağaç?.. Buradan geri dönsem iyi olacak. Yoruluyorum ben.”

Geri dönüp baktım aşağılara. Ayaklarımın altında vadinin yokuşu vardı ve çağlayanın nemi yukarılara kadar geliyordu.

Nâsır bağırdı:

“Artık geri dönülmez. Az daha yürü. İnsanın içi açılıyor.”

Dağın yamacında yine yankılandı o ses. Aynı sesteki ama çok yaklaşmıştı.

Kayalara baktım. Sanki başka bir renkte, başka bir şekildeydi.

Kayaya dönüp tekrar yola koyuldum.

Nâsır ile Kâve ilerlemişler, gözden kaybolmuşlardı. Kayaya tırmanınca dallı, yapraklı bir ağaç gördüm. Ağacın dibinden kaynayan berrak bir su taşların arasından geçerek çaya karışı-yordu. “Nâsır burayı diyordu. Peki niye durmadılar burada?” diye düşündüm.

Ağacın altına oturup doruğa, bodur ağaca baktım.

“Yukarıya tırmanmak için kartal kanadı lazım.”

Ayaklarımın altındaki uçuruma göz attım. Dipsiz bir çukur gibiydi. Bağırdım. Sesim dağda birkaç kez yankılandı. Yine kendi sesimi işittim. “Gerçekten kartal sesi miydi?” diye düşündüm. Sırt çantamı alıp yürümeye başladım yine. Eğri büğrü bir kayaya tırmandım. Kaya kiremit rengine çalıyordu. Bunalmıştım. Taşlık bir yokuş çıkıyordum. Dikenli çalılarla dolu bir tepeydi. Ayaklarım yorulmuştu. Çakılların üstünde kayıyor, dikenli ça-

lılara düşüyordum. Ellerim kan revan içinde kalmıştı. Soluklanmak için oturdum. "Hey çocuklar, ben geldim" diye bağırdım.

Bodur ağaç yaklaşmıştı sanki; sakin bir su dalgası gibi kırmıldanıyordu.

Kalkıp tekrar yürüdüm. İlerledikçe yol düzlüğe çıkıyordu. Küçük bir suya geldim. Su şarıldayarak akıyordu aşağılara. Çevresinde otlar bitmişti.

Kartalın sesini duyuyordum. Bodur ağaç selvi gibi belirmişti karşımda.

Bodur ağacın altında, su kenarında yeşilliklere oturan Kâve ile Nâsır'ı gördüm.

Nâsır:

"Orada bir pınar var. Suyu nefis."

Pınarın önünde çömelip su içtim. Su bir kayanın altından çıkıyordu. Havada hoş bir koku vardı. Taşların arasından kırmızı çiçekler fışkırmış, sabah meltemiyle kıpırdıyorlardı.

Nâsır:

"Az kaldı."

"Varmadık mı daha?"

"Henüz değil. Güneş doğana kadar varırız."

Gökyüzüne baktım. Gri gökyüzü minik gümüşî yıldızlarla doluydu. İri, parlak yıldız onların arasında yüzük kaşı gibi duruyordu. Bağırdım:

"Bakın bakın! Vay vay vay!.."

İki Raund Arasında

Şapkamı silkeleyip girdim içeri. Tenhaydı. Tezgâhın başında bir adam oturuyordu, sırtı kapıya dönük.

Geniş omuzları belirgindi. O kadar iri yapılıydı ki yaşlı da olsa, iri kalıyordu yine.

Garagin tezgâhın öbür tarafında başını iki eli arasına almıştı. Ben içeri girince kısıkvrak kalktı ayağa.

“Paydos. Kapatıyorum.”

Burun buruna duruyorduk. İttim elimle kenara. O kadar ağırdı ki kendisi çekilmezse itelemek zorunda kalacaktım.

“Uykum var. Sabaha kadar duramam” dedi.

“Cehenneme kadar!” dedim.

Anladı şaka yapmadığımı. Ben dikilince gitti, yerine oturdu; homur homur homurdanıyordu. Şapkamı çiviye astım; tereğinden su damlıyordu. Ben otururken, sırtı kapıya dönük adam bana döndü. Yandan bakıldığında basık burunlu, yuvarlak, çik kık çeneli biriydi. Baktım; Horşidu idi.

“Hâlâ yağıyor mu?” diye sordu.

“Yağıyor hâlâ.”

Garagin: “Belki sabaha kadar yağar...”

Horşidu: “Yağmaz.”

Öyle ters ters söyledi ki Garagin sustu ve yine başını elleri arasına aldı. Kadehin dibini vurdum masaya. Kapının yanındaki masaya oturmuştum. Bir insan meyhanede nereye oturursa, en iyi yerin orası olduğunu sanır, oturur orada sonuna kadar. Votka getirdi. Şişmandı. Yüzüne baktım; uykusu vardı ve asıktı suratı.

“Adam yerine koymuyorsunuz” dedi.

Cacık istedim. Kalmamıştı. Giderken Horşidu’ya “İnsanın lafını bile dinlediğiniz yok” dedi.

Horşidu cevap vermedi; kadehini yudumladı. İki elleri arasında kayboluyordu kadeh. Boksördü bir zamanlar. Ringlerden tanırdım onu. İşçi Kulübünde boks yapıyordu. İyi bir boksör değildi ama kavga ederken iyi vururdu. Hiçbir zaman önemli bir maç kazanmamış ya da ülke şampiyonu olmamıştı. Bir kere olsun, onu ringden alıp bütün meyhanelere götürmek kismet olmamıştı çocuklara. Boksla kavganın farkını anlayınca bıraktı sporu. Dirsekleri üstünde tezgâha abanmıştı. Kadeh elindeydi. Az az ama sürekli içerdi. Her defasında sigaradan bir nefes çekmesi de mezesiydi. Her nefesten sonra bir yudum içip dumanı üflüyordu. Sanki ikisini birbirine karıştırmıştı da sigara yerine içki tütürüyordu. Alnı ter içindeydi. Gözü bir saatte bir kapıdaydı; bakmıyordu bize. Çok geçmeden ihtiyar geldi.

Garagin: “Paydos.”

İhtiyar tınmadı. Garagin kalkıp yolunu kesti.

“Yine mi geldin? Kapatıyorum.”

“Şimdi kapatılacak zaman mı yani?”

“Gitmezsen, atarım seni dışarı.”

“Gücün bana mı yetiyor?”

“Onlar da gidiyor.”

Horşidu: “Uğraşma şununla!”

Garagin: “Akşamdan beri buradaydınız. Şimdi niye geliyor?”

İhtiyar: “Beni bir yere göndermişti.”

Garagin: “Bana ne? Kapatıyorum.”

Horşidu: “Kes dırdırı. Atarım yoksa dışarı.”

Bir insan birine şaka yapmıyorsa, zaten yüzünden belli olur şaka yapmadığı. Garagin de anladı bunu. İhtiyarın yolundan çekildi. Sırılsıklamdı ihtiyar. Şimşek, caddeyi aydınlattı ve cadde tekrar karanlığa gömüldü. Şimşek çaktıkça Horşidu kadehin dibine bakıyordu.

İhtiyar: “Diner artık.”

Garagin: “Dinmez. Yağar sabaha kadar.”

İhtiyar: “Yağmaz.”

Garagin: "Belki yağar."
İhtiyar bağırdı: "Yağmaaaz!"
Garagin: "Yağar, yağmaz; sana ne?"
İhtiyar: "Bu benim arkadaşım. Horşidu benim arkadaşım."
Garagin: "Şarlatan moruk!" ve Horşidu'ya "İhtiyar her akşam yamanır birine."
İhtiyar: "Kimseye yamanmıyorum ben."
Garagin: "Her akşam birine yamanıyorsun."
İhtiyar: "Bir gün herkesin parasını vereceğim. Bana içki ısmarlayanların parasını."
Garagin: "Nereden verecekmişsin?"
İhtiyar: "Kuveyt'ten."
Garagin: "Altı yıldır gideceksin... Cesaretin yok senin."
İhtiyar: "Cesaretim var. Dönünce çuval dolusu para göstereceğim sana..."
Garagin: "Senin olsun aman. Bu akşamkilerden haber ver sen."
İhtiyar aldığı şişeyi bıraktı yere. Boş kadeh elinde kalmıştı.
Horşidu: "Ben veririm."
İhtiyar başını kaldırdı. Kadehi doldurduktan sonra şişeyi başına dikti.
Horşidu sordu ona: "Gördün mü onları?"
İhtiyar: "Şeytan görsün yüzlerini!"
Horşidu: "Herkes orda mıydı?"
İhtiyar bir şey demedi.
Horşidu: "Herkes orda mıydı diyorum!.."
İhtiyar: "Evet."
Horşidu: "Anlat."
İhtiyar: "Birkaçı gelmeyeceğini söyledi. Diyorlar ki ne olacağını biliyorlarmış. Karanlıkta hurmaların dibinde oturuyorlardı."
Horşidu: "Kim demiş onlara?"
İhtiyar: "Biri herkese 'Olacakları biliyor musunuz?' demiş."
Horşidu: "Onlar ne demiş peki?"
İhtiyar: "Hayır demişler."
Horşidu: "Onlara ne demiş?"
İhtiyar: "Onlara denizin ne olacağını söylemiş. Baktım yirmi altısı da korkuyor."

Horşidu: "Köpoğlu, sen dedin değil mi?"

İhtiyar: "Hayır. Ben korkmuyorum artık."

Baktım, benzi sararmıştı. Horşidu küfretti, yirmi altısına birden. Eli titriyordu ama ihtiyarınki gibi değil. Kalkıp vitrin camına doğru yürüdü. Düz yürüyordu. Votka henüz tesir etmemişti vücudunu ısıtmaktan başka. Bazen insanın bedeninde bir şey vardır; daha dayanıklı. Bu yüzden tesir etmez votka. Kötü bir şeydir bu. Dünyanın en kötü şeyi! Ne kadar içerse içsin, tesir etmez; sadece masrafı artırır. Gerçi önemli değildi onun için para harcamak. Boksu terk ettiğinden, iskele işçiliğini bıraktığından beri işinin yolunda gittiğini işitmiştim. Cama doğru dümdüz yürüyordu; rakibinin üstüne yürüyordu sanki. Karanlığı seyretmeye koyuldu. Şimşek çaktıkça dışarının aydınlığı içeri vuruyor, biz de aydınlanmış caddeyi görüyorduk. Caddenin öbür yakasından karısını yabancı bir adamla görmüş de gözlüyor gibi bir hali vardı. Hoşlanmadım bu durumdan; masaya vurdum. Garagin votka getirdi: "Nesi var bunun?" diye sordu.

İhtiyar tezgâhın yanından: "Nesi varsa var, sana ne?"

Garagin: "Keleğe gelmeyim de... Bunun bir şeyi var."

İhtiyar: "Nasıl bir şey olduğunu bilsen, sen de arpacı kumrusu gibi düşünürdün."

Garagin: "Nasıl bir şeymiş?"

İhtiyar: "Deniz, deniz."

Garagin sataştı: "Sen de kafayı denizle bozmuşsun."

İhtiyar: "Sen bozmuşsun hıyarağası!" ve bana sordu: "Sen nasıl bir şey olduğunu biliyor musun?"

"Hayır" dedim.

Nasıl bir şey olduğunu görmüştüm. Önce dalga geldi mi batarsın, ıslanırsın. Dalga motorun altından geçerken çıkar, batar, yine çıkarsın. Eline halat, yelken kolu geçiremezsen, gittin demektir. Gözün hiçbir şey görmez. Dalgaları, rüzgârı görmezsin. Dünyadaki tüm belaların başına üşüştüğünü hissedersin. Görünüşte böyle işte. Bu kadar da basit olmadığını hissediyordum ama "Hayır" dedim yine de. İhtiyar, Horşidu'ya "Söyle onlara nasıl olduğunu."

Horşidu: "Neyin?"

İhtiyar: "Denizin... yağmur başlayınca."

Ya ihtiyar üstelemedi ya da saatin sesi fırsat vermedi. Saat tam karşısındaki duvardaydı. Önce çok ses çıkarttı, sonra birkaç defa ağır ağır ve yüksekte. Tam bittiğini sandığında, anlıyordun bitmediğini. On ikinci vuruşu işitmedim. Horşidu'nun yumruk sesi ve Garagin'in feryadında boğulmuştu. "Bozdu kafayı, manyak!"

Şansı varmış ki Horşidu duymadı. Votka tesirini gösteriyordu. Çıplak yumruğunu cama vurmuştu. Cam kırılmadı. Camı kıracak güç yumruğunda yoktu. Son raund çanının çalmasıyla var gücünü toplayıp rakibin eldivenini döven yenik boksör gibiydi. Tezgâha doğru geldi. Düzgün yürüyemiyordu. Tabureye oturup sırtını dayadı. Elini iki tarafa açtı. Göğsü daha da kabardı. Saçları kısa ve dikti. Alnı terlemişti. Ringin köşesinde yüzüne su çarpılan dayak yemiş boksör gibiydi.

İhtiyar yavaşça "Diniyor" dedi.

Horşidu'nun omuzuna vurdu, "önemli değil" diyen ama çok önemli olduğunu bilen bir menajer gibi. Eli sakindi. Maçı kazanan şampiyonun menajerindeki o titreşimler yoktu.

Horşidu'nun gözü camın öbür tarafındaki yağmurdaydı.

"Kış boyunca yenik düştüm ona."

İhtiyar: "Artık diner."

"Dinmese de olur. Korkmalarına izin vermem. Sen de gelirsin; korkmazsın değil mi?"

İhtiyar ne tek kelime etti, ne kıpırdadı yerinden. Bir şey saklamaya çalışan çocuk gibiydi.

Garagin: "Korkuyor o."

Horşidu: "Sen korkuyorsun. Laf dinlemesene!"

Garagin: "Dinlemiyorum. Müşterilerin lafını dinlemem ben."

Horşidu: "Sen de onlar gibisin köpoğlu!"

Garagin: "Bir zoru var ki küfrediyor."

Horşidu: "Kimin varmış zoru?"

Garagin: "Neyin var öyleyse?"

Korkmuştu. Gözleri şiş ve acizlik okunuyordu.

İhtiyar: "Onunla böyle konuşmamalısın."

Garagin: "Neyi var bunun, biliyor musun?"

İhtiyar: "Evet, biliyorum. Motoru var; yirmi altı da yolcusu..."

Horşidu: "Yirmi yedi."

Garagin: "Yakalarlar sizi."

Horşidu: "Kim yakalarmış bizi?"

Garagin: "Devriyeler yakalar."

Horşidu: "Onlar küçük. Tabii bizi ihbar etmezsen, casus herif!"

Garagin: "Kimseyi ihbar ettiğim filan yok."

Horşidu: "Niye dinliyorsun öyleyse?"

Garagin: "Dinlemiyorum. Uykum var sadece."

İhtiyar: "Madem öyle, sayma kendini."

Garagin: "Ben saymadım kendimi. Kendin dedin yirmi altı yolcu var diye."

Horşidu: "Yirmi yedi kişi."

İhtiyar: "Yirmi altı kişi."

Horşidu sordu: "Kim gelmiyor?"

İhtiyar: "Hep korkak biri çıkar zaten."

Horşidu: "Kimseye bir yeri göstertmem. Aşağı ambara tıkar, kapısını kaparım üstlerine. Kim korkarmış bakalım o zaman?"

İhtiyar cevap vermedi. Başı önde, şişeye tersten koyulmuş kadehe bakıyordu.

Horşidu omuzlarını tutup salladı: "Kim gelmiyor?"

İhtiyar: "Bilmem."

Horşidu: "Sen misin yoksa?"

İhtiyar: "İhtiyarlık, deniz ve bu yağmur! Ha!"

Horşidu: "İhtiyar it!"

Elini kaldırmıştı vuracakmış gibi, ama bir şeyler aktı içinden ve sadece "İhtiyar it!" dedi. Otururken büzüldü, büzüldü, küçüldü. Bir şey geriliyor, geriliyor ve yoruyordu onu.

İnsan camın öbür tarafındaki yağmura kulak vermezse, uzaklardaki bir çatananın sesine benzeyen saatin sesine aldırış etmezse hissedebiliyordu sessizliği. Adadaki hurmalıkların altında kaçak olarak motoru beklerken de aynı sessizlik hissedilir.

Görünüşü değişmişti Horşidu'nun. Şimdi dayak yemiş bir boksör değil, dayak yemiş bir adamdı sanki. Kavgadan sonra kendine gelmiş biri gibiydi. Böylelerinin gözlerinden çıkarırız gözlerimizi. İhtiyar ondan korkuyor, Garagin'in uykusu bastırıyordu.

Horşidu saatin sesiyle irkildi. Saat yine kısa ve tok tok vurdu, sonra bir tane daha ve daha gürültülü. Horşidu tezgâha indirdi yumruğunu. Üstünde kadehin ters çevirili durduğu şişe ring çanı gibi çınladı. Horşidu kalkıp gitti. Baktım, düz ve kendinden emin yürüyordu. Çıkarken kapıda eğilmedi. Yarıya kadar inmiş jaluziyi itip çıktı dışarı.

Garagin uykulu uykulu sordu: "Nereye gidiyor?"

İhtiyar: "Kuveyt'e."

Soğukkanlılıkla söylemişti:

"Parası ne olacak? Ne zaman döner?"

"Verir sana; dönerse."

"Ya seninki?"

İhtiyar: "Ben korkak bir adamım. Bu gidişle hiçbir zaman borçlarımı veremem."

Garagin: "Ne yaptın ona?"

İhtiyar tek laf etmedi. Kalkıp yanıma geldi. Sıskaydı. Çökük avurtları daha da sıska gösteriyordu."

"Âşur, çocuklardan ne haber? İskele işi iyi gidiyor mu?"

Garagin bağırdı: "Şimdi de sıra ona mı geldi?"

İhtiyar: "Kimseye yamanmıyorum. Âşur benim arkadaşım."

Sözlerini dinlemiyor, meyhanecinin küfürlerini işitmiyordum. Gözüm camdaydı. Şimşek çakınca, damlaları görüyordum ışıktaki. Ve gök gürültüsü, denizin ortasında, karanlık bir gecede motorun güvertesine düşen damlaların çıkardığı sesi andırıyordu.

Babacan

Herkes bilirdi Babacan'ın yirmi fersahlık yolu on dört on beş saatte aldığı. O da ne yol ama; yüksek dağların arasındaki yolları arşınlaması gerekiyordu. Bahar olsa, hadi neyse. Kıştı. Soğuk, kar ve dağdaki zorlu kayalar. Ne bir keklük ötüyor ne doruktaki dağ keçisi ürküyordu. Sadece kuru çalılarla uğursuz sırtlan sesleri.

Babacan on kere gitmiş gelmişti bu yoldan. Yaşı küçük olsa da bu korkunç yolun yarısı bile az buz yol değildi. Daha çok şikâyet için gönderirlerdi onu. Genellikle kardeş olan muhtar ile ağa bu işin sırrını çözememişlerdi. Bir hadise çıkıp da şehre şikâyet edilmesi söz konusu olursa, ağa bu işe engel olmak için hemen Landroverini çalıştırıyordu. O geçit vermez dağ yollarını aşıp şehre gidene kadar Babacan çoktan şehre varmış ve köylünün şikâyet dilekçesini hâkimin masasına koymuş oluyordu.

Babacan'ın kurnazlığına bakın ki, asla kendisini göstermez ve ağa da kimle muhatap olduğunu anlayamazdı. Landroverinden daha hızlı hareket eden kimdi? Yargıç "Bıyıkları yeni terlemiş, kara kaşlı, kara gözlü bir delikanlı şikâyeti masama koyup gözden kaybolmuş" demişti. Ağanın ne kadar öfkeli olduğunu anlamamak mümkün değil tabii. Casuslarını görevlendirmişti hemen. Kimmiş gecenin sekiz buçuğunda başını sarıp, elinde sopa köyü terk eden; sonra dağa vurup kestirmeden, kayaları, taşları aşan?

Şafak söküp de güneş yüzünü gösterince Babacan oturup parmaklarıyla sıkarak yumuşattığı kuru ekmeği ağzına atıyor

ve boğazında kalacak olursa, dağdaki karların yardımıyla yutuyordu.

İşin enteresan tarafı, yargıç gerçekten de halkın haklarını koruyan biriydi. Bu durum o zamanlar büyük, küçük ağalarla dolu küçük bir kasaba için o kadar da hoş değildi. Üst makamlara birçok başvuru yapılmıştı. Bitli, hasta ve yoksul köylüleri ağalara tercih eden yargıçlar tayin edilmeliydi başka yere. Ama biri halkı sevdi mi, şerefsizlikle, entrikalarla mücadele edebilir. Büyük ağalarla küçük ağalar arasında yaşanan ihtilaflar bazen işi kolaylaştırır. Yargıç da böylesi karışık bir ortamda yargı gücünü pekâlâ çakallardan koruyabilir.

Babacan bütün cesaretine, kurnazlığına rağmen, son gidişinde kuyruğu kapana kısırdı. Ağanın adamlarından biri adliyenin kapısı önünde nöbet tutuyordu. Babacan koşar adımlarla merdivenlerden çıkıp yargıcın odasına attı kendini. Ağanın adamının keyfine diyecek yoktu tabii. Babacan'ı gördüğünü ağaya anlatırken ağanın zehirli sırtmasını görmek büyük zevkti.

* * *

Durum böyleyken köye gittim. Mazlum köylüler ağanın şerrini konuşuyordu. Karşılıksız bırakmayacaklardı onun çevirdiği dolapları. Sonuç olarak ağa onların kanına susamış biriydi. Anladım ki Babacan tek başına tüm cesaretiyle köylünün yükünü omuzlarına almıştı. Geçit vermez o dağ yollarında aç bir hayvan onu parçalarsa, köylü ilk şehidini vermiş olacaktı. Bu da ağanın kara kaplı dosyasına bir çizik daha atılacak demektir.

İnsan böyle biriyle dost olmayacak da ne yapacak? Babacan can dostum olmuştu. Aramızda o kadar da yaş farkı yoktu. Ama ağa bana o denli müşfik davranıyordu ki köylünün söylediklerini düşündükçe kötümserliğe kapılıyordum. Köylü, gerektiği gibi ağayı kötülemediğim için kızgındı bana. Nihayet gözümün önünde ağa Landroverinin tamponunu Babacan'ın bacağına çarptı. Babacan yıldırım isabet etmiş genç bir fidan gibi yere yıkıldı. Birden başına toplandılar. Ağa dalgın olduğuna, Babacan'ı görmediğine yemin ediyordu. Babacan acıdan baygınlık geçiriyordu. Sağ bacağı kırılmıştı.

Ağa:

“Ben götürürüm seni Kirman’a. En kısa zamanda iyileşirsin, en kısa zamanda.”

Babacan acılı yüzünü buruşturarak:

“Ben seninle gitmem bir yere. Ölsem de ayağımı basmam arabana!”

“Eh, sen bilirsin.”

Sonra şaşkın bakışlarımın önünde Landroverle manevra yaptı. Allahısmarladık demeden köyü terk etti. İnanmam için ağanın ilk zulmünü görmem gerekiyordu. O anda hayalimde Babacan’ı ince dağ yollarında çevik hareketlerle giderken görüyordum. Ceylanlar kutlamak için şaha kalkmışlar, o, uzun bacaklarıyla kayadan kayaya atlıyordu.

İşte böylece tam üç ay yattı Babacan. Ama kısa zamanda kederi sevince dönüştü. Çünkü Emir Hasan köyle şehir arasındaki mesafeyi on iki on üç saatte alıyor, yine ağanın Landroverinden önce şehre yetişip köylünün şikâyetini ilgili makamlara ulaştırıyordu.

AFGAN ÖYKÜLERİ

Ebe

Garip ve yoksul komşumuzun evinden gelen birkaç kadın ve erkeğin ayak ve konuşma sesleri beni uykunun rahat nimetinden alıkoyuyor. Ne olduğunu bilmiyorum. Sadece ortada ölüm ve üzüntü olmadığı hissediliyor. Şimdi iyice dikkat ediyorum. Düğün yapıldığını anlıyorum. Evet. Genç bir kızla genç bir erkeğin düğünü.

On dokuz yaşındaki kızlarından başka çocukları olmayan bu zavallı anne baba her türlü varlık ve saadetten yoksunlar. Onların elem dolu yaşantılarının sonucu, sadece, endamlı, toparlak yüzlü, toplu yanaklı, siyah gözlü, uzun boyunlu ve kıvrım kıvrım saçlı bu güzel varlıktan ibaret. Kız, Venüs kadar güzel ve melek yaratılışlı. Yıllardır bitişiğimizde oturuyorlar. Ana baba, farklı yaşlarda olan büyüklü küçüklü altı evladını art arda toprağa vermiş. Şimdi onların ümit ve saadet kaynağı sadece bu kız.

Gerçekten de evlat sevgisi, insanın yüreğine bırakılan eşi görülmemiş bir emanettir. Her ananın evladına karşı tarif edilmez bir alakası vardır. Ancak sıkıntı ve düşkünlük dolu bir ömür sürecinde saçlarını bir kızı yetiştirme uğruna ağartan ananın sevgisi diğer analardan fazla olur.

Ana baba, kızlarının saadetini temin etme düşüncesindeydiler. Akralarından bir genç onu istemeye geldi. Onlar da sorup soruşturduktan sonra, kızlarının rıza göstermesini de göz önüne alarak gencin dileğini kabul ettiler. Komşumuzun kızı nişanlandı. Damadın huy ve liyakatine güven duyduklarından, ana baba, kızlarının geleceğinden emindi.

Delikanlı da, onların emin oldukları kadar akıllı ve zevk sahibi biri. Güzellikten de nasibini almış. Uzun boylu, gözleri etkileyici ve güleryüzlü.

Gelinle damadı düğün tahtına oturtular. Yünlü ve çiçekli şal, gelinin yüzünü etraftakilerden gizliyor.

Gelinle damadın karşısında, içinde bir miktar kına bulunan ve birkaç küçük mum ile yapma bir çiçek yerleştirilmiş kap görülüyor. Kına gecesi. Çevresinde birkaç kadın ile erkek toplanmış. Gelinin annesi sevincinden kızının etrafında pervane olmuş. Bu sade ve garip toplantı oldukça zevkli ve keyif verici. Çünkü onda aşk ve samimiyet hüküm sürüyor. Kadın erkek herkes alkış tutuyor. Kınacıların söylediği şarkı duyuluyor. Bu vatan şarkısı beni derinden etkilediğinden kulak kabartıyorum.

Oh! Bu beyitleri dinleyemiyorum. Düğünün bu kelimelerle ne münasebeti var? Belki vezin ve kafiyesi denk düşmüş ya da içeriğini anlamıyorlar. Bu şiir ve bu gece! Dayanamıyorum, ürperti geliyor üstüme. Boğulmak üzereyim. Dinleyemiyorum onu.

Talikan tepesinden kimse geçmedi.

İnsan ölümüyle yer doymadı.

Gel de ecel üstadının yanına gidelim.

Ölüm haktır ama genç daha yaşlanmadı.

Kına getirir, sürün eline.

Cevizli, karanfilli Kâbil kınası.

Gelinle damadın eline kına yakıp yakılmadığını bilmiyorum.

Kına işi bitmiş. Şimdi gelinle damat gerdek odasına girdiler.

Ömür yıldırım hızıyla geçer gider. Bir buçuk yıl oldu. Bizler hâlâ eğlence gecesinin şahidiyiz. Bu beş yüz küsur günde dik-kattimizi çekecek bir şey olmadı. Onlar mutluluk içinde yaşıyor. Ama. Ama yine iki gecedir küçük evlerinde olağan dışı bir hareket görülüyor. Bu kez hareketlerde heyecan ve ıstırap hâkim. Perişanlıkları dün gece daha da arttı, bu gece dünden daha fazla telaşlılar. Ne oldu acaba? Çıkıp sokakta yürümeye başlıyorum.

Komşumuzun evinden fenerli biri çıkıyor. Durumu sormak istediğimden ona yaklaşıyorum. Damatmış.

“Beyefendi, hayırdır inşallah!?” diye soruyorum.

Delikanlının ıstırabı fazla. Afallayarak bana bakıyor; “Ebe-ye gidiyorum” cevabını veriyor.

Ona yardım etmek için bu vazifeyi ben yapmak istiyorum. Ama başını öne eğerek yoluna devam ediyor. Artık onu rahatsız etmek istemiyorum.

Allah şefkatlidir. Bu gece saadet meleği onların yüzüne gülüyor. Bir bebek, masumluğunun parıltısıyla yuvalarını aydınlatıyor. Yıllarca bekledikleri bir sevinç bu. Çocuk, gerçekten de rahmet meleğidir. Saadeti ve mutluluğu yanında getirir. Gül goncası gibi, anne ve babasının yüzüne gülüyor. Doğal hareketleri ile herkesin ilgisini çekiyor. Yaşamın güçlük ve sertliklerine onun hatırı için katlanıyoruz. Büyüyünceye kadar annesinin ruhu ve kalbi bir iyilik meleği gibi her yerde onun koruyucusu olacak.

Her ne kadar bu gece komşumuz için sevinç gecesi ise de, bu sevinç bir yıl birkaç ay öncesinin sevincinden farklıdır. Bu gece onların sevinci ölüm korkusuyla iç içe. Her an hasta için ölüm korkusu söz konusu. Yaşlı ana babanın cıva misali kararsız olmaya hakları var. Ak saçlı kadın durmadan odaya girip çıkıyor, rahat edemiyor. Yirmi yıl boyunca analığın sevgi ve şefkat kucığına aldığı ve canından çok sevdiği evladını doğumun can eriten sancı ve güçlüklerinin pençesinde görmeye tahammül edemiyor.

Öldürücü düşünce ve hayallerden daha karanlık olan bu gecede, küçük avlularında başını açıp nemli toprağa oturduğunu ve dinleyenin yüreğini eriten iniltileri ile Yüce Tanrı’dan bu perişanlık anında yardım dilediğini görüyorum.

Allah büyüktür ve kullarına karşı şefkatlidir. Çocuk dünyaya geldi. Şimdi doğumunun üzerinden altı gün altı gece geçti. Eş dost tebriğe geliyor. Sohbetleri gülüş ve sevinçle karışmıştı. Altıncı gece düdü. Dün gece hiçbir ıstırap yoktu.

Kadınlar bebek ile annesinin odasına toplanmıştı. Küçük melek bir dakika olsun beşiğinde rahat durmuyordu. Elden ele dolaşıyordu, güzel gözleri masumca parıltısıyla etrafındakileri şaşkına çeviriyordu. Birlik ve içtenlik ruhunun hüküm sürdüğü böyle meclislerin özel bir keyif ve zevki vardır.

Altıncı gece, bütün keyfe rağmen, değerli konuklara bir durgunluk gelmişti. Çünkü bebeğin annesi doğumun dördüncü gününden beri ateşliydi. Yaşlı kadınlar önemsemeyerek "İlk defa çocuk doğuran annenin ateşi olur, biz ona süt ateşi deriz" diyorlardı.

Bu sözlerden dolayı herkes umutluydu. Ama genç annenin bakışı hüznü vericiydi. Ateşi sürekli yüksek olduğu için inliyordu. Zavallı lohusa zayıftı. Çevresindekilerin sevincine katılamıyordu. Bununla birlikte geleceğinden endişeli değildi. Kendi hayatına ve çocuğunun geleceğine ümitle bakıyordu. Gençler böyledir işte. Ad verdiler. Ateşli lohusa onuncu gün hamama gitti. O günün akşamı evleri normal bir günün havasına büründü.

Şimdi çocuğun doğumundan on yedi gece geçti. Annenin ateşi çıktı. Dört gündür yerinden doğrulacak hali yoktu. Akşamdan beri kendinde değil. Sürekli feryat ediyor, sayıklıyor ve her soruya çocuğunun adını söylemekten başka cevap vermiyor.

"Mesud, nerdesin? Niçin Mesud'u benden çalıyorlar? Anneciğim, anneee.. Bu beyaz geniş gömleği çıkarın üzerimden.. Allahım tövbe. Ahh, Mesud'umu benden almayın, uzaklaştırmayın! Ev ateş aldı, kurtarın Mesud'u!" diyordu.

Genç koca sersemleşmiş bir halde doktora gidiyor. Ak saçlı baba bir köşeye oturmuş, kızının sağlığına kavuşması için göz yaşları döküyor ve onun yanan ellerini öpüyor. Ama sıcak gözyaşları hastanın ateşli ellerini soğutamıyor. Bu gece, başka gecelerde olduğu gibi, yardım edecek kimseleri yok. Güçsüz kalmış ak saçlı annenin genç ve ölümle yüz yüze olan kızma bakacak hali yok. Hatta çaresizliğinden, sıkıntı çekmiş gözlerinde dökcek yaş kalmamış. Kendi hastasına bakamıyor. Çünkü ondan daha önemli vazifesi var. Çocuk sütsüz kalmış. Onu kucığına almış, bir taraftan sallarken bir taraftan da kurumuş memelerini bebeğin ağzına veriyor. Bu hareketiyle çocuğun sakinleşeceğini tasavvur ediyor musunuz? Hayır, insanı, hayvanı, büyüğü, küçüğü hepsi aynı açlık duygusunu hisseder. Süt çocuğunu süttten başka bir şey yatıştırılmaz.

Avluda bir ayak sesi duyuldu. Doktoru.

Doktor hastanın odasına girmiş, muayene ile meşgul. Yüzünün ifadesi her an daha bir abuslaşıyor. Tarafsız biri olan ben,

doktorun yüzünde üzüntü ve ümitsizlik alametlerinin belir-
diğini hissediyorum. Ama anne, baba farkına varmamış. Doktor
muayeneyi bitirmiş, ellerini yıkamakla meşgul. Cebinden bir
kâğıt çıkararak reçete yazıyor. Ona hastanın durumunu soru-
yorlar.

“Cahil bir ebe hastaya bu hastalığı kaptırmış! Birkaç gün
önce başlayan hastalığına karşı gereken önlemi almamış. Bu-
nunla birlikte Allah şefkatlidir. Perişan olmayın. Afasi humması
dediğimiz bu hastalık tehlikesiz bir hastalık değil, ama ümitli
olmak lazım.”

Doktor birkaç tavsiyede bulunduktan sonra çıkıyor.

* * *

Ertesi gece tedavinin faydası olmuyor. Çünkü zamanı geçmiş.
Hastanın hafif iniltisi duyuluyor. İhtiyar ve güçsüz anne, kızın
haline ağlıyor.

Ölüm terleri hastanın nazenin vücudunu istila etmiş. Yü-
zünde apaçık ölüm izleri görülüyor. Beyni karıncalanmış, ince
dudaklarının güzel görünümü yok olmuş, sedef gibi beyaz diş-
lerini dehşetli bir toz kaplamış. Güzel gözleri zaman zaman
açılıyor, etrafa bakıyor. Hasret ve ümitsizliği anlatan bir bakış.
Genç hasta ağır ağır konuşarak soğuk su istiyor. Annesinin elin-
den bir yudum su içerek, ölümü ifade eden bir zayıflıkla.

“Anneciğim, çocuğuma benim gibi bak. Senin evladın ye-
rinde olan kocamı, ben öldükten sonra hemen yanından uzak-
laştırma. Onun beni sevdiği kadar, ben de onu seviyorum. Anne
beni bağışla!” diyor.

Üzerine yünlü yeşil şal örtülmüş tabutu mezarlığa götürü-
yoruz. Yürüyecek hali olmayan ve yürürken yardım edilen ak
saçlı komşumuzda bizimle birlikte.

Cenazeyi mezara indiriyorlar. Kabrin kenarına oturuyo-
rum. Doğru söyleyeyim, ağlamaktan kendimi alamıyorum.
Komşumuzun genç karısını iki damla gözyaşı ile uğurladım. Bu
taze gelinin, henüz yirmi yaşında olan bu ananın düğün gecesi
aklıma geliyor. Kına yakanların

*Talikan tepesinden kimse geçmedi.
İnsan ölüümüyle yer doymadı.
Gel de ecel üstadının yanına gidelim.
Ölüm haktır ama genç daha yaşlanmadı...*

şarkısını okuduklarını duyuyorum.

Dûrâ

Güneşin parıltısı ve martın ikinci yarısındaki hafif rüzgârlar bahar kokularını getiriyor ve bülbül sıfatlıların hicranlı gönülleri-ne kavuşma ve gül bahçesinde dolaşma müjdesi veriyordu.

Yayaların paltolarının yakaları artık kalkık değildi. Birkaç gün önce yürüyüşlerinde gözlenen o sürat, artık yerini düşünce, vakar ve temkine bırakmıştı.

Sanki gül ve reyhan mevsiminin güzel habercisi olan hafif ve canlılık veren esintisi yayaların yüzlerini okşuyor, okuldan dönen küçük kızların saçlarını dağıtıyordu.

Bu küçük çocuklar arasında mavi paltolu, kumral saçlı bir kız, güzel, toplu yüzü ve çocukça şirinliğiyle herkesten daha ilginç görünüyordu. Yürürken düşmesin diye bileziğini elinde tutan annesinin düşünceli olduğu anlaşılıyordu.

Gençliğinin son günlerini yaşamasına rağmen henüz çekici ve alımlı idi. Altın renkli saçları hâlâ gelip geçeni heyecanlandırıyor. Uzun boyu, güzel ve hoş yüzü onun güzelliğine vurulma nedenlerinden biriydi. Samur kürkü kulak ve boynunu uzun tüyleriyle örtüyordu. Üstelik zengin bir kadın olduğu da belli oluyordu. Gerçekten de bu kadın zengindi. Huzur içinde, gölgesinde yaşadığı serveti onun el emeği idi. Bu mal, bu zenginlik onun güzel ve ruh okşayan hançeresinin mahsulüydü. Çekici ve yumuşak sesi onu üne kavuşturmuştu.

Bu kadın herkesten daha çok şöhret şerbetini tatmış, herkesten daha çok iftihara mazhar olmuş, yaşitları arasında en ön sırayı almıştı. Her tarafta onun sanatının alıcıları vardı; sesinin

kemendine yakalananlar sayısızdı. Bununla birlikte o, alçakgönlü, iyi huylu, tatlı dilli bir kadındı. Hiç kimse bu konuda ona ağır basamazdı. Herkes bu sanatkâr kadının güzel ahlakı ve iyi davranışları karşısında minnet altında kalırdı. Çünkü bu özellik üne kavuşanlardan çok uzaktı. Bilhassa şarkıcı kadınlar için imkânsızdı. Bu ses ve güzellik kraliçesinin adı "Dûrâ" idi.

O aslında bir köylü kızyıdı ve orta halli bir ailede dünyaya gelmişti. Ama ana sütünden kesildiği zaman felek ona sert davranmaya başladı. Belki de onu bugünkü durumuna getirmek istiyordu. Annesi de babasının ardından öldü ve bu bir yaşındaki çocuk onun bunun elinde dolaştı durdu. Tesadüfen yolu oradan geçen kentli bir kadın onu evlatlık edindi ve tam on yedi yıl ona şefkatli ve sevgi dolu bir anne oldu.

Dûrâ musikiye âşıktı. Yaşamının başından beri el ve ayakları müziğin ritmine uygun olarak ritmik ve güzel hareketler yapıyordu. Bu yeteneğin onda mükemmelleşmesi gayesiyle annesi onu konservatuvara gönderdi.

Gerçekten iyi çalıştı; zevk terbiyesi, teşvik ve takviye Dûrâ'yı daha gençlik yıllarında dünyaca ünlü biri yaptı.

Dûrâ, okulunda son sınavını verdiğinde büyük hocaların takdir ve övgüsüne mazhar oldu. Sesinin ahenk ve tesiri herkesi büyüledi. Henüz diplomasını bile almadan tiyatro ve operalardan çeşitli teklifler geldi. Bu güzeli tuzağa düşürüp, hançeresinin sihirli teliyle binlerce seyircinin gönlünü avlayarak servet biriktirme sevdasında olanlar aralarında yarıştılar.

Sonunda, onun değerini herkesten daha iyi bilen biri, zevk ve musiki dünyasının bu nadir incisini çalarak tiyatro yıldızı yaptı. Daha ilk konserinde okuduğu birkaç şarkı ile şöhreti şehre yayıldı ve seyircilerin ceplerindeki paraları tiyatro sahibinin kasasına boşalttı. Tiyatronun işi şaşılacak derecede açıldı. Onun, Dûrâ'nın gelirinin artmasına da etkisi oldu. Sade ve şatafatsız yaşamı birdenbire başka bir renge büründü; makam ve haşmetin alameti olan kibir ve gurur da onunla birlikte geldi. Servet ve zenginlik, güzellik ve alımlılık, şarkıcılık, tümü bu dünya kraliçesinin kibir ve gurur dışında başka bir yolda gitmemesi, çevresindekilere ancak yukarıdan bakmasını gerektiriyordu. İş, artık kendisine bile nazlanıp çalım satmaya kadar vardı. Ger-

çekten de cilve, işve, kibir ve gurur onun vücuduna yakışıyordu. Çünkü olgunluk ve güzelliğin tüm meziyetlerini şahsında toplamıştı. Yumuşak gülüşü âşıklara can veriyor, tatlı terennümü ona gönül verenlerin kalplerini fethediyordu. Olgunluk ve güzelliğinin şöhreti gitgide artmaktaydı. Müzik otoriteleri her taraftan onu görmeye geliyor, yumuşak ve güzel sesini duyarak aşk, musiki ve şarkı ilhamı alıp geri dönüyorlardı. Çiçeklerin sevinç ve mutluluk dolu kadehini ellerde tuttuğu ve mis kokulu meltemin caddelerde dolaştığı güzel bir ilkbahar günü, Dûrâ'nın çalıştığı tiyatro, yirminci yüzyılın ilk büyük müzisyeninin anısına bir konser düzenledi ve tüm ülkelerden bu toplantıya katılmak üzere müzisyen ve şarkıcılar davet edildi. Ölüm yıldönümü gelen, sanat ve eğlence dünyasının o değerli insanının nasıl anılacağını görmek üzere müzik otoriteleri ve zevk sahipleri bölük bölük geldiler.

Sözü edilen gün gelip çattı. Davetliler tiyatronun büyük salonunu doldurdu. Herkes olanca arzu ve ilgi ile bu konserin başlaması için kulak kesilmişti. Müzik akademisi profesörlerinden biri kısa boyu, ak saçları ve siyah giysisiyle kürsüye çıkarak o değerli insanı saygı ve kadirşinaslıkla anlattı. Daha sonra musiki dünyasında yaptığı besteler çeşitli şekillerde icra edildi. Dûrâ onun en önemli aşk ve ölüm bestesini okuyacaktı. Olanca ustalık, liyakat, zekâ ve bilgisiyle aylardır o parçayı meşk ediyordu. Perde açıldı ve büyük tiyatro orkestrası üstadın ünlü "Melekler Kanat Açıyor" şarkısını ağır ağır çaldı. Tüm seyirciler bu şarkının aşk ve ölüm bestesiyle nasıl bir bağlantısı olacağını anlamak ve gözlerinin, şarkı kraliçesi Dûrâ'nın melekûfî yüzüyle aydınlanması için kulak kesilmişlerdi. Orkestranın ahengi daha da yumuşadı. Henüz müzik bitmeden Dûrâ'nın parlak ve güzel siması salona ışık saçtı. Gurur ve temkinle sahneye çıktı. İşve yağın işaretleriyle dinleyicilerin saygı ve kadirbilirliğini kabul etti. Alkışlardan salon inledi. Cevap olarak da şarkı kraliçesi gülümseyerek başını eğdi.

İşte o zaman aşk melodisi, yani büyük üstadın uluslararası şöhrete kavuşmasına neden olan o ilginç beste ve şaheserin birinci bölümü keman üstadının nağmeleriyle salonun havasını doldurdu, akıllara durgunluk verecek şekilde orkestranın ara-

nağmesiyle karıştı ve sırayı ünlü şarkıcı Dûrâ'ya bıraktı. Dûrâ sihirli dudaklarını açtı. O tanınmış besteyi okuyarak dinleyicileri büyüledi. Herkes mest olmuştu. Sesin güzelliği, artistin mahareti, orkestranın görkemi ve bestenin mükemmelliği, hepsi el ele vererek seyirciyi kendinden geçirtmişti. Şarkı bittiği halde, seyirciler Dûrâ'nın mükemmellik ve güzelliğini yüceltmek için takdir ve övgü alkışlarını sunmuşlardı.

Kendilerine geldiklerinde Dûrâ olduğu yerde şaşkın şaşkın duruyordu. Alkışlar başladı. Dûrâ saygı ile eğildi, fakat alkışlar şiddetle devam ediyordu. Bu, Dûrâ'nın şarkıyı tekrar okuması demektir. Keman melodisi başladı, alkışlar sustu ve seyirciler tekrar kulak kesildi. Dûrâ yine onları büyüledi, aynı şarkı ile onların ruhlarını alıp götürdü.

İhtiyar bir adam nefes nefese salonun gerilerinden kalktı, düşe kalka takdir alkışları arasında ilerledi ve elindeki güzel çiçek buketini Dûrâ'ya attı. Dûrâ bu hareketi profesör ve büyük musiki otoritelerinden bekliyordu. Sazdan anlamaz, nağme nedir bilmez sıradan bir adamın takdir ve övgüsü ona yapılmış bir hakaret demektir. Gerçekten de çok yoksul olup, tesadüfen bu salona girebilmiş olan bu bunak adamın buruşuk ve perişan kıyafeti o parlak yıldızın başını öne eğdiren sebeplerdendi. Dûrâ herkesin sevgilisiydi. Ama neden o felaket elleri ve buruş kırı ş elbisesiyle bu çirkin ve bunak ihtiyar ilk takdir ve övgü çiçeğini bir ustanın ona atmasına izin vermedi? Dûrâ bunu kötüye yordu ve ihtiyarın buruşuk yeleğinin altından attığı o güzel çiçek buketini ayağının ucuyla, hakaret edercesine, bir yana fırlattı; sinir ve kahrından hızla perde arkasına çekildi ve ölüm şarkısını yarıda kesti.

Halk sert ve ısrarcı dilini harekete geçirdi. Coşku ve heyecandan o işe teşebbüs eden zavallı ihtiyarı azarlayıp kınamaya başladılar. İhtiyar kendini koyuvermedi, daha bir metanetle sahneye çıktı. Buruşuk ve dökülen yeleğinin altından, kendisi gibi eski bir keman çıkararak, sadece "Bayanlar, baylar, üzülme-yin! Ben ona ölüm şarkısı okutturacağım!" dedi.

Salondakiler güldü. Onun iyi bir soytarı olduğunu ve kendilerini güldürmek istediğini zannettiler. Ama ilk yay çekişi, herkesi susturan sihirli bir ses çıkarttı. Otorite ve müzisyenler

bu felaket bulutunun altında, yakında doğacak gizli bir güneş olduğunu anladılar. Orkestra elemanları hayretle ona bakıyordu. Konser programında garip bir değişiklik olmuştu. Keman sesi dinleyenlerin zevkten oluşan koku alma duygularını gül gibi tazeledi. Birkaç iniş çıkışla onları şaşkınlığa sürükledi. Nağmesi devam ediyordu. Onca müzisyenin görmediği bir maharetle on dakika keman çaldı. Herkes şaşırıp kalmıştı. Dûrâ kahırından oturmuş, perde arkasından bu ilginç kemana dinliyordu. Keman ölüm şarkısını çalıyordu. Dûrâ bu nağmeyi okumadan ölüm şarkısını kesmişti. Bu mahir üstat, bu yüce viyolonistin kim olduğunu bilmiyordu. Masa üzerindeki beyaz zambak buketini alıp, yavaş yavaş perde arkasından çıktı ve kemanın ahengi ile birlikte yavaş yavaş ölüm şarkısını okudu. Çok güzel ve etkileyiciydi. Kemancı olanca ustalığını gösteriyordu. Dûrâ o kısa nağmeyi okuyarak arkasından ona yaklaştı. Yaklaşınca da şarkı bitti zaten. Dûrâ çiçek demetini ustaya saçtı ve büyük bir hayret içinde kemancının, ayaklarına çiçek demetini atan o pis ve zavallı adam olduğunu anladı. Herkes hayret içindeydi. Kemancının elindeki sihrin kemanın telinden kemend atıp da o ürkek ceylanı nasıl tuzağa düşürdüğüne şaşıyorlardı. Seyirciler takdir ve sevinçle alkış tutarken, ihtiyar adam Dûrâ'ya döndü ve ona aldırış etmeden kemanını koltuğuna alıp sahneden indi, salonu terk etti.

Dûrâ, küçük kızının elini tutarken bu olayı anımsıyordu. O zamandan beri bir daha insanoğlunu küçük görmeyeceğine ahdetmişti.

Kurban Bayramı

“Anneciğim. Hacı’nın evinde hayrat dağıtıyorlar. Büyük bir kap ver de pilav getireyim. Çabuk ol, bitiyor, çabuk ol!..”

Yahya, annesi Hacire’nin karşısında durmuş bağıyor, çıplak ayakları ile temmuz güneşinin sıcak tava gibi yaktığı damda sabırsızlıkla tepiniyordu. Damdan havaya beyaz bir toz bulutu kalkıyordu.

Hacire, oluğun yanındaki ince duvarın gölgesinde çömelmişti. Önünde kilden yapılmış bir leğen, leğenin yanında bir su testisi vardı. Testinin kulbu kırık. Leğende gri renkli kirli su vardı. Etrafında kirli, gri renkli sabun köpükleri halkalanmıştı. Leğenin yanında, bir keçe parçası üzerine yarım kullanılmış siyah çamaşır sabunu konulmuştu.

Hacire’nin elleri dirseğine kadar çıplaktı. Düzgün bilekleri buğday rengiydi ama bileklerinden itibaren avuç ve parmakları kızarmıştı ve kırış kırıştı. Sürekli su ve leğenle teması gösteren, alaca leke renginde çarpıcı bir kırmızılıktı bu. Parmak derileri o kadar incelmışti ki leğene kanı akacakmış sanılırdı.

Hacire biteviye robot gibi hareket ediyordu. Ayakları yere sağlam basarken, vücudu birkaç saniyede bir eğiliyor ve iki eliyle leğende bulunan beyaz kumaşı sıkıştırıyor, tekrar doğruluyor, bir süre bekledikten sonra aynı hareketi tekrarlıyordu.

Yahya, annesinin sessizlik ve aldırmaazlığından, daha çok vücudunun tekdüze hareketinden sinirlenerek ayaklarını yere daha bir sert vurdu ve “Sana diyorum, sağır mısın? Hacı’nın

evinde hayrat dağıtıyorlar diyorum. Çabuk büyük bir kap ver de pilav getireyim. Bitiyor, bitiyor!” diye bağırdı.

Hacire solgun gözleriyle baktı ona. Sanki sözünden hiçbir şey anlamamış gibi yine işiyle meşgul oldu. Bir, iki, üç kez, elleri beyaz kumaşı leğenin dibinde sıkıştırıp bırakıyor, sıkıştırıp bırakıyordu.

Hacire’nin karşısındaki pencereden ihtiyar bir kadının başı görüldü. Tıknaz ve şişman bir ihtiyardı. Ağarmış kırışık saçları vardı. Üst diş etinden fırlayan uzunca sarı bir diş alt dudagina oturmuştu. Sanki ölümün gülüş zehri yüzünde donmuştu.

Yaşlı kadın, Hacire’ye “Be kadın! Niye çocuğu üzüp duruyorsun? Hacı’nın evinde hayrat dağıtıldığını duymuyor musun? Çabuk bir şey ver de pilav getirsin. Bayram sabahı yesin çocuklar!” dedi.

Hacire vücut hareketini durdurmadan “Büyük kabı babamın mezarından mı çıkarayım yani? Biraz bekleyin de bir yıkayım su çekeyim. Hemen leğeni veririm ona” diye cevap verdi.

Kavgaya niyetli olduğu anlaşılan yaşlı kadın bu sözü duyunca ayağa kalkıp Hacire’nin karşısındaki pencere başına geldi. İki eliyle pencerenin çerçevesine dayanıp öfkeli bir sesle bağırdı:

“Şimdi pisliklerini yıkadığın leş gibi leğenden bize yemek mi yedireceksin? Kalk hadi, bakır kabı ver!”

Hacire leğenin suyunu tekneye boşaltarak içindeki beyaz donu iki eliyle kuvvetlice sıktı. Sonra tekrar leğene atıp testiden üzerine temiz su döktü. Donu suda biraz evirip çevirdikten sonra yeniden sıktı. Yerinden doğrulup, damın bir ucundan öbür ucuna gerilmiş olan ipe, gri bir erkek gömleğinin yanına astı. Sonra ihtiyar kadına dönerek yorgun ve bıktırıcı bir sesle.

“Anne yine neden zırvalıyorsun? Adamların donlarını yıkıyorsam, çocukların hatırı için yıkıyorum. Üç yıldır ölü mü, diri mi belli değil, defolup gitti. Bizi de ortada koydu. Bakır kabı kaybeder, elinden çalarlar. Şimdilik leğen en iyisi. Çok da pilav alır. Bak, sabunla yıkıyorum” dedi.

Ama henüz zehrini tamamen boşaltmamış olan ihtiyar kadın inatla “Ne dedim sana? Murdar leğenden iğreniyorum. Yemek yiyemem ben ondan. Çocuklarınla sen ye leğenden. Ben bakır kabı veriyorum. Bana ayrı yemek getirsin!” dedi.

Bunu söyler söylemez odaya girdi. Bir köşede duran tahta sandıktan, gümüş gibi parlayan kalaylı bakır kabı çıkardı. Kapı yolundan dama çıkarak Yahya'ya "Yavrum, kardeşin nerede?" dedi.

Yahya "Hacı'nın bahçesinde hayrat dağıtımını seyrediyor" cevabını verdi.

Yaşlı kadın "Kabı kardeşine ver de bana pilav getirsin. Bir parça da et alsın" dedi.

Hacire, dağınık saçları, kirli yakasıyla, laf yetiştiren kayınvalidesine yorgun gözlerle baktı ve hiçbir şey demeden leğeni Yahya'ya verdi. Yahya ikisini de alıp, bir koşuda aşağı indi ve bahçeye çıktı.

* * *

Bahçe kapısı içerden kapalıydı. Kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bir kalabalık kapıda toplanmıştı. Topluluğun sayısı arttıkça artıyordu. Yahya, bekleyenlerin en arkasında, sırtını duvara dayamış kalabalığı seyreden kardeşi Zehra'yı gördü. Zehra yedi yaşındaydı. Cılız ve sarı yüzlüydü. Yahya ona seslenip, kapının niçin kapalı olduğunu sordu. Zehra bir şey bilmiyordu. Hacı'nın bahçesinde diğer kızlarla birlikte seyirle meşgulken, birden Hacı'nın uşakları ellerinde sopa onların üzerine hücum etmiş, bazı kızlar ayaklar altında ezilirken Zehra kaçıp buraya gelmişti. Yahya bakır kabı ona verip, onu kimseye vermemesini tembihledi. Sağ eliyle kardeşinin sol elini tutup kapının açılmasını bekledi.

Topluluk her an daha bir kalabalıklaşıyor ve sıranın önündekileri sıkıştırıyordu. Herkesin önünde, kapının yanında iki kör hafızla bir dilenci kadın bulunuyordu. Hafızlar el ele tutuşmuşlardı. Onlardan biri bastonuyla kapıya sert sert vurarak:

"Açın kapıyı. Hafızız biz. Hatim için geldik. Pilav yemeğe gelmedik. *Kur'ân* hatmi için, açın!" diye bağılıyordu.

Dilenci kadın da sesini hafızın sesine karıştırarak hazin bir sesle "Evladım, Allah hakkı için, çocuklarım aç. Kıyamet güneş hakkı için aç kapıyı!" diyordu.

Onların ardında, kapıya yaklaşmış ikinci safı kurmak için itişip kakışan bir grup, omuz ve kol kuvvetiyle ilerliyor, zayıfları

geri saflara iteliyordu. Sonunda zincirin şaklama sesi duyuldu ve kapının bir kanadı açıldı. Hacı'nın kethüdasının başı ile gür sakalı görüldü ve hafızlara "Siz içeri girin. Diğerleri birinci sıra bitene kadar beklesin!" dedi.

Hafızlar içeri girdi. Ama onlarla birlikte gelen dilenci kadın hafızlardan birinin bastonuna yapıştığından, kapının kapanmasına izin vermiyordu. Kethüda bir eliyle kapının kanadını sımsıkı tutmuş, diğer eliyle de bastonu kadının elinden kurtarmaya çalışıyordu. Bu kargaşa sırasında kalabalık arkadan bastırdı. Kethüda yere düştü. Dilenci kadın da onun üzerine düştü ve topluluk bahçeye giden yolu kendisine açmış oldu.

* * *

Bahçenin bir bölümündeki asma çardağının altında büyükçe bir sofraya kurulmuştu. Yirmi yirmi beş kör hafız onun etrafında, sessizce oturmuş pilav yemekle meşgullerdi. Haremlige uzanan diğer bölümde, büyük dut ağacının altında, kerpiç ve taşlardan alelacele bir dizi ocak yapmışlardı. Ocakların üstünde dört beş büyük kazan duruyordu. Kazanların altında, büyük dört köşe dut kütükleri yanıyor, havaya yoğun bir duman yükseliyordu. Kazanın birini yere indirmişler, başında bir aşçı, elinde yağa bulanmış kevgirle, hak kazananlara yemek dağıtıyordu. Hak kazananlar, üç metre uzakta hilal biçiminde sıralanmışlardı. Hacı'nın görevlilerinden üç dört kişi irtibat görevini yerine getiriyordu. Sadaka alanların kap, şişe, tabak ve leğenlerini aşçıya götürüyor, et ve pilavla doldurduktan sonra sahiplerine geri veriyorlardı. Her birinin elinde kalın bir sopa vardı ama onu kullanmaya ihtiyaçları yoktu. Habersizce gelip de kabı olmayanlar mendil, başörtüsü ve zaman zaman şapkalarına yemek alıyorlardı. Karnını doyurmak için gelenlere eve ait kaplarda yemek veriliyordu. Üçer, dörder kişilik gruplar bahçenin kenarında köşesinde yemek yiyor, doyduktan sonra bıyıklarını pilavın yağıyla yağlayıp geri dönmeye başlıyorlardı. Bahçenin sonunda, ev duvarının gölgesinde Hacı'nın genç oğlu ve tek vârisi bir sandalyeye oturmuş, uygun bir uzaklıktan hayrat dağıtımına nezaret ediyordu. Söğüt ağacının üstünden guguk kuşunun sesi

duyuluyordu. Hacı'nın oğlu sigarasının dumanını havaya üflüyor, biraz duygusal ve hayalperest olduğu için, bunun, gökten guguk kuşu şeklinde yere inip ağacın tepesinden hayratın tertip düzenini seyreden ve hakbilir halefine selam gönderen babası merhum Hacı'nın ruhu olduğunu tasavvur ediyordu.

Ansızın yeni bir kalabalık kapıdan bahçeye akmaya başladı. Hilal şeklinde sıralanıp, sakın sakın ve sabırla sıralarının gelmesini bekleyenler, yeni grubun düzensizce girişini gördüklerinde korkuya kapıldılar. Haklarının zayi olacağını düşündüler. Yağmacılık ruhu uyandı. Önce bir iki kişi, kısa bir süre sonra hepsi birden açığıya saldırdılar. Tarafsız bölge ayaklar altında kaldı. Aşçı kaçtı. Kazan devrildi. Birinci saf, arkadaki safların itelemesi neticesinde kazanla ocakların arasına düştü. Çocuk çığıklarıyla kadınların küfürleri yükseldi. Hacı'nın görevlileri de acımasızca sopalarını kullandı.

Hacı'nın oğlu bu manzarayı görünce, bütün tatlı ve ruhani hayalleri uçtu gitti. Yere tükürdü. Arkasındaki kapıdan haremliğe geçti. Bir çift guguk kuşu söğüt dalından uçtu.

Yahya ayaklar altında kaldı. Böbreğinde şiddetli bir ağrı hissediyordu. Nihayet kalabalık biraz dağılınca, leğenin kenarının böğrüne geldiğini gördü. Yerinden doğruldu. Silkindi. Leğenin sağlam olduğunu görünce rahat bir nefes aldı. Birden Zehra geldi aklma. Kalabalığın hücumu sırasında onun elinden kurtulduğunu hatırladı. Her tarafı aradı. Sonunda onu bir su arki kenarında buldu. Zehra başını eğmiş, suya burnundan koyu kan damlaları düşüyordu. Yahya ona seslenerek "Yemek kabını ne yaptın?" diye sordu.

Zehra başını kaldırdı. Cevap vermedi, ama gözlerinden yaş taneleri akmaya başladı.

Bakır kap kaybolmuştu!

Ferhat

O gece hava gayet açık ve güzeldi. Ay, lacivert gökyüzünde binlerce yıldızla birlikte parlıyordu. İki kişi ormanın sık ve girift ağaçlarının gölgesinde konuşarak yürüyordu. Rengârenk bahar çiçeklerinin kokuları havada dalgalanıyordu. İçlerinden büyük olanı, şiddetli dert ve elemi gösteren bir ifade ile:

“Ne kadar sabredeceksin? Bugün köyümüzde kan ağlamayan, yaralı olmayan bir tek yürek yok. Bu vahşi ve hunhar hayvan, pençeleriyle yüreklerimizi paralayarak, kanımızı abıhayat gibi içiyor. Babası günahsız yere sürgün edilen, yoksulluktan anası fuhuşa sürüklenen yetim bir çocuğun ağlaması onun katı yüreğine tesir etmiyor. Ak saçlı ihtiyarın tek geçim vesilesi olan bir karış toprağına sahip çıkan ve toplumun muzır mikrobu olan melikin, ihtiyarın iniltisi karşısında kılı bile kıpırdamıyor. Fakir dul kadının ineğı ona süt veriyor. Öteki zavallının eşeğı onun yükünü taşıyor. Benim nişanım da onun evine gelin gitmiş. Bugün köyün her köşesinde bu müstebit melik yüzünden gözlerden yaş yerine kan geliyor. Her sabah güneş doğarken, başkalarına neşe ve ferahlık müjdesi, bizlere ise musibet ve elem haberleri geliyor. Her gece melikin muhafız ve bekçilerinin gölgesinde rahat rahat uyuyacağımız yerde, muhafızlar namusumuza el sürmesin diye sabahlara kadar yataklarımızda dönüp duruyoruz. Yaşadığımız devir bu işte... Sen de hâlâ sabret diyorsun. Peki ne zamana kadar? Zavallı nişanım bu yabani insanın kucağında çırpınıp duruyor, gözyaşı döküyor. Ben de namuslu insanlar arasında geçiniyorum. Böyle hayata binlerce lanet olsun!”

Küçük olanı, ağabeyinin kolunu tuttu. Biraz durmak istedi. Ay ışığı, sadakat ve kendine güven okunan yüzünü aydınlattı. Samimiyetle şöyle dedi:

“Ferhat! Bana göre intikam akıllıca bir iş değil. Hele hele bu düşünce bir insanı öldürmek için olursa. Yanında son derece sağlam deliller olsa, maktul de insanların en haydutu olsa, yine de bu büyük bir günah olur. Üstelik sen ve ben zayıf bir insandan başka bir şey değiliz. Bugün muktedir ve nüfuzlu bir adam olan melikin karşısında zerre ile güneş misaliyiz. Kardeşim, bence en doğrusu sabretmektir. Sabır, sevincin anahtarıdır. Bırak, en üstün olan gerçek intikamcı senin intikamını alsın.”

“Hayır Candad. Senin de her zaman itiraf ettiğin gibi, sana göre daha iyi düşünebilirim. Çünkü senin ağabeyimim. Her şeyi senden daha iyi yoluna koyarım. Konunun püf noktalarını bilmediğin için itiraz etmemen gerekir. Pek çok konuda senin fikrini aldığım, genellikle dediğini yaptığım doğrudur. Ama bu konuda hiçbir nasihatın kulağıma girmeyeceğinden emin olabilirsin. Bu köyün mazlum ve ıstırap çekmiş sakinlerini kurtarmak için bir kurban vermek lazım. O kurban da benim. Köydeki kardeşlerin, hiç olmazsa, güneşin doğup batışını huzurla karşılayabilmeleri, çocukların gülmesi, karınların doyması, ruhların musterih ve gönüllerin şad olması için bu zalim ve müstebit herifin ölmesi gerek. Bana fazla öğüt verme. Her gün emirlerin, hanların, meliklerin boyunduruğunun, insanların başını fakirlik ve felaket altında eğdirmek suretiyle onların yok olduğunu seyredip susmaya dayanamıyorum. Allah'ın görme kuvveti verdiği bu gözlerin görmesi lazım. Hareket etme kuvvetine layık olan bu ellerin, bir avuç itaatkâr ve başı yerde insanın saadet ve refah yolunu kesen şu büyük taşı buradan kaldırması gerekir. Bu taş meliktir. Bu eller ben olacağım. Ruhu bedeninden ayrılan kadar onun boğazını sıkmalıyım...”

“İnsan öldürmenin büyük günah olduğunu, yarın ahirette beni sorguya çekeceklerini biliyorum. Ama eminim ki vicdanım rahat ve huzur içinde olacaktır. Çünkü bu suçu, küçük köyümüz sakinlerinin huzurunu ve birkaç evin saadetini çalıp, bizi şahsi isteklerine kurban eden düşmanı defetmek yolunda işleyeceğim.

“Benim ihtiyatlı kardeşim. Meliki öldürmenin her şeyden önce beni ve belki de seni zahmete sokacağı düşüncesindesin. Sen sadece bir yazarsın. Kaleme kâğıda aşına olan ince nazik parmakların köy melikinin kahredici muhafızlarının işkencesine dayanamaz. Sen hiçbir zaman darağacına gitmek istemezsin. Ben de böyle bir şeyi Tanrı’dan istemem. Babam ölürken, seni bana emanet etti. Ben, bir kardeş gibi değil, belki de sevgi dolu, şefkatli bir baba gibi baktım sana. Seni canımdan çok severim. Bundan dolayı her yolu düşündüm. Çözüm yolu, senin hemen buradan kaçıp, başka bir köye yerleşmendir. Bu gece vicdani vazifemi yerine getirip, yarm ... yolunda sana yetiyeceğim.”

Candad düşünceye daldı. Derin düşünceleri yüzünden okunuyordu. Kısa bir süre sonra başını kaldırıp Ferhat’a yaklaştı. Kesin kararlı olduğu anlaşılabilir bir sesle kardeşinin elini tutarken, göz uçlarında birer damla yaş parlıyordu.

“Ferhat, bana kaçacağına dair söz verir misin? Söz verirsen, senin dediğini yaparım.”

“Sevgili Candad’ım! Sana söz veriyorum. Şimdiden kaçmayı düşün. Yoksa benim yerime senin yakana yapışacaklarına kuşkum yok.”

“Pekâlâ. O halde izin ver; ellerini öpeyim. Allahısmarladık. Başarılı olman için dua edeceğim.”

Sonra eğilip Ferhat’ın ellerini öptü ve ormanın öte yanına doğru hareket etti. Ferhat bir süre ormanın ağaçlıklı yollarında yürüyen kardeşine baktı ve kalbi hızlı hızlı çarptı.

Ertesi sabah köyde büyük bir yaygara çıktı. Melikin adamları köy halkını zora başvurarak kamçılıyor, oraya buraya sürüklüyordu. Çünkü evvelki gece melike suikaste bulunmuş, melik göğüs ve boynundan ağır yaralanmıştı.

Melikin adamları köy halkını karakol etrafına toplamış, suçluyu bulmak için herkesi dövüyordu. Bu sahne devam ederken ansızın meydanın gerisinden bir genç ortaya çıktı. Safları yarararak görevlilerin yanına geldi. Yorgunluk ve bitkinlikten kesik kesik konuşarak itirafta bulundu:

“Bu işi yapan, Meliki öldürmeye teşebbüs eden kişi benim. Meliki ortadan kaldırmakla zavallı köy halkını onun zulüm ve istibdadından kurtarmak istiyordum.”

Daha sözlerini bitirmemişti ki, melikin adamları başına çulandı. Sürükleye sürükleye, melikin hapishane olarak kullandığı eski saraya götürdüler.

Herkes şaşkınlıktan olduğu yerde donakaldı. Çünkü bu, suçunu itiraf ederek melikin kasaplarına teslim olan Candad'dı.

Bütün köy halkı onu iyi huylu, bilgili ve yumuşak tabiatlı biri olarak bilirdi. Dilekçelerini o yazardı. Onlara iyiyi kötüyü anlatır, eğriyi doğruyu gösterirdi. Kötü iş yapmalarına engel olurdu. Herkes severdi onu. Nasıl böyle bir işe girişebilmişti?.. Her halükârda o itiraf etti ve bu işiyle bir avuç köy halkını kamçı darbesinden kurtardı.

Suçluyu melikin özel hasiphanesine götürdüler ve ertesi sabah sorgusuz sualsiz idam edilmesine karar verdiler. Tutuklu hakkında usuli ve şer'i hükümleri yerine getirecek mahkeme ve kanun yoktu. Çünkü her emir, han ve melik bizzat kanun koyucuydu. Neyi uygun görürlerse, beklemeden icra safhasına koyarlardı. Onların hükmü, kendi adamları tarafından körü körüne uygulanırdı. Hükümleri hem mahkeme hem de kanundu.

Ertesi sabah melik yatağına yatmış, ağrının şiddetinden kıvrılırken, adamlarına, suçlunun darağacma asıldığını gözleriyle görmek için kendisini darağacının başına götürmelerini emretti.

Her taraftan halk toplanmıştı. Kalben Candad'ın suçsuzluğunu bilip, onun gençliğine üzüldükçe, melike ve kan döküşlerine lanet ediyorlardı. Çünkü bu genç, onların ahlaki ve dini liderleri, daha sonra da umumi kâtipleriydi. Herkes seviyordu onu.

Emrin yerine getirilme saati yaklaştı. Melik yatağında, birkaç hunhar adamının arasında görülüyordu. Bu yaranın, işini bitireceğinden emin olmasına rağmen, birazdan yaptığı zulümlerin son kurbanının darağacında sallandığını seyredeceği için çok mutluydu.

Orada bulunanlar tarif edilmez bir hüznün ve keder içinde işin bitmesini bekliyordu. Sıkıntı ve elemenden yüzleri, barutla dolu, patlamaya hazır bir fıçı gibi korkunç görünüyordu.

Ama bu sırada başka bir olay oldu ve tekrar halkı şaşkına çevirdi. Köy halkına yabancı olmayan Ferhat, halkın arasından geçip darağacma gitti. Kardeşini darağacmdan çözmeye çalışırken bağırdı:

“Ahmaklar! Meliki ben yaraladım. Günahsız kardeşimi niçin darağacına çekiyorsunuz? Melik zorla nişanlımı elimden aldı. Ondan intikam almak istedim. Namertler! Gelin, beni öldürün; kardeşime kıymayın!”

Candad, kararında değişiklik olmaksızın melikin adamlarına: “Kardeşim delidir. Onun lafına kulak asmayın ve işinizi bitirin” dedi.

Ferhat “Candad! Daha fazla delilik etme. Sana dün gece, meliki ben öldüreceğim demedim mi? Kaçmanı tembih etmedim mi sana? Benim yerime kendini ölüme atmak da nereden çıktı şimdi?”

Melik araya girdi ve kargaşayı kesmek için adamlarına her ikisini de asmalarını emretti. Görevliler melikin emrini yerine getirecekleri sırada birden halkın arasından çıkan yaşlı bir kadın bağırdı:

“Ey ahali! Bizim ve sizin, hepimizin iyiliği için uğraşan bu iki nazenin kardeşi öldürtmeyin. Hemen kurtarın onları. Bunların yerine, bir ömür boyu kanımızı içen şu hunhar ihtiyar kurdu asın!”

Ahali böyle bir davete candan razıydı. Ansızın kazma kürekle melik ve adamlarının üzerine çullanıp, iki kardeşi kurtardılar. Ferhat ile Candad sevinçten birbirlerini kucaklamış, ağlaşıyorlardı. Melikin adamlarından her biri bir yana kaçtı. Can çekişmekte olan melik zahmet çekmeden öldü ve mazlum köy onun şerrinden kurtuldu. Köy halkı Candad’ı, kendisi kabul etmemekle birlikte melikliğe seçti.

İki ay sonra bütün köyde düğün yapıldı; köy halkı sevince gark oldu. Bu düğün, Ferhat ile nişanlısının düğünüydü.

Büyük Keşif

Şehrimiz, tek katlı köhne evlerden, birkaç mescit ve içinden biteviye çinicilerin seslerinin duyulduğu üstü kapalı dar çarşısından ibaretti. Dar ve dolambaçlı sokaklar esnaf sınıflarının adlarını almıştı: Kuyumcular çarşısı, dericiler çarşısı, nalbantlar sokağı, kunduracılar sokağı, berberler sokağı, çizmeciler sokağı vesaire.

Şehir halkı birbirini tanırdı. Yaşlılar hal hatır sorarken kişinin ana ve baba adlarını da anarak sorarlardı. Kışın sokaklar çamurlanır, pislik içinde kalır, yazın ise evler boğucu ve basık olurdu. Halkın büyük bir kısmı dar ve pis evlerde yaşardı. Kadınlar durmadan çocuk doğurup sokakları doldururlardı.

Her sokağın aksakallı bir büyüğü vardı. Bizim sokağın büyüğü de Çinici Şems'ti. Şems sekiz kız ve erkek çocuğuyla köhne bir evde yaşıyordu. Kendisi ve çocukları her an mahallelinin yardımına koşardı. Ama bizim sokak halkı Şems'e "Dayı", çocuklarına "Dayının oğlu", "Dayının kızı" derdi. Dayı kısa boylu, kısa sakallı, gür, ak saç ve sakalıyla az konuşan abus bir adamdı. Daima sol elini beline dayar, sağ eliyle bastonunu yere vururdu.

Çıkarıcı Hacı Gulâm Rıza, Dayı'nın komşusuydu. Pintiliği ve çıkarıcılığıyla kısa zamanda büyük sermaye yapmıştı. Sokak sakinleriyle o kadar içli dışlı olmaz, Dayı'yı her gün bir başka şekilde incitirdi. Ahırından keskin ve yakıcı bir koku gelir, özellikle yaz günleri Dayı'nın evinde yaşamayı imkânsız kılardı. Karılarını döver, kavgaları yeri göğü tutar, küfürleri Dayı'ya çok ağır gelirdi. Özellikle son günlerde giriş kapısının bulunduğu

kısmın üstünde, penceresi Dayı'nın evine açılan bir üst oda yapmıştı. "Kızlarım, gelinlerim ayakları başları açık girip çıkıyorlar. Biraz Allah'tan kork!" diye Dayı bir gün bağırdıysa da fayda etmedi. Dayı, Hacı'nın idareyle olan ilişkilerinden sakındığından hiçbir şeye el atamadı. Ancak içinden büyük bir hınç duymaya başladı.

Çocuklar "Dayı gücenmez, ama bir gücendi mi ölene kadar unutmaz" diyor ve bunu onun zayıf noktası biliyorlardı. Dayı'yı her şeyden çok üzen şey, Hacı Gulâm Rıza'nın oğlunun Dayı'nın kızlarından birine âşık olmasıydı. Dayı'nın yapılmasına asla rıza göstermediği üst odanın inşasından sonra Hacı onların evlenmesine kesinkes karşı çıkınca zavallı çocuk, tüfeğin namlusunu çenesine dayayıp tetiğe bastı ve herkesi mateme boğdu.

Hacı Gulâm Rıza menfaatli bulunduğu yolda iyi kötü tanımadığı ve hiçbir rezillikten utanmadığı halde, oğlunun intiharı meselesinde herkesten daha çok üzüntülüydü. Belki de kendisini bizim yanımızda suçlu hissediyordu. Yolda karşılaştıklarında Dayı ona yüzünü çevirip suratına tükürüyor, buna rağmen Hacı Gulâm Rıza selam veriyordu. Hacı "Biz müslümanız. Dayı selamımı almazsa, ahiretini berbat eder" demişti. Hacı çocukların gözünde giz dolu ve tehlikeli bir adamdı. Ondan korkuyorlar, kimileri de ona yaltaklanıyordu. Ama Dayı'yı ağabey gibi, baba gibi seviyorlardı. Bu yüzden Dayı ile Hacı arasındaki meselelere karışmıyorlardı.

O günlerde önemli bir konu şehirde ağızdan ağıza dolaşmaktaydı. Yeni belediye başkanı şehri modernleştirmek istiyordu. Şehir imar planının yapıldığı ve kısa zamanda uygulamaya geçileceği söyleniyordu.

Hacı Gulâm Rıza'nın evine konuklar geliyor, belediye başkanı ve diğer yüksek dereceli memurlar onun evinde toplanıyorlardı. Ama akşam işinden gücünden dönen sokak sakinleri Dayı'nın evine uğruyor, şehrin geleceği hakkında konuşuyorlardı. Bilgileri eksik ve sözleri tekrardan ibaretti. İşin en üzücü tarafı, Dayı'nın da onlardan fazla bir şey bilmemesiydi. Çünkü belediye başkanıyla sıkı fıkı değildi. Sebebi de, Hacı Gulâm Rıza'nın belediye başkanına yamanmış olmasıydı. Parkların, sitemaların, apartmanların ve modern evlerin yapılacağı söyleni-

yordu. Şehrin siması değişecek, yemyeşil olacaktı. Bunları Dayı da beğeniyordu. Belediye başkanının hayırsever, iyi bir adam olduğunu söylüyorlardı.

Her halükârda sokak sakinlerini düşünen tek bir kimse yoktu. Rakibinin şehir imar planı merkezinde bulunduğunu ve bütün sırlara vâkıf olduğunu gören Dayı, belediye başkanına, şehir planına ve bu husustaki bütün konuşmalara kesinlikle muhalefet ediyor ve muhalefeti günden güne daha da şiddetleniyordu. Bir gün mescitte sabah namazından sonra, biri hararetli hararetli şehrin parlak geleceğinden söz ederken Dayı artık dayanamadı ve içinde birikmiş ne varsa bir anda boşalttı:

“Dedemin can verdiği, babamın son nefesini verdiği, benimde son nefesimi vereceğim şu kerpiç evde oturacağım. Belediye başkanının kazmasınının damıma inmesine seyirci mi kalacağım? Bir tek kerpiçini bile altına değişmem. Nereye gideceğim ben ha, nereye?”

Gözyaşları gözlerinde parlıyor, boğazı titriyordu. Sol elini beline dayayarak bastonunu sağ eliyle birkaç kez yere vurdu. O zamana kadar şehrin modernleşmesi sohbetleri karşısında nasıl tavır takınacaklarını bilmeyen ahali, taraftar mı yoksa muhalif mi olacaklarını düşünmeye başladı. Bir iki kişi “Doğru söylüyor” dedi.

O günden sonra ortaya yeni bir sorun atıldı. Şehir modernleşeceğine göre, sokak halkı ne yapacak? Modern şehirde mi yaşayacaklar, yoksa başka bir yere mi gidecekler? Ahali bu soruyla belediyenin kapısına dayanınca, sıcak bir öğle vakti belediye başkanı çarşının bitimindeki odun kömür satılan ve çocukların oyun oynadığı meydana halkı topladı, açıklamada bulundu:

“Bütün evleri satın alıp, tekrar yüzde şu kadar fazla fiyatla satacağız. Öncelik hakkı ev sahiplerine aittir. İmarın belediye planına uygun olması lazım. Kerpiç, çamur yapı vesaireye izin verilmeyecek. Sadece betonarme ve tuğla olacak. O da belediyenin verdiği plan projeye uyacak.”

Kendisine bardak bardak su veriyorlar, o da içiyordu. Megafonsuz bağırıktan, konuşmasının sonuna doğru sesi kısılmıştı. Her cümleden sonra öksürüyordu.

Belediye başkanının konuşması bomba gibi patladı. Sokak

sakinleri şehir dışında kendileri için bir yer bulmaları gerektiğini anladılar. Hiçbirinin böyle bir ev yapmaya gücü yetmezdi. Çalışmalar başladı. Köyünde yakını akrabası olan gitti. Yalvarıp yakararak kendine bir yer temin etti. Sokağa her gün daha bir bağlanan Dayı, günden güne Hacı Gulâm Rıza ve onunla elbirliği yaptığı sanılan yenileştirme planına muhalif oluyordu. Her gün sabah namazını kıldıktan sonra biraz çamur hazırlayıp duvarları onarıyordu. Avluyu sulayıp süpürüyor, sokak sakinlerinden iki üç kişiyi görünce, Allah'a şehir ve şehir halkının huzurunun bozulmaması için dua ediyordu. Bu dua ona göre, şehrin imar planının uygulanmaması ve herkesten kaçan çıkarıcı Hacı Gulâm Rıza'nın planının suya düşmesi demektir.

Dayı o günlerde az uyur olmuştu. Daha bir sinirliydi. Gece yarıları seccadesini serip sabaha kadar oturuyordu. Çocukları ne kadar "Baba, teyzemin şehir dışındaki bağına gidelim. Biçare dul orada tek başına yaşıyor. Bir konuşalım hele, mutlaka kabul eder" diye ısrar etseler de dinlemiyordu.

"Şehir yıkılıyor. Toprak yığınlarına dönüyor. Ahali derbeder oluyor. Sonra ne olacak? Bilmiyorum... Bilmiyorum... Geniş caddeler, parklar, sinemalar kimin için... Kimler için? Bu belediye başkanı çıkarıcı Gulâm Rıza ile ne yapmak istiyor?" diyordu.

Ertesi gün belediye başkanı aynı meydanda ikinci konuşmasını yaptı. Kırçıl saçları ve tıraşlı yüzü güneşin altında parlıyor, bir yandan su içerken bir yandan bağıriyordu.

"Bu son ihtardır... Yarın yıkıma başlıyoruz... Daha fazla mühlet veremeyiz. Emir yukarıdan gelmiştir."

Ertesi gün damlara kırmızı bayraklar çekildi ve ortalığı toz duman bürüdü. Herkes atı, eşeği ve kendi sırtına eşyasını yükleyip taşıyordu. Kilimlerin üzerine taş ve kesek yağıyordu. Belediyenin kazma küreğinin değdiği yerde bir kaçıştır başlıyordu.

Dayı, şehirdeki yıkımın aksine ve kendi inancına göre, belediye başkanını aldatıp şehir ve ahali aleyhine entrika çeviren Hacı Gulâm Rıza'ya inat diretiyordu.

Bunaltıcı, sıcak mı sıcak bir yazdı. Fiyatlar korkunç bir şekilde fırlamıştı. Halkın ne göç edecek ne de ev yapacak hali vardı.

Dayı, şehrin modernleştirilmesi planının altında mutlaka Hacı Gulâm Rıza'nın çıkarının bulunduğu başka bir planın

mevcudiyetini düşünüyordu. Direnmesi, Hacı Gulâm Rıza'yı ahalinin iyi tanınması ve yüzüne tükürmeleri için o plan açığa çıkana kadar dayatması gerekiyordu.

Sokak ahalisi Dayı'nın emriyle direndi. Son ihtara da kulak asmadılar. Ama toz toprak eşyalarının üzerine dökülmeye başlayınca önce Dayı'nın eşyalarını taşımak için koşuşturmaya, onları baldızının yanına ya da kendisinin istediği yere götürmeye başladılar. Ama Dayı sol elini beline dayamış, bastonunu öfkeyle onlara doğru sallıyordu.

"Gayretsizler! Korkaklar! Ben, bir hafta önceden evini boşaltıp giden çıkarıcı Gulâm Rıza değilim. Çünkü onun menfaati vardı. Onun çıkarı gitmekteydi. Ama benim çıkarım burada kalmaktadır. Bir keseğini bile bir altına değişmem! Bir altına!"

Öğleden sonra belediyenin kazma küreği Dayı'nın damına da yetiştirdi. Çocukları işçilerle kavga etmek için dama koştu. İlk kürekle damdan toprak yağmaya başlayınca Dayı'nın hamile gelini çığlık çığlığa avluya fırladı. Bu olay, namus ve şerefine çok düşkün olan Dayı'nın direncini kırdı.

"Çocuklar! Devlete karşı gelinmez. Bundan fazlası rezillik getirir. Eşyaları bağlayın da teyzenizin evine gidelim" dedi.

O gece eşyayı köye taşıdıklarında Dayı, ahalinin göç ve kaçışı, Hacı Gulâm Rıza'nın bu bozuculuklarının hangi plana dayandığı düşüncesiyle uykuya daldı. Sabaha kadar ateşi yükseldi, kâbuslar gördü.

Köyde hayat çarkı sessiz sedasız dönüyor, yıllar birbirini kovalıyordu. Dayı daha bir ihtiyarlayıp çöküyor, hepsinden acısı Hacı Gulâm Rıza'nın planını düşünmek için kurt gibi kemiriyordu. Şehirden gelen oğullarına daima tek soru soruyordu.

"Şehirde ne var ne yok?"

"Geniş yollar açılmış... Filanca yerde bir sinema yapılıyor. Falanca köşede bir otel yapıyorlar. Filan yerde bir sıra dükkân yapmışlar."

Dayı çatılmış kaşlarıyla cevaplara dikkat ediyor, sonra başını sallayarak hoşnutsuzlukla homurdanıyordu. Yani bütün bu cevaplarda onun aradığı şey yoktu. Hacı Gulâm Rıza'nın planını açıklamadığı için tükürüyordu. Elini gür ak saçlarına götürüyor, konuşanın sözünü kestikten sonra küfredip uzaklaşıyordu.

Dayı yıllar sonra bir gün şehre gitmeye heveslendi. Büyük oğluyla bir araba kiralayıp şehre yollandı. Sonbahar rüzgârları sarı yaprakları havada uçuşuyordu.

Dayı eski, rengi ve havı kaçmış paltosuna sımsıkı sarınmıştı. Yüzü soğuk soğuk esen rüzgârla kızarıp şişmişti. Şehirde bizim sokağın bulunduğu mahalle yakınında indiler.

Odun ve kömür satılan çarşı bitimindeki meydan kendi haline terk edilmişti. Oradaki toprak yığınının yanından geçerken “Eskiden bunun yerinde devlet daireleri varmış” diyorlardı. Daha ötede telefon idaresinin eski binası el sürülmeden kalmıştı. Telefon idaresinin önünden, iki üç yüz metre arayla bizim sokağı kesen Nalbantlar sokağından geriye, kala kala iki virane ev kalmıştı. Ama sokağımızın ortasında yeni sinema binası gurur ve görkemle dikilmişti. Arka sokaktaki ve uzaklardaki ocaklar, sıcak ekmek kokularından hiç eser yoktu. Sinemanın yanına, tam Dayı’nın evinin bulunduğu yerin karşısına büyük bir han yapılmıştı. Yolcular orada oda kir alıyor, köylüler de at, eşek ve arabalarını koyuyorlardı.

Dayı sol eli belinde, kaşlarının aşağı yukarı hareket ettirerek bastonuyla sinemayı gösterdi:

“Bu kimin malı?”

Onlara iki adım mesafede duran ve sanki vaktini nasıl geçireceğini bilmeyen on, on iki yaşlarında bir çocuk aceleyle cevap verdi: “Vekilin sineması.”

Sonra Dayı hana dönerek işaret etti:

“Bu han kimin evlat?”

“Vekilin.”

Handan sonra üç katlı apartmanlar sıralanmıştı.

“Ya bu apartmanlar?”

“Onlar da vekilin.”

Dayı çatık kaşlarıyla yüzünü oğluna çevirdi:

“Vekil mi?”

Bakışında bir rahatsızlık dalgalandı. Oğlu şaşkın şaşkın cevap verdi:

“Evet, vekil diye Hacı Gulâm Rıza’ya diyorlar. Aradan bunca yıl geçtikten sonra bizim eski mahalleli, şimdi belediyede nahiyeye vekili olmuş.”

Dayı'nın her yanını ateş bastı. Alnı terlemeye başladı. Bastonunu hakaret yollu oğlunun karnına bastırdı ve sol eli belinde sinemaya doğru işaret etti. "Vekilin!" Daha sonra hana "Vekilin!", apartmanlara "Vekilin!" diye işaret ederek bastonuyla bütün şehri içine alan bir daire çizdi. "Hepsi vekilin!.." dedi. Birkaç dakika sonra başını eğdi ve "Şimdi anlaşıldı şehir imar planı!" diye homurdandı.

Dayının burun delikleri öfke ve aynı zamanda büyük keşfin verdiği mutlulukla büyümüşü. Vücudu yavaş yavaş titremeye başladı. Oğlu şaşkın şaşkın ona bakıyordu. Sanki yerinde donmuş kalmıştı.

Kibirli Dilenci

İhtiyar o gün çok acıkmıştı. Hatta birkaç adım atacak gücü dahi kalmamıştı. Kendi talihsizliğine ağlamak istiyordu. Ama göz yaşları gözlerinde kurumuş gibiydi. Yaşamak istediği için gücü yetmediği halde iki eliyle bastonunu sıktı. Sonra büyük bir çabayla bedenini yukarı doğru çekti. Kendini kollamaya gayret ederken bastonunun yardımıyla ayağını öne attı.

“Hey gidi felek, hey! Dünyada talihsiz adam az mıydı da buna birini daha kattın? Dünya onca talihsizle beraber dönmeye devam edemez miydi? Benim bir suçum yoktu da hangi cürümlerle, hangi hatayla bu güne geldim? Halbuki onca günahkâr ve gafil, kendi hevesleri uğruna ellerinden geleni yapıyorlar da, nasıl evlerinde rahat ve huzur içinde oturuyor, mutlu oluyorlar?”

İçinden başka sözler söylemek geliyordu ki, o sırada bastonu asfaltın kenarına takıldı ve tepetakla düşüyordu. Var gücüyle ayakları üzerinde doğrulmaya çalıştı ve cılız vücudunu geriye çekti. Tehlike ortadan kalktı, tekrar baston yardımıyla ayaklarını sürüdü. İki üç adım gitti gitmedi, yine kendi dünyasına daldı. Açlığın verdiği ıstıraba rağmen hâlâ nefes alıp ayakta durabildiği için memnundu.

O şimdi talihsizliği iyi tanıyordu. Evvelki gün on iki, on üç yaşındaki oğlunu yitirmişti. Ne güzel ve sakin bir çocuktü! Çocukcağz aylarca öksürdü öksürdü, sonunda kör babasının kucağında can verdi. Sanki dünyaya gelmemişti. Yalnız kalan ihtiyar babası ne büyük nimeti yitirdiğini anladı. Çünkü çocuğunun yardımıyla dilencilik yapıp bir lokma ekmek elde edebiliyordu.

Ne kadar nazenin bir çocuktuk! Hayattan hiç nasibini almamıştı. Ne kucağına alacak annesi, ne üzüntüsünü silip götürececek bakıcısı vardı. Babası hem yaşlı, hem kördü. Hatırına geldi. Bir gün çocukcağız ona "Babacığım, niçin beni okula göndermiyorsun? Niçin diğer çocuklar gibi yeni elbiseler giymeyeyim? Niçin parka gitmeyim, salıncakta sallanmayım, koşup oynamayım? Niçin babacığım?" demişti.

Fakat ihtiyar adam susmuştu. Söyleyecek sözü yoktu. Kendisinden cevap beklediğini anlayınca, okşamak için elini oğlunun yüzüne uzatarak "Üzülme yavrum, Allah büyüktür" demiş ve çocuk da susmuştu.

İhtiyar "Ne güzel çocuktuk! Ne yazık ki genç yaşta öldü biçare! O adamın haberi olmasaydı belki hâlâ çocuğun cenazesi yanı başımda kalırdı. Allah'a şükür, yetişti de oğlumun naaşını toprağa verdi" diye içinden geçirdi.

İstirap çekmiş adam yoldan geçen birinden "bir kıran" sadaka aldıktan sonra tekrar mazisine döndü. Anısı bile hatırandan silinmiş bir maziydi. Bir zamanlar o da gençti. Gözü vardı, her şeyi görebiliyordu. Çalışabiliyor; çabasıyla, kolunun kuvvetiyle ekmek yiyebiliyordu. Fakir olmasma rağmen gücü vardı; hayatı anlayabiliyordu. Üzüntüyü, sevinci hissediyordu. Şimdiki gibi her şey onun için farksız değildi.

Evet o günlerde gençti. Kollarının yardımıyla yaşlı ana babasının elinden tutabiliyordu. Otuz yaşında köylünün kara gözlü güzel kızına âşık oldu. Kız da onun gibi yoksuldu. Bir süre gidip geldikten sonra onunla evlendi. Evi sevgi, sefa ocağına dönüştü.

Birkaç yıl geçti. Allah ona bir oğlan çocuğu verdi. Artık hayatında eksik olan hiçbir şeyi yoktu. Ama bir gün ansızın gözlerinin yandığını hissetti. Ağrıya bir hafta dayandı, sonunda ağrının şiddetinden doktoru, ilacı düşünmek zorunda kaldı. Çoğu köylünün yaptığı gibi o da gözüne kırmızı cevher döktü. Bir müddet sonra göz ağrısına dayanamaz oldu. Nihayet babasının ısrarı ile karısı ve çocuğunun elinden tutup tedavi için şehre yollandı.

İki üç gün sonra şehre vardılar. O gün telaş içinde hemşeh- rilerinden birinin evinde oturacak bir oda buldu. Karısı evler-

de amaşırcılık yapıyor, kendisi de o hastane senin, bu hastane benim dolaşıyordu. Gözlerinin ağrısı günden güne artıyordu. Görüş kuvveti gitgide azalıyor, eline geçen parayı doktora, ilaca veriyordu.

İki üç ay bu Şekilde geçti. Bir gün uyandığında her Şeyi karanlık gördü. K r olduğunu, daima karanlıkta kalacağını anladı. Bu hale düştüğü günden sonra karısının durumu, oradan taŐınıp Şehrin eski mahallelerinden birinde virane bir kulübeye sığınmak zorunda kaldığı zaman değişiverdi. Karısı iş adı altında sabahtan akşama kadar onu yalnız bırakıyor, o da çocuğuyla birlikte kalıyordu. İhtiyarladığını, kırıldığını, hayatın çirkin yüzünü ona gösterdiğini hissetti. Bununla birlikte birgün yedi yaşındaki oğlunun yardımıyla bu dert dolu sırra vâkıf olacağına razı idi.

O sabah karısı gelmedi. Açlık onu ve çocuğu çok rahatsız etti. Birkaç kıran bulma ümidiyle odayı köşe bucak aramak zorunda kaldı. Ama karısının yatağı altında bir k ğit tomarı fark etti. Saydı, yirmi taneydi. Birini aldı ve çocuğuyla fırına gitti. Orada bunun yüz Afg n lik banknot olduğunu anladı. Bu hesaba göre karısının yirmi adet yüz Afg n si vardı. Kendi kendine düşündü. Kadın bu kadar parayı nereden bulmuştu? Mutlaka hırsızlık yapmuŐtı. Çünkü para biriktirecek kadar kazancı yoktu. Akşamüstü karısı dönünce para meselesini açtı. Kadın önce sustu. Fakat adam ısrar edince, pervasızca "Nereden bulmamı istiyordun? İnsanlar kimseye bedava para vermez!" deyiverdi. Adam da bağırarak "Sen kötü kadın oldun!" dedi.

Kadın kulübeden çıkarken "K r herif! Yeni mi anladın?" diye cevap verdi. ocukkağız annesinin ardından koşmak isterken adam kolunu tuttu. Böylece onun hayat faciası başka bir biçime büründü. AŞırı üzüntü kısa zamanda onu elden ayaktan kesti. Daha yaŐlanmadan tükendi, eridi; saçları ağarmaya yüz tuttu. Sonunda açlığın verdiği baskıyla eli çocuğun elinde dilenmeye ıktı. Bu, eğer hayat denilebilirse, hayatını devam ettirebileceği tek yoldu. Şimdi yıllardan beridir dilencilik yapıyordu.

Bu esnada ansızın bastonu kaydı. Bütün çaba ve direnmesine rağmen asfalta yuvarlandı. Birkaç kız ve erkek çocuğunun gülüş sesleri kulağını tırmaladı. Hafifçe inledi. Bir süre sonra

uğraştı, etti ayağa kalktı. Ama artık ekmek elde etme ümidini yitirmişti. Kaç gündür kemikleri ağrıyordu. Ağrının şiddeti onu takatsiz bırakmıştı. Bununla birlikte, açlığın etkisiyle cılız cüssesini öne doğru çekmeye mecbur oldu. Yavaş yavaş mırıldandı: "Allahım, kurbanın olayım..."

Güneş batıyordu. Ama dilenci ihtiyar hâlâ bir lokma ekmek bulamamıştı. Yoldan geçen birkaç kişi ona iki üç kıran verdi. Sonunda tanıdık bir dilenci belirdi. Ekmek getirmesi için paraları o dilenciye verdi. Dilenci parayı alıp sözümona ekmek almaya gitti. İhtiyar orada beklemeye koyuldu. Ne kadar beklediyse de öbür dilenci gelmedi. Elindeki birkaç kıranı götüren dilencinin artık gelmeyeceğini düşündü. Ümitsiz ve kırgın bir şekilde şükrederken yerinden kalktı ve büyük bir zahmetle bir evin kapısına geldi. Bastonun yardımıyla kapıya geldiği anda düştü ve inleyerek ekmek istedi.

Henüz yorgunluğunu tüm vücudunda hissederken birkaç erkek ile kadın arabadan indi. Kadınlar dilencinin kirli kıyafetini görünce korktular. Adamlardan biri ihtiyarı azarladı. Zavallı dilenci zayıf bir sesle dua ederek "Allah ömür versin beyim, bir lokma ekmek verin. Açlıktan öldüm!" dedi.

Adamda acıma hissi uyanır gibi oldu. İçeri girerken hizmetçisine seslendi ve kapı kenarında oturan dilenciye bir parça ekmek vermesini söyledi. Bu sırada ihtiyara ağır ağır bir uyku bastırdı. Açlığının yerini coşkun bir zevkin aldığını hissetti. Biraz sonra göğsünün üzerine bir parça ekmek düştü. Ama ekmek yeme isteği yoktu içinde. Çünkü aç değildi artık.

Ertesi sabah ev sahibi işine gitmek için evden çıkıp da, ihtiyar dilencinin kapı kenarında uyuduğunu ve göğsüne ekmek parçası düşmüş olduğunu şaşkınlık içinde görünce, ayağının ucuyla onu sarsarak "Kibirli dilenci! Madem karnın toktu, ne diye ekmek istedin?" dedi.

Ama cevap vermeyince, dilencinin, sesini asla işitmeyeceğini anladı.

Bir Bakış Anı

O gün öğleden sonra bulutlar gökyüzünde daha da yığılarak hareket ediyordu. Koyu bulutların öğleden sonrayı yavaş yavaş akşama çevirdiğini gördüm.

O sabah bir başka parlayan güneş, geceleri ancak sokağın bir kısmını hafifçe aydınlatabilen tozlanmış lamba gibiydi. Işınları bulutların arasından yeryüzüne dağılıyordu. Fakat sonunda o sokak başındaki lambadan da az ışık verir oldu. Çünkü durgun bulutlar, zorba muhafızlar gibi bütün kapılarını güneş ışınlarına kapamıştı.

Hemen sert bir rüzgâr çıktı. Ardından soğuk kokusu veren yağmur damlaları ağaçları, sokakları kamçıladi. Rüzgâr bazen yağmur sularını pencereden içeri sokuyordu. Pencereyi kapamak için yerimden kalktım. Yağmur damlaları yüzümü serinletti ve göğsüme aktı. Pencereyi kapamaya uzanan elim bir an için hareketsiz kaldı.

Kısa zamanda elimin gözlerime uymak zorunda kaldığını anladım. Çünkü o anda gözlerim, sokakta, penceremin karşısında bulunan alçak ve köhne kapıya dikilip kalmıştı. Nedendir, bilmem, bu kapıya daldı gözlerim.

Evet... Bir sahneyi anımsamak beni böylesine şaşkın bırakmıştı. Birkaç kişinin sedye ile bir cenazeyi, zamanla geometrik şekli değişmeye yüz tutan bu köhne ve alçak kapıdan nasıl çıkardıklarını görmüştüm. Sokağımızda elektrik kaçağı olduğunu duymuştum, fakat onu nasıl ve nerede cereyan çarptığını bilmiyordum. Ölmüştü. Sokakta bir ses işitmiştim:

“Biçare!.. İyi adamdı. Karısı dul kaldı. Çoluk çocuk kimsesiz kaldı.”

Küçüklü büyüklü birkaç kız ve erkek çocuğuyla dul kalan kadının sokağın bir kısmına kadar cenazeyi uğurlarken feryat figan edişini hatırladım. Evet, üzerinden iki gün geçti. Bu karanlık ve bulutlu günde o sahneyi anımsamak çevremde daha da hüzün verici bir muhit yarattı. Rüzgârın uğultusu, ta o günden kulağımda yer eden feryat figanları çağrıştırdı.

Biraz ısınmak için yatağa uzandım. Şimdi oluklardan suyun sesini duyuyorum. Birbirinin sırtına yaslanmış kitaplarına göz attım. Bir kitap alıp okumak istedim ama hemen vazgeçtim. Avrupa ülkelerinden birinde yüksek tahsil yapma imkânı bulmuştum. Bir hafta sonra uzak bir diyara seyahat edecektim. Ne düşünürsem düşüneyim o sahne karşımda canlanıyordu. Yazgılarının kimsesiz bıraktığı o aileyi düşünüyordum.

Ertesi gün hava güneşli ve nispeten sıcaktı. Yolculuğumla ilgili işlerin bir kısmını bitirmek istiyordum.

Akşam eve dönerken, o köhne kapının önünde yine o aileyle ilgili düşünceler diğer düşüncelerimin üzerine gölge saldı. Bilmiyorum, neden bu aile zihnimi bu denli meşgul etmişti? Birden “Yardım etmeliyim o aileye” dedim içimden. Ne şekilde ve nasıl yardım edeceğimi bilmiyordum. Ansızın o köhne kapı açıldı. Karanlık bir koridorla bu kapının odaya veya odalara açıldığı anladım. O karanlık dehlizin içinden sarı yüzlü, kararlı gözleri olan cılız bir erkek çocuğu çıktı. Acele ve korkuyla sokağı geçip bir yere yetişmek istiyordu. Ama beni görünce aklına bir şey gelmiş gibi durdu ve göz göze geldik. Kapı açıldığından beri o tarafa bakıyor ve çocuğu gözlüyordum. Çocukcağız benden bir şey istiyor gibiydi. Beklemem çok sürmedi. Hemen sordu:

“Siz iğne vurmayı bilir misiniz?”

Daha sonra bana hal hatır sormadığını fark etti ve aceleyle selam verdi.

“Evet... Birkaç yıl eczanede çalıştım. Niye... Ne işin vardı?” dedim.

Rengi uçuk yüzünde bir anlık sevincin okunduğu çocukcağız “Kız kardeşim hasta... Biraz ateşi var... Birini bulmaya gidiyordum” dedi.

Maksadını anlayınca, sözünü keserek "Doktor ona ilaç verdi mi?" diye sordum.

"Evet, reçetesini aldım. Ama iğnesini vuracak kimse yok."

"Sen eve git. Ben birkaç dakika sonra aletlerimi alıp geleceğim" dedim.

Çocukcağız sevinçle içeri koştu. Ben de hemen eve gittim.

Küçük bir evdi. Evin duvarlarında birkaç çivi yeri görülüyordu. İki üç dini tablo ve çerçevenilmiş güzel bir yazı dikkat çekiyordu. *Kur'ân* ayetlerinden alınmış bir yazıydı bu.

Küçük kız korku ve ümit dolu bakışlarla hareketlerimi izliyordu. Küçük alnında hüznün verici kırışıklıklar görülüyordu. Düşüncesini başka bir yöne çevirmek isteyerek "Kaçıncı sınıfta okuyorsun kızım?" diye sordum.

Okulu yeni hatırlamış gibicesine "Sekizinci sınıf" dedi.

Daha sonra "Doktor bey. Çabuk iyileşecek miyim? İmtihanı kaçırmayacağım değil mi?" diye sordu.

"Elbette, iyileşeceksin. Hastalığın tehlikeli değil" dedim.

Anne minnet dolu gözleriyle bana bakıyordu. Yanıma oldukça fazla meyve alıp getirmiştin.

Hal hatır sorduktan sonra ilk sorumla karşı karşıya kalan kadın, oğlu, küçük kızı ve beş altı yaşlarındaki çocuğunu göstererek "Hepsi üç evlat. Şekûr çocuklarımın en büyüğü. On birinci sınıfta" dedi.

Cılız oğlan çocuğu şöyle bir kımıldandı. Bu küçük çocuğun on birinci sınıfa gidebileceğini tasavvur edemiyordum.

"Mutlaka zeki bir çocuk olmalı. Bu yaşta ve on birinci sınıfta!" dedim.

Annesi "Allah için, gayretli, çalışkan çocuktur" dedi. İçimde bir şeyler burkuldu. Bu kızcağız okuyamazsa, bu çocukcağız öğrenimini sürdüremezse, eğer...

Aklıma bir şey takılmış, içim bir tuhaf olmuştu. Vedalaşırken kadına "Siz nasıl yardım edebilirim?" dedim.

Kadın biraz düşündükten sonra "Sağ olun. Bu yardımınızı asla unutmayacağım" dedi.

"Ben sizin hesabınıza çok endişeliyim. Hayatınız nasıl devam edecek? Bu çocuklar öğrenimden uzak kalmamalı. Yine de yaşamak için ekmek lazım, su lazım, daha pek çok masraf. Pek

çok sorununuz olduğunu biliyorum. Bir kere ailenin ekmek parasını kazananın" dedim. Sözümü kestim. Kadın bir an sustu. Sonra güven ifade eden bir sesle "Evet, bunlar babalarını yitirdiler. Kendilerine ekmek getireni. Fakat ben henüz sağlam" dedi.

Onun sözleri karşısında afalladım. İfadesinde hayret verici bir kuvvet vardı. Çok şaşırdığımı anladı. "Örtümü fırlatıp atım" diye devam etti.

"Neden?" dedim.

"Çalışmak istiyorum... Kendimin, çocuklarımın ekmeğini çıkarmalıyım. Siz endişelenmeyin" dedi.

Artık bana söyleyecek söz bırakmamıştı. O alçak ve köhne kapıdan çıktım. Hava iyiden iyiye kararmıştı.

Kısa süre sonra vatanımdan, halkımdan uzak başka bir ülkeye gittim. Bu uzaklık altı yıl sürdü. Vatanımı, halkımı anımsadığımda bilmem nedendir, üç dört korkak ve fakat kararlı yüz karşımda canlanırdı. Orta yaşlı bir kadının yüzü, cılız erkek çocuğunun yüzü, küçük kızla beş yaşındaki çocuğun yüzleri...

Acayip bir gürültü vardı. Uygur dünya, sürat dünyası. Kimse kimseyle konuşmuyor. Kimse kimseye bir şey sormuyor. Sanki herkes kendi âlemine dalmış gibi. Hoparlörden kulağıma bir kadın sesi geldi. İstanbul'dan gelen uçağı bildiriyordu. Yarım saat sonra bu havalimanından vatanıma doğru uçacaktım.

İstanbul'dan gelen yolcular inmişlerdi. Şimdi karşımdan geçiyorlardı. Paris güzel şehirdi. Ama altı yıldır vatanımdan uzak kaldığım için şehirlerin bu görüntüleri de yorucu olmuştu. Tozlu topraklı sokağımızı özlüyordum.

Yolcular arasında ansızın bir gençle göz göze geldik. Bir anda, o soğuk ve üzüntü verici akşam vakti o köhne ve alçak kapıdan çıkan çocukla karşılaştığımı hatırlayıverdim. Bu delikanlının kemikli bir yüzü ve kararlı gözleri vardı. Hemen dudaklarında bir gülümseme belirdi. Kuşku yoktu. Elimde olmadan "Şekûr" dedim. "Evet" dedi. Heyecanlanmıştım. "Annen nasıl?" diye sordum.

"İyidir, değişmedi. Fakat beyaz saçları şimdi siyah saçlarından daha çok."

"Ya o hasta kız kardeşin?" dedim.

Gülerek "Şimdi hemşire. Genç bir kız oldu" dedi.

“Ya o beş yaşındaki çocukcağız?”

Gülüp, “Okula gidiyor. Ben de yüksek tahsil için geldim buraya. Fakülteyi bitirdim. Şimdi sıra master ve doktora” dedi.

“Ben şimdi vatana yolcuyum” dedim.

Diplomadan başka yanımda ne götürebileceğimi düşünüyordum. Ama artık oraya bir müjde ile gidiyordum. Bir anaya büyük bir müjde ile.

Uçak bulutları yarıyordu. Başımı cama dayamıştım. Karşımda tablo gibi bir bakış anı vardı. Kulaklarımda sürekli bir cümle yankılanmaktaydı:

“Onlar babalarını yitirdiler. Ekmek parası kazananı... Fakat ben henüz sağlam.”

Bozdoğan ile Ağaç

Sokağımızda yıllardır kurumuş bir ağaç dururdu. Bu ağacın yanında kunduracının küçük bir dükkânı vardı. Kunduracı her sabah dükkânı açar, otururdu. Güneş batınca dükkânın kapısına büyük bir kilit asıp giderdi.

Sokağımızda iki işsiz güçsüz adam yaşardı. Bu ikisinin neden bir iş tutmadıklarını bilmiyorum. Her halükârda her gün gidip kunduracı dükkânının önüne otururlardı. Sanki onun dükkânındaki âletlerin bir parçasıydılar.

Kunduracı dükkânının önünden geçtiğim gün, adamın her zamanki gibi şen şakrak olmadığını gördüm. Başı yana yatmış, kestiriyordu. İki işsiz adam da başları eğilmiş, kestiriyorlardı. Kunduracıyı taklit ettiklerini zannettim.

Daha yaklaştım. Kunduracı öylece başını yana eğmişti. Kötü bir olay olduğunu düşündüm. "Beybaba, ne oldu?" diye sordum.

Başını ağır ağır kaldırıp bana baktı. Gözlerinde her zaman kıvılcım parlardı. Bu kez o parıltının yerine, gözlerinde belirli belirsiz bir şey okudum. İki işsiz adam da başlarını hafifçe kaldırıp bana baktı. İkisinin de gözlerinden bir şey okunmuyordu. Kunduracı:

"Bozdoğanım kaçtı gitti!"

Bu sözü karşısında için için gülmeye başladım.

"Nasıl kaçtı?" diye sordum.

"Uçtu gitti" cevabını verdi.

Yine de içimde bir sevinç uyandı. Gözlerimdeki bu sevinci görünce ansızın yüksek sesle gülmeye başladı. İki işsiz adam da

onu taklit ederek kah kah gülmeye başladı. Kunduracının gülüşünde intikam alırcasına bir öfke vardı. İki işsiz adamın gülüşleri duygudan yoksundu. "Neden gülüyorsun?" dedim.

Kunduracı "Çünkü lanet olası bozdoğan yakında ölecek!" dedi.

"Neden yakında ölecek?" diye sordum.

"Çünkü ayağına bağladığım zincir hâlâ ayağında" diye yanıtladı.

Birden gözündeki her zamanki kıvılcım parlamaya başladı.

"Lanet olası bozdoğan hangi dala ya da çalıya konarsa, ayağındaki zincir ona dolanacak ve ebediyen orada kalacak" dedi.

Yine yüksek sesle gülmeye başladı.

"Sağlam zincir. Asla koparamaz."

Titredi. Sevincim kursağımda kaldı. İki işsiz adam da gülmeye başladı. "Koparamaz, koparamaz..."

Kunduracı "Ölümünü de yanında götürdü!" dedi. "Çok taş yürekliisin!" dedim. Gözleri parlayarak:

"Ben ona canlı serçe veriyordum. Serçeleri öldürüp yiyordu. Fakat uçup gitti. Ben..." dedi.

Artık onu dinlemeyip yola koyuldum. Kunduracının sözleri kulaklarımda yankılanıyordu:

"Ayağına bağladığım zincir hâlâ ayağında... Hangi dala ya da çalıya konarsa, ayağındaki zincir ona dolanacak ve ebediyen orada kalacak... Sağlam zincirdir, asla koparamaz."

* * *

O gece kötü bir geceydi. Karanlıkta yatağıma uzanmıştım. Uyku tutmuyordu. Gece karanlığı göğsüme ağırlık yapıyordu. Pencereden dışarıya baktım. Sokak karanlık içinde uyumuştı. Gece karanlığının her yere sıkıntı saçtığını düşündüm. Tekrar yatağıma uzandım. İçimdeki zindanın derinliklerinde bir kaygı, bir zan başını çıkarmıştı. Ne yapsam bu zan yukarı çıkmıyordu. Yukarıya bırakmayan biri vardı. O kendisini kapıya, duvara vuruyordu. Gece geçiyordu, oysa ben yanıyordum.

Daha sonra karanlık yavaş yavaş kalktı. Uyku ile uyanıklık arasında bir haldeyken, dünyayı zincirlerin kapladığını gördüm.

Her taraf uzunlu kısalı zincirlerle dolmuştu. Sokağımız silme zincir doluydu. Sağlam zincirlerdi. Onları koparmak mümkün değildi. Sonra bu sağlam zincirlerin insanların ayaklarına bağlanmış olduğunu fark ettim. Herkesin ayağında bir zincir vardı. Benim ayağında da zincir vardı.

Kımıldanıp kalktım. Tan ağarmıştı. Sokaktan bir uğultudur geliyordu. Sokağa çıktım. Kunduracı dükkânının yanında, kuru ağacın altında bir kalabalık birikmişti. Kunduracı dans ederek bir şeyler söylüyordu. Gözü bana ilişince, dans ederek bana doğru geldi ve "Gördün mü, doğru demişim!" dedi. "Ne olmuş?" diye sordum. "Gel" cevabını verdi. Elimden tutup, kuru ağacın yanına götürdü. Ağacın bir dalını gösterdi: Bak, bak...

Ağaç dalında, bir ayağından asılı kalmış bozdoğanını gördüm. Ayağındaki zincir ağaç dalına dolanmıştı. Ölü bozdoğanın kanatları kuru ağacın dallarına yapışmıştı. Kuş acınacak haldeydi. Yüzünden acıklı bir ifade okunuyordu. "Sonu budur işte" diyor gibiydi.

Kunduracı güldü ve dans ederek "Yakında ölür demedim mi ha, demedim mi?" dedi. Orada bulunanlar, gözlerini bir ayağından asılı olan bozdoğana dikmişlerdi. Gözlerinden sevinç ve aptalca bir mutluluk okunuyordu. "İyi ki bozdoğan ayağından asılı kalmış da biz kalmamışız!" dediklerini duyar gibi oldum.

Ayaklarına baktım. Hepsinin ayağında zincir vardı. Sağlam zincirlerdi. Kunduracının ayağında da zincir vardı. Bu zincirler küçük halkalardan yapılmıştı. Halkaların tümü bir kelime, "men=ben" kelimesi şeklindeydi. Yüksek sesle gülmeye başladım. Hepsi bir ağızdan "Niçin gülüyorsun?" diye sordular.

Cevap vereceğim yerde, daha yüksek sesle güldüm. Gülüşüm sokakta yankılandı. Kunduracı derinden gelen sesiyle "Neden gülüyorsun?" diye sordu. "Sizin de ayaklarınızda zincir var!" dedim. Hepsi korkarak ayaklarına baktı ve bir ağızdan "Zincir nerede?" dediler.

Korkuyla ayaklarıma baktım. Ayağымda "men... men... men" şeklinde küçük halkalardan oluşan bir zincir bağlıydı.

O kaygının, o zannın içimdeki zindanın derinliklerinden çıkıp geldiğini düşündüm. Her şey gözüme gülünç geldi. Yine güldüm. Bir saat sonra tümümüz kuru ağacın dallarına bir aya-

ğımızdan asılmıştık. Yanımda kunduracı sallanmıştı. Acıklı bir yüzü vardı. "Sonu budur işte!" diyor gibiydi.

Onun yanında, sokağımızdaki iki işsiz adam sallanmıştı. Yüzleri acınacak haldeydi. Kunduracıyı taklit ettiklerini düşündüm.

Gözüm bozdoğana ilişti. "Niçin buraya dönmüş?" diye kendi kendime sordum.

Bozdoğanın ayağında başka bir zincir daha olduğunu, bu zincirin onu kunduracı dükkânına bağladığını fark ettim. Bu zincir canlı serçelerden yapılmıştı.

Akşam

Gözlerimi açtığımda odanın havası kararmaya yüz tutmuştu. Komşuların lambaları yanıyordu. Çok uyuduğumu anladım. Vücudumda ter ıslaklığı hissediyordum. Her yanım ağrıyordu. Boğazım kurumuştu. Şiddetli ateş bedenimin her zerreciğini yakıyordu. Dudaklarım birbirine yapışmıştı. Yalnız, odanın gri boşluğunda gözüm ürkütücü görünüyordu. Korktum. Yavaş yavaş odanın gri boşluğunun bir parçası olduğumu, bu boşluk içinde yalnızlığın sessiz dalgasında yuvarlandığımı düşündüm. Bu yalnızlığın sessiz dalgası ile gri boşluğu birbirine karıştırmak, feryat etmek istedim. Ama olmadı, yapamadım. Sadece yavaş yavaş inledim: Allahım!

Kendimi tekrar gri renkli boşluk ile yalnızlığın sessiz dalgası içinde buldum. Damarlarımda korku hisleri dolaştı. Ezici bir duyguydu. Korkudan da öte bir şeydi. Korku ve hüznle karıştıktı. İstirap da vardı. Yavaşça kımıldandım. Yani kımıldandığımı sandım. Ancak bu kımıldanış hiçbir şeyi değiştirmede. Yine gri renkli boşluk ile yalnızlığın sessiz dalgası vardı. Ve ben ateş içinde yanıyordum. Sonra tüm hislerim dindi, denizin derinliklerine batan kayak gibi içimdeki derinliklere gömüldü. Duygusuz bir hale düştüm. Keder, korku ve ıstirap içimdeki derinliklerde kaynadı ama orada kaldı. Komşunun radyosundan gelen şarkı zihnimde bir anıyı canlandırdı.

Yıllarca önceydi. O günlerde küçük bir oğlan çocuğuydum. Güneş batarken dama çıkar, oracıkta oturup komşumuzun avlusuna gözlerimi dikerdim. Hemen hemen her gün bu işi yapar

ama hangi sebeple bu avludan hoşlandığımı bilmezdim. Dar ve küçük bir avluydu. Gurup vakti grimsi bir hava dalgalanırdı onda. Bu evde iki aile yaşıyordu. Bu evin hanımları, orta yaşlı iki kadındı. Bu kadınlardan Âşe adındakinin sağ ayağı aksıyordu. Bazı günler grup vakti öteki kadın radyosunu açardı. Radyo sesi evin gri renkli boşluğundan geçerek kulağıma kadar gelirdi. Hüzün ve dert vericiydi. O vakit kadın başını pencereden çıkarıp seslenirdi:

“Âşe! Âşe! Gel, şarkıcı çıktı.”

Aşağıdaki odadan bir ses duyulurdu:

“Geliyorum... Geliyorum...”

O kadının ne zaman çıkacağını görmek için gözümü aşağıdaki odanın kapısına dikerdim. Ama o hiçbir zaman erken gelmezdi.

Ne yaptığını bilmezdim. Her halükârda onun dışarı çıkıp aksaya aksaya yukarı gelmesi uzun bir vakit alırdı. O kadın her gün odaya vardığında şarkı bitmiş olur, bunun üzerine pencerenin yanına oturup hüngür hüngür ağlardı. Neden ağladığını bilmem. Ağlaması gri renkli boşluktan geçip, dar ve küçük bahçenin avlusunda yankılanırdı. Hüzün vericiydi. Daha sonra birinin “Yeter, yeter, hayat budur işte” dediğini duydum.

Âşe hık hık ederek “Dünya geçti gitti, Allah ahireti iyi yap-sın!” derdi.

İçimdeki derinliklerde aniden keder ve korku kaynamaya başladı. Kaynadı, kaynadı. Grimsi boşluk boğucu olmuştu. Odanın o dar ve küçük avluda bulunduğunu, yine çocuk olduğumu, odamda oturup, dar ve küçük avluyu seyrettiğimi düşündüm. Bir kadın sesi duydum:

“Âşe! Âşe! Gel şarkıcı çıktı!”

Başka biri seslendi:

“Geliyorum... Geliyorum...”

Daha sonra Âşe pencere kenarına oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu. Dar ve küçük avluya düştüğümü, oraya serilip uzandığımı düşündüm. Âşe şiddetle ağlıyor gibiydi. Sonra yüzü büyüdükçe büyüdü, her yeri sardı. Küçük avlunun tüm grimsi boşluğunu onun yüzü örttü. Durmadan hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Gözyaşları damlaları yüzüme düşüyordu. Aşağı kayıyordu.

Yakıcı damlalardı. Cildimi rahatsız ediyordu. Yana yuvarlandım.

Kendime geldim. Yatağım gıcırdadı. Ter damlaları yüzümden akıyordu. Nefes nefeseydim. Dudaklarım bar bağlamıştı. Kalbim güm güm çarpıyordu. Halsizlik hissediyordum. Odanın kenarına köşesine baktım. Her taraf griydi. Elimi kaldırdım. Elim de gri renge dönüyordu. Yüreğime korku ve ıstırap düştü. Uzaklardan birinin "Dünya geçti gitti... Allah ahireti iyi yap-sın!" dediğini duydum.

Elimde olmadan mırıldandım:

"Gün geçti... akşam... yine akşam oldu!..."

Birkaç kez art arda "Akşam... akşam... akşam" dedim.

Yüreğime daha çok üzüntü çöktü. Daha sonra birinin de akşamlarının hüznü olduğunu anımsadım. Cılız ve beyaz gözlüklü bir adamdı. Sonra onu odasını gri renkli havasından oturmuş

Ne yazık ki yine akşam oldu!

Bütün dünya karardı.

Herkes huzura kavuştu

Bir benim derdim, gamım arttı.

dediğini gördüm.

Kulağıma ağlama sesi geldi. Ağlayan Âşe'ydi. Pencere kenarına oturmuş hüngür hüngür ağlıyordu. Ağlayışı dar ve küçük avlunun grimsi boşluğundan yankılanmıştı. Ağlayış yankısının, yalnızlığın sessiz dalgasını kırdığını düşündüm. Sonra biri "Yeter... yeter... Hayat budur işte" dedi.

Âşe ağlamasını kesti. Bir an için avlunun grimsi boşluğu suskunluğa gömüldü. Sonra Âşe aniden yüksek sesle söylemeye başladı:

Ne yazık ki yine akşam oldu!

Bütün dünya karardı.

Herkes huzura kavuştu

Bir benim derdim, gamım arttı.

Gözlüklü cılız adam onun yanına oturdu. İkisi de ağlamaya başladı. Gözyaşları süzülüyordu. Rüzgâr bu damlaları getiriyor, yüzüme çarpıyordu. Soğuk damlalardı. İnsanı titretiyordu.

Kımıldanıp kendime geldim. Dışarıda yağmur yağıyordu. Rüzgâr yağmur damlalarını odanın içine getiriyordu. Güçlkle sürüne sürüne pencereyi kapadım. Artık yağmur odaya girmiyordu. Odanın grimsi boşluğu kararmaya yüz tutmuştu. Yalnızlığın sessiz dalgası daha korkunç olmuştu. Komşunun dar ve küçük avlusunun evime girdiğini zannettim. Her yer kararmıştı. Biri seslendi:

“Gel, şarkıcı çıktı!”

Başka biri cevap verdi:

“Geliyorum, geliyorum...”

Hazin bir sesle adamın “Ne yazık ki yine akşam oldu!” şarkısını okuduğunu duydum.

Gözümü açtım. Her yer karanlıktı. İçime keder çöktü. Yalnızlığın sessiz dalgası vücudumda ağırlaştıkça ağırlaştı. Daha sonra Âşe'nin yatağının yanına oturmuş hüngür hüngür ağlamakta olduğunu hissettim. Gözlüklü cılız adamın başucuna oturmuş, acı acı bir şeyler mırıldandığını algıladım. Odanın karanlık ve hüznle dolduğunu, kendimin odanın bir parçası olduğumu, karanlık ve keder içinde yok olmak üzere olduğumu düşündüm. Göz kenarlarımın ıslandığını hissettim. Ağlamıştım. Birinin beni yavaş yavaş teselli ettiğini fark ettim.

“Yeter... yeter... Hayat budur işte!”

Daha sonra sessizlik ve suskunluk ile yalnızlığın sessiz dalgası odanın siyah boşluğunda cirit atar oldu.

Odanın siyah boşluğunda oynadığımı hissettim. Yalnızlığın sessiz dalgasına dönüşmüştüm.

Ölen Tavuk

Tavuk, basamakları çıkan ihtiyar adamın ayak sesini işitince gözlerini kapayarak vakarlı bir tavır takındı. İhtiyarın evvelki günler gibi yaklaşıp yanında durduktan sonra, gülümseyerek:

“Peki nene, bu civcivler ne zaman çıkacak?” diye sormasını bekledi.

Ama bu bekleyiş boşunaydı. İhtiyar, bükülmüş beliyle, tavuğun uyuduğu ayakkabılıktan ağır ağır geçip odasına girdi. Kandilini yakıp, yatağına uzandı. Tavuk, onun inlediğini işitti.

Tavuk gözlerini açtı. Oda kapısından ayakkabılığa kandilin soluk ışığı vuruyor, ihtiyarın hafif iniltisi kulağına geliyordu. Hafif iniltinin soluk ışıkla birlikte kandilden geldiğini sandı. Kendi kendine “Ne tuhaf dünya!” dedi.

Göğsünün altındaki yumurtaları düşündü. Günlerdir üstünde kuluçkaya yattığı yumurtaları vücudunun hararetiyle ısıtıyordu. Altı taneydi. Altı beyaz ve güzel yumurta. Bu yumurtalardan güzel güzel civcivler çıkmasını bekliyordu. Hafifçe mırıldandı:

“Güzel... artık çok kalmadı... yakındır...”

Yine ihtiyarı düşündü. Hâlâ odanın kapısından soluk ışıkla birlikte hafif bir inilti sesi geliyordu. “Niçin mangalı yakmıyor?” diye sordu kendi kendine.

İhtiyar adam akşam geldi mi, ayakkabılığın önünde mangalı yakar, yanma otururdu. Daha sonra ateşe bir parça esrarotu atar, bir kâğıdı boru şekline getirir ve esrarotu duman vermeye başlayınca kâğıt borudan gelen dumanı içine çekerdi. İlk önce

kuru kuru öksürük nöbeti bütün vücudunu sarsar, sonra sakinleşir ve yine beyaz dumanı içine çekerdi. Kalan dumanı tavuğa doğru üfleyerek:

“Al nene, bu da senin... Fena değildir. Al...” derdi.

Tavuk önceleri bu dumandan kötü oluyordu. Fakat daha sonra alıştı. Ondan zevk alıyordu artık. İhtiyar, mangalın başına oturunca, tavuk da mangalın yanına geliyor, ihtiyarın dumanı üflemesini bekliyordu. İhtiyar beyaz dumanı üfledikçe tavuk da fırsat bulup duman sayesinde keyifleniyordu. O zaman ihtiyar avcunu dizlerine vuruyor ve bir şeyler okuyordu. Ne okuduğu belli değildi. Ama sesi çok üzüntü verici tarzdaydı. Birkaç defa daha ciğerine duman çekti mi duvara yaslanıp gözünü tavanda bir noktaya diker ve ardından ah çekerdi. Sonunda:

“Ey sefil dünya!.. Ey sefil dünya!..” derdi.

Kalkar, tavuğun tabaklarına su ve yem koyardı.

“Gel nene... Gel de aç kalma” derdi.

Sonra odasına çekilir, yatağına uzanıp seslenirdi:

“Nene, uyu artık... Allah rahatlık versin...”

Sabah uyanınca huysuz ve sinirli olur, tek kelime konuşmadan işine giderdi.

İhtiyar bir akşamüstü eve geldiğinde, her zamankinden daha kederliydi. Mangalın kenarına oturunca ağlamaya başladı. Tavuk, ihtiyarın haline acıdı. Zaten hep acırdı onun haline. İhtiyar uzun bir süre ağladı. Tavuk sessizce ona bakıyordu. Sonra beyaz dumanı içine çekti. Kuru öksürükler vücudunu sarstı. Gözleri kızardı ve tavuğa:

“Nene, bu hayat çok acı!..” dedi.

Tavuk sessiz sedasız ona bakıyordu. İhtiyar beyaz dumanı ona doğru üfledi:

“Güzeel, bu da senin... al.”

Tavuk aşına olduğu o güzel kokuyu hissetti. Hemen keyif verici bir rahavet hissetti vücudunda. Her şey yumuşak ve mülayim görünüyordu ona. Kendisini ve çevresindeki her şeyi hafiflemiş gibi görüyordu. Sanki her şey, her şey uçmak istiyor gibiydi.

İhtiyar “Nene, bu hayatın faydası ne? Ne olacak sonu?” dedi. Sonra yumruğunu göğsüne vurarak “Bir gün burası yok olur!

Gam ve kederden kurtulur!" diye bağırdı. Yine ağlamaya başladı.

"Nene, ben niçin yaşıyorum? Sen söyle ha, niçin? Çarşıda pazarda maskaralık yapıp, halkı güldürmek için mi? Yalnız bunun için mi ha?"

Duvara yaslandı. Gözünü tavanın bir noktasına dikerek ah çekti: "Ey sefil dünya!.. Ey sefil!.."

Ansızın tavuğun yarı açık gözlerine baktı ve "Benim olmadığım günler sen ne yapıyorsun nene? Günlerin zor geçiyor değil mi?" dedi. Bir süre sustuktan sonra "Nene bir iş yapıp, seni yalnızlıktan kurtaracağım" dedi.

Ertesi akşam altı beyaz ve güzel yumurta getirdi yanında. Yumurtaları tavuğa göstererek "Görüyor musun nene? Görüyor musun. Sana ne getirdim, bak. Cıvcivlerin olacak. Altı güzel cıvciv. Sen buralarda dolaşırsın, cıvcivler de ötüşerek peşinden gelir. İşte böyle..."

İhtiyar zevklenerek ayakkabı çıkarılan yerde cıvciv gibi yürüdü. Sonra tavuğa doğru koşarak "Kötü bir iş yaptıkları zaman vur onlara, anladın mı? İşte böyle..." dedi. Cıvcivlerine kızmış bir tavuk gibi yaptı. Çevresine bakınıp sevinçle "Buralarda cıvcivler dolaşır. Cıvcivler... Peşlerinden koşarım; benden kaçarlardı. Kovalarım onları... Bu köşeden o köşeye... O köşeden bu köşeye..."

İhtiyar, hayalindeki cıvcivlerin peşinden koşmaya başladı. Ellerini de yere koyarak dört ayak olmuş, o yana bu yana koşuyor, bir şeye saldırıyordu. Koşarken çocuk gibi bağıra bağıra gü-lüyordu. Sonra nefes nefese kaldı. Mangalın yanına gitti. Beyaz dumanı içine çekti. Biraz tavana baktı. İç geçirerek odasına gitti. Kandili söndürdü ve "Nene, yat artık... Allah rahatlık versin..." dedi.

Üç gün sonra tavuk hastalandı. Yorgunluk hissediyordu. İhtiyar onu görünce "Vaktidir... Nene, tam vaktidir!" diye bağırdı. Biraz saman getirip ayakkabılığın köşesine yaydı. Yumurtaları samanın üstüne bırakarak, tavuğa "Anlarsın artık" dedi.

Tavuk yumurtaların üstünde kuluçkaya yattı. O günden itibaren ihtiyar, eve geldiği geceler tavuğun yanına gidiyor "Pekâlâ nene, bu cıvcivler ne zaman çıkacak?" diye soruyordu.

Tavuk sinirli sinirli sesler çıkarıyor; ihtiyar da özür dilercesine "Peki, peki, kızma!.. Kızma!" diyordu. Tavuğa tatlı ekmek veriyor, tavuk da hırsla ufalanmış ekmekleri yiyordu.

İhtiyar şefkatle yumurtalara bakarak "Ama daha çabuk... daha çabuk çıkart civcivleri, nene..." diyor, mangalın başına gidiyordu.

* * *

Tavuk "Niçin tatlı ekmek getirmiyor?" diye sordu kendine. Birkaç defa öfkeli öfkeli ses çıkarttıysa da ihtiyar gelmedi. Tavuk acıkmıştı. Zafiyet hissediyordu. "Mangalı da yakmıyor!" dedi. Öfkeliydi. İhanete uğradığını hissediyordu. Başka bir şey bilmiyordu. Uykuya daldı.

Gece yarısını geçmişti ki uyandı. Henüz kandilin soluk ışığı kapıdan aralığa vuruyordu. Ama ihtiyarın iniltisi duyulmuyordu.

Tavuk tekrar uykuya daldı.

Sabah uyandığında, ne kadar beklediyse de, ihtiyar çıkmadı. Yerinde doğruldu, gıdıklayarak ihtiyarın kapısına yaklaştı. Kandil hâlâ yanıyordu.

İhtiyar sessizce uzanmıştı. Gözleri açıldı ama o gözlerden bir şey anlaşılmıyordu. Gri bir perde çekilmişti sanki. İhtiyar kılmıdamıyordu. Tavuk onun alnını gagaladı. İhtiyardan ses çıkmadı. "Niçin kalkmıyor?" diye sordu kendi kendine. İhtiyarın göğsüne çıktı. Onun, göğsüne vurup "Bir gün burası yok olur... Gam kederden kurtulur..." dediğini hatırladı. Şimdi göğsü soğuk ve hareketsizdi. Aşağı inip ihtiyarın ayaklarına geldi. Ayakları çok cılızdı. Tüm vücudu cılızdı aslında.

Tavuk şiddetli bir açlık hissetti. Ötede beride aranmaya başladı; hiçbir şey bulamadı. Gözleri karardı. Ayakkabılığa çıktı. Çıkış kapısı kapalıydı. Yavaş yavaş bir korku uyandı içinde:

"Ya ihtiyar hiç kalkmazsa?"

Yine aranmaya başladı. Ne su vardı ne de yem. İçi eziliyordu. Gıdıklayarak ihtiyarın yanına gitti. İhtiyarın ağzı açıldı ve gözleri tavanda bir noktaya dikilmişti. Beyaz dumanı içine çekip gözünü tavana diktiği zamanlar gibiydi. İhtiyarın ah çekmesini bekliyordu. Ama adam hiçbir şey yapmadı. Öylece hareketsiz kalakalmıştı.

Tavuk yumurtalarının başına gidip, üzerlerine oturdu.

Gözünü açtığında gece olmuştu. Hâlâ oda kapısından ayak-kabilğa kandilin soluk ışığı vuruyordu. Tavuk, ihtiyarın henüz dönmüş olacağını zannetti. Kalkıp odasına gitti. Ama ihtiyar, sabahki gibi hareketsiz bir halde sırtüstü yatıyordu. Ağzı açıktı ve gözleri tavana bakıyordu.

Tavuk birkaç kez öfke ve korku ifade eden sesler çıkardı. Ama ihtiyar yine kıınıldamadı.

Artık güçlkle ayaklarının üzerinde durabiliyordu. Gözleri kararıyordu. Öfkeyle ihtiyarın alnını gagaladı. Ayaklarını da gagaladı. Ama adam yine hareket etmedi.

Ayakkabilğa çıktı. Gagasıyla mangaldaki külleri savurdu. Hiçbir şey yoktu. Yumurtalarına gitti. Bir süre onlara dik dik baktı ve yavaşça "Ama bir gün sonra... bir gün sonra civcivler çıkar!.." dedi.

Üzüntüyle başını öne eğerek mırıldandı: "Onlara ne diyeceğim?"

Yumurtaların üzerinde uyudu.

Uyandığında sabah olmuştu. İhtiyarın odasından yabancı olduğu bir koku geliyordu. Tavuk bu kokudan hoşlanmadı. Güçlkle ihtiyarın odasına gitti. İhtiyarın ağzı açık, gözleri şişti. Karnına çıktı. İhtiyar yine hareket etmedi.

Kandil sönmüştü. Pencereye çıktı. Kirli camın ardından so-kağı gördü. Çocuklar sokakta oynuyorlardı. Gagasıyla camı tık-lattı. Çocuklar onu fark edince gülmeye başladılar.

Tavuk "Bu gülüş de niye?" dedi.

Pencereden indi. Boş yere su ve yem aradı. Yumurtalarının yanına gitti. Yumurtaların içinde bir şeylerin kıpırdadığını sandı. Baştan aşağı bir titreme geldi. "Hayır!.. Hayır!.." dedi.

Tekrar ihtiyarın odasına gitti. Artık aldırış etmedi ona. Pencereye çıktı. Çocuklar onu yine fark edip gülmeye başladılar. Tavuk "Bu gülüşler de niye?" diye sordu kendine. İhtiyarın sözlerini hatırlayarak "Gülüyorsunuz ha? Ben burada esirim. Siz neden gülüyorsunuz? Ey alçak dünya! Ey alçak, sefil!" dedi.

Ayakkabilğa geldi. Etrafa şöyle bir göz attı. Etrafında duvar ve kapalı kapılar vardı. İhtiyarın sözleri kulağında çınladı:

"Bu hayatın faydası ne? Ne olacak sonu?"

Yumurtaların yanma gitti. Cıvıvıvıların yumurtadan çıkacaklarını ama kapalı kapı ve duvarlardan çıkamayacaklarını düşündü. "Yararı yok! Yararı yok! Orada kalın!" dedi yavaşça.

Artık yumurtaların üstünde yatmaya gitmedi ya da yapamadı. Olduğu yere yığıldı kaldı. Başını çevirdi. Nereye baksa duvar ve kapalı kapı görüyordu. Havanın karardığını zannetti. Kapı ve duvarlar birbirlerine yaklaşıyordu sanki. Hava boşluğu daha da küçülüyordu. Bir yumurtanın içinde olduğunu düşündü. Yumurtayı kırmak için telaşlandı. Bu sırada art arda "Ey sefil dünya! Ey sefil!" diyen ihtiyarın sesini işitti.

Sonra cıvıvıvılarıyla birlikte bir yumurtanın içinde olduğunu düşündü. Hepsini dışarı çıkarmak için telaşlanıyordu ama telaşlanmalarının yararı yoktu. Kapılar kapanmıştı ve duvarlar yerinde duruyordu. Bu sırada "Nene, yat artık... Allah rahatlık versin... Allah rahatlık versin..." diyen ihtiyarın sesini işitti. Bundan başka hiçbir şey anlamadı.

Bir süre sonra, tavuk, yumurtalarının başında ölmüştü!

Yıldızların Göz Sürmesi

“... Bir masal söylediler ve uykuya daldılar.”

Güzel bir atım vardı. Süratli ve beyazdı. Tüylerinin beyazlığı mehtap kenarındaki bulut parçasına benzerdi. Benim atım öylesine ilginç bir attı ki sadece masalarda benzeri bulunabilirdi. Konuşur ve zamana karşı uçabilirdi.

Üzüntülü olduğum bir gece atıma bindim ve:

“Geçmişe gidelim!” dedim.

Atım geçmişe doğru uçtu. Gittik, gittik. Yılları, yüzyılları geride bıraktık. Atım mehtap kenarındaki bulut parçası gibi süratli ve keyifli olarak ilerliyor, beni de yanında götürüyordu. Aşağıya baktığımda her yerde geçmişini görüyordum. İnsanların geçmişini, ölü şehirleri ve ölü insanları. Şaşırtıcı ve hüzün verici!

Sonra yüksek minareleri, rengârenk kubbeleri olan büyük ve güzel bir şehir gördüm. Bir uğultudur geliyordu ordan. Şehir halkının uğultusuydu. Alıcı ve satıcıların, asker ve esnafın uğultusu. Çan sesleri duyuyordum. Şehre gelen ya da şehirden çıkan kervanların çan seslerini.

Atıma:

“Bu hangi şehirdir?” dedim.

“Buranın adı Huzur şehridir” cevabını verdi.

“Büyük bir şehir mi?” dedim.

Atım:

“Bu çağın en büyük şehridir” dedi.

“Bu şehri görmek istiyorum” dedim.

Atım yavaş ve sessizce yere kondu. İnsanların uğultusu daha da çoğaldı, kervanların çan sesleri yükseldi. Şehrin büyük çarşısında idim. Kimse bana aldırış etmiyordu. Herkes alışverişle meşguldü. Alıcılar daha ucuza almak istiyor, satıcılar ise daha pahalıya satmak için çaba gösteriyordu. Her yerde ve herkeste bir alışveriş bir hesaptır gidiyordu.

Atıma:

"Ne kadar menfaatçi insanlar!" dedim.

"Her zaman böyle olmuş" dedi.

"Bu çarşıdan çıkalım" dedim.

"Nereye gidelim?" diye sordu.

"Başka bir tarafa" cevabını verdim.

Atım yola koyuldu. Çarşı ve pazarcıları geride bırakarak تنها bir sokağa vardık. Sessiz ve boş bir sokaktı, ama zaman zaman uykulu ve umursamaz bir yaya karşımızdan geçiyor, gözden kayboluyordu. Atım, mehtap kenarındaki bulut parçası gibi تنها sokakta ilerliyordu.

Ansızın bir kadının iniltisini duydum. Atıma:

"Bu sesin kimden geldiğini görmek istiyorum" dedim.

Bir sokağın dönemecini geçtiğimizde, bir kapının yanında duran birkaç kişi gördük. Daha da yaklaştık. Bir kadın oturmuş ağlıyordu. Yaşlıca bir kadındı. Hüngür hüngür ağlıyordu. Saçları ağarmıştı. Simasından güçsüzlük ve âcizlik yağıyordu. Bu âcizlik ve güçsüzlük ona acınacak bir hal veriyordu.

Seyre duranlardan birine:

"Bu yaşlı kadına ne olmuş?" diye sordum.

Adam:

"Genç oğlu için ağlıyor" cevabını verdi.

"Oğlunun başına ne gelmiş?" diye sordum.

Adam:

"Oğlu bir müneccimdir. Geçen yıl, bu yıl bu ayda yerin sarılabacağını, korkunç bir tufan kopacağını söylemişti. Fakat söylediği gün gelip geçti ve hiçbir şey olmadı" dedi.

Atım için için güldü. Adam:

"Şimdi sultan yaşlı kadının oğlunu, niçin sebepsiz yere halkı korkuya düşürüyorsun diye sorguya çekiyor" dedi.

Yaşlı kadına:

“Ağlama, oğlun geri dönecektir” dedim.

Daha sonra:

“Bilir misin kimin suçudur?” diye sordu.

“Hayır” dedim.

Elimi tutup:

“Gel, asıl suçluları sana göstereyim” dedi.

Peşinden eve gittim. Küçük bir odaya girdik. Oda penceresi altında küçük bir usturlap görülüyordu. Yere haritalar yayılmıştı. Oda kitap doluydu. Büyük ve kalın kitaplarla.

Yaşlı kadın eliyle harita ve kitapları göstererek:

“Asıl suçlular bunlar. Oğlum yıllarını bunlarla geçirdi. Gece gündüz bunların yanında yaşadı. Oğlumun suçu değil. Bunlar ona yerin sarsılacağını söyledi. Bunlar tufan çıkacağını söyledi” dedi.

Atım yine kıkır kıkır güldü.

Yaşlı kadma:

“Oğlun mutlaka dönecektir” dedim.

Ellerini kaldırıp âcizane:

“Ama üç gündür ondan haberim yok. Başına ne geldiğini bilmiyorum” dedi.

“Şimdi o nerede?” diye sordum.

“Bildiğim kadarıyla sultan çağırtmış onu” cevabını verdi.

“Ben sana haberini getireceğim” dedim.

Yaşlı kadının evinden çıktım. Atıma binip:

“Sultanın yanına gidelim” dedim.

Atım sultanın sarayına doğru uçtu. Muhafızların üzerlerinden geçerek sarayın güzel bahçesine indik. Büyük bir salona geldik.

Saraylılar, görkemli ve değerli giysileriyle saf bağlamışlardı.

Salonun ortasında, başı öne eğik ayakta duran bir bilgin gördüm. Ümitsiz ve perişan görünüyordu.

Sultan öfkeli bir sesle:

“Sen sebepsiz yere bu şehrin halkını korkuttun. Herkesin huzurunu bozdun!” dedi.

Bilgin başı önde:

“Büyük sultan, bu benim kabahatim değildi. Astronomi ilmine dayanarak tahminde bulundum. Kitaplar ve yıldızlar bana böyle dedi.”

Sultan:

"Sen cezalandırılmalısın!" dedi.

Bilgin:

"Bana acıyın! Kitapları yakacağım ve bir daha yıldızlara itimat etmeyeceğim!" diye sızlandı.

Sultan:

"Yargıçlar bu adamın cezasını tayin etsin!" diye buyruk verdi.

Bilgin ağlamaklı:

"Büyük sultan, bana merhamet edin!" diye yakardı.

Bilgin bir süre sessizce ağladı. Sonra başını kaldırarak:

"Atım, gel buraya!" diye seslendi.

Birdenbire beyaz bir atın ona doğru gittiğini gördüm. Atın tüyleri mehtap kenarındaki bulut parçası gibiydi. Afallayarak kendi atımı aramaya başladım. Baktım, yanımda durmuş gülüyordu.

"O at ne kadar da benziyormuş sana!" dedim.

"Aynı kan ve soydunuz" dedi.

Daha sonra bilgin atma binerek uçup gitti. Kimse onun gittiğini fark etmedi. Saraylılar elleri göğüslerinde ayakta duruyordu. Yaşlı yaşlı yargıçlar toplantı yapıyorlardı.

Bir süre geçtikten sonra bilgin atına binmiş olarak geri döndü. Şimdi artık sevinçliydi ve ümitliydi. Attan indi. Öne doğru bir adım attı ve açık seçik bir sesle:

"Benim boynumu vurun!" dedi.

Sultan soru dolu gözlerle yaşlı yargıçlara baktı. Yaşlı yargıçlar bir ağızdan:

"Büyük sultan, bizim düşüncemiz de öyle. Başkalarına ibret olması için boynunu vurmak gerek. Herkes sebepsiz yere insanları kargaşaya sürüklememek gerektiğini bilsin" dediler.

Bilgin tok bir sesle:

"Ben hazırım!" dedi.

Sultan:

"Bu adamın boynunu vurun!" diye emretti.

İki iriyarı cellat bilginini kollarından tutup götürdü.

Aceleyle onun yanına gittim ve ardından "Bekle!" diye seslendim.

Bilgin durdu. Cellatlar da durdu. Bilgine:

“Ata bindiğinde nereye gittin?” diye sordum.

“Geleceğe gittim” cevabını verdi.

“Ne gördün?” dedim.

“Gelecek nesillerin beni saygıyla anıp, adıma büyük okullar kuracaklarını gördüm. Bunun üzerine ümitlenip geri döndüm. Şu anda ölüm benim için çok basittir” dedi.

“Niçin bundan önce geleceğe gitmemiştin?” diye sordum.

Şöyle bir gülümsedikten sonra hüzünle:

“Yıllardır şu güzel atımı unutmuştum” diye cevapladı.

Bilgin giderek, gözden kayboldu. Atıma binip saraydan çıktım. Bu tatsız haberi yaşlı kadına iletemedim. Atıma:

“Gidelim!” dedim.

“Ne yana?” dedi.

Şimdiki zamana dönmek istemedim. Geçmişte ilerlemek, geleceğe doğru da gitmek istemedim. Gece olmuştu. Gökyüzü yıldızlarla doluydu.

“Yıldızlara doğru” dedim.

Atım uçmaya başladı. Mehtap kenarındaki bulut parçası gibi. Yıldızlar altından gözler gibi parlıyordu. Bu parlak gözlerin çevresini sürme gibi bir siyahlık kaplamıştı.

Bu siyahlığa dalmak istedim. Bu büyük sürme yığınının. Yıldızların göz sürmesine. Ve gittim.

Duvar

Başım dönüyor, gözlerim kararıyordu. Ağrı vererek yanıyordu. Odayı göremiyordum. Göz kapaklarım düşmüştü.

Odanın etrafımda döndüğünü, hareket ettiğini, tavanın üstüme inip, duvarların birbirlerinin üstüne yığıldığını hissediyordum. Ağırlıkları vücudumu sıkıştırıyordu.

Vücudumu şiddetli bir ateş sarmıştı. Bedenim karıncalanıyor, ateş şuleleri arasında yanmakta olduğumu hissediyordum. Küle dönüyor, yok oluyordum. Karıncaların iliklerimde bir aşağı bir yukarı gittiklerini, kanımı emdiklerini hissediyordum. Bedenimde tek bir hareket yoktu. Sanki kanım damarlarımda kurumuştü. Bir parça et yığını gibi buruşuk yatağıma düşmüştüm. Nefes nefeseydim. Bunun etkisiyle göğsüm hızlı ve düzensiz olarak hareket ediyor, bir çıkıyor, bir iniyordu. Ağzım apacıydı.

Ateşin şiddeti hafiflerken başka bir hale giriyor, göz kapaklarım yavaş yavaş aralanıyordu. Bu halde iken güçlkle odayı görebiliyordum. Odayı dolduran aydınlıktan hoşlanmıyordum. Bana loş ve zayıf görünüyordu. Işık duvarlara yansımıştı. Onların da aydınlıktan hoşlanmadıklarını hissediyordum. Asık suratlı ve asabi gibiydiler. Benim gibi ateşli, hasta, hissiz ve takatsiz olduklarını hissediyordum.

Dört yanıma baktım. Küçük gözleriyle annem ve ta göğsüne kadar uzanan gür ve kırçıl sakalıyla babam başucuma oturmuşlardı. Beni ıstıraplı ve perişan görüyorlardı. İrili ufaklı kitaplarım pencerenin öbür tarafında nefes almadan bana bakıyordu. Onların da benim gibi loş ışıktan hoşlanmadıklarını, korkunç

ve biteviye dört yanda duran duvarlardan nefret ettiklerini hissediyordum.

Bir kez daha o yanıma baktım. iek desenli perdenin asıldığı pencereye doğru göz attım. İyice dikkat ettim. Ansızın ieklerin arasından bir adamın yüzü beliriverdi. Bana huzursuz ve ıstıraplı gibi geldi. İri mavi gözlerinde bir ıstırap okunuyordu. İnce dudakları hareket ediyor, ama sesi duyulmuyordu. Yüzü bana aşına geldi.

Birdenbire başımda bir Şey hareket etti ve sıkıştırıldı. Ama onu tanıyamadım. Yürüdüğünü, bana doğru geldiğini hissediyordum. Ansızın uyku ile uyanıklık arasında her Şey kayboldu. Asık suratlı ve asabi duvarlar yok oldu. O adamın yüzü de kayboldu. Bir hale girdim ve bu hal başımı döndürdü. Bende bir duygu belirdi. Kötümserlik ve nefret duygusuydu. Her Şeyden nefret etmeye başladım. Odadan, yataktan, duvarlardan, lambadan, iek desenli perdeden, kitaplarımdan nefret ettim. Beni zindan Şeklinde kuşatan duvarları yumruklarım ile yıkmak, kitaplarıma ateşe vermek istiyordum.

Demirden yapılmış sağlam zincirlerle bağlandığımı düşünüyor, bütün dünyanın sağlam ve dümdüz duvarlarıyla zindan Şeklinde olduğunu hissediyordum. Duvarları ortasına kadar rutubetlenmiş olan oda zindan Şekline dönüşmüştü. Korkunç, ldrc ve vahşet verici bir zindan. Oda duvarlarının asık yzl ve korkunç görünümü her an gözümde büyüyor, büyüyordu. Ağızlarını atıklarını ve beni yutmak istediklerini hissediyordum.

Tüm dünyanın bütün aldatıcı güzellikleri ile birlikte öldüren yiyici bir zindan Şeklinde olduğunu sanıyordum. Bazılarının onunla mutlu oldukları, gülüp oynadıkları ama bazılarının da ondan bir yolunu bulup kaçmak istedikleri bir zindan. İçinde hiçbir Şey bulunmayan, kof ve boşuna bir zindan. İçi boş, dar ve karanlık zindanın içinde ırpındığımı, duvarları üstüme yıkılmasın diye abaladığımı sanıyordum. Gcm kollarımda topluyor, kalkmak istiyordum. Sanki olağanüstü bir g beni yere doğru çekiyordu. Ne olduğunu bilmiyordum.

Annemin hüzün verici sesi kulağıma geldi: "Sayıklıyor... ateşi var..."

Ansızın daha zayıf bir ses onun ardında düğümlendi. Babamın sesiydi: “Üzülme... iyileşir...”

Bu seslerin yukarıdan, hiçbir zaman erişemeyeceğim bir yükseklikten, üstünden tepetakla yuvarlandığım bir dağ zirvesinden kulağıma geldiğini sanıyordum. Uyanıktım, hayır. Uyuyordum, hayır, hayır. Ne uyuyordum ne de uyanıktım. Bu ikisinin arasında boğulmuştum. Annemin hık hık ağlayış sesi kulağıma geliyordu. Yorulmuştum. Nefesim tıkanıyordu. Boynumu zorla eğip kaldırılabiliyordum. Gözlerim bir yakarış hali almıştı. Bazen boğazım sıkışıyordu. Ben de annem gibi ağlamak, inlemek, feryat etmek istiyordum. Gözlerimi yarım araladım. Ansızın korkunç yüzlerin çevremi sardığını hissettim. Hepsi heyula şeklinde korkunç gözüküyordu. Birden korkuya kapıldım. Korkudan tir tir titredim. Ellerimi kaldırıp, hissiz pençelerimi gırtlaklarına götürmek, onları boğmak istiyordum. Gözlerimin alnımda ağırlık yaptığını, onları korku kapladığını hissediyordum. Gözlerimi yuvalarından çıkartıp, kafatasını koparmak, kafamı dolduran gri beynimi çıkarıp uzağa fırlatmak istiyordum.

Bir ses duydum: “Sayıklıyor... Ona muska vermeliyim.”

Duvara düşüp dışarı kayan koyu ve yoğun bir gölge gördüm. Annemin gölgesiydi. Bir süre sonra tekrar geldiğini gördüm. Elinde bardak vardı. Bir kâğıdı bardakta suya bandırdı ve onun suyunu boğazıma döktü. Su boğazımdan geçmiyordu. Birkaç damlasını güçlkle yuttum. Kalanı dudaklarımın iki ucundan aşağı aktı. Babam kendi kendine mırıldanıyordu. Daha yaşlı ve zayıf görünüyordu.

Annem “İnşallah iyileşir...” dedi.

Sırtım ve başım şiddetli ağrıyordu. Ağrı her an hücum ediyor, sıkıştırıyordu. Sanki beynime çivi çakmak istiyorlardı. Lambanın ışığı gitgide daha zayıf geliyordu.

Ansızın bağırdım: Lambayı söndürün...

Oda birden koyu karanlığa gömüldü. Karardı. Zifiri zindan oldu. Aydınlığı çiğneyip yedi. Gözlerimi o yana bu yana çevirdim. Hiçbir şey görülüyordu. Her şey karanlıkta kaybolmuştu. Duvarlar da kaybolmuştu.

Birden ağır ağır uykuya daldığımı hissettim. Bir süre sonra

tekrar uykudan uyandım. Karanlığı aradım. Evde kimse yoktu. Babam gitmişti. Annem de gitmişti. Ateşim düşmüştü. Rahatça yatağımda yatıyordum. Ellerimi ayaklarımı oynattım. Onların damarlarında yeni bir kanın akmakta olduğunu hissettim. Yeniden canlandığımı zannettim. Dışarıdan hafif bir rüzgâr geliyor ve saçlarımı okşuyordu. Yerimden kalkıp lambayı yaktım. Hepsi bir durumda görülüyordu. Her şey yerli yerindeydi. Kitaplarım, kâğıt parçaları, tümü o yana bu yana saçılmıştı. Çiçek desenli perdeyi çekip dışarıya baktım. Evler karanlığın altında orada burada sessizliğe gömülmüştü. Onların düzensiz biçimleri güçlkle görülüyordu. İçindeki insanların tümü uykudaydı. Nefes alıyorlardı. Rüyalarındaki hayaletler evlerin damlarında birbirine karışmıştı. Sanki dans ediyor, el çırpıyor, gülüyorlardı.

Kendi kendime “Bu evlerde ne çok insan uyuyor! Hasta ve güçsüz insanlar, mutlu ve mutsuz insanlar. Biri kestirir, uyanıktır. Yarını için plan yapar. Biri de güzel rüyalar görür. Bir kısmı da kaygısızca rahat yataklarına uzanmış” dedim.

Bu düşüncelerle uykum kaçmıştı. Birden bir fikre kapıldım. Gönlümde keder hissettim. Belirsiz bir üzüntü, bir o kadar belirsiz karanlık beni çevreledi. Kitabımın arasında duran bir fotoğrafı hatırladım. Karanlıkta yüzümü çevirip, kitaplarıma göz attım. Kuşkuluydum. Bazen dışarıya, bazen kitaplara bakıyordum. Birden kitabımı açıp resmi aldım. Resim bana bir tuhaf geldi. Onun da uykuda olduğunu hissettim. Bana dalgın dalgın bakıyor gibiydi. Bir şey söylemek istiyor zannettim. Dudaklarının hareket ettiğini hissettim.

“Bu da uyuyor... Kalın ve dümdüz duvarlar onu çepeçevre sarmış” dedim içimden.

Dudaklarımda alayıcı bir gülüş canlandı, yüreğimde bir şey kaynadı. Şeytanca bir haldi. Resmi gözlerime yaklaştırarak “Sen bu rengârenk ve koku dolu zindanı seviyorsun... Öyle değil mi? Söyle... Söyle...” dedim.

Birden ondan şiddetle nefret ettim. Uzağa attım. Resim yere düştü. Sonra eğilip aldım onu. Dikkatli dikkatli baktım. İri mavi gözlerinde bir sır okunuyordu. Anlamaktan âciz olduğum bir sır. Aptalca onu öptüm, fakat yine nefret ettim. Resmi parçaladım, ufacık parçalar haline getirdim, pencereden sokağa fırlat-

tım. Kâğıtlar havada dans ediyordu. Huzur duydum. Vücudumun her yerinde tuhaf ve inanılmaz bir coşku kök saldı. Sanki bütün üzüntüler benden uzaklaştı.

Kendimde yeni bir hal hissettim. Kâğıt parçalarının dansını daha iyi görmek için başımı eğdim, fakat... Ansızın karanlıkta bir karaltı belirdi. İyice dikat ettim. Bir adamın eğilip, bilye taneleri gibi kâğıt parçalarını topladığını gördüm. Perişan oldum. Onu yakından görmek istedim. Aşağıya koşup sokağa çıktım. Adamın, odanın penceresi altına oturmuş, başını dizleri arasına almış olduğunu gördüm.

Avuçları arasında kâğıt parçaları sıkışmıştı. Ağladığını anladım. Hıçkıra hıçkıra ağlayışının belli olmayan sesi kulağıma geldi. Beni de ağlamak tuttu. Her taraftan kulağıma ağlayış sesleri geldiğini, tüm evlerin, duvarların bizimle birlikte olduklarını hissediyordum. Kendimi birdenbire hıçkırıkların arasında yok olmuş buldum. Bu adamın yüzünü görmek, onu tanımak istiyordum. Baktım, başını kaldırdı. Tanıdım onu. Ağlamıyordu. Dudaklarında gülümseme de yoktu. Gözlerinde bir sır okunuyordu, derin ve inanılmaz bir sır.

Resmin sahibiydi. Yüreğim titredi. İçim bir tuhaf oldu. Başım döndü. Adama baktım. Kâğıt parçalarına dikkat ettim. Sonra gözlerim adamın iri gözlerine çevrildi. İçimden özür dilemek geliyordu. Kâğıtların ve adamın gözlerinin beni kınadıklarını hissediyordum. Birden kâğıdı adamın elinden kapıp yanından kaçtım. Beni bir daha görmemesini istiyordum. Avluya gidip kapıyı ardından kapadım. Kapı aralığından tekrar adama baktım. Gitmiş olduğunu gördüm... Kâğıt parçaları elimdeydi.

Özellikle aynı kültür çevresinde bulunmanın etkisiyle, İranlı ve Afganistanlı şair, yazar ve düşünürlerin yapıtları Türkiye’de yüzyıllar boyunca ilgi gördü, ders kitabı olarak okutuldu, bu yapıtlara şerhler ve nazireler yazıldı.

Yirminci yüzyıl başlarında ise İran ve Afganistan’da edebiyatın Batı’ya yönelmesinde, bu ülkelerin aydınlarının “Batı’nın kapısı” olarak gördükleri ülkemizin büyük etkisi oldu.

Oysa, bu iki ülkenin *modern* yazarlarından, Samed Behrengi ve Sâdık Hidâyet gibi İranlı bir iki imza dışında, Türkçeye pek bir şey aktarılamadı bugüne kadar.

Bu eksikliği biraz olsun gidermeyi amaçlayan *Modern İran ve Afgan Öyküleri Antolojisi*’nde, bir süre önce Sâdık Hidâyet’ten *Diri Gömülen* çevirisini yayımladığımız Mehmet Kanar’ın 36 İranlı, 9 Afganistanlı yazardan titizlikle seçerek dilimize kazandırdığı 92 öykü yer alıyor.

